شرح کافیه سودی

قد وقف [illegible] حضرة سلطاننا السلطان الأعظم
و[illegible] الإسلام والمسلمين [illegible]
[illegible] السلطان ابن السلطان السلطان الغازي
محمود خان [illegible] وقفا [illegible]
[illegible] المسلمين
[illegible]
[illegible]

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لوليه والصلوة على نبيه وعلى اله واصحابه المهتدين بهدايته وبعد بو سطرلرك
منقشى وبو محررك مرقشى ضعيف نحيف وقاصر ومقصر سودى كمتر حقار
صغر جعل الله ذنبه مغفورا وعيبه مستورا ايدر كه بر كون اشرف وقاتك
واسعد ساعاتك سرآمد وسرافراز آغايان اولان وجود شريفك وعنصر
لطيفك مجلس شريف ومحفل منيفله مشرف ومستسعد اولمغه ميسر اولدى
الكلام يجر الكلام وينساق الى المرام حسنجه فن نحوده كافيه كه طالبينه
وافيه ودر لرينه شافيه در تذكر اولندى ايتديلر نه اوليدى كه بو مخدره صاحب
جمالك ونو عروس حجلهء حيالك پردهء اقناعنى وحجاب امتناعنى رفع
ايدر تركى لباسيله بر شرح اوليدى تاكه مشكلاتنى بيان ومعضلاتنى
عيان ايدوب عباراتى معلوم واستعمالاتى مفهوم قانونى مضبوط واسلوبى
مربوط دوشيدى ايتدم كه بغايت يردانى وحمت دوستان بو قضيه نك
حصولى برادنى التفاته موصولدر حتى آنكم اول صاحب سعادت
وعدالكريم دين وخلفه شيئى ديو اكبس اللمس دا يمنى محكم طوب
كريز بولترين سند وبهانه سوزلرين رد قلدى اگرچه كم تركى عبارت

عبارت ظرافتندن دركلن الامور معذوردر وجونكه بو مجاله صورت تحرير
وسمت تقرير بولدى تفألا ديباجه سنى القاب دولت نصاب سعادت
اكتساب صاحب همت عاليه واهب فوايد غاليه شول ذات شريفك
سدهء رفيعهء ملتثم شفاه ارباب فضايل وشوق عنصر لطيفكه سادت منبوى
محط رحال افاضل واماثلدر شمس فلك اقبال بدر هواى شرف وكمال
نور سعادت جبهسندن باهر ونور سعادت وجهسندن زاهر نامدار
وسردار اغايان كرام اغاء بكيجيان درحسن اغا نام حمايو نيا مطرز ومعنون
قلدم لازال اذيال اخر الزمان مطرزة بطرازآرايه ورقاب الناس
مطوقة بطوق آلايه مابرق الغمام وبطوق الحمام معلوم اوله كه جلال
الدين عبد الرحمن سيوطى الغيه سنك شرحنده علوم عربيتك شرف
وفضلنه وتعلم وتحصيلنه اولقدر احاديث مرفوعه واثار موقوفه
ومقطوعه ايراد ايلمشدر دلايل وبراهينله واسانيد وعنعنه ايله كه جموع
ذكر ايلسك بر جزو مقدارى بر انجق صغار ليكن بونده مناسب واضح
اولنى وسبب وضعنى بيانى ايلكدر معلوم اوله كه علما بو خصوصده اختلاف
ايلمشلردر بس ابو بكر محمد بن قاسم انبارى آمالى نام كتابنده وحافظ ابو القاسم
ابن عساكر تاريخ دمشقده ابن ابى مليكه دن روايت ايلمشلر كه حضرت
محمده صلى الله تعالى عليه وسلم انزال ايلدكى كتابى بلكيم اوقودر بركمسه ديرى

حضرت امام عمر رضى الله عنه زماننده ... ابن ...
بر اعرابى كلدى وديدى ...

بن اوقودم بس بوکا سورهٔ براُتدن تعلیم ایلکم باشلدی و دیدیکم ان الله
بری من المشرکین ورسوله لامک کسر ایله چونکه اعرابی دیکلیوب ایشیدی
دیدیکم الله تعالی رسولندن صلی الله تعالی علیه وسلم بری اولدیسه اکر الله تعالی
رسولندن صلی الله تعالی علیه وسلم بری ایسه بنده رسولندن
صلی الله تعالی بریم دیدی بو سوزی حضرت امام عمره ایرشدی و اعرابی‌یی
دعوت ایلدی و دیدی یا اعرابی اللهک رسولندن صلی الله تعالی
علیه وسلم بری می اولورسون اعرابی دیدی یا امیر المؤمنین بن مدینه‌یه کلدم
و قران شریفی بیلمزدم و دیلدم که قران عظیمی اوکرنم بو کیمسه بکا سورهٔ براُتی
تعلیم ایلدی و دیدی ان الله بریء من المشرکین ورسوله بس بن دیدم
الله تعالی رسولندن صلی الله تعالی علیه وسلم بری اولدیسه الله تعالی رسولندن
صلی الله تعالی علیه وسلم بری ایسه بنده بری اولورم حضرت عمر دیدی
بویله دکلدر یا اعرابی ان الله بریء من المشرکین ورسولُه در لامک
ضمیله بس اعرابی دیدیکه بنده والله بری اولورم الله ورسولی بری
اولان کیمسه‌دن اندن صکره حضرت عمر تنبیه ایلدیکه قران شریفی تعلیم
ایلمسون الا لغت عربه عالم اولان کیمسه و ابو الاسود دؤلییه امر ایلدی
تا نحوی وضع ایلدی اما ابو القاسم عبد الرحمن بن اسحاق الزجاجی النحوی
امالی نام کتابنده عنعنه ایله ابو الاسود دؤلیدن روایت ایدر که دیدی

دیدی برکون حضرت امام علی‌یه واردم کوردم که باشنی اشغی ایلیوب فکره
طالمش دیدمکه یا امیر المؤمنین ندر فکرک دیدی که بو سنک شهرکزده یعنی
بصره‌ده لحن ایشتدم بس دیلدم که بر کتاب وضع ایدم اصول عربیتده
دیدمکه اکر بویله ایدرسک بزی احیا ایدرسین و بو لغتی ابقا ایدرسین
اندن اوچ کوندنصکره بینه یانینه واردم بس بکا بر مکتوب صوندی که
انده یازمش بسم الله الرحمن الرحیم الکلام کله اسم وفعل وحرف فالاسم ما انباء
عن المسمی یعنی اسم شول کلمه‌در که مسمی‌دن و ذاتدن خبر ویرر الفعل ما انباء
عن حرکة المسمی یعنی فعل شول کلمه‌در که مسمانک حرکت و حالنی بلدرر
والحرف ما انباء عن معنا لیس باسم ولا فعل یعنی حرف شول کلمه‌در که بر معنایه
دلالت ایلیه که اول معنا اسم و فعل معناسی دکل اندن صکره بکا دیدی که
سن تتبع ایله و خاطره کلنی زیاده ایله اندن صکره بکا دیدی اعلم
یا ابا الاسود انّ الاشیاء ثلثة ظاهر ومضمر وشئ لیس بظاهر ولا مضمر
یعنی اشیا اوچدر بر قسمی اسم ظاهردر و بر قسمی اسم مضمردر و بر قسمی نه ظاهر
و نه مضمردر و بو اولدر بعض محللرده بر ضمیر مرفوع استعاره ایدرلر مثلا
زید قام و یقوم کبی فتأمل ابو الاسود دیدی که امام بویله دیدکدنصکره
بنده بنچه اشیا جمع ایلدم و اکا عرض ایلدم و ارالرنده حروف نصب
وار ایدی انّ وانّ ولیت ولعل وکانّ حرفنی ذکر ایلدم

ولکن حرفنی ذکر ایلمدم بس دیدیکم نیچون انی ترک ایلدک بن دیدم بونی آناردن
ظن ایلمدم دیدی بلی انلردندر بونی اناره زیاده ایله بنن زیاده ایلدم
انتهی کلام السیوطی سیرافی دیدیکم محبوب بصری خالد حذادن روایت
ایلدیکه عربیتی اول وضع ایلین نصر بن عاصمدر انتهی ابن لهیعه ابو نضردن
روایت ایدوب دیدی اول واضع عربیت عبد الرحمن بن هرمزدر
انتهی ما اورده السیرافی معلوم اوله که اول واضع ابو الاسوددر
دینلر دخی بنچه سبب یازمشلر لیکن کثرت سواددن اعراض ایدوب
ایکی سبب ورزه اختصار ایلدک امام مطرزی مقامات حریری شرحنک
آخرنده اصمعیدن روایت ایدر که نحوی اول واضع بصره ده
ابو الاسوددر اندن اخذ ایلدی عنبة الفیل و بنچه اشیا زیاده
ایلدی و آندن میمون الاقرن ابو عبد الله اخذ ایلدی و بنچه اشیا
زیاده ایلدی و اندن عبد الله ابن اسحاق الحضرمی و آندن ابو عمرو بن علا
و یونس بن حبیب و ابو الخطاب الاخفش و عیسی بن عمر الثقفی و آندن
خلیل بن احمد ازدی و آندن حماد بن سلمه بن دینار و نضر بن شمیل و ابو محمد
یزیدی و علی بن نصر الجهضمی و مورج السدوسی و عمرو بن عثمان سیبویه
و مذکورلردن انک کبی کمسه کلمدی و نحو آنک قتنده نهایت بولدی
و اندن جوق کمسه تلمذ ایلدی اما آرالرنده سعید بن مسعده

مسعدة الاخفش امتیاز بولدی و سیبویه دن اسن ایدی یعنی
یاشلی ایدی انک خلیلدن تلمذ ایلدی سیبویه دن ایلمدی حاصلی مذکورلر
بری برندن آرتزی نحو سیبویه تمام اولدی و جمیع علوم مبادی
وضعده شیئ یسیر وضع اولدی صکره زیاده اید اید تدریجله کماله
ایرشدی تمام کلام مطرزی معلوم اوله که اکثر علمای نحوک دأبندندر
کتابلرینک اولنی کلمه و کلام ایله ابتدا ایلمکدر زیرا بونلر نحوک موضوعلریدر
علمک موضوعی اولدر که علمده اول موضوعک ذاتنه عارض اولان
احوالدن بحث اوله مثلا علم طبک موضوعی بدن انساندر که آنک
بدن انسانه عارض اولان اشیادن بحث اولنور صحت و مرض
و اغذیه و اشربه و البسه کبی نحوده کلمه و کلامه عارض اولان اعراب
و بنادن و بونلره متعلق اولان احوالدن انصراف و عدم انصراف
و تعریف و تنکیر و تثنیه و جمع الی ما یتناهی بحث اولنور و کلمه نی
کلام اوزرینه تقدیم ایلدیلر زیرا کلمه کلامک جزئیدر لفظی لفظندن
و معنوی مفهومندن و اعراب بالذات لفظاً و تقدیراً و محلاً
کلمه یه عائددر اولا و جمله یه محلا ثانیا و بعضیلر دیدیلر که موضوع نحو
کلمهٔ عربیه درفقط و بعضیلر دیدیلر که کلمه و ترکیبدر اسنادی اولسون
غیریسی اولسون مصنف حضرتلری بو کتابک اولنده سائر کتابلری

کبی حمد وثنائی وصلوة وتحیتی یازمری دیلیدن ذکریله ویا کوکلدن کچورمکله
اکتفا ایلدیکیچون پس حمدی ترک ایلدی دیمک موجه دکلدر ایدی مصنف
بسمله وحمد ذکر ندنصکره الکلمة لفظ وضع لمعنی مفرد دیدی الکلمة
لفظ مرفوع مبتدا لفظ لفظا مرفوع خبری وضع فعل ماضی مبنی للمفعول
قائم مقام فاعل تحتنده مستتر هو راجع در لفظه لمعنی تقدیراً مجروردر
لاملة جار مع المجرور مفعول به غیر صریحدر وضعه نک یعنی اما متعلقدر
مفرد لفظا مجرور معنایه صفتدر ور فعلا لفظه صفتدر ونصب ایله
مجروردن حالدر ویا وضع ده مستکندن وجملهٔ فعلیه صفت لفظدر
معلوم اولاکه الکلمة ده لام تعریف جنس ایچوندر یعنی تعیین ماهیت
وحقیقت ایچون حاصلی علمای نحو اراسنده معتبر اولان کلمه دیمکدر مطلق
وکل پس تا وحدت نوعیه اولور یعنی حقایقدن بر نوعی حقیقت دیمکدر که
حقیقت کلمه در وکلم اسم جنس جمعیدر که اسم وفعل وحرفدن مرکب اولان
ترکیبه مستعملدر بریسی ترکیبه اولمه کلم دیمزلر انکیچون ابن مالک الفیه سنده
واسم وفعل ثم حرف الکلم واحده کلمه دیمشدر پس کلام ایله کلم بیننده عموم
وخصوص من وجه واردر زیرا کلام ایکی کلمه ده مرکبه ده دیرلر زیاده یه ده
ومعنادار اولمق کرک اما کلم اسم وفعل وحرفدن مرکب اولمق کرک کرک
معناسی اولسون کرک اولمسون لفظ صحاح جوهریده اغزدن آتمغه

اتمغه دیمش یعنی پوسکورمک اصلنده مصدردر اولدوغیچون تذکیر وتأنیثی برابوردر
اما بونک کبی یرلرده ملفوظ معناسنه در پس علمای نحو نقل ایلدیلر انسانن
سویلدکنه حقیقتا وحکما مهمل اولسون موضوع اولسون کرک مفرد اولسون
کرک مرکب لفظ حقیقی زید وضرب وفی کبیدر وحکمی زید قام ویقوم کبی
زیرا بونک کبی افعالک تحتنده مستتر اولان ضمائر اصوات وحروفده
دکلدر وانکیچون لفظ وضع اولنمشدر بلکه استعاره طریقیله بونلر ایچون ضمیر
مرفوعی منفصل تقدیر ایدرلر هو وهی وانت کبی وبونلره احکام لفظی ویرلر
پس بونک کبیلر حکما وتقدیراً اولورلر حقیقةً اولماز ومحذوف اولان حقیقة
لفظدر زیرا کاهی انسان انی تلفظ ایدر وضدا کلماتی تعریف لفظه
داخلدر زیرا انسان انی تلفظ ایدر وضع لغتده مقدردر اما اصطلاحده
بر لفظی بر معنایه دلالت ایلمکیچون تعیین ایلمکدر وضع ده یا افرادی
اولور ویا ترکیبی افرادی اولدرکه هر لفظی یعنی اسم وفعل وحرفی بر معنایه
تعیین ایلمکدر باشقه باشقه پس واضع یا بر اولور یا متعدد اما وضع ترکیبی
ایکی لفظی یا زیادهٔ استعمالنده معنای افرادیلرینه دلالت ایلمکیچون تعیینی
ایلمکه دیرلر پس واضع متعدد اولور بلا شک زیرا مستعملک نهایتی
یوقدر یعنی واضعلرک حصری وضبطی یوقدر لمعنی یعنی بر شیئله قصد
اولنانه دیرلر کرک لفظ اولسون کرک غیریسی مفرد لفظه صفت

واقع اولدقده دیمک اولور لفظک جزئی معنانک جزئنه دلالت ایلمیه
معنایه صفت واقع اولدقده دیمک اولور که لفظ کندیسیه منقسم اولمیه
لفظه صفت اولوب مرفوع اولمق اولادر معنایه صفت اولوب
مجرور المقترن زیرا افراد حقیقتده لفظک صفتیدر معنایه صفت اولمق
تبعیتله در اکر ذاتنه کوره مرکب ده اولورسه جمیعاً افعالک معنای
کبی **محصول** ترکیب کلمه بر لفظدر که معنای مفرد ایچون موضوع اوله
یاخود کلمه بر لفظ مفرددر که معنایه دلالت ایچون موضوع یا معنای
مفرد اولدوغی حالده و یا لفظ مفرد اولدوغی حالده و یا لفظ مفرد
اولدوغی حالده دخی اسم و فعل و حرف و هی واو حرف عطف هی محلا
مرفوع مبتدا اسم لفظا مرفوع خبری و فعل و حرف معطوفلر اسمه و بو جمله
معطوفلر الکلمه جمله سنه معلوم اولکه ضمیر قنده مذکر له مؤنث بیننده واقع اوله
تذکیر و تانیثی جایزدر بو تقسیم کلی الی الجزئیاتدر تقسیم کل الی الاجزاء دکلدر
حاصلی کلمه بونلره صادقدر و بو اوچ قسمه منقسمدر دیمکدر حیوانی انسانه
و فرسه و غیریلره تقسیم کبیدر سرکنجبینی عسله و سرکه یه تقسیم کبی دکلدر
محصول ترکیب دخی کلمه اسم و فعل و حرفدر لانها اما ان تدل علی معنی
فی نفسها اولا الثانی الحرف والاول اما ان یقترن باحد الازمنة
الثلثة اولا الثانی الاسم والاول الفعل لانها لام حرف جر متعلقدر

متعلقدر مقدر انحصرت فعلینه تقدیر انحصرت الکلمة فی هذه الاقسام الثلثة
لانها یعنی لان حالها انها نک اسمنه بر مضاف تقدیر ایلمک کرک کم حمل
صحیح اوله زیرا ان تدل تأویل مصدرده در پس برینه تقدیر اولنه
حمل صحیح اولماز یاخود ان تدل که دلالت معناسنه در بر مضاف تقدیر
ایروب دیسوز لانها اما ذات دلالة اولا پس حمل صحیح اولور اما
بر حرفدر معطوف علیه اوزرینه تقدمی واجبدر امای عاطفه ایله
مستعمل اوله ان حرف ناصب تدل فعل مستقبل منصوبدر ان
حرفیله فاعلی تحتنده مستتر راجعدر کلمه یه علی حرف جر معنی تقدیریله مجروردر
علی ایله جار و مجرور محلا منصوب مفعول به غیر صریحیدر ان تدل نک
فی حرف جر نفسها مجروردر فی حرفیله و مضافدر کلمه یه راجع ضمیره جار
مجروریله اعرابدن محلا مجرور صفتدر معنایه و مجموعی متعلقدر ان تدل یه
که محلا مرفوع خبریدر ان نک وان اسمی و خبریله اعرابدن محلا مجروردر
لام ایله جار مجروریله اعرابدن محلا منصوب متعلقدر مقدر انحصرت
فعلنه او حرف عطف ولا حرف نفی فعل مقدره داخلدر که ان تدل
الا قرینه در تقدیری اولا تدل در و بو جمله معطوفدر ان تدل جمله سنه
الثانی تقدیرا مرفوع مبتدا الحرف لفظا مرفوع خبری و بو جمله اولایه

مبنی در انکیچون ارآزنک عاطفی ترک ایلدی والاول واو حرف عطف
الاول لفظا مرفوع مبتدادر ما سابق کبی حرفدر ان یعتبرن ان تدل کبیدر
اعرابی یعنی وحال الاول اما اقتران یا خود والاول اما ذوا اقتراندر
باء حرف جار مجروریله اعرابدن محلا منصوب مفعول به غیر صریحیدر
یعتبرن نک یعنی الا متعلقدر الازمنة لفظا مجرور مضاف الیهیدر
با حذنک والثلثة لفظا مجرور صفتیدر الازمنة نک وارازمن تطابق
معنوی ثابتدر وجایزدر که بدل اوله ازمنه دن وبو جمله خبر مبتدادر
ومبتدا خبریله جمله اسمیه معطوفدر جمله سابقه یه اولا اعرابی سابق
کبیدر الثانی الاسم الثانی الحرف کبیدر اعرابی والاول مبتدا الفعل
خبری وجمله معطوفدر ما قبلنه محصول ترکیب کلمه بو اوچ قسمه منحصردر
زیرا حالی یا نفسنده معنایه دلالتدر یا دکلدر ایکنجیسی نفسنده
معنایه دلالت ایلمین حرفدر زیرا حرف غیریده معنایه دلالت
ایدر الرجلک لامی کبی که وضع ترکیبی اعتباریله ما بعدنده کی اسم متضمن
اولدوغی تعریفه دلالت ایدر یعنی لامله ترکیب اولدوغی حیثیتدن رجل
متضمن اولدوغی تعریفه دلالت ایدر سایرادواتده بویله در فقس
واولکیسی یعنی نفسنده معنایه دلالت ایلین اول معنانکده برجزوی

جزوی یا اوچ زمانک بری اولکه ماضی وحال واستقبالدر یاخود اولمیه
ایکنجیسی یعنی نفسنده معنایه دلالت ایلیه واول معنانک برجزوی زمانه
زمانه مقارن اولمیه اسمدر واوچنکیسی یعنی نفسنده معنایه دلالت
ایلیه واول معنانک برجزوی اوچ زمانک بری اوله اول فعلدر حاصلی
حرفده معنا یوقدر بلکه مقارن اولدیغی کلمه ده اولان معنایه دلالت
ایدر وضع ترکیبی اعتباریله اما اسمده معنا وار لکن برجزوی اوچ
زمانک برسی دکل اما فعلده معنا واردر که برجزوی اوچ زمانک
برسیدر معلوم اولکه بوتقدیر سعد الدینک وهندینک روشی اوزره در
اما سید وجامی دیرکه حرفده معنا واردر لکن دلالتی مستقل دکل
ضمیمه یه محتاجدر والعلم عند الله تعالی وقد علم بذلک حد کل منها واو
حرف عطف تقدیری مبنی للمفعول بذلک با حرف استعانت
وبا حرف سبب وذلک اسم اشارتدر مبنی محلا مجرور بائله جار
مع المجرور علم یه متعلقدر حد تعریف جامع ومانع دیمکدر علم نک
قایم مقام فاعلیدر مضافدر کلّه اولده واحدنه منها من حرف بیان
وضمیر محلا مجرور من ایله راجع در کلمات ثلثه یه جار مع المجرور اعرابدن
محلا مجرور صفت واحددر محصول ترکیب تحقیق ظاهر اولدی ودیلیندی
دلیل مذکور ایله انواع ثلثه نک هر برینک تعریف جامع ومانعی

الكلام ما تضمن كلمتين بالاسناد الكلام لفظا مرفوع مبتدا ما اسم موصول
ويا اسم موصوف يعني اللفظ الذي تضمن يا لفظ تضمن دتضمن فعل ماضي
مبني للفاعل وتحتنده مستتر ضمير فاعلي راجعدر ما اسمنه وكلمتين مفعول به
ضربكبيدر وبالاسناد با حرف استعانت ويا سببيت ويا حرف الصاق
تضمن يه متعلقدر ويا مصدر محذوفه صفتدر اي تضمنا ملتبسا ويا
كلمتينه صفتدر اي كلمتين ملتبستين بالاسناد محصولي تركيب كلام لغتده
سوزه ديرلر آز واكر چوق اما نحويلر اصطلاحنده بر لفظدر كه ايكي كلمه يي
متضمن اوله يعني ايكي كلمه دن مركب اوله حقيقة ويا حكما يعني كلمه نك
هر بريسي كلام كبي اولماق يجبندن اوله پس متضمن اسم فاعل وزنلي اوزره مجموعيدر
ومتضمن اسم مفعول وزنلي اوزره هر بريسي در مثلا زيد قايم ديسك
مجموعي متضمندر زيدي وقايمي پس متضمِن متضمَن اولمز اسناددن مراد
اسناد اصلي مقصود لذاته در مثلا مبتدا ايله خبر وفعل وفاعل اراسنده
اولان اسناد اصلي ومقصود لذاته در اما زيد ابوه قايم ويا زيد قام
ابوه ديسك ابوه قايم وقام ابوه ده اولان اسناد مقصود لذاته
دكلدر بلكه مبتدا يه خبر اولمغيچون در حاصلي اسناد كلامده ايكي كلمه نك
بريني برينه بر وجهله نسبت ايلمكدر كه مخاطبه فائده ويره حاصلي كلام بر لفظدر
اسناد سببيله ايكي كلمه يي متضمن اوله ولا يتأتى ذلك الا في اسمين او في اسم
وفعل

وفعل واو حرف عطف ولا يتأتى فعل نفي استقبال لا يحصل ديمكدر
ذلك اسم اشارت محلا مرفوع فاعلدر واشارتدر كلام ياخود ما تضمن
كلمتين بالاسناده ياخود مذكور تضمنه ياخود اسناد اصلي مقصود لذاته يه
فقدير والا حرف استثنا وفي اسمين مستثنى ومستثنا منه محذوفدر
ومفرغدر تقديري ولا يتأتى ذلك في شيء من الاقسام الستة الا في اسمين
واو حرف عطف اسم معطوفدر اسمينه وفعل اسمه بو جمله فعليه
معطوفدر جمله اسميه يه كه الكلام ما تضمن در محصولي تركيب كلام ويا
اسناد ويا تضمن مذكور ويا ما تضمن كلمتين بالاسناد ويا اسناد اصلي
مقصود لذاته حاصل اولماز اقسام ستة دن كه ايكي اسم وايكي فعل وايكي
حرفدر وبر اسم وبر فعل وبر اسم وحرف وبر فعل وبر حرفدر الا ايكي
تركيبدن زيرا كلامه اسناد لازمدر واسناده مسند ومسند اليه لازمدر
ومسند ومسند اليه حاصل اولماز الا ايكي اسمده كه بريسي مسند اوله وبريسي مسند اليه
ويا بر فعل وبر اسمده كه فعل مسند اوله واسم مسند اليه وباقي دورت
تركيبدن فنه حاصل اولماز زيرا آنلرده اسناد بولنماز فقال بعض
نسخه ده او فعل واسم واقعدر الاسم ما دل على معنى في نفسه غير
مقترن باحد الازمنة الثلثة الاسم لفظا مرفوع مبتدا ما اسم موصول
ويا اسم موصوف دل فعل ماضي معلوم مستتر فاعلدر ما يه عايد وعلى حرف جر

معنی تقدیرا مجروردر علی حرفیله متعلقدر دلّ یه فی نفسه ده دلّ یه متعلقدر
مضافدر مایه عاید ضمیره بو تقدیرجه فی با معناسنه در یعنی لفظ نفسله
دلالت ایلیه ضمیمه وکل حرف کبی وجائزدر که فی نفسه معنایه صفت اوله
ای کلمة دلّت علی معنی حاصل فی نفسها لا فی غیرها کالظرف وجائزدر که
ضمیر معنایه عاید اوله ای علی معنی معتبر فی نفسه لا فی متعلقه کالظرف زیرا
حرف غیرینه اولان معنایه دلالت ایدر الرجل کبی که لام رجل ده اولان
تعریفه دلالت ایدر وضع ترکیبی اعتباریله نتکم سابقا اولدی غیر خبرله
معنایه صفتدر و نصب اندن حالدر زیرا معناده مفعولدر یاخود
دلّه دن مستثنادر اما رفعله الاسم دن خبر بعد الخبردر یاخود مبتدای محذوفه
خبردر یعنی هو غیر مقترن دیمکدر و جمله معنادن حالدر والّا صفتدر
قیدتر مقترن لفظا مجرور مضاف الیهیدر تقدیری غیر مقترن جزء المعنی
با جزء متعلقدر مقترنه الازمنة لفظا مجرور مضاف الیهیدر الثلثة
صفتدر ازمنه یه و جمله فعلیه صله در و یا صفتدر مایه ما صکیله و یا صفقله
خبر مبتدادر که الاسم در **محصول** ترکیب اسم بر کلمه در که نفسیله و یا نفسنده
اولان معنایه دلالت ایلیه غیرینک انضمامیله و یا غیرینی معنایه دلالت
ایلیه حرف کبی مدلول معنانک جزوینی اوچ زمانک برینه مقارن
اولیه فصل کبی که معناسنک بر جزوی زمانندر تامل ندر تحسین مصنفکه

اولا

٩

اولا ضمن دلیل ده اقسام ثلثه نک حدودینه اشارت ایلدی اندنصکره
وقد علم دیمکله تنبیه ایلدی اندنصکره اقسام ثلثه نک هر برینک تعریفنی
مصرح ذکر ایلدی مراتب طبایعک اختلافنه کوره وقالم مصنف
تعریف وتفسیر اسمدن فارغ اولدیسه دیلدی که بعض علاماتنی وخواصنی
ذکر ایلیه که طالبه زیاده بصیرت حاصل اوله پس ومن خواصه دخول اللام
والجر والتنوین والاسناد الیه والاضافة دیدی واو حرف عطف ومن
حرف جار تبعیضیه وخواصه مجروردر من حرفیله اسم راجعدر ضمیره مضافدر
دخول لفظا مرفوع مبتدا ومن خواصه مقدم خبری اللام لفظا مجرور
دخولک مضاف الیهیدر والجر رفعله دخوله معطوفدر ومن خواصه
الجر دیمکدر ویا مدخولنه دخول الجر تقدیرنده والتنوین اعرابده
ما قبلی کبیدر والاسناد دخوله معطوفدر والیه اسناده متعلقدر ضمیر
اسمه راجعدر والاضافة اسناده معطوفدر وبو جمله الاسم ما دلّ یه
معطوفدر **محصول** ترکیب اسمک بعض خواصندندر لام تعریف داخل
اولمق بعضنی دیدک زیرا اسمک علاماتی وخواصی چوقدر لام تعریف
افاده ایلمک سیبویه مذهبیدر واول کلنه همزه ابتدا بالسکون ممکن
اولمدیغیچوندر واما سیبویهک استادی خلیل قتنده ال دربل وهل
کبی اما مبرد قتنده یالکز همزه در لام همزه استفهامدن فرق ایچون کلمشدر

والعلم عند الله جر وحرف جر اسمه مخصوصدر زیرا حرف جر معنای فعلی اسمه اولشدرر
وتنوین اف ملا یعنی زمن وغالبا فی غیریکه تنوین تنکیر وتمکن تعظیم وتحقیردر
اسمه مخصوصدر مسند الیه اولمق اسمه مخصوصدر زیرا فعل دائما مسند اولور
ومسند الیه اولماز وحرف نه مسند اولور نه مسند الیه اضافتده اسمه
مخصوصدر یعنی حرف جر تقدیریله مضاف اولمق اسمه مخصوصدر وهو معرب
ومبنی واو حرف عطف هو محلا مرفوع مبتدا عائددر اسمه معرب لفظا
مرفوع خبری ومبنی معطوفدر معربه وجمله اسمیه معطوفدر ماقبلنه
محصول ترکیب معرب اسم مفعولدر افعال بابندن لغتده اظهار وازاله
فساده دیرلر پس معرب مظهر فیه یعنی محل اظهار معانی ومزال فساددر
ومبنی اسم مفعولدر بنا یبنی دن مأخوذدر بنادن که مراد قرار وعدم تغییردر
بو کلی جزئیاته تقسیمدر فالمعرب المرکب الذی لم یشبه مبنی الاصل فاو
تفسیر المعرب الف ولام عهد ایچوندر ومعهود معرب اسمادر مطلق
معرب دکل المعرب لفظا مرفوع مبتدا المرکب لفظا مرفوع صفت
خبر محذوفدر تقدیری الاسم المرکب در یعنی ترکیب مع غیره دیمکدر الذی
اسم موصول لم حرف جزم یشبه فعل مستقبل لم کلمه مجزوم حاصلی مجدا مطلقدر
مبنی لفظا منصوب مفعولیدر لم یشبهک الاصل لفظا مجرور مضاف الیه
فعل فاعلیله ومفعولیله اعرابدن محلی یوق صله سیدر اسم موصولک
موصول

موصول صله سیله صفت ثانیه در خبر محذوفه که الاسم در وبو جمله خبر مبتدادر
محصول ترکیب معرب شول اسمدر که غیریله مرکب اوله بر ترکیبله یعنی بر جمله که
عاملی کندیله متحقق وموجود اوله پس زید قائم وغلام زید بو تعریفه داخل
اولور زیرا عامللری کندیلرله متقرردر مبنی اصله ده مشابه ومناسب اولمیه
فعل ماضی وامر بغیر اللام در یعنی امر مخاطب وحرفلر بر وجهله که مشابه ومناسب
اولمیه که منع اعرابه سبب اوله یعنی بونلرک برسنه مناسب ومشابه اولور
ایسه معرب اولماز مبنی اولور نته کم مبنیات اسمدن هر برینک مبنی اصله
مشابهت ومناسبتی بیان اولنسه کرک ان شاء الله تعالی وحکمه ان یختلف
آخره باختلاف العوامل لفظا او تقدیرا واو حرف عطف حکم لفظا مرفوع
مبتدا مضافدر اعرابه راجع ضمیره ان یختلف تأویل مصدرده در
ان حرفیه واخره لفظا مرفوع فاعلی مضافدر معربه راجع ضمیره باختلاف
با حرف جر متعلقدر ان یختلفه اختلاف انکله مجرور مضافدر العوامل
لفظا او تقدیرا اختلاف آخره تفصیلدر ای اختلافا ملفوظا او مقدرا
دیمکدر ویا اختلاف عواملی تفصیلدر یعنی سواء کانت العوامل ملفوظة
او مقدرة دیمکدر حاصلی تمییزلردر ان یختلفنک آخره نسبتندن تقدیری
ان یختلف لفظا آخره صکره لفظ حذف اولدی وفعل آخره نسبت اولوب
تمییز لفظا منصوب اولدیلر وجائزدر که مصدر محذوفه صفت اوله یعنی

اختلافاً ملفوظاً او مقدّراً وجایزدر كه مفعول مطلق اوله ابر مضاف حذف ایله
تقدیری خلاف لفظ دیمكدر اوله تقدیراً و لفظاً نه معطوفدر و بو جمله
تأویل مفرده اعرابدن محلاً مرفوع خبر مبتدادر كه وحكم در و مبتدا خبر ایله
معطوفدر سابق اولان مبتدا و خبره محصول تركیب معربك احوال
احكامندن بعضدر اخری مختلف ولمق ذاتاً اعراب حروفله ایسه
ابوك واباك وابیك كبی و یا خود صفةً اعراب حركتله ایسه زیدٌ
وزیداً وزیدٍ كبی و یا بو اختلاف عوامل اختلافیله اولمق كرك نحو جاءنی
ابوك ورأیت اباك ومررت بابیك اعراب حروفیله اولدقده
وجاءنی زید ورأیت زیداً ومررت بزید اعراب حركتله اولدقده بونه
اعراب حركاتله در تقدیراً الاعراب ما اختلف آخره به لیدل على المعانی
المعتورة علیه الاعراب تقدیری اعراب لاسم در مضاف الیهی حذف
ایدوب الف ولامی انك عوض ایلدیلر یا بس الف ولام عهد ایچون اولور
الاعراب لفظاً مرفوع مبتدا ما اسم موصول و یا موصوف اختلف
فعل ماضی مبنی للفاعل آخره لفظاً مرفوع فاعلی مضاف معربه راجع ضمیره
و به حال در اختلف فاعلندن بر محذوفه متعلق وضمیر مجرور مایه
راجعدر كه حركت و حرفدن كنایتدر فعل متعلقیله صله در و یا صفتدر
مایه و جمله خبر مبتدادر و بو جمله مستأنفه در لیدل لام حرف ناصبه در ان

ان تقدیریله و یدل انكله منصوب فعل مضارع معلوم وانده مستكن
ضمیر فاعلیدر و بو لام مدخولیله اختلفه متعلقدر وعلى حرف جر والمعانی تقدیراً
مجروردر على ایله المعتورة لفظاً مجرور صفتدر معانیه ومستكن فاعلیه
معانیه عاید وافرادی جایز اولدی زیرا ضمیر موصوفه مسند اولانك
حكمی كیبیدر النساء جاءت وجئن كبی وعلیه معتوره یه متعلقدر وضمیر
مجرور معربه و یا اسمه راجعدر محصول تركیب اعراب شول حركت
و یا حرفدر كه اول حركت و یا حرف سببیله معربك آخری مختلف اوله
بعضیلر قتنده اعراب نفس اختلافدر و بعضیلر قتنده ما به الاختلافدر
مصنف بو روایتك یعنی حركت و حرفدر كه اسم معربك آخری انكله سببیله
مختلف اولور تاكه اختلاف و یا ما به الاختلاف دلالت ایلیه اسم معربك
اوزرینه متعاقب اولان معانیه یعنی فاعلیت ومفعولیت واضافت
معنالرینه معتوره اسم فاعلیدر افتعال بابندن متعاقبه دیمكدر یعنی
عوامل معانی اسم معربك اوزرینه نوبتله طوتجیدر حاصلی كاهی فاعلیت
معناسنی وكاهی مفعولیت وكاه اضافت معناسنی اقتضا ایدر و انواعی
رفع ونصب وجر فالرفع علم الفاعلیة والنصب علم المفعولیة
والجر علم الاضافة واو حرف عطف انواع لفظاً مرفوع مبتدا مضافدر
معربه راجع ضمیره رفع لفظاً مرفوع خبر ونصب انكا معطوف وجر كذلك

بویله فا رفع مبتدا و فا حرف تفسیر علم خبر مبتدا مضافدر الفاعلیة یا حرف
مصدردر یعنی اسم معربک فاعل اولمسیدر حقیقة فاعلی کبی ویا حکما
خبر ان وسایر ملحقات کبی یا خود یای نسبیدر یعنی فاعله منسوب حالت که
مبتداده مسند الیه اولمق و خبرده جملهدن جزء ثانی اولمق وان بابنک
خبرنک وسایر ملحقاتک هر برنک بر وجهله اعتبار اولنور فقائل والنصب
علم المفعولیة اعرابی سابق کبیدر ویا کنه حرف مصدر اوله یعنی
حقیقة مفعول اوله مفاعیل خمسه کبی ویا حکما سایر منصوبات کبی ویا حرف
نسبت اوله یعنی مفعوله منسوب حالت اول حالت فضلاتدن فضله
اولمسیدر مفعوللر کبی وان بابنک اسمنک ولانک اسمنک وکان
بابنک خبرینک ومانک ولانک خبرنک مرفوعیلر تمام اولمیندن
صکره واقع اولمقدر فتدبر والجر علم الاضافة اعرابی سابق کبیدر
بونه علم الاضافیة دیدی زیرا اضافت مصدردر ذاتنده پس آنی
یا و نا کتوردکله تکرار مصدر قلمغه احتیاجی یوقدر ودخی جرک ملحقاتی
یوقدر رفعک ونصبک کبی پس الحاقی اشعار ایدر یا کتورمکه احتیاج
یوقدر **محصول** ترکیب انواع اعراب اسم اوچدر رفع ونصب وجردر
پس رفع اسم معربک فاعل اولمسنک علامتیدر یا حقیقة فاعل کبی
ویا حکما وتقدیرا سایر ملحقات کبی که هر برنه بر وجهله اعتبار اولنور
نصب

نصب دخی اسم معربک مفعول اولمسنک نشانیدر یا حقیقة مفاعیله
فیه کبی ویا حکما سایر ملحقات کبی وجر ده علم اضافتدر یا حقیقة غلام زید
کبی ویا حکما وتقدیرا یعنی صورتا الا اضافت دیدیلر بحسب درهم و کفاه
زید و حسن الوجه کبی العامل ما به یتقوم المعنی المقتضی للاعراب العامل لفظا
مرفوع مبتدا والف ولام مضاف الیهدن بدلدر تقدیری عامل الاسم در
پس لام عهد ایچون اولور وما اسم موصول یا اسم موصوف به جار ومجرور
یتقوم به متعلقدر مقدم اولدی اهتمام ایچون وضمیر مجرور مایه راجعدر
وبا حرف سبب ویا حرف استعانت یتقوم فعل مضارع معلوم
یحصل دیمکدر والمعنی تقدیرا مرفوع فاعلیدر المقتضی تقدیرا مرفوع صفتیدر
معنانک للاعراب جار ومجرور متعلقدر مقدم اولدی ا منصوب
مفعول به غیر صریحیدر فعل متعلقاتیله صله در ویا صفتدر مایه وجمله
خبر مبتدا در و بو وجهله ما قبلندن کی جمله ایله یعنی فالمرکب به معطوفدر
محصول ترکیب عامل لفظی واکر معنوی نحویلر قتنده شول نسنه در که
انک سببیله ویا استعانه سببیله اعرابی مقتضی وموجب معنی حاصل
اوله که فاعلیت ومفعولیت واضافتدر مثلا ضرب زید ده ضرب
عاملدر که انک سببیله زیدده معنای اضافت پس جرا کا علامت
قلندی وضربت زیدا ده ضربت عاملدر که انک سببیله حاصل اولدی

زيدك معناى مفعوليتى پس نصب اكا علامت قلندى ومررت بزيدده
باعاملدركه انك سببيله حاصل اولدى زيدده معناى اضافت پس جر اكا
علامت قلندى پس عامل غيرى وفاعليت ومفعوليت واضافت
غيرى واعراب غيرى اولدى فتدبر وقتاكه اعراب يا حركاتله ويا حروفله
اولديه اعراب بالحركاتده حركات ثلثه ايله اوله ويا اوليه اولمياوب
يا كسره فتحه يه محمولدر ويا عكسنجه اعراب بالحروفده يا ثلثه ايله اوله
ويا ايكى حرفله اولان يا رفعى واوله اوله ويا الفله بويله اولنجه مصنف
اقسام ستهنك ترتيبيله بيانه شروع ايلدى واعراب بالحركاتى
مقدم ايلدى وثلثه ايله اولانى تقديم ايلدى زيرا اصل اعرابده حركاتدر
اولاندر ثلثه ايله اولاندر پس بيورديكه فالمفرد المنصرف والجمع المكسر المنصرف
بالضمة رفعاً والفتحة نصباً والكسرة جراً فالمفرد مبتدا وفا انواع مفردينى تفسير ايچوندر
المنصرف صفة مفرد والجمع معطوفدر مفرده المكسر صفت جمعدر المنصرف
صفت بعد الصفتدر وبالضمة جار مجروريله ظرف مستقر مقدر يعرب به
متعلق بيان اعراب قرينه سيله رفعاً منصوبدر ظرفيت اوزره يعنى وقت
رفع العامل ويا حال اوله مرفوعا معناسنه ويا مصدر نوعى يعرب بالضمة
رفعاً ديمكدر ويا تميز اوله بالضمة رفعه تقديرنده والفتحة نصباً بالضمة رفعاً
كبيدر والا معطوفدر والكسرة جراً ده بويله در محصول تركيب اسم مفرد منصرف

رجل

رجل كبى وجمع مكسر منصرف رجال كبى حالت رفعلرى ضمه ايله در ونصبلرى
فتحه ايله در وحالت جرلرى كسره ايله در معلوم اوله كه رفع ونصب وجر القاب
اعرابدر وضم وفتح وكسر القاب بنادر وضمه وفتحه وكسره مشتركدر حركات
اعراب وبنا بيننده وجمع المؤنث السالم بالضمة والكسرة جمع لفظاً
مرفوع مبتدا المؤنث مضاف اليه والسالم جمعه صفتدر بالضمة جار مجروريله
مقدر يعرب به متعلق خبر مبتدادر والكسرة الا معطوف جمله اسميه
اعرابدن محلى يوق جمله ابتدائيه محصول تركيب جمع مؤنث سالم
الف وتا ايله جمع اولنندر جمع مكسردن احتراز ايلديكه حكمى كچدى ايمدى
بونك اعرابى حالت رفعى ضمه ايله در ونصب وجرى كسره ايله در
بونده نصب جره تابعدر جمع مذكر سالمده اولديغى كبى كه اصلدر جمع مؤنثده
نسبت ننه كه كلمه كرك نحو جاءني مسلماتٌ ورأيت مسلماتٍ
ومررت بمسلماتٍ غير المنصرف بالضمة والفتحة غير لفظاً مرفوع مبتدا
مضافدر المنصرف مضاف اليه بالضمة خبر مبتدادر يعنى رفعى ضمه ايله در والفتحة
الا معطوف يعنى نصب وجرى فتحه ايله در بونده جر نصبه تابعدر
نحو جاءني احمد ورأيت احمد ومررت باحمد اخوك وابوك وحموك
وهنوك وفوك وذو مالٍ اخوك لفظاً مرفوع مبتدا زيرا رفعى واو ايله در
مضافدلمشدر ضمير خطابه غيريلرى بوكا معطوفدر حموك ده كاف

بالواو والالف والياء
مضافة الى غير ياء المتكلم
صح

خطاب مكسور اولور زيرا حم عورتك خصملرينه ديرلر پس مضاف اولماز
الا ضمير مؤنثه وهن لفظي ذكري مستكره ومستهجن اولان اشياده مستعملدر
كشينك ادب يري وصفات ذميمه وافعال قبيحه كبي وفو لفظي دائما
ضميره مضاف اولور وذو لفظي ضميره مضاف اولمدي زيرا دائما ضمير
اسماء اجناسه مضاف اولور معلوم اولسكه دوردي منقوصات واويه در
وبشنجيسي اجوف واويدر كه لام الفعلي در اصلي فوه در التنجيسي لفيف
مقروندر ايكي واوله اصلي ذوو در اوليكي دوردنن اضافت غالبدر
وبشنجيده والتنجيده اضافت لازمدر مضافه منصوبدر جر كان او لفظه
تقديري اذا كانت هذه الاسماء مضافة ياخود حالدر فعل مقدرك
مفعولندن كه اما بالواو دلالت ايدر زيرا ظرف مستقردر محذوفه
متعلق كه يعرب در اعراب قرينه سيله تقديري ابوك واخواته يعرب
بالواو والالف واليا حال كون هذه الاسماء الستة مضافة والى
حرف جر اما متعلق وغير مجروردر انكله مضافدر ياء اولان المتكلم
بالواو خبر مبتدادر والالف اما معطوف واليا بونك كبي محصول
تركيب وقتاكه مصنف اعراب بالحركاتك اقسامندن فارغ اولدي
اعراب بالحروفك انواعي بياننه شروع ايدوب بيوردي اخوك
واخواتي هر برده كه ياء متكلمك غيرينه مضاف اوله حروف

ثلثة ايله

ثلثة ايله اعراب اولور مثلا جاءني اخوك وابوك ورايت اخاك
واباك ومررت باخيك وابيك ديرلر حاصلي اسماء ستهنك استعمالنده
اختلاف وار تفصيلنه واقف اولمق ايستين الفيه ابن مالكه وشروحنه
نظر ايلسون المثنى وكلا مضافا الى مضمر واثنان واثنتان بالالف والياء
المثنى تقديرا مرفوع مبتدا وكلا اما معطوف مضافا مضافه كبي ايكي وجهله
اعراب اولنور الى مضمر جار ومجرور مضافا لفظنه متعلق بونكله
احتراز ايلدي ظاهره اضافتدن كه اعرابي تقديريدر عصا كبي نحو
جاءني كلا الرجلين ورايت كلا الرجلين ومررت بكلا الرجلين واثنان
كلايه معطوف واثنتان كذلك بونلر بالالف خبر مبتدادر يعني رفعي
الفله در واليا اما معطوف نصبي وجري يا ايله در ماقبلي مفتوح
اولدغي حالده نحو جاءني كلاهما ورايت كليهما ومررت بكليهما جمع
المذكر السالم واولو وعشرون واخواتها بالواو واليا جمع المذكر السالم
جمع مؤنث سالم كبيدر اعرابده واولو جمع ذو در اما لفظندن دكل جمعه
معطوفدر وعشرون ماقبلنه معطوف واخواتها يعني امثالها حاصلي
عشروندن مائيه وارنجه اولان عشرات بالواو خبر مبتدادر كه جمع المذكردر
واليا اما معطوفدر حاصلي بونلرك رفعي واو ايله ونصبي وجري يا ايله در
محصول تركيب جمع مذكر سالم مسلمون كبي وصيغه سي اوزره اولاني يعني

بتون وقلون ولفظ اُولو وعشرون ومافوقی یوزه وارنجه رفعی واوله
ونصبی وجرّی یایله در ماقبلی مکسور اولدیغی حالده التقدیر فیما تعذر کعصا
وغلامی مطلقا او استثقل کقاض رفعاً وجرّاً ونحو مسلمی رفعا التقدیر
لفظا مرفوع مبتدا والف ولام عهد ایچوندر یعنی تقدیری الاعراب دیمکدر
یاخود الاعراب التقدیریّ فی حرف جر وما مصدریة حینیه در ای
التقدیر کاین فی وقت تعذر فعل ماضی معلوم فاعلی مقدر در تقدیری
تعذر تلفظ اعرابه یاخود ما اسم موصوف ویا اسم موصول اوله یعنی
فی المعرب الذی یا فی معرب تعذر تلفظ اعرابه کعصا بدلدر مادن یعنی
فی مثل عصا یاخود مبتدای محذوفه خبردر هو مثل عصا یا مصدر محذوفه
صفتدر ای تعذرا مثل تعذر اعراب عصا مراد مثل عصادن هر
اسم مقصوردر کعصا کافی حرف جر یا اسمدر مثل معناسنه وبحلی رفعدر
مبتدای محذوفه خبر اولمغله که هو دره وغلامی معطوفدر عصا لفظنه
مراد مثل غلامیدن حرکتله اعراب اولوب یا یه مضاف اولان اسمدر
مطلقا زمان محذوفه صفتدر ای زمانا مطلقا یاخود مصدر مبهمدر
اطلاق معناسنه ای اُطْلِقَ اطلاقاً ویا غلامیدن حال اوله
وعامل اننده معنای فعلدر که کافدن فهم اولنور معناسی اعراب
تقدیری ثابتدر شول اسمده که آنده اعراب متعذر اوله اولوا اسم
عصا

عصا کبیدر وغلامی کبی یعنی غلامیه مضاف اولان اسم مطلقا اوزره اولدیغی حالده
یعنی اوچ حالده بیله حاصلی جمیع احوالده او حرف عطف استثقل
فعل ماضی مجهول معطوفدر تعذر یه وقایم مقام فاعلی تحتنده ضمیر اعرابه
راجعدر کقاض اعرابی کعصا کبیدر رفعا وجرا ظرفدر یعنی وقت رفع
العامل وجره یاخود حالدر ای فی حال رفع العامل وجره ونحو مرفوعدر
مبتدای محذوفه خبر اولمق اوزره یا کقاض لفظنه عطف اولنور ای الاعراب
نحو مسلمی فی الرفع کقاض ای هو مثل کقاض یعنی تقدیر اعراب مسلمی
کبیدر حالت رفعده در ایکنجی حالت نصبده وجرده وکل
ترکیب اعراب تقدیر اولمق عصا کبیدر یعنی اسم مقصورده که آخری
الف اوله که تلفظ اعراب ممکن اولمیه وحرکتله معرب اولان اسم که یای
متکلمه مضاف اوله بونلر کبیلرده اوچ اعراب بیله مقدردر زیرا تلفظی
متعذردر وقاضی کبیلرده رفع وجر تقدیر اولنور یعنی اسم منقوصده که آخری
یا ماقبلی مکسور اوله زیرا یانک اوزرنده رفع وجر ثقیلدر یعنی تلفظی ممکندر
اما مستثقلدر ومسلمی کبیده رفع تقدیر اولنور یعنی جمع مذکر سالم که یای متکلمه
مضاف اوله مسلمی کبی اصلی مسلموی یایه اضافتله نون ساقط اولدی
پس واو ایله یا جمع اولدی سبقت احدیهما بالسکون واو یا یه قلب
قلب ایلدیلر ویاتی یایه ادغام ایلدیلر صیانة للیا ضمه کسره یه تبدیل

تبديل ايليدبلر صيلي اولري پس علامت رفع كه واودر تلفظده بولنمغله حالت
رفعي تقديري اولري واما نصب وجري لفظي اولري زيرا ادغام ياني حقيقتده ن
حيقا رمازكيه ياي ياءدر واللفظي فيما عداه واللفظي لفظا مرفوع مبتداي محذوفه
صفتدر تقديري والاعراب اللفظي دركي حرف جر ما اسم موصول ويا اسم موصوف
عدا فعل ماضي معلوم فاعلي تحتنده مستتر عايددر مايه وضمير مفعولي عايددر
موصوفه وجمله مايه صله ويا صفتدر وما موصوليله يا صفتيله مجروردر في حرفيله
وجمله ظرفيه اعرابدن محلا مرفوع خبر مبتدادر وجمله اسميه معطوفدر ماقبلنه
محصول تركيب اعراب لفظي مذكورك ماعداسيدر ياخود متعذر ومستثقلك
ماعداسيدر غير المنصرف ما فيه علتان من تسع او واحدة منها تقوم
مقامهما غير لفظا مرفوع مبتدا المنصرف لفظا مجرور مضاف اليه ما نكره
موصوفه خبر غير المنصرفدر وغير اگرچه اضافتله تعريف كسب ايلمز لكن
تخصيصدن قالماز اما بويله اولنجه خبر معرفه اولماز پس ما موصوله اولمغه
مانعدر وجايزدركه ما موصوله اولوب مؤخر مبتدا اوله وغير مقدم خبر
فيه ظرف وعلتان فاعليدر ويا مؤخر مبتدا فيه مقدم خبر وجمله صله در ويا
صفتدر مايه وفيه ضميري اسم موصوفه عايددركه ما اندن كنايتدر حاصلي
مايه راجعدر من حرف جر بيانيه تسع انكله مجرور ومميزي محذوفدر تقديري
من تسع علل در اندن صكره تميز حذف اولنوب تنوين عوض قلندي
وجايزدركه

وجايزدركه تسع علله صفت اوله من علل تسع تقديرينده او حرف عطف
واحدة لفظا مرفوع علتانه معطوفدر ومنها واحدة لفظي بياندر
وضمير تسعيه راجعدر تقوم فعل مضارع معلوم وتحتنده ضمير فاعلي راجعدر
واحدة يه ومقامهما تقوم منك مفعول فيهيدر ومضافدر تثنيه ضميريكه
عايددر علتانه وبو جمله واحدة يه صفتدر وفيه علتان مايه صله ويا صفت
اولدقده صكره متعلقاتيله جمله خبر مبتدادر محصول تركيب غير منصرف بر اسم
معربدركه انده كلمكده طوقوز علتدن ايكي علت بولنه ياخود طقوز
علتدن بر علت كه ايكيسنك يرينه قايم اوله يعني ايكي علت ايلدكي تاثيري
بريسي ايليه وهي عدل ووصف وتانيث ومعرفة وعجمة ثم جمع ثم تركيب
والنون زايدة من قبلها الف ووزن فعل وهذا القول تقريب وهي
محلا مرفوع مبتدا عدل لفظا مرفوع خبري وباقيلري انكا معطوفدر وزايدة
لفظا مرفوع صفت النون در الف ولام زايده سيله ياخود بدلدر موصوف
حذفيله تقديري والنون نون زايدة ويا مبتداي محذوفه خبردر تقديري
هي زايدة وجمله معترضه در موصوف بينيله كه النون در وصفي بينيله كه
من قبلها الف در الف ولام زايده سيله ياخود جمله مذكوره صفتدر النون
موصول حذفيله تقديري والنون التي هي زايدة وجايزدركه حاليتله
منصوب اوله تقديري ويمنع النون الصرف حال كونها زايدة ياخود

اعنی تعذیر یله اوله والنون اعنی زایدة من حرف جر قبلها مجرور در انظله و مضاف
النونه راجع ضمیره الف لفظا مرفوع فاعل من قبلها در و یا مؤخر مبتدا
مقدم خبر در و بو جمله صفت اخری در النونه و یا حالدر زایدة فاعلندن
و منذا محلا مرفوع مبتدا والقول لفظا مرفوع صفتی و یا عطف بیانی و تقریب
لفظا مرفوع خبر مبتدا در و جمله معطوفدر و هی عدل جمله سنه محصول
ترکیب و هی عدل ده هی عبارتی متسندن دکل نظمک اوتی بو یله در
موانع الصرف تسع کلما اجتمعت فظم ثنتان منها فالصرف تصوب
عدل و وصف ده معلوم اوله که و معرفه تنوینله او قونمق کرک که موزون اوله
بو کا بحر بسیط دیرلر بحر بحوری کبی سالم مستعمل دکل بلکه ابیاتی تقطیعده
متخالف در بعضی ثم ایله عطف ایلدکی محافظهٔ وزن ایچوندر فقط و هذا
القول تقریب بیوردکی نظمک یعنی علل تسعی نظمله ایراد ایلمک ضبط تقریبدر
زیرا کلام منظومی ضبط ایلمک آسانرقدر کلام منثورده یاخود اوچ
شونک هر برینه علت دیمک تقریبدر تحقیقی دکل زیرا حقیقتده علت
طقوزک ایکیسیدر بری دکل یاخود علت طقوزدر دیمک صوابدر
زیرا عددنده اختلاف ایلدیلر بعضیلر دیدیلر طقوزدر و بعضیلر دیدیلر
ایکیدر و بعضیلر دیدیلر اون بردر لکن طقوزدر دیمک صوابه تقربیدر
یعنی اوچ مذهبدن بو اصوبدر علل مذکورهٔ نظمک ذکر اولان ترتیب

اوزره

اوزره بیان ایدوب بیورر مثل عمر مثال عدلدر و احمر مثال وصفدر و طلحه
تأنیث باالتا و یا معرفه و زینب مثال معرفه و یا تأنیث معنوی
تأنیثک ایکی قسمیله مثال ایراد ایلدی زیرا انتبا ظن اولنور طلحه نک
تأنیث لفظی مذکر حقیقی ایله انکچون فعلی مؤنث صیغه سی اوزره کتورلر
قالت طلحه دیرلر و ابراهیم مثال عجمه و معرفه و مساجد مثال جمع و معدی کرب
مثال ترکیب و عمران مثال الف و نون و احمد مثال وزن فعل مثل
خبر مبتدای محذوفدر تقدیری مثل عمر مضاف الیه در جری فتحه ایله باقیلری
انکا معطوفدر و حکمه ان لا کسر ولا تنوین و حکم لفظا مرفوع مبتدا و ضمیر
مضاف الیه راجع در غیر منصرفه ان مخففه در ان دن تقدیری آنه انه در
لا نفی جنس ایچوندر و کسر فتح اوزره مبنی اسمی و خبری محذوف فیه در و جمله
خبر مبتدا در که حکمه در ولا تنوین اعرابی لا کسر کبیدر و انکا معطوفدر محصول
ترکیب غیر منصرفک حکمی و انک اوزرینه مترتب اولان اثری و خاصه سی
ایکی علتی مشتمل اولدیغی جهتدن و یا برینی که ایکیسنک مقامنه قایم اولور آنک
کسر و تنوین اولمیه کسری تقدیمنده اشارت واردر که تقدیمی منعی قصد ایدر
تبعی دکل بعضیلر دیدکی کبی لا ینصرفک خاصه سی جر و تنوین داخل
اولمامقدر زیرا بو طقوز علت که ذکر اولدی هر بری برینه نک فرعیدر
مثلا عدل معدول عنه نک فرعیدر وصف موصوفک فرعیدر تأنیث

تذكيرك زيرا اول عالم درسن صكره عالمه تعريف تنكيرك فرعيدر زيرا اول
رجل ديرسن صكره الرجل عجمه كلام عربك عربيتك فرعيدر زيرا
هر ديلك اصلي غيري ديل اكا فرعدر متقدمدر جمع واحدك فرعيدر تركيب افرادك
فرعيدر الف ونون زيادتاني مزيدك عليك فرعيدر وزن فعل وزني
اسمك فرعيدر زيرا هر نوعك اصلي اكا غير نوعه مخصوص اولان
وزنه فرعدر متقدمدر پس قرشان وزني قرشلانه نسبت فرع اولور
پس هر قاچانكه بر اسمده بو علتلردن ايكي علت جمع اوله ويا بر علت
ايكي علتك يرينه طورسه اول اسمده ايكي فرعيت بولنور ايدي بو طريقله فعله
مشابه اولور كه اندن اسمه نسبت ايكي فرعيت بولنور بري اشتقاق
جهتندنكه فعل مشتقدر مصدردن كه اسمدر بريسي افاده جهتندندر كه
فعل افادهده اسمه محتاجدر اما اسم اندن مستغنيدر پس چونكه اسم بو ايكي
فرعيتله فعله مشابه اولدي اندن ايكي نسنه منع ايلديلر كه فعلده يوقدر
بريسي كسره وبريسي تنوين در كسره ديدك جر ديمدك زيرا غير منصرفده
جر وار نهايتي بو كم تابع نصبدر مررت باحمد كبي جمع مؤنث سالم
وجمع مذكر سالم بونك عكسنجهدر كه انلرده نصب تابع جردر ويجوز
صرفه للضرورة او التناسب مثل سلاسلا واغلالا ويجوز فعل
مضارع معلوم يصح ولا يمتنع ديمكدر تا كم ضروريه وغير ضروريه
شامل

شامل اوله صرفه لفظا مرفوع فاعليدر غير منصرفه راجع ضميره مضاف
للضرورة جار ومجرور تجويزه متعلقدر او حرف عطف التناسب
للضرورة يه معطوف مثل خبر مبتداء محذوفدر تقديري الصرف
للتناسب مثل سلاسلا مضاف اليه واغلالا اكا معطوف بونلر
مثلك اضافتيله مجرورلر ولديلر زيرا منقول اولدي تركيبندن حكايت
طريقيله واقع اولمشلر محصول تركيب يجوزنك معناسي يصح ولا يمتنع
ديدك زيرا يجوزدن ايكي صورتده بيله صرفك وعدم صرفك جوازني
ويرر لكن بو بيله دكل بلكه ضرورت ونيچون وقافيه ايچون صرفي
واجبدر اگرچه تناسب ايچون جايزدر واجب دكل پس جوازدن مراد
امكان عامدر كه جانب عدمدن ضرورتي سلبله مقيددر يعني منع
صرفنده ضرورت يوقدر ديمكدر ايدي ضرورت وقتنده وجوب
صرفي حتا ولدر وتناسب وقتنده جواز صرفي وعدم جوازني قندر ايدي
ضرورت وزنيچون غير منصرفي منصرف قلمنده قلمق منظومه سنفي دياجه سنك
كبي بيت ثم فتاوى زفر وبعده • ما هو قول الشافعي وحده • وامرء القيس
سبعه معلقهده ديمش بيت ويوم دخلت الخدر خدر عنيزة • فقالت
لك الويلات انك مرجلي • وسعط الذنب ديرت فلك في الملك
يا خير البرايا • سليمانا وكن في العز نوحا • مصنف ضرورت شعر ايچون مثال

ایراد ایلدی وتناسب ایچون ایلدی زیرا ضرایر ذرینچون غیر منصرف

حکمنه قلمق جوقدر اما تناسب ایچون آزور سلاسلاً واغلالاً وسعیراً

اعیدی سلاسلاً لفظی اغلالنه مناسب ولمغیچون صرف ایلدی

ومایقوم مقامها للجمع والف التأنیث ما اسم موصول ای العلة التی یاخود

اسم موصوف ای شیء من علة یقوم فعل مضارع معلوم تحتنه مستکن

ضمیر فاعلی عایددر مایه مقامها منصوبدر ظرفیتله علیتنه راجع ضمیره

مضاف وجمله صله در ویا صفتدر مایه وما صله سیله ویا صفتیله اعرابدن

محلا مرفوع مبتدا للجمع لفظا مرفوع خبر مبتدادر الفا التأنیث بالجمله معطوفدر

اصلی الفان ایدی اضافتیله نون دوشدی پس التقای ساکنین اولدی

تثنیه الفیله لام تعریفدن زیرا همزه وصلده ساقط اولور تثنیه الفی ده

التقای ساکنین ایچون پس الفا التأنیث قالور مراد الف حبلی وحمراءدر

محصل ترکیب شول بر علت طقوز علتدن که ایکی علت مقامنه

قایم اولور ایکی علتدر که هر برنده تکرر بولنور بریسی منتهای جموعه واصل

وبالغ اولان جمعدر زیرا انده جمعیت مکرر اولور یا حقیقتیله اکالیب

وأساور واناعیم کبی یاخود حکم وتقدیریله منتهای جموع مرتبه سنه واصل

اولیه یعنی عدد حروف وحرکات وسکنات ده حقیقیه واصل اوله اما حقیقت

تکرار جمعیت یوق مساجد ومصابیح کبی ایکنجیسی الف مقصوره ایله ویا ممدوده

ایله

ایله اولان اسمدر حبلی وحمراء کبی زیرا بو الفک هر بریسی ایکی علت مقامنه

قایم اولور بریسی تأنیث بریسی لزوم تأنیث در یعنی بونلر بولندقلری

اسمه تأنیث لازمدر که اندن مفارق اولماز بالوضع حبلی دیرلر

حبلیٰ دیمزلر وحمراء دیرلر حمرة دیمزلر پس اسمه لازم اولدقلری تأنیث

آخر منزله سنده قلندی ایدی بونک کبی لرده تأنیث مکرر اولدی پس

کویا که هر برنده ایکی علت موجوددر فالعدل خروجه عن صیغته الاصلیة

تحقیقا کثلث ومثلث واخر وجمع وتقدیرا کعمر وباب قطام فی تمیم

فالعدل لفظا مرفوع مبتدا وفا حرف تفسیر مذکور اولان علتلری تفسیر ایدر

خروجه لفظا مرفوع خبر مبتدا مضاف اولمشدر اسم راجع ضمیره وعن حرف جر

متعلقدر خروجه صیغته مجروردر عن ایله ومضافدر اسم راجع ضمیره الاصلیة

لفظا مجرور صفت صیغته در تحقیقا مصدر محذوفه صفتدر مفعول مطلقدر

خروجا محققا وبکسردر ویا مفعول مطلقدر عاملی محذوفدر یعنی حقق تحقیقا

یا تمییزدر خروجک اسم راجع ضمیره اضافتندن یعجبنی طیبه ابا کبی کاف

حرف جر ویا فعل معناسنه اسمدر محلا مرفوع خبر مبتدای محذوفدر یعنی

هو مثل ثلث یاخود هو کخروج ثلث یاخود مصدر محذوفه صفت ثانیه در

یعنی خروجا تحقیقا کائنا کخروج ثلث ومثلث معطوفدر ثلثه واخر

وجمع بونلرده معطوفلردر ماقبلنه او حرف عطف تقدیرا کتحقیقنه

معطوفدر کیمی آخرا ابن کلثث کیبدر و باب معطوفدر کیمی مضافدر قطام
فی تمیم جار مع المجرور اعرابدن محلا مرفوع خبر مبتدای محذوفدر تقدیری هو
فی لغة بنی تمیم در محصول ترکیب عدل اسمک جقماسیدر صیغهٔ اصلیه سندن
برغیر صیغه یه عدل بو نده فعل مجهولک مصدریدر یعنی عُدِلَ عَدْلاً
ای کون الاسم معدولا ایکیجون تغییرندن خروج ویری اخراج ویردی
یعنی اسمک مادّه سی و یا معناسی جقماسیدر صیغهٔ اصلیه دن
صیغهٔ اُخرایه یعنی بر صُورتدن جقماسیدرکه اصل و قاعده اقتضا
ایدر بو اسمک اول صورت اوزینه اولمنی یا حقیقا صیغهٔ
اصلیه دن جقماسیدر ثلث و مثلث و رباع و مربع بونک کیبدر
اُحادو موحد و ثناء و مثنی بعضیلر ویریار عشا و معشر ه وار که
بو قیاس اوزره در بونک هر بریسی بر اصلدن معدولدر زیرا هر برینک
معناسنده تکرار وار اما لفظنده و صیغه سنده یوق مثلا ثلث و ثلثة
و رباع اربعة دن فُعَل و اُخَر معدولدر الآخرون یا اخرمن دن
جماعت معناسنه زیرا اسم تفضیلدر اسم تفضیل خود اوج وجهله مستعملدر
یا اضافتله و یا لاملة و یا من ایله اضافت خود تنوین و یا بنا و یا کندی
کبی بر اضافت اقتضا ایدر حینئذ تنوینه مثال و قبل بنایه مثال
و یا تیم تیم عدی کندی کبی یه اضافت مثال اُخره ایه بونلرک
برسی

برسی یوق پس تعیین اولدیکه صالح کبی ایلکنک برسندن معدول
اولمشدر و جُمَعُ جمع جمعاء مؤنثی اجمع در و کُتَع و بُتَع و بُصَع بونک
کبی درایدی جمع معدولدر جُمْع دن یا جماعی دن یا جمعاوات دن
زیرا جُمع جمعاء در و جمعا اگر صفت ایسه حقی فعل وزنی اوزره جمع اولمقدر
حمراء و حُمْر اما جمعاء اسم اولور ایسه حقی فعالی و فعلاوات وزنی اوزره
جمع اولمقدر صحراء صحاری و صحراوات وزنی اوزره جمع اولدغی کبی پس وقتا که
فُعَل وزنی اوزره جمع اولدی معلوم اولدیکه ذکر اولنانلرک برسندن
معدول اولمشدر بو ذکر اولنلرک تحقیقا معدول اولنلردر اما تقدیرا معدول
اولان عمر و زفر و زحل کیبدر که بونلر غیر منصرف بولوندیار حال بو که
بونلرده سبب ظاهر بولنمدی علمیتدن غیری پس عدل اعتبار ایلدیلر
عدل ایسه بر معدول عنه اقتضا ایدر بونلرده ایسه وجودنه بر دلیل
بولنمدی منع صرفدن غیری پس هر برینه بر معدول عنه تقدیر ایلدیلر که
مثلا عمره عامر و زفره زافر و زحله زاحل کبی باب قطام دن مراد فعال
وزنی اوزره اعیان مؤنث علمیدرکه افری را اولمیه ایدی اکثر بنی تمیم
بونک کیبلرده عدل اعتبار ایلدیلر رای اولان اعلام مؤنثه حمل
ایکیجون حضار و ظفار کبی ایدی بونک کیبلر مبنی در حال بو که بونلرده
ایکی سببدن غیری بوقدر ایکی سبب بنا حاصل اولمغیجون ایدی وقتا که

عدل تقدیری اعتبار ایلدیلر سبب بنا ... بونلرده

راتی فعالك سبب بنا ایچون عدل ایچون اعتبار اولدیسه اول وزن
اوزره اولان معرب غیر منصرفده اعتبار اولری نظایرنه حمل
ایلمکیچون عدله احتیاج یوق ایکن زیرا منع صرفه ایکی سبب حاصلدر
تأنیث وعلمیت دراییدی باب قطامده عدل اعتبار ایلمك
نظایرنه حمل ایچوندر یوقسه سبب منع صرف حاصلدر بالفعل
بلاعدل انکیچون معضیر وبریار کرباب قطام ذکری بو محلده مناسب
دکل زیرا الکلام سبب منع صرف ایچون عدل تقدیر ایلمك دن نظایرنه
حمل ایچون دکل مصنف فی تمیم ویدی زیرا حجازیلر بونك کبیلری
مبنی قلدیلر پس بزم بحثمزه واخل دکل آنلر بنی تمیم دیدك زیرا اقلی
رای فعالی وزن اوزره اولنلری مبنی قلمازلر بلکه غیر منصرف قلدیلر
ایدی سبب بنا ایچون انلرده عدل تقدیر ایدوب ماعداسنی انلره
حمل ایلمکه احتیاج یوقدر الوصف شرطه ان یکون فی الاصل فلا تضره الغلبة
فلذلك صرف مررت بنسوة اربع وامتنع اسود وارقم للحیة وادهم
للقید وضعف منع افعی للحیة واجدل للصقر واخیل للطایر الوصف
لفظا مرفوع مبتدا شرطه مبتدای ثانی مضافدر وصفه راجع ضمیره ان
حرف نصب یکون فعل مضارع درافعال ناقصه دن منصوبدر
ان حرفیله تحتنده ضمیر عایددر وصفه فی الاصل خبر یکوندر وبو فعل

اسمیله

اسمیله خبریله خبر مبتدای ثانیدر وبو خبریله خبر مبتدای اولدر وبو جملانك اعرابدن
محل یوقدر جمله ابتدائیه در وفا حرف جواب شرط یعنی جوابی شرط
ربط ایدر لا تضره فعل نفی استقبال ها مفعولی راجع در وصفه
الغلبة لفظا مرفوع فاعلیدر فعلك فا حرف رابط جزا لام حرف جر
ذلك اسم اشارتدر ایکی شیئه مذکور تاویلیله برسی اصلده اولمقدر
وبرسی غلبة اسمیه ضرر ویرمکدر یاخود شرطه ان یکون فی الاصل به
اشارت اوله پس جار مجروریله صرفه یه متعلقدر اوزرینه مقدم اولدی
اهتمام وحصر ایچون صرف فعل ماضی مجهول مررت فعل وفاعل
وبنسوة مفعول به غیر صریح اربع لفظا مجرور صفتدر بنسوه نك
وجمله قایم مقام فاعلیدر صرفنك اصل ترکیب صرف اربع فی مررت
بنسوة اربع در واو حرف عطف امتنع فعل ماضی معلوم معطوفدر صرفه یه
اسود لفظا مرفوع فاعلیدر امتنع نك وارقم اسوده معطوف للحیة
جار مع المجرور متعلقدر محذوفه تقدیری امتنع اسود وارقم حال کونهما
صفتین للحیة وادهم معطوفدر ارقم یه للقید للحیة کبیدر اعرابده وضعف
فعل ماضی معلوم معطوفدر صرفه یه منع لفظا مرفوع فاعلیدر ضعف نك
افعی تقدیرا مجرور مضاف الیهیدر منعك وللحیة اولکی کبیدر اعرابده واجدل
معطوفدر افعی یه وللصقر للحیة کبیدر واخیل معطوفدر اجدله وللطایر ماقبلر کبیدر

محصول ترکیب حرفی مانع اولان وصفک شرطی اصلی اولمقدر یعنی اصل وصفت
بولمقدر پس وصف اصلیه غلبهٔ اسمیه ضرر ایلمز یعنی نسبیت منع صرفدن
کلمه‌یی اخراج ایلمز احمر واصفر وابیض کبی اصلی نه وصفیت اصلی یه اسمیه
عارضه ضرر ویرردنه اسمیت اصلی یه وصفیت عارضه ضرر ویرر
بلکه وصف اصلی البته منع ایدر وعارضی منع ایلمز البته وصفیت اصلی
شرط اولوب غلبهٔ اسمیه ضرر ویرمدیکیچون اربع اسمی منصرف اولدی مررت
بنسوة اربع ترکیبنده زیرا اصل وضعنده عدد معیننک اسمیدر صکره استعمال الله
وصفیت عارض اولمشدر غلبهٔ اسمیت وصف اصلیه یه ضرر ویرمدیکیچون
اسود وارقم واده‌م منصرف اولمدیلر زیرا اسود اصل وضعنده سیاهیه
صفتدر صکره قره ییلانه استعمال ایلدیلر ایدی بونلره اسمیت غلبه سیله عدم
صرفدن چقمازلر بلکه غیر منصرفدر وصف اصلی ده وزن فعلیتیله که
اسمیتدن اول بوبله ایدی عدم انصرافنه وصف اصلی شرط اولدیغیچون
یلانه اسم اولان افعی وجعفر طوغنه اسم اولان اجدلی والاچه قرغیه
اسم اولان اخیلی صرفدن منع ایده‌منک منع منع اولدی زیرا بونلرکه
وصف اصلیسنده جزم یوقدر اما غیر منصرف ایدن دیرکه افعی قوتدر
یرا زلوح معناسنه درو اجدل جدلدندرکه قوت معناسنه در واخیل
خیلاندندرکه تخییل معناسنه در زیرا بو طیر غایتیله نادر ساپ طیوز کبی
دکل

دکل عرب بونلرک شانی ابدر یعنی یراغز فال ایدر التأنیث بالتاء شرط
العلمیة والمعنوی کذلک وشرط تحتم تأثیره الزیادة علی الثلثة او تحرک
الاوسط او العجمة فهند یجوز صرفه وزینب وسقر وماه وجور ممتنع فان
سمی به مذکر فشرطه الزیادة علی الثلثة فقدم منصرف وعقرب ممتنع التأنیث
لفظا مرفوع مبتدا بالتاء جار مع المجرور اعرابدن محلا مرفوع صفتی تقدیری الثابت
الملتصق بالتاء شرط مبتدای ثانی مضافدر تأنیثه راجع ضمیره العلمیة
لفظا مرفوع خبر مبتدای اولدر وجمله‌نک اعرابدن محلی یوق جملهٔ ابتدائیه در
والمعنوی مبتدای محذوف صفتدر تقدیری والتأنیث المعنوی کذلک
محلا مرفوع خبریدر اشارت تأنیث بالتاء یه در وتنبیه اشتراط علمیته در
وشرط لفظا مرفوع مبتدا مضافدر تحتم تحتمه تأثیره تأثیره ده تأنیث
معنویه راجع ضمیره الزیادة خبر مبتدادر علی الثلثة الزیادة یه متعلقدر
او حرف عطف تحرک معطوفدر الزیادة یه مضافدر الاوسط او العجمة اکا
معطوف فهند مبتدا یجوز فعل مضارع معلوم وصرف فاعلی مضافدر
معنی راجع ضمیره وجمله خبر مبتدا و بو جملهٔ اسمیه جزاء شرط مقدردر تقدیری
واذا کان کذلک فهند یجوز صرفه هند راجع ضمیری مذکر ایراد ایلدی تأنیث
معنوی ایکن لفظه کوره که علامت تأنیث یوقدر یا خود لفظ هند
دیمکدر وزینب مبتدا وسقر وماه وجور معطوفلردر زینبه ممتنع خبر مبتدا

تقدیری ممتنع کل واحد منها یا خود هر بریته بر ممتنع تقدیر اولنه قدیر فان حرف شرط
سمی ماضی مجهول فعل شرط به جار ومجرور مفعول به غیر صریح بیر رسیته نک و جبر تأنیث
معنوی یه راجع در مذکر قایم مقام فاعلیدر سیته نک فقط مبتدا افصل قدر تأنیث
معنویه راجع ضمیره الزیاده خبر مبتدا در و بو جمله اسمیه جزای شرط در اکیچون
اولته فا داخل اولدی فقدم منصرف مبتدا وخبر شرطا محذوف خبر آواقع اولمش
تقدیر فاذا عرفت هذا فقدم کذا وعقرب ممتنع مبتدا وخبر معطوفا در
فقدم منصرف فنه محصول ترکیب تأنیث لفظی که تا یه اولمه یعنی الفله اولیه انک
مانع صرف اولمه شرطی علم او لمقدر یعنی اول اسم مؤنث علم اولمق کرک عایشه
وفاطمه کبی تأنیث معنوی ده ده شرط علم اولمقدر یعنی ایکسنده ده منع
صرفنه شرط علم اولمقدر بو قدر فرق واردر که تأنیث بالتاده علمیت
منع صرفنه ممیز وجوبنک شرطیدر اما تأنیث معنویده جوازینک شرطیدر
اما تأنیث معنوینک منع صرفنه تأثیر ایلمک وجوبنک شرطی اوج شیدن
بریسیدر اولکیسی کلمه نک حرفلری اوچدن زیاده اولمقدر زینب کبی
ایکنجیسی حرف اوسطا متحرک اولمقدر سقر کبی اوچنجیسی عجمه اولمقدر یعنی
لفظ عجم اولمقدر ماه وجور کبی پس هند کبی تأنیث
معنوینک صرفی جایزدر زیرا وجوبنک شرطی بولنمدی عدم صرفی جایزدر
ایکی سبب بولندیغیچون عدم صرفی واجبدر وسقرده تحرک اوسطا تأنیث
معنوی

معنوی زیاده ایله بولندیغیچون عدم صرفی واجبدر وسقرده تحرک اوسطا
تأنیث وماه وجورده عجمه ایله تأنیث معنوی بولندیکه هر بری لا ینصرف در
زیرا وجوبنک شرطی بولندی اما اگر تأنیث معنویه بر مذکره اسم اولورسه
پس شرطی اول اسمک اوچ حرفدن زیاده اولمقدر ایدی قدم که تأنیث
معنویدر بر رجله آنی علم ایلسه منصرف اولور زیرا مذکره اسم اولدقده تأنیث
اعتبار اولنماز پس یالکز علمیتله غیر منصرف اولماز اما عقرب که تأنیث
معنویدر مذکره اسم ایلسه صرفدن ممتنع اولور زیرا اوچ حرفدن زیاده در
ایدی شرط بولندی مشروط دخی المعرفة شرطها ان تکون علمیة المعرفة
لفظا مرفوع مبتدا شرطها مبتدای ثانی مضاف الیه المعرفة یه راجعدر
ضمیر ان حرف ناصب تکون فعل مضارع افعال ناقصه دن منصوبدر
ان حرفیله اسمی تحتنده مستتر راجعدر المعرفة یه علمیة خبر تکون در و تکون
اسم وخبریله خبر مبتدای ثانیدر مبتدای ثانی خبریله جمله اسمیه خبر مبتدای اولدر که
جمله ابتدائیه در محصول ترکیب مانع صرفک دورونجیسی معرفه در یعنی تعریفدر
زیرا منع صرفه سبب اولان تعریفدر ذات معرفه دکلدر پس منع صرفنه
تأثیرینک شرطی علم اولمقدر زیرا معارف بشدر مضمرات ومبهمات
ومعرف باللام وبالاضافه وعلمدر مضمرات ومبهمات مبنیات دندر
واضافه ایله تعریف اولان خود منصرفدر غیر منصرف خود معرباتدندر لامله

منصرف قلور پس قالمدی لا تنوینه علی حاصلی مانع صرف اولان تعریف علمیدر
العجمة شرطها ان تکون علمیة فی العجمیة وتحرک الاوسط او زیادة علی الثلثة
فنوح منصرف وشتر وابراهیم ممتنع العجمة مبتدا شرطها مبتدا ثانی مضافدر
عجمیه راجعدر ضمیر وان تکون علمیة اعرابی سابق اولری فی العجمیة
جار مجرور یله علمیه صفتدر ای علمیة ثابتة فی اللغة العجمیة وتحرک معطوفدر
علمیه مضافدر الاوسط او زیادة معطوفدر تحرکه علی الثلثة جار مجرور یله
متعلقدر زیاده یه جمله فعلیه خبر مبتدای ثانیدر وجملهٔ اسمیه خبر مبتدای اولدر
وبو جمله سابق جمله رکبیدر فنوح منصرف منصرف فنوح منصرف کبیدر وشتر
مبتدا وابراهیم الی معطوفدر ممتنع خبر مبتدادر کل واحد منهما تقدیرنده محصول
ترکیب عجمه نک اوضاع عربک غیرینک اولمقدر یعنی عربک وضعی اولمیه
بر نه دیلدن اولورسه اولسون ایدی عجمه نک منع صرفده تأثیرینک
شرطی لغت عجمده یعنی عرب دیلندن غیری دیلده علم اولمقدر حقیقة ابراهیم
کبی یا حکما قالون کبی که اوم دیلنده اسم جنس ایدی ایکی دیکلر صاکن
نافع قراتی روایت ایلینک بریسی دیدیلر مکرر بر کون اثنای کلامده قالو
دیمش سؤال ایلمشلر قالون نه دیو دیمش که روجه ایی دیکلر بو سبیله
آدینی قالون دیمشلر قالون ایدی بو روجه آدی وکل ایدی بلکه غیر ایدی
اما بویله دیدیکیچون قالون دیدیلر ایدی بو حکما علمدر زیرا عرب تصرفنده

اول

اولی علم اولدی پس عجمه ده علمیت شرط اولدی تا کم انده کندی لغتلری
کبی تصرف ایلیه لر الف ولام واضافت وتنوین ادخال ایلمک
وغیریسی کبی بویله اولنجه عجمه لک ضعیف اولوب منع صرفه سبب اولماز
پس عجمه ده شرط اول علم اولمقدر کندی دیللرنده یا حقیقة ویا حکما
وشرط ثانی ایکی امرک بریدر یا تحرک الاوسط ویا اوچ حرفدن زیاده
اولمقدر تا کم خفت ایکی سببک برینه معارض اولمیه پس نوح مصنفک
قتنده منصرفدر زیرا ساکن الاوسطدر وشتر که دیاربکرده بر قلعه
اسمیدر حرفدن ممنوعدر زیرا متحرک الاوسطدر وابراهیم زیاده علی الثلثه در
پس صرفی ممتنعدر معلوم اوله که جمیع انبیانک وملکلرک اسامیسی
لا ینصرفدر الا الی که نک نه کم بیورمشلر **قطعه**
هر که هست از پیمبران وملک ۰ هست لا ینصرف مگر شش کس
صالح وهود ولوط و باز شعیب ۰ باز نوح ومحمد اند وبس
الجمع شرطه صیغة منتهی الجموع بغیر هاء کمساجد ومصابیح واما نحو فرازنة
فمنصرف وحضاجر علما للضبع غیر منصرف لانه منقول عن الجمع و
سراویل اذا لم یصرف وهو الاکثر فقد قیل انه اعجمی حمل علی موازنه وقیل
عربی جمع سروالة تقدیرا واذا صرف فلا اشکال ونحو جوار رفعا وجرا
کقاض الجمع مبتدا شرطه مبتدای ثانی مضافدر جمع رابع ضمیره صیغة جمع

مبتدای ثانی وجمله خبر اولدیلر منتهای مضاف الیه ومضافدر جموعه مصدرک
فاعله اضافتیله بغیرها جار مجرور یله متعلقدر مقدر صفتنه منتهی الجموعک
تقدیری شرط صیغة منتهی الجموع الثابتة بغیرها منتهی الجموع صفتیله
خبر مبتدای ثانیدر وبو جمله خبر مبتدای اولدرکه جر جار مع المجرور یا
مضاف ایله مضاف الیه آره‌لقف مثل معناسنه تقدیرا اوله محلا مرفوع
خبر مبتدای محذوفدر هو دیمکدر یعنی الجمع کما جد ومصابیح الا معطوفدر
واما واو حرف ابتدا اما معنای شرطی متضمندر فوازنه مبتدا منصرف
خبری وبو جمله جواب امادر ایچون فا داخل اولدی جوابنه لکن فانک
حقی صدر جملده واقع اولمقدر لیکن بونده مؤخر اولدی شرط وجزا فاری
متوالی اولمسون دیو تقدیری مهما یکن من شیء ففوازنه منصرف دیمکدر
منصرفدن تا کلمه‌یی لفظی مراد اولندیغیچون لفظ فوازنه دیمکدر وحضاجر
مبتدا علما حالدر غیر منصرف ضمیرندن تقدیری لا ینصرف حال کونه علما
لمضبع بعض نسخه‌ده علم واقعدر فعله خبر مبتدادر ولمضبع علما صفتدر
تقدیر علم خبر بعد الخبردر منصرف مضاف لام حرف جر آن حرفدر حروف
مشبهه بالفعلدن ضمیر محلا منصوب اسمی عایددر حضاجره منقول
خبریدر عن الجمع جار مجرور یله منقوله متعلقدر وان اسمیله وخبریله
مجروردر لامله تاویل مفردده تقدیری غیر منصرف جمعدن نقل

اولندیغیچون وسراویل مبتدا اذا کلمه شرط ظرف زمانیچون عامل جوابیدر
ولم حرف جزم ویصرف مضارع مجهول کلمه مجزوم فعل شرط تحتندن قایم
مقام فاعلی ضمیر عایددر سراویله هو ضمیر غایب محلا مرفوع مبتدا عایددر
سراویل غیر منصرف فی الاکثر خبر مبتدا وبو جمله حالیه معترضه‌در شرط وجزا
اورته‌سنه که فقد قیل در فا حرف رابط جزادر قد حرف تقریب قیل فعل
ماضی مجهول جزای شرط وجمله شرطیه خبر مبتدادر اعجمی مبتدای محذوفه خبردر
اعنی هو اعجمی وجمله اسمیه هذا القول تاویلنده قایم مقام فاعلدر قیل
فعل ماضی مجهول ضمیر مستکن تحتندن مفعول مالم یسم فاعلیدر سراویله
عایدر وجمله صفت اعجمی‌در یاخود مبتدای محذوفه خبر بعد الخبردر علی
حرف جر محل یه متعلق موازنه مجروردر علی ایله ومضافدر سراویله
راجع ضمیره واو حرف عطف وقیل فعل قبل اعجمی کبیدر اعرابده
جمع خبر بعد الخبردر سراویله لفظنه مضاف تقدیرا مصدردر قبل‌یه
اعنی قیل هذا القول بتقدیر وفرض یاخود علتدر ای قیل هو جمع لغرض
ذلک یاخود عاملی محذوف مصدردر ای قدر تقدیرا وفرضا یاخود
مفعول اعنی تقدیرا دیمکدر معنی وجوده دخی محلی وارکن کثرت
سوآدن اعراض ایلدک واذا ظرف زمان معناسی شرط متضمن
صرف فعل ماضی مجهول فعل شرط قایم مقام فاعلی تحتندن ضمیر عایددر

سراويله فلا فا حرف رابط جوابدر ولا نافيه جنسيه در اشكال فتح اوزره
مبنى اسمى و خبرى محذوفدر تقديرى لا اشكال فى صرفه و جمله جزاى شرطدر محلاً مجزوم
اولنه فا داخل اولدى و نحو مبتدا جوار مضاف اليه رفعاً وجراً مفعول معناسنه
مقدر طانتك خبريدر كقاض خبر مبتدادر معناسى جوار كبيلر قچانكه مرفوع
ومجرور اوله قاض كبيدر لام الفعلك حذفنه و تنوين ويرلمه و محلاً
ظرفيته منصوب اولور تقديرى و نحو جوار فى حال الرفع والجر كقاض محصل
تركيب ايكى سببك معناسنه قايم اولان جمعك شرطى صيغه منتهاى جموع وزنى
اوزره اولمقدر كه اولى مفتوح و اوچنجى الف جمع والفدن صكره ايكى حرف
ويا اوچ حرف اوله حرف ساكن ويا حرف مشدد اوله ليب كبى كه اكلبك
جمعيدر واناعيم كبى كه انعامك جمعيدر بونلر ايكنشر كره جمع اولاندر اما
بركره جمع اقصاده مساجد و مصابيح كبيدر بونده مراد وزن عروضيدر توفيقى
دكل بو اولدركه بروجهى جمع تكسيره جمع اولماز اما تصحيحله جمع اولور
نته كه حديث شريفده واقع اولمشدر انتن صواحبات يوسف
بغيرها مراد هادن مفرده جنسى فرق ايچون كلن حرفدر رومى ايله روم
كبى و تمرة تمر كبى زيرا تا وقفده هايه قلب اولور ايدى تا نيله اوله
مفردلر وزنى اوزره اولور فرازنه و صياقله كبى كه آجعه وطواعيه وزنى
اوزره اولوركه بعد الالفدن صكره ايكى حرف اولورغنه مثاللر ومصابيح

ومصابيح الفدن صكره اوچ حرف اولوب اورته سى ساكن اولدوغنه مثاللر
اما فرازنه و ملائكه و صياقله كبيلر منصرفدر زيرا جمعك شرطى نا بنزرى ما بسببله
فوت اولدى و حضاجر علما للضبع جواب سؤال مقدردر تقديرى سؤال
بويله دركه حضاجر سرطلان جنسنه علمدر آنده چوغه شامللر ارسلان
جنسنه اسامه ويردكلرى پس بونده جمعيت بولنماز صيغه منتهاى
جموع خود اسباب منع صرفدن دكلدر بلكه جمعيته شرطدر بويله
اولنجه منصرف اولمق كركيدى ليكن غير منصرفدر تقرير جواب بويله دركه
حضاجر صيغه عالم اولدوغى حيثيتنجه غير منصرفدر بالفعل جمع اولدوغى ايچون
دكل بلكه جمعيت اصليه ايچون زيرا جمعدن منقولدر منقولدر مفردى حضجر
كلور عظيم البطن معناسنه ايدى منع صرفنده معتبر جمعيت اصليه در صحاح
جوهريده ويمشدركه تعريفنده و تنكيرده غير منصرفدر زيرا جمع بنيه سى اوزره
اسم واحددر و سراويل اذا لم يصرف جواب بسؤال مقدردر تقرير سؤال بويله دركه
سراويل مفرددر سروال معناسنه نه جمعدر و نه منقولدر جمعدن بو وزن
خود منع ايلمز الا بونكله وجه جواب يوقدر كم يا كلمه جمعدر وزنى شرطنه
حمل ايلمكله يا خود تقدير افراض ايلمكله كه جمع سراوله دركه مفرد معناسنه
استعمال ايلديلر يعنى سراوله معناسنه ايدى بو لفظ حرف اولدى و قت
حال بوكه استعمالده صرف اولمق اكثردر پس بكى ويره بلكه جمعيدر كه عربين

وزنده شلرینه حمل اولنوب صرف اولمدی یعنی ونابتر وقفا دیل کبی وکمی دیدی
عمر بیدر تقدیرا سراوله نك جمعیدر یعنی فرض ایلدیلر که سراوله نك جمعی اوله
ایدی بو اختلاف غیر منصرف اولدوغی تقدیرجه در اما منصرف اولدوغی
اشکال قالماز که مفرد میدر جمعیدر وتحقیقی دریوقه تقدیریمی واما جوار
کبی اسملر یعنی منقوصلر که آخری یا ویا واو اولنوب ماقبلی مکسور اوله وفواعل
وزنی اوزره اوله یای جواری کبی ودواعی کبی رفع وجر حالتنده
قاضی کبیدر صورتده یا حذف اولنور وانده تنوین عوض ایلنور
نحو جاءتنی جوار ومررت بجوار واما نصب حالنده یا متحرك ومفتوحدر
نحو رایت جواری پس حالت نصبنده اشکال یوقدر زیرا اسم غیر منصرفدر
جمعیت وصیغه منتهی الجموع علتلری واما رفع وجری اصلی جواریٌ وجواریٍ
تنوینله زیرا هر اسمك اصلی انصرافدر موجب اولدوغی تقدیرجه پس یا اوزره
ضمه ثقیل حذف اولندی اجتماع ساکنین اولدی یادن وتنویندن
یایی حذف ایدوب تنوینی ماقبلنه ویردیلر جوارٍ ودواعٍ اولدی
بونك اعلالنده دخی وجوه وار لیکن کثرت سواددن اعراض ایلدك
الترکیب شرط العلمیة وان لا یکون باضافة ولا اسناد مثل بعلبك
الترکیب مبتدا شرط مبتدای ثانی مضافدر ترکیبه راجع ضمیره العلمیة
خبر مبتدای ثانیدر مبتدای ثانی خبریله خبر مبتدای اولدر وان لا یکون
اعرابی

اعرابی سابق کبیدر واسمی ترکیبه راجع ضمیردر باضافة جار مجروریله اعرابده
محلا مرفوع معطوفدر علمیه ولا اسناد دخی باضافة مثل خبر مبتدای محذوفدر
بعلبك مضاف محصول ترکیب باب غیر منصرفده ایکی کلمه یا زیاده بر کلمه
قلنمقدر بر جزوی حرف اولمغله ایدی شرطی علم اولمقدر تا کم علم اولمغله
مصون اوله زوالدن ترکیب لازم اولمغیچون وبا سبب ثانی ثابت
اولمغیچون دخی ترکیب اضافتده اولمیه کرك زیرا ترکیب اضافی غیر
منصرف ویا منصرف حکمنده قلور پس منع صرفده بر تأثیر ایدر
ترکیب اسنادیده اولمیه کرك ترکیب اسنادی بنای موجبدر
ایدی اعرابك طرحی اولان منع صرفده موجب اولورکه بنا
اعرابی منافیدر حاصلی اعراب وبنا ضدلردر بریرده جمع اولماز
شامی بعلبك دیرکه شام قصبه لرندن بر قصبه نك اسمیدر مرکبدر بعلدن که
اسم صنمدر وبكدن که صاحبنك آدیدر ایکیسی بر اسمدر دخی بر اسم
قلندیلر که ارالرنده نسبت اضافة واسناد یوقدر الالف والنون
ان کانا فی اسم فشرط العلمیة کعمران او صفة فانتفاء فعلانة وقیل
وجود فعلی ومن ثم اختلف فی رحمان دون سکران وندمان
الالف مبتدا والنون معطوفدر الفه ان حرف شرط کانا فعل
فعل ماضیدر افعال ناقصه دن اسمی ضمیر بارزدر عاید در الفه

ونونه في اسم جار مجرورله اعرابدن محلا منصوب خبرلكانادر فشرطه مبتدا
مضاف قدر سمه راجع ضميره العلمية خبري وبوجمله جزاى شرطدر واقعدر
وجملهٔ شرطيه خبر مبتدادر كعمران كاف مثل معناسنه مضاف قدر
عمرانه جار مع المجرور محلا مرفوع خبر مبتداى محذوف قدر يعني هو مثل
عمران اوصفة على اسمه معطوف قدر فانتفاء خبر مبتداى محذوف قدر فعلانه
مضاف اليه وجمله جواب شرط مقدردر تقديري الالف والنون ان كانا
في صفة فشرطها انتفاء فعلانة قبيل فعل ماضي مجهول وجود فعلا جمله اسميه
معقول قولدر من حرف سبب ثم محلا مجرور من حرفيله فعلانه صفت اولدغنه
اشارتدر ياخود شرطك مخالفته جار مجروريله متعلقدر اختلفيه
اوزرينه مقدم اولدى حصر ايچون اختلف فعل ماضي مجهول في رحمن
جار مجروريله اختلفنك مفعول مالم يسم فاعلىدر دون ظرف فيله منصوبه
مضاف قدر سكرانه كه غير منصرف قدر ايكيچون جرى ظاهر اولمدى ندمانى
معطوف قدر سكرانه ومنصرف قدر ايكيچون جرى ظاهر اولدى محصول
تركيب اسمك اخرنده الف ونون زائدتان اولسه اسمي صرفدن
منع ايدرلر زيرا نحاتك ايكي لغة بكرزلر تاء تأنيث داخل اولماقده
پس الف ونون اسمده واقع اولسه اول اسمك شرطي علم اولمقدر
عمران وسلمان وعثمان كبي تاكم ايكي الف ثانيه مشابهت

مشابهت متحقق اوله زيرا مشابهت متحقق اولسه تا تأنيث دخولنه
مانع اولماز سعدان وسعرانه وزني كبي ومرجان ومرجانه كبي اما الف
ونون صفتك اخرنده اوله مؤنثي فعلانه وزني اوزره كلمك
كرك تاكم مذكور مشابهت متحقق اوله بعضيلر وبيديلر مؤنثي فعلى وزني
اوزره كلمك كرك زيرا بويله اولنجه فعلانك انتفاسي مستلزمدر
اما صحيح قول اولدر زيرا وجود فعلى بالذات شرط وكلدر ابدى صفتده
اولان الف ونونك شرطنده مخالفت واقع اولدغيچون رحمانك
صرفنده وعدم صرفنده اختلاف ايلديلر زيرا مؤنثي يوقدر كه فعلانه
يا فعلى وزني اوزره كله بلكه خدامك صفت خاصيدر غيره اطلاقي
جايز دكلدر پس انتفاء فعلانه شرط ايلين لا ينصرف اوقور اما وجود
فعلى شرط ايلين صرف ايدر زيرا مؤنثي يوقدر كه فعلى وزني اوزره كله
اما سكرانده اختلاف ايلمديلر زيرا مؤنثي سكرى در سكرانه دكل پس
ايكي شرط بيله موافقدر كه غير منصرف قلديلر مصاحب معناسنه اولان
ندمانده اختلاف ايلمديلر صرف ايلديلر زيرا مؤنثي فعلانه كلور
لكن قشمان معناسنه اولان ندمان غير منصرف قدر بالاتفاق زيرا مؤنثي
ندمى كلور وزن الفعل شرطه ان يختص به او يكون في اوله زيادة
كزيادته غير قابل للتاء وزنا مبتدا الفعل مضاف اليه شرطه مبتداى ثاني

مضافدر وزنه راجع ضمیری ان تختص نا ویل مفرد دن ایله فاعلی تختص‌نك
ضمیر عائددر وزنه به جار ومجرور متعلقدر ان تختص به و ضمیر فعل عائددر
ان تختص متعلقله خبر مبتدای ثانیدر وجمله خبر مبتدای اولدر کیشتر مبتدای
محذوفك خبریدر هو مثل شمّر وبکّر ذکر اولنان صرف کا معطوف او یکون اغرا عجی
یکدی معطوفدر ان تختص به فی حرف جر اولنه مجروردر فی حرفیله
مضافدر وزن فعله راجع ضمیره محلا منصوب مقدم خبردر یکون نك
ورزیاده مؤخر اسمیدر کاف حرف زیاده مجروردر کافله مثل معناسنه در
مضافدر فعله راجع ضمیره وبو جار ومجرور زیاده یه صفتدر ویاخود کاف
مثل معناسنه در ولکن زیاده صفتدر غیر منصوبدر مقدر کاننك خبری
اولمق اوزره تعدیری ان یکون الاسم غیر قابل للتاء یاخود اولده ضمیر نزناه
حال اوله ای حال کون الاسم غیر قابل یاخود مرفوع زیاده یه صفتدر اولکم
قابل مجروردر اضافتله للتاء جار مجرور قابله متعلقدر ومن ثمّ ای من اجل
اشتراط عدم قبول التاء امتنع فعل ماضی معلوم احمر لفظاً مرفوع فاعلیدر
وانصرف معطوفدر امتنع یه یعمل لفظاً مرفوع فاعلیدر انصرف‌نك
محصول ترکیب وزن فعلك منع صرفده ایکی شرطی واردر یا فعله مخصوص
وزن کرک کم اسمده بولنماسه الا عجیدن عربیه منقولدر بقم وشلم کبی
یاخود فعل عربیدن اسم منقول اوله شمّر کبی که بر فرس اسم علمدر
وبزر کبی که

وبزر کبی که بر ماییه یعنی صویه اد قودیلر وضرب بنای معلول صیغه امری زره
بر رجله نام ایلدیلر و تفعّل و تفاعل و تفعلل وافتعل وانفعل واستفعل
بو قبیلدندر یاخود اولنان فعل زیاده سی کبی زیاده اوله یعنی ایکی
حرفلردن بریسی اوله اما تاءی قبول ایلمیه یعنی اخرنا دخل اولمیه
افعل وتفعل ویفعل وتفعل وافعل امر مخاطب ولا تفعل
نهی مخاطب کبیلر انکچون احمر کبی غیر منصرف اولدی زیرا اولنان
فعل زیاده سیکبی زیاده وار وتاءی قبول ایلمز یعنی احمرة دیمزلر اما
یعمل منصرف اولدی تاءی قبول ایلدیکچون زیرا رجل یعمل وناقة
یعمله دیرلر صرف‌نك قوی اولانه دییه وما فیه علمیة مؤثرة اذا
نکر صرف لما تبین من انها لا تجامع مؤثرة الا ما هی شرط فیه الا العدل
ووزن الفعل وهما متضادان فلا یکون الا احدهما فاذا نکر بقی بلا سبب
او علی سبب واحد ما اسم موصول الاسم الذی دیمکدر یا اسم موصول
اسمی فیه مقدم خبر علمیة مؤخر مبتدا مؤثرة صفتدر علمیتك در وجمله
صله در ویا صفتدر مایه وما بونلر مبتدا اذا معنای شرطی متضمن ظرف
زماندر نکر فعل ماضی مجهول قائم مقام فاعلی تحتنده ضمیر عائددر مایه
فعل شرط واقعدر صرف اعرابنك ترکیبده جزای شرط واقعدر
وجمله شرطیه خبر مادر معناسی الاسم الذی ثبت فیه علمیة مؤثرة

صرف ذلك الاسم وقت تنكيره لام حرف جر وما موصول ويا موصوف
تبين فعل ماضي مبني للفاعل ظهر ديمكدر ومستتر ضميري فاعلدر ما يه عايد وجمله
صله در وياصفتدر مايه وماصله سيله وياصفتيله مجرور در لامله جار مجروريله
متعلقدر صرفيه معناسي صرف المنكر لدليل او للدليل الذي ظهر من جهته كذا
من حرف بياندر ماتي تبيينه متعلقدر ان حرفدر حروف مشبهه بالفعلدن
وها اسمي عايددر علميته لاتجامع فعل نفي استقبال ضمير مستتر فاعلي راجعدر
علميته مؤثرة حالدر مذكور ضميردن ياخود صفت اوله مفعول مقدره
يعني لا تجامع العلمية علة مؤثرة ديمكدر صكره موصوف حذف اولدي
وصفت يرينه اقامت اولدي الا حرف استثنا وما موصوله اي السبب
الذي يا موصوفه اي سببا هي مبتدا راجع علميه وشرط جزي وفيه
جار مجروريله بر مقدره متعلقدر وشرطه صفتدر يعني شرط ثابت فيه
وضمير مايه عايددر ومبتدا خبريله صله در ويا صفتدر مايه وما صله سيله
ويا صفتيله مستثنيدر ومستثنى منه محذوف تجامعنك مؤثره حال اولمغله
واستثنا مفرغدر تقديري لا تجامع العلمية سببا من الاسباب حال
كونها مؤثرة الا السبب الذي او سببا هي فيه شرط الا العدل استثنادن
مستثنادر تقديري لا تجامع غير ما هي فيه شرط الا العدل ووزن الفعل
فانها تجامعهما مع انها ليست بشرط فيهما وزن الفعل معطوفدر
العدل

العدل دن زنك فعله اضافتي عامل خاصه اضافتدر ولا تجامع جمله‌سي
ان خبري در وان اسميله وخبريله تأويله مؤدده محلا مجروردر
من حرفيله وهما مبتدا راجعدر عدله ووزن فعله متضادان خبر
مبتدادر وجمله حالدر عدل ووزن فعلدن تقديري الا العدل
ووزن الفعل فانها تجامعهما والحال انهما متضادان اي غير مجتمعين
في اسم واحد فلا يكون فعل نفي استقبال كان تامه در جواب شرط
محذوفدر الا حرف استثنا احدهما فاعلي تقديري فاذا لم يجتمعا
فلا يوجد الا احدهما فاذا انكر فاذا صرف كبي يعني فعل ماضي معلوم بلا
با حرف جر لا غير معناسنه سبب مجروردر بايله جار مجروريله متعلقدر
بقي يه او حرف عطف على سبب معطوفدر بلا سبب واحد
سببه صفتدر يعني متعلقدر جزاي شرطدر شرط جزاسيله جمله شرطيه
محصول ترکيب هر اسم غير منصرف كه آنده علميت منع صرفده
تأثير ايدر يعني منع صرفده شرط اوله هر بار كه اول اسم نكره قلنه
رب سعاد وقطام كبي اول اسم منصرف قلنور زيرا ظاهر
اولمشيدي سابقا اسباب منع صرفي بيانيه ايمكدن وشرايطني
ذكر ايلمكدن كه بونلر منع صرفده مؤثر اولدغي حالده مجتمع اولمازلر
الا شرط اولان يرده كه تأنيث بالتا در لفظا ومعنا وعجمه در

وترکیب والف ونون زیادتان دراکیدی بونلرک هربریسی علمیتله مشروطدر
الا عدل ووزن فعلدن شرط دکل دکل ایکن مؤثر اولور یعنی منع صرفه
سبب اولور بونلر ایله بر جهتدن جمع اولماز یعنی عدل صیغه لری
ووزن فعل صیغه لری له متخالفدر یعنی ضدلردر بر ماده ده جمع
اولماز که علمیت کیتدکدن صکره ایکیسنک اجتماعی منع صرفه سبب
اوله پس علمیت کیتدکده صکره بر سببله قالور هر بریسی ایکیدی اسم نکره
قلندقده صکره بلا سبب قالور علمیت شرط اولدیغی یرده زیرا شرط کیتمکله
مشروط بیله کیدر وضوبله صلوة کبی یا بر سببله قالور شرط اولمادیغی
یرده عدل ووزن فعلدن کبی که بونلر علمیتیله مشروط دکل ایدیلر که
شرط کیتمکله مشروط بیله کیده و خالف سیبویه الاخفش فی مثل
احمر علما اذا نکرا اعتبارا للصفة بعد التنکیر ولا یلزمه باب حاتم لما یلزم
من اعتبار المتضادین فی حکم واحد وا و حرف ابتدا خالف
فعل ماضی مبنی للفاعل مفاعله بابندن سیبویه محلا مرفوع فاعلی
الاخفش لفظا منصوب مفعولی حکمیت جایزدر فی حرف
جر متعلق مجرور در فی حرفیله احمر مضاف الیه جری ظاهر اولدی غیر
منصرف اولدیغیچون علما حالدر معنای مماثله در ای مماثل
احمر حال کونه علما یاخود احمردن حالدر یاخود تمیزدر مثلا حمردن

اى

ای خالف فیه مصاحبت العلم فی وقت تنکیره اذا معنای شرطی متضمن ظرف
زمان نکر فعل ماضی مبنی للمفعول تحتنده مستتر نائب عن الفاعلیدر احمر
راجع اعتبارا سیبویه فاعل ولیکن اعتبارا مفعول له اولور یاخود
جمله دن تمیزدر یا حالدر فاعل تا ویلیله معتبرا دیمکدر یاخود حالدر
مضاف حذفیله ای حال کونه ذا اعتبار للصفة یاخود ظرف زماندر
زیرا کاهی مصدر حین معناسنه قلنور بو وجوهله نصب اخفشه اولیدر
اما سیبویه مفعول له ذکر اولنان وجوهک جمیعی جایزدر الا مفعول له
زیرا فاعل متحد دکل وقتا اما سیبویه دن بدل اشتمالدر قطعی اولور
یعنی خالف الاخفش ذلک لاعتبار للصفة اعتباره متعلق بعد ظرف
اعتبارا در التنکیر مضاف الیه ولا یلزمه فعل نفی استقبال وضمیر مفعول به متصل
راجعدر سیبویه یه باب لفظا مرفوع فاعلیدر مضافدر حاتم لام حرف
جر ما موصوف ویلزم مضارع معلوم وانده مستکن ضمیر فاعلیدر
مایه عاید وضمیر مفعول محذوف عاید در سیبویه یه من تبیان مادر واعتبار
مجرور در من حرفیله والمتضادین مضاف الیه در فی حکم یلزم یه یا اعتباره
متعلق واحد صفت حکم در وجمله صله در ویا صفتدر مایه ما صله سیله
ویا صفتیله مجرور در لامله که متعلقدر لا یلزم یه محصول ترکیب سیبویه
اخفشه مخالفت ایلدی احمر کبی صفتلرده که علم اوله صکره نکره قلنه

سیبویه اعتبار ایلدیکیچون صفت اصلیه‌کنه غیر منصرف قلور اما اخفش بر کره
علم اولملغله وصفیت زایل اولدی پس سیبویه وجود ویروب اعتبار ایلمک
بارد در ایمدی خاتم وطاهر کبی لرده علمیت جهتندن وصف اصلی اعتبار
ایدوب لا ینصرف ایلمدر اخفش سیبویه‌یه مصنف دیرکه بو سؤال سیبویه‌یه
لازم کلمز زیرا بو اعتباردن اجتماع ضدین لازم کلور زیرا وصفیت
عموم اقتضا ایدر و علمیت خصوص اما احمر کبیرده علمیت زایل اولملغله
وصف اصلی اعتبار ایلمکه مانع یوقدر فتدبر وجمیع الباب باللام او
الاضافة ینجر بالکسر جمیع مبتدا الباب مضاف الیه لام عهد ایچون کلور
باب غیر منصرف دیمکدر باللام یعنی لام تعریف یا حرف سببیه ینجره
متعلق او الاضافة اللام معطوف در ینجر فعل مضارع معلوم فاعلی
تحتنده مستتر عاید در جمیعه بالکسر ینجره متعلق در جمله فعلیه متعلقاتیله
خبر مبتدادر محصول ترکیب جمیع باب غیر منصرف لام تعریف داخل
اولمق سببیله و یا غیره مضاف اولمق سببیله مجرور اولور کسره‌یله
یعنی صورت کسره لفظا و یا تقدیرا زیرا کسره القاب بنادندر انکله
منجر اولماز بلکه صورتیله منجر اولور زیرا غیر منصرفدن منجر اولور اما مفتوحه
فتحه‌یله منجر اولور اما لام و اضافه‌دن صکره صورت کسره‌یله منجر اولور
المرفوعات هو ما اشتمل علی علم الفاعلیة المرفوعات مبتدا هو مبتدا

مبتدای ثانی عایدر مرفوعات دلالت ایلدکی مرفوعه و افراد و تذکیری
خبر اعتبار ایله‌درکه ما در یاخود کل واحد تقدیر اولنه و جایزدرکه المرفوعات
و هو ما اشتمل جمله مستانفه اوله و ما اسم موصول ای الاسم الذی او
الاسماء التی یاخود موصوفه اوله ای اسم او اسماء اشتمل فعل ماضی معروف
ضمیر مستتر فاعلی عایدر مایه علی حرف جر علم مجرور در انکله جار مجرور ایله
مفعول به غیر صریح ایدر اشتمل نک الفاعلیة مضاف الیه و بو جمله
فعلیه صله در و یا صفتدر مایه و ما صله سیله و یا صفتیله خبر مبتدای
ثانیدر و بو جمله مبتدای اولک محصول ترکیب المرفوعات تقدیری الاسماء
المرفوعات در الف و تا ایله جمع اولدی زیرا الف و تا مؤنثده مستعمل
اولدیغی کبی صفات غیر عقلاده دخی مستعملدر الجبال الراسخات والکواکب
الطالعات دیرلر بو معرفی تقسیمدر اقسام اعرابه کوره هو ضمیر فصلدر
ما موننده کنایت اولور اسمدن اولدیغی کبی علمدن مراد علامتدر
یعنی نشان بوندن مراد علامت رفعدر که حرکت و حرفدر که رفع
واو الفدر لفظا یا تقدیرا یا محلا بعضیلر دیدیکه اعراب محلی لفظ
مشتمل دکلدر پس جائی سولا مرفوع اولماز زیرا رفع محلی نک معناسی
اولدر که اول بر یرده در که اگر انک یرنده بر معرب اوله البته
مرفوع اولور بعضیلر دیدیکه تعریف لفظی و تقدیری شامل اولدیغی

كبي محلي ده شاملدر زيرا احوال فاعلدن بحث ايلر ضمير مرفوع متصل اولوقده
اول خود مبني در واعرابي محليدر الفاعلية يائي نسبي جائز الحصول
المنسوبة الى الفاعل مصدريه در اولور اي كونه فاعلا حقيقة او حكما
فتأمل فمنه الفاعل وهو ما اسند اليه الفعل او شبهه وقدم عليه على جهة
قيامه به مثل قام زيد وزيد قايم ابوه فا حرف تفسير ويا ربط جواب
من حرف تبعيض وضمير مرفوعات متضمن اولدغي مرفوعه راجعدر
ديا ما اشتمل على الفاعلية يه الفاعل خبري مقدم مؤخر مبتدادر
وهو محلا مرفوع مبتدادر وما اسم موصول ويا موصوف اي الاسم الذي
او اسم اسند افعال بابندن فعل ماضي مبني للمفعول واليه اكا متعلق
وضميري مايه راجعدر والفعل اسندنك مفعول ما لم يسم فاعليدر
او شبهه اكا معطوف وضمير فعله راجعدر وقدم اسنده معطوفدر
نايب عن الفاعل الفعل وشبه فعل راجع ضميردر عليه جار ومجرورايله
قدم يه متعلقدر وضمير اسم راجعدر على حرف جر اسنده متعلق
جهة مجروردر انكله وقيام مضاف اليه ومضافدر فعله ويا شبه فعل راجع
ضميره به متعلقدر قيامه وضميركه اسم راجعدر وجملة فعليه متعلقا بله
صله در وا صفتدر مايه دبو جمله خبر مبتدادر كه هو در مثل مبتداي محذوفك
خبردر وقام ماضي معروف وزيد فاعلي وجملة فعليه محلا مجرور مضاف اليهدر
وزيد

وزيد مبتدا وقايم مبتداء ثاني وابوه خبر مبتداي ثانيدر ومضافدر زيده
راجع ضميره مبتداي ثاني خبريله خبر مبتداء اولدر ومعطوفدر ما قبلنه
جمله يه محصل تركيب فمنه الفاعل تقديري فاذا عرفت ما اشتمل على
علم الفاعلية فمنه الفاعل يعني فاعل علم فاعليتي مشتمل اولنلردن
بعضدر فاعلي سائر مرفوعات اوزره مقدم ايلدي زيرا مرفوعاتك
اصليدركه جملة فعليه نك خبريدركه جملهرك اصليدر ايدي فاعلي تعريف
ايدركه فاعل شول اسمدركه فعل ويا شبه فعل اكا مسند اوله وفعل وشبه
فعل اول اسمك اوزرينه مقدم اوله اسمله قايم اولمق طريقيله يعني
معلوم صيغه سي اوزره اوله ويا انك حكمنده اوله اسم فاعل وصفت
مشبهه كبي قام زيد فعلك اسنادنه كوره وزيد قايم ابوه كوه شبه
فعلك اسنادنه كوره در والاصل ان يلي فعله فلذلك جاز ضرب
غلامه زيد وامتنع ضرب غلامه زيدا والاصل مبتدا وان حرف نصب
يلي فعل مضارع معلوم منصوبدر ان حرفيله ومستكن فاعلي عايددر فاعله
فعله مفعول به وضمير فاعله راجعدر وجمله تاويل مفرده خبر مبتدادر فا
حرف عطف ولام حرف جر ذلك اشارتدر اصله ومجروردر لام ايله
جار مجرور ايله متعلقدر جازيه مقدم اولدي حصر ايچون جاز فعل ماضي
معروف وضرب انك كبي وغلام مفعول مضافدر زيده راجع ضميره

وزیدی فاعلی وبو کلام تاویل مفردده جازیه فاعل واقع اولمش جاز هذا
الترکیب ویکدر وامتنع ماضی معروف معطوفدر جازیه وضرب جملهٔ کبیره
غلامه فاعلی وزیدی مفعولی وبو جمله فاعل امتنعدر محصول ترکیب اصل بونک
اولی معناسنه دراولی دیبه ولی لفظنه زیاده مناسب ایدی
یعنی اولی بودرکه فاعل فعلک یاننده واقع اوله بلا فاصل
یعنی فاعل فعلک ولاسنده وقربنده واقع اولمق اولی اولدیغیچون
ضرب غلام زید ترکیبی جایز اولدی اما ضرب غلامه زیدا جایز اولمدی
زیرا اوکلیده اضمار قبل الذکر بهمان لفظده در انجق رتبهده دکل زیرا
مفعولدن مقدم اولمقدر اما ثانیه لفظا ورتبه اضمار قبل الذکردر
بوایسه بودلده جایز دکلدر واذا انتفی الاعراب لفظا فیهما
والقرینه اوکان مضمرا متصلا اووقع مفعوله بعد الا اومعناها
وجب تقدیمه اذا برکلمهدرکه معنای شرطی متضمن محلا منصوبدر ظرف فیه
عاملی جوابیدر انتفی ماضی معروف الاعراب فاعلیدر لفظا منصوب
تمییز لفظا ای من حیث التقدیر والمحل اصلی انتفی لفظا الاعراب فیهما جار
مجرور بله انتفی به متعلقدر وضمیر مجرور فاعل ومفعوله عایددر و
القرینه الاعرابه معطوفدر واو حرف عطف کان افعال ناقصه
دندر انده مستکن اسمیدر فاعله عاید مضمرا خبریدر متصلا

متصلا خبر بعد الخبردر ویا صفت مضمردر وجمله معطوفدر واذا انتفی
الاعرابه اوحرف عطف وقع ماضی معروف مفعوله فاعلی وضمیر فاعلدر
لفظا الا به اومعناها واذا انتفی جملهسنه سابق کبی وجب ماضی معروف
تقدیمه فاعلی مضافدر فاعله عاید ضمیره وجمله جزاء شرط واقعدرکه واذا
انتفی ده محصول ترکیب قچان که فاعلک ومفعولک اعرابی منتفی اوله
نحو ضرب موسی عیسی کبی قرینه ده منتفی اوله بونک کبی یعنی لفظا ومعنی
بخلاف ضربت موسی سعدی واکل الکمثری یحیی یاخود فاعل فعله متصل
ضمیر بارز اوله ضربت زیدا کبی یاخود فاعلک مفعولی الادن صکره
واقع اوله ایکیسنک اورتهسنه تداخل شرطیله نحو ما ضرب زید الا
عمرا ویاخود معنای الا ده صکره واقع اوله که انما در نحو انما ضرب
زید عمرا وجب تقدیمه یعنی فاعلی مفعول اوزرینه وبو صورتلرک جمیعنده
تقدیم ایلمک واجبدر اما اعراب وقرینه منتفی اولانلر التباسدن احتراز
ایچون واما فاعل ضمیر متصل اولدیغی یرده زیرا اتصال انفصالی مانعدر
واما مفعول الادن صکره واقع اوله والا توسطیله یعنی ارتفع
واقع اوله تقدیمنده وتاخیرده حصر مطلوب منقلب اولمسون
زیرا ما ضرب زید الا عمرا دن مفهوم زیدک ضاربیتی عمره حصردر بونک
بریله که عمرو بر غیرینک مضروبی اولمق جایزدر اما ضرب عمرو

الا عمرو دن مفهوم عمرك مضروبيتني زيده حصر در بونك بر بلكه زيد
شخص اخرى ده ضرب وضارب اولمق جايزدر پس اكر بري برينه
منقلب اوله حصر مطلوب منقلب اولور واذا اتصل به ضمير
المفعول او وقع بعد الا او معناها او اتصل به مفعوله وهو غير متصل
وجب تأخيره واذا اتصل واذا انتفى كبيدر اعرابده اتصل به
متعلقدر وضمير فاعله راجعدر ضمير فاعل اتصل در مفعولك مضاف
او وقع بعد الا او معناها وجهى ظاهردر سابقده اوذكرى مكرر
كجدى اتصل ماضى معروف مفعوله فاعل اتصل در وضمير مضاف اليه
راجع فاعله واو حاليه هو محلا مرفوع مبتدا راجعدر فاعله وغير خبرى
مضاف قدر متصل وبو جمله حاليه در ووذو الحال مفعوله ضمير بيدر وجمله
حاليه سابق اولان ايكى جمله واذا اتصل جمله سنه معطوفلردر وجب
تأخيره وجب تعذيبه كبيدر اعرابده وبو جمله شرطيه معطوفه در جمله
شرطيه سابقه‌يه محصول تركيب قچانكم فاعل ضمير مفعول متصل اوله
ضرب زيد غلامه كبى ياخود فاعل الا دن صكره واقع اوله ما ضرب
عمروا الا زيد كبى ياخود معناى الا دن صكره واقع اوله كه انما دن
نحو انما ضرب عمروا زيد ياخود مفعولى فعله متصل اوله وفاعل
ضمير متصل اولمه ضربك زيد كبى فاعلك مفعولدن تأخيرى

تأخيرى واجبدر موصوفلرده جميعنده اما ضمير مفعول فاعله متصل اولسه
اضمار قبل الذكر لازم كلمسون ديو لفظا ورتبة واما الا دن ومعناى
الا دن صكره واقع اولسه تاكم حصر مطلوب منقلب اولمسون
واما مفعول متصل فيدر فاعل غير متصلك مفعولله فعل اورتاسنه
توسطى اما فاعلك ضمير متصل اوله بو تقديرجه فاعل ضميرى مقدم
اولمق واجبدر ضربتك كبى وقد يحذف الفعل لقيام قرينة جوازا
في مثل قولك زيد لمن قال من قام وليبك يزيد ضارع لخصومة
ومختبط مما تطيح الطوايح ووجوبا في مثل وان احد من المشركين استجارك
وقد حرف تقليل ويا تحقيق يحذف مضارع مجهول الفعل نائب
عن الفاعليدر يحذفنك لام حرف جر قيام مجروردر انكا مضافدر
قرينه يه جار مجرور ايله متعلقدر يحذفنه جوازا مصدر محذوفه صفتدر
اى حذفا جايزا في حرف جر مثل مجروردر انكله جار مجرور ايله ظرف جوازدر
مضاف اولمشدر قوله قولك كاف وظرف متعلقدر يحذفه
زيد بدلدر قولك ده حكايت ده مرفوع اوقونور لام حرف جر ومن
موصوله اى الشخص الذى ويا موصوفه اى شخص قال فعل ماضى معروف
ومستكنى فاعليدر عايددر منه ومن استفهاميه مبتدا وقام
ماضى معروف ومستتر ضمير فاعلى منه راجع وفعل فاعليله خبر

مبتدادر وبو كلام مقول قال در پس محلا منصوب اولور وجملهٔ سابقه
بوجمله ایله صله در ویا صفتدر منه وموصول وموصوف صله وصفتله
محلا مجروردر لامله جار مجرور یله متعلقدر مقدره که قولدر تقدیر فی مثل
قولك زید لمن قال بعض نسخده قول عبارتی اولمدوغنه کوره در
بو اعراب واو حرف عطفدر بیتدن دکل لبیك امر غایب مجهول
یزید نایب عن الفاعلیدر ضارع فعل مقدرك فاعلیدر کانه جواب
سوال مقدردر تقدیری من یبکیه جواب ویردیکه لیبکیه ضارع لیبك
قرینه سیله لخصومة لام وقت معناسنه در ویا حرف جردر وما مصدریه
جار مجروریله مختبط ضارعه معطوف مختبط متعلق تطیح تاو بل موزوده در
ما ایله اطاحت معناسنه الطوح فاعل تطیح در خلاف قیاس اوزره
کلمش زیرا معزدی مطیح در ووجوبا معطوفدر جوازا عبارتنز یعنی یحذف
حذفا واجبا فی جار مجروریله واجبه متعلق ان حرف شرط فعل مقدره
داخل واحد فاعلیدر من حرف بیان المشرکین مجروردر منکه استجار
ماضی معروف ومستکن فاعلی عایددر احده وکاف مفعولی وبو فعل
مقدر فعلك مفسریدر وجمله محلی جرده در اضافتله محصول ترکیب
کاه اولورکه فاعلی رفع ایلین فعل قرینه قایم اولدقده حذف اولنور
جوازا طریقیله جواب سوال مقدر اولان یرده مثلا سنك زید

زید ویردوکك کبی من قام دینك جوابنده یعنی قام زید دیکلدر ویکك
قام زید دیرسن وویلرسك زید دیرسین یالکز وخراز نهشلی نك بیتنده
کبی که یزید بن نهشله مرثیه سویلدیکه یزید بن نهشل اجنس واغلنلسون
سوال کلدیکم کم اغلسون جوابنده دیرکه ضارع اغلسون یعنی عاجز
وذلیل آنی اغلسون خصومت وقتنده اعدا ایله زیرا عاجزلرك
ظهری ودلیلرك معینی ایدی واغلی آنی مختبط اجیوب اغلسون مختبط
واسطه ووسیله سز برنسنه ویلین کمسنه یه دیرلر یعنی اجرتسز وآشنا
نسنه ایستیان کمسنه یه دیرلر تطیح بیلکیبه متعلق اولنجه دیمك اولورکه
یزید اغلنلسون مطیحلر یعنی مهلکلر یزیدی اهلاك ایلدکلریندن اولوری
مختبط متعلق اولنجه دیمك اولورکه یزیدی مختبط اغلسون مالنی مهلکلر
اهلاك ایلدیکیچون زیرا ظهر ضارعان ومعین ضعفا ومعطوف مختبطیلن
ایدی وکاه اولورکه فاعلی رفع ایلین فعل وجوب طریقیله حذف ایدرلر
بوایت کریمه ده کبی تقدیری وان استجارك احد من المشرکین تفسیر
بعد الابهام معتبر اولدیغیچون استجارك فعلنی حذف ایدوب ابهام واقع
اولدی صکره مثلیله تفسیر ایلدیلر ایدی بونك کبی مواضعده حذف
واجبدر مفسر له مفسر جمع اولماسون دیبو وقد یحذفان معا فی
مثل نعم لمن قال اقام زید و قد حرف تعلیل ویا تحقیق یحذفان

مضارع مجهول وضمیر بارز مفعول ما لم یسم فاعلیدر فعلدن وفاعلدن عاریًا
ظرفیتله منصوبدر تنوینی مضاف الیه‌دن عوضدر یحذفان ضمیرندن
حال متعلقدر ای کاینا کل واحد مع صاحبه او عنه یاخود مصدره
متعلقدر ای حذف کل واحد مع صاحبه مثل مبتدای محذوفه خبردر
ومضافدر نعم لمن لام حرف جر متعلقدر المفعولیه ویا مقوله
ومن مجروردر لامله قال فعل ماضی فاعلی ضمیردر منه راجع آ حرف
استفهام قام فعل ماضی زید فاعلی وجمله مقول قالدر ترکیب
وگاه اولورکه فعل وفاعل بیله حذف اولنور جوازًا بقیلله نعم دیدیگی
کبی اقام زید دیاین کمسه یه یعنی نعم قام زید دیمکدر واذا تنازع
الفعلان ظاهرا بعدهما فقد یکون فی الفاعلیة نحو ضربنی واکرمنی
زید وفی المفعولیة نحو ضربت واکرمت زیدا وفی الفاعلیة نحو ضربنی
واکرمنی زید وفی المفعولیة نحو ضربت واکرمت زیدا وفی الفاعلیة
والمفعولیة مختلفین ویختار البصریون اعمال الثانی والکوفیون اعمال
الاول اذا بر کلمه در معنای شرطی متضمن تنازع فعل ماضی معروف الفعلان
فاعلی ظاهرا مفعول تنازع بعدهما صفت ظاهرادر واقعا بعدهما
معا محلا مجرور مضاف الیه عایددر فعلانه فقد ذکری بجدی یکون
فعلدر افعال ناقصه دن انک مستتر اسمی عایددر حکما مذکور

مذکور تنازعه فی الفاعلیة جار مجرور ایله مقدره متعلق خبر کاندر تقدیری
فقد یکون التنازع واقعا فی الفاعلیة جزاء شرط مثل خبر مبتدای محذوف
مضافدر ما بعدنه ضرب فعل ماضی معروف وفی مفعول به واکرمنی
الخ معطوف وزید فاعل اکرمنی بصریلر قولی اوزره وضربنی نک
فاعلی مضمردر وکوفیلر قولی بونک عکسیدر وجمله مضاف الیهادر
وفی المفعولیة معطوف فی الفاعلیة یه مثل سابق کبیدر ضربت
جمله فعلیه مضاف الیه واقعدر واکرمت الخ معطوف زیدا اکرمت نک
مفعول به در ومفعول ضربت محذوفدر بونک دلالتیله وفی الفاعلیة
معطوفدر ما اسبقه المفعولیة فی الفاعلیة معطوفدر مختلفین حالدر
فعلیندن ای حال کون الفعلین مختلفین فی الاقتضاء یعنی یقتضی
الاول الفاعل والثانی المفعول او بالعکس ویختار فعل مضارع معروف
البصریون فاعلی منز وکدرکه بصریوندر الثانی ای عامل ثانی مفعو
الیه‌در والکوفیون اعمال الاول معطوفدر البصریون اعمال الثانیه
محصول ترکیب قچانکه ایکی فعل یعنی ایکی عامل کندیلردن صکره بر
معمولده نزاع ایلسه‌لر یعنی هر بریسی انک عمل ایلمکه توجه ایلسه
تنازعده گاه فاعلیتده اولور یعنی هر بریسی مذکور اسم ظاهری
کندیسنه فاعل استر ضربنی واکرمنی زید کبی وگاه اولور که نزاع

اسم ظاهرك مفعولیتنه اولور یعنی هر بریسی انی مفعول استر مثل
ضربت واكرمت زیدا كبی وكاه اولور كه مقتضالری مخالف اولور
یعنی بری اسم ظاهری فاعل استر وبری مفعول مثلا ضربنی واكرمت
زیدا وضربت واكرمنی زید بر قاچ صورتده دخی محتملدر فاعل بوننارك
بصره عامللری عامل ثانیه یه عمل ایتدرمك اختیار ایلدیلر یعنی
اختلاف اختیار واولویتده در یوقسه جوازده متفقلردر بو جزای
سابقه ویا محذوفه معطوفدر یعنی واذا تنازع الفعلان ظاهرا
بعدهما یجوز اعمال كل منهما ویختار البصریون كذا یعنی بصریلر عامل
ثانیه عمل ایتدرمكی اختیار ایلدیلر وكوفه عامللری عامل اوله عمل ایتدرمكی
اختیار ایلدیلر فان اعملت الثانی اضمرت الفاعل فی الاول علی وفق
الظاهر دون الحذف خلافا للكسائی وجاز خلافا للفراء وحذفت
المفعول ان استغنی عنه والا اظهرت فان فاء حرف تفسیر وان
حرف شرط اعملت ماضی معروف افعال بابندن فعل شرط وضمیر متصل
بارز فاعلی الثانی یعنی العامل الثانی مفعولی اضمرت فعل والفاعل
كبیدر الفاعل مفعولی جملهٔ فعلیه جزای شرط فی الاول ای العامل الاول
اضمرت به متعلق علی حرف جر وفق آنكله مجرور مصدر مضافدر الظاهر
بوده مضاف الیه مفعول وفقدر وفاعلی متروك كه لفظ فاعلدر
وجار

وجار مجروریله فاعلدر حالدر یعنی اضمرت الفاعل فی الاول حال كونه ثابتا
علی موافقة الظاهر دون ظرف اضمرت الحذف مضاف الیه خلافا
مفعول مطلقدر خولف فیه خلافا له یاخود اضماره صفتدر ای اضمارا
مخالفا له ویا حالدر اضمرت فاعلندن یعنی اضمرت حال كونه مخالفا له
زیرا اول اوكی عامللرده فاعلی حذف ایدر كلكسائی جار ومجرور خلافا
متعلقدر وجاز ماضی معروف وكتنده ضمیر عایددر اعمال ثانیه كه
معنی مذكوردر زیرا فان اعملت قولی انكا دلالت ایدر خلافا مصدر
محذوفه صفتدر تقدیری جوازا مخالفا لقول الفراء یا حالدر جاز فاعلندن
ای حال كون هذا القول مخالفا لقوله للفراء جار مجروریله خلافا متعلقدر
وحذفت ماضی معلوم ضمیر بارزه مسند اضمرت یه معطوف المفعول
مفعول به در حذفت یه ان حرف شرط استغنی فعل ماضی مجهول
فعل شرط عنه جار مجروریله قائم مقام فاعلیدر استغنی نك وضمیر
مفعوله راجعدر وجزای شرط محذوفدر حذفت قرینه سیله تقدیری
ان استغنی عنه حذفت الا مركبدر ان له لادن نون لامه ادغام
اولدی پس الا اولدی ان حرف شرط ولا حرف نفی مقدر فعله
داخلدر یعنی ان لم یستغن دیمكدر اظهرت جزای شرط وبو جمله
معطوفه در ای استغنی جمله سنه حصول تركیب اگر عامل ثانی یه

عمل ایتدرسک بصریلر قولنجه اولکی عامل فاعل طلب ایلدکی تقدیرجه
فاعلنی اضمار ایدرسین اسم ظاهره موافق افراد وتثنیه وجمع وتذکیر
وتأنیثده مثلا ضربنی واکرمنی زید ضربانی واکرمنی الزیدان ضربونی
واکرمنی الزیدون الی آخره حذف ایلمزسین کسائی کبی زیرا کسائی
اولکی عاملک فاعلنی حذف ایدر اضمار قبل الذکردن احتراز ایدوب
مثلا ضربنی واکرمنی الزیدان وضربنی واکرمنی الزیدون الی آخره
حذف ایلمزسین کسائی کبی اولکسی فاعل اقتضا ایدرکن ثانی یه عمل ایدرایسک
جایزدر فراء یه مخالفتیله زیرا اول اولکسی نه عمل ایتدررسین اکر ثانی فاعل
اقتضا ایدرسه اضمار ایدر مثلا ضربنی واکرمانی الزیدان وضربنی و
اکرمنی الزیدون اه اولکسی فاعل اقتضا ایدرسه حال ذکر اولاه
کبیدر اما مفعول اقتضا ایدرسه حذف ایدرسین اندن استغنا
اولنورسه واکر اولنمازسه اظهار ایدرسین مثالی حسبنی منطلقا
وحسبت زیدا منطلقا زیرا حسبت بابنک بر مفعولنی حذف
اتمک جایز دکلدر اضماری دخی جایز دکلدر فصل اوه اضمار قبل
الذکر لازم کلمسون دیو فقدیر وان اعملت الاول اضمرت الفاعل
فی الثانی والمفعول على المختار الا ان يمنع مانع فتظهر وقول امرئ
القيس كفاني ولم اطلب قليل من المال ليس منه لفساد المعنى
وان

المعنى وان اعملت الاول اضمرت الفاعل فی الثانی وان اعملت الثانی کبیدر
اعرابت والمفعول معطوفدر الفاعله على المختار جار مجروریله متعلقدر عامل
معموله الا حرف استثنا مستثنا له مستثنا منه محذوفلردر اکر
متصل تقدیر اولنه تقدیری اضمرت المفعول على الوجه المختار فی جمیع
المواضع التی تنازع الفعلان فیها الا فی موضع ملتصق بان یمنع
مانع وان حرف ناصب ویمنع انکله منصوب مضارعدر ومانع
فاعلی فتظهر مضارع معروف منصوبدر ان یمنع یه عطفله وضمیر
مخاطب تحتنده انت فاعلیدر وقول مبتدا مضافدر امرادیوده
القیس کفانی ماضی معروف وفی مفعولی ولم حرف جزم واطلب
مستقبلدر مجزومدر لم ایله وضمیر متکلم انا تحتنده فاعلی وقلیل
فاعل کفانی در من حرف بیان متعلقدر قلیله والمال مجروردر مثله
وبو جمله مفعول قولدر ولیس فعلدر افعال ناقصه دن اصلی لیس در
یائنک کسریله صالح با خلاف قیاس اوزره ساکن قلندی تحتنده
مستکن اسمی عاید در قوله ومنه جزی وجمله خبر مبتدادر لام حرف جر
فساد مجروردر انکله مضافدر المعنا یه جار مجروریله متعلقدر لیس یه
محصول ترکیب اما اکر فعل اولی یعنی عامل اولی عمل ایتدررسک کوفیلر
اختیاری اوزره عامل ثانینک فاعلنی آنده اضمار ایدرسین

نحو ضربنی واکرمانی الزیدان وضربنی واکرمونی الزیدون الی اخره
مفعولیت عامل ثانیدن اضمار ایدرسین قول مختار او درکه
نحو ضربنی واکرمته زید ضربنی واکرمتهما الزیدان ضربنی واکرمتهم الزیدون
جمیع زماندن عامل ثانیدن مفعولی اضمار ایدرسین مگر کم بر مانع
ظهور ایلیه پس اظهار ایدرسین نحو حسبنی وحسبتهما منطلقین الزیدان
منطلقا ایدی بوندن حسبنی عمل ایتدرلری نی مفعول اولی اولدی
والزیدان فاعلی ومنطلقا مفعول ثانیسی وحسبتهما ده مفعول اول اضمار
اولدی وثانیسی اظهار اولدیکه منطلقین در زیرا مفرد اضمار اولسه
مفعول اوله مخالف اولورکه هما در واگر تثنیه اضمار اولسه مرجع الیه
مخالف اولورکه منطلقا در تثنیه ده وجمعده ومذکرده ومؤنثده بوکه
بکر فاعل واما امرء القیسك قولی کفانی ولم اطلب قلیل من المال
تنازع بابندن دکل زیرا معناده فساد وار بوکو فیاره جوابدر کم
ویدیلر که امرء القیس افصح شعرای عربدر بویله ایکن اوکی فعله عمل ایتدردی
کفا بیدر که فاعل اقتضا ایدر ولم اطلبه عمل ایتدردی که مفعول
اقتضا ایدر مصنف بیورر که بویله دکل در بلکه کفانی قلیله توجه
ایدر فاعلیتیله ولم اطلب بر مقدره که مجد وشرفدر معناسی کفانی
قلیل من المال ولم اطلب المجد والشرف ویمکدر نته که بیت ثانی بوکه

دلالت

دلالت ایدر ولکنما اسعی لمجد مؤثل وقد یدرك المجد المؤثل امثالی ایکی بیتك
محصولی اگر بن اونی مایلیقدن ... ...

سودی رحمه الله تعالی

بوسنه دن نشأت ایتمش علمادندر
ابراهیم پاشا سرایینده اولان غلمان
خاصه یه معلملك ایدردی
سنه ١٠٠٠ سنه سنده وفات ایتدی
مثنوی شریفه دیوان حافظه
گلستانه بوستانه شرحلر
یازمش وکافیه ایله شافیه یی
ترجمه ایلمش بر فعال استاد
ایدی رحمة الله علیه رحمة واسعة

اوله ...
مالم یسم فاعله وهو کل مفعول حذف ماضی مجهول وفاعله نایب

نحو ضربني واكرماني الزيدان وضربني واكرموني الزيدون الى اخره
مفعوليت عامل ثانيك اضمار ايدرسيج قول مختار اوزره

قليل من المال ولم اطلب مجدا وشرف ويملدر بونلر بيت ثاني بوكه

دلالت

دلالت ايدر، ولكنما اسعى لمجد مؤثل وقد يدرك المجد المؤثل امثالي ايكي بيتك
محصولي اكر بن اوني مايعاشنه يه سعي ايدبدم يعني معيشتك
ودير لكك جزو سيله قانع واز اجغنه رضا ويريدم بكا مالك
قليلي كفايت ايدردي ودولت وحشمت طلب ايتمزدم اما بويله
دكل بلكه مجد وشرف مؤثله يعني مؤصله سعي وكوشش ايدردم حال
بوكه بنم امثالم اكابر وبكلر مجد مؤثله وملك مؤبده ايرشوب
واصل اولورلر ايا بن بو قدر كماله نيچون ايرشميم حاصلي ايكي فعل سيله
قليله توجه ايلسه تناقض لازم كلوردي يعني ادني معيشته كفايه
ايدروب ادني معيشتي طلب ايلمك لازم كلوردي زيرا لو حرفي انتفا
ايچوندر، فقدبر مفعول مالم يسم فاعله كل مفعول حذف فاعله واقيم هو
مقامه وشرطه ان تغير صيغة الفعل الى فعل او يفعل مفعول مبتدا
ما موصول اي الفعل الذي يا موصوف اي فعل لم جازمه يسم مجزومدر
انكله وعلامت جزم لام الفعلك سقوطيدر فاعله نائب عن الفاعلدر
لم يسمنك وضمير عايددر ما يه وبو جمله صلهدر ويا صفتدر ما يه مابونكله
مضاف اليهدر وكل خبر مبتدادر مضاف در مفعوله ويا مبتداء محذوفك خبر
اوله واول كي مبتدانك خبري مقدر اوله تقديري من المعروف ما مفعول
مالم يسم فاعله وهو كل مفعول حذف ماضي مجهول وفاعله نائب

عن الفاعلدر وجمله صفت كلدر وضمير مفعوله راجعدر واقيم ماضي مجهول نائب
عن الفاعلي معهود مفعول لتعظيمدر يعني ضميري هو اقيم ضميرني تاكيد ايدر
نائب عن الفاعل دكلدر اقيمه يه قيدر مفعوله راجعدر مقام مفعول فيهدر
اقيمه نك وضمير فاعله راجعدر وشرط مبتدا مضافدر مفعول ما لم يسم
راجع ضميره ان حرف ناصبه تغير مستقبل مجهول صيغه نائب عن الفاعلدر
الفعل مضاف اليه الى حرف جر فعل مجروردر الى حرفيله جرتي فتحله در زيرا
لفظي مراد غير منصرفدر وزن فعل وعلميتله جار مجروريله متعلقدر
تغير يه ويفعل الا معطوف محصول تركيب مفعول ما لم يسم فاعله
ونائب عن الفاعل وقايم مقام فاعل بر معنايه دراييدي بونده مراد
مفعول فعل او شبه فعل لم يذكر فاعله يعني فعلك وياشبه فعلك
مفعوليدر كه فاعلي انكله بيله اكلميه پس فعلي مجهول ايدرلر وفاعلي حذف
ايدوب مفعولني يرينه اقامت ايدرلر وفاعلي ايدوب فاعل يرينه
ذكر ايدرلر وبويله ايلمك شرحي صيغه فعلي فعل يه ويفعل يه تغير اولمقدر
يعني ماضي ومضارعي معروف ايكن مجهول ايلمكدر وتلثنده وزيدا اين

ولا يقع المفعول الثاني من باب علمت ولا الثالث من باب اعلمت
والمفعول له والمفعول معه كذلك واذا وجد المفعول به تعين له تقول
ضرب زيد يوم الجمعة امام الامير ضربا شديدا في داره فتعين زيرقانه

٤١

فان لم يكن فالجميع سواء والاول من باب اعطيت اولى عن الثاني ولا يقع
فعل نفي استقبال المفعول فاعلي الثاني صفتي ومن حرف بيان باب
مجروردر انكله مضافدر علمت يه ولا الثالث من باب اعلمت
معطوفدر ماقبلنه والمفعول له مبتدا والمفعول معه الا معطوف
كذلك خبر مبتدادر واذا ظرف زمان معناي شرطي متضمن وجد
ماضي مجهول فعل شرط المفعول به قايم مقام فاعل تعين ماضي معروف
وضمير مستتر فاعلي عايددر المفعول بهه له تعيينه متعلق وضمير بارز
عايددر مفعول ما لم يسم فاعله ويا اسناده ويا قيامه كه انلر معنا
مذكورلردر وبو جمله جزاي شرطدر تقول مضارع معروف وضمير
مستتر انت فاعلي ضرب ماضي مجهول وزيد قايم مقام فاعلي يوم
الجمعة ظرف زمان امام الامير ظرف مكان مبهم ضربا مفعول مطلق
شديدا صفتي في داره ظرف مكان محدود فتعين ماضي معروف
وزيد فاعلي وبو جمله معطوفدر تقول يه وان حرف شرط ولم حرف جزم
ويكن مضارع معروفدر افعال ناقصه دن لم ايله مجزوم تحتنده ضمير
مستتر اسمي راجعدر مفعول به وخبري محذوفدر تقديري وان لم
يكن المفعول به مذكورا وجايزدر كم تامه اوله تقديري وان لم يوجد
المفعول به هنا يه فعل شرط واقعدر فالجميع مبتدا وسواء خبري

وجمله جزا شرطدركه اوتنه فا داخل اولمشدر والاول مبتدای مقدركه
صفتدراى المفعول الاول من حرف بيان باب مجروردر انكله مقدر
اعطيت يه اولى خبر مبتدادر ومن حرف تفضيل والثانى مجروردر
انكله جار مجرور يله متعلقدر اولايه محصول تركيب علمت بابنك
مفعول ثانيسى قايم مقام فاعل اولماز زيرا ثانيسى اولكيسنه مسنددر
اسناد تامله ايله فعل الكا مسند اولسه هم مسند هم مسند اليه واقع
اولمق لازم كلور بونك برلكه ايكى سنينك بيله اسنادى تامدر باب
اعلمت نك مفعول ثالثى قايم مقام فاعلى اولماز زيرا انك
حكمى علمت نك مفعول ثانيسى حكميدر مسند اولمقدن يعنى مفعول ثانيسى
مسنددر التباس اولدغى يرده مفعول ثانى ده قايم مقام فاعل اولماز
نحو اعلم موسى عيسى اخاه باب علمت دن مراد ايكى مفعوله تعديه ايدن
فعللردر وباب اعلمت دن اوچ مفعوله تعديه ايدندر لازم شول اولان
مفعوللرده قايم مقام فاعل اولماز زيرا نصب انك بر فعله علت
اولدغنه دلالت ايدر پس مسند اليه اولسه اول دلالت ضايع اولور
اما مفعول له لاملو اولسه قايم مقام فاعل اولور ضرب للتاديب
كبى مفعول معه ده قايم مقام فاعل اولماز زيرا او اسناده مانعدر
وترك واو مفعول معه صورتنى بوزار حاصلى علمت نك ثانيسى

واعلمت

واعلمت نك ثالثى اولمادغى كبى مفعول له ومفعول معه ده اولماز
اما فى كلام مفعول به واقع اولسه بر مفاعيله فعل مجهولك اسنادى
اول تعيين اولور زيرا فعل الكا اسناد ايچون مجهول اولمشدر وفعل
مجهولك الكا اسنادى حقيقتدر وغيرى ملابسة مجازيدر پس حقيقت
وار ايكن غيره وارلماز امكان وار ايكن ايدى سن ديرسون ضرب زيد
يوم الجمعة امام الامير ضربا شديدا فى داره پس بونك قايم مقام فاعل
اولمغه زيد تعيين اولدى اما مفعول به بولنمزسه جميع مفاعيل برابردر
فعل اسنادنده زيرا جميعنه اسناد مجازيدر اما اعطيت وكسوت
بابنك مفعول ثانى اولنك غيريدر ايدى اولكى مفعوله اسناد
ثانيه اولادر زيرا اخذ ومكتسىدر نحو اعطى زيد درهما وكسى
زيد جبة عكسى جايزدر نحو اعطى درهم زيدا وكسى جبة زيدا ومنها
المبتدا والخبر فالمبتدا هو الاسم المجرد عن العوامل اللفظية مسندا اليه
او الصفة الواقعة بعد حرف النفى والف الاستفهام رافعة لظاهر نحو
زيد قايم وما قايم الزيدان واقايم الزيدان فان طابقت مفردا
جاز الامران مثل اقايم زيد ومنها مقدم خبر ضمير مرفوعاته راجعدر
بعض نسخه ده ومنه در ضمير ما اشتمل اسنده عايد در وبعض نسخه ده
المبتدا والخبر واقعدر وبو ما قبلنه وما بعدنه مناسبدر زيرا فاعلدن

مطلب ومبحث المبتدا والخبر

حالکه جمیع مرفوعاتک نه منها کتورلمشدر ونه منه بلکه بو اسلوب اوزره
کتورلمشدر فاعل منها ایله اکتفا ایلدیکیچون المبتدأ مؤخر مبتدا والخبر
الا معطوف فالمبتدا فا حرف تفسیر معطوف خبر فصل یا مبتداء ثانی
الکم لفظا یا تقدیرا خبر مبتدای ثانی وجمله خبر اولدر واول خبر بلا جمله
مستأنفه المجرد صفت اسمدر عن حرف جر العوامل مجرور در عن حرفیله
متعلقدر المجرده اللفظیة صفت عوامل درمراد ماعقیه عواملدر
یعنی انک عامل لفظی بولونمیه مسندا حالدر المجرده ضمیر مسند الیه نائب
عن الفاعلیدر مسندا عبارتنک وضمیر اسمه راجعدر او حرف عطف
الصفة اسم معطوف الواقعة صفت بعد ظرف متعلقیدر واقعه نک
مضافیدر حرفه واو نفیه والالف حرف نفیه معطوف الاستفهام
مضاف الیه رافعة حالدر واقعه مستتردن لظاهر رافعه
متعلق مثل خبر مبتدای محذوفدر و زید مبتدا وقایم خبری وجمله
مضاف الیه وما حرف نفی قایم مبتدا والزیدان ساد مسد الخبر
فاعلیدر واقایم الزیدان انک کبی وایکی جمله زید قایم جمله سنه
معطوفدر فان حرف شرط طابقت فعل ماضی معروف فعل شرط
تحتنده ضمیر فاعلی راجعدر الصفة الواقعة به مفردا موصوف
مقدره صفتدر اسما واقعا مفردا دیمکدر طابقته مفعول به جر

جاز

جازم ماضی معروف الامران فاعلیدر جزای شرط معناسی فانی
طابقت الصفة الواقعة بعدهما اسما مفردا جاز فیها الامران محصول
ترکیب مرفوعاتدن مبتدا وخبر بعضیدر یاخود مرفوعاتدن مبتدا
وخبر بعضیدر معلوم اولسون که کلام عربک رفعله اوقونان اسملر
بریدر فاعل وقایم مقام فاعل ومبتدا وخبر وخبر ان وخبر لا النفی
الجنس ولیس یه مشابه اولان ما ولانک اسمی مبتدا ایکی قسمدر
قسم اول بر اسمدر لفظا و یا تقدیرا عوامل لفظیه سماعیه دن
وقیاسیه دن خالی مسند الیه اولدیغی حالده یعنی انک عامل
لفظی بولنمیه زیرا عامل لفظی اولدقده اول اسمه کندی حکمنی ویرر
واسمی مبتدالق حکمندن چیقارر مثلا ان زیدا قایم دیمک بونده
زید مبتدا ایکن مبتدالقدن چیقوب نصبیله اسم ان اولور سایر
عواملده بویله در ایکنجی قسم مبتدانک بر صفتدر اسم فاعل واسم
مفعول وصفت مشبهه واسم منسوب کبی که اول صفت واقع
اوله حرف نفیدن صکره ما ولا کبی والف استفهامدن صکره
وهل ومن وما ومتی واین وکیف وکم وایان الف کبیدر
اما بعضیلر همان الفه تخصیص ایلدیلر ایکنجی اول صفت اسم ظاهری
رافع اوله یعنی ضمیر مستتردن غیریسنی تا که اقایم انتما تقریره واهل

اوله اسم ظاهر قیدیله احتراز ایلدی اقایمان الزیدان واقایمون الزیدون
کبیدن زیرا اقایمان واقایمون زیدان وزیدونه راجع ضمیری رفع
ایدر وبو اسم ظاهری رفع ایله تثنیه وجمع اولمزدی مفرد اولوردی
نحو زید قایم مبتداده قسم اوله مثالدر وما قایم الزیدان حرف
نفیدن صکره واقع اولان صفته واقایم الزیدان حرف الف
استفهامدن صکره واقع صفته مثالدر اما مذکور صفت کندیدن
صکره واقع اسمه مطابق اوله افرادده یعنی ایکیسی مفرد
اوله نحو قایم زید واقایم زیدان ایکی وجه جایزدر برسی
اولدرکه قایم مبتدا وزید فاعل قایم مقام خبر وبو مبتدانک ایکنجی
قسم داخل اولور برسی ده زید مبتدا وقایم خبری وبونده مبتدا
قسم اوله داخل اولور وقایمده بر ضمیر مستتر اولور زیده راجع
پس بو مقامده اوچ صورت اولور برسی اقایمان الزیدان
بونده زیدان مبتدا اولمغه تعیین اولنور وقایمان مقدم خبری
ایکنجی صورت اقایم الزیدان بونده قایم مبتدا وزیدان فاعل
ساد مسد خبر اولور اوچنجی صورت اقایم زید بونده ایکی وجه
جایزدر نته کم کچدی مثالی والخبر هو المجرد المسند به المغایر للصفة
المذکورة والخبر مبتدا هو ضمیر فصل ویا مبتدای ثانی المجرد خبر

مبتدای ثانی

مبتدای ثانی المسند خبر بعد الخبر به جار مجرور یله نایب عن الفاعلیدر
مسندوک وضمیر خبره راجعدر وجایزدرکه المسند المجرد وصفت
اوله وضمیر اکا راجع اوله وجایزدرکه ضمیر المسندک الف ولامنه
راجع اوله زیرا الذی معناسنه در المغایر خبر بعد الخبر ویا صفت
بعد الصفت اوله للصفة مغایرة متعلق المذکورة صفت صفتدر
وجایزدرکه المجرد بر مقدر اسمه ویا لفظ صفت اوله تقدیری والخبر
هو الاسم او اللفظ المجرد ومبتدای ثانی خبر لریله مبتدای اوله
خبر اوله محلا ترکیب خبر مبتدا بر اسمدر ویا بر لفظدرکه عوامل لفظیه دن
مجرد اوله کرک اسم اولسون وکرک جمله بو نکله مجرد اولمیاندن
احتراز ایلدی مسندده اوله مبتدایه مغایرده اوله صفت
مذکوره یه یعنی صفت واقعه بعد حرف النفی او الف الاستفهام
رافعة لظاهر اولمیه بو نکله مبتدانک قسم ثانیسندن احتراز
ایلدی معلوم اولهکه مبتدا وخبرده عامل معنای ابتدادر یعنی
اسمک عوامل لفظیه دن خالی اولمسیدر یا بر نسنهیه اکه اسناد
ایلمکیچون که مبتدادر ویا انی بر نسنه یه اسناد ایلمکیچون که خبردر
وعامل ورافع اکسندن بیله معنای ابتدادر بصره علماسی قتنده
وبو مذهب آنجق عینیلر مذهبی اوزره که وعینلر ابتدا

عاملدر مبتدا ده ومبتدا عاملدر خبرده وبعضیلر دیشلرکه بری برینک
عاملدر واصل المبتدا التقدیم ومن ثم جاز فی داره زید وامتنع صاحبها
فی الدار واصل مبتدا مضافدر المبتدا یه التقدیم خبر مبتدادر من
حرف جر ثم ظرف مکان جاز فعل ماضی معروف فاعلی مقدردر کیبیدر
فی داره جار مجروریله ترکیبه متعلقدر وضمیر اضمار قبل الذکر طریقیله زیده
راجعدر وامتنع معطوفدر جازه یه فاعلی مقدر ترکیب در صاحب مبتدا
مضافدر داره راجع ضمیر فی الدار جار مع المجرور خبر مبتدادر جمله فعلیه
معطوفدر جملهٔ فعلیه یه محصل ترکیب مبتدا ده اصل خبرده مقدم
اولمقدر قچن کم بر مانع ظهور ایلیه زیرا معنا جهتندن موصوف
حکمندن دروانده صاحب حکم بیاندر مبتداده اصل واولی تقدیم
اولدیغیچون فی داره زید ترکیبی جایز اولدی وینک بریله که ضمیر لفظا
متأخر زیده راجعدر اما رتبه سی مقدم اولدیغیچون جایزدر لیکن
صاحبها فی الدار ترکیبی ممتنع اولدی ضمیر داره عاید اولدیغیچون اویله
خبر خبرده در اصلی تأخیردر پس ضمیر لفظا ورتبة متأخره راجعدر
بوایسه بودلکده جایز دکلدر وقد یکون المبتدا نکرة اذا تخصصت
بوجه ما مثل ولعبد مؤمن خیر من مشرک وارجل فی الدار ام امرأة
وما احد خیر منک وشر اهر ذا ناب وفی الدار رجل وسلام علیک

وقد

وقد حرف تعلیل یکون مضارع معروف افعال ناقصه دن المبتدا
اسمی نکرة خبری اذا محلا منصوب ظرف یکونک درتخصصت ماضی
معروفدر تفعل بابندن وضمیر مستتر فاعلی عایددر نکره یه بوجه
جار مجروریله محلا منصوب متعلقدر تخصصت فعلنه ماصفت
بوجه ده وتأکید ایچون حرف زاید وبو جمله محلا مجروردر اذانک
اضافتیله مثل خبر مبتدا محذوفدر مضافدر ولعبد ده که مبتداء
نکره در مؤمن صفتی خیر خبری من مشرک خیره متعلقدر بو جمله
محل جرده در مضاف الیها اولمغیله وارجل مبتدا وفی الدار خبری
وام حرف عطف وامرأة معطوفدر رجله وما حرف نفی واحد
مبتدا خیر خبری ومنک خیره متعلق وشر مبتدا اهر ماضی معروف
ومستکن فاعلی راجعدر شره ذا مفعول به مضافدر نابه وجمله
خبر مبتدا وفی الدار خبر مقدم ورجل مؤخر مبتدا وسلام مبتدا
وعلیک خبری بو جمله لر بری برینه معطوفدر محصل ترکیب معلوم
اوله که مبتدا اصل معرفه اولمقدر اما گاه اولور که نکره اولور
قچن بر وجهله تخصیص کسب ایلیه که انوک سببیله شیوعی واشتراکی
قلت اوزره اوله ولعبد مؤمن کبی که عبد مؤمنه وکافره
شاملدر پس مؤمن که ویری عبد کافردن اعراض ایدوب عموم وشیوعی

تعلیل ابدوب معرفه یه قریب ایلدی وارجل فی الدار ام امرأة بونده
نکره متکلمک علمیله تخصیص کسب ایلمش یعنی متکلم عالمدر که وارده
بو ایکی جنسک بریسی وار لکن تعیینی ده سوال ایدر پس بونده نکره
صفتله تخصیص کسب ایده نکره کبیدر وما احد خیر منک بونده
صفت عمومله تخصیص کسب ایلمش زیرا سندن خیرلی یوق
دیجک سن جمیع خیرلو افرادده خیرلوسن دیمکدر پس بونده غیر باردر
تخصیص وتعیین ایلدی وشر اهر ذاناب بونده ده مبتدا نکره در
لیکن تخصیص کسب اتمش معناده فاعل اولمغله تقدیری ما اهر
ذاناب الا شر در فاعل بونده نکره اولمغه لایقدر زیرا فعلی کندی
اوزرینه مقدم اولمشدر وصف قوتنده در پس گویا که موصوف
اولمشدر او حکمه وبعضیلر دیدیلر که نکره بونده تنوینندن مستفاد
صفتله موصوفدر تقدیری شر عظیم دیمکدر بو معنا وجه اولدیغی ظاهردر
بو عربک ضرب مثلدر بر موضعده جانی صفتک کم بر حادثه ده زیاده
عاجز قله وفی الدار رجل بر معاده که خبر ظرف اوله و مبتدا اوزره مقدم
اوله اول مبتدا نکره اولمق گرک زیرا چونکه خبر ظرف اوله و مبتدا اوزره
مقدم اوله اول مبتدا نکره اولمق گرک زیرا چونکه خبر مقدمدر و مبتدایه
قوت موصوفده در پس گویا که مبتدا بر وقتده مذکوردر که اول خبر اکا

مقدر

مقدر قوت موصوفده در اما اگر خبر ظرف اولمیه و مبتدا اوزره مقدم
اولمیه مبتدا نکره اولمق لایق دکلدر مثلا قایم رجل جایز دکلدر
زیرا که ظرفده اتساع واردر که غیرنده یوقدر و سلام علیک
بونده ده مبتدا نکره در نکلم تخصیص کسب ایلمش ای سلمت سلاما
علیک گویا که ویش سلام سکا در غیره دکلدر سلاما منصوب
ایکن مرفوع ایلدیلر دوام واستمرار قصدیله بعضیلر دیدیلر که مبتدا نکره
اولور شول زمانکه مبتدای نکره وخبرله فائده حاصل اوله ایدی
مبتدا نکره اولمغک مدار صحتی حصول فایده یه در مذکور تخصیصات
دکلدر زیرا که مذکور تخصیصاتک بعضیسی زیاده در لیکن بعضیسی
نقصندر صحیح دکلدر شویله که بو فنده موذن اولان کتبده مذکوردر
مبتدای نکره حصول فایده یه موقوف اولدوغیچون کوکب انقض
الساعة جایزدر ورجل قایم جایز دکلدر والخبر قد یکون جملة
مثل زید ابوه قایم وزید قام ابوه فلا بد من عاید وقد یحذف
وما وقع ظرفا فالاکثر انه مقدر بجملة والخبر مبتدا قد حرف تقلیل
یکون مضارع موقوف افعال ناقصه دندر وانده مستکن
اسمی عایددر خبره وجملة خبری وجمله فعلیه خبر مبتدادر مثل مبتدای
محذوفه خبردر زید مبتدا وابوه مبتدای ثانی وقایم خبر ثانی

ثانی خبریله مبتدای اولدر و جمله مضاف الیها در و زید مبتدا و قایم ماضی
معروف و ابوه فاعلی و فعل فاعلیله خبر مبتدادر و بو جمله معطوفدر زید
ابوه قایم جمله سنه فلا فا حرف جزا لا جنسیه و بد اسمی و من عاید خبری
و جایزدر که خبری مقدر فیها اوله و من عاید که متعلق و بو جمله جزای شرط
محذوفدر انکیچون جزایه فا داخل اولمشدر تقدیری و اذا کان الخبر جملة
فلا بد فیها من عاید و جایزدر کیم فا حرف عطف اوله و الخبر قد یکون
جملة جمله سنه و قد حرف تقلیل یحذف مضارع مجهول و کتنن ضمیر
مستکن نایب عن الفاعلیدر و عاید درعاید و ما اسم موصول و یا موصوف
ای الخبر الذی او خبر وقع ماضی معروف و اندن مستکن فاعلی عاید در
مایه و ظرفا حالدر وقع نک فاعلندن و جمله صله در و یا صفتدر
مایه و ما صله سیله و یا صفتیله معنای شرطی متضمن مبتدا فالاکثر مبتداء
ثانی ای اکثر النحاة اثر ان حرفدر حروف مشبهه بالفعلدن و ضمیر اسمی
عایددر مایه و مقدر خبری و بجمله جار مجروریله مقدر متعلق و ان اسمیله
و خبریله مبتدای ثانیدر معوذ تقدیرنده یعنی تقدیره بجمله و یکدر مبتدای
ثانی خبریله خبردر شول مبتدایه که معنای شرطی متضمن اولدی انکیچون
اولنه فا داخل اولدی محصول ترکیب کاه اولور که مبتدا جزئی جمله
اولور بونکله اشارت ایدر که خبرده اصل افراددر زیرا کلامک

بر

بر رکیندر مصنفک بو عبارتی صالحدر خبر جمله به مثال اولمغه ایدی کاه
خبر جمله اولور زیرا تعریف خبرک شامل و صادقدر و مبتدا به حکم نیجه کم
مفرده اولور جمله ایله اولور زیرا ابوه قایم جملهٔ اسمیه خبر اولدیغنه
مثالدر و زید قام ابوه جملهٔ فعلیه خبر اولدیغنه مثالدر پس هر ایکیسنده
خبر جمله اولنجه اندن ربط ایچون بر عاید لازمدر که انی مبتدایه ربط
ایلیه زیرا جمله جمله اولدیغی معلوم اوله عایده ده کاه ضمیر اولور و کاه
غیری نعم الرجل زید ده الف و لام کبی و ظاهری ضمیر موضعنه وضع
ایلمک کبی القارعة و الحاقة ما الحاقة کبی و خبر مبتدای مفسر اولمق کبی
نحو قول هو الله احد و کاه اولور که عاید حذف اولنور نحو البر الکر
بستین درهما و السمن منوان بدرهم کبی الکر منه و منوان منه دیمکدر
زیرا بر تی و سمنی صتان غیریه نرخ و یرمز بونلره و یرر و شول خبر که
ظرف واقع اوله و یا ترکیبده ظرف اولدیغی حالده واقع اوله فالاکثر
یعنی اکثر نحاة بونده فا معنای شرطی متضمن اولان مبتدانک خبرینه
داخل اولمشدر زیرا فعله موصولدر نتکم بیانی کلهجک حاصلی
خبرکه ظرف اوله اکثر نحاة قولی بودر کیم خبر ظرف جمله ایله تقدیر اولنور
یعنی کرک ظرف زمان و کرک ظرف مکان و کرک جار مجرور اولسون
فعل متعلق تقدیری اولنور که جمله اوله بو نصب بلیه مذهبدر اما کوفیلر

انکله مبتدایه خبر اولدیغی
بیلنه جزئیه [illegible]
قضیه [illegible] افاده

دیرلرکه حاصل فی الدارده یکدر ایکیسنک دخی دلیللری مطولاتده مذکوردر
واذا کان المبتدأ مشتملا علی ما له صدر الکلام نحو من ابوک او کانا معرفتین
او متساویین نحو افضل منک افضل منی او کان الخبر فعلا له مثل
زید قام وجب تقدیمه اذا ادات شرط کان فعلدر افعال ناقصه دن
المبتدأ اسمی مشتملا خبری علی حرف جر مشتمله متعلق ما اسم موصول
ویا موصوف له جار ومجرور صله یه متعلق صدر الکلام فاعل
ظرفدر ویا خبری مقدم مبتدا وجمله صله ویا صفتدر مایه نحو مبتدای
محذوفه خبردر من محلا مرفوع مبتدا ابوک لفظا مرفوع خبری کاف
خطاب محلا مجرور مضاف الیه او حرف عطف کانا ماضی معروف
افعال ناقصه دن ضمیر بارز متصل که تثنیه الغیبدر اسمی ومعرفتین خبری
او حرف عطف متساویین لفظا منصوب معرفتین لفظه معطوف
مثل معلوم افضل مبتدا منک جار مجرور بلکه متعلق افضل منی
خبر واعرابی ابوک کبیدر او کان ذکری مکرر تجدیدی الخبر اسمی فعلا
خبری له فعل متعلقدر وضمیر مبتدا یه عایددر زید قام کبی زید مبتدا وقام
انک فعلیدر وجب ماضی معروف تقدیم فاعلی وضمیر محلا مجرور مضاف الیه
عایددر مبتدا یه محصلو ترکیب بو مبتدا انک تقدیمنی موجب اولان
اسبابک بیاننه شروعدر یعنی تحکم مبتدا صدر کلام اقتضا ایدر شی

شامل

شامل اوله استفهام کبی من ابوک کبی بونده من معنای استفهامی متضمن
اسمدر پس صدر کلامده اولمق لازمدر تا اول کلامدن معلوم اوله که
بو کلام نه جنس کلامدر بو مذهب سیبویه دندر وبعضیلر دیدیلر که ابوک
مؤخر مبتدا ومن مقدم خبر ولکن صدر کلام اقتضا ایدر استفهامی متضمن
اولدیغیچون معناسی باباک کیمدر دیمکدر زید میدر عمرو میدر بکر میدر
بوخصوصده غیر میدر مبتدا وخبر ایکیسی بیله معرفه اوله لکن مبتدا مقدم
اولمق گرک التباس واقع اولمسون الله الهنا ومحمد نبینا کبی بونلرک
هر برسی مبتدا اولمغه لایقدر امدی مبتدانک تقدمندن بلورز خبردن
مبتدا وخبر تعریف وتخصیصده متساوی اوله قرینه مبتدانک
مقدم ایدرلر زیرا هر بری مبتدا اولمغه صالح وقابلدر ایمدی تخصیصی
مقدم ایله آنی مبتدا ایدرلر التباس لازم گلمسون دیو معلوم اوله که
قیاس متساویین دیمک ایدی تا ایله لیکن بعضیلر دیدیلر که
مذکری اولمیان صفاتک رعایت تأنیثی ساقطدر حامل وحایض
کبی مثال متساویین افضل منک افضل منی بونده مبتدا
خبردن تقدمنده فرق اولنور او حرف عطف کان معطوفدر
کانا یه یعنی خبر مبتدانک کندی فعلی اوله تقدیمی لازمدر فعل
اوزرینه فاعل مشتبه اولمسون دیو زید قام کبی امدی بو صورتده که

جهتنه تقدم مبتدا لازمدر حاصلی تقدم مبتدا صدارتچون ویا التباس ایچون
واجبدر واذا تضمن الخبر المفرد ماله صدر الكلام نحو این زید او کان مصحّحاً له
مثل فی الدار رجل او لمتعلقه ضمیر فی المبتدا مثل علی التمرة مثلها زبدًا
او خبرا عنه ان مثل عندی انك قائم وجب تقدیمه واذا مکرر کجبری
تضمن ماضی معروف الخبر فاعلی والمفرد صفتی وما موصول که مقدم
خبر صدر الکلام مؤخر مبتدا وجمله صله موصول صله سیله مفعول تضمن در
وضمیر له مایه راجعدر مثل این زید وجهی سابقدن معلوم در او کان
ذکری کجبری ضمیر مستکن اسمی عاید در خبر مصحّحاً خبری له مصحح متعلق
وضمیر مبتدایه راجعدر فی الدار رجل کبی وجهی سابقدن معلوم در او کان
مصحّحاً له جمله سی معطوفدر جمله شرطیه یه او حرف عطف لمتعلقه جار مجروریله
مقدر کان نك خبریدر که مذکور کان آکه دلالت ایدر ضمیر اسمیدر
وفی المبتدا جار مجروریله مقدر کانه متعلق وجمله یه شرطیه یه معطوفدر
مثل کجبری علی التمرة محذوف خبره متعلق یاخود خبردر مثلها مؤخر مبتدا
مضافدر تمره یه عاید ضمیره وزبدًا تمییز در مثلها دن او حرف عطف
خبرًا معطوفدر مصحّحاً لفظنه عن حرف جر وان مجروردر عن حرف جر قبله
جار مجرور متعلقدر خبرًا لفظنه مثل عندی انك قائم ان اسمیله وخبریله
مفرد معناسنه مبتدا و عندی مقدم خبری مقدم اولدی اوزرینه

مفتوح

مفتوح مکسوره یه ملتبس اولمسون ویو عندی قیاملك دیمکدر وجب
خبرادر واذا تضمن یه ومعطوفدر یه تقدیمه فاعل وجب در وضمیر خبره
راجعدر محصلی ترکیب قجنکم خبر مفرد اوله یعنی صورتا جمله اولمین خبر
کرك حقیقتده جمله اوله کرك اولمیه صدر کلام اقتضا ایدر معناسی
متضمن اوله استفهام کبی این زید ده این کبی که زید مبتدا واین استفهامی
متضمن اوله اسم خبری و بو ظرف مکاندر اکر فعلله تقدیرا اوله خبر
حقیقتده جمله اولور و صورتده مفرد بهر نه ایله تقدیرا اوله صورتا
جمله اولمامق زیرا بو قیدله احتراز ایلدی زید این ابوه کبیدن که تا خبر له
صدارتی باطل اولماز زیرا کندی جمله سنك صدرینده در حاصلی
استفهام صدر کلام اقتضا ایدر اما هر لامك صدرینی وکل بلکه
کندی کلامنك صدرینی اقتضا ایدر ایکنجی یاخود خبر مقدم اولمغله
مبتدانك مصحح اوله یعنی مبتدا نکرهٔ مخصص اوله که مبتدا اولمغه لایق
اوله فی الدار رجل کبی بونده فی الدار تقدیمی رجلی تخصیص ایلمش که مبتدا
اولمغه لایق اولمش یاخود خبره متعلقك مبتداده بر ضمیری اوله
اولمتعلقه راجع آنده وه خبر مقدم اولمق لازمدر اضمار قبل الذکر
لازم کلمیه لفظا ومعنی علی التمرة مثلها زبدًا کبی ایدی مثلها مبتدادر
وضمیر متعلق خبر کدر که تمره در زیرا خبر علی التمرة در تمره خود خبره متعلقدر

تعلق جزء بالكل قبيلندندر و جايزدر كه خبر مقدر حصل و يا حصول حاصل اوله
زيرا جار مجرور بونلره متعلقدر پس على التمرة متعلق خبر اولور لامك كسريله
يا جوز خبر آندن جزء اوله يعنى آن اسميه و خبريه تأويل مفرد ده
مبتدا اوله و عندى اوزرينه مقدم خبرى زيرا تأخيرى اوله ان ملتبس
اولوردى كسر همزه ايله پس معناسى عندى قيامك ديمكدر امدى بو صورتده
جميعنده خبر مقدم اولمق واجبدر وقد يتعدد الخبر مثل زيد عالم
عاقل قد حرف تقليل يتعدد مضارع معروف الخبر فاعلى مثلى كجدى
كه انده زيد مبتدا عالم خبرى و عاقل خبر ثانى و جمله ابتدائيه وقد يتضمن
المبتدا معنى الشرط فيصح دخول الفاء في الخبر وذلك الاسم الموصول
بفعل او ظرف او النكرة الموصوفة بها مثل الذى يأتينى او في الدار
فله درهم وكل رجل يأتينى او في الدار فله درهم وليت ولعل مانعان
بالاتفاق و الحق بعضهم ان بهما و قد مكرر كجدى يتضمن مضارع معروف
المبتدا فاعلى معنى تقديراً منصوب مفعولى الشرط مضاف اليه فيصح
مستقبل معروف دخول فاعلى الفاء مضاف اليه في الخبر دخوله
متعلق و بو جمله معطوفدر وقد يتضمن جمله سنه و اول وقد يتعدد
جمله سنه و ذلك محلا مرفوع مبتدا اشارتدر مبتدايه الاسم خبر مبتدا الموصول
صفتى بفعل متعلقدر موصوله او ظرف فعله معطوف او النكرة الاسم
معطوف

معطوف الموصوفة صفت نكره در بها متعلقدر الموصوفة و ضمير فعل
وظرفه راجعدر مثل كجدى الذى موصول يأتى مستقبل معروف و متكلم
فاعلى الذيه عايد و نى مفعولى واو في الدار تأتينى يه معطوف و جمله
موصوله صله در و موصول صله سيله محلا مرفوع مبتدا فله خبر مقدم ثانى در
اوزرينه مقدم اولمشى زيرا مصححدر انى درهم مبتدا و بو جمله خبر مبتداى
اولدر معناسى شرطى متضمن اولديغيچون اوكه فا داخل اولمشدر
وكل مبتدا رجل مضاف اليه يأتينى صفت رجله او في الدار يأتينى يه معطوف
فله درهم جمله اسميه خبر مبتداى اولدر وضمير ايكى لرده بيله مبتدايه راجعدر
وليت لفظى مراد محلا مرفوع مبتدا ولعل اكا معطوف مانعان خبر
مبتدا و بالاتفاق مانعانه متعلق والحق ماضى معروف و بعضهم فاعلى
مضافدر نحويلره راجع ضميره و آن مفعول الحق و بهما مفعول ثانى
و ضمير ليت ولعل يه راجعدر محصل تركيب كاه اولوركه مبتدا معناى
شرطى متضمن اولور يعنى ثانينك اولكيه ملازمتنى و يا اولك ثانيه
سببيتنى متضمن اولور پس فا داخل اولمق صحيح اولور اگر سببيت
و ملازمت قصد اولنورسه تركيبده جايزدركه امدى اولا حيثيت
سببيت خارج عبارتدن مستفاد اولور بوده ايكى قسمدر
بريسى اسم موصول در فعله يعنى صله سى فعل اوله و يا ظرف بريسى

بونلر ایله موصوف نکره اولور پس بویله اولنجق فا داخل اولمغه جایزدر
ترکیبی جایز مثل الذی یأتینی و یا الذی فی الدار فله درهم یعنی شول کشی که
بکا کلور و یا شول کشی که اوده در بر اقچه انکدر دخی بر آدم که بکا کلور
و بر آدم که اوده در بر اقچه انکدر اما لیت ولعل بونجلین مبتدا و خبره
فا داخل اولمغه مانعلردر زیرا لیت انشاء تمنی ایچوندر ولعل انشاء
ترجی ایچوندر پس بونلر کلامی اخباردن انشایه ایلدرلر بویله اولنجه
مبتدا و خبرک شرطی و جزایه مشابهتی زائل اولور زیرا که شرط و جزا خبر
قبیلندندر پس لایق دکلدر که لیت و یا لعل الذی یأتینی او فی الدار فله
درهم دیه سن و بعض نحویلر انّ مکسوره فانک دخولدن مانع اولمقده لیت
ولعل یه الحاق ایتمشلر اما نحی بودر که انّ مانع اولمیه زیرا انّ متغیر کلام
دکلدر خبریتدن بلکه فانک دخولی انّ خبرینه واقعدر نته که کلام شریفده
واقعدر قل انّ الموت الذی تفرّون منه فانّه ملاقیکم وقد یحذف المبتدا
لقیام قرینة جوازا کقول المستهل الهلال والله والخبر جوازا مثل خرجت
فاذا السبع ووجوبا فیما التزم فی موضعه غیره مثل لولا زید لکان کذا و مثل
ضربی زیدا قائما و کل رجل وضیعته ولعمرک لافعلن کذا وقد یحذف
المبتدا لقیام قرینة جوازا وقد یحذف الفعل لقیام قرینة جوازا کبیده
اعرابنده کاف حرف جر و یا اسمدر مثل معناسنه مضافدر قوله

وقول

وقول مجروردر حرف جر ایله و یا اضافتله و مضافدر المستهل الهلال مبتدای
محذوفک خبریدر واو حرف جردر قسم ایچون الله مقسم به در و جمله محلا منصوبه
مفعول قولدر والخبر المبتدا یه معطوفدر جوازا یعنی حذفا جایزا مثل
خرجت ماضی معروف مسندر ضمیر متکلمه فا حرف عطف واذا مفاجأة
ایچوندر مبرد قتنده ظرف مکاندر پس چقته دن خبر اولور ایدی
خبر تقدیرینه احتیاج یوقدر معناسی خرجت ففی ذلک المکان
السبع اما غیری قتنده ظرف زماندر پس چقته دن خبر اولمغه
صالح دکل ایدی ظرف زمان اولور مفاجأة معناسنه و خبری
محذوف اولور موجود و یا حاصل معناسنه و بو جمله ابتدائیه در السبع
مبتدا خبری محذوف تقدیری واقف و موجوددر و بو جمله مضاف
الیهادر ووجوبا معطوفدر جوازا نه و فی حرف جر و ما موصول التزم
ماضی مجهول فی موضعه جار مجروریله التزم متعلق و ضمیر خبره راجعدر
غیره قائم مقام فاعل مضافدر خبره راجع ضمیره و جمله موصوله صله در و مایه
عاید محذوفدر موصول صله سیله مجروردر فی ایله و بو جار مجروریله مقدر
فعل متعلقدر تقدیری و یحذف الخبر حذفا واجبا فی الکلام الذی التزم فیه
فی موضع الخبر غیر الخبر مثل لولا امتناع الشیئ لوجود غیره و زید خبری
محذوف مبتدا که موجوددر لکان فعلدر افعال ناقصه دن و یا تامه در

لثبت معناسنه وکذا آفا علی مثل ذا معناسنه وجمله جواب لولادر انکچون
لام داخل اولدی اکر وضربی زیدا قایما اصلی ضربی زیدا حاصل اذا
کان قایما پس ضربی مبتدا مصدر مضافدر فاعلنه وزیدا مفعولی
وحاصل خبری واذا کان ظرف در حاصله متعلق وکان تامه
وقایما حالدر کانده مستتر ضمیردن وکل مبتدا ورجل مضاف الیه
صیغته مقرونان ودیمکدر که کل رجل وصیغته ای مع صیغته
دیمکدر ولعمرک مبتدا مضافدر کاف خطابه وخبری محذوفدر قسمی
دیمکدر لافعلن جواب قسمدر زیرا لعمرک دیدوکی قسمدر محصول
ترکیب کاه اولورکه مبتدا حذف اولور قرینه لفظیه ویا عقلیه
قایم اولدوغی وقت حذف جوازله و کاه اولورکه وجوبله حذف
اولور نعم الرجل زید وبئس الرجل عمرو وهو تقدیریله مستهلک
کبی یعنی هلالی کوروب اشته هلال دیوب چغردیغی کیمسه نک
قولی کبی الهلال والله یعنی هذا الهلال والله دیمکدر قرینه حالیه ایله
یعنی خلق هلاله ناظر ایکن بویله دیمکوک معناسی بودر قسمی ذکر
ایلدی زیرا خلق هلالی کوردکده بویله دیرو و هی وقف حالنده
هلال منصوبدر دیوظن اولنماسون و کاه اولورکه خبروده حذف
اولنور جوازا قرینه قایم اولدقده یرینه برشنه اقامت ایلکسزین
مثلا

مثل خرجت فاذا السبع تقدیری خرجت فاذا السبع واقف
دیمکدر و کاه اولورکه خبر وجوبا حذف اولنور قرینه قایم اولدقده شول
ترکیبده که خبرک یرینه غیرسی یعنی خبرک غیری التزام اولنه بوده
مصنف ذکر ایلدوکی اوزره دورت یرده در بریسی شول مبتدادرکه
لولادن صکره واقع اوله مثل لولا زید لکان کذا یعنی لولا زید موجود
دیمکدر زیرا لولا لامتناع الشیء لوجود غیره در یعنی برشیء موجود اولدیغیچون
غیریسی ممتنعدر لولا علی لهلک عمر کبی یعنی حضرت علی موجود اولمه
امام علی هلاک اولوردی بو کلام حضرت امام عمردن ایکی یرده
واقع اولمشدر بریسی اولدر که عرب شعراسندن بریسی حضرت رسول
اکرم صلی الله تعالی علیه وسلمه بر قصیده اوقودی و امام عمر انده
حاضر ایدی قصیده تمام ایلدکده حضرت عمره نظر ایدوب
دیدی وار بک دیلینی کس ولکن شاعری سیاست کما یلدوب
کیدرکن امام علی یه راست کلدی نره بویا عمر دیدی اولان قصه
ذکر ایلدی پس دیدی یا نیجه ایلک استرسن دیدی دیلنی کسریم دیدی
حضرتک مرادشریفی برنسنه احسان ایلمه دیمکدر امام عمر فوری دوب
حضرته سؤال ایلدیکه مرادشریفی دیلینی کسمکدن نه در بیور دیلرکه
برنسنه احسان ایلکه برحون دیلنی کسسون دیو پس امام عمر بیوردیکه

لولا علي لهلك عمر برىن بودركم امام عمر خلافتى زماننده بر خاتون
زنادن حامل بولندى پس انى رجم بيوردى امام علي ايتدى خاتونك
زنا ايچون رجمه استحقاقى وار اما جنينك جرمى ندر وضع حمل ايده جك
صكره رجم ايلمك ديدى بوننده امام عمر حضرتلرى لولا علي
لهلك عمر بيوردى مقصود بودركه لولا برشيئك امتناعيچون در
غيرينك موجود اولدوغيچون نته كه بوننده عمرك هلاكى ممتنع اولدى
علينك موجود اولدوغيچون يعنى علي رضى الله عنه موجود اولمه
عمر حضرتلرى رضى الله تعالى عنه بو ايكى قضيه ده هلاك اولوردى حاصلى
خطا ايدردى امدى جواب لولا خبرينه التزام اولندى پس حذفى
واجب اولدى قرينه قايم اولدوغيچون وغيرى مقامنه ملتزم اولدوغيچون
بو ذكر اولنان حذف خبر عام اولدقده در اما خاص اولدقده حذفى
واجب دكلدر نته كم امام شافعى حضرتلرينك نظمنده واقعدر بو بيت

بيت ولولا الشعر بالعلماء يزرى • لكنت اليوم اشعر من لبيد

خبر وجوبا حذف اولنان مقامك ايكنجيسى هر مبتدادركه صورتا ويا
تأويلا مصدر اوله وفاعله ويا ايكيسنه بيله مضاف اوله واندن صكره
حال واندن صكره حال مفرده اوله ويا جمله پس بويله مبتدانك خبرينى
حذف ايلمك واجبدر حال مقامنه قايم اولدوغيچون مثل ضربنى زيدا

٥٢

زيدا قائما او قائمين وان ضربت زيدا قائما بعضيلر ويديلركه تقديرى ضربني
زيدا حاصل اذا كان تامة واذا ظرف مستقر خبردر جمله اولميان مبتدانك
بونده علمانك اختلافى وار كثرت سواددن اعراض ايدلدى يا زدنجى
خبرك وجوبا حذفى نك اوچنجى مقامى كل رجل وضيعته در تقديرى
كل رجل مقرون مع ضيعته يعنى حرفته وفننه ايدى بو خبرك حذفى
واجبدر زيرا واو خبره دلالت ايدركه مقروندر ومعطوفى خبرك
موضعنه اقامت اولندى پس حذفى واجب اولدى مراد بودركه
هر مبتدا كه مع معناسنه واو اوله بر شيئى عطف اولنه خبرينك حذفى
واجبدر مع معناسنه اولان واو آندن اغنا ايدلدى مقامنه قائم
اولدوغيچون وجوبا حذف خبرك دوردنجى مقامى هر مبتدادركه مقسم به
اوله وخبرى قسم اوله لعمرك لافعلن كذا اى لعمرك وبقائك ما اقسم به
كبى بونده خبرك حذفى واجبدر جواب قسم مقامنه قائم
اولدوغيچون مقسم به اوزرينه آند ايچلن نسنه يه در لعمر عينك
فتحى وضمى لغتدر اما لام مك اوليجق عينك فتحى در اخبر ان
واخواتها هو المسند بعد دخول هذه الحروف مثل ان زيدا قائم
وامره كامر خبر المبتدا الا في تقديمه الا اذا كان ظرفا خبر ان مبتدا
مضافدر ان يه اخوات معطوفدر ان يه وضمير مضاف اليه راجعدر

انّ یه هو مبتدای ثانی المسند خبری جمله اسمیه خبری مبتدای ثانی و
جایزدر که خبر ان مبتدا اوله خبری محذوف تقدیری ومن المرفوعات خبر انّ
واخواتها وهو مبتدا المسند خبری وضمیر راجعدر خبر انّ یه و بعد گرفدر
مستنع دخوله مضاف اولان بعض یه لحروف مشبهة بالفعلدن
وزیدا اسمی وقایم خبری وجمله محل خبرده در مثلک اضافتیله واره
مبتدا مضافدر خبره راجع ضمیره کاف حرف جردر تشبیه ایچون
یا اسمدر مثل معناسنه او مجروردر حرف جرله ویا اضافتله وخبر
مضاف الیه ومضافدر مبتدا یه جار مجروریله خبر مبتدادر الّا حرف
استثنا وفی حرف جر وتقدیمه مجروردر فی ایله مضافدر خبره
راجع ضمیره جار مجروریله مستثنا ومستثنا منه محذوفدر تقدیری
واحوه کامو خبر المبتدا فی جمیع الوجوه التی مرت فی کونه مفردا وجملة
ونکرة ومعرفة ومتحدا او متعددا ومثبتا وموخرا الّا فی جعله الوجه
والّا حرف استثنا واذا ظرفدر ظروف زمانیه دن مضافدر کانه
افعال ناقصه دندر وانده مستکن اسمی عبارتدر خبر ان دن و ظرفا
خبری وجمله موضع خبرده در اذا نک اضافتیله وبو مستثنا دن فی
تقدیمه قولندن بعض نسخه ده الّا ان یکون ظرفا واقعدر یعنی الّا
وقت کونه ظرفا دیمکدر محمود ترکیب مرفوعاتدن بعضه خبر انّ

یعنی

یعنی حروف مشبهه بالفعلک خبری اخواتدن مراد امثال واشباهدر
امدی بو خبر اسمیه مسنددر بو حروفک دخولندن صکره مثل انّ زیدا
قایم امدی بو نده قایم مسنددر اسمنه انّ نک دخولندن صکره
وبونک یعنی حالی وحکمی مبتدا خبرینک حکمی وشانی کبیدر اقسامنده
مفرد وجمله اولمقده ومتعدد ومذکور ومحذوف اولمقده شرایطنده
مثلا جمله اولدوغی وقت بر عاید لازمدر لکن مخالفدر مبتدا خبرینه
صدر کلام اقتضا ایدر فنته منتقض مفرد اولمز الّا تقدیمنده وکل
یعنی جمیع اوصافنده خبر مبتدا کبیدر الّا بو صفتده کل یعنی خبر
مبتدا مقدم اولور اما خبر انّ مقدم اولمز یعنی تقدیمی جایز وکل
جمیع اوقاتده الّا ظرف اولدوغی حالده پس بو حالده تقدیمی جایزدر
زیرا ظرفده توسع واردر که غیرینده بویله اولماز خبر لا التی لنفی الجنس
هو المسند بعد دخولها مثل لا غلام رجل ظریف فیها ویحذف کثیرا
وبنو تمیم لا یثبتونه خبر المبتدا لا مضاف الیه هو مبتدای ثانی المسند
خبر ثانی وجمله خبر مبتدای اولدر وجایزدر که هو المسند مستانفه
اوله ویا هو ضمیر فصل اوله والمسند خبر مبتدا اوله وجایزدر که خبر لا
خبر محذوف مبتدا اوله ومنها خبر لا تقدیرنده التی محلا مجرور صفت
لا درلنفی لامقدر الکاینة یه متعلقدر الجنس مضاف الیه یعنی مصدرک

معفولنه اضافتدر تقدیری لا التی الطائفة لنفی الجنس بو ظرف
مکان حسنه متعلق دخولها مضاف الیه و ضمیر لایه راجعدر مثل
لا غلام رجل ظریف فیها لا جنسیه غلام لفظا منصوب اسمی مضافدر
رجل ظریف مرفوع خبری فیها خبر بعد الخبردر یحذف مستقبل مجهولی
تحذف مستتر ضمیر عایددر خبر لایه کثیرا منصوبدر مقدر ظرفه
ویا مصدره صفت اولمغله تقدیری یحذف خبر لا زمانا کثیرا او
مبتدا و تمیم مضاف الیه لا یثبتونه فعل نفی استقبال خبر مبتدادر
و ضمیر لایه راجعدر و جمله ابتدائیه در محصول ترکیب نفی جنس ایچون
لانک خبری مسنددر اسمنه بونک دخولندن حاکم نفی جنس ومتکلم
ماحه واردر زیرا لا جنس نفی ایلمز بلکه حکمنی نفی ایلر مثلا لا رجل قائم
نفی قیام افاده ایدر نفی رجل ایلمز قتدبر مثالی لا غلام رجل ظریف فیها
ایکی مثالی ایراد ایلدی جزء بری ظرف و بری غیری حاصلی دارده
ظریف غلام یوقدر یعنی بر رجلک دارده ظریف غلامی یوقدر و بو خبر
لا جوق کثره حذف اولنور و بنو تمیم یعنی تمیم اهلی صحیح اثبات ایلمز یعنی
لانک خبرنی اصلا ذکر ایلمزلر و بو لانک خبری اسمی اوزرینه مقدم
اولماز ظرف اولدقده اننک خبری ظرف اولدقده مقدم اولدیغی
کبی اسم ما و لا المشبهتین بلیس هو المسند الیه بعد دخولهما مثل ما زید

قایما

قایما و لا رجل افضل منک و هو فی لا شاذ اسم مبتدا ما مضاف الیه
و لا اکر معطوف المشبهتین صفت ما و لا در بلیس که متعلق هو المسند الیه
جمله اسمیه خبر مبتدادر و الیه قایم مقام فاعلی و ضمیر اسمه راجعدر و جار مجرور
اسم ما خبری محذوف مبتدا اوله و هو المسند جمله مستانفه و جار مجرور
اسم ما مبتدا اوله و هو ضمیر فصل و المسند الیه خبر اوله بعد دخولهما
سابع کبیدر ما حرف نفی در لیس معناسنه و زید قایما زید مرفوع اسمی
و قایما منصوب خبری و جمله مضاف الیه مثل در و لا رجل افضل
منک و لا حرف نفی در لیس معناسنه و رجل اسمی و افضل خبری و منک
جار مجرور بله افضله متعلق و بو جمله ما زید قایما جمله سنه معطوفدر و هو
مبتدا فی لا لفظی مراد جار مجرور بله خبره متعلق اوزرینه مقدم اولدیغی
حصر ایچون شاذ خبر مبتدادر محصول ترکیب لیس به مشبه ما و لا ده مرفوعک
معصدر اولدی مسند الیه در ما و لانک دخولندن حاکم فنالری معلوم
مانک اسمی معرفه ده اولور نکره ده اما لانک اسمی نکره اولور انجق انکچون
اسمنی نکره کتوردی و عمل لیس یا خود اجرای حکم لیس یا خود تشبیه لیس به
لاده شاذدر زیرا لانک لیس به مشابهتی ناقصه در که لا مطلق نفی
ایچوندر و لیس نفی حال ایچون ماده نفی حال ایچون در پس لانک عملی سماعی
موقوفدر یعنی قیاسی دکل وقتا کم مصنف مرفوعاتدن فارغ

اولدیـه منصوباته شروع ایدوب بیوردی المنصوبات ما اشتمل علی علم المفعولیة
فمنه المفعول المطلق وهو اسم ما فعله فاعل فعل مذکور بمعناه ویکون
للتأکید والنوع والعدد مثل جلست جلوسا وجلسة وجلسة
فالاول لا یثنی ولا یجمع بخلاف اخویه وقد یکون بغیر لفظه نحو قعدت
جلوسا الموقوفات هو ما اشتمل علی علم الفاعلیة کبیدر اعرابی وهو
مبتدا عائددر مفعول مطلقه اسم خبری مایه مضاف که اسم موصولدر
فعله ماضی معروف وضمیر متصل مفعولی عائددر مایه فاعل فعل
مضاف الیه مذکور صفت فعلدر بمعناه صفت ثانیه در فعله ویا
حالدر مذکورک مستتر ضمیرندن وضمیر بمعناه اسمه راجعدر یعنی حال کون
الفعل المذکور بمعنی ذلک الاسم وجمله صله در مایه موصوله صله سیله
مجروردر اضافتله ویکون فعلدر ناقصه دن ومستکن اسمی عایددر
مفعول مطلقه للتأکید خبر یکوندر والعدد اکا معطوف والنوع دخی
بویله مثل خبر مبتدای محذوف جلست فعل وفاعل جلوسا مفعول
مطلق وجمله محل جرده در اضافتله وجلسة جلوسه معطوف وجلسة
کذلک فالاول مبتدا لا یثنی مستقبل مجهول وضمیر مستتر مفعول
ما لم یسم فاعلی عایددر الاوله ولا یجمع ولا یثنی کبیدر واکا معطوف
وجمله خبر مبتدادر بخلاف جار مجرور یله محلا مرفوع خبر مبتدای محذوفدر تقدیری

هذا

هذا بخلاف اخویه ویا محلا منصوب حالدر لا یثنی ضمیرندن تقدیری فالاول
لا یثنی ولا یجمع حال کون الاول ملتبسا بخلاف اخویه مضاف الیه
علامة جر یادر ومضافدر الاوله راجع ضمیره وقد حرف تقلیل یکون
افعال ناقصه دن وتحتنده مستتر عایددر مفعول مطلقه وبغیر جار
مجرور یله خبر یکوندر ولفظ مضاف الیه مضافدر فعله راجع ضمیره
وجمله معطوفدر ویکون للتأکید قوله مثل قعدت جلوسا جلست جلوسا
کبیدر اعرابی **مطلب** ترکیب المنصوبات جمع منصوبدر تقدیری الاسماء
المنصوباتدر یعنی کلام عربیده نصبله اوقنان اسملر دیمکدر که تعدادی
اون بشه یتیشور یعنی منصوبات شول اسمادر که علامت مفعولیتی
مشتمل اوله یا حقیقة ویا حکما پس علامت مفعولیتی مشتمل اولندن
بعضیدر مفعول مطلق یعنی اول نسنه نک اسمیدر که انی اشلیه بر فعلک
فاعلی که اول فعل لفظا ویا تقدیرا مذکور اوله واول اسمک معناسنه اوله
مثلا ضربت ضربا لفظ ضربا برا اثردر که انی احداث ایلمشدر ضربت نک
فاعلی که متکلمدر وبو فعل که ضربت در اول اسمک معناسنه در ولفظ بری
برینه موافقدر وکاه اولور که مخالف اولور ضربته سوطا کبی ونوعنه
حاصلی اولدر که مفعول مطلق بر اسمک اثریدر که بر مذکور فعلک فاعلندن
صادر اولمشدر اول فعل اول اسمک معناسنه در پس اول فعل مصدری معناسنه

تأثیردر و مفعول مطلق اول اثرک اسمیدر واکه حاصل بالمصدر دیرلر و مفعول
مطلق اوچ نوعدر بر نوعی تأکید افاده ایدر که فعل مفهومندن مفهومی زیاده
اولماز جلست جلوساً کبی بر قسمی نوع افاده ایدر یعنی فعلک انواعندن
بعض نوعه دلالت ایدر جلست جِلسةً کبی بو درلو اوتروش اوتوردم
دیمکدر بر نوعی عدد افاده ایدر جلست جَلسةً کبی اولکیه
مصدر مطلق وایکنجیسنه بناء نوع واوچنجیسنه بناء مره دیرلر امدی تأکید
افاده ایلین مفعول مطلق تثنیه وجمع اولماز زیرا فعل تثنیه وجمع اولماز
پس انوک معناسنه اولان مصدر دخی ایلمز دراما بناء نوع علی بناء مره
بونک خلافنجه در که تعدد و احتمال ایدر وکاه اولور که مصدر مطلق
فعل لفظنه مغایر اولور ماده جهتندن قعدت جلوساً ویا باب جهتندن
انبتکم نباتاً حسناً وتبتل الیه تبتیلاً کبی وقد یحذف الفعل لقیام قرینة
جوازاً کقولک لمن قدم خیر مقدم ووجوباً سماعاً نحو سقیاً ورعیاً
وخیبة وجدعا وحمدا وشکرا وعجبا وقد یحذف الفعل لقیام قرینة جوازاً
نظیر مرفوعاتده بحث ایدر بعینه کقولک کاف حرف جردر ویا مثل معناسنه
اسمدر وقوله مجروردر حرف جر ایله ویا اضافتله وکاف خطابدر محلاً
مجروردر اضافتله لمن لام حرف جر قوله تعلق من محلاً مجروردر لام ایله صحیحی
ویا صفتدر قدم فعل ماضی معروف وضمیر مستکن فاعلی عاید من اسمنه وجمله

صله

صله ویا صفتدر منه محلاً مجرور لام ایله خیر منصوبدر مفعول مطلقلغله
ومضافدر مقدمه تقدیری قدمت قدوماً خیر مقدم در حکمی اقتصار
اولنمزی یاخود مصدره اضافتله مفعول مطلق اعتبار اولنه که مقدر
بر کلمه که کندو مصدردر وجمله موضع نصبده در زیرا مفعول قولدر
ووجوباً معطوفدر جوازاً لفظنه سماعاً یعنی سماعیاً یاخود بحذف
حذف سماعی یاخود حذفاً مسموعاً یاخود نزع خافض ایله ای بحذف
بالسماع تقدیرنده مثل مبتدای محذوفه خبردر سقیاً مفعول مطلقدر
ناصبی مقدر ای سقاک الله سقیاً دیمکدر ورعیاً رعاک الله رعیاً
دیمکدر وخیبة ای خاب خیبة وجدعاً ای جدع جدعاً بورنی وقولاغی
کسمکه جدع دیرلر وحمداً وشکراً ای شکرت شکراً وعجباً ای عجبت عجباً
ترکیب کاه اولور که مفعول مطلقی نصب ایلین فعل جوازاً
حذف اولنور قرینه قائم اولدقده سنک سفردن کلن کمسنیه خیر
مقدم ویرو کلک کبی ای قدمت قدوماً خیر مقدم بونده خیر اسم
تفضیل مضاف الیه حکمنده در ووجوب سماعاً علاوه حذف اولنور
مطلقی نصب ایلین فعل یعنی حذفی سماعاً واجبدر سقیاً ورعیاً اه
امدی بو مصدرلرک عامللرینی استعمالرینده اظهار ایتمک کلمامشلردر
پس سماعاً حذفی واجبک معناسی بودر قنده بر و قیاساً فی مواضع

منها ما وقع مثبتا بعد نفي او معنى نفي داخل على اسم لا يكون خبرا عنه
او وقع مكررا نحو ان انت الا سيرا و ما انت الا سير البريد و انما انت
سيرا و زيد سير سيرا و قياما معطوفدر سماعا لفظنه في حرف جر
مواضع مجرور در في حرف بيله غير منصرف ولديغيچون جري فتحه ايله در جار
مجرور ايله متعلقدر قياما عامله من حرف جر تبعيض ايچون ما مجرور در
من حرف ايله عائددر مواضعه ما موصول وقع فعل ماضي معروف و ضمير مستتر
فاعلي عائددر مفعول مطلقه مثبتا حالدر وقع فاعلندن بعد ظرف
مثبتا در نفي مضاف اليه واو حرف عطف معنا معطوفدر نفيه
و نفي مضاف اليه داخل صفتت نفيه در و على اسم داخله متعلقدر
لا يكون نفي استقبال در افعال ناقصه دن فاعلي يعني اسمي ضمير مستتر
عائددر مفعول مطلقه خبرا خبر لا يكون در عنه جره متعلق و ضمير
اسمه راجع در و بو جمله اسمه صفتدر و جمله سابقه متعلقا قبله ما جمله
عائد ايله محذوفدر موصول صله سيله مبتدا ومنها مقدم خبر واو حرف
عطف وقع ماضي معروف و مستتر فاعلي مفعول مطلقه عائد مكررا وقع
ضميرندن حالدر و بو جمله وقع مثبتا جمله سنه معطوفدر مثل معلوم ما حرف
نفي و انت مبتدا و الا حرف استثنا و سيرا مفعول مطلق و عاملي
مقدر فعل مضارع خبر مبتدادر تقديري ما انت الا تسير سيرا و جمله

محل

محل جرده در اضافتله و ما انت الا سير البريد اعرابي سابق كبيدر
و انما بر حرفدر كه حصر افاده ايدر انت مبتدا و سيرا مفعول مطلق
و عاملي فعل مقدر و زيد مبتدا و سيرا مفعول مطلق و عاملي مقدر فعل
مضارع و سيرا تاكيد لفظي و ناصبي سابق كبي فعل مضارع در و جمله خبر
مبتدادر و بو جمله ان انت الا سيرا جمله سنه معطوفلردر محصل تركيب
مفعول مطلقي نصب ايلين فعل وجوبا سماعا حذف ايلرلكري مواضعدن
بعضيدر شول موضعكه انده مفعول مطلق مثبت واقع اوله حرف
نفي دن و يا معناي نفي دن صكره كه هر برسي داخل اوله اول بر اسمه
مفعول مطلق اول اسمدن خبر اولميه زيرا اول اسمدن خبر اولورسه مرفوع
اولوردي خبر لغله و مصدر اولمغله منصوب اولمازدي ياخود
مفعول مطلق مكرر واقع اوله يعني مذكور اسمدن خبر موضعنه واقع
اوله اما خبر اولمغه صالح اولميه حرف عطفله ايكي ضابطه بر كلمه جمع
ايلمدي زيرا مشعردر بر اسمدن صكره واقع اولوب اندن خبر اولمغه
صالح اولمامغه نحو ما انت الا سيرا يعني تسير سيرا نكره يه مثال ما انت
الا سير البريد اي تسير سير البريد معرفه يه مثال بريد پيكه ديرلر يعني تسير سيرا
سريعا اي تسير سيرا سيرا مكرره مثالدر حرف نفيدن صكره اولنه
ايكي مثال ايراد ايلدي بر معرفه وبري مضافه ومنها ما وقع تفصيلا

لاثر مضمون جمله منفرده مثل فشدوا الوثاق فاما منا بعد واما فداء
منها ما وقع تفصیلا منها ما وقع مثبت کبیدر اعرابی لام حرف جر اثر
مجرور در اولکه و مضمون اثرله و جمله مضمونله و متعلقه صفتدر جمله
جار مجرور بله تفصیله مثل معلوم فشدوا فعل امر جمع مذکر مخاطب
مسند در ضمیر بارزه که واو در الوثاق مفعول صریح فاما دلیل
حصردر ذکری لجدی منا مفعول مطلق ناصبی مقدر تمنون در بعد
حرف مبنی در ضم اوزره واما حرف عطف فداء مفعول مطلق و
ناصبی مقدر تفدون در و بو جمله مقدره معطوفدر جمله مقدره یه
محلی ترکیب مفعول مطلق نصب ایلین فعلی وجوبا سماعا حذف ایلمک
مقاماندن بعضیدر اول مقام که انده مفعول مطلق کچن جمله نک معناسنک
غایتنی تفصیل ایلیه مثل اعرابی مکرر لجدی فشدوا الوثاق جمله فعلیه در
یعنی اسیر ایلدیککز باغنی باغلمک حاصلی بند گرفتار ایلمک بوش قومامق
امدی بو جمله در معناسی باغی باغلمقدر و فائده سی منت و فدادر پس حل
باغلمغک فائده سنی تفصیل بیورر که سیز مسلمانلر اسیر ایلدوکوزی ضبط
ایلدکدن صکره یا ازاد ایلیه سز و یا بهایه که سز تقدیری اما تمنون منا
واما تفدون فداء در ومنها ما وقع للتشبیه علاجا بعد جمله مشتمله
علی اسم بمعناه وعلی صاحبه نحو مررت به فاذا له صوت صوت حمار وفی

الشکل

الشکلی للتشبیه وقع به متعلق علاجا حالدر مصدر دنکه مفعول مطلقدر
ای حال کون المصدر دالا علی الحدث بعد وقعیه ظرفدر مضافدر جمله یه
ومشتمله صفتدر جمله در وعلی اسم مشتمله یه متعلق بمعناه صفت
اسمدر و ضمیر مفعول مطلقه راجعدر وصاحبه اسمه معطوفدر و ضمیر اسمه
راجعدر نحو اعرابی مثل کبیدر مررت فعل فاعل و به مفعول به در با
واسطه سیله فاذا اداة مفاجئه اعرابی سابقا لجدی له مقدم خبر
صوت مؤخر مبتدا و ضمیر به و له زیده راجع در و صوت منصوبدر
مفعول مطلق اولمغله عاملی مقدر یصوت در و حمار مضاف الیه در و ترکیب
جمله سی محلا مجرور مضاف الیها در وصراخ رفعله صوت به معطوفدر
صراخ الثکلی صوت حمار کبیدر اعرابی محلی ترکیب مذکور مواضعدن
بعضیدر شول موضع که مصدر انده تشبیه ایچون اوله یعنی تشبیه معناسنی
افاده ایده و فعل علاجی ده اوله یعنی جوارح والات بدنیه یه محتاج
اوله فعلی قلب اولمیه و بر جمله دن صکره واقع اوله که اول جمله بر اسمی اوله
مفعول مطلق معناسنه و اول اسمک صاحبی یعنی اول جمله ده انکیسی
اوله مثالی مررت بزید فاذا له صوت صوت حمار ای یصوت صوت حمار
امدی صوت حمار تشبیه افاده ایدر مصدر در و فعل علاجیدر که
محتاجدر حلقوم حنجره یه یعنی الاته بدنه و بر جمله دن صکره واقعدر که

اول جمله مشتملدر بر اسمی مصدر معناسنه که له صوت ده کی صوتدر و مصدر که
صاحبنی که زیدر راجع اولان ضمیردر بر مثال دخی بودر که مررت بزید فاذا
له صراخ الثکلی حاصلی مثال سابقده مرّ نکم وار ایسه بو مثالده
وار تقدیری یصرخ صراخ الثکلی در معناسی بن ناکاه زیدک یاننه
کلدم که انک حمار صوتی کبی صوتی وار ایدی یعنی حمار کبی بغرردی
و بن ناکاه زیدک یاننه کلدم که انوک ثکلی آوازی کبی آوازی
وار ایدی ثکلی ثانک ضمیله اوغلنجغی فوت اولمش خاتون کشیه دیرلر
یعنی زید اوغلنجغی فوت اولمش عورت کبی فریاد و فغان ایدردی ومنها
ما وقع مضمون جمله لا تحتمل لها غیره نحو له علیّ الف درهم اعترافا
ویسمّی توکیدا لنفسه منها ما وقع مضمون جمله منها ما وقع مثنّا کبدء
اعرابده لانفی جنس ایچوندر محتمل مبنیک فتحیله اسم مفعول اسمی و لها خبری
غیره قایم مقام فاعلیدر محتملک و لها ضمیری جمله یه راجعدر و غیره
ضمیری مفعول مطلقه نحو مثل کبیدر معناده واعرابده وله خبر علیّ اکا متعلق
ویا عکسی الف مبتدا درهم مضاف الیه و اعترافا مفعول مطلق
معناسنه و ناصبی مقدّر اعترفت و یکدر ویسمّی مضارع مجهول و ضمیر
مستتر قایم مقام فاعلی راجعدر مفعول مطلقه توکیدا مفعول ثانی
لنفسه توکیدک متعلق و ضمیر مصدره راجعدر محصّلی ترکیب مذکور موضعلرده

بمصدر

٦٠

مواضعدن بریسی شول موضعدر که انده مصدر بر جمله نک مضمونی
واقع اولور که اول جمله نک مضمونی واقعدر که اول زید قایمدر و بونک
غیره احتمالی وار که صدق اولمق وار کذب اولمق وار وحق و باطل
اولمق وار حقا که ویری تعیین ایلدی مراوی تقدیری حق حقا در
بونک کبی مصدره توکید لغیره دیرلر یعنی لدفع غیره و بالمغایرة غیره
ومنها ما وقع مثنی مثل لبیک و سعدیک ما وقع مثنی ما وقع ویکدر
ایدی لبیک نک معناسی اقیم لخدمتک اقامة بعد اقامة مراد
تکرار و تکثیردر یعنی خدمتکده تکرار بتکرار طورورم هر ساعت اذنه زایل
اولم و سعدیک نک معناسی سعدک الله اسعادا بعد اسعاد
یعنی الله تعالی سکا سعادت ویرسون قت قت ویکدر یعنی
تکرار تکرار المفعول به هو ما وقع علیه فعل الفاعل نحو ضربت زیدا
وقد یتقدم علی الفعل وقد یحذف الفعل لقیام قرینة جوازا نحو زیدا لمن
قال من اضرب المفعول خبری محذوف مبتدا و به اکا متعلق و ضمیر
الف ولام راجعدر که الذی معناسنه در تقدیری وهما اشتمل
علی علم المفعولیة المفعول به وجایزدر که المفعول مبتدا وله و هو
مبتدا ثانی و یا ضمیر فصل ما اسم موصول وقع ماضی موقوف علیه
اکا متعلق و ضمیر مایه راجعدر فعل فاعل وقع در الفاعل مضاف الیه

لبیک مصدر مطلقدر
مثنی کبیدر لبیک و بکدر
لب و الب اقام و بکدر
والب لبّا اقام اقامة

مطلب المفعول به

قرينه قائم اولدقده جوازا و وجوبا جوازا مثالی سنك زيدا ديو ويك كبی
شول كمسه يه كه من اضرب ديو يعنی كمی اوره يم ديو يانه اور زيدی ديمكدر
سؤال قرينه سيله و وجوبا فی اربعة مواضع الاول سماعی مثل امرأ
ونفسه وانتهوا خيرا لكم واهلا وسهلا ومرحبا و وجوبا معطوفدر
جوازه فی حرف ظرف اربعة مجروردر فی ايله مواضع جمع موضع مجروردر
اضافتله جار مجرور ايله متعلقدر و وجوبا متعلق اولدغی سيئه آلاول
مبتدا سماعی خبری مبتدای محذوفه خبردر امرأ منصوبدر بر فعل
مضمر ايله ای دع ويا اترك ونفسه مفعول معه ديا معطوفدر
ما قبلنه وجمله موضع جرده در اضافتله وانتهوا فعل امر مخاطب در
مسند در ضمير بارزه كه واو در خيرا منصوبدر فعل مضمر ايله كه اقصدوا افعلوا در
كلم جار مجرور ايله متعلقدر اقصدوا افعلوا به بو مثال مثال اولده معطوفدر
اهلا منصوبدر فعل مقدر ايله كه اتيت در وسهلا اكا معطوف ومرحبا
بو ده اكا معطوفدر محصول تركيب مفعول بهی ناصب اولان فعلی وجوبله
حذف ايلمك دورت موضعده در اولكی سماعيدر امرأ ونفسه يعنی
كشی كندو نفسيله قو بيله و كندن قالسون امرأه ده قاعده بودركه
عين لامه تا بعدر اعرابده وانتهوا خيرا لكم انتها برنه دن قاچنوب
بغلنمقدر تقديری تفلينيدن قاچنوك يعنی ضدانه اوچ ويكدن و كندكزه

وجمله ما به صله در موصول صله سيله خبر مبتدای ثانی بنيدر مبتدای ثانی خبريله خبر
اولدر بو تقديرجه المفعول ابتدای كلام اولور اما وجه اول اوزره
معطوفدر المفعول المطلق اوزرينه نحو مبتدای محذوفه خبردر ضربت
فعل وفاعل وزيدا مفعول به وجمله محلا مجروردر مضاف اليه بعض نسخه ده
واعطيت زيدا درهما واقعدر پس اعطيت فعل وفاعل وزيدا مفعول
اولی دره وردرهما ثانيسی وقد مكرر كجری يتقدم مضارع معروف وضمير
مستتر فاعلی راجع در مفعول به علی الفعل يتقدم يه متعلق وقد يحذف
الفعل لقيام قرينه جوازا مثلی مرفوعاتده كچدی كه قولك زيدا فعل
محذوفك مفعوليدر اضرب زيدا تقديرنده در لمن لام حرف جر قولا
متعلق من اسم موصول قال ماضی معروف تحتنده ضمير منه راجعه
وصله سيدر منك من اسم استفهام محلا مرفوع مبتدا اضرب مضارع
معروف محلا مرفوع خبری وجمله مقول قال ودر محصول تركيب مفعول به
شول كلمه نك اسميدركه فاعلك فعلی اوزرينه واقع اوله مراد فعلی
اكه متعلق اولمقدر حرف واسطه اولماقسوزين ضربت زيدا
كبی كاه اولوركه مفعول به فعل اوزرينه مقدم اولور بر مانع اولماقده
وقت اياك نعبد كبی زيرا فعل عملده قويدر مقدمده ده عمل ايدر
مؤخرده ده كاه اولوركه مفعولی نصب ايلين فعل حذف اولنور

وبه

خبر قصد ایدوب حذانی برلک یعنی الله تعالی بر در ویک واهلا ایت
مکانا ماهولا ای معمورا لا حزنا یا خود اهلا لا اجانب وسهلا ای وطئت
سهلا من البلاد لا حزنا ومرحبا ای بلغت منزلا رحبا ای وسعا
لا ضیقا الثانی المنادی وهو المطلوب اقباله بحرف نائب مناب ادعو
لفظا او تقدیرا ویبنی علی ما یرفع به ان کان مفردا معرفة مثل یا زید
ویا رجل ویا زیدان ویا زیدون ویخفض بلام الاستغاثة نحو یا لزید
ویفتح لالحاق الفها ولا لام مثل یا زیداه وینصب ما سواهما مثل
یا عبد الله ویا طالعا جبلا ویا رجلا لغیر معین الثانی تقدیرا مرفوع مبتدا
المنادی یه بو یله خبری وهو محلا مرفوع مبتدا عائددر منادا یه المطلوب
خبری اقباله قایم مقام فاعلی وضمیر منادا یه راجعدر بحرف جار مجرور بله
مطلوبه متعلق نائب صفت حرف منا منصوبدر نائبه مفعول فیه
او لمغیله وادعو لفظی مراد مضاف الیه منادر لفظا تمیز وتقدیرا کم
معطوفدر ویا خود حالدر حرفدن مفعول معناسنه حرف والسطه بالمطلوب
مفعول ثانیدر یا خود نائبه حرفه راجع ضمیرون حالدر معناسی الذی
یطلب اقباله بحرف حال کونه ملفوظا او مقدرا او الذی تطلب
اقباله بحرف نائب ذلک الحرف مناب ادعو حال کون ذلک
الحرف ملفوظا او مقدرا یا خود ادعو تقدیریله مفعول به اوله ویبنی
مضارع

مضارع مجهول ومستتر ضمیر فاعلی عائددر منادا یه وعلی بنایه متعلق
وما موصول ویا موصوف یرفع مضارع مجهول ومستتر فاعلی عائددر منادا یه
وبه یرفع یه متعلق وضمیر ما یه عائددر وجمله صله در ویا صفتدر ما یه
ما صله سیله ویا صفتیله محلا مجرور علی ایله وان حرف شرط وکان ناقصه در
فعل شرط ومستتر اسمی عائددر منادا یه ومفردا خبری معرفة صفتی
ویا خبر بعد الخبر در کان یه وجزای شرط محذوفدر یبنی قرینه سیله ای ان
کان المنادی مفردا معرفة یبنی علی ما یرفع به مثل معلوم ویا حرف ندا
وزید منادی مفرد معرفة وجمله محلا مجروره در اضافتله ویا رجل ویا زیدان
ویا زیدون معطوفلردر یا زید یه ویخفض یرفع کبیدر اعرابده وعائددره
بلام متعلقدر یخفض الاستغاثة مجروردر اضافتله نحو معلوم یا لزید یا
حرف ندا ولام حرف جر الحاق انکله مجرور الفها الفه مجروردر اضافتله
ضمیر وه الغیله عائددر استغاثه یه ولا جنسیه لا اسمی وخبری محذوفدر فیه
دیمکدر وجمله حالیه در معناسی ویفتح آخر المنادی لاجل الحاق الف
الاستغاثة حال کونه خالیا عن اللام ومجردا عنها مثل یا زیداه منادای مستغاثدر
وها وقف ایچوندر وینصب مستقبل مجهول وما اسم موصول وسوی ظرفدر ما یه
صله واقع در پس مقدر بجمله اولور وهما مضاف الیه عائددر مفرد معرفة یه
واستغاثه یه موصول صله سیله ینصب نک قایم مقام فاعلیدر یا حرف ندا

وعبد منادای مضاف والله مضاف الیه و یا حرف ندا وطالعا مشابه
مضاف وجبلا مفعول طالعادر و یا رجلا حرف ندا وطالعا منادی
نکره لام حرف جر غیر مجرور در انکله مضافدر معینه جار مجروریله متعلقدر
مقدره یعنی و مثل قولک یا رجلا لغیر معین یا خود اذا کان لغیر معین و ترکیب
محلی ترکیب مفعول بهی نصب ایدن فعلک وجوبا حذفنک ایکنجی موضعی
منادادر لکن اولکی موضعده حذف سماعی ایدی و بو اوچ موضعده
قیاسیدر منادای اسم مفعولدر مفاعله بابندن چاغرلمش دیمکدر
اما اصطلاحده منادی شول شیدر که سن انی بو نامی مطلوبدر بنم
حرف یا وایا و هیا وای وهمزه در منادا ده لفظا و یا تقدیرا او
و یا حرف لفظا و یا تقدیرا اوله و منادی حین ندا ده مبنی قلنور
اول نسنه نک اوزرینه که قبل الندا انکله مرفوع اولوردی که ضمه والف
وواودر اگر منادی مفرد معرفه اولورسه بو بابده مفرددن مضاف و مشابه
مضاف اولمینه دیرلر مثالی یا زید قبل الندا معرفه یه مثالدر و یا رجل
ندادن صکره معرفه یه مثالدر و بونده ضرورت حیننده تنوین جایزدر
بیت سلام الله یا مطر علیها ٭ ولیس علیک یا مطر السلام
و یا زیدان الف اوزره مبنیه مثالدر و یا زیدون واو اوزره
مبنیه مثالدر بو اوچ مثالده حرف ندا دخولیله تعریف کسب ایلمش
شخص

شخص معین قصدیله منادانک جمله احکامندندر اولکه لام استغاثه
داخل اولمق یعنی بر لام که دلالت ایدر فریاد و فغان ایلمکه حاصلی بو
مدوهای و بو جایز مفرد و لام مفتوح اولور و منادی اونک دخولیله
مجرور اولور زیرا بو لام جاره در لکن بو مقامده مفتوح اوقنور یا لزید
کبی و دخی منادانک احکامندندر آخرنه الف استغاثه اولمق پس
بو تقدیرجه لام اولماز زیرا انلر منافات وار که لام جر اقتضا ایدر
والف فتح ایکجون مصنف و یفتح لالحاق الفها ولا لام فیه ایدی
مثالی یا زیداه ها وقف ایچون زیاده اولمشدر منادینک بو ایکی
قسمندن غیری منصوب اولور مثل یا عبدالله و یا طالعا جبلا و یا
رجلا عبدالله منادی مضاف طالعا جبلا مشابه مضاف رجلا
نکره غیر مقصوده یعنی غیر معین وتوابع المنادی المبنی المفردة
من التأکید والصفة وعطف البیان والمعطوف الممتنع دخول یا
علیه ترفع علی لفظه وتنصب علی محله مثل یا زید العاقل والعاقل
توابع مبتدا المنادی مضاف الیه المبنی صفت منادی المفردة صفت
توابعدر من حرف بیان توابع التأکید مجرور من ایله والصفة عطف
البیان والمعطوف تأکید معطوفلردر الممتنع صفت معطوفدر
دخول فاعل ممتنعدر و یا مضاف الیه علیه دخول متعلقدر وضمیر

معطوفه راجعدر ترفع مضارع مجهول ومستکن قایم مقام فاعلی
عایددر توابعه وجر توابعه علی لفظه ترفع یه متعلق وضمیر منادای مبنی یه
راجعدر وتنصب علی محله ترفع علی لفظه کبیدر اعرابده وضمیر وه
مثل یا زید منادای لجری العاقل صفت زیددر حملا علی لفظه والعاقل
حملا علی محله کنه صفت زیددر بو زیده یاخود عاقله عطف وکل بکر
عطف مثال علی المثالدر تقدیری یا زید العاقل یا زید العاقل در
صاکن اقتصارا ولذی ما سبقک ولا تله   ترکیب منادای
مبنینک توابعی مفرد اولسه یعنی مضاف ومشابه مضاف اولسه
وتوابع تاکید معنوی اولسه یا تمیم اجمعون واجمعین ویا صفت
اولسه یا زید العاقل والعاقل ویا عطف بیان اولسه یا زید
بشر وبشرا وحتی شول معطوف که اکا یای ندا داخل اولمغه ممتنع
اوله یعنی معرف باللام اوله یا زید والحارث والحارث کبی ایدی
بونلرک منادانک لفظنه حمل اولمغه مرفوع اوقنور زیرا ضمی رفعه
مشابهدر وبو جهله عوضدر واطراد وه زیرا بنای منادی عارضیدر
پس معربه مشابهدر وبو جهله مناد انک لفظنه تابع اولمق
جایزدر ومحلنه حمل ایدوب منصوب اوقنور زیرا جنبیه تابع اولنک
حقی محلنه تابع اولمقدر بونک ایسه محلی نصبدر مفعولیله در پس

پس توابعی منصوب اوقومق جایزدر والخلیل فی المعطوف یختار الرفع
وابو عمرو والنصب وابو العباس ان کالحسن فکالخلیل والا فکابی عمرو
والخلیل مبتدا فی المعطوف یختاره متعلق یختار مضارع معروف
وتحتنده مستتر خلیله راجعدر الرفع نصبله مفعول یختاردر وجمله خبر
مبتدادر وابو عمرو معطوفدر خلیله ویا مبتدا والنصب معطوفدر
رفعه ویا مقدر یختارنک مفعولیدر وجمله فعلیه خبر مبتدادر وابو
العباس مبتدا ان حرف شرط وکان فعل شرط ومستکن اسمی عایددر
معطوفه وکالحسن خبر کاندر فکالخلیل جمله اسمیه در تقدیرا خبر
ای شرط واقعدر انکچون اوتنه فا داخل اولمشدر معناسی فقوله مثل
قول الخلیل فی اختیار الرفع صکره اختصارا ولذی وجمله شرطیه
جزاسیله خبر مبتدادر الا اصلی ان لادر نون لامه ادغام اولنوب
الا اولدی ان حرف شرط ولا حرف نفی فعل مقدره داخل اولمشدر
فعل شرطدر فکابی عمرو فکالخلیل کبیدر معناسی وان لم تکن المعطوف
مثل الحسن فقوله مثل قول ابی عمرو فی اختیار النصب جمله اسمیه
جزای شرط واقعدر محصل ترکیب منادای مبنینک توابعنده ایکی
وجه جایزدر وحتی اولدقده ایکی بر وجهنده که معرف باللام معطوفدر
اختیارنک اختلافنی بیان ایدوب بیوردی خلیل بن احمد ازدی که

سیبویه‌نک استادیدر معرف باللام معطوفده رفعی اختیار ایدر
یعنی نصبینی تجویز ایدر اما رفعی مختاردر زیرا معطوف جهتندن منادای
مستقلدر گویا که اکا یا داخل اولمشدر پس اکا بر حرکت اختیار ایدرکه
یانک اثریدرکه رفعدر اما ابو عمرو بن علا که عبد الله بن اسحاق حضره
شاکردیدر وخلیل ده بر مقدارده معتمددر اول نصبی اختیار ایدر زیرا معرف
باللام یا داخل اولماز پس انک اوچونک اثرنی اختیار ایدرکه
نصبدر یانک اثرنی ایلمزکر رفعی درکرچه اینی تجویز ایدر اما ابو العباس
مبرد دیرکه اگر معطوف مذکور الحسن گبی ایسه یعنی انده حرف تعریفی
سلب ایلمکه قابل ایسه زیرا علم اولمدیغی تقدیرجه بونک گبی اسملره اول
لامی گیدرمکه قابلدر ایمدی مبرد خلیل گبی رفعی اختیار ایدر زیرا لام وقتا که
معرّفی سلب ده اولدیسه اکا اعتبار ایلمز اما اگر مذکور معطوف
الحسن گبی اولمازسه نزع لاملک تجویزنده النجم والصعق گبی انده
مبرد دخی عمرو گبی نصبی اختیار ایدر معلوم اولکه بو اعلامی بو وجه ایله
سوق ایلمک بو کتابک لطایفندندر والمضافة تنصب والمضافة
مبتدا تنصب مضارع مجهول وتحته مستتر مضافة راجعدر
کلام والمضافة المعروه یه معطوفدر یعنی منادای مبنینک توابع
مضاف اولسه اضافت معنویه ایله نحو یا زید صاحب الوس

الوس ویا بشر ذا الجمة ایمدی بونلر توابع منصوب اولور زیرا
حرف ندا داخل اولسه بونلره البته منصوب اولورلر پس تابع اولدقلر
بطریق اولی منصوب اولورلر زیرا حرف ندا داخل اولماز یا تمیم
کلهم تاکیدده ویا زید ذا المال صفتده ویا رجل ابا عبد الله عطف
بیانده والبدل والمعطوف غیر ما ذکر حکمه حکم المنادی المستقل مطلقا
والبدل مبتدا والمعطوف کا معطوف غیر معطوفه صفت ویا
اندنه بدل ویا مبتدای محذوفه صفت ما موصول وذکر ماضی مجهول
ومستتر قایم مقام فاعلی عایددر مایه وجمله ما یه صله در موصول صله سیله
مجرور اضافتله حکمه مبتدای ثانی مضافدر ضمیره که جمیرینه راجعدر
علی سبیل البدل حکم خبر مبتدای ثانیدر وثانی خبریله خبر مبتدای اولدر
والمستقل مضاف الیه در مطلقا مفعول مطلقدر وناصبی مقدردر
ای اطلق الحکم اطلاقا ویا حال مؤکده در زیرا وقتا که حکمه حکم المستقل
دیدیسه اندن اطلاق فهم اولندی زیرا انی اعراب وبنادن تابع
ایله قید ایلمدی پس وقتا که مطلقا دیدیسه مضمونی تاکید ایلدی
ایمدی زید ابوک عطوفا گبی اولدی پس ناصبی حذف ایلمک
واجب اولدیکه اثنینه در وجایزدرکه مطلقا زمانه صفت اوله
ای زمانا مطلقا دیمک اوله محصول ترکیب بدل ومعطوفکه اوله

یا داخل اولمغه قابل اوله بونلردن هر برینک حکمی منادای مستقل حکمیدر
یعنی بو ایکیسی توابع حکمنده دکل بلکه نفس منادی حکمنده در مطلقا
یعنی مفرد اولدقلرنده ومضاف وشبه مضاف ونکره اولدقلرنده
منادای مستقل حکمنده در بدله مثال یا زید بشر مفرد بدل در منادا
وبدل ویا زید اخا عمرو بدل مضاف یا زید رجلا صالحا بدل نکره
یا زید طالعا جبلا شبه مضاف مثال المعطوف یا زید وعمرو
ویا زید واخا عمرو ویا زید وطالعا جبلا ویا زید ورجلا صالحا
والعلم الموصوف بابن مضافا الی علم آخر یختار فتحه والعلم
مبتدا الموصوف صفتی بابن موصوف متعلق مضافا ابن دن حالدر
زیرا لفظی مراددر پس معرفه در علم حکمنده یا خود غیردر مقدر کانه
تقدیری اذا کان الابن مضافا ویا مفعول مطلقدر وناصبی مضمردر
تقدیری اذا اضیف مضافا الی علم مضافا نه متعلق یختار فتحه
مضارع مجهول قایم مقام فاعلیله وضمیر منادایه راجعدر جمله فعلیه
خبر مبتدادر محصله ترکیب منادانک فتحی مختاردر اگر چه ضم اوزره
بناسی جایزدر مثالی یا زید بن عمرودر بو اسلوب اوزره
کلام یعنی ابن بین العلمین واقع اولمق استعمال عربده چوق اولدیغی
منادانک ضمه سنی فتحه یه تبدیل ایدرلر تخفیف قصدا ایدوب

وهرگاه

وهرگاه که مذکور شرایط بولنه یعنی منادی علم اوله ویا ابن علمه مضاف
اوله ویا صحیح بریسی علم اوله مثلا یا رجل ابن عمرو ویا زید ابن اخینا
ویا رجل ابن اخینا بو تقدیرجه ضم اوزره بناسی لازمدر واذا
نودی المعرف باللام قیل یا ایها الرجل ویا هذا الرجل ویا ایهذا
الرجل والتزموا رفع الرجل لانه المقصود وتوابعه لانها توابع معرب
وقالوا یا الله خاصة واذا ادات شرط ونودی ماضی مجهول فعلی
والمعرف قایم مقام فاعلی باللام معرفه متعلق قیل جزای شرط ویا
حرف ندا وای منادای مفرد معرفه وها حرف تنبیه مضاف الیهدن
عوض والرجل صفت ای در ویا ایها الرجل کامی قایم مقامی قیلدر
ویا هذا الرجل معطوفدر یا ایها الرجل یه هذا منادای مفرد معرفه در
والرجل صفتی ویا ایهذا الرجل بو دخی معطوفدر ما قبلنه ای منادای
مفرد معرفه وهذا صفتی والرجل صفت هذادر والتزموا ماضی معروفدر
مسنددر نحاة عاید ضمیره که واودر رفع مفعول التزموادر الرجل مضاف
الیهدر لام حرف جر ان حرفدر حروف مشبهه بالفعلدن وها ضمیر منصوب
عایددر الرجل المقصود خبر ان در که اسم وخبریله تاویل مفرددر
قصد معناسنه محلا مجروردر لام جاره مجروریله التزموایه متعلقدر
والهاء ولیلدر اما زجاج وما زنی الرجلک نصبنی تجویز ایلدیلر منادای

مبهمك صفتنه قياس ايدوب وتوابعه جرله معطوفدر الرجله لانها
توابع معرب لان المعطوف كبيدر معناسى والتزموا رفع توابع الرجل
لتبعها معربا وقالوا التزموا كبيدر يا الله محلا منصوف مفعول قالوا
وحاصة مفعول مطلقدر اى خص خاصة ديمكدر محصل تركيب بر كاه كه
مراد اولنه لر لامله معرفى ندا ايلمك حال بوكه حرف ندالا ملر جمع اولمق
لازم كلور بوى اكر جمع اولنه لر ايدى نا جار بر اسم مبهمله توسل ايلك
ركدر كم صورتا اول منادا اوله ولاملر معرف اوله واسم مبهم يا اى در
ويا هذا واخواتى در ويا ايهذا در بيله مثلا يا ايها الرجل ويا هذا الرجل ويا
ويا ايهذا الرجل ديرسن پس حكم منادى اول اسم مبهم اوزره جارى اولور
صورتا اما حقيقتده منادى رجلدر ايدى بو جهتدندركه اعرابنى رفع التزام
ايلمشلردر ونصب جايز دكلدر زجاجله مازنى دن غيرينك قتنده
توابع رجلده ده رفعى التزام ايلديلر مثلا يا ايها الرجل ذو المال ديرلر
زيرا توابع معربدر كه رفعدن غيرى اعرابى يوقدر ومعربه تابع اولاه
باب نداده بهر حال لفظنه تابع اولور حرف تعريفله حرف ندا جمع اولمازلر
الا الله لفظنده مخصوصا زيرا حرف تعريف لفظا الله ده اله نك فا
الفعل همزه سندن عوضدر اصلى الاله در پس همزه نك حركتنى ماقبلنه
لامه ويرديلر كه ساكن ايدى وهمزه ء تخفيف طريقيله حذف ايلديلر الالاه

اولدى لام اولى ساكن ايدوب لام ثانيه ادغام ايلديلر الله اولدى پس
حرف تعريف همزه دن عوض اولوب جزء كلمه منزله سنده اولدى
ومعنى تعريفدن جقدى ايمدى حرف ندا ايله جمع اولمق جايز اولدى پس بو
تقديرجه همزه ء اثبات ايدرلركه عوض اولمق اتكره دخلى واردر وبو
همزه ء اثبات ايلمك ندايه مخصوصدر اما نداءدن غيرى يرده همزه ء الله
همزه ء وصلدركه درجده ساقط اولور نته كه والله وبالله ديرسون ولك
فى مثل يا تيم تيم عدى الضم والنصب ولك مقدم خبر دفى حرف جر ومثل
مجرور در انكله ياحرف ندا وتيم منادى مفرد معرفه ضم اوزره مبنى الضم
مؤخر مبتدا النصب اكا معطوف وتيم ثانى تاكيد اولور عديه اوكسى
مضاف اولنجه وتنوينك قوطى صورت اضافتده اولدغى جهتله يا
خود ضرورتدر نيجه ندرا اما اولكسى مضاف اولمدغى تقديرجه ثانى اندن
بدل اوله جايز عطف بيان اوله جايز حرف نداسى محذوف
منادى مضاف اولمق جايز وعدى بهر حال مجرور مضاف اليه در
محصول وبو كلام يعنى يا تيم تيم عدى كلامى مجرور مضاف اليه واقع در
تركيب لك اصل خطاب معينه در ده اولوركه غير معينه اولور
بونك كبى فى مثل يا تيم تيم عدى دن مراد منادى مفرد معرفه مكرر
اوله وآروجه اضافتله مجرور بر اسم كله اولكيده ايكى وجه جايزدر

بريسي ضم اوزره مبني اولمق زيرا منادای مفرد معرفه در و ایکنجیسی ما بعده
مضاف اولور وجه ثانی منصوب اولمقدر مذکور عدی یه اضافتله
وایکنجی تیم تاکید لفظی مضافله مضاف الیهی فصل ایچوندر و جائزدر که
تیم اول بر محذوف عدی یه مضاف اوله مذکور قرینه سیله اما تیم ثانی البته
منصوبدر یا اضافتله ویا مضافه تبعیتله فتأمل تمام بیت بویله در
بیت یا تیم تیم عدی لا ابا لکم ٭ لا یلقینکم فی سوأة عمر ٭ والمضاف
الی یاء متکلم یجوز فیه یا غلامی ویا غلامِ ویا غلاما ویا غلاماه وقفا والمضاف
مبتدا الی یاء المتکلم مضافه متعلق یجوز مضارع معروف فیه ظرف
یجوز یا حرف ندا غلامی یا متکلمه مضاف منادی فاعل یجوزدر و جمله
خبر مبتدادر ویا غلامِ حذف یا ایله یا غلامی یه معطوف ویا غلاما
یائی الفه قلبله کذا معطوفدر ما قبلنه ویا غلاماه جار مجرور فعل مقدره
متعلق وقفا حالدر فعل مقدرک فاعلندن اگر فاعل معناسنه اولورسه
تقدیری وتقول بالهاء حال کونک وقفا یا مفعولدن حالدرکه
منادای مذکوردر اگر مفعول اولورسه ای وتقول یا غلاماه بالهاء
حال کونه موقوفا علیه ویا مفعول له اوله ای للوقف ویا مفعول
مطلق اوله ای وقف وقفا یا مبتدای محذوفه خبر اوله ای وهو
بالهاء وقفا یا فعل محذوفه متعلق اوله ای یوقف علیه بالهاء

وقفا

وقفا یا خود ظرف اوله ای فی الوقف محصوله ترکیب یاء متکلمه مضاف
اولان منادا ده دورت وجه جایزدر بریسی یا غلامیَ و غلامی یانک
فتحی وسکونیله اصلی مفتوح اولمقدر کاف خطابی کبی وسکونی تخفیف
ایچوندر ویا غلامِ یانک حذفیله کسره ایله اکتفا ایدوب ویا غلاما
یائی الفه وکسره ی فتحه یه قلب ایتمکله ووقف حالنده ها ایله یا غلاماه
دیرسین وقالوا یا ابی ویا امی ویا ابت ویا امت فتحا وکسرا
وبالالف دون الیاء وقالوا ماضی معروف ضمیر بارزه مسندکه واوه
نحاة عایددرکه حکما مذکورلردر یا ابی ویا امی ویا امت یا غلامی کبیدر
اعرابده ووجوه ده واوج وجه زیاده درانک اوزرینه که منصوب
مفعول قالودر ویا امی اکا معطوف ویا ابت ویا امت معطوفلردر
ما قبلنه فتحا وکسرا مصدرلردر حالیتله منصوب قالوانک فاعلندن
اگر حال فاعل معناسنه اولورسه ای قالوا یا ابت ویا امت حال
کونهم فاتحین تاءها وکاسرین کذلک ویا مفعولدن حاللردرکه
یا ابت ویا امت در اگر مفعول معناسنه اولورسه ای قالوا یا ابت
ویا امت حال کونهما مفتوحا تاءهما ومکسورا تاءهما یا مفعول مطلقدر
ای بفتح تاءها فتحا وکسر تاءها کسرا وجایزدرکه نزع خافض لغله منصوب
اوله تقدیری وقالوا یا ابت ویا امت بفتح التاء وکسرها وبالالف

بر محذوفه عطف در تقدیری بغیر الالف وبالالف و با جار مجرور
بر فعل مقدره متعلقدر که قالودر ما سبق قرینه سیله ای قالوا یا
ابتا و یا ابتا بالالف بعد التاء وون ظرف قالودر و یا مضافا
الیه محلی ترکیب یاء متکلمه مضاف ولان اب و یا ام اوله
یا غلامی ده اولان وجوه انده جاریدر واوج وجه زیاده ربی
اولدر که یانی تاء مکسوره یه تبدیل ایدرلر و یا ابت دیرلر زیرا کسره
یایه قیاسدر بریسی یانی تای مفتوحه یه قلب ایدرلر خفت اچون
و یا ابتَ دیرلر بریسی یانی تا والفه ابدال ایدرلر و یا ابتا دیرلر
زیرا ایکی عوضی جمع ایلمک جایزدر که یعنی تا و الف که یادن عوضدرلر
جمع ایلمک جایزدر اما یا و تانی جمع ایدوب یا ابتی دیمزلر زیرا عوض
و معوض عنه جمع اولماز و یا ابتادن صکره وقف حالنده ها
زیاده ایدوب یا ابتاه دیرلر و قالوا یا ابن ام و یا ابن عم خاصةً
مثل باب یا غلامی و یا ابن ام و یا ابن عم و قالوا یابن کیدر یا
حرف ندا ابن منادای مضاف و ام مضاف الیها بوده مضافدر
یاء متکلمه یس حذف اولدی کسره الها دلالت ایلدکیچون یا ابن ام
محلا منصوب مقول قولدر و یا ابن عم الها معطوفدر و خاصة
مثالی کبی مثل مبتدای محذوفه خبردر باب مضاف الیه بوده مضافدر

غلامی

غلامی به و یا ابن ام و یا ابن عم مقول قوله معطوفدر الا بوقدر وار که
یادن مقلوب الف حذف اولدی فتحه دلالت ایچون محلی ترکیب معلوم که
منادی یای متکلمه مضاف اوله انک احوالی معلوم اولدی اما
اکر یای متکلمه مضافه مضاف اوله جمیع اول وجوه جایز دکلدر مکر
منادا ابن اوله وام و یا عم مضاف اوله وانلرده یای متکلمه
مضاف اولهلر پس بونلرده جمیع مذکور وجوه جاریدر زیرا عرب بولرده
بو ترکیبلر کثیر الاستعمالدر دیرزیاده وجه ده جایزدر که یادن منقلب
الفی حذف ایدرلر ما قبلنده فتحه دلالت ایلدکیچون بو وجه هان بو
ترکیبلره مخصوصدر انکچون مثلا ابن اخی و یا ابن خالی دیمزلر بلکه غیر منادا ده
دیدکلری کبی دیرلر مصنف باب یا غلامی بیوردی یعنی انده یاء
متکلمه نه حکم ویرلرسه بونده دیرلر پس امثله سی یا ابن اتی و یا ابن
عمی و یا ابن اتی و یا ابن عمی و یا ابن امّ و یا ابن عمّ و یا ابن عمّا و یا ابن
امّ و یا ابن عمّ فتحله اکتفا ایدوب ترخیم المنادی جایز وفی غیره
ضرورة وهو حذف فی آخره تخفیفا وشرطه ان لا یکون مضافا
ولا مستغاثا ولا جملة ویکون اما علما زایدا علی ثلثة واما بتاء التانیث
ترخیم مبتدا المنادی مضاف الیه و جایز خبر مبتدا وفی حرف ظرف
غیره کلمه مجرورها مضاف الیه منادا یه عایددر و ضرورة مفعول له

معناسی ترخیم مناداسعت کلامده جایزدر وغیر منادواده ضرورت
ایچون جایزدر یعنی جایز للضرورة وهو مبتدا ترخیم عاید وحذف
فاعلی ومفعولی متروک خبر مبتدا در فی آخره حذفه متعلق وضمیر منادایه
راجعدر ویا اسم زیرا بحث اسمده در وتخفیفا مفعول له ویا مفعول
مطلق مضاف حذفیله ای حذف تخفیف ویا تخفیفا ای من حیث
التخفیف لامن حیث العلة وشرط مبتدا وضمیر ترخیم منادایه عاید
ان حرف نصب ولا حرف نفی ویکون ناقصه ومستکن اسمی منادایه
عاید ومضافا ولا مستغاثا ولا جملة مضافه معطوفلردر ولا لر
تاکید ایچوندر زیرا مضاف معطوفلردر اولیسه منفی درپس منفیه
معطوف اولان منفیدر ویکون ناقصه ومستتر اسمی عایدر منادایه
اما توفصلی تغییم کلمه ده یکدی علما خبر یکوندر زاید اخبر بعد الخبر دروبا
صفت علما در علی ثلثة رایات متعلقدر واما حرف عطف وتاء
التانیث جار مجروریله مقدره متعلق تقدیری ولما موثنا بتاء التانیث
علماته معطوفدر ترکیب ترخیم لغتده تلیین معناسنه در یعنی
یموشتمق اما نحویلر اصطلاحنده اسمک اخرندن حذفدر تخفیف
ایچوندر ایمدی اسم منادا ده ترخیم جایزدر اما غیریده ضرورتده ایچون
جایزدر ترخیمک شرطی ترکیب اضافی اولمامقدر زیرا مضاف
الیهدن

مضاف الیهدن حذف واقع اولسه آخر منادا اولمز ومضافدن
آخر حذف ایلسک ترخیم وسط کلمه ده واقع اولور زیرا مضاف
ومضاف الیه معناده بر کلمه منزلنده در که بر شخصه علم اولمش اوله حینئذ
اولامق گرک منع ایدرز زیرا بو ایکیسنک بیله مقصود مطلوبدر ترخیم
خود مقصوده منافیدر جمله ده اولامق گرک زیرا علم اولان جمله ده
تغییر وتصرف جایز دکلدر ویکون یعنی ترخیم منادی اولورایکی امر گرک
بر سیله یا اوچ حرفدن زیاده لی علم اولمق گرک ویا منادا ده تا و تانیث
اولمق گرک یعنی هر کاه که منادا ده تا تانیث اوله ترخیمی جایزدر
علم اولسون اولماسون واوچ حرفدن زیاده لی اولسون اولماسون
مثلا ثبه جماعت معناسنه در یا ثبة اقبلی ای جماعت یوزکزی دوندرک
ویمکدر کاه اولور که بونی بر شخصه علم ایدرلر وندا ایدوب یا ثبة اقبلی
دیرلر ترخیم ایدوب یا ثب دیرلر معلوم اوله که ترخیمک علتی ایکیدر
معتبردر که علم منادی اولمق چوق اولور ویلکدنپر آنی تخفیف
مناسبدر انکیچون ثبه وهبه کبی لره زیاده علی الثلث شرط اولمدی
اما سایرا علامت ایلدیلر زیرا تلاثیلر خصوصا که ساکن الاوسط اولر
خفیفدر واعدل اوزاندر ایدی تخفیفه محتاج دکلدر حاصلی منادا ده
هر بار که تا تانیث اوله اولتا ئی ترخیم طریقیله حذف ایلمک جایزدر

علمه و زیاده علی الثلثه اولمازسه زیرا تأنیث حقیقتی کلمه‌ده
برامر زایددر پس آنک حذفیله کلمه‌ده اجحاف لازم کلمز فان
کان فی آخره زیادتان فی حکم الواحدة کأسماء و مروان او حرف
صحیح قبله مدة و هو اکثر من اربعة احرف حذفتا فاشرط محذوفک
جزاسینه داخل اولمشدر تقدیری فاذا ثبت ذلک یا خود کلمه
محذوف ترجمه تفسیر ایچوندر و ان حرف شرط کان فعل شرط فی حرف جر آخر
مجروردر آنکله و ضمیر منادایه راجعدر جار و مجرور محلا منصوب خبر کان
و زیادتان اسمی فی حرف جر حکم مجروردر فی حرفیله نعت زایدتان در
الواحدة مقدر موصوفه صفتدر تقدیری الزیادة الواحدة در کأسماء
کاف حرف جر و ما مثل معناسنه اسمدر جار و مجرور و یا مضاف و یا مضاف
الیه مبتدای محذوفه خبردر تقدیری هو مثل اسماء و مروان الخ معطوف
پس بو کلامک معناسی فان کان فی آخر المنادی المجاز ترجمه زایدتان
ثابتتان فی حکم الزیادة الواحدة هو مثل اسماء و مروان واو حرف
عطف حرف زیادتانه معطوفدر صحیح صفت حرفدر قبله مقدم
خبر مدة مؤخر مبتدا جمله اسمیه صفت ثانیدر حرفه و هو مبتدا و اکثر خبر
و من حرف تفضیل و اربعة مجروردر من حرفیله احرف مضاف الیه
تمییز اربعه در حذفتا ماضی مجهولدر ضمیر بارزه مسندکم الفدر عایددر

ایکی

ایکی حرف مذکوره و بو جمله جزاء شرطدر که فان کان در محصلی ترکیب
ترجمه مراد اولان اسم منادانک اگر آخرنده ایکی زیاده اولورسه که
بر زیاده حکمنده در اسماء گبی که الف تأنیث آنده براوغوروندن زیاده
اولمشدر تأنیث معناسنی افاده ایتمکیچون فعلاء وزنی اوزره و مشتق
حسن معناسنه واو همزه یه قلب اولمشدر اناره گبی که اصلی و ناره در
و فی ون که ست معناسنه در یعنی ضعیف و احد گبی که اصلی وحد در
توحیدون حاصلی بونک گبیلرده همزه واودن مقلوبدر اما اسماء
اسمدن اوله وزنی افعال اولوروی فعلاء اولمازدی پس بو کلمه
داخل اولمازایدی مروانده الف و نون دفعة واحدة زیاده
اولمشدر تذکیر ایچون ایدی ترجمه ایکیسی براوغوروندن حذف اولنور
اما اسم منادانک آخری حرف صحیح اوله و ماقبلی حرف مد اوله
یعنی حرف علت ساکن و ماقبلنک حرکتی جنسندن اوله و حال
بو که اول اسم منادانک حروفی دوردن زیاده اوله آنده
ایکی حرف حذف اولنور بری آخرونه حرف صحیح بری ماقبلنده حرف علت
عمار و مسکین و منصور گبی پس بونلر ترخیم اولندقده کلن یا عم و یا
مرو و یا عم و یا مسک و یا منص ویرلرسنا نیده دورد حرفدر
زیاده شرط اولمزی زیرا دورد حرفلی اوله ایکی حرف حذفیله اجحاف

کلیه لازم کلوردی وان کان مرکبا حذف الاسم الاخیر وان کان غیر ذلک
فحرف واحد فان کان ذکری کجدی وضمیر مستکن اسمی منادایه راجعدر
ومرکبا خبری حذف ماضی مجهول الاسم قایم مقام فاعلی الاخیر صفت
اسم در وجمله جزای شرط وان کان غیر ذلک وان کان مرکبا کبیدر
اشارتدر ایکی حرف حذف اولان مواضعه واسم اخیره فحرف مبتدا
واحد صفتی وخبری محذوف تقدیری فحرف واحد حذف وجایزدر که
فعل مضارع تقدیر اوله تقدیری فیحذف حرف واحد متعین وجمله
اسمیه ویا فعلیه جزاء شرط انک ایچون اولنه فادخل ولدی محصول
ترکیب اگر منادای اسم مرکب اولورسه معدی کرب وبعلبک گبی ترخیمده
اسم اخیر حذف اولنور زیرا که بو اسم تاء تأنیث حکمنده در که اولکی کلمه
لاحق اولمشدر وهر گاه که منادی مذکور اوچ قسمدن غیری اوله که
مذکور اولدی انک ترخیمی بر حرفک حذفیله اولور شویله که حالده یا مال
ومالک ویا مال دیرلر وهو فی حکم الثابت علی الاکثر فیقال یا حار
ویا ثمو ویا کرو وقد یجعل اسما برأسه فیقال یا حار ویا ثمی ویا کرا
هو مبتدا عایدر محذوف فی حکم الثابت خبر مبتدا علی الاکثر مبتداء
محذوف خبردر هو دیمکدر ای ثبوته علی قول الاکثر ویا علی مذهب
الاکثر فیقال مضارع مجهول وفا جایزدر که شرط محذوف جزا اوله

تقدیری

٧٧

تقدیری واذا کان الامر ماذکرنا فلا جرم یقال ویا حرف نداء وحار منادای
مرخم در وبو منادای مرخم قایم مقام فاعلیدر یقال نک ویا
ثمو ویا کرو معطوفلردر حاریه وقد حرف تقلیل یجعل فعل مضارع
مجهول ومستتر انده قایم مقام فاعلیدر یجعل نک عاید در منادای
مرخمه اسما مفعول ثانیدر یجعل نک برأسه با واسطه سیله مفعول
ثانیدر ویا صفت اسما در فیقال یا حار ویا ثمی ویا کرا محصول ترکیب
ترخیم ایچون محذوف اولانک ماقبلی ثابت حکمنده در اکثر استعمالده پس
اول حرف که محذوفک ماقبلنده در حالی اوزره قالور ایدی یا حار
دیرلر رانک کسریله ویا ثمو دیرلر واوک ثبوتیله ومیمک ضمیله ویا کرو
واوک کنه فتحیله وگاه اولور که باقی قالانی ترخیم ومکن علی حده اسم اعتبار
ایدرلر واوزرینه احکام منادانی اجرا ایدرلر پس یا حار دیرلر ضمیله
زیرا که منادی مفرد معرفه در ویا ثمو ده یا ثمی دیرلر واو طرفده ماقبلی
مضموم اولدیغیچون واوی یایه وضمه یی کسره یه تبدیل ایدرز یا ثمی دیرلر
ویا کرو ده یا کرا دیرلر واو متحرک ماقبلی مفتوح الفه قلب ایدرز یا کرا دیرلر
وقد استعملوا صیغة النداء فی المندوب وهو المتفجع علیه بیا او وا واختص
بوا وحکمه فی الاعراب والبناء حکم المنادی ولک زیادة الالف
فی آخره فان خفت اللبس قلت وا غلامکیه ووا غلامکوه ولک الهاء فی الوقف

وقد حرف تقليل ستعملوا ماضی معروف ضمير بارز مسندر كه واو در تخاطب
يا عربه عايد صيغة لفظا منصوب مفعول النداء مضاف الیه صيغة
نداون بونك يا مرادودر فی المندوب صيغيه متعلق وهو مبتدا عايد
مندوبه المتفجع خبری عليه قايم مقام فاعلی وضمير عايد در الف
ولامه ويا تفجعه متعلقدر اودر آيا يه معطوف اختص ماضی مجهول مستتر
قايم فاعلی بو اختص به متعلق ياخود قايم مقام فاعلی بو اوله وتحته
ضمير اولميه وحكمه مبتدا وضمير مندوبه راجع فی الاعراب حكميه متعلق والنداء
اكا معطوف حكم خبر مبتدا المنادی تقديرا مجرور مضاف اليه در ولك
مقدم خبر زياده الالف مؤخر مبتدا فی اخره زياده يه متعلق وضمير مندوبه
راجعدر فان حرف شرط ضعت ماضی معروف مسندر تاء خطابه فعل شرط
واقعدر وا غلامكيه كلی نصب مقول قولدر وا حرف ندا وغلامك
مندوب مضافدر كاف ويا تطويل صوت ايچوندر وها حرف وقف
وا غلامكوه اكا معطوف ولك مقدم خبر الهاء فی حالة الوقف
محصول تركيبك اولور كه صيغهٔ ندا كبی يا در مخصوص مندوبده استعمال ايله
عرب مندوب لغتده شول ميت دركه آنی آجيوب اوستنه
اغلرلر وايلكلرينی اكارلر تاكم خلق بيلسونلر كه انك قوتی برا ولوقمدر
تاكم آغلدغنی معذور بيلوب بيله اغليه لر اما اصطلاحده مندوب
متوجع

[illegible]

متوجع منه يا رأساه كبی وبا متفجع عليه در يا زيداه كبی وادن
ويادن حكمن توجع برنسنه نك اغريسنی اظهار ايلكه وتفجع برنسنه ايچون
وباكمه ايچون غم وغصه اظهار ايلكه ديرلر ومندوبك معين
بر صيغه سی واردر كيم انی منادا ده استعمال ايلمزلر دركه اول صيغه
وادر ومندوبك ايكی استعمالی وار برسی برمنادالركبی ضم اوزره
مبنی اولمقدر اكر مفرد معرفه ايسه ومنصوب اولمقدر اكر مضاف
ويا شبه مضاف ايسه وبرسی دخی آخرينه الف الحاق ايلكدر وازيدا
واعبد الملكا وآمن حفر بير زمزما كبی وكاه اولوركه اندن صكره برهاء
سكت الحاق ايدرلر وازيداه كبی اما اكر الف زياده لكندن التباس لازم
كلورسه الف يرينه يا وواو زياده ايدرلر يعنی شويلكه وغلامك ده
مفرد مؤنث مخاطبه نك غلامنی ندبه ايدرسين اكر الف زياده
ايدوب واغلامكا ديرسك مفرد مذكر مخاطبك غلامنی ندبه
ايلكله مشتبه اولور پس بر زياده ايدرسين كه كسره يه مناسبدر
وواغلامك ديرسك وحالت وقفده بر ها زياده ايدوب
واغلامكها ديرسك جمع مذكر مخاطب تثنيه سنه مشتبه اولور پس
واو زياده ايدوب واغلامكمو ديرسن وحالت وقفده بر ها زياده
ايدوب واغلامكموه ديرسن ولا يندب الا المعروف فلا يقال وارجلاه

وامتنع وازيد الطويلاه خلافاً ليونس ولا يندب فعل نفي استقبال بنا
مجهول والا حرف استثنا المعرف قايم مقام فاعليدر يندب نك
استثنا مفرغدر زيرا مستثنى منه مذكور دكلدر تعذيري ولا يندب اسم من
الاسماء الا الاسم المعرف فلا يقال لا يندب كبيدر وارجلاه قايم مقام
فاعليدر لا يقال نك وبو جمله فعليه معطوفدر لا يندوب به وامتنع فعل
ماضي معلوم مثل فاعلي وازيد الطويلاه مضاف اليه خلافاً مفعول
مطلق اى خولف خلافاً ليونس ياخود مصدر محذوفه صفتدر
اى امتنع وازيد الطويلاه امتناعاً مخالفاً لقول يونس ياخود امتنع
فاعلندن حالدر اى وامتنع هذا القول حال كونه مخالفاً لقول يونس
جار مجرورله خلافاً منه متعلقدر محصول تركيب مندوب اولماز الا
مشهور اولان كيمسه ناكم نادبنك فرياد وفغاني وتفجع وجزاري
معذور طوتيلا و نادبنك اضطراب وبجابسي عيسى يره اولمادي
معلوم اوله پس مجهول كيمسه مندوب اولمازنا كم بو مغا سبب
سخريه وافسوس اولماسن معلوم اوله كه مندوبك علامتني صفتنه
ويرمز ايس وازيد الطويلاه ديمزلر زيرا صفت بر اسمدر موصوفدن
غيري مندوب خود موصوفدر ايدي انك علامتي غيريه ويرمك
جايز دكلدر اما يونس نحوي مندوبك علامتني صفتنه ويرر زيرا

زيرا صفت موصوفك تتمه سيدر وكلام عربده وارد اولمشدر
وامسن حفر بيئر زمزماه پس لايق اولان بودر كم وازيد الطويلاه ده
جايز اوله حفر فاز مقدر و بيئر فوني معناسنه دراى زمزم قويسني
قازن كيمسه كه مراد امام على حضرتلريدر كه زمزم قويسني اول قازمشدر
ويجوز حذف حرف النداء الا مع اسم الجنس والاسم الاشارة والمستغاث
والمندوب نحو يوسف اعرض عن هذا وايها الرجل وشذ اصبح ليل وافتد
مخنوق واطرق كرا وقد يحذف المنادى لقيام قرينة جوازاً مثل الا
يا اسجدوا ويجوز مضارع معروف حذف فاعلي حرف مضاف
النداء مضاف اليه الا حرف استثنا مع ظرف زمان و يا مكان محلنه
كوره اسم مضاف الجنس مضاف اليه الا حرف استثنا مفرغدر زيرا
مستثنا منه مذكور دكل تعذيري ويجوز حذف حرف النداء مع كل اسم
الا اسم الجنس والاشارة والمستغاث والمندوب وجوريجا بريه معطوفلردر
مثل مبتدا محذوفه خبردر يوسف منادى مفرد معرفه حرف نداسي
محذوفدر اى يا يوسف واعرض فعل امر مفرد مخاطب ضمير مستتر جندكه
انت درعن هذا اعرضه متعلق بو كلام محل جرده مضاف اليهدر
يا ايها الرجل معطوفدر ماقبلنه شذ ماضي معروف اصبح مثلا عرض
ليل منادى مفرد معرفه حرف نداسي محذوفدر وبو كلام فاعل شذدر

وافتد مثل اصبح مخنوق مثل لیل واطرق مثل اصبح وکرا مثل حاصلی
حذف حرف الندا، فی لیل ومخنوق وکرا فی قولهم اصبح لیل وافتد مخنوق
واطرق کرا پس وشذ معطوف قدر ویجوز حذف حرف الندا قوله وقد
یحذف المنادی لقیام قرینة جوازا وقد یحذف الفعل لقیام قرینة جوازا
کبیدر فتامل مثل مکرر کچدی الا حرف تنبیه ویا حرف ندا منادالی محذوفدر کم
قومدر اسجدوا امر مخاطب ضمیر بارزه مسندکه واو در وجمله محل جروره
اضافتله   ترکیب حرف ندانی حذف ایلمک جایزدر قرینه قایم اولدقده
الا اسم جنس ایله که نداذن اول نکره اوله زیرا جنسی معرف ندا در ابدی
انک حذفی ملبس اولور وانده حکره یالام تعریفدن نائبدر پس حذف
اوله نائب ومنوب حذف اولمق لازمدر اسماء اشارت زمله ده حرف ندا
حذف اولماز زیرا بهام اسم اشارت اسم جنس کبیدر مستغاث ومندوب دله
حرف ندا حذف اولماز زیرا بونلره مطلوب مد صوتدر حذف حرف منافیدر
پس معارفدن حرف ندا حذف اولمق جایز اولان موحد علمدر یوسف
اعرض عن هذا یا یوسف دیمکدر ولفظه ای در ذو اللام موصوف اوله
یا ایها الرجل ویا ایهذا الرجل کبی امدی ایها دن وایهذادن حرف ندا
حذف اولماز ذو اللام موصوف اولمیجه موصولاتدن حرف ندا
حذف اولور نحو من لا یزال محسنا احسن الی اما مضمراتی ندا ایلمک
شاذدر

شاذدر یا انت ویا ایاك کبی اما اسم جنسدن حرف ندانی حذف
ایلمک شاذدر مثل اصبح لیل یعنی یا لیل حرف ندا حذف اولدی اسم
جنسدن شاذ ایکن بو سوز امرء القیسک عورتنک سوزیدرکه
آغزی قوقسندن متاذی اولدی وبو سوزی سویلدی وعلی
الصباح اندن بوشندی وکتدی نیتن مثل اولدی کیجه اوزلمغندن
شکایتده وافتد مخنوق یا مخنوق توتیرنک بوده ضرب مثلدرکه
برکیمه ارقه سی اوزره یاتورکن بریسی ادسنده وشوب بوغزینی
صقار وویرکه مال ویریکله کندوکی قوتارا یدی بو ضرب مثلدر
مال ویریکله اضطرابنی دفع ایلمینه واطرق کرا یعنی یا کرا مراد
یا کروان در بونده اوچ جهتدن شذوذ وار اول اسم جنسدن حرف
ندانی حذف ایلمک وعلم اولمیانی ترخیم ایلمک ومرخمی مستقل
اسم قلمق بوده ضرب مثلدر ضعیفک انقیادنه کندیدن اقوایه
واعلا به تمام مثل اطرق کرا اطرق کرا ان النعامة فی القری بعصیر
دیدیارکه بو کروان ادلی مرغی صید ایلکجون عربک افسونیدر نعامه
دوه قوشنه دیرلر یعنی ای کروان نعامه بویله عظیم طبراکین شکار
ایلمک وحشی شکار اولدی وقریه ره ایلدلدی سن خود بر مرغ ضعیف
سن که سنی شکار ایلمک نه چز نیدر بو افسونی اوقویجه جهانه یاتورسک

شويلكه آيله طونلر وكاه اولوركه منادى حذف اولور قرينه قايم
اولدغى وقت يعنى حذفنه وتعيننه دليل اولسه جوازًا منادى حذف
اولور مثل الا يا اسجدوا يا اوزره وقف ايدوب اسجدوا دن
ابتدا ايدرسن بونك قرينه حرف ندا فعل اوزره داخل اولمقدر
اما الا يسجدوا اوقونيجه الانك تشديديله ويسجدوا فعل مضارع
بو قبيلدن اولماز حاصلى باب ندادن اولماز الثالث ما اضمر عامله
على شريطة التفسير وهو كل اسم بعده فعل او شبهه مشتغل عنه بضميره
او متعلقه لو سلط عليه هو او مناسبه لنصبه مثل زيدًا ضربته
او زيدًا مررت به او زيدًا ضربت غلامه او زيدًا حبست عليه
ينصب بتفسيره ما بعده اى ضربت وجاوزت واهنت ولابست
الثالث مبتدا ما اسم موصول ويا موصوف اضمر ماضى مجهول عامله
قايم مقام فاعلى وضمير مفعول به راجعدر على شريطة التفسير اضمره
متعلق وجمله صله در ويا صفت مايه وعايد محذوفدر اى الذى اضمره
ديمكدر وموصول صله سيله ويا موصوف صفتيله محلًا مرفوع خبر
مبتدادر مفعول به دن عبارت وهو مبتدا عايددر مفعول به
كل خبرى مضافدر اسم بعده فعل مبتدا خبرى يا فعل وفاعل وجمله
صفت اسمدر وبعده خبرى اسم راجعدر او شبهه فعله معطوف
وضمير

وضمير فعله راجعدر مشتغل صفتدر بهر بنه عنه مشتغله متعلق وضمير اسمه
راجعدر بضميره كنه مشتغله متعلقدر وضمير كنه اسمه راجعدر او
متعلقه ضميره معطوف وضمير كنه سابق كبى وجايزدر كه متعلقه
ضميرى ضميره راجع اوله ولو حرف شرط سلط ماضى مجهول عليه
اكا متعلق وضمير اسمه راجعدر هو سلطك تحتنده مستتر تأكيد
ايدركه قايم مقام فاعليدر فعله راجع او مناسبه فعله معطوف
وضمير اكا راجعدر لنصبه جواب لودر انكچون اولنده لام داخل
اولدى فنصب ماضى معروفدر وانده مستتر فاعليدر كه فعله
عايددر وضمير متصل اسمه عايددر مثل مبتداى محذوفه خبردر زيرا
فعل مضمرك مفعول بهيدر وجمله محلًا مجروردر اضافتله ضربته مفعول
فعل مضمردر وزيدًا مررت به اكا معطوف وزيدًا ضربت غلامه بوده
بويله وزيدًا حبست عليه ينصب مستقبل مجهول ومستتر انده قايم مقام
فاعليدر محذوف مبتدايه عايددر بفعل ينصب به متعلق مضمر صفت
فعلدر بتفسيره مضارع معروف وضمير منفصل فعله عايددر ما اسم موصول
ويا موصوف فعلدن عبارتدر بعده صله در ويا صفتدر مايه
وما صله سيله وصفتيله فاعل بتفسيردر وبعده ده ضمير اسمه راجعدر
وبو جمله فعليه صفت فعلدر ينصب معموليله محلًا مرفوع خبر مبتدادر

محذوفدر معناسی الاسم المذکور وهو زید فی النظایر المذکوره بنصب ذلک
الاسم بفعل مضمر یفسر ذلک الفعل بالفعل الذی ثبت بعد ذلک
الاسم ای حرف تفسیر بو بنه فعل مضمری تفسیر ایدر ضربت محلا
محلا مجرور زیرا مجروری تفسیر ایدر که بفعل مضمردر وجاوزت واهنت
ولابست ضربت گبیدر واما معطوفاردر محصول ترکیب دوردی باب
انک مفعول بهی نصب ایدن عاملک حذفی واجبدر آنلرک
اوچنجیسی شول بابدرکه انک عاملی اضمار اولور یعنی تقدیر اولنور تفسیر
شرطی اوزره مشریطه دشرط بر معنایه در حاصلی بر عاملی تقدیر
ایدرلر صکره بیان ایدرلر تعریف ایدرکه هر اسم درکه اندن اکا
بر فعل ویا شبه فعل که اسم فاعل وغیریسیدر واقع اوله وهر بریسی
مذکور اسمده عمل ایلمکدن اعراض ایلیه ضمیرنه ویا متعلقنه مشغول
اولمق سببیله اشتغال عن حرفیله استعمال اوله اعراض معناسنه
ویا بیله استعمال اوله اقبال معناسنه در مقصود بودرکه اگر فعل
ویا شبه فعل اسمک ضمیرنه ویا متعلقنه ویا ضمیری متعلقنه
عمل ایلمکله مذکور اسمده عمل ایلمکدن اعراض ایلیه یعنی انده عمل ایله
اما شویله که فعلی وشبه فعلی اول اسمک اوزرینه حواله ومسلط
ایلسک یعنی بونلر انده عمل ایلمکه توجه ایلسه البته انی نصب
ایدر اگر

گرک فعل ویا شبه فعل کندی مسلط اوله وگرک انک بر بنه مناسبی مسلط
اوله اول اسمی نصب ایدرلر زیدا ضربته گبی زید راجع ضمیره اشتغاله مثاللر
زیدا مررت به مناسبتی تعدیه مثاللر زیدا ضربت غلامه متعلقه اشتغاله
مثاللر ومناسبتی تعدیه مثاللر زیدا ضربت غلامه متعلقه اشتغاله
مثاللر ومناسبتی تقدیره زیدا حبست علیه لاجله وبکلر آیدی بونلر
منصوبه اولورلر بر فعل مقدرله که اول فعلی مابعدی تفسیر ایدر ویا فعل ویا شبه
فعل که ضمیره ویا متعلق ضمیره مشغوللر هر بریسی واسمده عملدن معرض
یسی معتبردر مراد فیله واهنت لازمیله تفسیردر زیرا گشبک قولنی اوچ
افندی سنه اما نتدر ولابست متلزمیله تفسیردر زیرا حبسدن مراد انتظار

وملازمتدر ویختار الرفع بالابتداء عند عدم قرینة خلافه او عند وجود
قرینة اقوی منها کاما مع غیر الطلب واذا للمفاجاة ویختار مضارع مجهول
الرفع قایم مقام فاعلی بالابتدا یختاره متعلق عند ظرف یختاردر عدم
مضاف الیه قرینة ده خلافه ده او عند وجود اقوی ماقبلی گبیدر اعرابده
منها اقوایه متعلق وموصوف محذوفک صفتیدر معناسی ویختار الرفع
بالابتدا عند وجود قرینة اقوی من قرینة خلافه کاما کاف حرف جر ویا
محل معناسنه اسم اما محلا مجرور حرفله ویا مضاف الیه خلله مجموعی رفع محلنده
خبر مبتدای محذوفدر تقدیری هی یعنی قرینة کاما در مع غیر الطلب جار مجرور

مقدره متعلق واذا امابه معطوفدر للمفاجاة بوده بر مقدره متعلقدر
تقديرى كائن الكائنة مع غير الطلب واذا الكائنة للمفاجاة وجايزدركه
حال اولالر تقديرى كانت ثبت حالكونه مع غير الطلب واذا ثبت حالكونه
للمفاجاة محصول تركيب اسم مذكوره ابتدا كلامده رفع مختاردر يعني
عوامل لفظيه دن اسناد ايچون تجرد اولمغله مرفوع اولمسي تصحيح ايدر
رفعك خلافنه كه نصبدر قرينه قايم اولمدوغي وقت ويا خلاف رفعه
قرينه قايم اما رفع قرينه سي اقوى اوله اندن حاصلي رفعه ونصبه قرينه قايم
اما رفع قرينه سي نصب قرينه سندن اقوى اوله رفع مختاردر اماكي كم
داخلدر مذكور اسمه بو شرطله كه مذكور اسمدن مشتغل اولان فعل امر
ونهي ودعا اولميه يعني فعل طلب اولميه مثل لقيت القوم واما زيد
فاكرمته پس بو جمله فعليه يه عطف قرينه نصب واماكه معناى
ابتدائي متضمندر قرينه رفعدر لكن بو مرجح اولدى حذفدن سلامت
سببيله وطلبدن خالى اولمغه اما كبيدر اذاء مفاجاة رفعي ترجيح ايلر
نحو خرجت فاذا زيد لقيته زيرا اذاء مفاجاة دن صكره اكثر اسميه
واقع اولور پس نصب قرينه سنه مرجح اولدى حذفدن سلامتيچون زيرا
نصبده اكرچه عطف فعليه مناسبتي وار اما حذفدن سلامت
يوقدر ويختار النصب بالعطف على جملة فعلية للتناسب وبعد
حرف

٧٨

حرف النفي والاستفهام واذا الشرطية وحيث وفي الامر والنهي اذ هي مواضع
الفعل وعند خوف لبس المفسر بالصفة مثل انا كل شيء خلقناه بقدر
ويختار الرفع بالابتداء كبيدر اعرابت على جملة عطف متعلق فعليه
صفت جمله در للتناسب يختار يه متعلق بعد ظرف مكان منصوبدر
حرف حرفك نفيه والاستفهام ده معطوفدر نفيه واذا حرفه معطوف
الشرطية صفت اذا دركلمه تاويلنه وحيث اذا يه معطوف وفي الامر
بعده يه معطوف والنهي الامره معطوف اذا اصلنك ظرفيچوندر اماهي
بونك تعليل ايچوندر هي محلا مرفوع مبتدا عايده در مذكور مواضعكه انلرده
صكره نصب يختار النصب ه وعند خوف لبس المفسر بعد حرف النفي
كبيدر اعرابت وعطوف بالصفة لبس متعلقدر مثل مبتداي محذوفه
خبردر مضافدر ما بعده انا ان حرفدر حروف مشبهه بالفعلدن واكا
متصل الف محلا منصوب اسمي كل شيء نصبله مفعول به وعاملي مضمر
خلقناه اني تفسير ايدر بقدر خلقناه يه متعلقدر وان اسم وخبر يله محلا
مجرور مضاف اليه در محصول تركيب اسم مذكورده عطفله نصب مختاردر
يعني بر جمله كه مذكور اسم اندن واقعدر بر غير جمله كه اندن مقدر انك اوزرينه
عطف سببيله نصب مختاردر ايكي جمله بيننده تناسبدن اوترى فعليت
جهتندن خرجت فزيرا لقيته كي فا حرف عطفدر زيرا لقيته جمله كي

خرجت جمله‌سنه عطف ایدر تقدیری خرجت فلقیت زیدا در حرف نفیدن
صکره‌ده نصب مختاردر یعنی ما ولا وان حرفلرندن صکره ما زیدا ضربته
تقدیری ما ضربت زیدا در حرف استفهامدن صکره‌ده نصب مختاردر
ازیدا ضربته تقدیری اضربت زیدا در حرف استفهام ویدی زیرا اسم
استفهامدن صکره رفع مختاردر من اکرمته کبی اذا شرطیه‌دن صکره
نصب مختاردر اذا زیدا ضربته ضربتک تقدیری اذا ضربت زیدا
ضربتک در حیث‌دن صکره‌ده نصب مختاردر حیث زیدا تجده فاکرمه
کبی تقدیری حیث تجد زیدا فاکرمه وفی الامر والنهی یعنی مذکور اسمدن
صکره امر ویا نهی واقع اولسه نصب مختاردر نحو زیدا اضربه اولا تعرض
زیرا بو مقامات موضع فعلدر یعنی حرف نفیدن وحرف استفهامدن
واذای شرطیه‌دن وحیث‌دن صکره‌لر وامر ونهی ما قبلی فعل محللریدر
انکچون بونده واقع اولان اسم منصوب اولور وبر یرده که مفسر
صفته ملتبس اولمق خوفی اولمازسه‌ده منصوب اوقنور اسم مذکور
مثل انا کل شیء خلقناه بقدر پس بونده کل مرفوع ایدوب مبتدا
اولمسک وشیء مضاف الیه وخلقناه خبر مبتدا اولمسی موافق اولور
اولای معقوده لیکن خلقناه ما قبلنه صفت اولمق خوفی اولوب
معنا فاسد اولمق زیرا معنا بویله اولوردی که هر نسنه که

بر خلوق

هر نسنه‌یه که بز خلق ایلدک قدر ایله‌در اما مقصود بو دکلدر بلکه مقصود
بودر که هر نسنه‌یی بز قدر ایله خلق ایلدک دیمکدر تقدیری انا خلقنا
کل شیء بقدردر ویستوی الامران فی مثل زید قام وعمرا اکرمته
ویجب النصب بعد حرف الشرط وحرف التحضیض نحو ان زیدا ضربته
ضربک والا زیدا ضربته ولیس مثل ازید ذهب به منه فالرفع وکذلک
وکل شیء فعلوه فی الزبر ونحو الزانیة والزانی فاجلدوا کل واحد منهما
الفا بمعنی الشرط عند المبرد وجملتان عند سیبویه والا فالمختار النصب
ویستوی مضارع معروف الامران فاعلی یعنی رفع ونصب فی مثل
متعلق زید مبتدا قام ماضی معروف تحتنده مستتر ضمیره فاعل زیده راجع
وجمله خبر مبتدادر عمرا مفعول فعل مقدردر واکرمته انی مفسردر وبو جمله
زید قام جمله‌سنه معطوفدر ومعطوفده عائد معتبردر فیه ویا فی داره
دیمکدر ویجب مضارع معروف النصب فاعلی وبعد ظرفی حرف مضاف الیه
الشرط کنه بر ایله‌در وحرف التحضیض معطوفدر حرف شرطه مثل جر
مبتدای محذوف در ان حرف شرط زیدا مفعول فعل مقدردر وضربته مفسری
وضربک جزای شرط وجمله محلا مجروره‌در اضافتله الا حرف تحضیض زیدا
ضربته وجملی ما سبقدن معلومدر ولیس افعال ناقصه‌دن اصلی لیس در
علم وزنی اوزره صکره یاکن اولدی خلاف قیاس اوزره مثل اسمی

ازید مبتدا ذهب ماضی مجهول وبه جار مجروریله قایم مقام فاعلی وجمله
خبر مبتدا مبتدا خبریله مضاف الیه ومنه جار مجروریله خبر لیس در وضمیر
معتبر بابه راجعدر تقدیری ای لیس مثل هذا القول من باب
شریطة التفسیر فالرفع مبتدا خبری محذوف فا حرف جزا تقدیری فاذا
عرفت هذا فالرفع فی زید لازم وکذلک کاف مثل معناسنه مبتدا وخبردر
جار مجروریله اعتبار اولنورسه وکل شیء مبتدا وفعلوه فعل وفاعل
ومفعول محلا مجرور شیئه صفتدر فی الزبر محلا مرفوع خبر مبتدا در تقدیری
وکل شیء مفعول لهم ثابت فی الزبر محلا خبریله مبتدا در ویا خبر در
ثانی وبله معناسی ومثل قوله ازید ذهب به قولکم نعم وکل شیء فعلوه فی الزبر
یا خود وکقوله ازید ذهب به قولکم نعم وکل شیء فعلوه فی الزبر فانه
لیس من باب ما اضمر عامله علی شریطة التفسیر ونحو الزانیة معطوفدر
کل شیئه ومبتدا والزانی اکا معطوف فاجلدوا کل واحد منهما فعل
فاعل ومفعول به محلا مرفوع خبر مبتدا در تاویله تقدیری مقول فیه
اجلدوا مبتدا خبریله محل جرده در اضافتله والفاء مبتدا وبمعنی الشرط
جزی وجایزدر که الزانیة والزانی مبتدا اوله والفاء مبتدا ثانی ومعنی
الشرط خبر مبتدا ثانی وجمله خبر مبتدا اولدر وما حرف سیبویه عند المبرد
متعلقدر بمعنی الشرط متعلق اولدیغنه ای فاء فاجلدوا بسبب

معنی

معنی الشرط فی الابتداء عند المبرد وما خبر مبتدا محذوف وفدرک هو درای الفاء یعنی
الشرط عند المبرد جملتان خبر مبتدا یه محذوفدرکه تقدیری والکلام جملتان
عند ظرفدر مفهوم کلامدن تقدیر حکم بذلک عند سیبویه والا اصلی ان لا
یکون در ان حرف شرط لا حرف نفی نون لامه ادغام اولنوب الا اولدی
پس فعل شرط حذف اولدی ان قرینه سیله زیرا حرف شرط فعله مخصوصدر
لفظا یا حکما فالمختار النصب مبتدا وخبرندن مرکب جزای شرطدر
انکیچون اولندی فاداخل اولدی محصول ترکیب رفع ونصب برابر
اولنور هر بار که معطوف علیه اولان جمله اولی ایکی جمله مشتمل اوله
برنجی جمله اسمیه کبری وبرنجی جمله فعلیه صغری زید قام وعمرو اکرمته
اگر جمله کبرایه نظر ایدرلرسه رفع اولادر واگر جمله صغرایه نظر ایدرلرسه
نصب اولادر پس ایکی جهت بری بریله متعارض اولورلر ایمدی رفع
ونصب متساوی اولور صحیح بریسنک بریسنه رجحانی اولماز
پس هر قنغیسنه قصد متعلق اولورسه مختار اول اولور اما نصبه واجبدر
حرف شرط ومعکاه وحرف تحضیضدن صکره زیرا بونلرک فعله دخولی
واجبدر ایمدی رفع جایز اولماز مثل ان زیدا ضربته ضربک والا
زیدا ضربته ولیس مثل ازید ذهب به حسنه یعنی هر اسم که اندن
صکره فعل اوله واندن ضمیره مشتغل اوله اما اگر اول فعلی ویا شبهی اول

اسمی تسلیط ایلسەلر ونصب ایلمکە ممکن اولسە اول ما اضمر عامله قبیلندندر کە
بحثنە اندندر اولماز مثلا ذهب فعلنی اگر زیده مسلط ایلسک بوباء
محتاج اولور مثلا ذهب بزید گبی بو تقدیرجە مجرور اولور منصوب
اولماز اگر مناسبنی تسلیط ایلسک کە اذهب در زید مرفوع اولور
قایم مقام فاعلی اولمغله پس ازید ذهب بە دە رفع واجبدر بالابتداء
ویا اذهب تقدیریلە ایدی منصوب مفعول بە قبیلندن اولماز
وکذلک کل شیء فعلوه فی الزبر کنه ما اضمر عامله قبیلندن دکلدر
هر صورتدە کە اندە اسم مذکوردن صکرە بر فعل اولکە انی اسمک عاملی
مفسر ایلمکە قابل اولمیە اتە کلامی گبی کە کل شیء فعلوه فی الزبردر اگر
بو فعلی کە فعلوادر کل شیءی اوزرینە تسلیط ایلسەلر معناسی اولور
زیرا دیمک اولور کە هر شیءی زبردە اشلدیلر یعنی هر نسنەیی صحایف
اعمالدە ایشلدیلر زیرا زبر ملککلر یازدقلری اعمال دفترینە دیرلر پس
معناسی صحیح بودرکە هر نسنەکە دنیادە ایشلدیلر صحایف اعمالدە مکتوب
وثابتدر دیمک اولور ونحو الزانیة والزانی فاجلدوا کل واحد
منهما ظاهر بودرکە بو آیت والسارق والسارقة آیتی ما اضمر عامله
علی شریطة التفسیر قبیلندن اولە ونصب مختار اولە زیرا مفسر
فعل امردر اما قراء سبعه رفع اوزره اتفاق ایلدیلر وبوندرک
اتفاقی

اتفاقی مرجوح اوزره جایز دکلدر پس تاویلە احتیاج اولندیکە انی ما اضمر
عامله دە اخراج ایلیە ایدی مبرد بویلە تاویل ایلمشدر کە بو فاکە فاجلدوا
وفاقطعوادە در فاء جزا کبیدر پس لایق دکلدر کە انک ما بعدی
ما قبلندە عمل ایلیە ایدی بو فعل مرجوح اوزره دکلدر کە انی اول اسمک
اوزرینە تسلیط ایلمک اولە تاکە ما اضمر عامله دن اولمغە قابل اولە اما
سیبویه بویلە تاویل ایلمشدر کە تقدیر کلام بویلەدر کە حکم الزانیة والزانی
فیما یتلی علیکم ویا حکم السارق والسارقة پس بو جملەلر اسمیەدر کە خبری
محذوفدر ومبتدانک مضافی محذوفدر وفاجلدوا ایلە فاقطعوا
بر جملەیە راجعدر جملە سابقی تفصیل ایچوندر شویلە کە بوندر کە بر فعلکە
بر جملەدن اولە لایق دکلدر کە بر اسمدە عمل ایلیە کە بر غیری جملەدە در پس بو
مثال ما اضمر قبیلندن اولماز اما اگر بو ایکی تاویلک بریسی دخی اولسە نصب مختار
اولوردی وقرآنک اتفاقی مرجوح اوزره لازم اولوردی بو خود
باطلدر نتەکە بیان اولندی پس تاویل لازمدر الرابع التحذیر وهو معمول
بتقدیر اتق تحذیرا مما بعده او ذکر المحذر منه مکررا مثل ایاک والاسد
وایاک وان تحذف والطریق الطریق وتقول ایاک من الاسد
ومن ان تحذف وایاک ان تحذف بتقدیر من ولا تقول ایاک الاسد
لامتناع تقدیر من الرابع مبتدا التحذیر وهو مبتدا خبره عامله معمول

خبری بتقدیر ظرف مستقر معموله صقنمقدر اتق محلا مجرور مضاف الیه در تحذیر معمول
مطلق حذر تحذیرا دیمکدر ویا مفعول له در وعاملی مقدر در ذکر در سیاق کلام
قرینه سیله ومن حرف جر وما موصول ویا موصوف بعت جمله ظرفیه صله
ویا صفتدر مایه وضمیر معموله راجع در موصول ویا موصوفه صله سیله
ویا صفتله محلا مجرور در من حرفیله جار ومجرور بیله تحذیره متعلقدر او
حرف عطف نور ماضی مجهول المحذر قایم مقام فاعل وجمله تحذیره متعلق
ویکرر ا حالدر محذرون ویوجمله ناصب تحذیره معطوفدر مثل مبتدای محذوفه
خبردر ایاک منصوبدر فعل مقدر له وان الاسدا کا معطوف وجمله مضاف الیه در
وایاک وان تحذف ایاک والاسد کبیدر واکا معطوف والطریق منصوبدر
اتق تقدیر بیله الطریق تاکیددر انی وتقول مضارع مذکور مسند در ضمیر خطاب که
انت در وایاک معمول فعل مقدر در که باعد در من الاسد باعده متعلقدر وجمله
محلا منصوب معمول قولدر ومن ان تحذف ایاک من الاسد کبیدر واکا
معطوف وایاک ان تحذف ایاک من الاسد ه معطوفدر بتقدیر من
تقول به متعلق ولا تقول فعل نفی استقبال ضمیر خطاب مسند ایاک الاسد
معمول قول لامتناع تقدیر من جار مجرور بیله لا تقول به متعلق ویو جمله
سابق اولان جمله فعلیه یه معطوفدر محصول ترکیب مفعول به نک
عاملی وجوبا حذف ایلمک مواضعندن در دوردنجی موضع تحذیردر

لغتده

لغتده قورقتمقدر وصاقنمق معناسنه اما نحویلر اصطلاحنده بر معمولدر اتق
ویا تنح ویا بعد تقدیر بیله بوده ایکی قسمدر بریسی اولدر که اتق تقدیر بیله
منصوب اوله وایکنجی ما بعدندن قورقدلور یا صقنلمسی ایله تحذیر اولندقده
اتق تقدیر بیله منصوب اوله که اول منصوب مکرر محذر منه اوله ایمدی
تحذیرک قسم اولی ما بعدندن محذر در وقسم ثانی مکرر منه در وایکی قسم
بیله شرکیدر بو معناده که ایکیسی بیله اتق تقدیر بیله منصوبدر مثال قسم اول
ایاک والاسد وایاک وان تحذف یعنی صقنمق کندکی ارسلانده
وارسلانی کندکدن وکندکی اربنی عصا ایله اورمقدن صقنمق وحذفی
کندکدن صقنمق قسم ثانی الطریق الطریق یعنی شو یولدن صقین که بو یولده
افت وار قسم اولده که محذر اولا مذکوردر واندن صکره محذر منه
مذکوردر اندن جایزدر که محذر منه محذر اوزرینه واوله معطوف اوله ویلی
گبی وجایزدر که من حرفیله مذکور اوله شو بیله که دیرسن ایاک من الاسد
وایاک من ان تحذف وجایزدر که حرف جری حذف ایلیه سن وایاک ان
تحذف دیه سن زیرا که حرف جری ان وان ده حذف ایلمک قیاسی مطرددر
اما واوی حذف ایلمک جایز دکلدر زیرا حرف عطفی حذف ایلمک جایز
دکلدر بو بندنده که ایاک الاسد جایز دکلدر زیرا که حرف عطف تقدیر ایلمک
جایز ومتصور دکلدر ومن حرفنی ایسه صکره تحدن حذف ایلمک جایز دکلدر

مطلب المفعول فیه

بس ایاکدن صکره اسره ذکری ایکی وجهله در وا اوله ومن حرفیله وان
تحذف ذکری اوج وجهله در وا اوله ومن حرفیله وحذف منه المفعول فیه
هو ما فعل فیه فعل مذکور من زمان او مکان وشرط نصبه تقدیر فی
وظروف الزمان کلها تقبل ذلک وظروف المکان ان کان مبهما قبل
والا فلا وفسر المبهم بالجهات الست وحمل علیه عند ولدی وشبههما لا
بهامهما ولفظ المکان لکثرته وما بعد دخلت نحو دخلت الدار علی
الاصح وینصب بعامل مضمر وعلی شریطة التفسیر وهو شئل المفعول به المفعول فیه
خبری محذوف مبتدا ای من المنصوبات المفعول فیه یا خود مبتدای محذوف
خبر اولدای هذا باب المفعول فیه ویا مبتدا اوله وخبری ما فعل فیه هو خبر
فعل اما اولک ایکی وجها وزن استینا فدر فیه قایم مقام فاعلیدر المفعولک
وضمیر فیه عایددر لام موصوله ما موصوله ای الاسم الذی ویا موصوفه ای
اسم فعل ماضی مجهول فیه اکا متعلق وضمیر ما عایددر فعل قایم مقام فاعلیدر
فعلنک مذکور نعت فعلدر من حرف بیان زمان اوتکه مجروردر او
مکانه اکا معطوف موصول صلهسیله ویا موصوف صفتیله خبر مبتدادر
وجایزدر که بو جمله المفعول فیه ویه کیته خبر اوله وشرط مبتدا نصب مضاف
الیه وضمیر المفعول فیهی یه عایددر تقدیر خبر مبتدادر فی لفظی مراد مضاف الیه
وظروف الزمان مبتدا کلها تاکید تقبل مضارع معروف مستتر فاعلی عایدر

عایدر ظروفه ذلک محلا منصوب مفعول به در وجمله خبر مبتدادر
وظروف المکان مبتدا ان کان مبهما شرطیة کان ناقصه دن در
اسمی تحتنده مستتر ظرف مکانه عاید مبهما خبر کان در قبل ماضی معروف
جواب شرطدر وجمله شرطیه خبر مبتدادر والا جمله شرطیه معطوفدر
جمله شرطیه یه وان لا یکن ظرف المکان مبهما فلا تقبل النصب فاعل
وفسر فعل ماضی مجهول المبهم قایم مقام فاعلی بالجهات فسره متعلق
الست صفت جهاتدر وحمل ماضی مجهول علیه جلیه متعلق وضمیر مجرور
راجعدر عند لفظی مراد قایم مقام فاعلیدر حملنک ولدی اکا معطوف
وشبههما کذلک وضمیر عند والدایه راجعدر لابهامهما لام حرف تعلیل
جلیه متعلق ولفظ عنده معطوف المکان مضاف الیه و لفظ
لکثرته لام حرف تعلیل جلیه متعلق وما اسم موصول بعد ظرف مکان دخلت
لفظی مراد مضاف الیه جمله ظرفیه صله واقعدر موصول ما سیله معطوفدر
ما سبق اسمه معناسی وحمل علی الجهات الست لفظ مکانه لکثرة
الاستعمال والشی الذی ثبت بعد دخلت لکثرته ایضا وفعل معلوم دخلت
فعل وفاعل الدار مفعول به جمله فعلیه محلا مجرور مضاف الیه علی الاصح
مبتدای محذوفه خبر درکه هو در ای حمل ما بعد دخلت علیها علی القول الاصح
وینصب مضارع مجهول مستتر قایم مقام فاعلی عاید در مفعول فیه یه

بعامل نصب یه متعلق ونفس صفتی وعلی شریطة التفسیر بعامل لفظه
معطوفدر وهو مبتدا راجعدر شریطة تفسیره مثل المفعول به خبر مبتدادر
محصول ترکیب مفعوللردن اوچنجیسی مفعول فیه در اول بر زمان
ومکاندرکه اتده لفظا ویا تقدیرا مذکور فعل یعنی ایش ایشلینه ایدی
بونده معناء فی لازمدر لیکن منصوب اولمنک شرطی فی مقدر اولمقدر
زیرا فی مذکور اولسه مابعدکه مفعول فیه در مجرور اولور منصوب اولماز
مثلا جلست فی المسجد وسکنت فی الدار کبی زیرا که حرف جر لغو اولماز
البته عمل ایدر وظروف زمانک جمیعی اکر محدود وکر مبهم فی تقدیریله
نصبی قبول ایدر مثال محدود الیوم والشهر والسنة ومثال مبهم برماه شهرا
وسنة اما ظرف مکان مبهم وانکه حکمنده اولانلر فی تقدیریله نصبی
قبول ایدرلر اما مکان محدود قبول ایتمزلر بعضی نحویلر مکان مبهمی
جهات ستله تفسیر ایلدیلر که فوق وتحت وقدام وخلف ویمین
ویساردر که مذکوره مبهملر حمل ایلمیشلر عند ولدی ظرفلرنی زیرا
بونلرده ابهامدن بر نوع حمل ایلمشلر عند ولدی زیرا بونلرده شائبه
اولدیغی بونلره حمل اولندی دون وسوی کبی لفظ مکانده مبهم
حمل اولندی معینده اولور جلست فی المسجد مکانک کبی کثرت
استعمال ایچون جهات ستکبی ابهام ایچون وکل زیرا معینده
بو حکم

بو حکم جاریدر پس جایزدرکه دیه سن جلست قدامک وعندک
ولدی زید ومکان زید اما جایز دکلدرکه دیه سن جلست المسجد و
وقعدت البیت زیرا که بونلر مبهم دکلدر ومبهمه محمول ده دکلدر دخلتنک
وبوکا متعارف اولنلرک مابعدی ده مبهمه حمل اولندی مثل دخلت
الدار ونزلت الخان وسکنت الغرفة کبی اصح قول اوزره بعضیلر
دیدیلر که بونلر متعدیدر ومابعدی مفعول بهدر لکن مصدری دخول
وزنی اوزره کلمک وخروجک که لازمدر ضدیتی اولمغله اونی
ترجیح ایدرلر حاصلی اصح بودر که مفعول فیه اوله وکثرت استعمال
واسطه سیله دخلت وغیریلری بو امکنهء فی تقدیریله نصب ایدرلر
ویا تخفیف طریقیله فی کلمه سنی حذف ایدوب نصب ایدرلر ویا
مصنف ذکر ایلدیکی کبی مبهمه حمل ایلکله نصب ایدرلر معلوم اوله که
مفعول فیه مفعول به کبی عامل مضمر ایله منصوب اولور نته کیم متی
صمت دینک جوابنده یوم الجمعه دیرسین وبونلک عاملی علی
شریطة التفسیر طریقی اوزره منصوب اولور اول وجه اوزره که
مفعول بهده معلوم اولمشیدی پس نصب واجبدر ان یوم الجمعه
صمت فیه ده مختاردر اذا یوم الجمعه فیه ده سرت فیه ده وافطرت
یوم الخمیس ویوم الجمعة صمت فیه ده وایکی امر برابردر زید سار

ویوم الجمعة سرت فیه معدوده رفع مختاردر اما یوم الجمعة فسرته دوزاه
ولقیت زیداً فاذا یوم الجمعة ما صمتُ فیه ویوم الجمعة اسرت فیه ده
المفعول له هو ما فعل لاجله فعل مذکور مثل ضربته تأدیباً وقعدت عن الحرب
جبناً خلافاً للزجاج فانه عنده مصدر وشرط نصبه تقدیر اللام وانما
یجوز حذفها اذا کان فعلا لفاعل الفعل المعلل ومقارناً له فی الوجود
المفعول له مبتدأ محذوف خبری هذا بیان المفعول له یاخود خبری محذوف
مبتدا ای من المفاعیل مفعول له ولم قایم مقام فاعلیدر المفعولک
وضمیر الف ولام راجعدر که الذی معناسنه در هو ضمیر فصل ویا مبتدا
ما اسم موصول فعل ماضی مجهول لاجله جار مجروریله فعل به متعلق
وضمیر مایه راجعدر فعل قایم مقام فاعلیدر فُعِلَ نک مذکور نعت
فعل در وجمله صله سیاه در موصولک وموصول صله سیله خبر مبتدادر اذا نا فاعل
وقعدت عن الحرب جبناً مثال اوله معطوف قعدت فعل وفاعل
عن الحرب اکا متعلق جبناً مفعول له خلافاً مفعول مطلق ای خولف
خلافاً للزجاج اکا متعلق فانه عنده مصدر خلافی بیان ایدر انه ضمیر
مفعول له راجعدر وعنده ضمیری زجاجه وشرط نصبه تقدیر اللام
وشرط نصبه تقدیر فی کبیره اعرابت وانما ادات حصردر یجوز
مضارع معروف حذفها فاعلی وضمیر لامه راجعدر اذا ظرف
زمان

زمان کان فعلدر نا قصدن ومستتر اسمی وفعلا خبری جمله فعلیه منصوب المحلدر
اذا یه لفاعل الفعل جار مجروریله فعلا لفظنه متعلقدر المعلل صفت
الفعلدر ومقارناً معطوفدر فعلا لفظنه له مقارناً نه متعلقدر
محصول ترکیب مفعول له شول شیئ درکم انکچون بر ایش ایشلنه که
لفظا ویا تقدیرا مذکور اوله اول ایش بوده ایکی قسم دربری اولدرکم
فعلدن حاصل اوله واکا مترتب اوله نته که دیرسن ضربته
تادیباً ایدی تادیب ضربدن حاصلدر وضربه مترتب ولو
قسم علت غائی فعل غرض ومقصود فاعل دیرلر قسم ثانی اولدر
فعلدن اول حاصل اوله وفاعله اول فعل اوزره اولمغه سبب
اوله نته که دیرسین قعدت عن الحرب جبنا جبن جیمک ضمی
وبانک سکونیله قورقه دیرلر یعنی خوف صفت مشبهه سی جبان
کلور ایدی جبن قعوددن اول حاصلدر وباعثدر جبانه قعوده
ایکی قسم بیله فاعلک فعلہ اقدامنه شریکیدر وفاعله اول فعل اوزرینه
اولمغه باعث وسبب در ومفعول له کلام عربده ثابت وواقعدر
اکثر نحات قولی اوزره زجاجه مخالفتله که اول دیرکه اول که نحویلر
اکا مفعول له دیرلر حقیقتده اول مصدره راجع دره زیرا تقدیر کلام
یو درکم ضربته ضرب تادیب وقعدت قعود جبن پس مفعول له

منصوبا ندن باشقه بر قسم اولماز بلکه مصدره داخل اولور اما اقرب اولور
قولیدر زیرا مفعول لهده معنا تعلیل مفهوم در اما مصدره راجح دکلدر
معناء تعلیل مفهوم اولمازدی اندن صکره مفعول لهدن معنا لام
معتبردر نته کم مفعول فیهده معناء فی معتبردر پس مفعول فیهده قیاس
انک نصبنک شرطی لامک تقدیریدر زیرا لام مذکور اولسه مفعول له
مجرور اولور منصوب اولماز ولامی حذف ایلمک جایزدر ایکی شرط ایله
برابری اولدرکم مفعول له بر فاعلک فعلی اوله گرکدرکم اول فعل
مفعول لهله معلل اوله بر فاعلک یعنی مفعول له اول فعله علت
اوله ایکنجیسی اولدرکم مفعول له وجودده اول فعل معلله مقارن اوله
یعنی زمانده متحد اوله نته که ایکی متقدم مثالده تادیب وجبن
فعل معللک فاعلنک فعللریدر یعنی تادیب ضاربک فعلی
وجبن قاعدک ووجودده اول فعله مقارن لردر نته که ضرب تادیبه
وجبن قعوده مقارنلردر زمانده اما اگر دیسک که جئتک
لاکرامک ایای لامک حذفی جایز اولماز زیرا اکرام فعل مخاطبدر
ومجی فعل متکلم پس فاعلی بر اولمدی کذا بونک کبی اگر دیسک کم
جئتک الیوم لاکرامی لک غدا لامک حذفی جایز دکلدر زیرا اکرام
مجیئه مقارن دکلدر وجودده المفعول معه هو مذکور بعد الواو

لمصاحبة معمول فعل لفظا او معنى فان كان الفعل لفظا وجاز العطف
فالوجهان مثل جئت انا وزيد وزيدا والا تعين النصب مثل جئت
وزيدا وان كان معنى وجاز العطف تعين العطف مثل ما لزيد وعمرو
والا تعين النصب مثل ما لك وزيدا وما شانك وعمرا لان المعنى
ما تصنع المفعول خبری محذوف مبتدانك ای ومنه المفعول معه ویا خبردر
مبتداسی محذوفدر ای هذا بیان المفعول معه ویا مبتدادر خبری مذکوردر وهو
ضمیر فصل ویا مبتدا خبری مذکوردر بعد ظرف مذکوردر ومضافدر واوه
لمصاحبة مذکوره متعلقدر ومعمول اضافتی مصدرک مفعولنه اضافتیدر
فعل مضاف الیه لفظا مقدر کانتنک خبریدر او معنا اکا معطوف
وجمله فعلیه صفتدر وجایزدرکم تمیز اوله معمول فعلدن ای من حیث
اللفظ والمعنى فان حرف شرط وفا ما سبقی تفسیر ایچوندر کان ماضی
معروف فعل شرط الفعل اسمی ولفظا خبریدر ملفوظ معناسنه ویا خبری
مقدر مذکورا اوله ولفظا ظرف اوله ای فی اللفظ جاز ماضی معروف
العطف فاعلی وبو جمله معطوفدر کان الفعل لفظا جملهسنه یاخود
حالیه اولور حال انه قد جاز العطف على معموله فالوجهان خبری محذوف
مبتدا ای ففیه الوجهان العطف والنصب وبو جمله اسمیه جزای شرط
واقعدر ایکنجی اولتنه فا واقع اولدی مثل معلوم جئت فعل وفاعل

وزيداً مفعول معه وجمله محلا مجروره در اضافتله وان كان معنا وجاز العطف
فان كان لفظاً وجاز العطف كبيدر تعين ماضى موقوف العطوف فاعلى
وبو جمله جزاء شرطدر ومثل معلوم وما استفهاميه مبتدا وزيد جار مجرور
خبرى وعمرو معطوفدر زيده وجمله محلا مجروره در اضافتله والا تعين
النصب وجهى كجرى ومثل مالك مازيد كبيدر وزيداً مفعول معه وما
استفهاميه مبتدا وشانك خبرى وعمرواً مفعول معه ولان فرفرج
وان حرفدر حروف مشبهه بالفعلدن المغنى اسمى ما تصنع خبرى وان اسميله
وخبريله محلا مجروردر لامله جار مجروريله مقدره متعلق تقديرى انما تعين
النصب فيهما لكون معناهما معنى ما تصنع **محصول** تركيب مفعول معه
بر اسمدر كه واودن صكره مذكور اوله بر فعلك معمولنه مصاحبت ومقارنت
ايچون كرك فعل لفظى اولسون كرك معنوى حاصلى مفعول معه بر اسمدر كه
مع معناسنه واودن صكره واقع اولور كه واو مفعول معه فعلك معمولنه
مصاحبت ايدر كرك معمول فاعل اوله استوى الماء والخشبة كبى كرك
مفعول اوله كفاك وزيداً درهم كبى ايمدى استوى فعلدر ومعمولى
الماء در واو خشبه كه مفعول معه در مايه مصاحب ومقارن قلمغى ايچون
ذكر اولمشدر كفى ده فعلدر ومعمولى كاف خطابدر واو زيداً كه
مفعول معه در كافه مصاحب ومقارن قلمغچوندر پس فعل لفظى اولور

دو اولور اما

ما بعدنى ماقبلنه عطف ايلمك جايز اولورسه انده ايكى وجه جايزدر
مثلا جئت انا وزيد ديسك اكر زيدى مرفوع اوقيسك فاعلك
فاعلى كه ضمير مرفوع متصلدر انكا معطوف اولور ليكن ضمير مرفوع منفصله
تأكيد اولمشدر بو جهتدندر كه عطف جايز اولمشدر واكر زيدى منصوب
اوقوسك مفعول معه لغله اولور اما اكر بو صورتده كه فعل لفظى اوله
واوك ما بعدنى ماقبلنه عطف جايز اولميا نصب متعين اولور مفعول معه
لغله مثلا جئت وزيداً ديسك عطف جايز دكلدر زيرا كه ضمير مرفوع
متصل كلمه نك جزوى حكمندهدر وضمير منفصل سببيله استقلالنى
بولمامشدر وكلامده معطوف ومعطوف عليه بيننده فاصله ده
يوق ايمدى بونده عطف جايز دكلدر نته كه معلوم اولور ان شاء
الله تعالى واكر فعل معنوى اولورسه واوك ما بعدنى ماقبلنه عطف
جايز اولورسه عطف متعين اولور مثلا مالزيد وعمرو ديسك يعنى
زيدله عمروه نه اولدى يعنى زيده وعمروه نه ايشلر ويلكدر بونده عمرو زيده
عطفله مجرور اولور منصوب اولمق جايز دكلدر مفعول معه لغله زيرا فعل
معنوى عامل ضعيفدر وكزليدر عطف ايسه بر امر ظاهردر پس بو امر
ظاهرى اول امر ضعيف خفى ايچون ترك ايلمك جايز دكلدر اما اكر
فعل معنوى اولوب عطف جايز اولميجق اولورسه نصب متعين

اولور مفعول مو لغلر پس بو وجه ضعيفی يعنی عامل ضعيفی اعتبار ايلمك
واجب اولور زيرا غير وجه جايز دكلدر مثلا مالك وزيدا وشانك
وعمرًا يعنی زيدله وعمروله نه ايشلرسن ديمكدر بونده عطف جايز
دكلدر زيرا ضميره مجروره عطف اعاده جارسز جايز دكلدر كرك جاری
مجرور اوله وكرك اضافتله نته كم كلسه كرك ان شاء الله تعالى الحال
ما تبيّن هيئة الفاعل والمفعول به لفظا او معنى نحو ضرب زيدًا
قائمًا وزيد فى الدار قائمًا وهذا زيد قائمًا وعاملها الفعل او شبهه مطلب الحال
او معناه وشرطها ان تكون نكرة وصاحبها معرفة غالبا وارسلها
العراك ومررت به وحده ونحوه متأوّل فان كان صاحبها
نكرة وجب تقديمها ولا يتقدم على العامل المعنوى بخلاف الظرف
ولا على المجرور فى الاصح وكل ما دل على هيئة صح ان يقع حالا مثل
هذا بسرا اطيب منه رطبا الحال مبتدا وما موصوله ای الشیء الذی
ويا موصوفه ای شیء نكرة يبيّن فعل مضارع معروف ومستتر فاعلی
مايه عايددر هيئة مفعول به مضافدر الفاعل او المفعول به معطوفدر
اكا وموصول صلهسيله ويا خود موصوف صفتيله خبر مبتدادر ويا مبتدا
محذوفه خبردر وجزء اول محذوفدر تقديری ومن المنصوب الحال وهو
ما يبيّن اه لفظا تميزدر فاعلدن ويا مفعول بهدن او معنى اكا

اكا معطوف وجايزدركه بونلردن حال اولا تقديری حال كونها
ملفوظا او مقدرا نحو خبر مبتدأ محذوفدر ضرب فعل وفاعل زيدا
مفعولی وقائما حالدر فاعل ويا مفعول ملفوظدن وجملهٔ محلا
مجروردر اضافتله وزيد مبتدا وفى الدار خبری وقائما حالدر فعل مقدرك
فاعلندن كه ظرف اكا دلالت ايدر تقديری زيد استقر فى الدار حال كونه
قائما وبو جمله سابق اولان جمله يه معطوفدر وهذا مبتدا وزيد خبری وقائما
حالدر مفعول مقدردن كه اكا حرف تنبيه ويا اسم اشارت دلالت
ايدر تقديری هذا زيد انبّه عليه او اشير اليه حال كونه قائما وعاملها
مبتدا مضافدر حاله عايد ضميره الفعل خبر مبتدا او شبهه يعنی شبه فعل اكا
معطوفدر او معناه يعنی معنى الفعل بودر اكا معطوفدر وشرطها مبتدا
مضافدر حاله راجع ضميره ان حرف ناصب يكون الفعل منصوب مضارع در
ومستتر اسمی ونكرة خبری وجمله خبر مبتدادر وصاحبها معرفة مبتدا وخبر
وضميركه حاله راجعدر غالبا ظرف فعله منصوبدر ای فى غالب الاحوال
ويا خود مقدر يكون نك خبريدر ای يكون هذا الحكم غالبا وبعكسه وارسلها
فعل وفاعل ومفعول به العراك مفعولدن حالدر معتركة معناسنه در وبو جمله
محلا مرفوع ابتدا الغلة قوله تقديرنده ومررت به فعل وفاعل ومفعول به در
وحده حالدر فاعلدن ويا مفعولدن منفردا معناسنه وبو جمله محلا مرفوع

معطوفدر سابقه یه و نحو زفعله معطوفدر سابقیه متناول خبری وان حرف
شرط کان فعل شرط صاحبها ای صاحب الحال اسمی ونکره خبری وجب ماضی
معروف تقدیمها یعنی تقدیم الحال فاعل وجب در و جمله جزای شرط واقع در
ولا یتقدم نفی ~~تقدیم الحال فاعل وجب در~~ ونفی مضارع معروف ومستتر
فاعلی عاید در حاله علی العامل یتقدم متعلقدر المعنوی ضبعی بخلاف
الظرف مبتدا محذوفه خبردر تقدیری هو یا خود هذا ای عدم تقدیمها
علیه ثابتة بخلاف الظرف و یا حال اوله معناسی ولا یتقدم الحال
علی العامل المعنوی حال کونه ملتبسة بخلاف الظرف یا خود حال کونه
للظرف ولا علی المجرور علی العامله معطوفدر فی الاصح مبتداء محذوفه خبردر
تقدیری هو ای عدم تقدمها علی المجرور علی القول الاصح یا خود ولا دکلکه
مقدر متقدم به متعلق اوله ای ولا یتقدم الحال علی المجرور علی القول الاصح
دکل مبتدا و ما موصول و یا موصوف دل ماضی معروف ومستتر فاعلی ما یه
عاید علی حقیقته دل به متعلق و جمله صله و یا صفتدر مایه موصول صلهله
و یا موصوف صفتیله مضاف الیه در صح ماضی معروف اه حرف نصب
متع انکله منصوب مضارعدر ومستتر فاعلی عایددر کله وحالا
حالدر فاعل صح جون ای صح وقوعه حالا و بو جمله خبر مبتدادر فعل معلوم
هذا مبتدا و بسرا حالدر واطیب خبری و منه اطیبه متعلقدر رطبا

کنه

کنه حالدر بعضیلر قتنده بسرا ده عامل کان تامه در تقدیری اذا کان
بسرا اطیب منه اذا رطبا و بعضیلر قتنده اسم اشارت و یا حرف
تنبیه در اما المصنف قتنده اطیب در فقط و جمله اسمیه محلا
مجرور در اضافتله محلو ترکیب مصنف حضرتلری منصوبات
اصلیه دن که مفاعیل خمسه در فارغ اولدیه ملحقاتنه شروع ایدوب
بیورر الحال یعنی ملحقاتدن بریسی حالدر و حال اصطلاح نحویلرده
اول نسنه در که فاعلک صفت و هیئتنی بیان ایدر فاعلدن فعل
صادر اولدیغی وقت و یا هیئت وصف مفعولی دخی بیان ایدر
اوزرینه فعل واقع اولدیغی وقت و فاعل و مفعول بیلک بریسی
لفظی اولور معنوی اولور شویله که ضربت زیدا قایما اکر قایم ضربت
تاسندن حال ایسه مبین حقیقته فاعل لفظی اولور اندن ضرب صادر
اولدیغی وقت اما اکر زیددن حال اولورسه مبین صفت و هیئته
مفعول به لفظی اولورا و زرینه ضرب واقع اولدیغی وقت و زید
فی الدار قایما حالدر بو ظرفده مستتر ضمیردن که حصل دندر و یا حاصل دن
بر ظرفه مشتغل اولمشدر و اول ضمیر فاعل معنویدر زیرا که بو ظرف
معناء فعلی متضمندر و هذا زید قائما حالدر زیددن که مفعول
معنویدر تقدیر کلام انبهه علی زید و یا اشیر الی زید حال کونه

قائما دیمکدر پس بو حال معنوی مفعول بهدر زیرا که ها و تنبیه و ذا
اشارت معناسی فعلی متضمنلردر و زید اول فعلک مفعول بهیدر
حرف جر واسطه سیله و عاملها یعنی عامل حال یا فعل اولور نته کم ضربت
زیدا قائما دده در و یا شبه فعل اولور نته که زید ضارب غلامه راکبا و یا
معناء فعل اولور نته که زید فی الدار قائما دده در و هذا زید قائما دده
بعضیلر ظرفی شبه فعل قبیلندن طوتدیلر اما کلام مصنف دلالت
ایدر که ظرف فعل معنوی قبیلندندر نته که معلوم اولدی و شرطها
ان تکون نکرة یعنی حالک شرطی نکره اولمقدر زیرا که حال مبیّن
صفت فاعل و یا مفعول بهدر و حیثیت وصفنی بیاننده تعریفه
احتیاج یوقدر نکره ایله دخی اولور پس تعریف حال مستدرک اولور
ملتفت الیه اولماز حتی اگر حال صورت معرفه ده اولورسه تاویل
ایدرلر نته کم ارسلها العراک ده و مررت به وحده ده تقدیری
ارسل الجمال الابل معترکة در پس عراک اگرچه لام ایله معرفه در اما نکره
ایله مأولدر که معترکة در و معناء تعریفک بیان صفتده صحیح مدخلی
یوقدر ایدی لام حقیقتده زیاده اولور و یا مأول اولور بو وجه اوزره که
ارسلها تعترک العراک ~~الذی تعرفه دیمکدر و مررت به وحده و~~
پس تعترک حال اولور و عراک مصدر تاکیدیله منصوب اولور و الفی

ولام

لام معناء مصدر تنبک معلومیتنه اشارت اولور ای تعترک العراک
الذی تعرفه دیمکدر و مررت به وحده مؤولدر منفردا دیمکدر و یا مؤولدر توحّد
وحده دیمکدر و صاحبها یعنی ذو الحال اکثر معرفه اولور زیرا که حقیقتده
محکوم علیه در حال الدر و محکوم علیه ده اصل تعریفدر اما اگر ذو الحال نکره اولورسه
حالی انک اوزرینه تقدیم ایلمک گرک وجوب طریقیله تا که حالت نصبده
حال صفته مشتبه اولمسون نته کم رأیت رجلا راکبا ده مشتبه اولور اما
حال مقدم اولنجه اشتباه قالماز زیرا صفت موصوف اوزره مقدم اولماز
و حال عامل لفظی اوزره مقدم اولور زیرا عامل لفظی عامل قویدر مقدمده
و مؤخرده تصرف ایدر اما عامل معنویکه عامل ضعیفدر مقدمده تصرف
ایتمز اما ظرف عامل معنوی اوزره مقدم اولور زیرا ظرفده توسع
واردر که غیرنده اول توسع اولماز زیرا کلامده وروی جوقدر نته که
اکلّ یوم لک ثوب دیرسین کلّ یوم منصوبدر عامل معنوی ایله که
لک لفظیدر و لا علی المجرور یعنی ذو الحال مجرورک اوزرینه حال مقدم
اولماز پس مررت جزیدر بجر قاعدی نیابه دیمه لایق دکلدر که مجرورا مقدم
اوله زیدا اوزرینه زیرا بو حال مجرورک تتمه سندندر ایدی جارک ما بعدنده
اولور و بهر تقدیر نته که جارک ما بعدنده در اول جارک اوزرینه مقدم
اولماز نته که مجرور جار اوزرینه مقدم اولماز گرک جار حرف اولسون

کرک مضاف علی الاصح اشارندر اکا کم بعضیلر ذو الحال مجروره تعلقی
وار ایدی مجرور جار اوزرینه مقدم اولماوغندن لازم دکلدر که
متعلق مجرور جار اوزرینه مقدم اولمیا شول وقتده که عامل حال
لفظی اوله اما قول اول اصحدر ولکن ما دل علی هیئة بعضیلر دیدیلر که
شرط حال اولدر که مشتق اوله ویا معناء مشتق اما بو قول صحیح
دکلدر زیرا اهرسنه که بر هیئة وصفته دلالت ایدر حال اولمغه لایقدر
اسم جامده اولورسه شویلکه قوری خرمایه اشارت ایدوب دیرسن
هذا بسرا اطیب منه رطبا بو ایکی منصوب بیله حاللردر زیرا که بسر ایله
طیبت هیأتنه دلالت ایدرلر اگرچه جامدلردر و بو عبارتک معناسی
بودر که بو مشار الیه بر حالنده ایکن یکرک ایدی رطب حالنده
ایکندن حاصلی بر حالی رطب حالندن یک ایدی بر خرمانک صرسی
حالنه دیرلر و رطب قرمسی حالنه ایکیسی خرمانک جغلیدر
رطبا عاملی افعل تفضیلدر یعنی اطیب نحویلر اتفاقیله بسرا ده ده
عاملی نه در مصنف قتنده گویا که بو یله دیرسن هذا زاد طیبه
علی طیبه رطبا ایدی اطیب اصل طیب اعتباریله عامل در رطبا
وزیاده لق اعتباریله که افعل تفضیلدر عامل در بسرا و بعضیلر
دیدیلر که بسرا ده عامل معناء هذا در ای اشیر الیه حال کونه
برا

91

بسرا دیمکدر اما بو قول صحیح دکلدر زیرا لایق اولان بودر که بو اشارت خرما
قوری اولدیغی حالنده اوله چغله ایکن اولمیا تا که معلوم اولدی ایش حالت
بسر حالنده اولماز ایدی بسرا ده عامل اولمغله جائز دکلدر ویکون
جملة خبریة فالاسمیة بالواو والضمیر او بالواو او بالضمیر علی ضعف والمضارع
المثبت بالضمیر وحده وما سواهما بالواو والضمیر او باحدهما ولا بد فی الماضی
المثبت من قد ظاهرة او مقدرة ویجوز حذف العامل کقولک للمسافر راشدا
مهدیا ویجب فی المؤکدة مثل زید ابوک عطوفا ای احقه وشرطها
ان تکون مقررة لمضمون جملة اسمیة ویکون مضارع معروف ومثبت ایمی
عاید در حالده جملة خبریه صفتی فالاسمیة مبتدا بالواو خبر مبتدا او الضمیر
واوه معطوف او بالضمیر ما قبلنه معطوف علی ضعف خبر مبتدا محذوف وتقدیری
وهو ای کونها بالضمیر علی ضعف ویا مقدر یکون یه متعلقدر تقدیری او یکون
الجملة الاسمیة بالضمیر علی ضعف والمضارع المثبت یکون بالضمیر خبر مبتدا وحده
حالدر ضمیردن تقدیری والمضارع المثبت یکون بالضمیر حال کونه منفرد اوما
اسم موصول سوی تقدیرا منصوب در فعل مقدر ایله حصل ویا یحصل
ویکیه بس جملة اولورمایه صلة موصول صکیلیه محلا مرفوع مبتدا هما یعنی
جملة اسمیه و جملة اسمیه که مضارع مثبت اوله مضاف الیه سوا در بالواو
محلا مرفوع خبر مبتدا در والضمیر واو معطوف او باحدهما یعنی باحد

باجد المذكورين من الواو والضمير ما قبلنه معطوف ولا حرف نفي جنس
بدا اسم في الماضي خبري المثبت صفت ماضي من قد بدر به متعلق خاص
مقدر كان به خبردر او مقدرة اكا معطوف تقديري ظاهرة كانت
او مقدرة ياخود قددن حالدر تقديري لا بد من ذكر قد فيه حال كونها
ظاهرة او مقدرة ويجوز مضارع معروف حذف فاعلي العامل فعلنه
اليه كاف حرف جر و يا مثل معناسنه اسم قول مجروردر حرف جر ايله
ويا اضافتله مضافدر كاف خطابه للمسافر كقولك به متعلق راشدا
حالدر مقدر فعلك فعلندن تقديري اذهب ويا سافر حال كونك
راشدا مهديا حال بعد حال يعني حال مترادفه وجمله مقول قولدر ويجب
مضارع معروف ومستتر فاعلي عايددر حذفه في المؤكد يجب به
متعلق مثل معلوم زيد مبتدا وابوك خبري ومعطوفا حال فوكن
وجمله محلا مجروردر اضافتله واي حرف تفسير او صفة فعل وفاعل
ومفعول ومستترها مبتدا مضافدر حالة راجع ضميره ان حرف نصب
يكون انكله منصوب مضارع ومستتر اسمي عايددر حالة مقررة
خبري لمضمون مقررة متعلق جمله مضاف اليه اسميه صفت جمله در
محصول تركيب حال لازم اولان بودركه مؤكد اوله نته كم امثله دن
معلوم اولدي جمله حاله اولور زيرا بيان هيئت مؤكد اوله اولدغي
كبي

كبي جمله ايله ده اولور پس جمله اولنجه اكا بر رابطه لازمدركه اني ماقبلنه
ربط ايليه زيرا جمله ده استقلال وار افاده ده ايدي بر رابطه محتاجدر
پس اكر جمله اسميه اولورسه اني رابطه واو وضمير اولور جاءني زيد وابوه
قايم كبي يالكز واو ده اولور جاءني زيد والشمس طالعة يالكز ضمير اولور
كلمته فوه الى في كبي اما يالكز ضميرله ربط ضعيفدر زيرا جمله اسميه ده
استقلال مقرردر ايدي بر قوي رابطه محتاجدر بو جمله نك
صدرنده واقع اوله وجوب طريقيله ضمير خود لايق بودركم صدر
جمله ده اوليا جمله اسميه بو ايله اما اكر حال جمله فعل مضارع مثبت
اولورسه انده رابطه ضميردر انجق زيرا مضارع مثبت اسم فاعل
كبيدر واسم فاعلكه مفرد اوله رابطه ضميردن غيري اولماز وهر جمله كه
بو ايكي جمله دن غيريدر يعني جمله اسميه ومضارع مثبت جمله سيدر
يعني ماضي مثبت ومنفي ومضارع منفيدر بونلرده رابطه
واو وضميردر ويا بونلرك بريسيدر هر قنغيسي اولورسه مضارع
منفيده دريسن جاءني زيد ما يركب بونلرده واو ويركب ويدرسين
ومضارع منفيده دريسن جاءني زيد لا يركب ياخود ولا يركب
دريسن اوله كبي مثال يالكز ضميرله در ثاني واو وضميرله در اما ماضي
منفيده جاءني زيد ما ركب دريسن وماضي مثبتده جاء زيد قد

ركب دريسن

معلوم اوله که ماضی مثبته لفظ قد لازمدر یا ظاهر ویا مقدر جاءکم
دیدیکمز کبی و مقدر الله کلامنده کبی او جاؤکم حصرت صدورهم ای
قد حصرت دیمکدر بو کلمک علی ان شاء الله تعالی بر عبرده معلوم
اولور ویجوز حذف العامل یعنی عامل حالی حذف ایلمک جایزدر
شویله که سفره کیدجک کمسه یه دیرسن راشدا مهدیا یعنی سر او
اذهب او سافر راشدا مهدیا دیمکدر اما حال مؤکده نك عاملی
حذف ایلمک واجبدر واول بر حالدرکه کلام سابقك مضمونی
تأکید ایدر مثالی زید ابوك عطوفا ایدی عطوفا بر حالدرکه ابوتك
مفهوم اولان محبت وشفقتی تأکید وتقریر ایدر وعاملنی بویله تقدیر
ایدرلر احقه عطوفا افعال بابندن ویا احقه ثلاثی بابندن یعنی باب
اولدن یعنی انی بلورم محبتلی وشفقتلی اولدغی حالده اما سکاکی
دیرکه اصح تقدیرات بنم قتمده بحبی عطوفا اندر یعنی محبتلی اولدغی
حالده دیرلر حاصلی عمرنی محبتله کچیرر و حال مؤکده نك مقابلی
حال منتقله در که مضمون کلام سابقی مقید ایدر مثلا جاءنی زید
راکبا رکوب بو مثالده مجیئه قید اولدی وشرطها حال مؤکده نك
عاملنی حذف ایلمك وجوبنك شرطی مضمون جمله اسمیه
متقرر ومؤکده اولمقدر یعنی ایکی اسمدن مرکب اولان جمله که اول

اول اسملرك هیچ برسی عامل اولمیه اول جملهنك مفهومنی تأکید وتقریر ایلیه
نظیری التمیز ما یرفع الابهام المستقر عن ذات مذکورة او مقدرة فالاول
عن مفرد مقدار غالبا اما فی العدد نحو عشرون درهما وسیأتی واما فی غیره
نحو رطل زیتا ومنوان سمنا وعلی التمرة مثلها زبدا فیفرد ان کان جنسا الا
ان یقصد الانواع ویجمع فی غیره ثم ان کان بتنوین او بنون التثنیة جازت
الاضافة والا فلا وعن غیر مقدار نحو خاتم حدیدا والخفض اکثر التمیز
مبتدا خبری محذوف ای من المنصوبات التمیز او من الملحقات بالمفعول
التمیز یا خود مبتدا محذوف خبردر ای هذا باب التمیز پس بو ایکی وجه
اوزره ما یرفع خبر مبتداء محذوف اولور ای هو ما یرفع دیمکدر ما موصوله
ویا موصوفه در یرفع مضارع معروف مستتر فاعلی عاید در مایه الابهام
یرفعنك مفعولی به در المستقر صفت مستقر ثابت دیمکدر عن ذات
یرفعیه متعلقدر مذکورة صفت ذاتدر او مقدرة اکا معطوف
وبو جمله صله در ویا صفتدر مایه موصوله صله سیله ویا صفتیله خبر مبتدا
محذوفدر تقدیری هو یرفع دیمکدر فالاول فا حرف تفسیر وما بعدی
مبتدا عن مفرد خبری ومقدار صفتی غالبا ظرف ویا حال ویا مصدر
محذوف صفتیدر ویا مقدر یکون دن خبردر تقدیری فالاول یرفعه
عن مفرد مقدار فی غالب الاحوال او حال کونه المفرد المقدار غالبا

دکونه من مفرد مقدار غالبا اما فی العدد فعل مقدره متعلقدر که اکا عن مفرده
قولی دلالت ایدر و یا خبر مبتدا محذوفدر و یا صفت مفرددر تقدیری تبع فی الوزن
و یا هو فی العدد و یا عن مفرد کاین فی العدد نحو معلوم عشرون مبتدا خبری محذوف
تقدیری لی و یا له دردرهما تمییز و جمله محل جرده در اضافتله و سیاقی مضارع
معروف و مستتر فاعلی عایددر تمییزه و اما حرف عطف فی غیره معطوفدر
فی العددیه و ضمیر الها راجعدر نحو رطل زیتا عشرون درهما کبیدر اعرابی
و منوان سمنا انک کبیدر و رطل زیتا لفظنه معطوف و علی التمرة خبر مقدم ذو
متعلقدر و یا جردر و مثلها مبتدا مضافدر تمره یه عاید ضمیره زبدا تمییزدر
مثلهادن و بو جمله معطوفدر رطل زیتا قولنه فیتعود مضارع مجهول و مستتر
اسمی عایددر تمییزه و جنسا خبری و جزای شرط کان فعل شرط و مستتر اسمی
عایددر تمییزه و الا حرف استثنا ان حرف ناصب یقصد مضارع
مجهول منصوبدر ان حرفیله الانواع قایم مقام فاعلی بو کلام فیتعود
قولندن مستثنادر و مستثنامنه محذوفدر و استثنا مفرغدر تقدیری
فان کان جنسا یتعود فی جمیع الاحوال الا حال قصد الانواع و جمع
مضارع مجهول و مستتر فاعلی عایددر تمییزه فی غیره ای غیر الجنس
یجمع یه متعلق ثم حرف عطف ان حرف شرط کان فعل شرط
و مستتر اسمی عایددر تمییزه بتنوین خبری او بنون التثنیة الا معطوف

دره و تمییزه جره ده صرفی جره ده

الا معطوف جازت ماضی معروف الاضافة فاعلی و جمله جزاء شرط
والا دجهی کجدی یعنی که فلا ای فلا یجوز الاضافة و عن غیر مقدار معطوفدر
مفرد مقداره نحو خاتم حدیدا و لخفض مبتدا اکثر خبری محصول ترکیب
تمییز بر اسمدر که ذات مذکوره دن و یا مقدره دن ابهام مستقر و ثابتی رفع
ایلیه او لکسی که ذات مذکوره دن ابهام ثابتی رفع ایلر اولدر که مفرده
ابهامی رفع ایلر مفرد یا عدددوه اولور نحو عندی عشرون درهما
بحث عدد و تمییز مستوفی کلجکدر ان شاء الله تعالی و غیر عدددن اولن
یا موزون اولور نحو عندی رطل زیتا و منوان سمنا کبی یا مکیلدن اوله
یعنی کیله او لجولندن اوله نحو عندی قفیزان برا و یا مقیاسدن اوله علی
التمرة مثلها زبدا کبی فیتعود ان کان جنسا یعنی بر تمییز که مفرددن ابهامی
رفع ایلر اول تمییزی مفرد کتورمک کرک اول تمییز جنس اولجق اولورسه
و جنسدن بو مقامده مراد قلیله و کثیره شامل اولانلردر زیت و عسل
و سمن و ما بکی نحو عندی رطل زیتا و رطلان زیتا و ارطال زیتا کبی الا
قجانکه جنسدن ایکی نوع مراد ایلیه سن پس تثنیه ایدرسن نحو عندی رطلان
زیتین و انواع قصد ایدرسک جمع کتوررسین نحو عندی رطلان و عندی
ارطال زیوتا یعنی اجناس بوکا قیاس ایله اما اکر تمییز جنس دکلسه غیری
اولورسه اکا جمع ایدرلر نحو عندی صندوق کتبا او اثوابا ثم ان کان

یعنی بونی بلدکیـ اندنصکره بیل که اول معدود مقداریکه تمییز کتوررسین
اکر اندن تنوین ویا نون تثنیه اولورسه تنوینی ونون تثنیه‌یی حذف ایدرک
مابعدینه اضافت ایلمک جایزدر نحو عندی رطل زیت ومنوان
سمن اما اکر اول معدودده جمع نوننه مشابه نون اولورسه عشرون درهما کبی
ویا اضافت اولورسه علی التمرة مثلها زبدا کبی اول نونی واول اضافتی
حذف ایلمک وممیزینه اضافت قلمق جایز دکلدر ایمدی عشرون
درهم ومثل زبده دیمک جایز دکلدر وشول معدودکه تمییز ایدر اکثر مقدار
اولور ذکر اولان اقسام کبی غیر مقدارده اولور نحو خاتم حدید او بابٌ
ساجاً کبی بو قسمده اضافتله خفض اکثردر پس استعمالده خاتم حدید
زیاده‌در خاتم حدیداً دن والثانی عن نسبة فی جملة او ما ضاهاها
مثل طاب زید نفسا وزید طیب ابا وابوة ودارا وعلما اوفی
اضافة مثل یعجبنی طیبه ابا وابوة ودارا وعلما ولله دره فارسا
ثم ان کان اسما یصح جعله لما انتصب عنه جاز ان یکون له ولمتعلقه
والا ان یقصد الانواع فهو لمتعلقه فیطابق فیهما ما قصد الا ان یکون
جنسا الا ان یقصد الانواع وان کان صفة کانت له وطبقه
واحتملت الحال ولا یتقدم التمییز علی عامله والاصح ان لا یتقدم
علی الفعل خلافا للمازنی والمبرد والثانی تقدیرا مرفوع مبتدا

عن

عن نسبة خبری فی جملة نسبة متعلق او حرف عطف ما موصول
ویا موصوف ضاهاها ماضی معروف وفیه مستتر فاعلی عاید در ما یه
ها مفعول به عاید در جمله یه موصول ویا موصوف صله‌سیله ویا
صفتیله معطوفدر جمله یه محلاً مجرور مثل معلوم طاب ماضی معروف
زید فاعلی نفساً جمله‌ده نسبتدن تمییزدر وجمله محلاً مجروردر اضافتله
وزید مبتدا وطیب خبری وابا جمله یه معطوفدر مشابهت اولان
نسبتدن تمییزدر وجمله محلاً مجروردر اضافتله وزید مبتدا وابوة
اکا معطوفدر ودارا وعلما بونلر ده او حرف عطف فی اضافة فی
جمله یه معطوفدر مثل معلوم یعجبنی فعل ومفعول طیبه فاعلی ابا اضافتدن
نسبتدن تمییزدر وابوة وعلما ودارا اکا معطوفلردر ولله مقدم
خبردر دره مؤخر مبتدا وفارسا اضافتدن نسبتدن تمییزدر ثم حرف
عطف ان حرف شرط کان فعل شرط مستتر اسمی عاید در تمییزه اسما
خبری یصح مضارع معروف جعله فاعلی مضافدر اسمه راجع ضمیره
ولام حرف جر ما موصول ویا موصوف انتصب ماضی معروف
وفیه مستکن فاعلی عاید در تمییزه عنه انتصبه متعلق وضمیر ما یه عاید در
وجمله ما یه صله ویا صفتدر موصول صله‌سیله ویا موصوف صفتیله
محلاً مجروردر جار مجروریله متعلقدر جعل یه وجمله یعنی یصح جعله لما انتصب عنه

نعتدر اسما لفظه وعنه ده عن مجاوزه معناسنه در اى لما انتصب مجاوزاً عنه
ويا بعد معناسنه در نحو قوله تع طبقا عن طبق اى حالا بعد حال بو ظاهردر
وحاصلى بردر جاز ماضى معروف ان حرف نصب يكون مستقبل معروف
ومستتر اسمى عايد در تمييزه وله جرى ولمتعلقه اكا معطوف وبو كلام
تاويل معروده فاعل جار در وجزاء شرطله ده ولمتعلقه ده ضمير مايه
عايد والا يعنى ان لا يصح ذلك پس فعل حذف اولدى حرف شرط اكا
دلالت ايلدى كيچون ولون لامه ادغام اولوب الا اولدى فهو
مبتدا المتعلقه خبرى جمله جزاء شرطدر انكچون اولنه فا داخل اولدى
فيطابق مضارع معروف ومستتر فاعلى عايد در تمييزه فيهما يطابق
متعلق ما موصول ويا موصوف قصد ماضى مجهول ومستتر قايم مقام
فاعل عايد در مايه وجمله صله ويا صفتدر مايه موصول صله ويا
موصوف صفتيله مفعول يطابق در والا حرف استثنا ان يكون
مستقبل معروف منصوبدر ان حرفيله ومستكن اسمى عايد در تمييزه
جنسا خبرى وبو كلام مستثنا در فيطابق قولندن ومستثنا منه
محذوفدر تقديرى فيطابق فيهما ما قصد في جميع الالوان الا
ان يكون جنسا فانه لا يطابق ما قصد الا ان يقصد الانواع
مستثنا در الا ان يكون جنسا قولندن اعراضى الا ان يقصد الانواع

قولندن

قولندن معلوم در ان حرف شرط كان فعل شرط ومستتر اسمى عايد در تمييزه
صفة خبرى كانت جزاء شرط ومستتر اسمى عايد در صفته خبرى وطبعه
مفعول معه تقديرى كانت الصفة مختصة له مع طبعه وله ده ضمير عايد در
ما انتصب عنه يه واحتملت ماضى معروف ومستكن فاعلى عايد در
صفته الى ال مفعول به در ولا يتقدم نفى استقبال لتمييز فاعلى والاصح
مبتدا ان لا يتقدم نفى مستقبل معروف منصوبدر ان حرفيله ومستتر
فاعلى عايد در تمييزه على الفعل اكا متعلق خلافا مفعول مطلق
للمازنى اكا متعلق والمبرد اكا معطوف تقديرى خولف خلافا
لقول المازنى والمبرد وجمله خبر مبتدادر محصول تركيب وقالم مصنف
تمييزك قسم اولنى كه ذات مذكوردن ابهامى رفع ايدوب بيان ايلديسه
قسم ثانيه شروع ايدوب بيورر كه تمييزك قسم ثانيسى اولدر كه ابهامى
ذات مقدره دن رفع ايدر يعنى جمله ده واقع نسبتدن ابهامى رفع ايده
نحو طاب زيد نفسا بونده طاب فعلنى زيده نسبتدن ابهام حاصل
حاصل اولدى زيرا نه جهتدن طيب اولدغى معلوم اولمادى پس
نفسا ديمكله بيان ايلديكه نفس زيد طيب ايمش تقديرى طاب نفس
زيد ديمكدر ويا جمله يه مشابهه اولان ابهامى رفع ايده مثلا اسم فاعل
ويا اسم مفعول ويا صفت مشبهه ويا افعل تفضيل اولان نسبتدن

ابهامی رفع ایدر نحو زید طیب ابا طیب صفت مشبهه در زیده راجع
ضمیره اسناددن ابهام حاصل اولدی وابا ابهامی رفع ایلدی یعنی
زید کندی بابا اولدیغی جهتدن ایودر ویا باباسی اولدیغی جهتدن ایودر
ویا اضافتدن اولان نسبتدن ابهامی رفع ایدر نحو یعجبنی طیبه
ابا بونده طیبک زیده راجع ضمیره اضافتندن ابهام حاصل اولدی
وابا انی رفع ایلدی جمله ده اولان نسبتدن رفع ابهامه برمثال کتورمدی
اما شبهه و اضافته کثرت امثله ایراد ایلدی اصناف تمییزاته
اشارت ایچون بعض نحویلر دیدیلرکه مراد ذات مقدره دن نفس
نسبتدرکه طاب نفسک زیده اسناددندن ناشی اولور پس بو اسناددن
ابهام حاصل اولورکه بیانه محتاجدرکه نه جهتدندر ایدی بو نسبته ذات
مقدره دیرلر واحتیاج یوقدرکه انی برنسنه تعبیر ایده لر اما قول اول
اصحدر زیرا ذات مقدره برنسنه یه که مبهم و مقدر در اطلاق ایلمک
نفس نسبته اطلاق ایلمکدن اولادر ذات مقدره نک امثله اضافیه سندن
بعضیدر لله دره فارسا ترکی یعنی لله در فروسیته بو آتلیلکندن تعجب
معناسنده استعمال اولور در دالک فتحی و رانک تشدیدیله اصلده
سوت معناسنه درکه عجم شیر دیرلر صکره خیر معناسنه استعمال ایلدیلر
لله خیر فروسیته یعنی خدانک در زیاده اتلیلکی خیری یعنی خدایه
لایقدر

لایقدر مراد کوزل اتلیلکندن تعجبدر ثم ان کان اسما جونکه نسبت واقع
اولان ذات مقدره دن تمییزی بیلدک بیلکه اول نسبت ایکی قسمدر
برسی اولدرکه اسم اوله وبرسی صفت اوله پس اکر تمییز اسم اولوب
انتصب عنه دن انی تمییز ایلمک صحیح اولورسه اندن انی تمییز ایلمک
جایزدر متعلقندن نحو طاب زید ابا ایدی بونده اب اسمدرکه
انی ما انتصب عنه دن که زیددر تمییز ایلمک جایزدر پس اب زید اولور
وجایزدرکه باباسی اوله یعنی زید انی بابادر ویا انک انی باباسی
واردر معلوم اولهکه زید کبی اسملرده ما انتصب عنه دیمک مجازدر
زیرا زید تمییزی نصب ایلمز بلکه زیدک عاملی نصب ایلر بعضیلر
طاب زید ابا معناسنی زید خوش شد کندی بابا اولدیغی جهتدن و متعلقک
معناسنی زید خوش شد باباسی اولدیغی جهتدن دیمشلردر اما اکر اسم مذکوری
ما انتصب عنه دن تمییز ایلمک صحیح اولمازسه پس ما انتصب عنه نک
متعلقنک اسمی اولور و مقصوده مطابق اولور افراد ده و تثنیه ده
وجمعده ایکی مذکور صورتده بیله ایدی طاب زید ابا دیرسین اکر اب دن
کندی زید مراد اولورسه کنه بویله در اکر بر باباسی مراد اولورسه طاب
زید ابوین دیرسین اما اکر زیاده مراد اولورسه طاب زید اباء دیرسین
واکر طاب الزیدان دیسک و بونلرک کندیلرنی تمییز کتورسک ابوین

دیرسین واکر ایکیسنک باباسی مراد اولسه وایکیسنک باباسی کرکی
اولسه ابوین وهباری که طاب الزیدان ابا دیرسین اما هر برینک
علی حده باباسی اولسه ابوین دیرسین واکر بابالری ودده‌لری مراد
اولورسه اباء دیرسین وهباری که طاب زید دارا دیرسین بردر
مراد اولور واکر ایکی دار مراد ایدرسک طاب زید دارین
دیرسین واکر زیاده مراد ایدرسک صیغهٔ جمع کتورسین پس
تمییز مطابق اولور مقصوده افرادده وتثنیه‌ده وجمعده الا بر
وقتده که تمییز جنس اوله یعنی قلیله وکثیره متناول اوله ایمدی
اول وقت تثنیه وجمع ایلمزلر نته که ذات مذکوره‌نک تمییزلری
معلوم اولمشدر ایمدی طاب زید علماً وطاب الزیدان علماً
وطاب الزیدون علما دیرسین مکر اسم جنسله ایکی نوع مراد
ایلیه‌سین پس تثنیه ایدرسین طاب زید علمین وانواع مراد
ایلرسک طاب زید علوماً دیرسین وهرکاه که تمییز صفت اولان
نسبتدن اوله یعنی اسم فاعلدن وغیریدن اوله اول صفت ما
انتصب عنه‌نک اولور متعلقنک اولماز ما انتصب عنه‌یه
لله درّ زید فارساً ودرّ الزیدین فارسین ودرّ الزیدین فوارس
دیرسین مراد ما انتصب عنه‌نک فروسیتدن تعجبدر یعنی زیدک خوب

خوب اتلیلکی وفروسیتی ایلکی واهلیتی خدانکدر یعنی خدایه لائق‌درکه
ترکیب ایلسندن امدکی سوت حلال اولسون ویرلر مقام استغرابده
بونک کبیلری خدایه نسبت ایدرلر زیرا عجایب وغرایبی خالق اولدر
واحتملت الحال یعنی مذکور صفت حالده اولمغه محتملدر نحو لله درّ زید فارساً
معناسی تمییز اولدقده نته دیر فروسیتی زید حال اولدقده دیرسین لله درّ
زید حال کونه فارساً ولا یتقدم التمییز یعنی مفردن تمییز اول مفرده نسبته
مقدم اولماز مثلا عشرون درهماده درهماً عشرون دیمک جایز
دکلدر زیرا مقصود عددی مبهم ذکر ایدوب صکره بر جنسله معینله
تفسیر ایلمکدر وتمییزی اسم مفرد اوزرینه تقدیم ایلمک بو مقصودی
مفوتدر وسایر مفردات تمییزلرینه کوره بوکه قیاسدر والاصح یعنی
بر فعل که تمییز انک نسبتدن ابهامی رفع ایلیه اول تمییزی اول فعل
اوزره تقدیمده اختلاف ایلدیلر جمهور جایز دکلدر دیدیلر یعنی نفساً
طاب زید دیمزلر زیرا مقصود ابهامدن صکره تفسیردر وابهامی ازاله
ایدر فعل اوزره مقدم ایلمک بو مقصوده مانعدر اما مازنی ومبرد
وفرّا تمییزی فعل اوزره مقدم ایلمکی جایز طوتمشلردر زیرا که فعل عامل
قویدر متقدم ومتأخردن تصرف ایلمکه قادردر وبو مسئله استشهاد
ایلمشلردر. بیت اتهجر لیلی بالفراق حبیبها • وما کان نفساً بالفراق تطیب

دیدیلرکه نفساً تطیب دن تمییزدر واوزرینه مقدم اولمشدر اما
جمهور دیرکه روایت بووجه اوزرینه درکه وما کان نفسی بالفراق
تطیب لیکن قول جمهور اصحدر نته که بیان اولدی المستثنی متصل
ومنقطع فالمتصل هو المخرج عن متعدد لفظا او تقدیرا بالا واخواتها
والمنقطع المذکور بعدها غیر مخرج وهو منصوب اذا کان بعد الا غیر الصفة
فی کلام موجب او مقدما علی المستثنی منه او منقطعا فی الاکثر او کان
بعد خلا او عدا فی الاکثر او ما خلا وما عدا ولیس ولا یکون ویجوز فیه
النصب ویختار البدل فیما بعد الا فی کلام غیر موجب وذکر المستثنی منه
مثل ما فعلوه الا قلیل والا قلیلا المستثنی مبتدا متصل خبری ومنقطع
اکا معطوف فالمتصل مبتدا وفا حرف تفسیر هو ضمیر فصل ویا مبتدا
المخرج خبری عن متعدد اکا متعلق لفظا تمییزدر متعدددن اوتقدیرا
اکا معطوف بالا مخرجه متعلق واخواتها اکا معطوف وضمیر الایه
راجعدر المخرج متعلقاتیله خبر مبتدا ثانی واول خبریله خبر اولدی والمنقطع
مبتدا المذکور خبری بعد ظرف مذکوره وها مضاف الیه راجعدر الایه
وغیر حالدر مذکوردن مستتردن ومخرج مضاف الیه تقدیر کلام والمستثنی
المنقطع الشیء الذی یذکر بعد الا او احدی اخواتها حال کون ذلک
الشیء غیر مخرج وهو مبتدا عایددر المستثنا یه منصوب خبری واذا ظرف

ظرف وکان ما فی موقوف ومستتر اسمی عایددر مستثنایه وبعد خبر کاندر
والا مضاف الیه غیر نعت الا ویا حالدر ای حال کون الا غیر الصفة مضاف الیه
فی کلام کان یه متعلق ویا خبر مبتدا یه محذوفدر موجب صفت کلامدر
وجمله محلا مجروردر مضاف الیه او مقدما بعد الا معطوفدر علی المستثنی
مقدما متعلق منه مستثنا یه او منقطعا مقدما معطوف علی الاکثر
مبتدا محذوف خبردر که هو در ای وجوب النصب فی المنقطع فی القول
الاکثر او کان معطوفدر کان بعد الا یه ومستتر اسمی عایددر المستثنا یه
بعد خلا خبری ومضاف الیه وعدا اکا معطوف فی الاکثر اعرابی سابق
کبیدر اما ما عدا وما خلا خلا یه معطوفلردر ولیس ولا یکون کذلک
بونلر افعالک مضاف الیه واقع اولملری دلیلدر انشاء الله واقع اولان
افعالک اسملری اولدقلرینه ویجوز مضارع موقوف النصب فاعلی
ویختار مضارع مجهول البدل قایم مقام فاعلی فی وقف جودما موصول
ویا موصوف وبعد ظرف وعاملی مقدردر الا لفظی جراو مضاف الیه در
فی کلام فعل مقدره متعلق ویا خبر مبتدا یه محذوفدر غیر نعت کلامدر موجب
مضاف الیه فعل مقدر فاعلیله ومتعلقیله در ویا صفتدر ما یه موصول
صلهسیله ویا موصوف صفتیله فی جرفیله مجروردر جار مجروریله یختار یه
متعلقدر ذکر ما فی مجهول المستثنی منه قایم مقام فاعلی وبو جمله معطوفدر

صله یه مقامی و یختار البدل فی الاسم الذی وقع بعد الا فی کلام غیر موجب وذکر
المستثنی منه قبله حقیقة مثل معلوم ما حرف نفی فعلوه فعل و فاعل و مفعولبه
الا حرف استثنا قلیل فعلوه فاعلندن مستثنا در فی واودن بدلدر یعنی
فعلوه واوندن و نصبی مستثنا لغلدر الا قلیلاً مثال نصبی مثال رفعه
عطفدر **محصول** ترکیب مستثنی نحویلر اصطلاحنده ایکی معنا اوزره
مشترکدر بریسنه مستثنای متصل دیرلر و بریسنه مستثنای منقطع و منفصل
دیرلر مستثنای متصل اولدر که بر متعدددن مخرج اوله که اول متعدد لفظا
و یا تقدیرا مذکور اوله و اول اخراج الا کلمه سیله و اخواتیله اولور که
بونلره صکره ذکر اولنجقدر ان شا الله تعالی مقصود بودر که برامر
متعدده بر حکم متعلق اولور و الا و اخواتیله اول متعددک بعضینی
اول حکمدن اخراج ایدرسین پس اول بعضک ما عداسی باقی قالور
اول حکمده مندرج سویله که جاء الیوم الا زیدا و بیک زید کلمه
الا ایله مخرج اولمشدر حکمی مجیٔدن که قومه متعلقدر که متعدددر لفظا
مذکوردر پس قومدن زیددن غیریسی حکم مجیٔده داخل قالدی کنه بونک
کبیدر ما جاءنی الا زیدا ما جاءنی احد الا زید زید بونده حکم عدم
مجیٔدن مخرج اولمشدر که متعلقدر بر متعدده که تقدیرا مذکوردر که
احددر لفظیدر مستثنای منقطع اولدر که الادن و اخواتندن صکره

مذکور اوله اما متعدددن مخرج اولمیه زیرا که مستثنا مستثنای
منقطعی شامل و اکا متناول دکلدر مثل ما جاءنی احد الا حمارا
حمار احد جنسندن دکلدر زیرا که احد اولدر که مخاطب اولمغه صالح
اوله و هو منصوب یعنی مستثنا منصوب اولور قچانکه کلام موجب
الا و غیر صفتدن صکره واقع اوله نتکه جاء القوم الا زیدا ده مذکور
اولدی کلام موجب اولدر که انده نفی و نهی و استفهام اولمیه کنه
مستثنا منصوب اولور مستثنا منه اوزرینه مقدم اوله مثل ما جاءنی
الا زیدا احد و اگر الا زیدا مؤخر اولیدی احددن زید ده ایکی وجه جایز
اولوردی بری استثنا لغله منصوب اولمق و بری بدلیله مرفوع
اولمق کنه بونک کبی اگر مستثنا منقطع اولورسه منصوب اولور اکثر
لغتده و بعض عربک لغتنده مستثنای منقطع مرفوعدر کلمتدر
نحو ما جاءنی احد الا حمار رفع حمارله احددن بدلغله و بو لغت زیاده
ضعیفدر زیرا بونده هیچ بدل متصور دکلدر بدلک انواعندن غیری اول
خود بر کلامدر اولورکه غفلت و سهو طریقیله واقع اوله و استثنای
منقطع بر کلامدر اولورکه طریق فکر و فراستیله صادر اولمش اوله کنه
مستثنا منصوب اولور اگر خلادن و عدادن صکره واقع اولورسه
اکثر لغتده زیرا بونلر فعلدر ما ضیدر خلا یخلو خلوا و عدا یعدو عدوا

عدداً دن وفا علاری کندیلرده مستتر وما بعدلری مفعول به لغله منصوب
اولورلر نتکه جاء القوم خلا زیداً وعدا زیداً دیرسین یعنی خلا الجائی زیداً وعدا
الجائی زیداً دیمکدر وبعض لغتده بونلر حرف جردر وما بعدلری مجرور
اولور ولکن مستثنا جمیع لغاتده منصوب اولور اگر ماخلا وماعدا
کلامده واقع اولورسه زیرا بو تقدیرجه فعلیتلری متحقق اولور زیرا کلمهٔ
ما حرف مصدردر داخل اولماز الا فعله وبو ما مصدری تقدیر
زمانی مقتضیدر نحو جاء القوم ماخلا زیداً وما عدا زیداً ای جاء القوم
زمان خلوه زیداً وزمان عدوه الجائی ای مجاوزته زیداً ولکن مستثنا
منصوب اولور لیس ولا یکون دخی کلامده زیرا بو ایکی فعل افعال ناقصه دندر
واسملری تحتلرنده مضمردر وما بعدلری خبر لغله منصوبدر نحو جاء القوم
لیس زیداً ولا یکون زیداً ای لیس الجائی زیداً ولا یکون الجائی زیداً وتجوز
یعنی مستثناده نصب جایز وبدل مختاردر هرکاه که الا حرفی کلام
کلام غیر موجب تامده واقع اوله یعنی مستثنا منه ده مذکور اوله
نحو ما جاءنی احد الا زیدٌ بدل الغلط رفعله بدل طریقیله والا زیداً مستثنا
طریقیله وما مررت باحد الا زیدٍ بدل الغلط مجرور والا زیداً بدل الغلط
نصبله مستثنا وما رأیت احداً الا زیداً ایکی طریقیله بیله منصوب
الا بدل الغلط مختار ومستثنا لغله جایزدر بوده بو قبیلدندر مافعلوه

ما فعلوه الا قلیلٌ الا قلیلا اولکی بدل ثانیسی مستثنادر ویعرف علی حسب
العوامل اذا کان المستثنی منه غیر مذکور وهو فی غیر الموجب لیفید نحو ماضرب
الا زیداً الا ان یستقیم المعنی نحو قرأت الا یوم کذا ومن ثم لم یجز مازال
زید الا عالماً واذا تعذر البدل علی اللفظ فعلی الموضع نحو ما جاءنی من احد
الا زیدٌ ولا احد فیها الا زید وما زید بشیء الا شیء لان من لا تزاد بعد الاثبات
وما ولا لا تقدران عاملتین بعده لانهما عملتا للنفی وانتقض النفی بالا
بخلاف لیس زید شیئاً الا شیئاً لانها عملت للفعلیة فلا اثر لنقض معنی النفی
لبقاء الامر العاملة هی لاجله ومن ثم جاز لیس زید الا قائماً وامتنع
ما زید الا قائماً ویعرف مضارع مجهول ومستتر قائم مقام فاعل مستثنا به
راجع علی حسب العوامل یعرب به متعلق اذا ظرف زمان کان
افعال ناقصه دن مستثنی منه اسمی غیر مذکور خبری وجمله محلا مجرور مضاف الیهدر
وهو مبتدا عاید در ترک مستثنا منه یه یا خود اعراب علی حسب العوامله
یا خود مستثنا منه غیر مذکور اولمغه ویا مستثنا الادن حالدر اولوب
مستثنا منه مذکور اولمغه فی غیر الموجب خبر مبتدا لیفید مضارع معروف
لام کی ایله منصوب مستتر فاعلی عاید در ترک مستثنا منه یه وما اعرابه
ومقدره متعلقدر تقدیری وانما اشترط کونه فی غیر الموجب لیفید
المعنی وجایزدر کم فی غیر الموجب متعلق اولدیغنه متعلق اوله

تقدیری و هو یکون فی غیر الموجب لیفید مثل معلوم ما ضربنی ما حرف
نفی وضربنی فعل ومفعول به الا حرف استثنا و زید فاعل ضربدر
الا حرف استثنا ان یستقیم تأویل موجوده ان حرفیله المعنی تقدیرا
مرفوع فاعلی مستثنا الیه مستثنا منه محذوف در تقدیری فلا یقع فی الموجب
فی جمیع الاحوال الا حال استقامة المعنی بعضی نسخه‌ده فی غیر الموجب وار
استثنادر ای عدم ذکر المستثنی منه انما هو فی غیر الموجب الا ان
یستقیم المعنی فانه یجوز ح عدم ذکر المستثنی منه فی الاثبات ایضا مثل
معلوم قرأت فعل وفاعل الا حرف استثنا یوم مستثنا کذا مضاف
الیه و مستثنا منه محذوف تقدیری قرأت جمیع الایام الا یوم کذا مراد
جمیع ایامدن قرائته صالح اولان کونلردر عمری کونلرندن عقل و عرف
دلالتیله و من ثمه جار و مجرور لم یجز ده متعلقدر مقدم اولدی حصر
ایچون لم یجز فعل جحد مطلق ماضی ال ماضی معروف اخوات کان
زیدا اسمی الا حرف استثنا عاملا خبری و یوم کلام فاعل لم یجزده
ای لم یجز هذا الترکیب و اذا ادات شرط تعذر فعل شرط
البدل فاعلی علی اللفظ بدلی متعلق فعلی الموضع جار شرطای
فهو ثابت علی الموضع مثل معلوم ما حرف نفی جاء ماضی معروف
و نی مفعولی من حرف جر احد مجروردر انکله محلا مرفوع جائنی نک
فاعلی

فاعلی الا حرف استثنا زیدا احددن مستثنادر و رفعی محل من احددن
بدلیتیله و نصبی استثنا لغله‌در و لا حرف نفی جنس ایچوندر احد اسمی مبنی در فتحی
اوزره فیها خبری الا حرف استثنا زید بدلدر احد اسم لانک محلندن مالیس
ث . و زید اسمی و شیئا خبری و الا حرف استثنا و شیئا مستثنادر فعله
شیئا محلندن بدل لفظه زیرا اصلنده خبر مبتدادر و نصبی استثنا لغله
و بو ایکی جمله معطوفلردر ما جاءنی الا زید جمله سنه پس تحقیق رفعت
اولوردر لام حرف جر ان و قدر حروف مشبهه بالفعلدن من کفطی مراد
محلا منصوب اسمی لا تزل دنفی مستقبل و مستتر قایم مقام فاعلی عاید در
من حرفنه بعد ظرف مکان الاثبات مضاف الیه و بو جمله خبر ان در
دان اسمیله و خبریله تأویل مصدره محلا مجروردر و ما و لا معطوفلردر
من حرفنه لا تقدر ان نفی مستقبل بناء مفعول و ضمیر بارز قائم مقام
فاعلی عاید در ما و لا یه عاملتین حالدر بارزدن و یا تمیز و یا مفعول ثانیدر
لا تقدرانه جعل معناسنی تضمین ایلدکل بعد ظرف مکان مضاف الیه
راجع ضمیره لانهما ای لان ما و لا علمتا ماضی معروف و ضمیر بارز
فاعلی عاید در ما و لا یه لنفی علمتا یه متعلق و قد حرف تحقیق انتقض
ماضی معروف و مستتر فاعلی عاید در نفیه بالا انتقض یه متعلق در
و جمله حالدر مجرورونکه نفی در و علمتا قولی خبر لانهما در و لان من قوله

مقدره متعلقدر تعذیری وانما تعذر البدل فیها علی اللفظ لعدم زیادة
من بعد الاثبات ولعدم تعذیرها ولا حال کونهما عاملتین بعدما لاجل
عملها للنفی والی ال ان النفی قد انتقض بالا بخلاف خبر لیس المحذوف فی
لیس زید شیئا الا شیئا جملهٔ فعلیه مضاف الیه واقع اولمشدر
ای لیس عملت للفعلیة جار مجرور بله بخلاف به متعلق تعذیری وهذا
الذی ذکرناه من عمل ما ولا للنفی ملتبس بخلاف لیس زید شیئا الا شیئا
لاجل عمل لیس للفعلیة لا للنفی فلا اثر لنقض معنی النفی اعرابی
لا اصدق فیها ذه ظاهر در وفا نتیجه ایجوندر لبقاء جار مجرور لا ثرهٔ متعلقدر
واضافتی مصدرک فاعلنه در کرا الامر در العاملة صفتی سببیه
الامرک حقی یعنی لیس لاجله العامله به متعلق وضمیر امره راجع در یا خود
العامله ده الف ولام تعریفی واذا کان کذلک فلا اثر لنقض
النفی لبقاء الامر الذی عملت کلمة لیس لاجل ذلک الامر ومن ثم
جاز لیس زید الا قائما وامتنع ما زید الا قائما اعرابی ما
سبق دن ظاهر در محصول ترکیب کاه اولور که مستثنی عوامل
حسبنجه اعراب اولور یعنی عامل رفع اولورسه مرفوع اوقنور نحو
ما جاءنی الا زید ناصب اولورسه منصوب اوقنور ما رایت الا زیدا
جار اولورسه مجرور اوقنور نحو ما رایت الا بزید مستثنانک بو قسمنه

مفرغ

مفرغ در مستثنی منه ذکرندن فارغ وخالی اولدوغیچون وبو مستثنا منوع
اول وقت اولور که مستثنا منه مذکور اولمیه وغیر موجب اوله که
کلام مفید اوله زیرا موجب اولسه مفید اولماز نته که کجدی حقا الاده
معلوم اولدی نحو ما جاءنی الا زید یعنی ما جاءنی احد الا زید یعنی ما جاءنی
احد الا زید معناسی بکا کیمسه کلمدی الا زید کلدی بو ایسه ممکن در
اما کلام موجب اولسه نحو جاءنی الا زید بکا هب دنیا خلقی کلدی
الا زید کلمدی دیمکدر بو ایسه ممکن دکل حاصلی مستثنا منوع کلام
موجبده اولماز مکرکم معنا مستقیم اوله نحو قرات الا یوم کذا یعنی قرات
فی جمیع الایام الا یوم الجمعة بو کلام موجبده ومستثنا منه محذوفدر معنا ده مستقیمدر
ومن ثم یعنی اعراب علی حسب العوامل کلام موجبده اولماز مکرکم معنا
مستقیم اوله جائز دکلدر ما زال زید الا عالما ترکیبی زیرا زالنک معناسی
نفیدر ونفی نفی اثبات افاده ایدر پس معنا بویله اولور که زید جمیع صفاتله
متصفدر الا علم صفتیله دکل بو ایسه مقصود دکل پس معنا مستقیم اولماز
واذا تعذر البدل یعنی قچان که مستثنا منه نک لفظندن بدل متعذر اوله
بر مانع سببیله مستثنا منه نک محلنه حمل ایدرلر که معنی مستقیم اوله نحو
ما جاءنی من احد الا زید ایدی بوندن زید من احدنک موضعندن
بدلدر کیم رفع در فاعلیتله ومن حرفی زیده دره ونحو اصدقها الا زید بوندن

زیرا لانک اسمی محلندن بدلدر که مرفوعدر ابتدا لغلبه وفیها ضمیر مقدار
داره راجعدر و نحو ما زید شیئا الا شیئ لا یعبؤ به ایدی کی شیئ
بدلدر شیئانک محلندن که خبر مبتدادر لفظندن دکل که خبر مادر بعض نسخده
لا یعبؤ به واقعدر لا یعبؤ معتنسنه مذکور مثالدر بهب محلندن بدلدر لفظندن
بدل اولمغه قابل دکلدر دکلدر زیرا من کلمه سی اثباتده صکره زیاده
اولماز نفی دن مستثنا خود اثباتدر پس اکر لفظ احددن بدل اولسه
کلمه من اثباتده زیاده اولمق لازم کلور بو خود مخالف متعارفدر اما بلا
لا خود الا دن صکره عامل تقدیر اولماز زیرا بونلرک عاملی اولدقلری
معنای نفی متضمن اولدقلری ایچوندر نفی خود الا ایله منتقض اولدی
زیرا نفی دن صکره الا اثبات موجبدر بو خلاف لیس درکه اندن
لفظ مستثنی منه دن بدل ایلمک صحیحدر نته که لیس زید شیئا الا
شیئا ویرسی زیرا لیس فعل اولدیغیچون عمل ایلمشدر پس الا ایله معناء
نفیک انتقاضندن تأثیر یوقدر زیرا شول امر که لیس انک ایچون
عمل ایلر که فعلیتدر اول باقیدر نفی منتقض اولدیسه الا ایله دخی
یعنی لیس فعل اولدیغیچون عمل ایدوب ومعناء نفیک انتقاضی
عمله نقصان ویرمدیکیچون جایز اولدی لیس زید الا قائما نصبله
لیس نک خبری اولمغیله بونک بریکه منتقض الا ایله اما ممتنع
اولدی

اولدی ما زید الا قائما نصبله زیرا مانک عملی منتقض اولدی لیس به
شبیهی موجب نفیک انتقاضی سببیله و مخفوض بعد غیر و سوی
و سواء و بو حاشا فی الاکثر واعراب غیر فیه کاعراب المستثنی بالا
علی التفصیل وغیر صفة حملت علی الا فی الاستثناء کما حملت الا علیها
فی الصفة اذا کانت تابعة لجمع منکور غیر محصور لتعذر الاستثناء نحو لو کان
فیهما آلهة الا الله لفسدتا وضعف فی غیره واعراب سوی و سواء
النصب علی الظرف علی الاصح و مخفوض معطوفدر علی منصوب به
شول بروجه که وهو منصوب اذا کان بعد الا غیر الصفة وبری بعد
ظرف وحاشا غیر مضاف الیه و سوی سینک فتحی و تحتیله و قصرله و سواء
سینک فتحی و کسریله و مدیله معطوفلردر غیره و بعد حاشا معطوفدر
غیره فی الاکثر خبر مبتدا محذوفدر وهو فی قول الاکثر و عکسدر واعراب مبتدا
غیر مضاف الیه فیه صفت غیره متعلقدر و ضمیر مستثنا به راجعدر ای
کاین فی الاستثناء کاعراب الاستثناء خبر مبتدادر بالا مستثنا به متعلقدر
علی التفصیل کاعراب المستثنی متعلق اولدیغنه متعلقدر تقدیری و اعراب
غیر فی الاستثنا یکون ذلک الاعراب المستثنی علی التفصیل وغیر مبتدا
وصفة خبری یاخود غیر مبتدا و خبری محذوف اولور و صفة مبتدا نک
محذوفی خبر اوله تقدیری وغیر کلمه سی صفة بعض نسخده غیر مبتدا

وصفة صفتی حملت صفت صفتدر یاخود مستانفه در وضمیر صفتنه
راجع در یاخود غیره کلمه اعتباریله علی الا حملة متعلق فی الاستثنا حالدر
ای حال کونها واقعة یا حملة متعلق کاف حرف جر در یا اسمدر مثل معناسنه
محلا منصوب مصدر محذوفه صفت وما مصدریه ویا موصوله وحملت
ماضی مجهول والا قائم مقام فاعلی علیها حملة متعلق فی الصفة کذ بویله
اذا ظرف حملت مضاف در مابعدینه جمله یه کانت افعال ناقصه دن
مستتر اسمی عاید در الا یه وتابعة خبر کانت در لجمع تابعه یه متعلق منکور
صفت جمعدر غیر بیله بویله در محصور مضاف الیه لتعذر الاستثنا کما
حملة متعلق تعذیری وکلمه غیر صفة فی الاصل حملت علی الا فی الاستثناء
حملا مثل حمل الا علی غیر او حملا مثل الحمل الذی حملت الا علیها فی الصفة
وقت کونها تابعة لجمع منکور غیر محصور لاجل تعذر الاستثنا نحو معلوم لو حرف
شرط برنسنه نک امتناعی ایچوندر غیرنیک امتناعندن اوتری کان فعل
شرط فیهما خبر کان در آلهة اسمی الا الله صفت آلهه در ای غیر الله وفاکم
حرفك اعرابدن حظی اولمدیغی کندیدن صکره اسمده ظاهر اولدیغی آنده
لفسدتا جواب شرط وضعف ماضی معروف مستتر فاعلی راجعدر حمل الا
علی الصفة یه کرکما مذکور در زیرا حملت الا دلالت ایدر فی غیره ضعف یه
متعلق وضمیر مقدره راجع در ای فی غیر الجمع المنکور بالشروط المذکورة
واعراب

واعراب مبتدا وسوی مضاف الیه وسوآء الکا معطوف النصب خبر مبتدادر
علی الظرف نصبه متعلق علی الاصح مبتدا محذوفه جردر تقدیری النصب
علی الظرف علی القول الاصح دیمکدر محصول ترکیب مستثنا مجروردر
غیریدن وسوی دن وسواءدن صکره اضافتله وحاشادن صکره
زیرا حرف جردر اکثر نحویلر قولنجه اما بعضیلر قولنجه فعلدر ومابعدی منصوبدر
مفعول بهلکنه که خلا وعدا ده ذکر اولندی واعراب غیر فیه یعنی غیر
لفظی که استثناده واقع اوله اعرابی الادن صکره کلن مستثنا
کبیدر نجه تخصیص ویرر یعنی کلام موجبدن صکره ومستثنا مقدم
اولدقده ومستثناء منقطعده مثلا جاءنی القوم غیر زید وما جاءنی
غیر زید احد وما جاءنی القوم غیر حمار نصبله وما جاءنی احد غیر زید بدلیله
مرفوع ومستثنا لغیر منصوب وما جاءنی غیر زید نحو نفیله مذکوردر
لفظ غیرنیک اعرابیدر اما ما بعدی اضافتله مجروردر البته ولفظ
غیرنیک اعرابیدر اما ما بعدی اضافتله مجروردر البته ولفظ غیر صفتدر
استثناده الا یه حمل اولندی یعنی اصل وضعی صفتدر نته کم جاءنی
رجل غیر زید دیرسن وبو وجه اوزره استعمال چوقدر اما کاه اولور
غیر الا یه حمل اولنور واستثناده مستعمل اولور والانک ما بعدی
اضافتله مجرور ایدر واعرابی ما بعد الانک کندی قبول ایدر والانک

اصلی حرف استثنا اولمقدر نته که معلوم اولدی وکاه اولورکه غیره محمول
اولوب صفت اولور پس غیرک اعرابی الانک مابعدنه ویریلور یوکه
الا غیره محمول اولوب صفتدر شول یرده که الا بر جمع منکور غیر محصوره
صکره واقع اوله یعنی بر جمعدن صکره واقع اوله که نکره اوله و محصور
ومعین اولمیه نته که جاءنی رجال الا زید بونده الا یی صفته حمل
ایلمنک وجهی بودرکم استثنا متعذردر زیرا مستثنا متصلده
الانک مابعدی ماقبلنه داخل اولمق گرک یقیناً تاکه اخراج منظور اوله
ومستثنا منقطعده مابعدی ماقبلنه داخل اولممق گرک یقیناً ومذکور
مثالده زید جماعت رجاله داخل اولمق وار اولمامق وار پس مثالک
ایکی قسمیله بونده ممکن دکلدر اما اگر جاءنی الرجال الا زید دیسک
بو ممکندر زیرا معرف باللام رجال جمیعسنی شاملدر وزید داخل اولور
انلره یقیناً واستثنا متصل اولور مصنف جمع منکوری غیر محصور ایله
تقیید ایلدی زیرا محصور اوله استثنا انده جایز اولور نته که له
علی عشرة دراهم الا واحدا و یا الا اثنین الی غیر ذلک زیرا که بروایا
ایکی وغیریسی طقوزه وارنجه اونه داخلدر یقیناً الانک صفته
محمول مثاللرندن بعضدر بو آیت کریمه ده واقع اولان مثال کولو
کان فیهما آلهة الا الله لفسدتا الا بونده غیر معناسنه در دالّه به

دالّه به صفتدر که جمع منکور غیر محصوردر و چونکه الا حرفدر وقابل اعراب
دکلدر اول اعراب که غیرک حقیدر الانک مابعدنه ویریلور وضعیف
فی غیره یعنی الا یی غیره حمل ایلمک تابع جمع منکور غیر محصور اولمدقده
ضعیفدر زیراکه اول مقامده استثنا ممکندر والا یی کندی اصلنه
حمل ایلمک اولادر نته که بو بیتده واقعدر بیت وکلّ اخ مفارقه اخوه
لعمر ابیک الا الفرقدان   الا بونده غیر معناسنه در و کل صفتدر که
مرفوعدر والا غیر به رفع الانک مابعدنه ویرلدی که فرقدانه در حاصل
بونده بوایدیکه الا ادات استثنا اولیدی والا الفرقدین دیرلردی
زیرا کل اخ جمیع قرداشلره یارایدی فرقدین انلره داخلدر
ومستثنا متصل اولوردی اما جمهور صفت اوزره اتفاق ایلدیلر
واعراب سوی یا بقا ذکر اولدیکه سوانک واضواتنک اعرابی
استثنا ده نصبدر ظرفیت مقدره اوزره پس جاءنی القوم
سوی زید معنی زیدک غیریسی کلدی حاصلی زیدک غیری قوم کلدی
بو بر مقدر ظرفدر محقق دکلدر ونصب مقصوره ده تقدیری
اولور وممدوده ده لفظی بعضیلر دیدیلرکه اعراب سوانک
واضواتنک حکمی استثناده غیرک حکمیدر اما قول اول اصحدر
خبر کان واخواتها هو المسند بعد دخولها نحو کان زید قائما واحره

کالمرخبر المبتدا وتیقدم معرفة وقد یحذف عامله نحو الناس مجزیون باعمالهم
ان خیراً فخیر وان شراً فشر ویجوز فی مثلها اربعة اوجه ویجب الحذف فی مثل
اما انت منطلقا انطلقت ای لان کنت خبر مبتدا کان لفظی مراد
مضاف الیه واخواتها کان یه معطوف وضمیر کان یه راجعدر کلمه
اعتباریله هو ضمیر فصل دیا مبتدای ثانی عاید در خبر کان یه المسند خبریه
بعد ظرف مسند دخولها مضاف الیه وضمیر عاید در کان یه مبتدا
ثانی خبریله خبر مبتداء اولدر ویا خبر اول محذوف اوله ای من الملحقات
خبر کان دیمکدر وجمله ثانیه مبنیّه در جمله اولائی ویا مستانفه در مثل
معلوم کان ناقصه زید اسمی قائما خبری وجمله محلا مجرور در اضافتله واخره
مبتدا مضافدر خبر کان یه راجع ضمیر کالمرخبر المبتدا خبری و یتقدم مضارع معروف
مستتر قایم مقام فاعلی عاید در خبر کان یه معرفة حالدر یتقدم فاعلندن
و قد حرف تقلیل یحذف مضارع مجهول عامله قایم مقام فاعلی وضمیر خبر کان یه
راجع در فی حرف جر و مثل مجرور در انکله الناس مبتدا مجزیون خبری باعمالهم
مجزیون متعلق ان حرف شرط وفعلی محذوفدر ان قرینه سیله که کان در و خبر
خیرا فخیر مبتدا محذوفدر وبو جمله جزاء شرطدر تقدیری ان کان عملهم خیراً فجزاءهم
خیرٌ وان شراً فشر ماقبلی کبیدر وجمله یعنی الناس مجزیون اه محلا مجرور در
اضافتله ویجوز مضارع معروف فی مثلها ای فی مثل هذه الامثلة وبا
هذه

وبا هذه العباره یجوز یه متعلق اربعة فاعلی یجوز در اوجه مجرور تمییز
اولکسی منصوبدر خبر کان اولمغیله وایکنجیسی مرفوع در خبر مبتدا اولمغله
وجهک ایکنجیسی ان خیراً فخیراً اولنلیک عکسیدر ای ان کان فی عملهم
فکان جزاؤه خیراً ودر دنجی ووجه ثالث ان خیرا فخیرا ایکسنک
نصبیدر ای ان کان عمله خیرا فکان جزاؤه خیرا ودر دنجی وجه ان خیر
فخیر رفعله ایکسنک بیدر ای ان کان فی عمله خیر فجزاؤه خیر ویجب
مضارع معروف الحذف فاعلی فی مثل حذفه متعلق ان مصدریه
وما کلمه دن عوض وانت اسمی عبارتی تغییر در اسمی ومنطلقا خبری
انطلقت فعل وفاعل ای لان کنت اما انت اسمی تغییر در
محصول ترکیب یعنی منصوبات ملحقه دن معضدر خبر کان وانک یولنده
اسلرینک هر بریسینک خبری هر مسند در کان نک واخواتنک
اسمنه بونلردن هر برینک دخولندن صکره وبو مسند که بالفعل
خبر کان در اصلنده خبر مبتدا در کان که اوله داخل اولدی
مبتدا فاعل اولدیکه اصطلاحده اکا اسم کان دیرلر وخبر مبتدا
خبر کان اولدی و منصوب اقوندی مفعولده شبهتله وچونکه
کان فاعلیله کلام تام و کلدی اکا فعل ناقص دیرلر وبو خبرک
امره وحالی خبر مبتدا کبیدر اول اقسام واحکام وشرایطده

خبر مبتدادن ذکر اولنزی پس خبر کان مفرد اولور جمله اولور وجمله ده
بر عاید گرکدر که اسمنه راجع اوله تنه که اندن معلوم اولدیدی لیکن خبر
کان مفرد اولنجه اسمی اوزرنه مقدم اولمق جایزدر اما مبتدا وخبرده
بو جایز دکلدر زیرا بونلرده اسم وخبر اعرابده مختلفلردر پس تقدیم وتاخیرده
التباس واقع اولماز مبتدا وخبرده بکی که متساویلرده حال بویلهدر
تقدیم وتاخیر بونده جایزدر اما مبتدا وخبرده جایز دکلدر زیرا اولونده
بونده اعراب مختلفدر اما انده دکلدر وبو تقدیم شول زمانده جایزدر
ایکیسنک بیله ویا برینک اعرابی لفظی اوله وقد یحذف عاملها بوکاه
اولورکه عامل خبر کان حذف اولور جواز طریقیله نحو الناس مجزیون
باعمالهم ان خیرا فخیر وان شرا فشر والمرء مقتول بما قتل به ان سیفا
فسیف وان خنجرا فخنجر بونک کبیلرده دورت وجه جایزدر وجه اول
نصب اول ورفع ثانی وایکنجیسی بونک عکسیدر واوچنجیسی ایکیسنک
بیله نصبیدر ودوردنجیسی ایکیسنک بیله رفعیدر اما اقوای وجوه وجه
اولدر وتقدیر کلام درکه ان کان عملهم خیرا فجزاؤه خیر در شرطده
کان اسمیله بیله محذوفدر وخبری باقی وجزاده مبتدا محذوف وخبری
باقی در پس کلامده محذوف ازدر ومعناسی کمال صحتده وعکسی وجه
اول اضعف وجوه اربعه در تقدیر کلام بویلهدر که ان کان فی عملهم
خبر

خبر کان جزاده هم خبرا پس شرطده کان خبریله که جار ومجروردر محذوفدر
واسمی باقی وجزاده کان اسمیله محذوفدر وخبری باقی پس وجهده حذف
چوق ومعناسی ضعیفدر زیرا هرکاه که عملده ایلک اوله لازم
دکل که جمیع جزاسی خیر اوله داول ایکی وجه قوت وضعف اراسنده
متوسطدر ایکیسی بیله مرفوع اولنجه تقدیر کلام بویله اولورکه ان کان
فی عملهم خیر فجزاؤهم خیر پس شرطده محذوف چوقدر ومعناده ضعف
چوق وجزاده حذف وجه اولدن اوزدر اما ایکیسی بیله منصوب اولنجه
تقدیر کلام بویلهدر که ان کان عملهم خیرا کان جزاؤهم خیرا پس شرطده
حذف اولنمش کبیدر یعنی وجه اول کبیدر اما جزاده حذف چوقدر اعدی
بو ایکی وجه متوسطدر وجه اولکه عکسی بیننده ذکر یعنی خبر کانک
عاملی حذف ایلمک واجبدر اما انت منطلقا انطلقت کبیده
بو کلامک اصلی بویلهدر که لان کنت منطلقا انطلقت در اما
انت نک اصلی لان کنت در پس لام قیاسا حذف اولدی زیرا
ان وان دن حرف جر حذف ایلمک قیاسدر اندنصکره کان
حذف اولدی اختصار طریقیله پس ضمیر متصل منفصله منقلب اولدی
وما کلمهسی زیاده اولدی ان دن صکره کان یرینه اندن عوض
ونون ان میم مایه ادغام اولدی وخبر کان باقی قالدی یرنده

پس اما انت منطلقا انطلقت اولدی بو تقدیر فتح همزه یه کوره‌در
اما کسریله اولسه تقدیری ان کنت منطلقا انطلقت اولوردی
بونک عملی اولکی کبیدر الا حذف لامی وکل زیرا بو صورتده لام
بو قدر که حذف اوله اما مصنف اولکی صورتی اوزره قصر ایلدی
اشهر اولدیغیچون اسم ان واخواتها هو المسند الیه بعد دخولها نحو ان
زیدا قایم اسمی مبتدا ان لفظی مراد مضاف الیه واخواتها معطوفدر
ان یه هو ضمیر فصل ویا مبتدا عاید در اسم اته یه المسند الیه ای الذی
اسند الیه خبره خبر مبتدای ثانی وجمله خبر اول ویا خبر اول محذوفدر
ای من الملحقات اسم اته بعد ظرف دخولها مضاف الیه وضمیر
اسم اته یه واحدی اخواته راجعدر نحو معلوم ان حرفدر حروف
مشبهه بالفعلدن و زیدا اسمی و قایم خبری وجمله محلا مجرور
اضافتله محصول ترکیب ان نک واخواتنک اسمی اصلنده
مبتدادر و بو حروف انی حرفدن نصبه کتوردی پس اکا بو
حروفک اسمی دیرلر امیدی بو حروفک اسمی مسند الیه اولور
بو حروفک دخولندن صکره نته که خبر مسند اولور بو حروفک
دخولندن صکره شویله که مرفوعاتده مرور ایلدی و بو حروفک
مباحثی مستوفی مذکور اولسه کرک حروف بحثنده ان شاء الله
تعالی

ان شاء الله تعالی المنصوب بلا التی لنفی الجنس هو المسند الیه بعد
دخولها یلیها نکرة مضافا او مشبها به مثل لا غلام رجل ولا عشرین
درهما لك فان کان مفردا فهو مبنی علی ما ینصب به وان کان
معرفة او مفصولا بینه و بین لا وجب الرفع والتکریر ومثل قضیة
ولا ابا حسن لها متاول المنصوب مبتدا خبری محذوف ای
من الملحقات المنصوب بلا منصوبه متعلق التی اسم موصول
لنفی الجنس فعل مقدره متعلق در که کان در وکان متعلقیله
صله در موصول صله سیله صفت لادر هو مبتدا المسند الیه خبری
بعد ظرف مکان دخولها مضاف الیه وضمیر لا یه راجعدر یلیها فعل
مضارع معروف ومستکن قایم مقام فاعلی عایددر منصوبه
ویا المسند الیهه وضمیر بارز مفعول به راجعدر لا یه نکرة حالدر یلیها
فاعلندن مضافا حال مترادفه ویا صفت نکره‌در او مشبها معطوفدر
مضافه به متعلقدر مشبهه وضمیر راجعدر مضافه مثل معلوم لا نفی
جنس ایچوندر غلام منصوب اسمی رجل مضاف الیه فیها خبری وضمیر
داروندن عبارتدر ولا با نوع کبیدر عشرین تا به مضافدر درهما
تمییزی لك خبری فان حرف شرط کان فعل شرط ومستکن
اسمی عایددر لا دن صکره واقع اسمه مفردا خبری فهو مبتدا

مبني خبري جمله اسميه جزاء شرط واقع درایکیچون اوکنه فا داخل اولدي
وعلى حرف جر وما موصول یا موصوف ینصب مضارع مجهول
وتسکین قایم مقام فاعلي عاید درلان سکون واقع اسمه وبه
ینصب یه متعلق وبه ضمیري ما یه عاید در وبو جمله صله ویا
صفتدر ما یه موصول صله سیله ویا موصوف صفتیله محلا مجرور
على ایله وبو جار مجرور ایله مبنیه متعلقدر تقدیري فان کان الاسم
الذي بعد لا النفي الجنس مفردا اي لا یکون مضافا ولا شبیها به
فذلک الاسم مبني على الشيء الذي ینصب ذلک الاسم بذلک الشيء
من حرکة او حرف او نصب وان کان معرفة ان کان مفردا
کبیدء اعرابه او مفعولا معرفته معطوفدر یعني فصل واقع اولدرسه
بینه ظرف مکاندر اسم لا یه راجع ضمیره وبین معطوفدر اکا
ومضافدر لا یه وجب ماضي معروف الرفع فاعلي والتکریر
رفعه معطوف وبو جمله جزادر ولا نفي جنس ایچوندر واسمي محذوفدر
وابا انک مقامنه قایم واعرابني الها ویرلدي حسن مضاف الیه
لها خبر لادر وضمیر قضیه یه راجع درقضیه اه مضاف الیه
متأول خبر مبتدا در اي مثل هذا الکلام متأول تقدیره هذه القضیة
حکم ولا قاضي مثل ابي حسن لها محلو ترکیب نفي جنس ایچوندر
اولان

اولان لا کلمه سي اننک عملني ایله حمل نقیض على نقیض ویا حمل نظیر
على نظیر طریقیله زیرا ان تاکید اثبات ایچوندر ولا تاکید نفي ایچوندر پس
بوده نواسخ مبتدا وخبر ایچوندر اما على که بعض یرده نصب اوچ
شرطله ظاهر اولور بریسي اولدرکه لا ایله اسمي اراسنده فاصله اولمیه
ایکنجیسي اولدرکه اسم نکره اولمق گرک اوچنجیسي اول نکره مضاف
وشبیه به مضاف اولمق گرک بو وجه ایچون المنصوب بلا وبیدي
مثال مضافه گوره در ومثال ثاني شبیه به مضافه گوره فان کان
مفردا یعني اسم لا مفرد ونکره اولورسه یعني مضاف وشبیه
مضاف اولمازسه مبني اولور اول حرکت وحرف اوزرینه که
معرب ایکن نصبي انکله ایدي مثلا لا رجل فتحه اوزره مبني در لا
رجلین ماقبلي مفتوح یا به مثال لا اهلین یا ایکن ماقبلي کسره یه مثال
لا ضاربات الف وتا ایله جمعي کسره یه مثالدر بونلرده فتح اوزره
مبني اولمق ده جایزدر قول شاعرده لا سابغات کبي اسم لانک
مفرد نکره اولدقده بناسنه سبب معناي حرفي تضمنیدر زیرا که لا
رجل نک تقدیري لا من رجل در وهر کاه که بر اسم معناي حرفي
متضمن اوله مبني اولور وان کان معرفة یعني اسم لا مفرد اولورسه
گرک مضاف اوله وگرک اولمیه اول اسم معرفه مرفوع ایلک

واجبدر زیرا لاء جنسیه‌نك معرفه‌ده عملی اولماز تا کم
انك مرتبه‌سی منحط اوله زیرا آنك نکره‌ده و معرفه‌ده عملی ایدر
تکراری ده لازم اولوردی نته کم لا زید فی الدار ولا عمرو دیرسن و دو
تکرار انکچون واجبدرکه لا اصلنده نفی جنس ایچوندر و جنس تعدد
اولور و چونکه معرفه‌ده تعدد اولماز تکرار قایم مقام تعدد جنسی
اولورکه بونك کبی لا ایله اسمی بینینده فاصله واقع اولورسه انده
رفع و تکرار واجبدر نته کم لا فیها رجل ولا امراة دیرسن زیرا بو کلام
جواب سوال مقدردر کویاکه برکمسه سوال ایدوب دیر افیها
رجل ام امرأة پس جواب سواله مطابق اولمغچون مفصولده
رفع و تکرار واجب اولدی و تأویل قضیه ولا ابا حسن لها اولدیکه
ولا مثل ابی حسن دیمکدر و مثل معرفه‌یه اضافتله معرفه اولماز زیرا
تنکیرده توغلی واردر پس نصبی فتح ایله واجب اولدی و چونکه مثلی مضاف
حذف ایله‌یدر و مضاف الیه انك قایم مقامی اولدی
مضافك اعرابی که نصبدر اخذ ایلدی لیکن نصب بونده
و مضاف فتح ایله ایدی و بو سوز حضرت امام عمرکدر حضرت
امام علی حقنده یعنی هذه قضیة یا خود لنا قضیة ولا مثل
علی حاضر لها اکر بو تأویل اولمیایدی رفع و تکرار واجب
اولوردی

اولوردی ولا ابو حسن لها ولا معاذ و فی مثل لا حول ولا قوة
الا بالله خمسة اوجه فتحهما و نصب الثانی و رفعه و رفعهما و رفع الاول
علی ضعف و فتح الثانی فی حرف جر مثل مجرور و مضافدر یا بعض
لا جنسیه حول اسمی ولا قوة انك کبی و بو مجموع محلا مجروردر
اضافتله جار مجرور ایله محلا مرفوع خبر مقدم مبتدا اوجه مضاف الیه
فتحهما بدل بعضدر خمسة دن و یا مبتدای محذوف خبر تقدیری
الاول منها فتح المتعقبین در نحو لا حول و قوة هر بریسی نفی جنس ایچون
اولمغله مفتوحدر تقدیری لا حول الا بالله ولا قوة الا بالله پس
اولکینك خبری حذف اولدی ثانینك دلالتیچون بو عطف
جمله علی الجمله‌در و جایزدرکم ثانی اوله معطوف اوله عطف مفرد
علی المفرد طریقیله تقدیری لا حول ولا قوة کاینان الا بالله و نصب
ثانی معطوفدر فتحهمایه و یا مبتداء محذوف خبردر تقدیری وجه
ثانی نصب ثانی مع فتح الاول در نحو لا حول ولا قوةً لاء اول
نفی جنس ایچوندر و ثانی زایددر نفی تأکید ایچون و اسمی نصب ایدرسن
تنوینله اولکینك محلنه عطفله زیرا محلی معربدر و رفعه نصب
ثانی کبیدر اعرابده و عطفده ای رفع الثانی مع فتح الاول
نحو لا حول ولا قوةٌ اولکیسی نفی جنس دردر و ایکنجیسی یا زایددر

وانده چاکی اسم معطوفدر محل منفیه و محلی رفع در ابتدا ایله و بو
وجهده خبر تثنیه اولور زیرا ایکی شیئدن خبر درکه بری برینه معطوفدر
و جمله بر در و یا لیس معناسنه در اگرچه لا لیس معناسنه عمل ایلمکی
قلیلدر پس بو وجه اوزره ایکی خبردن لازمدر بریسی اولکینک
و محلی رفعدر ابتدا الغله و ایکنجیسی ایکنجینکدر و محلی نصبدر و بو
تقدیرجه ایکی جمله اولور ابتدا الغله تکرارسز مبتد قولی اوزره
درفعها معطوفدر فتحهما یه ای رفع الاول والثانی یعنی یا هر بریسی
ابتدا الغله مرفوعدر و هر برینه بر خبر تقدیر اولنور یعنی لا حولَ الا بالله
ولا قوة الا بالله پس جمله ابتدائیه جمله ابتدائیه یه معطوف اولور عکسی
بو طریقیله ایکی جمله اولور یاخود اولکی ابتدا الغله مرفوع اولور و ایکنجیسی
اکا عطفله عطف مفرد علی المفرد طریقیله و ایکیسنک خبری بر اولور
تثنیه و مجموعی بر جمله اولور و جایزدرکه اولکی مرفوع اوله لیس معناسنه
لا ایله و ثانی معطوف اوله اول عطف مفرد علی المفرد طریقیله
و خبرلری بر اولور تثنیه و ایکنجیسی بو وجه اوزرینه زاید اولور و جایزدر
اولکیسی لیس معناسنه لا ایله مرفوع اوله و خبری محذوف اوله و ایکنجیسی مبتدا
مبتدا الغله مرفوع اوله و خبری محذوف اوله و لاء ثانیه زاید اوله
و ایکی جمله اوله و رفع الاول معطوفدر فتحهما یه و یا مبتدا محذوفه
خبر اوله تقدیری

تقدیری و لکن مس رفع الاول اما بالابتداء عند المبرد یعنی اولکینک
رفعی مبرد قتنده ابتدا الغله در و یا لا لیس معناسنه در علی ضعف
خبر مبتدا محذوفدر و هذا ای رفع الاول علی ضعف دیمکدر
و فتح الثانی رفع اوله معطوفدر محصول ترکیب بر حاصل کلام
مفرد نکره ایله مکرر اوله و ثانی اوله معطوف نحو لا رجل فی الدار
ولا امرأة ولا حول ولا قوة الا بالله اندن بش وجه جایزدر اولکی
وجه اولدرکه ایکی بیله نفی جنس ایچوندر و ایکی مفرد نکره فتح اوزره
مبنی اولور بو وجه زیاده روشندر ایکنجی وجه اولدرکه لاء اول نفی
جنس ایچوندر و اسمی فتح اوزره مبنی اولور و لاء ثانی زاید اولور تاکید
نفی ایچون و اکا لاء مذکره ء نفی دیرلر و لاء مذکره ده حالا اسم منصوب
و منون اولور لاء اولک اسمنک لفظی اوزره عطفله زیرا
فتحه ء بنائیه عروض سببیله حرکت اعرابیه مشابهدر و جایزدرکه لاء
اولک اسمی محلنه عطف اوله یعنی محل قرینه زیرا کلمه ء لا ایله محلا منصوبدر
وجه ثالث بو اسلوب اوزره درکه وجه ثانیده سویلدک لکن
ما بعد لاء مذکره مرفوع اولور اسم لانک محل بعیدنه عطفله نتکه
سابقده اسم لانک محل قریبنه عطفله منصوب اولوردی دردنجی
وجه اولدرکه ایکی لانک بیله ما بعدی مرفوع اولور تنوینله ایدی

ایکی کلمهٔ لا بیله نفی جنس ایچون اولور لیکن ایکیسنک بیله مابعدی مرفوع
اولور جواب سؤاله مطابق اولمغیچون کویاکه سائل سؤال ایدر که احول وقوة
بغیر الله پس جواب لا حول ولا قوة الا بالله اولور تاکم جواب سؤاله مطابق
اوله مرفوع اولمق ومثل لا رجلٌ ده اکرچه تقدیر سؤال ایلمک ممکندر اما
بونده رعایت مطابقت قصد ایلمشلردر زیراکه مطابقه لاهتمام
شول سؤال وجواب راستدر که اندن که متعدد ومکثر اوله زیاده‌در
اول اهتمامدن که اندن متعدد ومکثر اولمیه وجه خامس اولدر که لاء
اول لیس معناسنه اوله واسمی مرفوع ومنون اوله ولاء ثانی نفی
جنس ایچون اوله واسمی فتح اوزره مبنی اوله وبو وجه ضعیفدر زیراکه لانک
لیس معناسنه استعمالی نادردر وچونکه حول وقوت برمعنایه دربو وجهده
الا بالله مستثناء مفرغدر ایکیسنه بیله خبر واقعدر واحتیاج یوقدر که
لا حول ایچون باشقه خبر تقدیر اولنه اذا دخلت الهمزة لم تغیر العمل و
معناها الاستفهام والعرض والتمنی واذا ادات شرط دخلت فعل شرط
الهمزة فاعلی لم تغیر فعل جحد مطلق العمل معفولی وبو جمله جواب شرط
ومعناها مبتدا وخبر لایه راجعدر الاستفهام خبر مبتدا والعرض اکا
معطوف والتمنی ده بویله محصول ترکیب چونکه همزه لاء جنسیه یه
داخل اوله لانک اسمی متغیر اولماز دخول همزه سببیله یعنی مبنی

ایسه بناسی اوزره باقی قالور معرب ایسه اعرابی اوزره باقی قالور
وبعضیلر توهم ایلدیلر چونکه همزه لاء جنسیه یه داخل اوله که اسمی مبنی در
اول بناسی اعرابه تغییر ایدوب منصوب ایدر نته که قول شاعرده
واقع در شعر الا رجلا جزاه الله خیرا اما بو استفهامده صحیحدر وکلدر زیراکه
تقدیر کلام بویله در الا تروننی رجلا پس بو لاء جنسیه دکلدر بلکه حرف
تحضیضدر که اول فعله داخل اولان همزه نک معناسی یا استفهامدر الا
رجل فی الدار کبی ویا عرضدر نحو الا نزول منک مهنا ویا تمنی در نحو
الا ماء اشربه بربرده دینور بو سوزکه اندن ماء رجاسی اولمیه ونعت
المبنی الاول مفردا یلیه مبنی ومعرب رفعا ونصبا نحو لا رجل ظریف
وظریفا وظریف ونعت مبتدا المبنی مضاف الیه الاول نعته صفتدر
مفرد ومقدر کان نک خبریدر تقدیری اذا کان مفردا ویا حالدر ضمیر مبنی ده
یلیه صفتدر مفرددر وضمیر مبنیه عایددر مبنی ومعرب نعتدن خبردر
رفعا ونصبا مصدر نوعیلردر ویا نزع خافض لفعله منصوبلردر ای
معرب برفع ونصب نحو معلوم لا نفی جنس ایچوندر رجل اسمی فتح اوزره
مبنی ظریف کنز فتح اوزره مبنی نعت رجل در ظریف رفعله وظریفا
فصبله کذا نعتلردر رجله وجمله محلا مجروردر اضافتله وان حرف شرط
لا حرف نفی یکون اسم وخبریله مقدردر ان لا قرینه سبیله فالاعراب مبتدا

خبری محذوف جزاء شرط واقعدر تقدیری وان لایکن نعت المبنی کما ذکرنا فلا ترکیب
لازم محصول ترکیب لا ایله مبنی اولان اسمك صفتی که اولکی صفت
اوله وثانی وثالث اولمیا ومفرد اوله مضاف وشبه مضاف
اولمیا واول اسم مبنیه متصل اوله یعنی ارالرنده فاصله اولمیا اول اسمك
اوج وجه جایزدر بری فتح اوزره مبنی اولمق نحو لا رجل ظریف کبی برا
معنا جهتندن بو صفت تتمهٔ موصوفدر ولا ایله نفی بو مجموعه واقعدر
پس کویاکه اجراسم لا اول صفتدر یعنی اسم لانک فتح اوزره مبنی اولور
ایکنجیسی رفعله معرب اولمقدر محل بعیده حمل ایلیککه محلی رفعدر ابتدا ایله
وبا محل قرینه والا فلا اعراب یعنی هرکاه که نعت مبنی اولمیا ویانعت
اول مبنی یه متصل اولمیه بلکه ارالرنده فاصله اوله پس بو اوصافك
هر برنده رفع ونصبله اعراب ثابتدر وبنا جایز دکلدر نحو لا غلام رجل
ذا مال وذو مال ولا رجل فیها ظریفا وظریف والعطف علی اللفظ وعلی
المحل جایز مثل لا اب وابنا ومثل لا ابا له ولا غلامی له جایز تشبیها
بالمضاف لمشارکته له فی اصل معناه ومن ثم لم تجز لا ابا فیها ولیس
بمضاف لفساد المعنی خلافا لسیبویه وتحذف فی لا علیك ای لا باس
والعطف مبتدا علی اللفظ کا متعلق وعلی المحل اکا معطوف وجایز
خبر مثل معلوم لا اب لا رجل کبیر اعرابده وابنا یه معطوف مثل
مبتدا ابنه

مضاف لا نفی جنس ایچون در ابا اسمی له خبری وجمله مضاف الیه ولا
غلامی له لا ابا له کبیدر واکا معطوف جایز خبر مبتدا تشبیها مفعول له عاملی
جایز فعلدر اکر انکله مصدر مجهول مراد اولنورسه وعاملی مقدردر واکر مصدر
معروف مراد اولنورسه یعنی اناجوزه دیکدر یاخود مفعول مطلق اوله
ای شبه تشبیها دیکدر تشبیه متعلق لما بعد لادیکدر بالمضاف کذا اکا متعلقدر
لمشارکته ای لمشارکته ما بعد لا تشبیه متعلق در مفعول له تعلیقله
ای للمضاف کذا مشارکته متعلقدر فی اصل معناه ای معنا المضاف
مشارکته متعلق من حرف سبب ثم انکله مجرور در محلا اشارتدر لا
ابا له ده الفك اثباتنه ولا غلامی له ده نونك حذفنه اصل معناده
مشارکته ایچوندر لم تجز فعل مجهول مطلق لا ابا فیها فاعلی ای لم تجز هذا
الترکیب لاجل المعنی الذی ذکرنا ولیس افعال ناقصه دن ومستکن
اسمی عایددر لا ابا له ولا غلامی له ده ا ولان نفیه بمضاف خبری لفساد
المعنی لیس به متعلقدر خلافا مفعول مطلق ای خولف خلافا لسیبویه
خلافه متعلق وتحذف مضارع مجهول ومستکن قایم مقام فاعلی
عایددر اسم لایه کثیرا صفت مصدر محذوفدر ویا ظرف محذوف
ای حذفا کثیرا اوزمانا کثیرا فی حرف جر مثل انکله مجرور ومضاف
لا نفی جنس ایچوندر واسمی محذوف وعلیك خبری ای ای حرف تفسیردر

محذوفی ای لا بأس دیمکدر مجموعی مضاف الیه‌در مفعول ترکیب لانکه اسم
مبنی سنه عطف ایکی وجه اوزرینه دربری لفظ و یا محل قرینه عطفدر که ایکیسنک
بیله حکمی بردر که معطوفک نصبی در بریسی محل بعیده عطفدر که رفعدر
ننه که قول شاعرده واقعدر شعر ولا اب وابنا مثل مروان وابنه
اذا هو بالمجد ارتدی وتأزرا ه واکر لا ابَ وابنٌ دیسک رفعله جایزدر
ولا اباله لا اب له کبیدر و بو معرفه نکره‌دن فتح اوزره مبنی لا ابله ولاحزی
ای لا اب حاصل له دیمکدر لیکن بونک اصل معنیده مضاف ایلدوکی
وارکه اول نسبت اب درصاحب ضمیره پس بونک ایچون بر الف
زیاده ایلدیلر که کویا که اب مضافدر زیرا الفله نصبه مستحقدر وجایز
دکلدر که لا اباله حقیقیله مضاف اوله زیرا که لامک وجودی لفظان
اضافته مانعدر پس نیجه مضاف اولور زیرا اکر مضاف اولسیدی
ضمیره معرفه اولوردی و رفع و تکرار واجب اولوردی که لا اباله
کبیدر الفک اثباتیله لا غلامی له ولا ناصری له نونک سقوطیله یعنی
نونلک مضافه مشارکتی وار اصل معناده که نسبت غلامین دراول
ضمیره که لامدن صکره‌در پس بو مشابهت ایچون نونی بونده حذف
ایلدیلر حقیقیله مضاف اولدیغی ایچون دکل بلکه حقیقتی واصلی لا
غلامین له‌در ننه که لا اباله ده بیان اولندی ومن ثمه یعنی لا اباله‌ده

الفک زیاده‌سی

زیاده‌سی و لا غلامی له‌ده نونک حذفی اصل معناده مضافه مشارکت
ایچون اولدیغیچوندر که جایزده کلدر لا اب فیها ده الف زیاده ایدوب
لا ابا فیها دیدیلر زیرا ابک دائره اضافتی فی معناسنه اولمق ممکن دکلدر
ایدی لا اب فیهانک مشارکتی مضافله اصل معناده اولمازدی پس
مضافه تشبیهله الف زیاده ایلمک جایز دکلدر کنه بونک کبی
لا رقیبین علیها ای علی الدار و علی المرأة او علی الامتعة نونک
حذفی جایز دکلدر زیرا که رقیبنک اضافتی علی معناسنه مقصوردکلدر
پس انک اصل معناده مضافله مشارکتی اولمازایدی نونک
حذفی مضافه تشبیهله جایز دکلدر ولیس بمضاف یعنی لا اباله ولا
غلامی له مضاف دکلدرلر اول سببدن که معنا فاسد اولور زیرا
اکر مضاف اولسیدی رفع و تکرار واجب اولوردی زیرا که ابا معرفه
اولوردی لا اباله دن مراد خود نفی اب منکردر یعنی جنس اب زیرا که
مضا بویله‌در که صحیح بابی بو قدر انک دیمکدرکنه لا غلامی له‌ده دخی سوز
بویله‌در که مقصود نفی جنس غلامیندر پس اکر مضاف اولسیدی
غلامین معرفه اولوردی و رفع و تکرار واجب اولوردی پس اولکه
سیبویه وجهیدر که مضافدر و اظهار لام تأکید اضافت ایچوندر
صحیح دکلدر وقد یحذف اسم لا کاه اولورکه لانک اسمی حذف اولورکه

نحو لا علیك ای لا بأس علیك دیمکدر خبر ما ولا المشبهتین بلیس بو مسند
بعد دخولهما وهی لغة اهل الحجاز واذا زیدت ان مع ما او انتقض النفی
بالا او تقدم الخبر بطل العمل واذا عطف بموجب فالرفع خبر مبتدا
مامضاف الیه ولا الکا معطوف المشبهتین ما ولانك صفتیدر بکلیکی
متعلق هو مبتدا ثانی المسند خبر مبتدا ثانیدر وجمله خبر اولدر ویا خبر
خبری محذوف مبتدا اوله ای منهما خبر ما ولا هو المسند ابتدا کلام اوله
ویا خبر مبتدا اوله وهو ضمیر فصل المسند خبر خبر اوله بعد ظرف مسند در
دخول مضاف الیه هما کنه بو بلهدر وضمیر دخولهما ده عاید در ما ولایه
وهی مبتدا عاید در مقدر لغته که لغت اهل حجازه اکا دلالت ایدر
لغت اهل حجاز خبر مبتدا ای لغة استعمالهما بمعنی لیس لغة اهل حجاز
دیمکدر واذا ادات شرط زیدت ماضی مجهول فعل شرط ان لفظی اوه
قایم مقام فاعل مع ظرف مکان وما مضاف الیه کنه لفظی مراددر
واو حرف عطف انتقض ماضی مجهول النفی فاعلی بالا انتقضه
متعلق وبو جمله معطوفدر زیدت جمله سنه او تقدم الخبر فعل وفاعل
معطوفدر زیدت جمله سنه بطل العمل فعل وفاعل جواب شرط واذا
ظرف زمان شرطی متضمن عطف ماضی مجهول فعل شرط علیه قایم مقام فاعلی
وضمیر راجع در خبر ما ولایه بموجب متعلقدر عطف یه وبا علیه یه جیمک
کربله

کربله بحرف موجب یعنی مثبت ما بعده ومفید ایجاب النفی دیمکدر
فالرفع خبری محذوف مبتدا تقدیری واذا عطف اسم علی خبر ما ولا بحرف
عطف موجب ای مثبت ما بعده وهی بل ولکن فالرفع لازم للمعطوف
محفوظ ترکیب منصوباتدن بعضدر لیس یه مشبه ما ولانك خبری
وما نك لیس یه مشابهتی لادن زیاده در زیرا که ما نفی حال ایچوندر لیس
کبی بو جهتدندر که لانك عملی نادر در وما ولانك لیس کبی عملی اهل حجاز
لغتیدر وقران شریف بو لغتك اوزرینه وارد در قوله تعالی ما هم بشرا
وما هن امهاتهم وبنی تمیم لغتنده ما ولا عمل ایلمز زیرا بونلر اسماء وافعاله
داخل اولورلر افعال ایله عمل ایلمزلر کنه بونك کبی اسماده ده عمل
ایلمزلر فاذا زیدت یعنی هر کاه که مادن صکره ان حرفی زیاده اوله عمل
باطل اولور زیرا که ما عاملی ضعیفدر پس هر کاه که انلر معمولی بینینه فاصله
تداخل ایلیه عملدن قالورکنه بونك کبی هر کاه که الا ایله معنای نفی منتقض
اوله عمل باطل اولور نحو ما زید الا قایم کنه بونك کبی اکر خبر اسم اوزرینه
مقدم اولورسه عمل باطل اولور زیرا چونکه عامل ضعیفدر ترتیب زینك
ایکن عمل ایلمکه قادر در اما ترتیب بزیلدك ایدلدکدن صکره عمل ایلمکه
قادر اولماز نحو ما قایم زید کبی وهر کاه که ما ولانك خبرینه حرف موجب ایله
عطف قصدا ولنه یعنی ما بعدینی اثبات ایدر حرفله عطف اولنه

معطوفده رفع واجبدر نحو ما زید قایما بل قاعد ولا رجل قایما لکن قاعد
بونلرده رفع واجبدر اگرچه که معطوف علیه منصوبدر زیراکه معنای نفی
حرف موجب سببیله باقی قالماز پس خبرك محلنه عطف ایلمك گرکز
اول مبتدا خبرلغیله مرفوعدر ایدی بل قاعدا دینرسن زیراکه معنای
نفی کم انك عملنه سببدر باقی قالماز اما لیس زید قایما بل قاعدا النصب
جایزدر زیراکه عمل لیس نفی سببیله دکلدر بلکه فعلیت جهتندندر نیتکه
متننده معلوم اولمشیدی المجرورات هو ما اشتمل علی علم المضاف الیه
والمضاف الیه هو کل اسم نسب الیه شیء بواسطة حرف جر لفظا
او تقدیرا مرادا فالتقدیر شرطه ان یکون المضاف اسما مجردا تنوینه
لاجلها وهی معنویة ولفظیة فالمعنویة ان یکون المضاف غیر صفة
مضافة الی معمولها وهی اما بمعنی اللام فیما عدا جنس المضاف
وظرفه او بمعنی من فی جنس المضاف او بمعنی فی فی ظرفه وهو قلیل
مثل غلام زید وخاتم فضة وضرب الیوم المجرورات هو ما اشتمل علی
علم المضاف الیه المرفوعات هو ما اشتمل علی علم الفاعلیة کبیدر اعرابه
والمضاف الیه مبتدا کل ضربی اسم مضاف الیه نسب ماضی مجهول
الیه اکا متعلق شیء قایم مقام فاعلی بواسطة نسب به متعلق
حرف المضاف الیه لجر بوده مضاف الیه در لفظا جر کان در تقدیر

لفظا

لفظا کان حرف الجر ویا حالدر حرف جر حذف زیرا معناده مفعولدر او تقدیرا
معطوفدر اکا مرادا خبر بعد الخبردر کان یه ویا حال بعد الحالدر یعنی
حال مترادفهدر وجمله یعنی نسب جملهسی صفتدر کل اسمه تقدیری کل
اسم نسب الی ذلك الاسم شیء بواسطة حرف جر حال کونه ملفوظا او
مقدرا مرادا فی العمل فالتقدیر مبتدا وفا حرف تفسیر شرطها مبتدا ثانی
ای تقدیر حرف الجر ان حرف نصب یکون ناقصه المضاف اسمی ومجردا
خبری مجردا صفت اسمدر تنوینه قایم مقام فاعلیدر مجردك لاجلها
مجرده متعلق وضمیر اضافته راجعدر وبو جمله مبتدا ثانینه خبردر ومبتدا
ثانی خبریله خبردر مبتدایه قوله وهی مبتدا عایددر اضافته معنویة خبر
مبتدادر ولفظیة اکا معطوفدر فالمعنویة مبتدا وفا حرف تفسیر ان
حرف نصب یکون مضارع موصوف المضاف اسمی غیر صفة خبری
مضافة صفت صفتدر الی معمولها مضافة متعلق وضمیر صفته راجعدر
وجمله خبر مبتدادر وهی مبتدا عایددر اضافته اما وجهی حصر کلمهده کچدی بمعنی
اللام خبر مبتدا ای حرف جر ما موصول ویا موصوف عبارتدر اسم مضاف
الیه دن یاخود ما مصدریه در مضاف محذوف که حین ووقتدر ای
فی وقت تجاوز المضاف الیه وعدا ماضی موصوف جاوز معناسنه ومستتر
فاعلی عایددر ما یه جنس مفعولی المضاف مضاف الیه وجمله صله ویا صفتدر

ما به موصول صله سیله و یا موصوف صفتیله مجروردر فی حرفیله جار مجرور ایله
متعلقدر یعنی الکلام متعلق اولدیغی نسنه به وظرفه معطوفدر جنس مضافه
او بمعنی من فی جنس المضاف معطوفدر یعنی الکلام قوله او بمعنی فی ظرفه
ای ظرف المضاف بوده معطوفدر سابقه وهی ای اضافت بمعنی فی
مبتدا اقلیل خبری مثل معلوم غلام مبتدا زید مضاف الیه تقدیری غلام
زید قایم و یا غلام زید جائی تا که کلام تمام اوله و جمله محلا مجرور مضاف الیهدر
وخاتم فضة وضرب الیوم معطوفلردر غلام زیدده محصول ترکیب
مجرورات خبر مبتدای محذوفدر ای هذا بحث المجرورات یاخود خبری محذوف
مبتدادر ای من المعربات المجرورات پس ایکی وجه اوزره بیله هو خبری
مجرورات ضمننده مجروره راجعدر و جائزدر که مجرورات مبتدا اوله و هو
مبتدای ثانی اوله و ما اشتمل خبر مبتدای ثانی اوله و مبتدای ثانی خبریله
خبر مبتدای اول اوله و هو ضمیریله مجروراته راجعدر معنوده مذکردر زیرا که
ما اشتمل لفظ جهتندن معنوده مذکردر اگرچه معنا جهتندن جمع مؤنثدر
و هر گاه که ضمیر مذکر مؤنث بیننده واقع اوله که برنسنه دن عبارت
اولا اول ضمیرک تذکیری و تأنیثی جائزدر گویا که دینیلدی که المجرورات
هی اسماء تشتمل علی علم المضاف الیه و علم مضاف الیه جردر نسنه که
اول کتابدن معلوم اولمشیدی و بو مقامده مضاف الیه دن

مراد

مراد هر اسمدر که اکا برنسنه منسوب اوله حرف جر واسطه سیله که اول حرف
جر ملفوظ اوله و یا مقدر و ترکیبده مراد اوله یعنی اثری ظاهر اوله حاصلی
ما بعدی مجرور اوله دیمکلردر نحو مررت بزید مرور حرف جر واسطه سیله زیده
منسوب اولدی پس زید برنسنه نک منسوب الیهی اولدی ملفوظ
حرف جر واسطه سیله کنه بونک کبیدر غلام زید کبی که غلام زیده منسوب
اولمشدر مقدر حرف جر واسطه سیله که لامدر و بو مقامده مراددر
زیرا که انک اثری که جردر باقیدر مراداً قیدیله احتراز ایلدی مفعول
فیهدن مفعول له دن زیرا حرف جر انلرده مقدردر اما مراد دکلدر
زیرا اثری که جردر باقی دکلدر مضاف و مضاف الیه و اضافت
استعمالی حرف جر مقدر اولوب مراد اولان یرده زیاده در حرف
جر ملفوظ اولان یرده مررت بزید کبی اگرچه حقیقتده مضاف
الیهدر اول مضاف الیه ذکر اولدی فالتقدیر چونکه معلوم اولدیکه
مطلق اضافت ایکی قسمدر بریسی ملفوظ حرف جر ایله در بریسی
مقدر حرف جر ایله در و قسم اولدن اضافت جهتندن بحث
یوقدر بونده غیریله حرف جر ما بعدینی مجرور ایلرلر که مباحث
حروفدن معلوم اوله گرک بو یکنجون قسم ثانی ذکره تخصیص
ایلدی اکا متعلق اقسام و احکام بیان ایلمکیچون و شرط اضافت که

حرف جر تقديريله در اولورکه مضاف بر اسم اولمق گرکدر تنوینندن
تثنيه وجمع نونندن مجرد اوله وهي يعني حرف جر تقديريله اضافت
ایکی قسمدر بريسي معنوي وبري لفظيدر معنوي اولدر که انده مضاف
بر اسم اوله صفتدن غيريکه اوله صفت کندی معمولنه مضاف اوله
ایدی اضافت معنويده مضاف اسم اولمق گرکدر نحو غلام زيد
وخاتم فضة وجائزدرکه مضاف اسم اوله اول اسم صفت اوله اما
معمولنه مضاف صفت اولميه مضارع مصر وكريم البلد كبي وهي
اما بمعنى اللام يعني اضافت معنوي اوچ قسم اوزرينه دربريسي لام
معناسنه در واول بر يرده درکه مضاف اليه جنس مضاف اولميا يعني
مضاف اليه مضافه صادق اولميه کمه بونکه گبي مضاف اليه ظرف
مضاف اولميه نحو غلام زيد بونده زيد غلامک جنسي وکل يعني غلامه
صادق وکل غلامک ظرفي دخي وکل ایدی غلام زيد اضافتی
لام تقديريله درای غلام لزيد ويکدر اضافتک ایکنجی قسمی من معناسنه در
ای خاتم من حديد اضافتک اوچنجی قسمي في معناسنه در واول
بر يرده اولورکم مضاف اليه ظرف مضاف اوله نحو ضرب اليوم
یوم بونده ظرف ضربدر واضافت في معناسنه درای ضرب
في اليوم واضافتک بو قسمی قليلدر وبعض نحويلر ديديکه اضافت

في

في معناسنه موجود دکلدر وضرب اليوم مثللرینی تأويل ایلمشلردر که یومی مفعول به
تشبيه ایلمشلردر مانحو طريقيله پس يوم که مفعول فيهدر مفعول به تشبيه
ایلمشلردر وخی اولمشدر واضافت لام معناسنه درای ضرب اليوم
کويا که یوم مضروب اولمشدر وبعضيلر بويله تأويل ایلمشلردر که ضرب اليوم
معناسي ضرب له اختصاص باليوم بملابسة الوقوع فيه نحو يلرطائفه
ایلمشلردر که مضاف اليه مقدر حرف جرله مجرور بوقسه مضاف ایلهمی
جمهور قولی بويله درکه مضاف اليهده عامل مضافدر مقدر حرف جر
نيابتيله ويفيد تعريفا مع المعرفة وتخصيصا مع النكرة وشرطها تجريد
المضاف من التعريف وما اجازه الكوفيين من الثلثة الاثواب وشبهه
من العدد ضعيف وتفيد مضارع معروفدر افعال بابندن وشکلن
فاعلي عائدر اضافته تعريفا مفعول مع المعرفة تعريفه متعلقدر
وتخصيصا مع النكرة تعريفه معطوفدر وشرطها مبتدا مضافدر اضافت
معنويه يه راجع ضميره تجريد خبر مبتدادر المضاف مضاف اليه من التعريف
تجريده متعلق وما موصول ويا موصوف اجازه الكوفيون فعل
وفاعل ومفعول به وجمله صله ويا صفتدر يايه من حرف بيانه الثلثة
مجرور انکله الاثواب مضاف اليه وشبهه ما قبلنه معطوفدر من العدد
بيان شبهه در موصول ويا موصوف صله سيله وصفتيله مبتدا ضعيف

خبری محصول، ترکیب اضافه معنوی معرفیه مضاف اولورسه غلام زید
تعریف افاده ایدر یعنی مضاف الیه معرفه اولورسه غلام زید کبی مراد
غلام معیّنه اشارتدر الّا مثل وغیر وشبه بونلر معرفه یه مضاف اولورسه
تعریف کسب ایلمز زیرا بونلر ابهامده توغّل ایلمشلردر امّا اضافت معنوی
نکره یه مضافه تخصیص افاده ایدر نحو غلام رجل اگرچه غلام بونده
معیّن دگلدر امّا غلام مراة دن اختصاص کسب ایلمشدر وشرطها
یعنی اضافت معنویه نک شرطی مضاف تعریفدن تجرّد اولمقدر
زیرا اگر مضافده الف ولام ویا علمیّتله تعریف اولورسه انک
معرفه یه اضافتی جایز دگلدر زیرا بو اضافت مضافه تعریف
افاده ایدر پس اگر مضاف الف ولام ویا علمیّتله معرّف اوله
ایدی انک تعریفی ایچون اضافتی لغو اولوردی زیرا بالفعل
تعریفی حاصلدر پس جایز دگلدر که الغلام زید دیه سن ویا زیدکم گرک
بر قاچ کمسه نک آدی زید اوله وزیدکم دیمکله تخصیص افاده ایده
کنه معرفه نکره یه ده مضاف اولماز زیرا که نکره یه اضافت مضافه
تخصیص افاده ایدر بو صورتده ایسه مضاف معرفه دیر پس اضافت
بی فایده اولور امّا کوفیلردن بر طایفه اعداده که کندی تمییزینه مضاف
اوله ومتّصل لام تعریفله معرّف اوله اول اعدادی لام تعریفله معرّف

معرّف اوله اول اعدادی لام تعریف ایله معرّف قلمغی جایز طوتمشلردر
نحو الثلثة الاثواب والاربعة الرجال کبی لیکن بو خلاف قیاسدر واستعمال
فصحایه مخالفدر زیرا که انلر ثلثة الاثواب واربعة الرجال استعمال
ایلدیلر واللفظیة ان تکون صفة مضافة الی معمولها نحو ضارب زید
وحسن الوجه وامتنع الحسن الوجه وجاز الضاربا زید والضاربو
زید وامتنع الضارب زید خلافا للفراء وضعف الواهب المائة
الهجان وعبدها وانما جاز الضارب الرجل حملا على المختار في الحسن
الوجه والضاربك وشبهه فيمن قال انه مضاف حملا على ضاربك
اللفظية مبتدا ان حرف نصب تکون فعل ناقص مستکن اسمی عایددر
اضافته صفة خبری مضافة نعت صفة ده الی معمولها مضافته
متعلق وضمیر صفة راجعدر وجمله مبتدا نحو معروف ضارب زید
صفت مضاف الی معمولها یعنی مفعولها وحسن الوجه اکا معطوف
ومجموعی محلّا مجرور مضاف الیه در ولا یفید فعل نفی استقبال مستکن
فاعلی عایددر اضافت لفظیه یه الّا حرف استثنا تخفیفا مفعول له
زیرا بو استثنا متوقّفدر علی حسب العوامل معرّف اولور فی اللفظ اکا
متعلق اولور من حرف جر سببیّه تمه محلّا مجرور انطلاق شاندر که
اضافت لفظیه تخفیفدن غیری نسنه افاده ایلمز که جار مجرور ایله

بونڭ صكره فعلى متعلقدر جاز ماضى معروف مررت فعل فاعل
برجل مفعول به حسن الوجه صفت رجلدر وبو كلام محلا مرفوع فاعل
جازدر اى جاز هذا التركيب وامتنع زيد حسن الوجه جاريه معطوفدر
واعرابى انڭ كبيدر وجاز الضاربا زيد والضاربوا زيد
وامتنع الضارب زيد مجموعڭ وجهى ظاهردر ماسبق دن فهم اولنور
مفعول مطلق ويا مصدر محذوفه صفتدر ويا امتنع فاعلندن
حالدر تقديرى خولف فيه خلافا ويا امتناعا مخالفا ويا امتنع
ان يقول جاز الضارب زيد لعدم التخفيف حال كون خلافا للفراء
مخالفا لقوله حيث اجاز هذه الاضافة للفراء الكا متعلق وضعف
ماضى معروف الواهب اماية مضاف به الهجان صفت مايه در
ويا مضاف اليه در مائة يه دخول لام عدد مضافه كوفيلر قتنده
جايزدر وعبدها معطوفدر مائة يه وضمير مائة يه عايددر واضافت
ادنى ملابسه ايچوندر وبو تركيب محلا مرفوع فاعل ضعف در اى
ضعف هذا التركيب بو شعرڭ اولى معلوم وكلدر كه الواهبڭ
اعرابى ظاهر اولميدى وانما قلنا حصردر جاز الضارب الرجل ووجهى
ظاهردر حملا مفعول مطلق اى حمل حملا ويا مفعول له وعاملى
مقدردر اى وانما قلنا جاز الضارب الرجل للحمل على كذا ويا عاملى
مقدردر

مقدردر اى وانما قلنا جاز الضارب الرجل للحمل على كذا ويا عاملى ملفوظدر كه
اكر انكلم مصدر مجهول مراد اولنورسه على المختار حملا لفظنه متعلق
فى الحسن الوجه مختاره متعلق والضاربڭ الضارب الرجل معطوفدر
وشبهه كنه الكا معطوفدر فى وفى جر من موصول ويا موصوفدر
فال ماضى معروف ومستكن فاعلى عايددر من اسمنه انه مضاف
مفعول فال در وانه ضميرى عايددر الضاربڭ يه وجمله صله ويا صفتدر
منه موصول صله سيله ويا موصوف صفتيله محلا مجروردر فى حرفيله
جار مجروريله متعلقدر جاز يه حملا على ضاربڭ حملا على المختار كبيدر
محصول تركيب اضافت لفظيه اولدركه مضاف صفت اوله يعنى
اسم فاعل ويا اسم مفعول ويا صفت مشبهه وبو صفت مضاف اوله
معموله يعنى معموله ويا فاعلنه نحو ضارب زيد وحسن اوڭكى مثال
مفعولنه مضافدر ثانى فاعلنه زيرا حسن صفت مشبههدر واضافت
لفظيه نڭ فايده سى لفظده تخفيف ايچوندر تعريف ويا تخصيص
معرفه يه مضاف اوله بو وجهدندر كه حسن الوجه نكره اولور ونكره يه
صفت اولور ومعرفه يه صفت اولماز پس مررت برجل حسن الوجه جايزدر
اما زيد حسن الوجه جايز دكلدر زيرا نكره معرفه يه صفت اولماز وجاز
الضاربا زيد يعنى بو تركيب جايزدر زيرا تخفيف حاصلدر كه نونڭ

نونك حذفیدر الضاربان ده والضاربون ده نون تثنیه وجمع اسم فاعلده واسم مفعولده وصفت مشبهه ده که اولور که موجوده اولان حرکت وتنوینک عوض اولور ضاربان وضاربون وکاه اولور که حرکتک عوض اولور انجق الضاربان والضاربون کبی اکر تنوینک عوض اولیدی الف ولامله جمع اولمازدی وکاه اولور که یالکز تنوینک عوض اعتبار ایدرلر نحو ضاربا زید وضاربو زید اما الضاربا زید ده جونکه نونك الف ولامه اجتماعی اعتبار ایدرلر حرکتک عوض اولور تنوینک عوض اولور اما جونکه اضافت سببیله نونك حذفنی اعتبار ایدرلر تنوینک عوضی اولور الضارب زید ممتنع اولدی زیرا بو اضافت لفظیدن ایچ تخفیف حاصل اولماز زیرا ضارب ده تنوین الف ولام واسطه سیله دوشمشدر اضافتله دکل اما فراء نحوی دیرکه الضارب زید جائزدر زیراکه اول ضاربی اضافت ایلدیلر زیده وتنوین اضافت سببیله دوشدی وضارب زیدا اولدی وجونکه ضاربی تعریف ایلمك مراد ایلدیلر الف ولام کتوردیلر الضارب زیدا اولدی اما جمهور قولی اصحدر زیرا الف ولام ضاربك اولکی درس انك اعتباری اضافتدن مقدم اولمق کرکدر که آخرده ظاهردر

بوبله

بوبله اولنجه اضافتك تخفیف فائده سی اولماز وضعف الواهب المائة الهجان ده قیاس بو ایدیکه بو ترکیب جائز اولمیدی زیراکه وعبدها مائة یه معطوفدر پس مضاف که الواهبدر مقدر اولور ایدی تقدیری الواهب عبدها در وبو الضارب زید کبیدر اضافتك فائده سی اولماز لیکن جونکه مضاف ذکری معطوفده مقدردر تبعیتله ملفوظ دکل حال بوکه تابع ده بعضیسنده جائز اولور که متبوعده اولماز بو جهتدن وعبدهانی عطف ایلمك الواهبك معمولنه جائز اولدی ضعفله وانما جاز الضارب الرجل جواب سؤال مقدردر کانه دینلدی الضارب الرجل ترکیبی جائز اولدی تخفیف منتفی ایکن زیرا تنوین لاملە ساقط اولدی اضافتله دکل جواب ویررکه قیاس جائز اولمامق ایدی لیکن جائز اولدی حمله قول مختاره الحسن الوجه ده که وجه مجروردر اضافتله که تخفیفی مفیددر ضمیر حذفیله فاعلدن زیرا اصلی الحسن وجهه ایدی ووجه حمل اشتراکدر مضاف صفت ومضاف الیه اسم جنس معرف باللام اولمقده والضاربك معطوفدر الضارب الرجله یعنی الضاربك والضارباك والضاربوك ضاربك یه حمل اولنوب جائز اولدی سیبویه نك قولی اوزره که الضاربك وغیریده مضاف الیه اولده کاف محلا مجرور مضاف الیه اوله ووجه حمل اضافتده اول تنوینك

حذفندن در اضافت ایسه مقدر تنوینک حذفیله تخفیف افاده
ایدر زیرا ضمیر اتصالیله ساقط اولان تنوین لام واضافتدر یعنی
لام واضافت اولمایجک تنوین مقدر اولوریدی اضافت اعتبار
اولنجک تقدیرن ساقط اولور اویله لفظن تخفیف حاصل
اولور حکما زیرا مقدر ملفوظ کبیدر ولا یضاف موصوف الی صفة
ولا صفة الی موصوفها ومثل مسجد الجامع وجانب الغربی وصلوة
الاولی وبقلة الحمقاء متأول ومثل جرد قطیفة واخلاق ثیاب
متأول ولا یضاف فعل نفی استقبال بناء مجهول موصوف
قایم مقام فاعل الی صفة لا یضاف به متعلق وضمیر موصوفه راجعدر
ولا صفة معطوفدر موصوفه الی موصوفها کنه لا یضاف یه متعلقدر
وضمیر صفة راجعدر مثل مبتدا مسجد الجامع ترکیب اضافی حکایة مرفوع
اوقنور وجانب الغربی اکا معطوف واعرابی انک کبیدر
وصلوة الاولی بوده سابق کبی وبقلة الحمقاء بوده انک کبی متأول
خبر مبتدادر مثل جرد قطیفة واخلاق ثیاب متأول اعرابی ما قبلی
کبیدر محصول ترکیب موصوف صفتنه مضاف اولماز زیرا
ذات موصوف صفتیله صفتدن برشیدر پس شیئی نفسنه اضافت
اولمق لازم کلور اندن صکره اعرابی صفت موصوفه تابعدر

اکر

اکر مضاف الیه اولسه دائما مجرور اولوردی واعرابنده موصوفه متابعت
متصور اولمازایدی صفتک موصوفه مضاف اولماز ذاتلری بر
اولدیغیچون ودخی صفت موصوفه اعرابده تابع اولمق کرک موصوفدن
متأخر اولمق کرک والا مقدم اولوردی موصوفدن ومتابعت
متصور اولمازدی وینه مثال وار کلام عربده که ظاهرا اضافت موصوف
الی صفة در وتأویله محتاجدر بوجهتدندرکه انلره اشارت ایدرکن
بیورر ومسجد الجامع تقدیری ومسجد الوقت الجامع در زیرا جامع مسجده
صفت اولدیغی کبی وقتده صفت اولور وبو ترکیبده وقتک
صفتیدر که مسجد وقته مضاف اوله ووقت جامعله موصوف اوله
پس موصوفک صفتنه اضافتی قبیلندن اولماز بوکه قیاس در
جانب الغربی تقدیری جانب المکان الغربی وصلوة الاولی تقدیری
صلوة الساعة الاولی در وبقلة الحمقاء نک تقدیری بقلة الحبة الحمقاء در
وبرنیجه مثال وار عربده که ظاهرا اضافت صفت الی الموصوف قبیلندندر
تأویله محتاجدر نحو جرد قطیفة واخلاق ثیاب زیرا اصلده جرد
صفت قطیفه در واخلاق صفت ثیاب در یعنی قطیفة جرد وثیاب
اخلاق ودیمکدر تأویلی بویله در که جردی واخلاقی موصوفلرندن
معری استعمال ایلدیلر شویله که بونلرده ابهام واقع اولدی زیرا

جرد جوی دو کلمش نسنه یه واطلاق اسکی یه دیرلر و چونکه ابهامی
رفع ایلمک دیلدیلر هر بری کندیه معصوف اولمغه لایقدر مضاف
ایلدیلر اگرچه بو اضافت جهتندن موصوفیت قصد ایلمدیلر چونکه
ابهامی رفع ایلمک قصد ایلدیلر ایدی بو طریقله اضافت صفت
الی الموصوف اولماز ولا یضاف اسم مماثل للمضاف الیه فی العموم
والخصوص کلیث واسد وحبس ومنع لعدم الفائده بخلاف
مثل کل الدراهم وعین الشیء فانه یختص قولهم سعید کرز ونحوه
متأول ولا یضاف مضارع مجهول اسم قایم مقام فاعل مماثل صفت
اسمدر للمضاف الیه مماثله متعلق فی العموم بوده والخصوص اکا معطوف
کلیث مبتدا محذوفه خبردر ای هو کلیث وبعکسدر واسد اکا معطوف
وحبس ومنع ده لعدم الفائدة لا یضاف به متعلق بخلاف مبتدا
محذوفه خبردر ای هذا بخلاف کل مضاف الیه محلا بتلر رفعی جایزدر
الدراهم مضاف الیه وعین الشیء کل الدراهم کبیدر اعرابده فانه یختص
مضارع معروف ومستتر فاعلی عایددر مثل کله وعینه وجمله خبر انّدر
وقولهم مبتدا وضمیر نحویلره راجعدر وسعید مبتدا محذوفه خبردر ای هذا
سعید وکرز مضاف الیه و بو جمله محلا منصوب مقول قولدر ونحوه
اکا معطوف متأول خبر مبتدا محصول ترکیب بر اسم که بر اسمه مشابه
ومماثل اوله

مماثل اوله عموم ده وخصوصده بری برینه اضافتی جایز دکلدر اعیانک
لیث واسد کبی ومعانی واحداثک حبس ومنع کبی زیرا بو اضافتک
هیچ فایده سی یوقدر واول نسنه که مقصود در لفظ مضافدن
مفهوم اولور اضافتدن قطع نظر بیله اضافت لغو اولور عالمک
خاصه اضافتی بونک خلافیدر نحو کل الدراهم وعین الشیء ونفس زید
زیرا بو اضافتله عام تخصیص کسب ایدر ایدی اضافتک فائدهسی
اولور وعربک سعید کرز وزید بطه وعمرو قفه ویرکلری ظاهرا
انی کوسترر که ایکی لفظ عموم وخصوصده متساوی اولالر بر
نسنه نک علمی اولالر بری برینه اضافتی جایز اوله جواب بودر که
بونک کبیلر متأولدر که مراد لفظ اولدن که مضاف در ذات
مسمیدر ومراد لفظ ثانیدن که مضاف الیه در نفس لفظ در پس
سعید کرزک معناسی بودر که بر ذات که کرز لفظنه مسمی ملقب در
دیمک اولور ایدی بو مسمانک اسمه اضافتی قبیلندندر مسمانک
مسمی یه اضافتندن دکل واذا اضیف الاسم الصحیح او الملحق به الی
یاء المتکلم کسر اخره والیاء مفتوحة او ساکنة فان کان اخره
الفا تثبت وهذیل تقلبها لغیر التثنیة فان کان یاء ادغمت وان
کان واوا قلبت یاء وادغمت وفتحت الیاء للساکنین اذا دات

ادات شرط اضيف ماضئ مجهول فعل شرط الاسم قايم مقام فاعل الصحيح صوت
اسمدر او الملحق به اكا معطوف وبه الملحقه متعلق وضمير مجروري راجعدر
الى ياء المتكلم اضيف به متعلقدر كسر ماضئ مجهول آخره اى آخر الاسم
قايم مقام فاعل وجمله فعليه جواب شرط والياء مبتدا مفتوحه خبرى
او ساكنة اكا معطوف فان حرف شرط كان فعل شرط آخره اى آخر
المضاف الى ياء المتكلم اسم كان الفا خبرى ثبتت مضارع معروف
ومستكن فاعلى وجمله جزاء شرط وهذيل مبتدا تقلب مضارع معروف
ومستتر فاعلى عايددر هذيله وضمير مفعول به لغير التثنية جار مجرورلر مقدره
متعلق حالدر تقلب مفعولندن ياء مفعول ثانيدر تقلب ون تقديرى
وهذيل من قبايل العرب يجعل الالف حال كونها كاينة لغير التثنية ياء
وان كان سابق كبيدر ومستتر اسمى عايددر آخره يه ياء خبرى ادغمت
ماضئ مجهول ومستكن قايم مقام فاعلى عايددر يايه وجمله جزاء شرط وان
كان واوا جمله شرطيه قلبت ياء جمله جزائيه وادغمت معطوفدر قلبته
وفتحت الياء للساكنين بوده قلبته معطوفدر تقديرى وان كان آخر
المضاف الى ياء المتكلم واوا اجعل الواو ياء وادغم في الياء وفتح
ياء المتكلم للساكنين محصول تركيب بر اسم كه ياء متكلمه مضاف اوله
انك حرف آخرى يا حرف صحيح اوله ويا حرف صحيحه ملحق اوله واول واو
ويادر

ويادر كه ما قبلى ساكن اوله وبهر تقدير اول اسمك آخرى يا مناسبت
ايچون مكسور اولور نحو غلامى وظبيى ودلوى وياى متكلم بو ايكى صورتده
جايزدر كه مفتوح اوله غلامىَ كبى وجايزدر كه ساكن اوله غلامىْ كبى لكن
بعضيلر ويبلر فتحه اصلدر وبعضيلر ويبلر سكون اصلدر مفصلا تمامى
ايكنجيده دليللرى يازلمشدر اما اگر ياى متكلمه مضاف اولان اسمك
آخرى حرف علت اوله وحرف صحيحه ملحق اولميا الف كبى كرك الف
تثنيه اوله علاماى ومسلماى كبى كرك غيرى اوله عصاى ورحاى
كبى الف ثابت اولور اما قبيلهٔ هذيل كه عربدن بر قبيلهدر تثنيه الفندن
غيرنى يايه قلب ايدوب عصىّ ورحىّ ديرلر وبو حالتده ياء ضمير
مفتوح اولور التقاء ساكنين على غير حده لازم كلمسون اما وقفده
يا ساكن اولور اما كلمه نك آخرى واو ويا اولوب ما قبللرى متحرك
اولورسه اگر واو اولورسه واوى يايه قلب ايدوب يانى يايه
ادغام ايدرلر وواو حرف دون يانك ما قبلنى مكسور ايدرلر مثل
مسلمىّ اصلى مسلمون ايدى اضافتله نون ساقط اولوب اعلال ايلديلر

واما الاسماء الستة فاخى وابى واجاز المبرد اخىّ وابىّ وتقول

حمى وهنى ويقال فمى في الاكثر وفى واذا قطعت قيل اخ واب

وحم وهن وفم وفتح الفاء افصح منهما وجاء حم مثل يد وخبء

ودلو وعصا مطلقًا وجاء عن تمثيل بيد مطلقًا وذو لا يضاف الى
ولا يقع واما اسمالرك يا متكلمه اضافتنك تفصيليچون در الاسماء
مبتدا الستة صفتى فاضى خبر مبتدا واتى اكا معطوف واجاز
ماضئ معروف المبرد فاعلى اخى يانك تشديديله مفعول اجازدر
واتى اكا معطوف وتقول مضارع معروف ومستتر كه هى در
ضمير غايبه در فاعلى حمى مفعول به وهنى اكا معطوف اى تقول
فى حم حمى وفى هن هنى ويقال مضارع مجهول فى يانك تشديديله
قايم مقام فاعلى عايد در اسماء ستة يه قيل ماضى مجهول اخ قايم مقام
فاعلى وجمله جواب شرط واب اكا معطوف وحم وهن وفم برى برينه
معطوفلردر وفمك فاسنك اوچ حركت جايزدر فم فم فم وفتح مبتدا
الفاء مضاف اليه افصح خبر مبتدادر منها افصح متعلق وضمير فم
راجعدر وجاء ماضى معروف حم فاعلى مثل تفصيلا اولنجك مصدر
محذوفه صفتدر تقديرى وجاء حم مجيئا مثل مجئ يد فى الاستعمال يكونها
معربا بالحركة اما رفعلا اولنجك مبتداء محذوفه خبردر تقديرى وجاء
حم على وجوه اربعة احدها مثل يد مضاف اليه وصت ودلو وعصا
معطوفلردر مطلقا اى جاء حم مثلها مجيئا مطلقا او اطلق اطلاقا
وجاء هن مثل يد مطلقا اعرابى سابقى گيبدر وذو مبتدا لا يضاف

مضارع

مضارع مجهول يعنى نفى استقبال ومستتر قايم مقام فاعلى راجعدر ذو يه
الى مضمر جار مجرور يله لا يضاف يه متعلق وجمله خبر مبتدادر وقطع
نفى استقبال بناء مفعول ومستتر قايم مقام فاعلى عايددر ذو يه
وبو جمله لا يضاف جملهسنه معطوفدر **مفصول** تركيب اما الاسماء الستة
اوايل كتابده معلوم اولديكه اسماء ستة ياء متكلمدن غيريه مضاف
اولسه اعرابى حروفله اولور اما ياء متكلمه مضاف اولسهلر باشقه
احكامى واردر مثلا اخ واب ده اخى وابى ديرسن زيرا بونلرك لام
الفعللرى نسيا منسيا ساقط اولمشلردر ايدى اخرلرى حرف صحيح
اولور ويا مناسبچون اول حرف مكسور اولمق گرك وحرف يا مفتوح
اولور ويا ساكن نته كه غلامى ده معلوم اولدى اما بونلرك اكثرينك
لام الفعلى كه واودر دونزدوب يايه قلب ايدر ويا متكلمه ادغام
ايدر واخى وابى ديرا اما حم وهن كه ياى يا متكلمه اضافت ايلديكن
ميم ونون كه بونلرك اخرلرلام الفعللرينى ساكن ايدرسين ما سبق گبى
وفو چونكه يا متكلمه مضاف اوله بو واو كه عين الفعلدر يا متكلمه
ادغام اولنوب فاسى مكسور اولنوب فى ديرلر اصلى فوى ايدى
لام الفعل بونده نادر زيرا جمعى افواه گلور لكن لام الفعلى نسيا
منسيا محذوفه اولمشلردر اكثر لغت بودركه ذكر اولدى اما بعض

لغتده فمی دیرلر زیرا اضافتدن قطع ایدنجه واو میم ابدال اولورکه
ایکیسی بیله مخرج شفه‌دندر واگر میم قلب اولمیوب اعراب واو
اوزره جاری اولسه الفه قلب اولنوب تنوین ایله سقط اولوردی
دکلمه معربه بر حرف اوزره قالوردی بو ایسه جایز دکل و چونکه
قطع اضافت حالتنده فم دیرلر حالت اضافتده یاء متکلمه
فمی دیرلر و چونکه بو اسماء خمسه اضافتدن قطع ایدلر حرکاتله
معرب اولورلر اخٌ وابٌ وحمٌ وهنٌ وفمٌ دیرلر اخ واب ید
وحم کبیدر تثنیه‌لری اخان وابان کلور وجمعلری اخون وابون
کلور اخا وابا کلور عصا کبی مطلقا تثنیه‌لرنده اخوان وابوان کلور
اب واخ ده کلور تشدید ایله وفم ده فانک فتحی افصحدر ضم وکسره‌دن
وحم ده بر نجه لغت دخی وار در برسی ید کبیدر اعرابنده گرگه یاء
متکلمه مضاف اولسون نحو حمی دکرکه اضافتدن مقطوع اوله نحو
حمٌ وحمًا وحمٍ ایکنجیسی مهموز الاخر درجب کبی نحو حمءٌ وحمءً
وحمءٍ اوچنجیسی اولدرکه اخری واو ماقبلی ساکن اوله دلو کبی
نحو حموٌ وحموًا وحموٍ دردنجیسی عصا کبیدر حالت
اضافتده وافرادده نحو هذا حما وحماک ورأیت حما وحماک
ومررت بحما وحماک یعنی ده ده بر لغت دخی وار مذکوردن
بغیری

غیری بر کبی نحو هذا حمءک ورأیت حمءک ومررت بحمءک وهذا
حمءٌ ورأیت حمءًا ومررت بحمءٍ اسماء ستّه‌دن ذو کلمه‌سی ضمیره
مضاف اولماز مطلقا نه متکلم ضمیرینه ونه غیرینه اضافتدن مقطوعده
اولماز زیرا اسم جنسه صفت اولماز الا بر شیئه اضافتله التوابع
کل ثانٍ باعراب سابقه من جهة واحدة النعت تابع یدل علی معنی
فی متبوعه مطلقا وفائدته تخصیص او توضیح وقد تکون لمجرد
الثناء او الذم او التوکید مثل نفخة واحدة ولا فصل بین ان
یکون مشتقا او غیره اذا کان وضعه لغرض المعنی عموما مثل تمیمی
وذی مالٍ او خصوصا مثل مررت برجل ای رجل ومررت بهذا
الرجل وبزید هذا التوابع جمع مبتدا کل ثان خبری باعراب سابقه مقدر
متعلق من جهة ده بو ایله واحدة نعتدر التوابع کل لفظ ثان معرب
باعراب سابقه اویعنی باعراب سابق ثان من جهة واحدة النعت
مبتدا تابع خبری یدل مضارع موصوفه ومستکن فاعل راجعدر تابعه
علی معنی یدل یه متعلق فی متبوعه صفت معنی در وضمیر تابعه عایددر
مطلقا حالدر فاعل یدل دن و یا مفعول مطلقدر مفعولی حذف ایله ای
دلالة مطلقا و یا حذف فیه ای اطلقت الدلالة اطلاقا وجمله
محلا مرفوع صفت تابع در و فائدته مبتدا مضاف در نعته راجع ضمیر

تخصیص جری او توضیح اکا معطوف وقد حرف تقلیل یکون مضارع
معروف ومستکن اسمی عایددر نعته تجری الثناء جری اولدم
اکا معطوف او آن کید بوده سابقه مثل معلوم نعته واضح مضاف
الیه محلا مجرور رفعی حکایته در آن حرف نصب یکون مضارع
معروف منصوبدر آن حرفیله ومستکن اسمی عایددر نعته مشتقا
جری او نحوه ای غیر المشتق معطوفدر مشتقه اذا ظرف زمان
مضافدر کندیدن صکره جمله یه کان ماضی معروف وضعه اسمی
وضمیر غیر مشتقه راجعدر لغرض المعنی وضعه متعلق عموما خبر کاندر
تقدیری لا فرق بین کون النعت مشتقا او غیر مشتق وفی کون
وضع غیر المشتق لغرض المعنی الوصف من کونه دالا علی ما فی موصوفه
فی جمیع استعمالاته مثل معلوم تمیمی وذو مال او خصوصا ای فی بعض
استعمالاته معطوفدر عمومه نحو معلوم مررت فعل وفاعل برجل
باواسطه مفعول به در ای نعت رجل در رجل مضاف الیه
وجمله مضاف الیه ومررت بهذا بابله مفعول به الرجل نعت هذادر
وبزید معطوفدر هذا وهذا صفت زیددر محصول ترکیب توابع
جمع تابعدر که منزله کلمه در وتوابع اسمی فواعل وزنی اوزره
جمع ایدرلر کاهل جمع کواهل وکاتب جمع کواتب کبی اما نحویلر
اصطلاحنده

اصطلاحنده هر تابعدر که کندینک سابقیله اعراب اوله بر جهتدن
ثانی دیدک زیرا اول تابع اولماز وباعراب سابقه دیدک
تا هر ثانی که اعراب بقبیله معرب اولمیه خبر کان وخبر ان کبی تعریفه
داخل اولمیه وجهه واحده دیدک تا که خبر مبتدا ومفعول ثانی
باب علمتدن خارج قاله زیرا بونلر توابعدن دکلدر زیرا بونلرک
اعرابی سابقلرک جهتندن دکلدر مثلا ظننت زیدا قائما
منصوبدر مظنون اولدیغی جهتدن وزید منصوبدر مظنون فیه
اولدیغی جهتدن وخبر مبتدا مرفوعدر اول جهتدن که عوامل لفظیه دن
مجرددر اسنادی مقتضی مسند ایچون ومبتدا مرفوعدر اول جهتدن که
اول اسنادی مسند الیهی اقتضا ایدر ومثل جاءنی زید العالم
العالم ایکیسی بیله مرفوعلردر آنک لکنی کیمسنه اول کیدکی جهتدن
سائر توابعده بو کا کوره در النعت نعت بر تابعدر که کندینک
متبوعنده معنیله دلالت ایلیه مطلقا یعنی اول معنانک
حصولی اول متبوعده مقید دکل زمان صدور فعلده اندن
ویا زمان وقوع فعلده اوزرینه نته که حال مقیددر اول وجه اوزره که
کجدی پس قید اطلاق تنبیه ایچوندر نعت له حال بیننده فرق نحو
جاءنی زید الراکب وجاءنی زید راکبا زیرا نعت دلالت ایدر

زیدده حصول معناء رکوبه بلا قیدکه رکوب زمان مجیده اوله
وحال دلالت ایدر حصول معناء رکوبه زیدده زمان مجی ایله مقید
پس نعتله حال بیننده فرق ظاهر اولدی اگرچه حال تابع دکل دکلدر
ونکره ده نعتک فائده سی تخصیص درنته که جاءنی رجل عالم
دیرسن بونعت که عالم در رجل مخصوص ایلمشدر جاهل اولمق
احتمالندن اما نعتک معارفده فایده سی توضیح در مثلا جاءنی
زید التاجر دیرسن بروقتده که زید ادنی ایکی کمسه اوله تاجر دیمکله
زیدی ابهامدن خلاص ایلیه سن وتعیین قیله سن وکاه اولور که
مجرد قوم ایچون اولور اعوذ بالله من الشیطان الرجیم کبی وکاه اولور
بر معنانی تاکید ایدر که متبوعدن معلوم ولمش اوله نحو نفخة واحدة
کبی لفظ نفخه دن معناء وحدت ضمنا معلوم اولدی ولفظ وحدتک
فایده سی تاکید در انتهی ولا فصل یعنی هیچ فرق یوقدر نعت مشتق
اولمغله وغیر مشتق اولمغله بلکه ایکیسی ده اولور ومدار صحت ذات
متبوعده معنایه دلالتدر گرک مشتق اولسون ضارب ومضروب
کبی وبو قسم استعمالده چوقدر بوجهتدندرکه چوق کمسه توهم ایلرکه
حال مشتقاتدن اولمق گرک وگرک مشتق اولمسون بو حده ایکی قسمدر
بریسی اولدرکه موضوع اوله بر ذاتده بر معنایه عموم اوزره دلالت

ایدن

[illegible]

دلالت ایلدکچون یعنی جمیع استعمالاتده بر معنانک حصولنه دلالت
ایدن مستفاد اوله مثل تمیمی وذو مال ایدی تمیمی وائما دلالت ایدرکه
بر ذاتک قبیله تمیمه نسبتی حاصلدر وذومالده دلالت ایدرکه
بر ذات صاحب مالدر ایکنجی قسم اولدرکه بعض مواضعده بر ذاتک
بر معنانک حصولنه دلالت ایلیه پس نعت اولمغه لایق اولور وبعض
مواضعده دلالت ایلمیه پس نعت اولمغه لایق اولمیه مثلا اتی رجل
مررت برجل اتی رجل ده دلالت ایدر کمال رجولیت معناسنه ایدی
نعت اولمغه لایقدر اما اتی رجل عندک دیمک لایق دکل در که
نعت اوله لکنه بونک کبیدر حال رجل جاءنی هذا الرجل ده بونک
رجل هذادن صکره مذکور اولدی ایدی دلالت ایدرکه بر ذات
مبهم ورجل بر ذات معینه وخصوصیت ذات معینه منزلنه
معناده در ذات مبهمه پس بوجهتدن رجل هذایه صفت اولور
بو ضمیر وید یکره بدلدر نعت دکلدر وهر یرده که رجل بو معنایه
دلالت ایلمز صفت اولمغه لایق دکل بوقیاسه ایا درر مررت
بزید هذا ای بزید المشار الیه پس هذا بو موضعده دلالت ایدر ذات
زیدده بر معنایه ایدی انک صفتی اولور اما ایلدکی یرده نعت
اولمازدی نوصف النکرة بالجملة الخبریة ویلزم الضمیر ویوصف کال

الموصوف وحال متعلقه مثل مررت برجل حسن غلامه فالاول يتبعه
في الاعراب والتعريف والنكرة والافراد والتثنية والجمع والتذكير و
التانيث والثاني يتبعه في الخمسة الاول وفي البواقي كالفعل ومرتبه
حسن قام رجل قاعد غلمانه وضعف قاعدون ويجوز قعود غلمانه
ويوصف مضارع مجهول النكرة قايم مقام فاعلي بالجملة اكا متعلق
الخبرية صفت جمله ويلزم الضمير فعل وفاعل معطوفدر يوصف النكرة به
ويوصف مرورا يلدى مستكن قايم مقام فاعل اسم راجع در بحال
الموصوف بوصف به متعلق وبحال متعلقه اكا معطوف ومتعلقه
ضميري موصوفه راجع در نحو مررت برجل مرور ايلدى حسن رجله صفتدر
غلامه فاعل حسندر مضاف فدر رجله راجع ضميره فالاول مبتدا يتبعه
مضارع معروف ومستكن فاعلي عايددر اوله وضمير متصل مفعولي
عايددر موصوفه في الاعراب يتبعه متعلق وجمله خبر مبتدادر و
التعريف والتنكير والافراد والتثنية والجمع والتذكير والتانيث
جميعا الاعرابه معطوفدر والثاني يتبعه في الخمسة اعراني مرور ايلدى
الاول جمع اولدر نعت ثمه در وفي البواقي مقدر يكون به متعلقدر
كالفعل خبري تعذيري والثاني يكون في البواقي مثل الفعل في انه
يؤنث لو اسند الى المؤنث ويذكر لو اسند الى المذكر ويلحق علامة

التثنية

التثنية والجمع لو اسند الى ضميرها ويفرد لو اسند الى الظاهر وجايزدركم
كالفعل خبر مبتدا محذوف اوله تعذيري هو في البواقي مثل الفعل در
ومن ثم جار مجرور يلحسن به متعلقدر واكا تعليلدر حسن مافي
معروف قام رجل فعل وفاعل قاعد نعت رجل غلمانه فاعل قاعد
مضافدر رجله راجع ضميره وبو كلام محلا مرفوع درزيرا فاعل حسن در
اي حسن هذا التركيب لاجل كذا وضعف قاعدون فعل وفاعل
معطوفدر كلام سابقه تعذيري ضعف قام رجل قاعدون غلمانه
وبا ضعف قاعدون في قاعدون غلمانه وجاز قعود غلمانه وجهي
ماسبقدن معلوم واكا معطوفدر محصول تركيب وتوصف
النكرة اسم نكره موصوف ولمق جايزدر جمله خبريه ايله زيرا جمله حكم
نكرده در نكره يه صفت اولمغه قابلدر ليكن موفيه صفت
اولامازايدي جايزدر كه جاءني رجل ابوه عالم اما جاءني زيد ابوه
عالم جايزدكل در جمله خبريه ايله قيد ايلدك زيرا جمله انشائيه صفت
اولماز الا تاويل ايله نته كه در سون جاءني رجل اضربه اي مقول
في حقه اضربه يعني مستحقدر كه اني ضرب ايلكه امر ايدنلر و بر جمله كه
صفت اوله اندن موصوفنه عايد بر ضمير كرك كه اني موصوفه ربط
ايليه واكر ضمير اولمه اول جمله موصوفدن اجنبي و كشر واكا صفت

اولیمازننه که جاءنی رجل زید عالم دیبك ووصفڭ شیئی ایکی قسمه
بریسی اولدرکم انی کندی حالیله صفتلیه‌لر نحو جاءنی زید العالم ویا جاءنی
رجل عالم علم که بونده صفت واقع اولمشدر موصوفك کندی
حالیدر بریسی اولدرکه انی متعلق حالیله وصف ایلیه‌لر ننه که جاءنی
زید العالم ابوه یاخود جاءنی رجل عالم ابوه بو صورتده موصوفك
کندی حالی دکلدر علم بلکه متعلق موصوفك حالیدرکه ابوه در
ونعتك اولکی قسمی موصوفه اون ننه ده تابعدر یعنی صفت
موصوفه اون مقامده موافق گرك اوچ اعرابك برنده وافراد
وتثنیه وجمعك برنده وتذکیر وتأنیثك برنده وتعریف وتنکیرك
برنده وصفتك قسمی ثانیسی موصوفه بش مقامده موافق گرك
مصنف ذکر ایلدیکی وجه اوزره یعنی صفت موصوفه موافق گرك
بشك ایکیسنده حاصلی اوچ اعرابك برنده وتعریف وتنکیرك
برنده وقلیع بشك حکمی فعل حکمیدر پس ننه که فعل مفرد اولور فاعلی
گرك مفرد وگرك تثنیه وگرك جمع اولسون صفتده بویله اولور
فاعل مفرد اولورسه اولسون وشویله که فعلك تذکیر وتأنیثی
کندی فاعلنه گوره اولور ویو وصفلك تذکیر وتأنیثی کندی فاعلنه
گوره اولور موصوفنه گوره اولماز پس دیرسن جاءنی رجل حسن
غلامه

غلامه وحسن غلاماه وحسن غلمانه افرادله ننه که فعلده مفرد ایدروك
کنه جاءنی رجل حسن غلامه وحسنة جاریته وجاءتنی امرأة حسن
غلامها وحسنة جاریتها حاصلی فاعله گوره تذکیر وتأنیث ایدرسن
موصوفه گوره دکل ومن ثم حسن یعنی بش اولکیده متعلقك
حالیله وصف تابع موصوف اولوب باقیسنده فعل کبی اولدیغیچون
خوبدرکه دیه‌سین قام رجل قاعد غلمانه افراد وقاعدله ننه که فعلده
قام رجل قاعدون غلمانه یکه ضعیفدر قام رجل یقعدون غلمانه زیرا که
یقعدونده واو فاعلدر پس غلمان فاعل اولماز ایمدی تأویله احتیاج
اولنور بکه واو یقعدونده علامت جمعیتدر فاعلدر ضربت تأسی
کبی که علامت تأنیث فاعلدر بو اسلوب خلاف ظاهردر زیرا واوی
بو معناده استعمال ایلمك محقق دکل و بعضیلر دیدیلر که غلمان بدلدر
واودن اما بوده ضعیفدر پس بو جهتدن بو ترکیب ضعیف درکنه
بونك کبی قاعدون غلمانه ضعیفدر زیرا اشبهدر یقعدون غلمانه
اگرچه واو قاعدونده ضمیر دکلدر بلکه حرف اعرابدر اما قام رجل
قعود غلمانه جایز اولدی زیرا که قعود جمع مکسردر و یقعدون مشابه
دکل که ضعیف اوله پس جایز اولوره خوف ده ضعیف والمضمر
لا یوصف ولا یوصف به والموصوف اخص او مساو ومن ثم

لم يوصف ذو اللام ولا يوصف به والموصوف الا بمثله او بالمضاف
الى مثله وانما التزم وصف باب هذا بذي اللام للابهام ومن ثم
ضعف مررت بهذا الابيض وحسن بهذا العالم والمضمر مبتدا لا يوصف
فعل نفي استقبال بناء مجهول ومستكن قايم مقام فاعلى عايددر
مضمره راجعدر وجمله خبر مبتدادر ولا يوصف به معطوفدر لا يوصف
ضميرى مضمره راجعدر والموصوف اخص مبتدا وخبر اوما واخصه
معطوفدر ومن ثمه جار مجرور يله لم يوصف تركيبنه متعلقدر واكا
تعليل در حصر ايچون تقديم اولدى لم يوصف فعل جحد مطلق
ذو اللام قايم مقام فاعل الا حرف استثنا مستثنا منه محذوف
بمثله مستثنا تقديرى ومن ثمه لم يوصف وذو اللام بشيء الا بمثله
وضمير بمثله ده ذي اللام راجعدر او بالمضاف معطوفدر بمثله يه
الى مثله مضاف متعلق وضمير مثله ده ذو اللام عايددر وانما كلمه
حصر در اعرابدن محلى يوقدر التزم ماضي مجهول وصف قايم مقام
فاعل باب مضاف اليه هذا كنه مضاف اليه بذي اللام جار مجرور يله
وصفه متعلق للابهام التزمه متعلق ومن ثمه ضعف مررت
بهذا الابيض وحسن ومررت بهذا العالم وجهى سابقدن معلوم
محصول تركيب مضمر كه اعرف معارفدر اصح قول اوزره وصفيتك
قابلسى

قابلسى اولان توضيحه محتاج دكلدر پس بونكيچون مضمر موصوف
اولماز ايدى مضمر موصوف اولمديغى كبى صفت ده اولماز زيرا
مضمرده معناء وصفيت يوقدر كه دلالت ايليه بر ذاتله بر معنانك
قيامنه بلكه مضمر نفس ذاته دلالت ايدر ذاتله قايم معناسنه دكل ايكيچون
ضميرله برشنه يه وصف ايلمزلر والموصوف اخص يعنى موصوف
صفتدن اعراب كرك ويا ماوى كرك صفتده وتعريفده زيرا
صفت تابع موصوفدر وايكيچون مطلوبدر ايدى لايق دكلدركم
كندى موصوفندن اعرف واقوى اوله بو خود معلوم اولديكه
ضميره موصوف اولوروب نه صفت واول اعرف معارفدر قول
اكثر اوزره اندن صكره مرتبه ده علم اعرفدر وعلمدن صكره اسم
اشارت وموصولدر كه بعضيلر قتنده ايكيسى بر مرتبه ده در ومبهمات
قبيلندندر اندن صكره معرف باللام در وهر معرفيه مضاف اولان
مرتبه ضمير ده در وعلمه مضاف اولان مرتبه علمده در وعلى هذا القياس
پس على علمه مضاف ولو وصف ايلمك اولور نحو مررت بزيد صاحبك
علم اسم اشارتله ده موصوف اولور نحو مررت بزيد هذا اى المشار اليه
موصولله ده موصوف اولور علم نحو مررت بزيد الذي يحفظ القرآن
معرف باللام ده علم موصوف اولور نحو مررت بزيد الابيض

غیری بوکا قیاس ایله وچونکه معرف باللام سایر معارفدن نازلدر
ودونلرانی جمع بر معرفه ایله وصف جایز دکلدر الا کندینک مثلیله
معرف باللامدر نحو مررت بالرجل الافضل ویا کندینک مثلنه مضاف
اولان مرتبه ده اول موصوف کبیدر نحو مررت بالرجل صاحب القوم
وانما التزم جواب سؤال مقدردر که کانه سائل دیرکه اسم اشارت
معرف بلامدن اعرفدر لام معرفه معنا نزدندن اعرفدر پس نه کیدی
وصف باب هذا یعنی اسماء اشارات ایکیسیله بیله جایز اولیدی
لکن جایز دکل الا معرف بلام ایله جواب بودرکه قیاس بو ایله اولق
کرکیدی لیکن باب هذاده بر ابهام واردر که حقیقت مشار الیه لفظا
معلوم دکلدر وبیان حقیقت وازالهٔ ابهام امر مهمدر پس کرکدر انک
وضعی بر لفظ اولکه اندن حقیقت مشار الیه معلوم اوله وصفاتی
اسمائیه دلالت ایلیین اسماء اجناسدر وتوصیف اسماء اجناس
اصلا لامدر پس بو جهتدن لازم اولدیکه وصف باب هذا بر اسم
جنس معرف بلام حقیقته دال اوله تا اول نسنه که مقصوددر حاصل
اوله بو جهتدن که مقصود وصف باب هذادن ازالهٔ ابهام
وبیان حقیقتدر ضعیف اولدی مررت بهذا الابیض زیرا که ابیض
اکرچه معرف باللامدر اما حقیقت مشار الیهه دلالت ایلمز ومختلف

حقایقه

حقایقه محتملدر اما مررت بهذا العالم خوبدر زیرا عالمدن معلوم ایلمک
اولور که مشار الیه انساندر العطف تابع مقصود بالنسبة مع متبوعه
یتوسط بینه وبین متبوعه احد الحروف العشرة وسیأتی مثل قام زید
وعمرو واذا عطف علی المضمر المرفوع المتصل اکد بمنفصل نحو ضربت
انا وزید الا ان یقع فصل فیجوز ترکه نحو ضربت الیوم وزید واذا
عطف علی المضمر المجرور اعید الخافض نحو مررت بک وبزید العطف
مبتدا تابع خبری مقصود صفت تابعدر بالنسبة ای نسبة العامل
الیه مقصوده متعلقدر یتوسط مضارع معروف بینه ظرف یتوسطه در
وبین متبوعه ماقبلنه معطوف وضمیر تابعه راجعدر احد فاعل
یتوسطدر الحروف مضاف الیه العشرة نعت حروفدر وبو جمله
فعلیه نعت تابعدر وجایزدر که حال اوله مقصوده ضمیر مستتردن کم
تابعه راجعدر وسیأتی مضارع معروف ومستکن فاعل عایددر
حروفه بر مضاف حذف قیلندی ای سیأتی ذکرها فی الحروف مثل معلوم
قام زید فعل وفاعل وعمرو زید معطوف وجمله محلا مجرور مضاف الیه
اذا ادات شرط عطف ماضی مجهول فعل شرط ومستتر قایم مقام
فاعلی عایددر رسمه علی المضمر عطف به متعلق المرفوع صفت المتصل
صفت مرفوعدر اکد ماضی مجهول ومستتر قایم مقام فاعلی راجعدر

مرفوع متصله عنفصل اکدیه متعلق وجمله جزاء شرطدر مثل معلوم ضربت
فعل وفاعل انا اکا تاکیددر وزید انا یه معطوف وجمله محلا مجرور مضاف
الیه در الا حرف استثنا ان حرف نصب یقع مضارع موقوف منصوب
ان حرفیله فصل فاعل یقع در وجمله محلا منصوب در استثنا الفعل
واستثنا مفرغ در تقدیری اکد عنفصل فی جمیع الاحوال الا حال وقوع
الفصل بینهما یاخود استثنا منقطع اوله یعنی لکن ان یقع فصل
یجوز مضارع موقوف ان یقع یه معطوف ترکه فاعل وضمیر تاکیدن
راجعدر که حکمی مذکوردر که اکا اکد دلالت ایدر مثل معلوم ضربت الیوم
فعل وفاعل ومفعول فیه وزید معطوفدر ضمیر مرفوع متصله وجمله
محلا مجروردر اضافتله واذا عطف علی المضمر المجرور اعید الخافض
واذا عطف علی المرفوع المتصل اکد کبیسا عا ابن کخورتبک وجهی
ماسبقدن ظاهردر وبزید معطوفدر بک بلبینه محصول ترکیب
حرفله معطوف برتابعدر که کلامده واقع نسبتله متبوعیله مقصوددر
یعنی کلامده واقع نسبتله تابع ومتبوع برابر مقصوددر نسبت
دکلدر بلکه بری برندن زیاده وکل تابع جمیع توابعی شاملدر
ومقصود بالنسبة قیدیله نعت وتاکید وعطف بیان خارج قالدی
زیرا بونلر مقصود بالنسبة دکلدر بلکه متبوعلریدر ومع متبوعه

قیدله

قیدیله بدل خارج قالدی زیرا نسبتله اول مقصوددر متبوعی دکل بلکه متبوعی
توطئة مقدمه سیدر نته کم جاءنی زید اخوک دیرسین وقید متوسط بیان واقعدر
تمام حدودن صکره وحروف عشره کلجکدر ان شاء الله تعالی مباحث حروفده
مثالی قام زید وعمرو ایدی عمرو بر تابعدر نسبت قیامله مقصوددر متبوعی
مقصود اولدیغی کبی واراننده حروف عشرهنک بریسی توسط ایلمشدر که
واودر وهرگاه که ضمیر مرفوع متصل اوزرینه برنسنه عطف اولنه لازمدر اول
ضمیر مرفوع متصل ضمیر مرفوع منفصلله تاکید ایدهلر تاکه اول متصلک منفصل
واسطهسیله نوعا استقلالی بیدا اوله ومعطوف علیه اولمغه لایق اوله واکر تاکید
بو معنانی افاده ایلیه لازم کلور که بر اسم مستقلی غیر مستقله که منزلهٔ کلمه ده
جزودر عطف ایدهلر بو خود جایز دکلدر مثالی ضربت انا وزید بونده زید
معطوفدر اول ضمیر متصل اوزرینه که متقوی اولمشدر بو منفصلله ضمیر منفصله
معطوف دکلدر والا لازم کلوردیکه زید ضمیر متصلی تاکیدا ایدیدی بوایسه
ظاهر البطلاندر ومنفصلله تاکیدی ترک ایلمک جایزدکلدر مکرکم ضمیر منفصلله
انک اوزرینه معطوفک اراسنه بر فاصله واقع اوله بو تقدیرده منفصلله
تاکیدی ترک ایلمک جایزدر مثالی ضربت الیوم وزید کویاکه بو فاصله واسطهسیله
ضمیر متصله نوعا استقلال کلدی پس ترک تاکید جایز اولدی طول کلام واسطهسیله
وهرگاه که ضمیر مجرور اوزرینه عطف اولنه برشی اعادهٔ جار لازمدر اکر حرف

واکر اسم نحو مررت بک وبزید وبه وبزید امّا جایزو کلدر بک وزیدا امّا
جایز زیرا ضمیر مجرور جز کلمه منزلنده در پس اعادهٔ جار ایله اجزاء کلمه
مستقلی عطف ایلامک لازم کلوروی بوایه جایزو کلدر اسمده
حال بویله در مثلا جاءنی غلامک وغلام زید دیرسن جاءنی غلامک
وزید دیمزسن والمعطوف فی حکم المعطوف علیه ومن ثمّ لم یجز
ما زید بقائم او قائما ولا ذاهب عمرو الّا الرفع وانّما جاز الذی
یطیر فیغضب زید الذباب لانّها فاء السببیة واذا عطف
علی عاملین مختلفین لم یجز خلافا للفراء الّا فی نحو فی الدار زید
والحجرة عمرو خلافا لسیبویه والمعطوف مبتدا فی حکم المعطوف
علیه جری ومن حرف جر سببی لم یجز متعلق ثمّ مجروردر من ایله
اشارتدر معطوف معطوف علیه حکمنده اولدیغنه لم یجز فعل
مجرد مطلق بنا فاعل فی حرف جر ما مشابه لیس زید اسم بقائم خبری
او قائما اکا معطوف ولا ذاهب مقدم خبر عمرو خبر مبتدا وجمله
معطوفه درجمله متقدمه یه الّا حرف استثنا واستثنا مفرغدر
الرفع فاعل لم یجزدر وما زید جمله سی مجروردر فی حرفیله تقدیری
ولاجل انّ المعطوف فی حکم المعطوف علیه لم یجز بشیء من الاعراب
فی ذاهب فی ترکیب ما زید بقائم او قائما ولا ذاهب عمرو الّا
الرفع

الرفع وانّما کلمهٔ حصردر جاز ماضی معروف الذی موصول یطیر مضارع
معروف ومستتر فاعلی عایددر الذی یه وجمله صله سیدر موصول
صله سیله مبتدا فیغضب مضارع معروف زید فاعلی الذباب
خبری مبتدا خبریله فاعل جازدر لام حرف جر انّ حرفدر حروف
مشبهة بالفعلدن وها اسمی عایددر فیغضب فاسنه وفاء
خبر انّ در السببیة مضاف الیه انّ اسمیله وخبریله مجروردر لام
جار مجروریله متعلقدر وانّما جاز یه تقدیری ما جاز هذا الترکیب الّا
لکونها فاء السببیة واذا اسم شرط عطف فعل شرط ومستتر قائم
مقام فاعلی عایددر اسمه علی العاملین متعلقدر عطف یه مختلفین
نعت عاملین در لم یجز جزاء شرط ومستتر فاعلیدر عطفه عاید
خلافا مفعول مطلق للفراء اکا متعلق الّا حرف استثنا واستثنا
مفرغدر ای لم یجز العطف فی ترکیب ما الّا فی مثل هذا الترکیب فی
حرف جر نحو مجروردر انکله فی الدار زید خبر ومبتدا وجمله محلا مجرور
مضاف الیه والحجرة دار معطوف عمرو زیده معطوف خلافا لسیبویه
خلافا للفراء کبیدر محصول ترکیب معطوف معطوف علیهک
حکمنده دیمکدر اول فنه که معطوف علیه واجبدر ویا ممتنعه
معطوفی واجب وممتنعدر پس اکر بر جمله بر جمله یه عطف ایله ترکیب

خبر مبتدادر معطوفده بر عائد لازمدر که مبتدایه راجع اوله نه که
معطوف علیهده لازمیدی مثالی زید قام ابوه وذاهب اخوه
کبیدر معطوف معطوف علیهک حکمنده اولدیغیچون ما زید بقایم
اوقایما ولا ذاهب عمرو ترکیبنده جایز دکل الا رفع ذاهب زیرا
اکر مجرور اوله ویا منصوب زیدک خبرینه معطوف اولوروی
وعمرو ذاهبک فاعلی اولوروی پس بو تقدیرجه لازم کلورکه ذاهب
ذاهب عمرو زیدک خبر اوله تقدیری ما زید بذاهب او ذاهبا
عمرو شک یوقکه ذهاب عمروک زیدله ارتباطی یوقدر تا خبر
اولمغه صالح اوله اذن پس رفع ذاهب واجب اولدی که
عمرو مؤخر مبتدا وذاهب مقدم خبر اوله وبو جمله ما زید بقایم اوقایما
جمله سنه معطوفدر وانما یجوز یعنی بو ترکیب جایزدر بونک مرکه
یغضب بحسب ظاهر صلهٔ موصوله معطوفدر که یطیردر صلده
موصوله راجع ضمیر وار ویغضب زیدده یوقکه الذی یه راجع اوله
پس لایق بو ایدیکه بو ترکیب جایز اولمیدی اما سبب جواز بودر
بو فا فاء سببیتدر فاء عاطفه دکلدر پس بو جهتدن جایز اولدی
بعضیلر دیدیلرکه فاء سببیت ده فاء عاطفه در تقدیر کلام بو
ترکیبده بویله در فیغضب من طیرانه زید پس معطوفده ضمیر مقدر

اولور

اولور واذا عطف یعنی ایکی مختلف عاملک معمولنه بر حرف عطفله
برنسنه یه عطف ایلمک جایز دکلدر زیرا حرف عطفدن اول قوت
بوقدرکه ایکی مختلف عاملک قایم مقامی اوله پس جایز دکلدرکه دیه‌سین
ان زیداً فی الدار وعمرواً الحجرة تاکه عمرو معطوف اوله زیده وحرف
عطف قایم مقام ان ایله عمل نصبده و الحجرة معطوف اوله داره
وحرف عطف قایم مقام فی اوله عمل جرده اما اگر بر حرف عطفله ایکی
نسنه یه بر عاملک ایکی معمولنه عطف ایدرلر جایزدر نحو کان زید
قایما وعمرو قاعدا وان زیدا فقیر وعمروا غنی زیرا که بر حرف عطف
بر عاملک قایم مقامی اولمش اولور ایکی عملده وبونده خلاف یوقدر
اما فرا جایز دوتمشدر که بر حرف عطف ایکی عاملک قایم مقامی اوله
عملده پس انک قتنده ایکی مختلف عاملک ایکی معمولنه عطف
ایلمک مطلقا جایزدر اما سیبویه قتنده اصلا جایز دکلدر
اما بعضی نحویلر دیدیلر که اگر بر عاملک معمولی مجرور اوله و بر عاملک
معمولی منصوب ویا مرفوع اوله و مجرور مرفوع ویا منصوب اوزرینه
مقدم اوله معطوفده دخی بویله اولورسه یعنی بو معنا رعایت
اولورسه عطف جایزدر نحو فی الدار زید والحجرة عمرو واو حرف
جرک قایم مقامی اولور جرده وقایم ابتدا اولور رفعده که بونک

كبى جايزدر انّ فى الدار زيدا والحجرة عمروا واو قايم مقام فى درجودر
وقايم مقام انّ در نصب عمروا ده بويله عطفى تجويز ايدنلرك
متمسكى ولدركه كلام عرب بونكلين تراكيب جوق واقع اولور پس
مناسب اولان اولدركه بو صورتى كه جوق واقع اولور جايز طوتوب
تأويل ايليه لم واول قاعده دن كه قياس اقتضى ايدركه بر حرف
عطف ايكى عاملك قايم مقامى اولمازده بو صورتى استثنا
ايده وز مصنف قتنده بو تفصيل مختاردر التوكيد تابع
يقرّر امر المتبوع فى النسبة او الشمول وهو لفظى ومعنوى فاللفظى
تكرير اللفظ الاول مثل جاءنى زيد زيد ويجرى فى الالفاظ كلها والمعنوى
بالفاظ محفوظة وهى نفسه وعينه وكلاهما وكله واجمع واكتع
وابتع وابصع التوكيد مبتدا تابع خبرى يقرّر مضارع معروف
ومستكن فاعلى عائددر تابعه امر المتبوع مفعول به فى النسبة متعلقدر
يقرّره او الشمول اكا معطوف وهو مبتدا عائددر توكيده لفظى
خبرى ومعنوى اكا معطوف فاللفظى مبتدا تكرير لفظ الاول خبرى
مثل جاءنى ماضى معروف نى مفعول به زيد فاعلى وزيد تاكيد
ويجرى مضارع معروف ومستكن فاعلى عائددر تاكيد لفظيه
فى الالفاظ يجرى يه متعلقدر كلها تاكيد الفاظدر والمعنوى مبتدا

مطلب التوكيد

بالفاظ

بالالفاظ خبرى محفوظة صفت الفاظدر وهى مبتدا عايددر الفاظه
نفسه خبر مبتدا وعينه اكا معطوف وكلاهما وكلهم واجمع واكتع
وابتع وابصع محصول تركيب تاكيد بر لفظ تابعدركه ثابت وتقرير ايليه
كندى متبوعنك امرنى وحالنى نسبتده ويا شمولده مثلا هر كاه كه
ديرسن جاءنى زيد ومجئ زيده نسبت ايليه سن احتمال ايدركه جاءنى
زيد اولميا بلكه اوغلى وقولى اوله ونسبت مجئ زيده سهو ونسيان
ويا تجوز طريقيله اوله وهر كاه كه جاءنى زيد زيد ديدك معلوم
اولدى زيد ثانى ذكر ايله تاكيددر ونسبت مجئ زيده تحقيق طريقيله در
سهو ونسيان يا تجوز طريقيله دكلدر پس زيد ثانى كه تاكيددر مقرر حكم
ايلدى نسبت مجئ زيد اولدكه متبوعدر كذا بونك كبى هر كاه كه ديرسنى
جاءنى زيد نفسه او عينه معلوم اولديكه زيده نسبت مجئ سهو
ونسيان طريقيله دكلدر بعضيلركه ويرباركه بو تاكيدله تجوز مرفوع
اولور اما سهو ونسيان بو تاكيدله زايل اولماز تقرير امر متبوع
شمولده انجليبى دركه ديه سين جاءنى القوم كلهم ويا اجمعون
لفظ القوم اكرچه شاملدر جميعى اما احتمالدركه مراد اكثر قوم اوله
وكلهم واجمعون لفظيله شمول مقرر اولدى ومعلوم اولديكه
مراد جميع قومدر شويله كه هيچ كمسه خارج دكلدر فالاول يعنى

باختلاف صيغها وضميرها نحو نفسه نفسها انفسهما انفسهم انفسهن
والثانى للمثنى نحو كلاهما كلتاهما والباقى لغير المثنى باختلاف الضمير
فى كله وكلها وكلهم وكلهن والصيغ فى البواقى جمع جمعاء اجمعون جمع ولا يؤكد
بكل واجمع الا ذو اجزاء يصح افتراقها حسا او حكما مثل اكرمت
القوم كلهم واشتريت العبد كله بخلاف جاءنى زيد كله فالاولان
مبتدا ايكن خبر مبتدا باختلاف ضميرها يعنى متعلق وضميرها ما
قبلنه معطوف ضمير الاولانه عايد نحو معلوم نفسه لفظا مفرد حكاية
حكايةٌ جاءنى زيد نفسه دن تقديرا مجرور اضافتله نفسها
معطوف ما قبلنه تقديرى عاطفله انفسهما بوده بويله انفسهم
بودا نفسهن بوده بويله وجايز دركه بو عدد طريقيله اوله صاحب
مفصل ويدكى كبى عدد ايله وقف اوزره موضوعدر واحد اثنان
ثلاثة اه والثانى مبتدا للمثنى خبرى نحو معلوم كلاهما ثانيدن بدلدر
ويا عطف بياندر ويا مبتدا محذوف خبرى ويا خبر ثانيدر مبتدا يه
كلتاهما اكا معطوف والباقى مبتدا لغير المثنى خبر مبتدا باختلاف
الضمير فعل مقدره متعلق فى كله اختلافه متعلق وكلها وكلهن
كله يه معطوفلردر تقديرى والباقى يكون لغير المثنى مع اختلاف
الضمير فى كله او ينعتين لغير المثنى فى كله با جودانما تمييز باختلاف
الضمير

الضمير فى كله اه والصيغ جرله الضمير معطوفدر فى البواقى اختلافه مقدر متعلق
اى باختلاف الصيغ فى البواقى اجمع جمعاء اجمعون جمع جمع جماء مبتدا
محذوف خبرادر تقديرى هى اجمع اه وجايزدركه هر بريسى بدل بعض اوله
البواقى دن پس مجرور اولورلر ولا يؤكد فعل نفى استقبال بنا به مجهول
بكل متعلقدر لا يؤكد يه واجمع اكا معطوف الا حرف استثنا ذو اجزاء
قائم مقام فاعليدر لا يؤكدنك يصح افتراقها فعل وفاعل وضمير اجزايه
راجع در حسًّا تمييز ويا حال ويا مفعول مطلق مضافى حذف
ايدوب مضاف اليهى يرينه اقامت ايلمكله اى افتراق حسى
او حكما معطوفدر حسًّا يه وجمله اجزاء يه نعتدر واستثنا مفرغدر كه مستثنا منه
مذكوردر وكلدر تقديرى كلام ولا يؤكد بكل والجمع شيئ الا ذو اجزاء حتى
الحسن او حال كون الافتراق حسًّا نحو معلوم اكرمت القوم فعل
وفاعل ومفعول به كلهم قوتى تأكيدر جمله محلا مجروردر اضافتله و
اشتريت العبد كله اكرمت القوم كلهم كبيدر اعرابده بخلاف جاء
زيد كله مبتدا محذوف خبردر محصول تركيب تأكيد ايكى قسمدر
بريسى تأكيد لفظيدر كه اول كه تكرير لفظدر يعنى بر سوزى تكرار ايتمكدر نتكه جاءنى زيد
زيد وبو تكرار جميع الفاظده جاريدر اول حرفده انّ انّ زيدًا
قايم فعلده جاء اولور ضرب زيد كبى جملده جاء اولور ضرب زيد

ضرب زید کبی سمعده اولور نته که مرور ایلدی بو مقامده مراد اولنان کبیدر
قسم سمعی اولان تاکیددر زیرا بحث قسم سمعیده در تاکیدک ایکنجی
قسمی معنوی در اولدر برینجی مخصوص لفظلردر که تعیین اولنمشلردر
وغیر الفاظلی اکا قیاس ایلمک اولماز وهی یعنی اول الفاظ مخصوصه
بونلردر اولجمع الفاظدر یعنی نفسی وعین لفظیدر آخره وارنجه وبو ایکی
یعنی نفسی وعینی عام وشاملدر جمیع اقسامی یعنی مفرد مذکر ومؤنثی
وتثنیه مذکر ومؤنثی وجمع مذکر ومؤنثی وبو شمول وتناول اختلاف
صیغ وضمایر ایله اولور پس مفرد مذکرده نفسه دیرسن ومفرد مؤنثده
نفسها وتثنیه مذکر ومؤنثده معًا انفسهما وقیاس نفساهما وعیناهما
ایدی لیکن هرکاه که مثنی مثناه مضاف اوله ومضاف مضاف الیه
متصل اوله لفظ مثنی که مضافدر مبدل اولور صیغه جمعه اکثر استعمالده
پس نفساهما وظهراهما ورأساهما دیمزلر بلکه انفسهما واظهرهما
ورؤسهما دیرلر وجمع مذکرده انفسهم دیرسن وجمع مؤنثده
انفسهن دیرسن پس اختلاف صیغه لفظ نفسده اولدرکه
کاه مفرد اولور وکاه جمع واختلاف صیغه ضمیر اولدرکه ضمیری
کاه مفرد مذکر اولور وکاه مفرد مؤنث وکاه تثنیه مذکر و
مؤنث بر طریق اوزره وکاه جمع مذکر وکاه جمع مؤنث ونحو قیاس

اوزره

اوزره درلفظ عینک حالی فهم ثانی که کلا وکلتا در تثنیه مخصوصدر
زیرا که معناسی مثنا دیمکدر مفرد دکلدر وجمعده مستعمل اولماز وتثنیه
مذکر ایچون تاکید کلاهما در وتثنیه مؤنث ایچون کلتاهما در وباقی
الفاظ مثنانک غیریه مخصوصدر ایدی لفظ کلده صیغه مختلف
اولماز بلکه ضمیر مختلف اولور پس دیرسن اشتریت العبد کله والجاریة
کلها والعبد کلهم والجواری کلهن اما غیر کلده بو الفاظدن صیغه
اختلافیله اولور پس مفرد مذکرده اشتریت العبد اجمع دیرسن ومفرد
مؤنثده اشتریت الجاریة جمعاء دیرسن وجمع مذکر ایچون اجمعون دیرسن
باقی الفاظ بوکا قیاسدر ولا یؤکد بکل یعنی کل لفظیله واجمع لفظیله
ومشتقاتیله تاکید اولماز الا اجزاسی اولان نسنه که اول اجزاسی
بربرندن ایرلمق ممکن اوله حسده یعنی ظاهرده نته که دیرسن اکرمت
القوم کلهم ویا کلماری بربرندن ایرلمق ممکن اوله نته که دیرسن اشتریت
العبد کله بو ایکی مقامده کلله واجمع ایله تاکیدک فائده سی ظاهردر
وهر نسنه که اجزاسی اولمیه یعنی تجزی وانقسام قبول ایلمیه ذکر اولنان
وجه اوزره انی کلله واجمع ایله تاکید ایلمک جایز دکلدر زیرا فائده سی
یوقدر ایدی جاءنی زید کله دیمک جایز دکلدر زیرا زیدک اجزاسی
حکم مجیئده نسبت متفرق اولماز پس تاکید لغو اولور واذا اکد

المضمر المرفوع المتصل بالنفس او العين اكد بمنفصل مثل ضربت
انت نفسك والكتع واخواه اتباع لاجمع فلا يتقدم وذكرها
دونه ضعيف واذا ادات شرط اكد فعل شرط المضمر قائم مقام
فاعلی المرفوع صفت مضمردر المتصل نعت ثانی بالنفس اكد به
متعلق او العين اكا معطوف اكد بمنفصل جواب شرط مثل
معلوم ضربت فعل وفاعل انت تاكيد ضربت در نفسك
تاكيد آخردر اكا وجمله محلا مجروردر اضافتله والكتع مبتدا واخواه
اكا معطوف اتباع لاجمع خبر مبتدا فلا يتقدم فعل نفی استقبال
بناء فاعل وضمير مستتر عائد در اكتع يه واخواه يه وبو جمله شرط محذوفه
جزا در تقديری واذا كان كذلك فهی لا يتقدم علی اجمع وذكرها مبتدا
مضاف در اكتع يه واخواه يه راجع ضمير دونه ظرف وضمير اكتع يه
راجعدر ضعيف خبر مبتدا در وبو جمله معطوفه در جمله شرطيه سابقه
اولان جمله يه محصول تركيب چونكه ضمير مرفوع متصل نفسله وياعينله
تاكيد ايلمك استينلرا اول انی تاكيد لفظی ايلمك كرك ضمير مرفوع
منفصلله تاكه اكا برنوع استقلال بيدا اولا آندنصكره نفسله
وياعينله تاكيد ايلمك جائز اوله زيرا ضمير مرفوع متصل جزء كلمه منزلتنده در
ولفظ نفس وعين انواع اعرابات قبول ايلمك واسطه سيله
تمام

تمام استقلال اورزه در ولا بوج دكلدر بونجلين مستقل تاتی
تابع تا مستقل ايلمك الا بر وقت كه اول تا مستقله برنوع استقلال
بيدا اوله ضمير مرفوع متصل ويدك زيرا كه ضمير منصوب وضمير
مجرورده بو حال اولماز وضمير متصل ويدك زيرا كه مرفوع منفصله
بو حكم اولماز وبو شرط لفظ نفس وعينده در لفظ كل واخوتی
كلده دكلدر زيرا انلرده انجلين استقلال يوقدركه لفظ نفس
وعينك واردر لفظ اكتع وابتع وابصع چونكه اجمع ايله مذكور
اوله لرانك عقبنده اولورلر زيرا كه معناده تاكيده اجمعك
دلالتی اقوادر پس انك تقديمی اولا واحری اولور وبو الفاظ
تتمه اجمع سز ذكر ايلمك ضعيفدر وبو اوچ لفظك ارتسنده
ترتيب اولدركه اول اكتع مذكور اولور اندنصكره ابتع اندنصكره
ابصع نحوك بعض نسخه لرنده لفظ ابضع ضاد معجمه ايله مذكوردر
الفاظ تاكيدده پس بو بيله اولنجه اكتع نك اوچ اخواتی اولور نتكه
كافيه نك بعض نسخه لرنده واقعدر البدل تابع مقصود بما نسب
الى المتبوع دونه وهو بدل الكل وبدل البعض وبدل الاشتمال
وبدل الغلط فالاول مدلوله مدلول الاول والثانی جزؤه والثالث
غلطت بغيره — بينه وبين الاول ملابسة بغيرهما والرابع ان تقصد اليه بعد ان

البدل مبتدا تابع خبری مقصود صفتی تابعدر باحرف جر ما مجهول
ای العامل الذی ویا موصوف ای عامل نسب ماضی مجهول ومستکن
قایم مقام فاعل عاید درمایه الی المتبوع نسب به متعلق وجمله
صله ویا صفتدر مایه وموصول ویا موصوف صلهسیله ویا صفتیله
مجرور درباله جار مجروریله مقصود متعلق دونه ظرف مقصود
وضمیر متبوعه راجع در وهو مبتدا عائد در بدله بدل الکل خبر والبعض
والاشتمال والغلط معطوفلر در بری برینه فالاول خبر مبتدا ثانی
وجمله خبر مبتدا اولدر والثانی فی جزءه ای خبر الاول مبتدا وخبردر
والثالث مبتدا بینهما ظرف ملابسه فاعل ظرف ویا مبتدادر
خبری مقدم ویا مقدر کاننک اسمی تقدیری والثالث ان یکون
بین الاول والثانی فی ملابسه وجمله ظرفیه یا اسمیه ویا فعلیه خبر مبتدادر
بغیرهما ای بغیر البعضیه والکلیه صفه ملابسه در والرابع مبتدا
ان تقصد ان ایله منصوب مضارع ومستکن انت فاعلیدر
الیه ای البدل ان تقصد به متعلق بعد ظرف ان غلطت فعل وفاعل
محلا مجرور مضاف الیه بعده ای بعد البدل غلطت به متعلق وجمله
مضاف الیها ان تقصده خبر مبتدا در محصول ترکیب بدل تابعدر که
مقصود در متبوعه منسوب اولان شیئ ایله ومتبوع مقصود دکلدر

بلکه

بلکه تابعه مقدمه وتوطئه ذکر اولمشدر نته کم جاءنی زید اخوک دیرسن
مقصود نسبت مجیئ دراخ و زیدک ذکری مقدمه وتوطئه در اخ تابع
ذکری جمیع توابعی شاملدر ومقصود بالنسبه قیدی عطف بالحروفده
غیرنی اخراج ایلدی ودونه قیدیله بوده جنذی وبدل دورد قسمدر
بدل کل وبدل بعض وبدل اشتمال وبدل غلط بدل الکل اولدر که مدلول
ثانی عین مدلول اول اوله نته که مثال مذکورده ذات اخ عین
ذات زیددر وبدل بعض اولدر که ثانی جزء اول اوله نته که دیرسین
ضربت زیدا رأسه وجاءنی القوم ثلثهم وبدل اشتمال اولدر که اولکی
ایله ثانینک بینینده کلیت وجزئیتدن غیری بر ملابسه اوله
گرک اولکی ثانی یه شامل اوله نته که کلام شریفده واقع در یسئلونک
عن الشهر الحرام قتال فیه وگرک ثانی اولکی شامل اوله نحو سلب زید
ثوبه وگرک بری برینی شامل اولمیه نحو اعجبنی زید علمه کبی بو قسمه
بدل اشتمال تسمیه سی اول سببدندر که اول کلام اجمالا دلالت ایدر
اخر کلامه پس گویاکه اول منزله مشتملدر ثانی یه مثلا هرگاه که
اعجبنی زید دیدک بو خود معلوم در که ذات زید معجب دکلدر
پس گویاکه دیمشسن اعجبنی شیئ من زید وبو معنا اجمالا شاملدر
علمی وغیرسنی وبو تسمیه جمیع اقسام بدل اشتمالی شاملدر وبدل غلط

اولدر که سن انی قصد ایلمیش و کتورمش اوله‌سن انک غیرنی یا کلمش
و غلط ذکر ایلدکده صکرنه که جاءنی زید حمار دیرسن مرادک
جاءنی حمار دیمکدر ناگاه دیلک غلط ایلدی و زید دیدک
پس بو غلطی تدارک ایلدک حمار ذکریله ویکونان معرفتین ونکرتین
ومختلفین واذا کان نکرة من معرفة فالنعت مثل بالناصیة
ناصیة کاذبة ویکونان ظاهرین ومضمرین مختلفین ولا یبدل
ظاهر من مضمر بدل الکل الا من الغائب مثل ضربته زیدا ویکونان
مضارع معروف افعال ناقصه‌دن وضمیر بارز اسمی عاید در بدلله
مبدل منه بر معرفتین خبری ونکرتین اکا معطوف ومختلفین
کذلک واذا اسم شرط کان فعل شرط ومستکن اسمی عاید در بدله
نکره خبری من معرفة کان یه متعلق ویا محذوفه فالنعت مبتدا
خبری محذوف وجمله جزاء شرط ای اذا کان البدل اسما نکرة یعنی
بدلا من اسم معرفة فالنعت لازم له مثل معلوم بالناصیة
جار مجروریله لنسفعن فعلنه متعلقدر ناصیة اندن بدلدر کاذبة
نعت ناصیة ومجموعی محلا مجروردر اضافتله ویکونان ظاهرین
ومضمرین ومختلفین اعرابی سابقدن معلومدر واکا معطوفدر
ولا یبدل نفی مستقبل بناء مجهول الظاهر قایم مقام فاعلی من المضمر

یبدل به

یبدل یه متعلق بدل مفعول مطلق الکل مضاف الیه الا حرف استثنا
من الغائب المضمردن مستثنا در نحو معلوم ضربته فعل وفاعل ومفعول
زیدا ضمیردن بدلدر محصول ترکیب بدل ومبدل منه یا ایکیسی بیله معرفه
اولورلر ویا ایکیسی بیله نکره ویا اولکی معرفه ثانی نکره ویا امر بالعکس اوله
پس بو درت قسم اولور بدلک درت قسمدر ایمدی دورتی دورده
ضرب ایدرکه اون التی اولور ایکی معرفه مثال بدلک دورت قسمنده
جاءنی زید اخوک ضربت زیدا رأسه سلب زید ثوبه رأیت زیدا الحمار
ایکیسی بیله نکره یه مثال جاءنی شخص رجل صالح ضربت رجلا رأسا له
سلب رجل ثوب له رأیت رجلا حمارا ومثالین مختلفین مذکور
امثله‌دن اخذ ایده‌سین مبدل منهی دورت قسم اولدن اخذ ایلمکله و بدلی
دورت قسمه تانیدن ویا امر بالعکس ایدرسن پس اون التی قسم حاصل اولور
وهرگاه که نکره معرفه‌دن بدل اوله اول نکره‌یی وصف ایلمک لازم اولور
مصنف قتنده ونحویلر قتنده احسن واولی در واجب دکلدر ویکونان
ظاهرین یعنی بدل ومبدل منه ایکیسی بیله ظاهر اولورلر ومضمر اولورلر ومختلف
اولورلر پس بو اقسام دخی دورده اولور ایمدی بدلک دورت قسمنه
ضرب ایلمکله اون التی قسم اولور نته که سابقا معلوم اولدیدی
ایکیسی بیله ظاهره مثال بدل کلده جاءنی زید اخوک وبدل بعضده جاءنی

القوم ثلثهم وبدل اشتمال اعجبني زيد علمه وبدل غلطه جاءني زيد
حمار ايكيسي مقدره مثال بدل كلك ضربته اباه وبدل بعضك رأسه
زيد ضربته اياه اول تقديرا اوزرنه كه ضربته ضميري زيده راجع اولدي اياه
ضميري رأسه وبدل اشتمالك علمه زيدا عجبني هو اول تقدير اوزرنه كه علمه
اعجبني زيدك راجع اوله وهو ضميري انك علمنه وبدل غلطده شويله بركه
حمار وزيد مذكور اوله دريسن رأيته اياه ضمير اول زيده راجع اوله
وضمير ثاني حماره ومثالين مختلفين بوسكز مثالدن ماخوذ اولور ذكر
اولنان وجه اوزره سابقا وجه اسم ظاهر بدل كل طريقيله ضميردن
بدل اولماز الا ضمير غايبدن زيرا ضمير متكلم ومخاطب تعريف و
وضوحك مرتبه اعلاده درلر زيرا اعرف معارفلردر لايق دكلدر
اسم ظاهر كه الحق مرتبه ده ومقصود بالنسبه در كه انك قايم مقام
اوله يوقسه مقصود بالنسبه مقدمه وتوطئه سندن الحق مرتبه دن
اولمق لازم كلور بر حكم خود بدل كله مخصوصدر كه مدلول ثاني عين
مدلول اول اولور اعدى ثانينك اولكيدن تنزلي مرتبه جوازي
اولماز اما ساير بدللرده جايزدر كه اسم ظاهر بدل اوله ضمير متكلم و
مخاطبدن زيرا كه معنا مختلفدر نحو ضربتني رأسي بدل بعض وصدقتني
علمي بدل اشتمال ورأيتني غلامي بدل غلطده مصنفك مثالي

ضربته

ضربته زيدا در عطف البيان تابع غير صفة يوضح متبوعه نحو اقسم بالله
ابو حفص عمر وفصله من البدل لفظا في مثل انا ابن التارك البكري
بشر عطف البيان مبتدا مضاف تابع خبري غير نعت تابعدر صفة
مضاف اليه يوضح مضارع معروف ومستكن فاعلي عايددر تابعه
متبوعه مفعول يوضحدر وجمله صفت تابعدر وجايزدر كه غير صفة
خبر بعد الخبر اوله ويوضح متبوعه كنه بويله نحو معلوم اقسم ماضي معروف
بالله اقسمه متعلق ابو حفص فاعل اقسمدر عمر عطف بيان
وجمله مضاف اليه وفصله مبتدا عطف بيانه راجع ضميره مضاف
من البدل فصله يه متعلق لفظا تمييز في حرف جر مثل مجروردر انكلر
انا مبتدا ابن خبر التارك مضاف اليه البكري مضاف اليه بشر عطف
بياندر بكريه وبو كلام محلا مجروردر اضافتله وجار مجرور يله خبر مبتدادر
محصول تركيب عطف بيانه برتابعدر صفتدن غيري يعني دلالت ايلمز
ذات متبوعه قايم معنايه صفت دلالت ايلدكي كبي وعطف بيان
موضح متبوعدر بو قيدله خارج قالور بدل وعطف نسق وتاكيد لفظي
عطف بيان برتابعدر كه كندي متبوعني ايضاح ايدر صفت متبوعني
ايضاح ايلدكي كبي دكل زيرا كه صفت دلالت ايدر كندي متبوعي
ذاتيله قايم معنايه واول ذات اول معنا سببيله انك متبوعي واضح

اولور عطف بيانله بدل كل بيننده معنا جهتندن فرق زياده واضحدر
زيرا بدل كل مقصود بالنسبتدر اما عطف بيان مقصود بالنسبت
دكلدر اما لفظ جهتندن ارالرنده فرق قول شاعر كبيدر مصراع
انا ابن التارك البكري بشر که بو تركيبده بشر بكريدن بدل اولمق
لايق دكلدر بوقه البكري حكم سقوطده اولوردي و مآل تركيب
بويله اولوردي انا ابن التارك بشر بو خود جايز دكلدر زيرا كه الضارب
زيد قبيلندندر پس متعين اولدي كه عطف بيان اوله والبكري حكم سقوطده
اولميا و تركيب التارك البكري الضارب الرجل قبيلندندر و بو قبيلندندر
انا الضارب الرجل زيد بونده زيد بدل اولمغه لايق دكلدر بلكه عطف
بياندر اكثر مواضعده عطف بيان و بدل كل بر تركيبده جايز اولور
بري برندن عوض مثلا جاءني اخوك زيد جايزدر كه زيد بدل اوله
و جايزدر كه عطف بيان اوله بو خصوصده لفظ جهتندن هيچ مانع
يوقدر پس اگر متكلم نسبت قصدني زيده ايروب اخوكيي مقدم و توطيه
ايلديسه زيد بدل كل اولور و اگر قصد نسبتي اخه ايلديسه و مرادي زيدي
ذكردن توضيح اخ ايسه عطف بيان اولور بو قياس اوزره در فهم
بالله ابو حفص عمر المبني ما ناسب مبني الاصل او وقع غير مركب
وحكمه ان لا يختلف آخره لاختلاف العوامل والقابه ضم وفتح وكسر
ووقف

ووقف وهي المضمرات واسماء الاشارة والموصولات واسماء الافعال
والاصوات والمركبات والكنايات وبعض الظروف المبني مبتدا
ما موصول ويا موصوف ناسب ماضي معروف مستكن فاعلي عايددر
مايه مبني مفعول به الاصل مضاف اليه وجمله صله ويا صفتدر مايه موصول
ويا موصوف صله سيله ويا صفتيله خبر مبتدادر او حرف عطف
وقع ماضي معروف مستتر فاعلي عايددر مايه غير حالدر وقعك
ضمير مستترندن مركب مضاف اليه و جمله معطوفدر صله يه و حكمه مبتدا
مضافدر مبنيه راجع ضميره ان حرف ناصبه لا يختلف فعل نفي استقبال
منصوبدر ان حرفيله آخره فاعلي مضافدر مبنيه راجع ضميره لام حرف جر
اختلاف مجروردر انكله العوامل مضاف اليه و مجموع مركب محلا
مرفوع خبر مبتدادر و جمله اسميه معطوفدر جمله سابقه يه القابه مبتدا
مضافدر بنايه راجع ضميركه معنى مذكوردر زيرا مبني اكا دلالت ايدر
ضم خبر مبتدادر و فتح اكا معطوف و كسر كذلك و بو جمله معطوفدر جمله
سابقه يه و حكمي مبتدا عايددر مبنياته المضمرات خبر واسماء الاشارة
اكا معطوف والموصولات واسماء الافعال والاصوات والمركبات والكنايات
وبعض الظروف معطوفلردر بري برينه محصول تركيب و قاعده اسم معربك
بياننده و احوال و اقسامندن فارغ اولديسه اسم مبنينك اقسام

واحكامنه شروع ايدوب بيورر المبني يعني مبني ايكي قسمدر برسي اولدر كه
انك مبني الاصل متلبسي اوله كه حرف وفعل ماضيدر اتفاقا وفعل امر
حاضر معلومدر قول اصح اوزره وجمله دخي جمله اولدغي حيثيتدن مبني
الاصلدر وانك اعراب محليه استحقاقي مفرد موقعنه واقع اولدغي
واسطه سيله در ومبنينك بو قسمي نظمه احتوا ايتديرر نته كه معلوم اولور
ان شاء الله تعالى ومناسبت مشابهتدن اعمدر زيرا كه مشابهت
اولدر كه بولنه مشترك اوله اسم مبني الاصل ارسنده وكيفيت
اولدر كه جايزكه بو وجه اوزره اوله وجايزكه بر وجه اوزره وقع اوله
نته كه ظرف كه مضاف اوله جمله يه بونده مناسبت وتعلق وار اما
مشابهت يوقدر انكچون ناسب ديدي شابه ديمدي ايكنجي قسمي
مبنينك اولدر كه اسم اوله اما تركيبده واقع اولميه زيد عمرو خالد
والف وبا وتا كبي وبونلره بكزر نه كه وار ايسه اگرچه بو اسما مبني
الاصله مناسب دكللر لكن چونكه سبب استحقاق اعراب تركيبدر
وبو اسماده كه صورت تعداده در تركيب منتفيدر پس بونلرك
اعرابه استحقاقي اولمازايدي مبني اولورلر وسكونلري سكون
بنائي اولور مذهب مصنف بودر اگرچه اكثر نحاتك قولنه نقيض
وحكم مبني اولدر كه آخري مختلف اولميه عوامل اختلافيله يعني
مبنينك

مبنينك حكمي معربك حكمنه مخالفدر وحركات وسكون مبنياتنك
القابي ضم وفتح وكسر ووقفدر وبو القابي حركات اعرابيه ده
استعمال ايدرلر اما القاب حركات اعرابي مبنياتده استعمال ايلمزلر
مثلا جاءني زيدده زيد مضموم ديرلر اما منذده رفع اوزره مبنيدر
ديمزلر وجهي يعني اسماء مبنيه بو انواع معدوده ده ذكر مذكوردر وظرفي
موصله قيد ايلدي زيرا بعض ظروف مبنيات قبيلندندر المضمر ما
وضع لمتكلم او مخاطب او غائب تقدم ذكره لفظا او معنى او حكما
وهو متصل ومنفصل فالمتصل غير المستقل بنفسه والمنفصل المستقل
بنفسه وهو مرفوع ومنصوب ومجرور فالمرفوع والمنصوب متصل
ومنفصل والمجرور متصل فذلك خمسة انواع الاول ضربت وضربت
الى ضربن وضربنا والثاني انا الى هن والثالث ضربني الى ضربهن
وانني الى انهن والرابع اياي الى اياهن والخامس من غلامي ولي الى
غلامهن ولهن المضمر مبتدا ما موصول وما موصوف وضع ماضي
مجهول ومستتر قايم مقام فاعل عائددر مايه لمتكلم وضع به متعلق
او مخاطب كا معطوف او غائب كذلك تقدم ماضي معروف
ذكره فاعلي وضمير غائبه عائددر لفظا تمييزدر ويا خود خبر كان
مقدر اي لفظا كان ذكره وجمله محلا مجرور نعت غائبه در او معنا

اكا معطوف او حكما كذلك وضع اه صله ويا صفتدر مايه ومولى
صله سيله ويا موصوف صفتيله خبر مبتدادر وهو مبتدا عايددر مضمره
متصل خبري ومنفصل اكا معطوف وبو جمله معطوفدر المضمر جمله سنه
فالمتصل مبتدا غير المنفصل خبري وفا حرف تفسير بنوع مشتغله متعلق
والمنفصل مبتدا المستقل خبري وجمله معطوفدر فالمتصل غير المستقل
جمله سنه وهو مبتدا راجعدر ضميره مرفوع خبري ومنصوب ومجرور
اكا معطوفلردر فالمرفوع مبتدا والمنصوب اكا معطوف متصل
خبر مبتدا ومنفصل اكا معطوف بعض نسخه ده فالاولان متصل
ومنفصل والثالث متصل واقعدر وبو نسخه ده والمجرور متصل
دوشمش فذلك خمسة انواع مبتدا وخبر وفا حرف نتيجه ويا حرف
عطف فالاول مبتدا ضربت خبري بناء معلوم وضربت بناء
مجهول اكا معطوف الى ضربني جار مجرور بيله ومعطوف متعلقدر
فعل مقدره كه ينتهيدر والثاني انا الى نحن والثالث ضربني الى ضربنا
وانني الى انهن والرابع اباي الى اياهن والخامس غلامي ولي
الى غلامهن ولهن بونلر فالاول ضربت وضربت كبيدر اعرابده
واكا معطوفلردر فتامل محصول تركيب مضمر شول اسمدر كه موضوع
اوله بر كيمسه ايچون كه اول مضمر له مخاطب تلفظ ايليه انا ونحن
كبي

كبي يا خود اول كيمسه ايچون موضوع اوله كه اول مضمر له مخاطب اوله انت
انتما وانتم كبي ويا موضوع اوله غايب ايچون بر كيمسه ايچون كه متكلم
اوله وه مخاطب ليكن غايب ايچون وضعك شرطي اولدر كه
اول غايبك ذكري لفظا متقدم اوله نحو زيد هو القايم ويا معنى
نحو اعدلوا هو اقرب للتقوى لفظا هو راجعدر بر عدله كه معنى مذكوردر
اعدلوا ضمننده ويا حكما مذكور اوله ضمير شان ونعم رجلا ده وربه
رجلا ده كبي نته كه ذكرا وتحقيق ان شاء الله تعالى وضمير ايكي قسمدر
متصل ومنفصل منفصل اولدر كه تلفظده مستقل اوله انت واياك
كبي يعني انكله تلفظ ممكن اوله قانون لغت اوزره ماقبلنه بر لفظ
اولمقسزين ومتصل اولدر كه مستقل اولميه بلكه قاعده لغت
اوزره انكله تلفظ ممكن دكلدر ماقبلنه بر لفظ سابق اولمينجه ضربت
وضربت كبي وهو يعني ضمير اوچ قسم اوزرهدر مرفوع ومنصوب ومجرور
يعني هر حالتچون رفع ونصب وجر ايچون بر صيغه وضع اولنمشدر مثلا
انت مرفوع ايچون واياك منصوب ايچون ويا غلامك ولك كبي مجرور
ايچوندر وچونكه صيغه ضمير بو حالتلر اختلافي حسبنجه مختلف اولور
بعضيلر توهم ايليلر كه اعراب ايكي قسمدر بريسي صيغه جاني زيد ورأيت
زيدا ومررت بزيد زيدا صيغه زيد كندي حالنده در كه متغير اولمادي

وحرکات مختلف اولور معانیٔ معتوربه دلالتیچون نته کم کتاب اولنده
ذکر اولندی بربسط بغیر صریحدر و بو مضمراتده درکه صیغه مختلف اولور
حالات رفع ونصب وجرا ختلافی جهتیچه لیکن بو کلام ظاهرده
وجهی سوزاولورکه مضمرات جمله مبنیات حقیقیه دندر کورمز میسک
هربریسی انت وایاکدن معروفدر لفظده موضعلر اکرچه آنده
معانیٔ معتوره موجوددکلدر پس بو اختلاف معانیٔ معتوره به
دلالتیچون دکلدر و بو اختلاف اعرابه و بونلرلبلی بو اختلاف اختلاف
اعرابیته مشابهتی وار و مضمرک ایکی اولکی قسمنک هربریسی یعنی
مرفوع ومنصوبی متصله ومنفصله منقسم اولور واوچنجی قسم که
مجروردر اول دایما متصل اولور زیراکه مجرور جاردن منفصل اولمازکه
جار حرف جر اوله وا کر مضاف اوله ایدی بونده انفصاله احتیاج
یوقدر اما مرفوع ومنصوب بونک خلافنجهدرکه هر بریکیزی عاملنه
متصلده اولوراندن منفصله اولور پس اقسام ضمایر بشدر اولکی
مرفوع متصلدر نحو ضَرَبْتُ وضَرَبْتُ الی اخره و بواون ایکی صیغه در
اون سکز معنا ایچون ایکنجیسی ضمیر منصوب متصلدر نحو ضربنی وانی
الی اخره بوده اون ایکی صیغه در اون سکز معنا ایچون دوردنجیسی
ضمیر منصوب منفصلدر نحو ایای ایانا ایاک الی اخره بوده اون ایکی صیغه

اون سکز معنا ایچون بشنجی قسمی ضمیر مجروردر واول متصلدن غیری اولماز
وانک صیغه لری ضمیر منصوب متصل صیغه لری کبیدر مثلا کاف ضربک
وکاف مررت بک بر صیغه در نصب جهتیچه مختلف وحرکت حال عاملدر
معلوم اولور والمرفوع المتصل خاصة یستتر فی الماضی الغائب والغائبة
وفی المضارع للمتکلم مطلقا والمخاطب والغائب والغائبة وفی الصفة
مطلقا ولا یسوغ المنفصل الا لتعذر المتصل وذلک بالتقدیم
علی عامله او بالفصل لغرض او بالحذف او یکون العامل معنویا
اوحرفا والضمیر مرفوع او بکونه مسندا الیه صفة جرت علی غیر من هی له
مثل ایاک ضربت وما ضربک الا انا وایاک والشر وانا زید
وما انت قایما وهند زید ضاربته هی فالمرفوع مبتدا المتصل صفة خاصة
مفعول مطلق ای حص خاصة یستتر مضارع معروف مستکنی
فاعلی عاید در مرفوع فی الماضی مستتره متعلقدر الغائب صفة ماضیدر
والغائبة اکا معطوف جمله فعلیه خبر مبتدادر بعض نسخه ده للغائب
والغائبة جار ومجرور مقدره متعلق ماضیه صفتدر ای المستعمل
للغائب یاخود اذا کان للغائب وفی المضارع معطوفدر فی الماضیه
للمتکلم للغائب کبیدر مطلقا مفعول مطلق ای اطلق اطلاقا
یاخود صفتدر تقدیری ویستتر الضمیر المرفوع المتصل فی المضارع المستعمل

للمتكلم استتارا مطلقا يا خود حالده مستتر ده ضمير مستتر ون والى الغايب
متكلمه معطوفدر والغايب والغايبة مخاطبه معطوف وفى
وفى الصفة ماضى يه ويا مضارعه معطوف در مطلقا اى استتارا
مطلقا ويا نا مانا مطلقا ولا يسوغ نفى مستقبل المنفصل فاعلى الا
حرف استثنا لتعذر جار مجرور يله متثنى وهتننا منه محذوف
واستثنا مفرغدر المتصل مضاف اليه تقديرى ولا يسوغ المنفصل
بشيء الا لتعذر المتصل وذلك مبتدا تعذره اشارتدر بالتقديم
خبرى على عامل تقديمه متعلقدر او بالفصل تقديمه معطوف
او لغرض فصله متعلق او بالحذف فصله معطوف او بكونه
حذفه معطوف والضمير مبتدا مرفوع خبرى وجمله حاليه در او بكونه
مسند اليه بكون العامل معنويا كبيدر اعرابده وعطف وضمير
بكونه واليه ده راجع در ضميره صفة قايم مقام فاعلدر المنه اليه كه
جرت ماضى معروف ومستكن فاعلى عايدر موصوله ويا موصوفه
له خبر وجمله صله ويا صفتدر منه وموصول ويا موصوف صله
ويا صفتيله محلا مجروردر اضافتله وجمله محلا مرفوع صفت صفته
معناسى التقدير يكون بسبب ان يسند اى الضمير صفة بكون
من حيث اللفظ صفة لشيء ومن حيث المعنى لشيء اخر وهذا

[illegible]

هو المراد بقوله صفة جرت على غير من هي له مثل معلوم اياك مقدم مفعول
ضربت فعل وفاعل مؤخر وجمله مضاف اليه وما ضربك فعل مفعول
الا حرف استثنا انا فاعل ضرب واستثنا مفرغدر وجمله معطوفدر
جمله سابقه واياك والشر وجهى تحذيرده تجدى اى اتق نفسك
والشر معطوفدر ما قبلنه جمله يه وانا زيد مبتدا وخبر معطوفدر
ما قبلنه وما الحق مثاله انت سمى قايما خبرى هند مبتدا زيد مبتداء
ثانى ضاربته خبر مبتداء ثانى هى فاعل ضاربته وجمله محلا مرفوع
خبر مبتداء اولدر وايكى مثال معطوفلردر امثله سابقيه محصول
تركيب فالمرفوع المتصل يعنى ضمير مرفوع متصل مخصوص مستتر اولور
فعل ماضى مفرد مذكر غايبده وغايبه ده نته كه زيد ضرب وهند
ضربت دربس ضربده زيده راجع هو ضميرى وضربتده هنده راجع
هى ضميرى واردر اما ضرب زيد وضربت هند ديسك اندن ضمير اولماز
زيرا فعل ظاهره مسند دركنه ضمير مستتر اولور فعل مضارع مفرد مذكر غايب
ومؤنث غايبه ده زيد يضرب وهند تضرب كبى نته كه ماضيده معلوم
اولدى كنه فعل مضارع مفرد مذكر مخاطبده دخى مستتر اولور جميع زمانده
يعنى دايما حتى اكر تضرب انت ديسك پس انت اول مستترك تاكيدى
اولور فاعل فعل اولماز كنه مستتر اولور متكلم ده مطلقا يعنى واحده

ومتعدد ده اَضْرِبُ و نَضْرِبُ کبی که بونلرک فاعلی واجبا مستتردر که مستتر اولور
مطلقا صفتده یعنی اسم فاعل و اسم مفعول و صفت مشبهه ده مطلقا یعنی
مفرده و تثنیه و جمعده مذکر و مؤنثده نته که زید ضارب الزیدان ضاربان
الزیدون ضاربون بونلرده فاعل مستتردر و الف و واو حرف اعرابدر ضمیر فاعل
دکلدر و بو قیاس اوزره در ضاربة و ضاربتان و ضاربات ضمیر مرفوع
مستتر اولور اما ضمیر منصوب و مجرور مستتر اولمز مرفوعک منفصلی
مستتر اولور زیرا منفصل مستقل کلمه در استتاری متصور دکلدر
اما ضمیر مرفوع متصل که جزء کلمه منزلنده در استتاری جایزدر زیرا
استتار غایب اتصالدر ولا یسوغ المنفصل یعنی ضمیر منفصل
کتورمک جایز دکلدر الّا اول یرده که متصل متعذر اوله زیرا منفصل
اضعفدر و ما و امکن مقصود اخفله حاصلدر انقله عدول مناسب
دکل و بو تعذر متصل یا ضمیرک عاملی اوزره تقدیمیله اولور نته که
ایاک ضربت و ریسنی اکر مؤخر اولیدی ضربتک دیردک ضربتک
ایاک دیرز و یا ضمیرله عاملک اراسنی فصلیله اولور نحو
ما ضرب الّا انا و یا الّا انت و یا الّا هو چونکه الّا کلمه سی ضمیرله عاملی اراسنی
فصل ایلدی اتصال ممکن اولمدی پس بو جهتدن فاعل فعلدن
منفصل اولدی و بو فصل کلمهٔ الّا ایله حصر ایچوندر کنه بونک کبی کلمهٔ

انّما سببیله فصل اولور نحو انّما ضرب انا و یا انت و یا هو زیرا که
انّما ما و الّا معناسنه در ای ما ضرب الّا انا امّا اکر عامله ضمیر بیننده بر شی
ایله فصل واقع اولورسه که فصلی انکله غرض اولمیه جایز دکلدر
ایدی و دیرسن ضرب فی الدار انا او انت او هو بلکه دیرسن ضربت
فی الدار و یا انفصال حذف سببیله اولور ایاک و الشر کبی اصلی
اتقک ایدی بتدیل ایلدیلر اتق نفسک یه تا کم ایکی ضمیر متصل که
بری فاعل ضمیری اوله و بری مفعول ضمیری و ایکیسی بیله بر شیئه راجع
اوله جمع اولمیه لر چون اتق حذف اولدی و ضمیر مستتر جره عامل
ایدی ضمیر منفصل اولدی زیرا عاملک اتصالی کندی عاملنه اولور
پس عامل حذف اولنجه اتصالدن انفصاله دوندی و یا تعذر
اول سببیله اولور که عامل ضمیر معنوی اولور نته که ضمیر مبتدا و یا خبر اوله
نحو انا زید و زید انا کبی زیرا که امر معنوینک ملفوظ اتصالی
معقول دکلدر و یا تعذر انکله اولور که ضمیره عامل حرف اولور
و ضمیر مرفوع اولور نته که ما انت قائما دیرسن بونده انفصال
ضمیر واجبدر زیرا که اکر متصل اولسه لازم اولوردی که بعض حروف
مستتر اولیدی شویله که ضمیر مرفوع متصلک معلوم اولدی حروفک
ایسه اول صلاحیتی یوقدر که ضمیر انده مستتر اوله اما اکر ضمیر منصوب

وبا مجرور اوله حرف متصل اولمغه قابل اولور انته وبه کبی زیرا که اول
محذور لازم کلمز وبا تعذر اول سبیله اولور که ضمیره بر صفت مسند اوله
اول صفت بر غیرکه نک اوزرینه جاریدر که انک صفتی دکل
که اشتباه محلنده اوله نحو زید عمرو ضاربه هو اکر بو ضمیر چونکه
فاعل ضاربدر منفصل اولمیه معلوم دکلدر که زید عمری می اوروی
یوقسه عمرو زیدی می وچونکه منفصل اولدی معلوم اولدی که زید
ضارب عمرودر وضارب انک صفتیدر وعمرو اوزرینه جاری ورکه
اشتباه محلنده اولمیه هند زید ضاربته هی بونده انفصال
ضمیر التباس یوقدر زیرا که ضاربته تانیثدن واقف اولنان ضمیر
مذکوره معلوم اولور که هند زیدی ضاربه در واکر مقصود اول
اوله که زید هندی ضاربدر عبارت بویله کرکیدی هند زید
ضاربها هو نک کبی برده انفصال طردا للباب در واذا اجتمع ضمیران
ولیس احدهما مرفوعا فان کان احدهما اعرف وقدمته فلک
الخیار فی الثانی مثل اعطیتکه وضربیک والا فهو منفصل مثل
اعطیته ایاک وایاه والمختار فی خبر باب کان الانفصال
والاکثر لولا انت الی اخرها وعسیت الی اخرها وجاء لولاک
وعساک الی اخرهما واذا ادات شرط اجتمع فعل شرط ضمیران
فاعل

فاعل اجتمع ولیس افعال ناقصه دن احدهما اسمی مرفوعا خبری وبو جمله
معطوفه در شرطیه یه فان حرف شرط کان فعل شرط احدهما اسمی اعرف
خبری وقدمته فعل وفاعل ومفعول به حالدر اعرفنک فاعلندن
فلک الخیار موخر مبتدا ومعتدم خبر فی الثانی فلک متعلق اولدیغنه
متعلقدر وبو جمله جواب شرط ثانیدر وشرط ثانی جزاسیله جزاء شرط
اولدر واول جمله ابتدائیه در مثل معلوم اعطیتکه فعل وفاعل
ومفعول به محلا مجرور مضاف الیه وضربیک اکا معطوف
والا یعنی وان لا تکن احدهما کما ذکرنا جمله شرطیه فهو منفصل جمله
جوابیه مثل معلوم اعطیته ایاک اعطیتکه کبیدر اعرابده وایاه
ایاک یه معطوفدر والمختار مبتدا فی خبر باب کان مختاره متعلق
الانفصال خبر مبتدا والاکثر لولا بر حرفدر که بونزدن صکره مبتدا
واقع اولور وانت مبتدا خبری محذوف الی اخرها جار مجروریله
متعلقدر مقدره تقدیری لولا انت حاضر لکان کذا وعسیت
فعل وفاعل الی اخرها جار مجروریله اوکلی کبیدر اعرابده ورجوع ضمیره
تقدیری والکثیر فی الاستعمال وقوع ضمیر مرفوع منفصل بعد لولا
لانه مبتدا ووقوع ضمیر مرفوع متصل بعد عسی لانه فاعل وجاء
ماضی معروف لولا حرف جردر اکا ضمیر متصل اوله وکاف محلا

مجروردر وعساك كاف منصوبدر عسا ايله محلا زيرا عسا بونده
لعل معناسنه در وبو سيبويه قتنده در اما اخفش قتنده ثانی منصوب
خبريت عسا ايله وفاعلی كنديده مضمردر وخليل قتنده اوكی
مجروردر تقدير حذف مضافله ای لولا وجودك مضاف حذف
اولدی ومضاف اليه يرنه اقامت اولدی الی آخرهما ای اخر
لولاك وعساك جائه متعلق ولالوك وعساك فاعل
جاه در محصول تركيب چونكه ايكی ضمير بر يرده جمع اوله اگر برسی ضمير مرفوع
ايسه البته مقدم اولور وضمير ثانی متصل اولمق گرك گرك ضمير مرفوع
اعرف اوله اول ايكنجی ضميردن ضربتك كبی زيرا ضمير مرفوعك عامله
شدت اتصالی وار ايسه گويا كه عامله ضمير ثانی مابيننده فاصله يوقدر
ايمدی ضمير ثانينك اتصالی واجب اولمق گرك ويا خود اعرف اولميه
نته كه زيد ضربك ديرسن بونده ضربت اياك ويا زيد ضرب اياك
ديمك جايز دكلدر واگر بو ايكی ضميرك هيچ برسی مرفوع اولميه لكن بيدن
حالی دكل يا بری برندن اعرف اوله ويا اولميه اگر اعرف اولورسه
وانی مقدم كتوررسه ضمير ثانينك مخيرسن اگر ديلرسك متصل كتوررسن
نته كه اعطيتكه ديرسن كاف كه ضمير مخاطبدر ضمير غايبدن اعرفدر
وانی مقدم طوتمشسن واگر ديلرسك منفصل كتوررسن نته كه اعطيتك
اياه

اياه ديرسن اتصال ايچون دركه مقدم اولان اعرفدر پس گويا كه عامله
ضمير ثانی بيننی فصل ايلمشدر اما اول مرفوع دكلدر وشدت اتصالی
مرفوعك كبی بو قدر پس گويا كه عامله ضمير ثانی بيننی فصل ايلمشدر ايمدی
ضمير ثانی منفصل اولمق گرك كنه بونك كبيدر ضربيك ده حال زيرا كه
ضمير مجرور متكلم كه مقدمدر اعرفدر ضمير مخاطبدن پس جايزدر كه ضمير مخاطب
متصل اوله نته كه ديرسن اعجبنی ضربيك وجايزدر كه منفصل اوله نته كه
ضربی اياك ديرسن اول ايكی وجه اوزره كه اعطيتكه واعطيتك
اياه ده ديدك واگر ضميرينك هيچ برسی اعرف اولميه فصل ثانی واجب
اولور نته كه اعطيته اياه ديرسن ويا برسی اعرف اوله ومقدم اولميه
ثانی منفصل اولمق گرك نته كه اعطيته اياك ديرسن زيرا چونكه ضمير
متساويدر ضمير اول عامله ضمير ثانی مابيننی فصل ايلر كنه بونك كبيدر
اعرف مقدم اولميه وغير اعرف فاصل اوله بطريق اولی فصل
واجب اولور ضمير ثانی والمختار فی خبر باب كان يعنی كان واخواتنك
مختار خبری ضمير اولديغی منفصل اولمقدر نته كه كان زيد قائما وكنت اياه
ديرسن زيرا خبر كان اصلنده خبر مبتدادر وخبر مبتدا ضمير منفصل اولمق
گرك زيرا كه عاملی معنويدر متصل اولمقده جايزدر نته كه كنته ديرسن
زيرا خبر كان مفعوله شبيهدر وضمير مفعول ضربته كبيده واجب الاتصالدر

ایدی مفعوله شبیه در اکر واجب الاتصال اولمازسه باری جائز الانفصال
اولمق کرک لیکن رعایت اصل که خبر مبتدا در اولادر مفعوله شبیهی
رعایتدن واستعمالده اکثر اولدرکه لولادن صکره ضمیر مرفوع منفصل
اوله نته که لولا انت لکان کذا دیرسن زیرا که اول ضمیر مبتدادر که خبرینک
حذفی واجبدر نته که سابقا معلوم اولدی اما بعض لغتده لولاک
لکان کذا واقعدر اخفش دیرکه کاف لولادن صکره ضمیر مجروردر ضمیر
مرفوع یرینه واقع اولور نته که دیرسن ما انا کانت بو مقامده ضمیر رفع
ضمیر مجرور مقامنه واقعدر پس جایز اولورکه لولاکده کاف ضمیر مجرور
اوله ضمیر مرفوع یرینه واقع اما سیبویه دیرکه لولا بو مقامده حرف
جردر وکاف ضمیر مجروردر کندی موقعنده واقع پس اخفش مابعد الاده
متصرف ایلمشدر وسیبویه نفس لولاده ولکن اکثر استعمالده عسی یه
واخواتنه متصل اولان ضمیر مرفوع اولور وصیغهسی بویله جکله
عَسَیْتُ عَسَیْتُمَا عَسَیْتُمْ الی آخره. زیرا که بو ضمیر فاعلدر ومتصل اولمشدر
کندینک عاملی اولان فعله وبعض لغتده عساک عساکما عساکم
واقعدر اخفش دیرکه بو کاف ضمیر منصوبدر ضمیر مرفوع یرینه
واقع وسیبویه دیرکه عسا بونده عملده لعل یه محمولدر معناده
متقارب اولدقلری واسطهسیله پس بونده اخفش ضمیرده تصرف
ایلمشدر

ایلمشدر وسیبویه اول ضمیرده عامل اولان فعلده فتامل ونون الوقایة
مع الیاء لازمة فی الماضی وفی المضارع عریا عن نون الاعراب وانت
مع النون فیه ولدنی وانی واخواتها مخیر ومختار فی لیت ومن وعن
وقد وقط وعکسها لعل ونون الوقایة مبتدا مع الیاء لازمة یه متعلقدر
ویا محذوفدر لازمة خبر مبتدادر فی الماضی لازمة یه متعلقدر وفی المضارع
الخ معطوفدر عریا خبر کانه محذوفدر ای اذا کان عریا ویا مجرور حرف
جاردر عن النون الاعراب عریا یه متعلقدر وانت مبتدا مع النون
مخیره متعلقدر فیه مقدره متعلق ولدنی وانی واخواتها النون یه معطوف
مخیر خبر مبتدادر تقدیری وانت مخیر فی اثبات نون الوقایة وحذفه مع النون
الکائنة فی المضارع ومختار مضارع مجهول ومستتر قائم مقام فاعل
عائددر اثبات نونه فی لیت مختار یه متعلق ومن وعن وقد وقط
لیته معطوفلردر وعکسها مبتدا لعل خبری محصول ترکیب هر گاه که
یاء ضمیر متکلم فعل ماضی یه متصل اوله نون وقایه لازمدر ماضینک
جمیع صیغهلرینه تا که فعله کسره داخل اولمیه انکیچون بو که نون وقایه دیدیلر
ایدی ضربنی دیرسن ضربی دیمزسن وبو قیاس اوزره در ضربانی وضربونی
الی آخره بونک گبی واجبدر نون وقایه یا ایله فعل مضارعده نون اعرابدن
خالی اولدقده نته که یضربنی وتضربنی ویضربنی ونضربنی دیرسن

واكر فعل مضارعه نون اعراب اولورسه مخيرسن نون اعرابي اعرابده
ترك ايتمك بيننده پس جايز اولور كه ويه بس يضربانني ويضربانني
وتضربانني وتضربانني ويضربونني ويضربونني وتضربونني وتضربونني
وتضربينني وتضربيني اكر نون كتورسك نونه اعرابدن عاري اولان
اخواتنه قياس اولور واكر نوني ترك ايدرسك انكيچون اولوركه
نون اعراب فعلدن خارجدر پس احتياج اولمزكه نوني كسره واله
حفظ ايليه سن كورسين كه بو نون انده تثنيه وجمع مكسور اولور
كنه بونك كبي سن مخيرسن لدن ده اكر دیلرسك كه آخرينك سكوني
باقي طوتاسن نوني كتورسن ونون لدني اكا ادغام ايدرسن
ولدني ديرسن واكر ديلرسك كه نون وقايه ترك ايليه سن ونون
لدنكه اسمدر فعل وكل مكسور ايليه سن لدني ديرسن كه مخيرسن نون
كتورمك انّي واخواتنده يعني حروف مشبهه بالفعلده اكر نون كتورسك
بو حروفك فعله مشابهتي ايچون كتورسن واكر ترك ايدرسك اجتماع
نونلرك كراهتي ايچون ترك ايدرسن وليت ده نون كتورمك مختار
اولادر زيرا كه مشابهت وار واجتماع نونات يوقدر كنه بويله مختاردر
مني وعني وقد وقطني نون كتورمك تا بو حروف واسماء افعال
بو كلماتك قلت حروفيله كندي سكوني اوزره باقي قله لرا بعدي
مني

مني وعني وقدني وقطني اولادر مني وعني وقدني وقطني دن وكلمه
لعله عكسدر ليت واخواتنده يعني بونلرك تحتنده ترك نوندر پس لعلي اولادر
لعلني دن زيرا بو كلمه نك حروفي چوقدر ونون لامه قريب المخرجدر
پس بونده تركي اولادر فعله مشابهتي وار ويتوسط بين المبتداء
والخبر قبل العوامل وبعدها صيغة مرفوع منفصل مطابق للمبتدء وتسمّى
فصلا لانه يفصل بين كونه نعتا وخبرا وشرطه ان يكون الخبر معرفة او افعل
من كذا مثل كان زيد هو افضل من عمرو ولا موضع له عند الخليل وبعض
العرب يجعله مبتدا وما بعده خبره ويتوسط مضارع معروف
بين ظرف مضاف المبتدا مضاف اليه والخبر اكا معطوف قبل
العوامل ظرف يتوسط وبعدها اكا معطوف صيغة مرفوع فاعل
يتوسط منفصل نعت مرفوع مطابق كذلك للمبتدا مطابق متعلق
تسمّى مضارع مجهول ومستتر قايم مقام فاعلي عايددر صيغه يه فصلا
مفعول ثاني وجمله محلا مرفوع ويا مجرور نعت صيغه ويا مرفوع
ليفصل تعليل استقبال مبني للفاعل منصوبدر لام كي ايله وبو
ما بعديله تسمّى يه متعلقدر ومستكن فاعلي عايددر صيغه يه بين ظرف
كونه مضاف اليه وضمير خبره راجعدر نعتا خبر كونه وخبرا اكا معطوف
وشرطه مبتدا اي شرط اثبات هذه الصيغة ان يكون مستقبل معروف

لكنه اسمي موخر جزي وجمله تأويل مصدرده خبر مبتدا او افعل من كذا معلوم
موقرنه مثل معلوم كان ناقصه زيد اسمي هو صيغه متوسط در اسمله
خبر بيننده افضل من عمرو كان وجمله مجرور جرا اضافتله ولا جنبيه
موضع اسمي وكه خبري وضمير فصله راجع در عند الخليل خبر مبتدا محذوف خبرى
هو دراى عدم الاعراب له عنده وبعض العرب مبتدا يجعله بعضهم
موقوف ومستتر فاعلى عايددر بعض عربه وضمير متصل مفعول اولى
عائددر ضميره مبتدا مفعول ثاني ما موصول بعدن صلهسى يعني بعد الفصل
او الضمير وموصول صلهسيله جزى اى خبر مبتدا محصول تركيب وتوسطه
بين المبتدا والخبر يعني مبتدا ايله خبر اراسنده تداخل وتوسطا ايدر
بر صيغه ضمير مرفوع منفصل مبتدايه مطابق افراد وتثنيه وجمعده و
تذكيرده وتأنيثده تاكم بو ضمير فصل ايليه ما بعدى ما قبلنه صفت دكل
خبر اولماسي بيننده حاصل دلالت ايليه كه ما بعدى خبردر صفت دكل وبو
توسط مبتدا وخبر عواملدن مقدم اولور يعني كاه مقدم اولور نحو زيد هو
العالم اكر كلمه هو اولمسيدى احتمال اولوردى كه العالم زيددن خبر اوله
واحتمال اولوردى كه زيدك صفتي اولوب خبري ارده كلمه وهو
واسطهسيله معين اولديكه العالم خبردر صفت دكلدر وكاه متوخر اولور
دخول عواملدن نحو كان زيد هو القايم وبوصورتده ضمير مرفوع منفصله
بصريلر

بصريلر فصل تسميه ايدرلر خبري احتمال صفتدن فصل وتمييز ايلديكيچون اما
كوفيلر عماد ديرلر زيرا خبرله صفتي فرق ايلمكه اعتماد اكا در وبو صيغهنك
شرط توسطى اولدركه خبر معرفه اوله تاكم انك مبتداء معرفهيه صفت
اولمغه احتمالى اوله واحتياج دوشه خبرله صفتي تمييز ايلمكه ويا من حرفيله
مستعمل افعل تفضيل اوله زيرا كه بو افعل تفضيلك معرفهيه شباهتى
وار مفضل عليهى معلوم اولمديغنه كه معرف باللام افعل تفضيلك
مفضل عليهى معلوم ومعهوددر نحو زيد هو الافضل پس بو وجهدن
واسطهسيله افعل من كذايه معرفه حكمنى ويرديلر وبو صيغهيه كتوردبلر واكر
بو خبركه افعل من كذادر مبتداء معرفهيه صفت اولمغه احتمالى ويرمزسه كه
ديرسن كان زيد هو افضل منك وبو صيغه خليل قتنده حرفدر ضمير
دكل ديرسن بو سببدندركه اعرابدن محلى يوقدر وبعض عرب بو صيغهيى
ضمير بيلورلر وما بعدنى كندييه خبر طوتورلر نتكه قرأه شاذده كلمشدر
نحو وما ظلمناهم ولكن كانوا هم الظالمون بونده هم ما بعديله جمله اسميهدر
محلا منصوب خبر كان اولمغه ويتقدم قبل الجملة ضمير غائب يسمى ضمير الشان
والقصة يفسر بالجملة بعده ويكون منفصلا ومتصلا مستترا وبارزا
على حسب العوامل مثل هو زيد قايم وكان زيد قايم وانه زيد قايم وحذفه
منصوبا ضعيف الا مع ان اذا خففت فانه لازم ويتقدم مضاع

معروف قبل الجملة ظرفیدر ضمیر غایب فاعل یتقدم یستتر مضارع مجهول مستکن
قایم مقام فاعل عائددر ضمیر غایبه ضمیر ان نك مفعول ثانیسیدر یستتر مستکن
و بو جمله نعتدر ضمیر غایبه تفسر مضارع مجهول مستکن قایم مقام فاعل
عائددر ضمیره یا جمله اکا معطوف بعد ای بعد الضمیر ظرف تفسردر
و بو جمله نعت ضمیردر ویکون مضارع معروف مستکن اسمی عائددر ضمیره
منفصلا جری ومتصلا اکا معطوف مستترا خبر بعد الخبردر و یا صفت
ضمیر و بارزا اکا معطوف علی حسب العوامل یکون نك متعلق مثال یوم
وهو مبتدا زید مبتدای ثانی قایم خبر و جمله خبر مبتدای اولدر و جمله
محلا مجروردر اضافتله وانه زید قایم وکانه زید قایم هو زید قایم
معطوف واعرابی ظاهردر وحذفه ای حذف هذا الضمیر مبتدا
منصوبا حالدر حذفه ضمیر بزن او لکن معنا مفعولدر ضعیف خبر مبتدا
منصوبا حالدر الا حرف استثنا و مستثنا منه محذوفدر مع ان
مستثنا و استثنا مفرغدر تقدیری وحذفه منصوبا ضعیف فی جمیع
النواصب الا مع ان اذا خففت فانه ای الحذف لازم خبر انده در
محصول ترکیب ویتقدم یعنی جمله اسمیه و یا فعلیه اولنه ضمیر مفرد
غایب تقدم ایدر و اول ضمیر شان و قصه دیرلر زیرا که اگر مذکر
ایسه امر و شان معناسنه در نته که هو زید قایم و قل هو الله احد

دیرلر ای الامر والشان زید قایم والله احد و اگر مؤنث ایسه قصه معناسنه در
نته که هی هند ملیحة دیرلر و اول ضمیر غایب کندیدن صکره اولان جمله ایله تفسیر
اولنور و اول ضمیر غایب جایزدر که منفصل اوله نته که گچدی و جایزدر که
متصل بارز اوله نته که انه زید قایم کان ده بر ضمیر شان واردر که انك
اسمیدر و بو جمله خبر کاندر و اول ضمیرك مستتر بیدر و بو انفصال و اتصال
بروز و استتار عوامل حسبنجه در یعنی اگر عامل انفصال اقتضا ایدر
شویله که عامل اول ضمیرده ابتدا اوله ضمیر منفصل اولور و اگر عامل کان
و اخواتی اوله اول ضمیر مستتر اولور و ضمیر شانك منصوب اولدیغی حالده
حذف ایلمك ضعیفدر الا انده ایلکه ان مخفف اوله که انده ضمیر
شانه تقدیر ایلمك لازمدر زیرا ان نك فعل شبیهی اندن ارتقدر
وان المخففة بعض یرده عمل ایلمشدر اما ان مخففه نك عملی صحیح بر وجه
ظاهر دکلدر پس بو جهتدن دیدیلر که اسم ان مخففه دایما ضمیر شان
محذوفدر و بونده لازم کلمز که اقوی عمل ایلیه و اضعف عمل ایلیه
بونده معلوم اولدی که بو ضمیر استعمالده شول زمانده مؤنث اولور که بوندن
صکره کلن جمله ده مؤنث اوله عمده هی هند ملیحة و فانها لا تعمی الابصار
کبی و هر کاه که اول جمله ده مؤنث اولمیه و یا مؤنث اوله اما کلام عمده
اولمیه بلکه فضله اوله اول ضمیر استعمالده مؤنثه کلمز سایر کرده قیاس

فانها لا تعمی الابصار منفصل مستتر اوله نته که کان زید قایم

و اگر عامل ان و اخواتی اوله اول ضمیر متصل بارز اولور

جواز تأنيثدر ايدى هى زيد قائم وهى ضربت هندًا كلام عربدن بولنمغله

اسماء الاشارة ما وضع لمشار اليه وهى ذا للمذكر وللمثناه ذان

وذين وللمؤنث تا وتى وته وذه وتهى وذهى وللمثناه تان وتين

ولجمعها اولاء مدًّا وقصرًا ويلحقها حرف التنبيه ويتصل بها حرف الخطاب

وهى خمسة فى خمسة فيكون خمسة وعشرين وهى ذاك الى ذاكن وذا

الى ذانك وتانك مشددتين واولالك مثل ذلك واما نه وهنا

وهنا فللمكان خاصة اسماء الاشارة مبتدا ما موصول ويا موصوف

وضع ماضى مجهول ومستكن قائم مقام فاعلى ما يه عائد لمشار وضميه

متعلق اليه قائم مقام فاعليدر مشارنك وجمله را جعدر مشارك

مقدر موصوفه وجمله صله ويا صفتدر مايه وموصول صله سيله

ويا موصوف صفتيله خبر مبتدادر وهى مبتدا ذا خبر للمذكر مبتدا محذوف

خبردر اى هو موضوع للمذكر وللمثناه ذان وذين اى ذان وذين

وضعا للمثنا ذا بو تقديرجه ذان وذين معطوفلردر ذا اوزرينه وللمثناه

مبتدا محذوفه خبردر وجائزدركه للمثناه مقدم خبر وذان وذين مؤخر

مبتدا اوله وللمؤنث تا وتى وذى وذه وتهى وذهى وللمثناه ذان

وذين كبيدر اعرابده وللمثناه تان وتين بو وجه ايله در ولجمعها اى

لجمع المذكر والمؤنث اولاء كه سابق كبيدر مدًّا وقصرًا تميزلردر اى من جهت

المد

[illegible]

المد والقصر ويا مفعول مطلقلر اى مُدَّ مدًّا وقُصِرَ قصرًا ويا حاللر اولاءدن

تقديرى واولاء موضوع لجمعها حال كونه ممدودًا ومقصورًا ويا نزع

خافضله منصوب اولالر اى بمد وقصر ويلحقها فعل ومفعول به

حرف التنبيه فاعلى ويتصل مضارع معروف بها مفعول بهدر با

واسطه سيله حرف الخطاب فاعل يتصل وهى مبتدا اى حرف

الخطاب خمسة خبر مبتدا فى خمسة مقدرة متعلق اى مضروبة فى خمسة

فيكون ناقصه واسمى مستكندر تحتنده عائددر حاصل من الضرب

خمسة خبرى وعشرين اكا معطوف وهى مبتدا خمسة وعشرينه

عائد ذاك الى ذاكن خبر مبتدا وذانك الى ذانكن ماقبلنه معطوف

وكذا البواقى مبتدا مؤخر خبر مقدم ويقال مضارع مجهول ذا مبتدا للقريب

خبرى وبو جمله محلا مرفوع قائم مقام فاعل وذلك للبعيد مبتدا ايله خبر

ماقبلنه معطوف وذاك للمتوسط كه سابق كبى وتلك مبتدا وذانك

وتانك اكا معطوف مشددتين نعت مقدردركه يقال يه متعلقدر

تقديرى بنونين مشددتين ويا حاللر مذكورينه اى حال كونهما مشددتين

نونهما واولالك معطوفدر تلك يه مثل ذلك خبر مبتدادر واما

حرف استيناف ثمة محلا مرفوع مبتدا وهنا وهنا ثمه يه معطوفلردر

فللمكان خبر مبتدا خاصةً مفعول مطلق اى خصت هذه الالفاظ

الى الامكنة خاصة وباجالدر نعذيري وامّا ثمّه و هنا وهنا فهى وضعت
للمكان حال كونها مخصوصة بالاشارة الى الامكنة محلهو تركيب
اسماء الاشارة يعنى اسماء اشارت نحوندر اصطلاحده بريه اسمدركه
موضوع اولمشدر اول نسنه ايچونكه اكا اشارت اولنور واول اسما
بشدر وقياس اولنى اولمقيدى اوجى مذكر ايچون واحد وتثنيه وجمع
اوچى مؤنث ايچون بو قياس اوزره ليكن جمعده مذكر و مؤنث
بيننده فرق ايلمديلر واكرچه كه تثنيه ده فرق ايلمشلر خلافكده عكسنه
برىسى اول اسمانك ذا در مفرد مذكر ايچون هر حيثدن اكينجيسى ذان در
تثنيه مذكر ايچون حالت رفعده وذين حالت نصب وجرده اوچنجيسى
مفرد مؤنث ايچوندركه تا در ومراد فلريدر دوردنجيسى تثنيه مؤنث
ايچون تان در حالت رفعده وتين در حالت نصب وجرده بشنجيسى
جمع ايچوندر مذكر و مؤنث مشتركدر واول اولاء در ممدود ومقصور
ودخى بونلرك اولنه هاء تنبيه لاحق اولور يعنى اسماء اشارتك اولنه
هاء تنبيه داخل اولور تاكه مخاطب غافل اولميه بو اشارتدنكه اسم
اشارته مقارندر واول اشارت واسطه سيله مشار اليه متعين اولور
ودخى اسم اشارت اخرنه حرف خطاب متصل اولور واول صيغه ده
ضماير متصله ده مخاطبه طريقى اوزره كه تثنيه مذكر و مؤنث بيننده جمع
وفى

ذفى بوقدر وچونكه بش اسم اشارتى بش حرف خطابه ضرب ايدن ايكرمى بش
اولور مثلا ذا ده درسن ذاك ذاك ذاكما ذاكم ذاكن و نشدر وبوكا
قياس ايدر باقيسى نه كه درسن ذانك ذانك ذانكما ذانكم ذانكن
و بالجمله اسم اشارتدن مشاراليه حالنه نظر ايلمك كرك افراد وتثنيه
وجمع وتذكيرده وتانيثده وحرف خطابده ملاحظه حال مخاطب
ايلمك كرك نته كه ديلدى ويقال ذا للعرب يعنى نحو بلار رسنده چونكه
اسم اشاره كاف خطابدن ولامدن وانك مقامنه قائم اولنه
نوندن عرى اوله قريب اشارت اولور ذا كبى امّا اكر كاف خطابله
اوله لامسز وقائم مقامسز اول متوسط اشارت اولور يعنى قريب
وبعيد اوزره اسنه ذاك كبى امّا اكر لام ايله اولورسه اول بعيد اشارت
اولور نحو ذلك ذالكما وتلك وتلكما و واو لانك كنه بونك كبى اكر
تشديد ايله اولورسه كه قائم مقام لامدر بعيد اشارت اولور ذانك
وذانك كبى امّا ثمّه كلمه سى واول كه اندن صكره مذكوردر مكانه اشارتدر
آنجق امّا اسماء اشارت سابقه بو كا مخالفدركه جميع اشيايه عام
وشاملدر يعنى اشيبه اتلره اشارت اولنور و چونك اسماء اشارت
تعيينى مرادده غيره محتاج اولديلركه اشارتدر احتياجده حرفه
مشابه اولديلر يعنى حرف كبى غيره محتاج اولديلر سبى مبنى اولديلر و نحويلر

ذانِ وذينِ وتانِ وتينِ ده خلافی واردر كه مبنی میدر یوقسه معربمی
اصح اولدر كه مبنی اوله لر لكن مرفوع ایچون باشقه صیغه وضع اولنمشلر
ومنصوب ومجرور ایچون باشقه صیغه ضمائرده كبی بو ایسه موجب اعراب
اولماز بوده معلوم اولسونكه بو صیغه لرك هر بیسی ارتجال طریقیله
موضعدر بری برندن مأخوذ دكلدر تأمل تدر الموصول ما لا يتم جزءاً الا
بصلة وعايد وصلته جملة خبرية والعايد ضمير له وصلة الالف واللام
اسم فاعل او مفعول وهي الذي والتي واللذان واللتان بالالف
واليا والاولی والذين واللاء واللائي واللاتي واللواتي وما
ومن واي واية وذو الطائية وذا بعد ما للاستفهام والالف
واللام والعايد المفعول يجوز حذفه الموصول مبتدا ما موصول ويا
موصوف لا يتم نفی مستقبل مبنی للفاعل ومستكن فاعلی عايدر
مايه جزءاً تمييز الا حرف استثنا بصلة مفعول لا يتم وعايد انكا معطوف
واستثنا مفرغدر تقديری الموصول ما لا يتم جزءاً بشیء الا بصلة
وعايد وجمله صله ويا صفتدر مايه وموصول صفتيله ويا موصوف
صفتيله خبر مبتدادر وصله مبتدا مضافدر موصوله راجع ضميردر جمله
خبر مبتدا خبرية نعت جمله در والعايد مبتدا ضمير خبر له نعت ضميردر ضميره
راجع در موصوله وصلة الالف مبتدا واللام انكا معطوف اسم فاعل
خبر

خبر او مفعول انكا معطوف وهي مبتدا عايددر صلاته الذي خبر والتي
انكا معطوف واللذان واللتان الملحقان بالالف في حال الرفع
واليا في حال النصب والجر والاولی والذين واللاء واللائي واللاتي
واللواتي ومن وما واي واية وذو الطائية تا تنك رفعيله صفت
ذودر ذا بشی كلمه تأويليله در ويا لفظه تأويليله وذا بعد تفصيله خبر
كاندر مقدر تقديری وذا اذا كان بعد ما للاستفهام والالف
واللام جميعاً معطوفلردر الذي يه والعايد مبتدا المفعول صفتی يجوز
مضارع معروف حذفه فاعلی وجمله خبر مبتدادر محصول تركيب
جمله مبتدا نك كه مبهمات قبيلندندر اسماء موصوله واسم موصول
بر اسمدر كه كلامدن جزء تام اولماز الا عائد واكر فضله الا صله ايله
وعايد ايله وصله جمله خبريه اولور انشائی اولماز وعائد ضمير اولور
موصوله راجع والف ولام ممتازدر ساير موصولاتدن صله سی
اسم فاعل ويا اسم مفعول صورتنده اولمق زيرا انلر بهنی واردر
الف ولام تعريف كه اسمايه مخصوصدر پس بو جهتدن جمله خبريه كه جمله
موصول اولور اسم موصولی فاعل صورتنده ويا اسم مفعول صورتنده
ايلمشلر تا كم لام تعريفك بهنی رعايت ايليلر ومعنا جهتدن اول اسم
فاعل واسم مفعول جملهٔ فعليهٔ خبريه معنا سنده اوله مثلا الضارب والمضروب

الذی ضَرَبَ والذی ضرب معناسنه در و موصولات بو کلمه لردر که ذکر اولنور
الذی مفرد مذکر ایچوندر والتی مفرد مؤنث ایچوندر واللذان حالت
رفعده واللذین نصب وجرده تثنیهٔ مذکر ایچوندر واللتان واللتین
تثنیهٔ مؤنث ایچون والاولی والذین جمع مذکر ایچون باقیسی جمع مؤنث ایچون
وجملهٔ موصولاتندر من وما من اولی العلم ایچوندر وما اولی العلم
وغیر ایچوندر وبو ایکیسی لفظ جهتندن مفرد مذکردر اما معنا جهتندن
جمیع اقسامی شاملدر یعنی مفرد ومؤنث وجمع ومذکر ومؤنث وکلمهٔ
ای وایه ده موصولاتندر ای مذکر ایچوندر وایه مؤنث ایچون کذلک بوکلمه
کبی کلمهٔ ذو موصولدر لغت قبیلهٔ طی ده نته کم شاعرک دلنش مصراع
وبیری ذو حفرت وذو طویت ٥ ای بیری التی حفرتها والتی
طویتها وبو ذو اسمایستهٔ دن صاحب معناسنه اولان ذودن غیر یدر کذا
بونک کبی کلمهٔ ذا موصولدر لیکن مای استفهامدن صکره غیر یرده دکل
وبو اسماء اشارتدن اولان ذانک غیر یدر وجملهٔ موصولاتدندر
الف ولام که الذی دن واخواتندن مخففدر الذی دن یانی حذف
ایدوب لذ دیدیلر صکره حرکتنی حذف ایدوب الذ دیدیلر صکره ذالی
حذف ایدوب الف ولام اوزرینه اقتصار ایلدیلر وبو فائده
اوزره در اخوات الذی پس الف ولام الذی والتی معناسنه اولور
اخره

اخره وار ایکه وبو الف ولام تعریف الف لامندن غیر یدر زیرا بو الف ولام
اسم موصولدر واول حرف تعریفدر والعائد المفعول یعنی بر ضمیر که موصوله
عاید در مفعول ضمیری اولنجه کلامده حذفی جایزدر وجوع واقع اولور
زیرا مفعول کلامده فضلهدر وموصول صله سیله طویلدر پس حذفله
تخفیف مطلوب اولور وعاید اگر مرفوع اولوب فاعل اولورسه
حذفی جایز دکلدر واگر مبتدا اولورسه حذفی جایزدر فلتلک مجرور
اولورسه حذفی آز اولور زیرا جاری حذفا بالکلیه مؤدی اولورسه شنیعدر
محذوف لازم کلور واذا اخبرت بالذی صدرتها وجعلت موضع
المخبر عنه ضمیرا لها واخرته خبرا فاذا اخبرت عن زید من ضرب زید قلت
الذی ضربته زید وکذلک الالف واللام فی الجملة الفعلیة خاصة لیصح
بناء اسم الفاعل والمفعول فاذا تعذر امر منها تعذر الاخبار ومن ثم امتنع
فی ضمیر الشأن والموصوف والصفة والمصدر العامل والحال والضمیر المستحق
لغیرها والاسم المشتمل علیه فاذا اسم شرطا اخبرت فعل وفاعل ومفعول
فعل شرط بالذی باحرف استعانت اخبر تیه متعلق صدرتها
فعل وفاعل ومفعول به وضمیر عاید در الذی یه کلمهٔ تا ویلیل وبو جمله
جزای شرطیه وجعلت فعل وفاعل موضع المخبر عنه مفعول فیه ضمیرا
مفعول به لها ای للکلمه صفت ضمیردر وبو جمله معطوفدر جزایه واخرته

فعل وفاعل ومفعول به خبر آخالدر افراده مفعولندن و ضمیر افرادده
عاید در مخبر عنه به و بو جمله معطوفدر سابق کبی شرطیه به فاذا اخبرت
عن زید اعرابی محمدی کبی من حرف جر ضربت زیدا جمله فعلیه
محلا مجرور در مثله ای من هذا الترکیب قلت فعل وفاعل الذی موصول
ضربته جمله فعلیه صله سیدر موصول صله سیله مبتدا زید خبری و جمله محلا
منصوب مقول قول جواب شرطدر وکذلک مقدم خبر الالف واللام
مؤخر مبتدا عطفه فی حرف جر الجمله مجرور در فی ایله الفعلیه نعت
جمله در جار مجرور بله متعلقدر مقدره حاصه مفعول مطلق و تقدیری
ومثل الذی الالف واللام فی الاخبار فی الجمله الفعلیه خصا حاصه
لیصح مضارع معروف لام کی ایله منصوب و بولام ما بعد بله متعلقه
خاصه به بناء فاعل لیصح در اسم مضاف الیه الفاعل که مضاف الیه
والمفعول الا معطوف فان تعذر امر منها ای من التصدیر وجعل
الضمیر موضع المخبر عنه وتأخیره خبرا بو جمله شرطیه در تعذر الاخبار جمله
جزائیه ومن حرف جر ثمه اشارتدر تعذره و بو جار مجرور بله تعلیل
امتنع در امتنع ماضی معروف ومستکن فاعلی عاید در اخبار فی
ضمیرانه امتنع به متعلقدر والموصوف والصفه والمصدر
معطوفلر در ضمیر شانه العامل صفت مصدردر والحال والتمییز معطوفلردر
سابقا کبی

سابقا کبی المستثنی نعت ضمیردر لتعذرها ای لتعذر کلمه الذی مستحقه متعلق والاسم
ضمیر شانه معطوفدر المشتمل صفت اسمدر علیه مشتمل متعلق و ضمیر عاید در ضمیر منصوبه
لان یعود الی غیر الموصول محصول ترکیب واذا اخبرت بالذی یعنی بر کاکه
الذی و یا اخواتی و یا الف ولام ایله خبر ویرمک استسک بر اسم مبهمک
تعیینندر که اول اسم مبهم مخاطبک معلومی اولان نسبت خبریک طرفی
یعنی جزئی واقع اولمشدر اول نسبت ارک اسنادی اولورک نخبر ایله
انی اوچ شی رعایت اولنمق کرک اول اولدر که اسم موصولی صدر
کلامده کتورمک کرک ایکنجیسی اولدر که اول اسم مبهم که مراد مخاطب
تفهیم انک تعیینیدر انک یرینه بر ضمیر وضع ایلیه سن که موصوله راجع
اوله اوچنجیسی اولدر که اول اسم مبهم که مخاطبک معلومی دکلدر انی
تاخیر ایدوب خبر ایلیه سن اسم موصولدن صله سیله یعنی اسم موصول
مع صلته دن مثلا زید منطلق اکر مخاطبه معلوم اولورسه که بر شخص
منطلقدر اما تعیینینی بلمزکه اول شخص کیمدر بو بیله دیمک کرکدر که الذی
هو منطلق زید اما اکر مخاطبک معلومی اولورسه که زیدک بر حالی
واردر اما بلمزکه انطلاقمیدر قیاممی قعودمیدر بو بیله دیمک بر حالی
واردر کرک الذی زید هو منطلق اما ضربت زیدا کبی چونکه
مخاطبک معلومی اوله که سن بر شخص ضرب ایلمشسن اما اول شخص

نته که موصوف اولمغه صالح دکل اما مجموع موصوف وصفتدن خبر ویرمک
جایزدر نته که بو مثالده دیرسن الذی جاءنی زید العالم اول ضمیر که
موصوفله صفت موضعنه وضع اولدی فعلده مستتر اولوب
موصوله راجع اولدی و مجموع موصوف صفتیله اول موصولدن
جزء اولدی کنه) اخبار ممتنعدر بر مصدردن که عامل اوله زیرا ضمیر که
اول مصدر موقعنه واقع اوله کرکدر که عمل ایلیه نته که مصدر ایدردی
یعنی انک عملنی ایلیه لیکن ضمیر انک عملنی ایدمز ایدی اعجبنی ضرب
زید عمرا کبیده یا اکل ضربدن خبر ویرمک جایز دکلدر زیرا بو ضمیر که
اول مصدرک مقامنه واقع اولور کرکدر فاعل مرفوع ومفعولی
منصوب ایلیه بو معنا ایسه متصور دکلدر اما بر جنسدن اما مصدردن
معمولیله خبر ویرمک متصوردر نته که دیرسن الذی اعجبنی ضرب
زید عمرا اول ضمیر که مصدر له معمولی یرینه واقع اولمشدر فعلده مستتر
اولوب موصوله راجع در و بو مصدر کندی معمولیله جزء اولدی موصولدن
کنه بویله متعذردر حالدن خبر ویرمک زیرا که حال نکره اولمق واجبدر
و ضمیر هو معرفه دریس لایق دکلدر که ضمیر حال مقامنه واقع اوله
کنه بونک کبی اخبار متعذردر بر ضمیردن که موصولدن غیریه مستحقدر
زیرا که بر ضمیر که اول ضمیرک موقعنه واقع اولور کرکدر که اول ضمیر کبی مستحقه

راجع

راجع اوله پس موصولک صله ده رابط ضمیری اولماز بو خود باطلدر
واکر اول ضمیر موضوعی ضمیر اولوب بر ینه موصوله ارجاعی ایلیه سن اول مستحق
محروم اولور رابطدن مثلا زید ضربته ده بو ضمیر مفعول که زیده راجعدر
بوندن خبر ویرمک جایز دکلدر زیرا بر ضمیر که بو ضمیرک موقعنه واقع
اولور اکر موصوله راجع اولورسه زید ضمیرندن محروم اولور که لایق
ضمیردر واکر زیده راجع اولورسه موصول عایدسز قالور کنه اخبار
متعذردر بر اسمدنکه مشتملدر بر ضمیره که موصولدن غیریه مستحقدر زیرا بو
ضمیر که اول اسمک موقعنه واقع اولور اکر موصوله راجع اولورسه
اول مستحق محروم قالور واکر اول مستحقه راجع اولورسه موصول عایدسز
قالور ایدی زید ضربت غلامه کبیده غلامدن اخبار جایز دکلدر زیرا
بو ضمیر که غلامک مقامنه واقع اولور اکر موصوله عاید اولورسه زید
ضمیرسز قالور واکر زیده راجع اولورسه موصول عایدسز قالور و ایکیسی
بیله باطلدر وما الاسمیة موصولة واستفهامیة وشرطیة وموصوفة
وتامة بمعنى شیء وصفة ومن كذلك الا في التامة والصفة وأي وأية
كمن وهي معربة وحدها الا اذا حذف صدر صلتها وفي ماذا صنعت
وجهان احدهما ما الذي وجوابه رفع والآخر اي شيء وجوابه
نصب وما مبتدأ الاسمية صفتي موصولة خبر واستفهامية وشرطية

وموصوفه وتامه بمعنى شيء تامة في تعبيرده وصفه معطوفدر بكلمه
ومن مبتدا كذلك خبر الا حرف استثنا في التام مستثنا ومستثنا منه
محذوف تقديري ومن كما في الوجوه الا في التام والصفة كما معطوف
واى مبتدا وحدها حالدر معربه ده مستتر ضميرونكم عايددر اى كلمه سنه
تقديري معرب كلمة اى حال كونها منفردة وبا مفعول مطلق در اى انفرد
انفرادا الا حرف استثنا اذا حذف صدر صلتها تاويل مورده
مستثنادر ومستثنا منه محذوف تقديري وهي معربة في جميع الاوقات
الا وقت حذف صدر صلة اى فانها عند مبنية وفي ماذا صنعت
وجهان مقدم خبر مؤخر مبتدا احدهما مبتدا اى احد الوجهين ما الذي
خبر اصلى ما الذي صنعته ما استفهاميه در مبتدا وذا موصول
وصنعت صله سى وعائد محذوف وموصول صله سيله خبر مبتدا
تقديري اى شيء الذي صنعته صكره اختصار اولدى ما سبق
دلالتيله وجوابه مبتدا اى جواب ما الذي رفع خبرى والآخر مبتدا
اى شيء خبرى وجوابه مبتدا نصب خبرى محصول تركيب وما اسمية
موصوله يعني كلمه ما حرف اولمق وار ما كافه كبي انما زيد قائم ده
وما نافيه نحو ما ضربت زيدا وما زيد قائما كبي اسم اولمق وار
پس موصول اولمق وار نحو عرفت ما اشتريته استفهاميه ده

اولور

اولور نحو ما عندك وما فعلت شرطيه ده اولور نحو ما تصنع اصنع موصوفه ده
اولور يا مفردله نحو مررت بما معجب لك اى بشيء معجب لك ويا جمله ايله كه
قول شاعر واقع در نحو ربما تكره النفوس من الامر اى رب شيء
تكرهه النفوس تامه ده اولور شيء معناسنه نعما هي اى فنعم شيئا
هي صفتيه اولور نحو اضربه ضربا ما اى ضربا كان وكلمه من
كلمه ما كبيدر جميع اقسامده الا تامه وصفتده كه كلمه من بو ايكي
وجه اوزره كلمزدر مثال موصوله نحو عرفت من ضربته واستفهاميه
نحو من عندك وشرطيه نحو من تضربه اضربه وموصوفه اولور
يا مفردله قول شاعر كبي شعر وكفى بنا فضلا على من غيرنا ٥
حب النبي محمد ايانا ٥ اى شخص غيرنا ويا جمله ايله رب من جاءك
قد اكرمته اى واية كمى يعني جميع اقسامده من كبيدر صفتده
كلمزدر اقسامده من دن زياده مثال موصول نحو لننزعن من كل
شيعة ايهم اشد واستفهاميه نحو ايهم عندك وشرطيه نحو ايهم
ضربت ضربت وموصوفه يا ايها الرجل ويا ايتها النفس صفتيه
اولور نحو مررت برجل اى رجل ويا مراة اية امراة وهي معربه
يعني اى واية معربدر اقسامده موصولاتن غيرلرى مبنيدر الا
وقت كه موصول اوله وصدر صلهسى محذوف اوله نته كه آيت كريمه ده

لتنزعن من كل شيعة ايهم اشد اى ايهم هو اشد اگر هو مذكور اولسه
ايهم مفعوليتله منصوب اولوردى وچونكه حذف اولدى اى ضم
اوزره مبنى اولدى واينك اعرابنه سبب بونك بريلكه موصوفه
جميعا مبنيدر احتياجى حرفه مشابهتندر زيرا اى مستلزم اضافتدر
بوجهتدندر كه يا ايها الرجل ده كلمهٔ تنبيه زياده ايدرلر تاكم مضاف
اليهدن عوض اوله اضافت خود خواص اسمدندر پس اى
اىّ اضافت سببيله متقوى اولوردى اسماده اصلى اعرابدر ايدى
بوجهتدن كندى اصلنه رجوع ايلدى ليكن چونكه صدر صله محذوف
اوله احتياج متضاعف اولور پس اضافت مشابهتله معاونت
ايده مز بوجهتدندر كه ضم اوزره مبنى اولورنه كه صورت مذكوره ده بو بيله
ايدى معلوم اوله كه ماذا صنعت ده ايكى وجه وار بر وجه بودركه
ما استفهامى اولور وذا الذى معناسنه اولور اى ما الذى صنعه
پس ما مبتدا اولور وما بعدى خبرى عكسى جايزدر بو تقديرجه
جوابى رفعله اولورنه كه خير ويرسن اى الذى صنعه خير ويمكدر
تاكم جواب سؤاله مطابق اوله ايكيسى بيله جملهٔ اسميه اولمغله ايكنجى
وجه بودركه ما استفهامى اوله نصب محلنده مابعدنده مذكور اولان
فعله ولفظ ذا زايد اولور اى اىّ شىء صنعت بو تقديرجه
جوابى

١٦٤

جوابى نصبله اولورتا كم سؤاله مطابق اوله ايكيسى بيله جمله فعليه اولمغله
نيته كه خيرا ويرسن اى صنعت خيرا اسماء الافعال ما كان بمعنى الامر
او الماضى مثل رويد زيدا اى امهله وهيهات ذاك اى بعد وفعال
بمعنى الامر من الثلاثى قياس كنزال بمعنى انزل وفعال مصدرا معرفة
كفجار وصفة مثل يا فساق مبنى لمشابهته له عدلا ووزنا وعلما للاعيان
مؤنثا كقطام وغلاب مبنى فى الحجاز معرب فى تميم الا ما فى آخره راء
نحو حضار اسماء الافعال مبتدا ما موصول كان بمعنى الامر صله سى
او الماضى الامره معطوف وموصول صله سيله خبر مبتدا مثل معلوم رويد
لفظ امهله اسمدر فتح اوزره مبنى زيدا مفعول به ومجموعى محلا مجرور
اضافتله اى امهله تفسيرى معلوم اوله كه نحويلرك رويدك محلنده ايكى
قولى وار برسى مصدرلق اوزره منصوب اولمق يعنى ارواد زيدا
معناسنه وبرسى رفع محلنده در ابتدا اولمغله وضمير مستتر اندن فاعل ساد
مسد الخبرنته كه اقايم الزيدان ده اما ايكنجى وجه اوجه در زيرا اولكى
اسم فعل اولماز اتفاقى اجماعله وهيهات ذاك معطوفدر رويد
زيدا يه اى بعد تفسيرى وفعال مبتدا بمعنى الامر مقدره متعلق يعنى
الملصق بمعنى الامر من الثلاثى صفت وياجال قياس خبر مبتدا كنزال
خبر مبتداء محذوف بمعنى انزل مقدره متعلق وفعال مبتدا مصدرا

مقدر کانی یه جردر ای اذا کان مصدراً معرفةً صفت وما جر بعد الجر وباجاله
مبنی ده مستتر ضمیره عاید لی فعال ومعرفة حال مترادفة تقدیری بعول
مبنی اذا کان مصدراً معرفةً ومبنی حال کونه مصدراً حال کونه معرفةً
کنعی مبتدا محذوفه خبر وصفة معطوفدر مصدره مثل معلوم یا فعال
ظاهر یعنی اضافتله مجرور مبنی خبر مبتدا المشابهة مبنیدر نه متعلقدر المشابهة
متعلق عدلا تمییز وزنه اکا معطوف من حیث العدل والزنة وجار ذکر
ظرف اولارق تقدیری انما یبنی فعال فی معنیی الصوت لمشابهة
لفظ فعال فی المعنیین للفظ فعال الذی بمعنی الامر فی العدل والزنة
وعلماً مصدرا کبیدر اعرابی للاعیان مقدره متعلق مؤنثاً نعت
علما درکه قطام خبر مبتدا محذوف وغلاب اکا معطوف مبنی
خبر فعال مقدردر ای وفعال اذا کان علماً لکنه مؤنثاً مبنی فی الحجاز
مبنی نه متعلق معرف ضرا خردر مبنیه فی تمیم معربه متعلق الا حرفی
استثنا ما موصول اخره مبتدا راء خبری وجمله صله درمایه واخره
ضمیری موصوله راجع موصول صله سیله محلا منصوب مستثنا تقدیری
یعرب کل فعال علماً للاعیان مؤنثاً عند بنی تمیم الا فعال الذی فی
اخره راء نحو حضار خبر مبتداء محذوفدر ای هو حضار محصول ترکیب
اسماء الافعال بر نیجه لفظدرکه صیغه لری فعل صیغه سی وکل اما
معنا لری

١٦٥

معنا لری فعل معناسنه درانلره اسماء الافعال دیرلر اولر ایکی قسم دربری
اولدرکه امر حاضر معناسنه اولور نحو رویدزیداً ای امهله وبله زیداً ای
دعه ایکنجی قسمی فعل ماضی معناسنه در نحو هیهات ای بعد وشتان
ای افترق وبو ایکی قسم بیله مبنیدر معنا ده مبنی اصله مشابه
اولدقلری ایچون نکه امر حاضر وفعل ماضیدر وجمله اسماء افعالدندر
فعال صیغه سی فانک فتحی ولامک کسریله که امر حاضر معناسنه در
وبو صیغه ثلاثی مجرددن قیاسیدر یعنی هر ثلاثیدن اشتقاقی
صحیحدر نحو نزال انزل معناسنه وتراک اترک معناسنه وضراب اضرب
معناسنه ومناع امنع معناسنه فعالک نیاسندر هیچ بحث یوق
کنه بونک کبی مبنیدر بالاتفاق مصدر معرفه دن معدول اولان
فعال نحو فجار الفجور معناسنه وحماد المحمدة معناسنه معدول اولدیغی
کبی وفعال که معدولدر صفت مؤنثدن نحو یا فساق که معدولدر
فاسقه دن ویا خباث خبیثه دن ویا لکاع لکعادن الحوج معناسنه
بو ایکی فعال بیله مبنیلردر امر حاضر معناسنه اولان فعال یه مشابهتی ایچون
وکنه اسماء افعالدندر وزن وعدلده اما اعیان مؤنثه علم اولان
قطام وحذام وغلاب وبونلرک نظایرنده اختلاف وار لغت
عرب اهل حجاز قتنده بو قسم ده مبنیدر بکی اخوات ثلاثی کبی اما اکثر بنی تمیم قتنده

بو قسمك مجموعى يعنى اعيان مؤنثه علم اولان معربدر الا آخرنده را
اولان فعال دكل پس اكثر بنى تميم قسمنده بو قسم مبنيدر كسر اوزره نحو حضار
وظفار وكراره وبو جمهور بنى تميم كه اعيان مؤنثه علم اولان فعالى معرب
طوتارلر لا ينصرف ايدرلر تانيث وعلميتله نحو جائتنى حذام ورأيت
حذام ومررت بحذام وبو منع صرفده عدل تقديرينه احتياج يوقدر
نته كه عدل تحقيقنك ذكرى كچدى وبو جمهور حضاره يى كسر اوزره مبنى
ايلديلر زيرا راده تكرر وار دا اماليه تخفيف ايچون محتاجدر وچونكه
مبنى اوله كسر اوزره حضار كسر حائله جايزدر اما معرب اولنجه كسره جايز
اولماز واماله متصور اولماز وبعض بنى تميم حضار ايله حذامى بيننى فرق
ايلديلر وجميعنى معرب ايلديلر وبو قول قياسه اقربدر واول كيسه لركه
لغت بنى تميم ده منع صرفيچون قطام كبينه عدل تقدير ايلديلر تقديره
احتياج يوقيكن تعسفلرى بودر چونكه مذكور اوچ فعالده عدل وارد
نته كه معلوم اولدى پس مناسب اولديكه بونده ده عدل تقدير
ايلديلر احتياج يوقيكن عدله منع صرفيچون اطرادًا للباب وبو تقدير اولدى
معلوم اولوركه باب قطام اكثر نسخ كافيه ده باب منع صرفده ايكن
مذكور اولدى وبعض نسخه لرده نه ايچون محذوف اولدى الاصوات
كل لفظ حكى به صوت او صوت به للبهايم فالاول كغاق والثانى
كنخ

كنخ. الاصوات مبتدا كل لفظ خبرى حكى به صوت جمله فعليه صفتدر
كل لفظه وبه ده ضمير كل لفظه راجعدر او صوت به للبهايم جمله فعليه به
معطوف واعرابى انك كبيدر فالاول مبتدا كغاق خبر والثانى
كنخ ماقبلنه معطوف واعرابى انك كبيدر محصول تركيب جمله
مبنيات لازمة البنادندر اصواتدر واول عبارتدر هر لفظدن كه
آنكله حكايت اولنور اصواتدن برصوت نته كه غاق لفظيله حكايت
اولنور صوت غراب ويا بر لفظدر كه آنكله حيوانات جاغرلنه كنخ
ديرلر خانك تشديديله وتخفيفيله دوه اويوداجق وقتده معلوم
اولاكه اسماء افعال واصوات چوقدر وانك تفاصيلنى ضبط
ضبط ايلمكه محتاجدر اما اول كه بو كتابده مذكوردر اول تفاصيلدن
مختصر بر مجلدر المركبات كل اسم من كلمتين ليس بينهما نسبة فان تضمن
الثانى حرفا بنيا كخمسة عشر وحادى عشر الا اثنى عشر والا اعرب
الثانى كبعلبك وبنى الاول على الافصح المركبات مبتدا كل اسم خبرى
من كلمتين متعلق مقدره اى مركب ويا حاصل من كلمتين ليس افعال
ناقصه دن بينهما خبر ليس نسبة اسمى وجمله صفت كلمتينه در فان
حرف شرط تضمن فعل شرط الثانى تقديرا مرفوع فاعلى حرفا مفعولى به
بنيا ماضى مجهول وضمير بارز قايم مقام فاعلى عايده در جزا اولمه وثانيه

وجمله جزاء شرطدر وخمسة عشر خبر مبتداء محذوفدر وحادی عشر الخ معطوف
واخواتها یعنی اخوات خمسة عشر وحادی عشر الا حرف استثنادر مخرج
مستثنادر بنادن وباخواتهادن والا جمله شرطیه اصلیدر وان
لا یتضمن الثانی حرفا اعرب الخ فی جمله جزائیه در وان لا تح مقدر
ویا مبتداء محذوفه خبر بعض نسخه ده فی الافصح وافعد محصول ترکیب
مبنیاتدن بعضیدر مرکبات وبو مقامده مراد مرکباتدن هر اسمدرکه
مرکب اوله ایکی کلمه دن ارالرنده هیچ بر وجهله نسبت اولمیه پس اکر ایکی
کلمه دن مرکب اسمك جزء ثانیسی معنای حرفی متضمن اولورسه
ایکی جزء بیله مبنی اولور اما جزء اول مبنی اولدیغی جزء کلمه اولدیغندندر
زاء زید کبی اما جزء ثانی مبنی اولدیغی معنای حرفی متضمن اولدیغی
جهتندندر احد عشر وخمسة عشر تسعة عشره وارنجه کذا بونک کبیدر
حادی عشر تا تسعة عشره وارنجه حاصلی مذکور مرکباتك مذکر
ومؤنثده ایکی جزء بیله مبنیدر الا اثنی عشر واثنتا عشرة که جزء اول
بو ایکی صورتده معربدر مضاف شبهات اری داخل اولوب ترکیبده نون
حذفی جهتندن بونک بر بیله که جزء ثانی مبنیدر جزء ثانی معناء حرفی
متضمن اولدیغی جهتندن حکم بو بیله در اما جزء ثانی معناء حرفی متضمن
اولمیه جزء ثانی معرب اولور وجزء اول مبنی اصح قول اوزره

وافصح

وافصح لغات اوزره بعلبك ومعدیکرب وحضرموت وبختنصر کبی
بونلرك جمیع علملردر واعراب اخرلرنده جاریدر منع صرف ایله وجزء اولری
مبنیدر مرکباتك ایکنجی قسمنده برلغت دخی واردر بیلی اولدرکه
جزء اولی معرب ایدوب جزء ثانیه مضاف ایدرلر وجزء ثانی
منصرف ایدرلر نحو هذه بعلبكٍ ورایت بعلبكٍ ومررت ببعلبكٍ
ایکنجیسی اولدرکه جزء اولی ثانیه اضافت ایدرلر وثانیی غیر منصرف
طوتارلر نحو هذه بعلبك ومررت ببعلبك لکن لغت اولی افصح
واولیدر الکنایات کم وکذا للعدد وکیت وذیت للحدیث
فکم الاستفهامیة ممیزها منصوب مفرد والخبریة مجرور مفرد ومجموع
وتدخل من فیهما ولهما صدر الکلام وکلاهما یقع مرفوعا ومنصوبا ومجرورا
فکل ما بعده فعل غیر مشتغل عنه کان منصوبا معمولا علی حسبه وکل ما
قبله حرف جر او مضاف فمجرور والا فمرفوع مبتداء ان لم یکن ظرفا وخبر
ان کان ظرفا وکذلک اسماء الاستفهام والشرط وفی مثل کم عمة
لك یا جریر وخالة ثلاثة اوجه وقد یحذف فی مثل کم مالك وکم
ضربت الکنایات مبتدا کم خبری وکذا الا معطوف للعدد خبر مبتداء
محذوف تقدیری هما للعدد وکیت وذیت معطوفلردر کم للحدیث
للعدد کبیدر اعرابده فکم مبتدا الاستفهامیة صفتی کلمتا ویلیله

مطلب الکنایات

واحتمالدر مؤنث سماعی اوله ممیزها مبتدا ثانی مضافدر که راجع ضمیره
منصوب خبر مبتدا ثانی مفرد خبر بعد الخبر وجمله خبر مبتدا اولدر والخبریه
مبتدا مضاف ضد فیلای وممیز کم الخبریه مجرور خبر مبتدا مفرد خبرادن وجوب
وجایزدرکه تقدیری وکم الخبریه ممیزها مجرور خبر مبتدا مفرد اولمکن
اختصار اولدی ماسبق دلالتیله پس اعرابت فکم الاستفهامیه
ممیزها منصوب مفرد کبی اولور وتدخل مضارع معروف من
لفظی مراد محلا مرفوع فاعلی فیهما ای کم استفهامیه وکم خبریه
دلهما مقدم خبر صدر الکلام مؤخر مبتدا وکلاهما مبتدا مضافدر الیه کی
که راجع ضمیره یقع مضارع معروف ومستتر فاعلی راجعدر کلاهما
مرفوعا حالدر یقع فاعلندن ومنصوبا ومجرورا اکا معطوفلردر
وجایزدر کم ظرف اوله رای فی محل الرفع والنصب والجر وجمله خبر
مبتدادر وکل مبتدا وما موصول ویا موصوف مضاف الیه بعده
ظرف فعل فاعل ظرف ویا خبری مقدم مبتدا وبعده ضمیر عایددر
مایه که عبارتدر کمدن غیر صفت فعلدر مضافدر مشتغل عنه ضمیره که
راجعدر ومشتغله متعلق وجمله صله ویا صفتدر مایه وموصول
صله سیله ویا موصوف صفتیله محلا مجروردر اضافتله کان فعلدر
افعال ناقصه دن ومستتر اسمی عایددر وکم منصوبا خبری معمولا
جر

خبر بعد الخبر علی قیه معمولاته متعلق وضمیر فعله راجعدر کان اسمیه خبریله جمله
خبر مبتدادر وکل ما قبله حرف جر فکل مابعده فعل کبیدر اعرابت او مضاف
معطوفدر حرف جره مجرور خبر کل ما قبلهدر معناء شرطی متضمندر انکیچون خبره
فا داخل اولدی والا جمله شرطیه اصلی ان لاتمکن بعدها غیر مشتغل عنه
ولاقبله حرف جر ولا مضاف حکره اضمار اولدی حرف شرط دلالتیله
وماسبق قرینه سیله فمرفوع خبر مبتدا محذوفدر ای فهو مرفوع مبتدا بدلدر
ویا عطف بیان ویا صفتدر مرفوعه وجایزدر کم تقدیری بویله اوله
مرفوع علی انه مبتدا وبو جمله جزاء شرطدر ان لم یکن ظرفا جمله شرطیه
جزاسی مقدر ماسبق قرینه سیله وخبر معطوفدر مبتداء اوزرینه ان کان
ظرفا ان لم یکن ظرفا کبیدر وکذلک مقدم خبر شغل مجروردر انکله
مضافدر کم استفهامیه یه ویا خبریه یه که محلا مرفوعدر ابتدا الغله
عمه نصبله کم استفهامیه نک تمیزی وخبرله کم خبریه نک ولک ظرف
مستقر خبر قد حلبت صفت عمه در اما عمه رفعله مبتدا اولنجه لک صفت
اولور وقد حلبت خبر وتمیز محذوف ای کم مرة حاصلی عمه وخاله
اوچ اعراب جاریدر ننه که شرحده بیان اولنه گرک ان شاء الله تعالی
یا حرف ندا جریر منادا مفرد معرفه وخاله عمتنه معطوف
وکم عمه اه مضاف الیه ثلثه اوجه مبتدا خبری مقدم که فی شغل بعض

نسخه ده فی مثل تمییز کم وافعده وبحذف مضارع مجهول دخی قائم مقام
فاعل عابد در ممیزه مثل معلوم کم استفهامیه محلا مرفوع مبتدا خبری
محذوف ای درهما و مالک خبری و جمله محلا مجرور در اضافتله
کم خبریه ضربت و یا کم مرة ضربت اعراب البیت کم عمة کم خبری
یا استفهامی و عمه یا مجرور در جر لغله و یا منصوبدر استفهامیلغله
و یا مرفوعدر ابتدالغله و لک جار مجرور یله صفت مبتدادر و ممیز
مقدردر یا جر لغله مجرور و یا استفهامیلغله منصوب ای کم مرة
و یا کم مرة دیمکدر و خبر مبتدا قد حلبت در و کم بو ایکی تقدیر اوزره
عمه مرفوع اولیجق منصوبدر ظرفیتله و عاملی حلبت در و فعل خبر
اولمغله مبتدا ما قبلنده عمل ایلمکه ممتنع دکلدر نته که دیرلر یوم الجمعة
زید ضرب و کم ایکی وجه اولنده محلا مرفوع مبتدادر و قد حلبت
خبری و خالة عمهیه معطوف و فدعاء نعت عمه و یا خالة و یا الکنه
بیله و عشاری عینک کسری و یای متکلم محلا منصوب مفعولیدر
حلبتک حاصلی عمهء نصب ایدرسک خالهء و فدعاء ایدرسن
رفع ایدرسک کنه بویله جر ایدرسک کنه بویله فتأمل محصولا کبیب
مبنیاتدن بعضیدر کنایات و کنایتدن مراد بر لفظدر که ابهام ایله
دلالت ایلیه بر معنایه که بر غیر عبارتدن اول معنا واضحدر اما نوعا معین
مراد

مراد کنایات معروفه دکل فلان و فلانه کبی زیرا که بحث مبنیاتده در
پس کم لفظی بو قول اوزره کنایت قبیلندن دکلدر زیرا کم سوالدر
عدد مبهمدن و یا اخباردن عدد کثیر مبهمدن و هیچ بر سنده اول
معنا ملحوظ دکلدر که اول عدد مبهم بر غیر عبارتده معتبر اوله پس
ای کذا و کیت و ذیت منکشفیله ابهامات ذکر ایلمشلر و کم استفهامی
مبنیدر تضمنیله استفهام معناسنی متضمن اولدیغیچون و کم خبری لفظا
کم استفهامیله موافق اولدیغیچون مبنی اولدی و کذا لفظی اصلنده
ذا اسما اشارتدن اولدیغیچون مبنی اولدی و کیت و ذیت جمله ادندر
کنایت اولدیغیچون که مبنی الاصلدر مبنی اولدیلر و ممیز کم استفهامی
منصوب و مفرد اولور زیرا که ان عدد متوسط حمل ایلمشلردر که
عشره ایله مائه ما بیننده در که انده ممیز منصوب و مفرددر نته کم
معلوم اولجقدر ان شاء الله تعالی اما کم خبرینک ممیزی اضافتله
مجرور اولور گاه مفرد نته که عدد کثیرده اولور نحو مائة رجل و گاه
جمع اولور عدد قلیلده کبی نحو ثلثة رجال و ایکیسنک ممیزنه کلمه
من داخل اولورسه اول ممیز من حرفیله مجرور اولور زیرا که حرف
جر زایدده اولورسه عملده لغو اولوب قالماز و کم استفهامی
و خبرینک مقتضاسی صدر کلامدر اما استفهامی زیرا انواع کلامدندر

برنوعنه دلالت ایدر که استفهامدر پس انی صدر کلامه ایراد ایلمک
واجب اولورنا کم اول امرده نوع کلام معلوم اوله ومخاطبدن خبر
قالمیه اما خبری یا کم استفهامیه نك بهت جهتندندر ویا انشا
تکثیره دلالت ایلدیکیچون در واکا خبری ایلدیکیچون دیمشلردر که مابعدی
خبردر واگرچه انشا تکثیر ایچوندر نته که دیرسن کم رجل عندی یعنی چوق
رجل وار قتمده پس حصول رجل متکلم قتنده خبر طریقیله درواما متکلمک
رجلی استکثاری انشا طریقیله در بو ابواب انواع کلامدن برنوع در
وکلاهما یعنی هربری کم استفهامی وخبریدن کاه محلا مرفوع وکاه
منصوب وکاه مجرور اولور پس اگر کم استفهامی واگر خبری کم
اندن صکره برفعل اوله مشتغل اولمیه یعنی معرض اولمیه انك
عملندن ضمیرینك عملنه ویا متعلق ضمیرینه یعنی اول فعلك راجع
ضمیری ویا متعلق ضمیرینی منصوب ایلمیه نته که ما اضمر عامله علی شریطة
التفسیرده معلوم اولمشیدی اول کم محل نصبده اول فعلك مفعولی
اولور اول وجه اوزره که اول فعل مفعولی اول وجه اوزره وبلدیمی
جایزدر که مفعول به اوله نته که دیرسن کم رجلا ضربت وکم رجل ضربت
وجایز که ظرف اوله نحو کم یوما صمت وکم یوم صمت وهم کم که اندن
اول حرف جر اوله ویاکندیه مضاف اسم اوله اول کم حرف جر ایله ویا

اضافتله

ویا اضافتله محلا مجرور اولور نته که دیرسن بکم رجلا مررت وبکم رجل مررت
وغلام کم رجلا ضربت وغلام کم رجل ضربت غلام بونلر منصوب
اولور ضربت یه ویا ضربت یه مفعول به اولمغله وحرف جر ویا مضاف
واسطه سیله کمك صدارتی باطل اولماز زیرا که جار مجرور یله ومضاف
مضاف الیه ایله برکلمه منزله سنده در پس معنادن استفهامی حرف جردن
ومضافدن اول تقدیر ایلمك گرك پس گویا که بویله دیمش ابعشرین
رجلا مررت ام بثلثین وا غلام عشرین رجلا ضربت ام غلام ثلثین
وهم کم که بویله اولمیه یعنی اندن صکره ذکر اولنان گبی فعل اولمیه واولنك
حرف جر ومضاف اولمیه اول کم مرفوع اولور پس اگر اول کم ظرف
معناسنه اولماز سه محلا مرفوع مبتدا اولور اگر که اندن صکره برفعل
اولکه اندن ضمیرینه ویا متعلق ضمیرینه مشتغل اوله نته که دیرسن کم
رجلا ضربته او ضربت غلامه وکم رجل ضربته او ضربت غلامه
واگر سه براسم نکره اوله نته که دیرسن کم درهما مال لك جوابا ظرف اوله
نحو کم درهما عندك ویا براسم معرفه اوله نحو کم درهما مالك بو موضعك
جمیعنده کم محلا مرفوع مبتدادر ومابعدی خبری بو مذهب سیبویه در
اما غیریلر مذهبنده کم درهما مالك ده کم محلا مرفوع خبر مبتدادر و
مالك لفظا مرفوع مبتدادر نته که کجدی من ابوك ده وبو کتابده

مذکور سیبویه مذهبیدر واکر کم ظرف معناسنه اولورسه مرفوع اولور خبریتا
اولمغله ومابعدی مبتدا اولور نته که دیرسن کم یوماً سفرك وکم یوماً
صیامك وکذلك اسماء الاستفهام والشرط یعنی کم کبیره وجوه عارضه
اسماء استفهام والشرط پس اکر بو اسمادن صکره بر فعل اولورسه که
مشتغل اولمیه بونلرك ضمیرینه ویا متعلق ضمیرینه بلکه بونلره مشتغل
اوله یعنی بونلره توجه ایلمیه پس بو اسماء محلاً منصوب اولورلر اول فعل
مفعولی اولمغله نته که من ضربت دیرسن ای ای شخص ضربت ومن
تضرب اضرب ای ای شخص تضرب اضرب بونلر من معمول شرط درکه
جزادن اقربدر ومعمول جزا محذوفدر ای ای شخص تضرب اضربه
واکر انی معمول جزا ایدرسك مفعول شرط محذوف اولور ای ای
شخص تضربه اضرب واکر بو اسمالرك اوکنده بر حرف جر ویا مضاف
اولورسه اول اسم محلاً مجرور اولور نحو بمن مررت او غلام من ضربت
غلامَ بونلر مفعول ضربت درو نته که دیرسن بمن تمرّ امرر و غلام
من تضرب اضرب واکر بو ایکی قسمدن هیچ بریسی اولمازسه اول اسم
محلاً مرفوع اولور نته که دیرسن من عندك ومن ابوك مذهب سیبویه
اوزره وبو بیت شلنده یعنی تمیزنده حاصلی عمه لفظنده اوچ
وجه جایزدر عمّه بابا قرداشنه وخاله انا قرداشنه ویرالج
وجهك

١٧١

وجهك بریسی نصبدر که کم استفهامیه اوله ایکنجیسی جردر که کم خبریه اوله
وایکی تقدیرده بیله کم محلاً مرفوع مبتدا اولور وجمله حلبت علیَّ عشاری
خبر مبتدا اولور اوجنجیسی محلاً مرفوع اولمغدر ممیز کم محذوف اولمغله
ای کم مرةٍ ویا کم حلبةٍ واول محذوفدن نصب وجر جایزدر کم استفهامی
ویا خبری اولمغله وایکی تقدیرله بیله کم محلاً منصوب اولور مصدریتیله
ویا ظرفیتیله وعمّهٌ مرفوع اولور ابتدا اولمغله ولك صفتی وقد حلبت
جمله سی بو مبتدانك خبریدر بو تقدیرجه عمة ممیز کم اولمازنته که نصبده
وجرده اولوردی وخالةٌ وفدعاء لفظ عمّه نك تابعلریدر رفع
ونصب وجرده بو بیت فرزدقك در جریری هجو ایدر یعنی ای جریر سنك
عمّهٔ وخالهٔك بحا صدف ایدن کلمنلردر باخصوص که خدمتلرنی
کوره کورده ولفظ علیَّ ده اشارت وارکه خدمتلرینی کره کوردکنی
زیاده ذلیل وحقیر اولدیغیچون وقد تحذف یعنی کاه اولور که ممیز کم حذف
اولور نته که کم مالك وکم ضربت ای کم درهماً او درهم مالك وکم
ضربةً وکم ضربةٍ او کم مرةً او مرةٍ ضربت او ضربتُ الظروف ومنها
ما قطع عن الاضافة کقبل وبعد واجری مجراه لا غیر ولیس غیر وحسب
ومنها حیث ولا یضاف الا الی جملة فی الاکثر ومنها اذا وهی للمستقبل
وفیها معنی الشرط فلذلك اختیر بعدها الفعل وقد یکون للمفاجاة فیلزم

المبتدا بعده ومنها اذ لما مضى ويقع بعدها الجملتان ومنها اين وانى للمكان
استفهاما وشرطا ومتى للزمان فيهما وايان للزمان استفهاما وكيف
للحال استفهاما ومذ ومنذ بمعنى اول المدة فيليهما المفرد المعرفة او بمعنى
الجميع فيليهما المقصود بالعدد وقد يقع المصدر او الفعل او ان فيقدر
زمان مضاف وهو مبتدا وما بعده خبره خلافا للزجاج ومنها لدى
ولدن وقد جاء لدن ولدن ولدن ولد ولد وقط للماضي المنفي وعوض
للمستقبل المنفي والظروف المضافة الى الجملة واذ يجوز بناؤها على
الفتح وكذلك مثل وغير مع ما وان وان والظروف خبر مبتدا محذوف
تقديري هذا بيان الظروف المبنية ويا خبري محذوف مبتدادر تقديري
والظروف المبنية على اقسام منها من حرف جر تبعيضية وها مجرور
انكله عائدر ظروفه ما موصول ويا موصوف قطع ماضى مجهول ومستتر
قايم مقام فاعلى عائدر مايه عن الاضافة قطع به متعلق وجمله صله
ويا صفتدر مايه موصول صله سيله ويا موصوف صفتيله مبتدا مقدم خبر
كقبل خبر مبتدا محذوفدر وبعد اكا معطوف واجرى ماضى مجهول اجراه
اى مجراما قطع ظرف اجرى درلا غير قايم مقام فاعل اجرى در وليس غير
اكا معطوف وحسب كذلك ومنها حيث مقدم خبر موخر مبتدا معطوفدر
ومنها ما قطع به ولا يضاف مضارع مجهول ومستتر قايم مقام فاعلى

عائدر

عائدر حيث به الا حرف مستثنا الى جمله لا يضاف به متعلق ومستثنا منه مقدر
تقديري ولا يضاف حيث الى شيء الا الى جملة في الاكثر لا يضاف به متعلق
ومنها مقدم خبر اذا موخر مبتدا معطوفدر ما سبق وهي مبتدا للمستقبل خبري
معطوفدر سابقه وفيها ظرف ويا مقدم خبري معنى الشرط فاعل ظرف ويا
موخر مبتدا فلذلك جار مجرور اشارتدر معناه شرط مفعولدن مقدم اختير
ماضى مجهول بعدها مفعول فيه فيها دن وبعدها ده ضمير راجعدر اذا يه كلمه وبليه
الفعل قايم مقام فاعل اختيردر وقد حرف تقليل يكون مضارع معروف
ومستتر اسمي عائدر اذا يه للمفاجاة جبري فيلزم المبتدا بعدها فعل
وفاعل ومفعول فيه معطوفدر قد يكون به ويلزم ويكثر يغلب وبعده
كوياكه استعمالده غالبي منزلة لازمه تنزيل وبكت ايلدى زيرا قليل حكم
عدمده در ومنها اذ مبتدا موخر خبر مقدم لما مضى خبر مبتداء محذوف تقديري
اى لما مضى اى كلمة اذ للزمان الذي مضى او الزمان مضى ويقع بعدها الجملتان
فيلزم المبتدا بعدها كبيدر اعرابده بعدها ضميري اذ كلمه سنه راجعدر ومنها
ومنها اين ما قبلنه معطوف وانى اكا معطوف للمكان خبر مبتداء محذوف
استفهاما وشرطا حالدر تقديري هما للمكان كبيدر اعرابده فيهما اى
في الاستفهام والشرط وبو ظرف متعلقدر للزمان متعلق اولدغنه وايان
للزمان استفهاما وكيف للحال استفهاما وانى للمكان استفهاما

کبیدر اعرابی ومذ ومنذ معطوفلردر ماقبلنه یعنی اول آمنه خبر مبتدادر [illegible]
قبلیها المغزو فعل وفاعل ومفعول به الموفق نعت مغزودر وبمعنی
الجمیع یعنی اول آمنه به معطوفدر قبلیها المقصود بالعدد ظاهردر
قد یقع بالمصدر فعل وفاعل والفعل اوآن مصدره معطوفلردر
فیقدر مضارع مجهول زمانی قایم مقام فاعلی مضاف نعت زمان
وبمعنی مذ ومنذ مبتدا مبتدانک خبری مابعد مبتدا جزء خبری وخبر
خبره ده وبعض ده راجحدر مذ ومنذ کلمه سنه کل واحد اعتبارله و[illegible]
جمله خبر بعد الخبردر ویا نعت مبتدادر پس جزء وبعض ضمیری عایددر [illegible]
خلافی مفعول مطلق ناصبی مضمردر لکن زجاج مفعول مطلق متعلق [illegible]
لدی خبر ومبتدا ولدن الکا معطوف وقدها لد لامک فتحی وذالک
سکونیله فعل وفاعل ولد لامک فتحی وذالک ضمیله ماقبلنه معطوف
ولد ضم وسکونیله ولدن ولدن ولدن لامک فتحی [illegible]
ودالک ضمی وفتحی وکسری وسکون نون ایله ولدن ولدن لامک فتحی
وضمی وسکون دال وکسر نون ایله ولدن لامک ضمی وسکون دال وفتحی
نونله بری برینه معطوفلردر وقط قافک فتحی وطانک تشدیدیله
وضمی وکسریله وتخفیف طاء وضم وسکونیله وایکیسنک بیله ضمی وتشدید
طایله وتخفیفی ایله التی لغت اولدی قَطُّ قَطِّ قَطْ قُطُّ قُطْ قَطُ

للماضی

للماضی مبتدا محذوفه خبردر المنفی نعت ماضیدر وعوض فتحی عینله وضمه‌دن
لغتدر للمستقبل المنفی اعرابی سابق کبیدر والظروف مبتدا المضافة
صفتی الی الجملة مضافة متعلق یجوز بناؤها جملهٔ فعلیه خبر مبتدادر
وضمیر ظروفه راجعدر علی الفتح بنا به متعلق وکذلک مثل مبتدا وخبریا
جر ومبتدا وغیر آکا معطوف مع ما متعلقدر مقدره که مقرونان در وان
مخفف وأنّ مشدد ما به معطوفلردر تقدیری مثل الظروف المضافة
واذ مثل وغیر اذا استعملا مع ما وان وأنّ فی جواز البناء علی الفتح و
جواز الاعراب محصوله ترکیب الظروف چونکه اکثر ظروف معربدر
وبعضی مبنیدر بوجهتدن سابقدن دیدی مبنیا فی تعدادیلدیگی یرده
وبعض الظروف وبونده الظروف دیدی لام عهددر ظروف مبنیه
اشارتیچون وجملهٔ ظروف مبنیه وندر اول ظرف که اضافتدن مقطوع
اوله بونک بریله که اول ظرف اضافت اقتضا ایدر وچونکه مضاف الیه
محذوف اولوب منوی اوله معنا جهتندن اول ظرف مبنی اولور حرف
مشابهت سببیله غیره احتیاج زیاده قوتدن اوطاز پس منصوب
اولور ظرفیت اوزره نته که دیرسن جئت قبل زید او بعده ویا مجرور
حرف جرله نحو جئت من قبل زید ومن بعده اما چونکه مضاف الیه محذوف اوله
ومعنا جهتندن مقصوددر اول ظرفک احتیاجی اول مضاف الیه [illegible]

ادلوریس ضم اوزره مبنی اولورتا کم حرکت بنا فی حرکت اعرابیه کالنوا
وبو قبیلدندر لله الامر من قبل ومن بعد ای من قبل ذلک ومن بعد ذلک
دیدک که مضاف الیه منوی گرک زیرا نسیا منسیا محذوف اولسه
ظرف کندی حالنجه معرب اولور نته که قول شاعرده واقعدر بیت
فساغ لی الشراب وکنت قبلا ٭ اکاد اغص بالماء الفرات ٭
وبو قیاس اوزره درحال جهات ستة نحو قدام وامام وخلف
ویمین ویسار وفوق وتحت ولفظ غیر که مضاف الیهی محذوف اوله
لا غیر ولیس غیر کبی ولفظ حسب که مضاف الیهی محذوف اوله نحو حسب ای حسبی
بونلر ضم اوزره مبنی اولمه ظرف مقطوعه مجراسنه جاریدر مضاف الیهی
حذف ایلمکله مشابهت جهتندن ظروف مقطوعه کبی کثرت استعمالدن
وار جمله ظروف مبنیه دندر لفظ حیث مکان ایچون واکثر جمله یه مضاف
اولور وجمله یه احتیاج جهتندن حرفه شبیه اولوب ضم اوزره مبنی اولدی
اما هرکاه که آنی مفرده مضاف قلسه لر معرب ولمبنی جایزدر نته که قول شاعرده
واقعدر بیت اما تری حیث سهیل طالعا ٭ نجما یضیئ کالشهاب ساطعا ٭
بونده مفرده مضاف اولمشدر که سهیلدر ایدی معرب اولمبنی جایزدر
زیرا که علت بنا جمله یه اضافتدر که مبنی الاصلدر وجایزدر که غلبه
جمله یه اعتبار ایله لر وبونده دخی مبنی طوتالر وجمله ظروف مبنیه دندر
کلمهٔ

کلمهٔ اذا زمان استقبال ایچون معناء شرطی متضمندر غالبا بونلردر که
مبنیدر وبونلردن صکره فعل مختاردر نته که ما اضمر عامله علی شریطة التفسیرده
معلوم اولدی وکاه اولور که کلمهٔ اذا مفاجاة ایچون کلور نحو خرجت
فاذا السبع واقف ای خرجت ففاجأت زمان السبع واقف
او مکان السبع واقف ودخی اذاء مفاجاة دن صکره مبتدا لازمدر
غالبا اذاء مفاجاة ای واذاء شرطیه فرق ایچون واذاء مفاجاة فاء
شرطیه یرینه واقع اولور شرطک جوابنده نته که معلوم اولور ان شاء
الله تعالی وظروف مبنیه دندر کلمهٔ اذ زمان ماضی ایچون وبوندن صکره
ایکی جمله بیله واقع اولور اسمیه وفعلیه وسبب بناسی وضعی وضع
حروف اولدیغیدر نحو منذ وعن وبل وغیریلری دخی ظروف مبنیه دندر
این وانی مکان استفهام وشرط ایچون نته که این زید وانی زید
دیرسن ای فی ای مکان هو واین تجلس اجلس وانی تجلس اجلس
ای فی مکان تجلس اجلس وفی ای مکان ظرف شرطدر ویا ظرف
جزا ای فی ای مکان تجلس اجلس فیه او فی ای مکان تجلس فیه اجلسه
ایکیسینک بیله بناسنه سبب معناء استفهامی ویا شرطی متضمن
اولمقدر وسایر اخواتی بوکافیدر دخی ظروف مبنیه دندر
متی زمان ایچوندر طریق استفهامی وشرطیله نحو متی القتال ای فی ای

زمانِ القتال ومتى تجلس اجلس اي في اي زمانٍ تجلس اجلس ونحولر
قتنده مشهور بودر كه متى واخواتي اين واني كبي معمولنر طلردر زيرا كه
شرط اقتضا ايدر جزادن اكرچه اولك معناده صحيحدر نته كه ذكر اولندي وتحقيقلر
دنديلر ايان بر زماندن استفهام ايچوندر كه اول زمانك خلقك
افهامنده عظمت وفخامتي اوله نحو ايان يوم القيامة اي اي زمانده
اوفي اي زمانٍ يوم القيامة وانلر دنديلر كيف حالدن سؤال ايچون
نته كه ديرسن كيف زيدٌ اي اصحيحٌ ام سقيمٌ وهر كاه كه كيف دن صكره اسم
اوله ذكر اولنان كبي اول محلا مرفوع خبر اولور واول اسم مبتدا وهر كاه كه
آندن صكره فعل اوله نحو كيف جئتَ اول حاليتله منصوب اولور
اي علي اي حالٍ جئتَ اراكبا او ماشيا وجمله ظروف مبنية دندر
مذ ومنذ وبونلرك ايكي معناسي واردر برنجيسي اولدر كه درسن ما
بعدلري اسم مفرد معرفه اولديغي تقديرده اول مدت معينه اوله وتبعيتله
مجموع مدت معلوم اوله نته كه ديرسن ما رأيته مذ يوم الجمعة او منذ يوم
الجمعة وايكنجي معنالري جميع مدتدر درسن مجموع مدت كه مقصوددر
عد اوله بونلرك يلي سنه اولور يعني قتنده وعقبنده نته كه ديرسن
ما رأيته مذ يومان او شهران او سنتان وبونلرك ظرفيت حالنده
سبب بناسي لفظده حرف اولدقلري حالتري نه موافقتي در معناده
منقابردر

متقابردر وكاه اولور كه بونلردن صكره مصدر واقع اولور نحو ما رأيته
منذ سفره فعلدن اولور بونلردن صكره نحو ما رأيته منذ سافر وان مخففه
نحو منذ ان سافر وان ثقيله نحو منذ انه سافر بو دورد صورتده
تقدير زمان لازمدر زيرا كه معناني اقتصار ايدر اي مذ زمان سفره
او ومذ له منذ جميع تقادير مذكورده محلا مرفوع مبتدالردر وما بعدلري
خبرلردر اي اول المدة يوم الجمعة او جميع المدة يومان واول المدة
زمان سفره او وزجاج ديركه بونلرك ما بعدي مبتدادر وبونلر
خبرلردر اما بوندن لازم كلور كه مذ يومان ده مبتدا نكره اوله وخبر كه
جميع مدتدر معرفه اولور بو خود جائز دكلدر جمله ظروف مبنية دندر
لدا ولدن عند معناسنه وفرق بودر كه المال عند زيد ديمك اولور
برماله كه قتنده حاضردر وبرماله كه خزينه سنده دراما المال لدا زيد
ولدن زيد ديمك اولماز الا برماله كه قتنده حاضردر وسبب بناء
لدا ولدن واخواتنك اولدر كه بعضيسي بونلرك وضع حرف
هيئتنده درسن جميعي مبني قلديلر طردا للباب ولدا ودايا ما بعده
مضافدر وما بعدي مجروردر لكن بعض لغات عربده لفظ غدوة
لدن دن صكره منصوب كلمشدر زيرا نون لدن تنوينه بكزر كاه ثابت
اولور كاه حذف اولنور پس نجه كه رطل زيتا ديرلر لدن غدوة

غدوةً
دیرلر جمله ظروف مبنیه دن قطّ در استغراق ماضیٔ منفی ایچون
وعوضُ استغراق مستقبل منفی ایچوندر وسبب بنا اولدرکه بونلر تضمن
ایدر استغراقه که لام حرفینک معناسیدر وسول ظروف که جمله یه یا
کلمهٔ اذه مضاف اوله انلری فتح اوزره مبنی قلمق جایز اعراب
ایلمک جایزدر نحو هذا یوم ینفع الصادقین صدقهم جایزدرکه یوم مبنی
اوله فتح اوزره کندیدن صکره کلن جمله یه اضاف ایچون وجایزدرکه
معرب اوله رفعله که خبر مبتدا درننه که الله تعالی کلامندن واقع در
قوله تعالی ومن خزی یومئذٍ جایزدرکه یوم مجرور اوله مضاف الیه اولغله
وجایزدرکه مبنی اوله فتح اوزره زیرا مضافدر اذ کلمه سنک مضافدر
جمله یه زیرا تقدیر کلام بودرکه یوم اذ کان کذا اذ کلمه سنک مضاف الیهی
حذف ایلدیلر وبدلنه تنوین ویردیلر پس یوم اذ واسطه سیله جمله یه مضاف
اولدی ایدی فتح اوزره اکتساء بنا ایلدیلر زیرا که بونلرک اول ظروفه
مشابهتی وار استلزام اضافتده وچونکه بونلردن صکره بو کلمات
بولنه جمله یه مضاف اولورلرننه که اول ظروف جمله یه مضاف المبنیه
اعراب وفتح اوزره بنا جائز اولورننه که دیرسن قیامی غیر ما قام
زیدا ه مثل وغیر لفظنده اعراب وفتح اوزره بنا وبو صورتلردن
ذکر اولدی جایزدر المعرفة ما وضع لشیٔ بعینه وهی المضمر والاعلام
والمبهمات

والمبهمات وما عرف بالالف واللام او بالنداء والمضاف الی احدها
معنی المعرفة خبر مبتدا محذوف در ویا خبری محذوف مبتدادر تقدیری
هذا باب المعرفة ویا ومنه المعرفة ما موصول ویا موصوف وضع
ماضی مجهول ومستتر قایم مقام فاعل عاید در ما یه لشیٔ وضعه متعلق
بعینه جار مجرور نعت لشیٔ در وضمیر عاید در لشیٔ وجمله صله در ویا صفت در
ما یه وموصول صله سیله ویا موصوف صفتیله خبر مبتدادر وهی مبتدا
المضمرات خبر جملهٔ اسمیه معطوفدر ما قبلنه والاعلام والمبهمات وما عرف
بالالف واللام او بالنداء والمضاف معطوفلردر المضمراته الی احدها
مضافه متعلقدر معنی تمییز ویا صفت مصدر محذوفدر تقدیری والاسم
الذی اضیف الی احد من المعارف المذکورة غیر ما عرف بالنداء
من حیث المعنی لا من حیث اللفظ واضافةً معنویة محصول ترکیب المعرفة
والنکرة جملهٔ اضاف اسمدندر معرفه ونکره معرفه شول اسمدرکه معینه
نسنه یه دلالتیچون موضوع اوله ایدی ما وضع لشیٔ معرفه ونکره یه
متناولدر وبعینه قیدیله نکره اخراج ایلدی معرفه تعبیرندن واقسام
معرفه بشدر بریسی مضمراتدرکه سابقا مذکور اولدی ایکنجیسی اعلامدر
اوچنجیسی مبهماتدر یعنی موصولات واسماء اشارتدرکه ذکری دوردنجیسی
معرف باللام ویا بالنداء در بشنجیسی بونلرک برینه مضاف اولندر

معنوبلغله غلامك وغلام زيد وغلام هذا العلم ما وضع لشيء بعينه
غير متناول غيره بوضع واحد واعرفها المضمر المتكلم ثم المخاطب والنكرة
ما وضع لشيء لا بعينه العالم ما وضع لشيء بعينه الموقه ما وضع لشيء بعينه
كبيدر اعرابت غير نصبله حالدر وصنع ده مستتر ضميرون درفعله المحدر
متناول مضاف اليه غيره مفعول متناولدر مضافدر شيئه راجع
ضمير بوضع متناوله متعلق واحد نعت وضعدر واعرفها مبتدا
وضمير معارفدر اجع در المضمر خبر المتكلم نعت مضمردر ثم المخاطب اكا
معطوف والنكرة ما وضع لشيء لا بعينه اعرابي ظاهردر لا بعينه
نعت لشيء در وجمله معطوفدر العلم ما وضع الى اخره جملهسنه محصول
تركيب علم شول اسمدر كم موضوع اوله بر معين شيء ايچون اول
شيئدن غيريني متناول اولميه وضع واحدله ما وضع لشيء معين
قولي جميع معارفي متناولدر غير متناول غيره قيديله جميع معارف
خارج قالدي وبوضع واحد قيديله تعريفه داخل اولدي هر علم كه مشترك
اوله زيد كبي كه ايكي كمسنه يه اسم اوله لر زيرا كه زيد بو صورتده غيريني
متناولدر اما بر وضعله دكل بلكه ايكي وضعله اما انا وانت وهذا والذي
مذكوره مخالفدر زيرا بر وضعله امور متعدده يه متناولدر نه كم برنده
معلوم اولور ان شاء الله تعالى واعرف معارف جمهور قولنجه مضمردر

وانك

وانك اعرفي ضمير متكلمدر اندنصكره ضمير مخاطبدر اندنصكره اعلامدر اندنصكره
مبهماتدر وبونلرك هر برينه مضاف اولان كندي مضاف اليهي مرتبه سنده در
وبعضيلر ديديلر كه اعرف معارف علم شخصدر كه بر وضعله متناول
دكلدر الا بر شيئه اما مضمرات وساير معارف بر وضعله امور متعدده يه
متناولدر وبعضيلر ديديلر كه اعرف معارف اسم اشارتدر زيرا معناسي
عقلله وحسله معلومدر لكن مذهب اول اظهر واشهردر وندا ايله
معرف سابقده معلوم اولدي نته كم يا رجل ديرسن وبر شخص معين
قصد ايدرسن ولام ايله معرف يا جنس ايچوندر نته كم ديرسن الرجل
خير من المرأة ويا استغراق ايچوندر نته كم ديرسن ان الانسان
لفي خسر الا الذين امنوا وعملوا الصالحات يعني جميع آدملر زيانكاردر
الا انلر كه ايمان كتورديلر وعمل صالح ايشلديلر ويا عهد ايچوندر نته كم
ديرسن جاءني رجل وقال الرجل وبونلرك هر برينه مضاف اولنان
شرط اضافت معنوي اولمقدر زيرا اضافت لفظي مفيد تعريف
دكلدر اما نكره شول اسمدر كه موضوع اوله شيء غير معين ايچون رجل وامرأة
وانسان وفرس كبي اسماء العدد ما وضع لكمية احاد الاشياء
اصولها اثنتا عشرة كلمة واحد الى عشرة ومائة والف تقول واحد
اثنان واحدة واثنتان او ثنتان ثلثة الى عشرة ثلث الى عشر احد عشر

اثني عشر احدى عشرة واثنتا عشرة وثنتا عشرة ثلثة عشر اربع
عشر ثلث عشرة واثنتا عشرة وثنتا الى تسع عشرة وتميم بكسر
الشين في المؤنث عشرون واخواتها فيهما احد وعشرون احدى
وعشرون ثم بالعطف بلفظ ما تقدم الى تسعة وتسعين مائة
والف مائتان والفان فيهما ثم بالعطف على ما تقدم وفي ثماني
عشرة فتح الباء وجاز اسكانها وشذ حذفها بفتح النون اسماء
العدد ما وضع لكمية احاد الاشياء اسماء الاشارة ما وضع لمشار
اليه كبيدر اعرابن اصولها اي اصول اسماء العدد مبتدا اثنتا
عشرة خبر كلمة تمييز واحد خبر مبتدا محذوفدر تقديري هي واحد دروا
برله بغصدر اثنتا عشرة دن الى عشرة متعلقدر مقدره تقديري
منتهي الى عشرة درومائة الكا معطوف والف كذلك تقول
مضارع موقوف وضمير انت انت دركه فاعلدر واحد مبتدا
خبري محذوف واثنان الكا معطوف عاطفه تقديريله وبو جمله
محلا منصوب مقول قولدر واحدة مبتدا خبري محذوف در
اثنتان معطوفدر الكا عاطفه تقديريله وثنتان اثنتان معطوف
وبو كلام كلام سابقه معطوفدر تقدير كلامين تقول للمذكر واحد
واثنان وللمؤنث واحدة واثنتان او ثنتان ثلثة الى عشرة

ثلث

ثلث الى عشر ثم احد عشر اثني عشر احدى عشرة اثنتا عشرة ثلثة عشر
الى تسعة عشر ثلث عشرة الى تسع عشرة كلام سابق كبيدر اعرابن
وتقديرده وصرفده وجايزدركه بو الفاظ جميعا حالت افرادده
محكي اوله وضع اولدقلري كبي اكنجون ارالرنيه واو عاطفه ايراد ايلدي
وتميم مبتدا تكسر الشين جمله فعليه خبري في المؤنث تكسر به متعلق
عشرون مبتدا واخواتها الكا معطوف فيهما خبر تقديري عشرون واخواتها
وهي ثلثون واربعون الى تسعين على صيغتها كاينة في المذكر والمؤنث
احد مبتدا وعشرون الكا معطوف وخبر محذوفدر احدى وعشرون
سابق كبيدر اعرابن ثم حرف عطف بالعطف جار ومجرور متعلقدر
مقدره بلفظ ما تقدم اضافتله متعلقدر بالعطفه الى تسعة وتسعين
كنه عطفه متعلقدر احد وعشرون ديدكي ابتداء كلامدر تقديري تقول
احد وعشرون في المذكر واحدى وعشرون في المؤنث اذا جاوزت من عشرين
ثم تاتي بالعطف بلفظ عدد تقدم من الاحاد الى تسعة وتسعين مائة
مبتدا والف الكا معطوف مائتان والفان معطوفدر تقدير عاطفه ايله
ما قبلنه وبا مبتدا ثاني فيهما خبر ثاني مبتدر وجمله خبر اولدر ومجموعي مقولدر
تقول در ثم حرف عطف على ما تقدم ثم بالعطف كبيدر وفي ثماني عشرة
فتح الباء خبر ومبتدا وجاز اسكانها جمله فعليه وحذفها مبتدا بفتح النون

حذفه متعلق شاذ خبر مبتدادر **محصول** ترکیب اسماء العدد جملهء اوصاف
اسمادن اسماء عدددر و بو اسمانک برنجه احکامی واردر بو جهتدن
ذکر ایدوب دیدیکه اسماء عدد برنجه اسمدرکه موضوع اولمشلردر
کمیة آحاد اشیا ایچون یعنی احاد اشیانک عددلرینی بیان ایچون
موضوع اولمشلردر شویلکه دیرسن ثلثة رجال تاکه معلوم اوله که
احاد رجال اوچدر پس بو تفصیلکه اسماء عددک تفسیرندن ذکر
اولدی واحد واثنان اسماء عدددن اولور زیرا گلمک جوابنده
دیرسن واحد یا اثنان اما بعض اهل حساب عددتک واحد
واثنانی خلاف ایلمشلر و اصول اسماء عدد اون ایکیدر برندن
اونه وارنجه و یوز دخی بیک وغیر مراتب اعداد بو اون ایکی
کلمه دن آلنور تا ترکیبله عطفسز ویا عطفله ویا تثنیه صیغه سیله
ویا جمع صیغه سیله قیاسی ویا غیر قیاس نته که عشرون وانک بری
اضواتی که صیغهء جمع اوزرندر اما قیاسی دکل دخی نته که دیرسن
مآت ومئین والاف والوف قیاس جمع اوزره دخی مائتان
والفان قاعدهء تثنیه اوزره بو سوزک تفصیلی اولدرکه ابتداء
اعداددن مذکر ایچون واحد واثنان دیرسن ومؤنث ایچون واحدة
واثنتان وثنتان پس تذکیر وتانیث بونده اصل مشهور اوزره در
اما

اما اوچه که ایرشدک لغت عربیه تذکیرده تا کثوره دیرسن ثلثة رجال
الی عشرة رجال ومؤنثده تا کثوره دیرسن ودیرسن ثلث نسوة الی عشر
نسوة بو بابه مخالف مشهوردر وسبب اولدرکه مذکر اعتبارده
مؤنث اوزره مقدمدر وچونکه مذکر اوچه ایرشدی جماعت اولور
وجماعت مؤنث لفظیدر ایدی تانیثلغنی رعایت ایلمکیچون تا
کتوردیلر عدددن ومؤنثده تانی ترک ایلدیلر فرق ایچون وچونکه
اوندن کچدک بیان عدد ترکیبله اولور نته که دیرسن احد عشر رجلا
احدی عشرة امرأة وبو حقیقتده ترکیب واحد وواحدة در عشره
ایله لکن واحدی تغییر ویردیلر احدله وواحدة یه احدی ایله تخفیف
ایچون صورت ترکیبده ولفظ عشرة تنها اولدقده مذکرده تا ایله در
ومؤنثده تاسز اولور خلاف قیاس مشهور اوزره وچونکه
ترکیبه گیروی اصل اوزره کلدی مذکرده تاسز ومؤنثده تا ایله پس
مذکرده احد عشر رجلا ومؤنثده احدی عشرة امرأة دیرسن وبونک قیاسی
اوزره در اثنا عشر رجلا واثنتا عشرة امرأة وچونکه اون اوچه ایرشدک
عددن جزء اول افراد ده اولدیغی وجه اوزره اولور و عشر کندی
اصلنه رجوع ایدرپس مذکرده ثلثة عشر رجلا ومؤنثده ثلث عشرة
امرأة تا تسعة عشر رجلا وتسع عشرة امرأة کلور اما عشرون که اخواتندن

جمع مذکر سالم صورتنده مذکر و مؤنث بیننده فرق یوقدر نحو عشرون رجلا
وعشرون امراة دیرسن وچونکه عشرون دن کچدک ترکیب عطفله
کلور پس مذکرده احد وعشرون رجلا واثنان وعشرون رجلا وثلثة
وعشرون رجلا تا تسعة وعشرون رجلا دیرسن ومؤنثده احدی وعشرون
امراة وبو قیاس اوزره در حال عدد یوزه وارنجه یعنی عطف طریقیله
کلور مذکرده احد واثنان ومؤنث احدی واثنتان دیرسن ومذکرده
ثلثة دیرسن ومؤنثده ثلث دیرسن واخوات ثلثة وثلث بویله در
وچونکه یوزه ایرشدک مذکرله مؤنث بیننده فرق یوقدر نحو مائة
رجل ومائة امرأة وچونکه مائه یه کچدک مذکرا ایچون لفظ احد واثنان
ذکر ایدرسن ومؤنث ایچون احدی واثنتانی ومائه یه بو الفاظ اوزره
عطف ایدرسن پس دیرسن احد ومائة رجل واحدی ومائة امرأة
اما چونکه ثلثه یه ایرشدک مائه یه تقدیم ایدرسن نحو مائة وثلثة رجال
ومائة وثلث نسوة که بویله دیرسن مائة وتسعة عشر رجلا مائة وتسع عشرة
امرأة چونکه یکرمی یه ایرشدک دیرسن مائة وعشرون رجلا مائة وعشرون
امرأة اما چونکه یوز یکرمیدن کچدک دیرسن مائة واحد وعشرون رجلا
مائة واحدی وعشرون امرأة بو قیاس اوزره در حال اعداد ایکی
یوزه وارنجه وچونکه ایکی یوزه ایرشدک دیرسن احد ومائتا رجل احدی
ومائتا امرأة

ومائتا امرأة بویله کیدر تا ثلثمائة والف والفان والآف والوف بودر
قاعده ده ضبط اعداد جمیع مراتب تا مقصوده ومميز الثلثة الى العشرة
مخفوض مجموع لفظا او معنا الا فی ثلثمائة الى تسعمائة وکان قياسها
مئات او مئين ومميز احد عشر الى تسعة وتسعين منصوب مفرد
ومميز مائة والف وتثنيتهما وجمعه مخفوض مفرد واذا كان المعدود
مؤنثا واللفظ مذكرا او بالعكس فوجهان ولا تميز واحد واثنان
استغناء بلفظ تمييزه عنهما مثل رجل ورجلان لافادة النص
المقصود بالعدد ومميز الثلثة الى العشرة مخفوض مبتدا وخبر مجموع
خبر بعد الخبر لفظا تمییزدر مجموعدن او معنا اکا معطوف الا فی ثلثمائة
الى تسعمائة مجموعدن مستثنادر وکان قیاسها مئات او مئين وجهی
ظاهردر ومميز احد عشر الى تسعة وتسعين منصوب مفرد اعرابی
سابق کیبیدر ومميز مائة والف تثنيتهما وجمعه مخفوض مفرد واذا
اسم شرط کان فعل شرط المعدود اسم کان مؤنثا خبری واللفظ مذکرا
اسم وخبره معطوفدر او حرف عطف بالعکس جار مجرور ایله معطوفدر
واذا کان المعدود مؤنثا نه تقدیری او اذا کان المعدود مذکرا
واللفظ مؤنثا فوجهان خبری محذوف مبتدادر وبو جمله جزاء شرطدر
تقدیری واذا کان کذا ففیه وجهان ولا تمیز نفی مستقبل واحد قایم

مقام فاعلی واثنانٌ معطوفدر واکتفی استغناءً مفعول له‌در یا
مفعول مطلقدر بلفظ تمییزه ای تمییز العدد استغناءیه متعلقدر
ای عن ذکر الواحد والاثنین کذا استغناءیه متعلقدر مثال معلوم
رجلٌ مضاف الیه ورجلان اکا معطوف و رفعلری حکایه‌در
لافادته ای لافادة تمییزهما استغناءیه متعلق فاعله مضاف
مصدردر النص ای البیان مفعول افاده‌در المقصود یعنی بالعدد
مقصوده متعلق محصول ترکیب وممیّز الثلثة چونکه الفاظ
اعداد معانی عددی اکا متعلقدر مبهمدر والفاظ عدد اول ابتدا
علی التعیین دلالت ایلمزایدی اول الفاظده تعیین جنس ایچون
تمییزه احتیاج واقع اولدی مثلا عشره‌نک معنی معدودی تعیینسز
بکرمیدر وبونده ابهام یوقدر لکن ابهام انده‌درکه بو بکری نه جنسدر
نحو التومی اقچه‌می ارکک وعورتمی کتابمی غیریمی پس لازم اولدی عشره‌ده
تمییزدن بو جهتدن ایدی مصنف شروع ایلدی بیان ممیزه ابتدا
اعدادده ثلثه‌دن ابتدا ایلدی زیراکه احد واثنانک ممیزلری ذکر
نته‌کیم معلوم اولور وممیز ثلثه عشره‌یه دک مجروردر ومجموعدر اما
مجرور اولدیغی عدد معدوده اضافت ایچوندر واما مجموع اولدیغی
لفظ ومعنا مطابق اولمق ایچوندر چونکه بر بلکه عددده کثرت ظاهر
دکلدر

دکلدر و بو جمعیت جایزدر که لفظ جهتندن اوله نحو ثلثة رجال وجایزدرکه
معنا جهتندن اوله نحو ثلثة نفر و بو قاعده که ثلثه‌ده واخواتنده
ذکر اولندی مطرددر الا شول وقت که بونلرک ممیزی مائه اوله که
انده ممیز مجرور ومفرددر نحو ثلثمائة رجل وثلثمائة امرأة وسببی بو اولدیکه
مائة اعداد کثیره‌یه دلالت ایدر پس بو جهتدن انی مفرد کتوررلر
وقیاس بو ایدیکه ثلثمئات یا ثلث مئین دیلردی لکن بو قیاس متروکدر
وممیز احد عشردن تسعة وتسعینه منصوب ومفرددر جمعی ترک
ایلدیلر کثرت عدده بناءً ومقصود بیان جنس ایدی اول خود حاصل
اولدی وعددی ممیزه اضافت ایلمدیلر بلکه تمییزی کندی اصلنده
قودیلر که منصوبدر زیراکه اضافتک تعذری وار اما احد عشرده تسعة
عشره‌یه وارنجه اول جهتدنکه تنوین معناده مقدردر زیرا اصلی احد
وعشرة ایدی واما عشرون رجلا ومافوقنده اول جهتدنکه بو نون
جمع نونی دکلدر بلکه نون جمعه شبیه‌در پس اضافت ایلملی اولسه‌لر بو نونی
اثبات ایلمک اولماز حذف ایلمک اولماز وممیز مائة مجروردر
ومفرددر اما مجرور اولدیغی اضافت ایچوندر نته‌که ثلثه‌ده معلوم اولمشیدی
بو مفرد اولدیغی ایچوندرکه چونکه عدد چوق اولدی تمییزده بیان جنس ایچون
مفرد له اکتفا ایلدیلر ورعایت مطابقت ایلمدیلر کنه بویله‌در حال

الفن ومائة تثنیه سیدر والفك تثنیه سیدر والفك جمعیدر
دیرسن مائة رجل ومائة امرأة والف رجل والف امرأة ومائتا
رجل ومائتا امرأة والفا رجل والفا امرأة والاف رجل والاف
امرأة وتثنیه ده نون اضافتله ساقط اولدی وهرگاه که معدود
معنا جنسنجه مؤنث اوله ولفظ جنسنجه مذکر اوله شخص وشخص
گبی که نسوه یه اطلاق ایلیه لر انده ایکی وجه جایزدر یسن اگر لفظ
جانبنی رعایت ایدرلر ثلثة اشخص من النساء دیرلر واگر رعایت
معنا ایدرلرسه ثلث اشخص دیرلر وهرگاه که لفظ معدود مؤنث
اوله ومعنی مذکر اوله نته که انفس لفظنی ذکوره اطلاق ایدهلر
انده ایکی وجه جایزدر ایمدی دیرسن ثلثة انفس من الرجال معنا
رعایت ایدرسک وثلث انفس من الرجال معنا رعایت ایلرسک
واحد له اثنانک که مراتب اعداددندر تمییزی اولماز ایمدی واحد
رجل اثنا رجل دیمزلر زیرا اولسنه که انلره تمییز اوله گرک اول
هم جنسه دلالت ایدر هم تعدده یعنی مقصود اولان عددک تعیننه
بلا شبهه مثلا رجل دلالت ایدر جنسه ووحدته ورجلان دلالت
ایدر جنسه واثنینیه پس بو کیجوه بو ایکی مقامده عدد تمییزلری جمع اولماز
تمییز طریقیله نته که سائر اعداده جمع اولور لکن عدده بو ایکی مقامده
صفت

صفت مؤکده ممیز ایلمک اولور نته که اله واحد واثنین اثنین دیرسن
ونقول فی المفرد من المتعدد باعتبار تصییره الثانی والثانیة الی العاشر
والعاشرة لا غیر وباعتبار حاله الاول والثانی الی العاشر العاشرة
الحادی عشر الحادیة عشرة الثانی عشر والثانیة عشرة الی التاسع عشر
والتاسعة عشرة ومن ثم قیل فی الاول ثالث اثنین ای مصیرهما
ثلثة وفی الثانی ثالث ثلثة ای احدها ونقول حادی عشر احد عشر علی
الثانی خاصة وان شئت حادی احد عشر الی تاسع تسعة عشر
فتعرب ونقول مضارع معروف فی المفرد اکا متعلق من المتعدد
مفردی بیاندر باعتبار نقول یه متعلق در تصییره مجروردر اضافتله
مصدر در جعل معناسنه فاعلنه مضاف که ضمیر در مفرده راجع وایکی
مفعولی بیله محذوفدر ای باعتبار جعل العدد الاقل اکثر بواحد الثانی
خبری محذوف مبتدا وجمله مقول قول والثانیة ثانیه معطوف الی العاشر
والعاشرة نقول یه متعلق وبا بر مقدره حالدر نقول فاعلندن ویا
مفعولندن تقدیری ونقول فی المفرد من المتعدد باعتبار تصییره الثانی
والثانیة حال کونک صاعدا منهما الی العاشر والعاشرة او حال کونهما
صاعدین الی العاشر والعاشرة لا غیر بونده اختلاف اولنمشدر بعضیلر
ضم زائدله اوقودیلر قبل وبعد گبی و زجاج لا غیر رفع زائله وتنوینله لیس فیه

غیر تعدیرندن دکوفیلر لا عشر دیه بیلر فتحله لاریب کبی کذا فی الافلیه وعشر باعتبار
حالة الرفع الاول والثانی الی العاشرة والعاشرة اعرابی سابق
کبی در واکا معطوف الحادی عشر الی دیه عشرة الثانی عشر الثانیة
عشرة ماقبلنه معطوفلر دربری بربری اوزره التاسع عشر والتاسع عشرة
فعل مقدره متعلق در تقدیری ونقول باعتبار حال المفرد من المتعدد
الاول الی التاسع عشر والتاسعة عشرة ماقبلنه معطوف ومنی عن حرف
جر سببیة وثم محلا مجرور در انکلا اثنان زندر ایکی اعتبار مذکور قیل
ماضی مجهول مستثنی فی الاول ظرف قیل در ثالث قایم مقام فاعلیه
قیل نک اثنین مجرور درا ضافتله ای مصیر هما نفسیر ثالث اثنین در
من ثلثتهما فعلنی بیانندر ویا مبتداء محذوفه خبر در ای هو مشتق من ثلثتهما
ویا حالدر ثالثدن تقدیری قیل فی الاول ثالث اثنین حال کونه مشتقا منه
وفی الثانی ثالث ثلثة ای احدها اعرابی ثالث اثنین کبیدر واکا
معطوفدر ونقول فعل مضارع معلوم فاعلی تحتنده مستتر انت
حادی عشر احد عشر ترکیب اضافی مفعول قولدر علی الثانی نقول یتعلق
خاصة مفعول مطلق ای خص خاصة وان شئت جمله شرطیه قلت
حادی احد عشر جمله جزائیة الی تاسع تسعة عشر اعرابی ماسبق دن
معلومدر فتعرف مضارع معروف فاعلی تحتنده مستتر انت الاول معمولی
محصول

محصول ترکیب ونقول فی المفرد من المتعدد چونکه احوال اسماء عدد
ماتقدمدن واضح وظاهر اولدی شمدی مصنف شروع ایلدی هر
مفردک اعدادک معروضی اولان متعدد انک اسمنی بیان ایلمکه
یعنی هر مفردک اسمنی بیان ایدرکه اعدادک معروضی اولان متعدد تعدد
اول مفرددن معلوم اولدی که اسماء عدد ایکی معناده مستعملدر بری تصییر
معناسنده یعنی هر مرتبه اکسک عددی بر عددک مرتبه سنه ایلتمکدر که
اندن حاصل بر مرتبه زیاده در مثلا ثانی که مشتقدر اثنیندن معناسی تصییر
اعتبار ایله بری ایکی ایلدیم ایلتدیجیدر وبو حقیقتده اسم فاعل در تثنیت دکل
فتنوح یعنی بری ایکی ایلدیم وبو قیاس اوزره در ثالث ورابع وخامس
عاشره وارنجه عاشردن مختص زیرا مافوقی ترکیبدر حاصلی بو اسمانک
نجه فعل وار در تصییر معناسنه که بو اسماء اول افعالدن مأخوذ در نته که
ثلثت وربعت وعاشرت دیرسن وبو اسمانک ابتداسی تصییر معناسنه
ثانیدندر واحددن دکل زیرا واحددن اکسک عدد یوقدر تاکم
انی واحد ایلیه سن وبو اسماده تذکیر وتانیث اسم فاعل ده تذکیر وتانیث
فاعلنده دیرسن فذکرده الثانی دیرسن ومؤنثده الثانیة دیرسن
تا العاشر والعاشرة یه وارنجه وبو اسمانک هرکاه که بو معناسی بر عدده
مضاف ایده لر جایزدر کلدرکه مضاف الیه بر عدد اوله کم بو اسما آندن

اندن مشتق اولمش اوله ومشتق منه اولان عدددن زیاده ده اولمق کرک
زیرا معناء تقسیم ممکن اولماز پس بو معنایه ثالث ثلثة وعشر رابع
اربعة بلکه بونلری بر عدده اضافت ایدرلر که مشتق منه اولان عدددن
بر مرتبه اکسک اوله ایدی ثانی واحد دیدیلر و ثالث اثنین ورابع
ثلثة تنه که کلام شریفده واقع در ما یکون من نجوى ثلثة الا هو رابعهم
ولا خمسة الا هو سادسهم ایکنجی استعمالی اسماء عددک حال معنا
وبو اسمانک ابتداسی واحددندر لیکن چونکه عدد ده واحد مستعمل
متعدد ده انک بر بنیه متعدد ایچون لفظ اولی استعمال ایتدیلر
مذکرده اول وثانی ویرلر ومؤنثده اولی وثانیه دیرلر تا عاشره
وارنجه وبو اسماء ثانیدن عاشره دک اگرچه اسم فاعل صیغه سیدر
لیکن حقیقتده اسم فاعل دکلدر و معناء فعل که حدوثدر بونلرده
یوقدر و بونلرده نصب علی اولمز تقسیم معناسنده اولدیغی کبی کوکلک
هذا ثالث اثنین و بو اسمالردن ماخوذدر تنه که ثانی اثنین دیرسن
وجایزدر اگرچه ماویه اضافت اکثر واشهردر پس جایزدر دیمک
منها وصوه عشره اولها کذا وثانیها کذا وثالثها کذا یعنی بر متعدد که اول
عشردن مرتبه اولدر ویا ایکنجیدر ویا اوچنجیدر دیمکدر و بوکا
قیاس ایله باقی وچونکه عشره دن کچدک اسماء مفرداتی متعدد اولنی

باعتبار

باعتبار رجال اولور باعتبار تصییر اولماز زیرا که احد عشره ده و ما فوقنده
هیچ فعل یوقدر که اندن معناء تصییر پیدا اوله تاکه اسم متعدد آندن
ماخوذ اوله اسم فاعل طریقی اوزره تصییر معناسنه پس مؤنث ایچون متعدددن
ما فوق عشره ده دیرسن مذکر ایچون الحادی عشر ایکینیک بیله ذکر ایله
ومؤنث ایچون الحادیة عشرة ایکی جزءک بیله تأنیثیله تا تاسع عشر
وتاسع عشر وتاسعة عشرة وایکی جزء مبنی اولور تنه که عدد ده
وچونکه دیلرسن که بر اسم متعددی که احد عشره دن و ما فوقندن
ماخوذ در اضافت ایلیه سن بر عدده که کندی اول عدد ماوی اوله
اول مؤول سی اول عدددن ماخوذ اوله پس مذکر ایچون حادی عشر
احد عشر ومؤنث ایچون حادیة عشرة احدی عشرة دیرسن تا تاسع عشر
تسعة عشر وتاسعة عشرة تسع عشرة وجایزدر که عشره اول اسم متعدددن
حذف ایلیه سن زیرا که اسم عدد ده مذکوردر اکا دلالت ایتدی اول ماخوذ
باقی قالمدی پس دیرسن مررت بثالث ثلثة عشر المذکر والمؤنث
المؤنث ما فیه علامة التانیث لفظا او تقدیرا والمذکر بخلافه وعلامة
التانیث التاء والالف مقصورة او ممدودة وهو حقیقی ولفظی
فالحقیقی ما بازائه ذکر من الحیوان کامرأة وناقة واللفظی بخلافه
کظلمة وعین واذا اسند الفعل الیه فبالتاء وانت فی ظاهر الغیر حقیقی

باخبا، وحکم ظاهر لجمع غیر المذکر السالم مطلقا حکم ظاهر غیر الحقیقی در
العاقلین غیر المذکر السالم فعلت وفعلوا والنساء والایام فعلت
وفعلن المذکر والمؤنث المعرفة والنکرة کبیدر اعرابی فالمؤنث
مبتدا وما موصول ویا موصوف عبارتدر اسمدن فیه علامة التانیث
جملهٔ اسمیه ویا ظرفیه صله ویا صفتدر ما یه وضمیر فیه ده ما یه راجعدر
وموصول صله‌سیله ویا موصوف صفتیله خبر مبتدادر لفظا
کان تمیز ای من حیث اللفظ ویا مقدر کاننک خبریدر ای تقدیرا
کان او تقدیرا اکا معطوف والمذکر مبتدا بخلافه وعلامته مبتدا
وضمیر تانیثه راجعدر التاء خبری والالف اکا معطوف مقصورا
مقدر کاننک خبری او ممدودة اکا معطوف ای مقصورة کانت
او ممدودة وهو مبتدا عاید در مؤنثه حقیقی خبری ولفظی اکا معطوف
فالحقیقی مبتدا ما موصول ویا موصوف بازاءیه ظرف قرار فاعل
ظرف ویا خبری مقدم مبتدا فی الحیوان مقدره ویا نعت ذکردر
وجمله صله ویا صفتدر ما یه وموصول ویا موصوف صله‌سیله ویا صفتیله
خبر مبتدادر تقدیری فالمؤنث الحقیقی الاسم الذی او اسم یکون بازاء
ذلک الاسم ذکر فی الحیوان کامرأة مبتدا محذوفه خبردر وناقة اکا
معطوف واللفظی مبتدا بخلافه خبری کظلمة وعین کامرأة وناقة

کبیدر

کبیدر، واذا ادات شرط اسند فعل شرط ماضی مجهول الیه اکا متعلقدر وضمیر
مؤنثه راجعدر الفعل قایم مقام فاعلیدر اسندنک فبالتاء مبتداء
محذوفه خبردر وجمله جزاء شرطدر تقدیری فهو بالتاء ای الفعل ملصق بالتاء
والتانیث مبتدا فی ظاهر غیر الحقیقی مقدر اسناده متعلقدر تقدیری فی اسناد
الفعل الی ظاهر اللفظی بالخیار خبر مبتدادر وحکم مبتدا ظاهر مضاف الیه الجمع
کذلک غیر المذکرات لم یدلر جمعدن ویا صفتدر لامک زیاده‌سیله
مطلق مفعول مطلق حکم ظاهر غیر الحقیقی خبر مبتدا وسایر اعرابی ما سبقده
ظاهردر وضمیر مبتدا العاقلین مضاف الیه غیر المذکر بدل ویا صفتدر
عاقلینه ان لم صفت مذکردر فعلت خبر مبتدادر وفعلوا اکا معطوف
والنساء مبتدا والایام اکا معطوف فعلت خبر وفعلن اکا معطوف
محصول ترکیب المذکر والمؤنث تذکیر وتانیث خواص اسمادندر
تعریف وتنکیر کبی وفعله وجملهٔ تنکیرا طلاقی مجاز طریقیله درو تانیث
فعلت مثلنده تانیثه دلالت ایچوندر پس حقیقتده اول تانیث فاعله
راجعدر کنه بونک کبیدر تقول ده تا که مؤنث غایبه ایچوندر فاعلی قدر لوق
ومؤنثلوق اسمک اضافندر فعله اطلاقی مجازیدر پس مؤنث عبارتدر
شول اسمدن که انده علامت تانیث اوله لفظا ویا تقدیرا وعلامت
تانیث ایکی الف ممدوده در بعضی بو الف که زایده اوله وآنده نصاکه

برهمزهٔ زائده اوله حمراء وصحراء کبی ویا الف مقصوره دربعض الفی
زائده درکم اندن صکره همزه اولمیه حبلی و بشری کبی پس کرک دردنجی
دائره ده الف ممدوده علامت تانیث اولور والعصاء واکا یرده
الف مقصوره علامت تانیث اولور و بو ایکی علامت اسمده
مذکور اولور مقدر اولماز و علامت ثالث تاء زائده در کلمه نک
آخرنده و بو علامت جایزدر که ملفوظ اوله ضاربة وظلمة وغرفة کبی
و جایزدر کم مقدر اوله هند و زینب وعین وعقرب کبی و تانک
تقدیرینه هنده وعینه که ثلاثیلردر ولیل تصغیرده ظاهر اولدیغی
هُنَیدَة و عُیَینَة کبی و زنیب و عقیرب که ثلاثیدن زاید اولدقلری اجلی
قیاسیله در و بونلرک تصغیرنده تا ظاهر اولمدی زیرا بونلرده حرف
رابع قایم مقام تادر نته که باب لا ینصرفده اکا اشارت اولندی
مصنف علامات تانیثدن تایی اول ذکر ایلدی زیرا که تانیثده عمده
اولدر و مذکر اول اسمدر که انده علامت تانیث اولمیه نه لفظا و نه
تقدیرا و مؤنث ایکی قسم در بریسی حقیقیدر و اول بر دیشیدر کم مقابلنده
حیواندن ارککی اوله مرأة و ناقة کبی کرک انده الف ممدوده اوله
حمرا کبی که صفتدن اوله ویا الف مقصوره حبلی کبی ویا تا اوله
لفظا ضاربة کبی ویا تقدیرا هند و زینب کبی ایکنجیسی مؤنث
لفظیدر

لفظیدر و اول مؤنث حقیقینک غیریدر کرک انده الف ممدوده
اوله حمرا کبی صفت لباس اوله ویا الف مقصوره اوله بشری
کبی که مژده لغودیرلر ویا اوله ملفوظ غرفة ظلمة کبی ویا مقدر عین
وعقرب کبی و لفظی بو مقامده مقابل حقیقیدر و باب لا ینصرفده
مقابل معنویدر و مؤنث معنوی اولدر که انده تا مقدر اوله کرک مؤنث
حقیقی اوله هند کبی و کرک غیر حقیقی اوله عین وعقرب کبی مراد
لفظیدن اولدر که تا انده ملفوظ اوله کرک مؤنث حقیقی اوله امرأة
وضاربة کبی و کرک غیر حقیقی اوله ظلمة و غرفة کبی و اذا اسند
هرکاه که فعل مسند اوله ظاهر مؤنث حقیقیه ویا ضمیرنه فعله علامت
تانیث الحاق ایلمک واجبدر مصنف قتنده جاءت امرأة
و امرأة جاءت کبی و بعضیلر دیدیلر که اکر فاصله واقع اولورسه فعلله
ظاهر تانیث حقیقی ارا سنه ترک تانیث جایزدر جاء القاضی الیوم
امرأة کبی کنه بونک کبی اکر مؤنث حقیقی اولمدیسه اولمازسه فاصله
ترک تانیث جایزدر نحو سار الناقة و اکر فعل مؤنث لفظی ضمیرینه مسند
اولورسه تانیث فعل واجبدر نحو الشمس طلعت جایزدکلدر که دینلسن
الشمس طلع اما اکر فعلی ظاهر مؤنث لفظیه اسناد ایدرسک مخیرسین
تانیث و ترک تانیث بیننده نحو طلع الشمس و طلعت الشمس و هر جمع کم

واردر کرک جمع مذکر حقیقی اوله الرجال کبی وکرک غیر حقیقی اوله الایام کبی
وکرک جمع مؤنث حقیقی اوله نسوه کبی وکرک مؤنث غیر حقیقی
اوله غرفات کبی ایدی هرکاه کم فعلی بو جمعلرک ظاهرینه اسناد ایلکن
تانیث فعل و ترک تانیث فعل جایزدر نته که ظاهر تانیث غیر حقیقیه
ذکر اولدی پس دیرسن جاء الرجال وجاءت الرجال ومضی الایام ومضت
الایام وقال نسوة وقالت نسوة وعلا الغرفات وعلت الغرفات
وبو جمعلرک ظاهرینه فعل اسناد ایلکن فرق ایلمدیلر زیرا که جمعیت
جمع جماعت تاویلنده در وجماعت مؤنث لفظیدر پس بو جمعلرک
حکم ظاهری مؤنث لفظی حکمنده اولور هرکاه کم فعلی بو جمعلرک
ضمیرینه اسناد ایلسن اکر جمع مذکر حقیقی اولورسه الرجال کبی پس انده
ایکی وجه جایزدر بریسی اولدر که ضمیری مفرد مؤنث کتورسن جماعت
تاویلنه نظر پس دیرسن الرجال جاءت و بریسی اولدر که ضمیری جمع
مذکر عقلا کتورسن و دیرسن الرجال جاؤا اما اکر جمع مذکر غیر حقیقی
اولورسه الایام کبی ویا جمع مؤنث حقیقی اوله نحو النساء کبی انده دخی
ایکی وجه جایزدر بریسی اولدر که ضمیری مفرد مؤنث کتورسن جماعت
تاویلنه کوره و بریسی اولدر که ضمیری جمع مؤنث کتورسن معناه
کوره زیرا که جمع مذکر غیر حقیقی یه جمع مؤنث حکمنی ویردیلر پس دیرسن
الایام

الایام مضت ومضین والنساء مشت ومشین المثنی ما لحق
آخره الف او یاء مفتوح ما قبلها ونون مکسورة لیدل علی ان معه
مثله من جنسه والمقصور ان کان الفه عن واو وهو ثلاثی قلبت
واوا والا فیاء والممدود ان کان همزة اصلیة تثبت
وان کانت للتانیث قلبت واوا والا فالوجهان وتحذف نونه
بالاضافة وحذفت تاء التانیث فی خصیان والیاء المثنی مبتدا
ما موصول ویا موصوف لحق ماضی معروف آخره منصوبدر
نزع خافض ایله ای باخره ویا ظرفیتله ای فی آخره وضمیر راجعدر
مایه الالف فاعلیدر او یاء معطوفدر الفه مفتوح صفتیدر
ما موصول قبلها صله سی ضمیر قبلها عائددر مایه موصول صله سیله قائم
مقام فاعلیدر مفتوحک نون معطوفدر الفه مکسورة نعت
نوندر لیدل تعلیل استقبال لام کی ایله متعلقدر لحق یه ومستتر
فاعلی عائددر الفه وبایه علی حرف جر ان حرفدر حروف مشبهه دن
معه خبری مثله اسمی من جنسه مثلی بیاندر وضمایر ثلاثه عائددر مایه واول
اسم وخبر ایله مجرور در علی ایله وبو جار مجرور ایله متعلقدر لیدل یه وجمله
یعنی ما لحق آخره الف اه صله در ویا صفتدر مایه وموصول صله سیله
ویا موصوف صفتیله خبر مبتدادر والمقصور مبتدا ان حرف شرط کان

فعل شرط الفی اسمی عصا واوی مقدره متعلق خبر کاندر ای مبدل عن واو
وهو مبتدا عائددر مقصوره ثلاثی خبر مبتدا و جمله حالدر مقصوره مستتر وده
ویا الفی ضمیرندن حال خود مضاف الیهدن واقع اولور نحو قوله تعالی
واتبع ملة ابراهیم حنیفا قلبت واوا جمله فعلیه جزاء شرط و جمله
شرطیه به المقصوردر والا فبالیاء جمله شرطیه معطوفدر جمله شرطیه
تقدیری وان لا یکون الفه بدلا عن واو فبالیاء متعینة والممدود
ان کان الفه اصلیة تثبت والمقصور ان کان الفه زائد بعد
اربع وکما معطوفدر ان کانت للتانیث قلبت واوا
معطوفدر شرطیه سابقه یه والا فالوجهان معطوفدر سابقه تقدیری
وان لا یکون کما ذکرنا ففیه الوجهان ویحذف مضارع مجهول نونه
قایم مقام فاعل مضافدر مثنایه راجع ضمیره للاضافة متعلقدر
یحذف یه وحذفت ماضی مجهول تا قایم مقام فاعل التانیث
مضاف الیه فی خصیان خذفته متعلق والیانی الکا معطوف
قیاس خصیین والیین ایدی لیکن بو صورتی گنوردی حکایت
طریقیله محصول ترکیب المثنی تثنیه وجمع اسمک خواصندندر
وفعلده تثنیه وجمع فاعله راجع در نفس فعله دکل ومثنی شول
اسمدر که اخرینه لاحق اوله حالت رفعده بر الفله بر نون مکسوره

ویا

ویا ما قبلی مفتوح بر یاء ساکنه بر نون مکسوره ایله حالت نصب وجرده
تاکه لحق ویا الاصح دلالت ایلیه که اول اسمله بر کندی گبی بیله اولدغنی یعنی
کندی جنسندن بر دخی کلمه انکله بیله اولدغنه ایدی من جنسه قیدیله
اکاکه لفظ شمسنی ایکی معنا اعتباریله تثنیه ایلمک اولماز زیرا کلم بر جنسندن
دکلدر دیس جایز دکلدر که قران لفظندن طهر وحیض مراد اوله بلکه مراد
ایکی طهر ویا ایکی حیض اولور که هر ایکیسی بر جنسندندر وحال مثنی اسم
صحیحدر زیدگبیدر وصحیحه ملحقدر دلو وظبی گبیدر ویا بر ناقصدر که اخرنده
یا ثابت اوله القاضی گبی ویا مقدر اوله قاض گبی بونلرک حالی تغییر
مثنا ده ظاهردر پس دیرسن زیدان ودلوان وظبیان حالت رفعده
لیکن نصب وجرده الفی یایه تبدیل ایدرسن اما اسمک تثنیه سنده که
اخری الف مقصوره ویا ممدوده اوله انده بحث وار انلکچون والمقصور
دیدی ضابط بودر هر اسم که آخرنده الف مقصوره اوله اکر ثلاثی اولورسه
الفی یابیه واودن منقلب اولمش اولورسه تثنیه ده اول الفی واوه
رد ایدرلر پس عصوان وعصوین دیرلر واکر بوبیله اولمازسه اول الفی
یایه رد ایدرلر پس اکر ثلاثیدن زیاده اولورسه اکر اول الفک اصلی
واو اوله ملهی گبی واکر یا اوله اعشی گبی واکر هیچ بر اصلی اولمیه
حاری گبی بو جمیع تقادیرده الف یایه ابدال اولور پس دیرسن ملهیان

وملهيين واعشيان واعسيين وجباريان وجباريين واكر ابتلادكى
اوله والفى يادن اوله ويا الفنك هيچ اصلى اولميه ايكى صورتده يعنى
الف يا يه قلب اولور پس درسن رحيان ورحيين ومثنيان ومثنيين
ايكنجيسى كه متى اسميه مسمى اوله لر واممدود يعنى هر اسم كه اخرى الف
اوله والفدن صكره همزه اوله اكر همزه سى اصلى اولورسه او همزه تثنيه ده
ثابت اولور پس قراء ده قراءان وقراءين ديمك كرك زيراكه حرف
اصلينك حقى حالى اوزره قالمقدر اما اكر همزه سى تانيث ايچون
اولورسه صحراء وحمراء همزه سى كبى اول همزه تثنيه ده واوه قلب
ايلمك كرك پس صحراوان وحمراوان ديرسن زيراكه همزه الف حكمنده در
وحرف ثقيلدر پس لايق دكلدركه ايكى الفك ارسنده واقع اوله
بونك بريكه اصلى دكلدر واوه قلب ايلديلر يايه ايلمديلر زيراكه
واوك ثقلتى همزه وتانيثله مناسبتى وار واكر ممدودك همزه سى
نه اصلى اوله ونه تانيث ايچون اوله ايكى وجه جايزدر بريسى همزه
كندى حالى اوزره قومق وبريسى اصلنه رد ايلمك پس كساءده
كساءان وكساوان جايزدر ورداءده رداءان ورداوان جايز اوله
اما عبارت مصنف دلالت ايدركه ايكى وجهك بريسى همزه نك كندى
حالنده ابقا اولنمه اصليه مناسبتيچون وبريسى قلب ايلمكدر

رداء مثلنده رداءان ورداوان ديمك كرك رداءين دكل اما
مشهور رداءان در پس مصنف والا فوجهان ديمك كركيدى لام تعريفسز
ونون تثنيه تنوين كبى انفصالى موذندر پس اضافتده حذفى واجبدر
تنوينك كبى وتثنيه ده تاء تانيث كه كلمه نك اخرنده اوله حذف
اولماز پس شجره ده وثمره ده شجرتان وثمرتان ديمك كرك الا ايكى
لفظكه تثنيه ده انده تانك حذفى جايزدركه بريسى خصيه وبريسى
اليه دركه تثنيه لرنده تانك حذفى جايزدر پس خصيان واليان
درلر خصيتان واليتان ده جايزدر وسبب جواز حذف اولوركه
بو ايكى نسنه برى برندن ايرلماز پس بونلرك تثنيه لفظى كلمه مفرده
حكمنده در وانبات تاء اول منزلده اولوركه تاء تانيث كلمه مفرده نك
وسطى منزلنده اوله بو معنا ايسه مناسب دكلدر المجموع ما دل على
احاد مقصوده بحروف مفرده بتغيير ما فنحو تمر وركب ليس
بجمع على الاصح ونحو فلك جمع وهو صحيح ومكسر فالصحيح لمذكر ومؤنث
فالمذكر ما لحق آخره واو مضموم ما قبلها او ياء مكسور ما قبلها ونون
مفتوحة ليدل على ان معه اكثر منه فان كان آخره ياء قبلها
كسرة حذفت مثل قاضون وان كان مقصورا حذفت الالف
وبقي ما قبلها مفتوحا مثل مصطفون المجموع مبتدا ما موصول او موصوف

دل ماضی معروف ومستتر فاعلی عایددر مایه علی آحاد متعلقدر وآلتی
مقصوده نعت احاده بحروف متعلقدر دل یه ویا مقصوده مضاف الیه
وضمیر مایه عایددر بتغییر بحروف کبیدر تعلقت مانعت تغییر در
وبو جمله صله در ویا صفتدر مایه وموصول صله سیله ویا موصوف
صفتیله خبر مبتدادر ونحو مبتدا تمیز مضاف الیه ورکب کا معطوف لیس
افعال ناقصه دن ومستتر اسمی عایددر نحو غیره بجمع خبر لیس در
علی الاصح لیس یه متعلق ویا خبر مبتدا محذوفدر وجمله خبر مبتدا
محذوفدر وجمله خبر مبتدادر ونحو فلک مبتدا جمع خبری ومعو مبتدا
عایددر مجموعه صحیح خبر مبتدادر نحو فلک مبتدا جمع خبری ومعو مبتدا
عایددر مجموعه صحیح خبر مبتدادر ومکسر اکا معطوف فالصحیح مبتدا
المذکر خبری ومؤنث اکا معطوف فالمذکر مبتدا مالحق آخره واو
مضموم ماقبلها او یاء مکسور ماقبلها ونون مفتوحه لیدل علی ان معه
اکثر منه وبو کلام المتنی مالحق آخره الف او یاء اعرابی انک
کبیدر فان حرف شرط کان فعل شرط آخره نصبله خبر کان در وضمیر یه
عایددر که عبارتدر اسمدن مایه اسم کان قبلها ظرف کسره فاعل
ظرف ویا مؤخر مبتدا مقدم خبر وقبلها ضمیر عایددر مایه وجمله
نعت یادر حذف ماضی مجهول ومستتر قایم مقام فاعل عایددر
یایه

یایه وجمله جزاء شرطدر مثل معلوم قاضون وان کان مقصورا
حذفت الالف اعرابی سابقدن معلوم درویتی ماضی معروف
ما موصول قبلها صله سی ای الطرف التی ثبت قبل الالف ویا موصوف
وقبلها صفتی ای حرف ثبت قبل الالف وموصول صله سیله ویا موصوف
صفتیله فاعلی فعلدر مفتوحا حالدر فلدن وبو جمله معطوفدر حذفت
الالف قوله مثل مصطفون مثل قاضون کبیدر اعرابی یعنی مثلک
مضاف الیهدر محصول ترکیب المجموع معلوم اولدیکه تثنیه وجمع خواص
اسمدندر وفعلده تثنیه وجمع فاعلدر اجعدر ونحویلر اصطلاحنده
رجال مثلنه مجموع وجمع دیرلر نته که رجلان مثلنه مثنی وتثنیه
دیرلر وجمع بر اسمدر که دلالت ایلیه مقصود اولان احاده کندینک
مفردی حرفلریله از اجع تغییرله مادل علی آحاد معصوده قوله
قوم ورهط وثلث واربع مثللی داخلدر وبحروف مفرده قیدیله
بونلر چقدی زیرا که بو اسمانک مفردی یوقدر که اول مفردک حرفلری
وبو اسماده اوله وبتغییر قیدیله اشارتدر که جمعیتده جمله مفرد
بینندن فی الجمله تغیر کفایت ایدر نته که معلوم اولوران سن والله تعالی
ظاهر اولان اولدر که حرف جر بحروف مفرده ده دل یه متعلقدر
ظرف مستقر اولوب اوزره یعنی اسم دلالت ایلیه احاد مقصوده یه

بر حالتده كه ملتبس اوله اول اسم كندينك حروف مفردنه ايدى
جمعى بو تعريف اوزره لفظ تمر جمع تمرة دكلدر نته كه ظاهرلر كلامنده
مشهوردر بلكه تمر جنسدر قليل وكثيره متناول اولدر وتمر اول جنسك
واحديدر پس لفظ تمر آحاد مقصوده دلالت ايلمز نته كه بونك
كبى لفظ ركب جمع راكب دكلدر زيرا كه فعل وزنى اوزره فاعل
جمع اولمامشدر پس راكب مفرد راكب اولماز و ركب تعريفه
داخل ولفظ فلك ولفظ هجان وبونك كبيلر كه مفرد
اولورلر كه جمع اولورلر واردر انده تقديرى بر تغييرده واحدندن
زيرا كه ضمه فلك مفرد قفل ضمه سى كبيدر وضمه فلك جمع ضمه اسد
كبيدر كه جمع اسددر وكسره هجان مفرد كسره كتاب ونقاب
كبيدر وكسره هجان جمع كسره رجال وذباب كبيدر وجمع ايكى قسمدر
بريسى جمع صحيح ومصحح ده ديرلر كه بناء واحدندن سالم ومسلم اوله
يعنى تغيير اولميه وبريسى جمع مكسردر كه بناء واحدندن متغير اوله
وجمع صحيح وجمع صحيح ايكى قسمدر بريسى مذكر وبريسى مؤنث ايچوندر
وجمع صحيح مذكر اول اسمدر كه آخرنده ماقبلى مضموم بر واو وبر نون
مفتوحه لاحق اوله حالت رفعده ويا ماقبلى ونون مفتوحه
حالت نصب وجرده زيدون وزيدين ومسلمون ومسلمين كبى
وهر اسم

وهر اسم كه آخرى ماقبلى مكسور يا اوله كركه اول يا ملفوظ اوله
القاضى والداعى كبى كركه مقدر اوله قاض وداع كبى چونكه اول
اسمى جمع مذكر ايتمك استيدر القاضون ديرلر اصلى القاضيون
ايدى يا اوزرينه ضمه ثقيل نقل ضمه بر ماقبل ايلديلر بعد سلب حركت
ماقبل التقاء ساكنين اولدى يادن واودن يانى حذف ايلديلر
قاضون اولدى بروزن فاعون ويا فاعلى حالت نصب وجرى
قاضين كلور اصلى قاضيين ايدى يا اوزرينه كسر ثقيل اولديغچون
حذف ايلديلر التقاء ساكنين اولدى ايكى يادن يانك بر بنى
حذف ايلديلر قاضين اولدى فاعين ويا فاعلين وزنى اوزره
الداعى والغازى وغيرلرى بويله اعلال اولوربس قياس كركه
واكر اسم مقصور اولورسه يعنى آخرنده الف اولورسه كركه مذكور
وملفوظ المصطفى والمرتضى كبى وكركه مقدر اوله مصطفًى ومرتضًى
كبى بو الف التقاء ساكنين ايچون ساقط اولوربس مصطفون
ومصطفين اولور اصلى مصطفيون ومصطفيين ايدى يا
متحرك ماقبلى مفتوح اولديغچون الفه قلب ايلديلر التقاء ساكنين
اولدى الفدن وواودن ويا الفدن ويادن الفى حذف
ايلديلر مصطفون ومصطفين اولدى بو صورتده واوك ويانك

ماقبلی مفتوح باقی قالدی پس اول که واوک ماقبلی مضموم و یانک
ماقبلی مکسور اوله ورد ینلدی اعم درکه فی الحال اوله و یا فی الاصل
وشرط ان کان اسما فمذکر علم یعقل وان کان صفة فمذکر یعقل
وان لا یکون افعل فعلاء ولا فعلان فعلی ولا مستویا فیه مع المؤنث
مثل جریح وصبور ولا بتاء التانیث مثل علامة وتحذف
نونه بالاضافة وشذ نحو سنین وارضین وشرط مبتدا ان کان
اسما جمله شرطیه فمذکر مبتدأ محذوفه خبردر علم خبر آخردر اکا یعقل
جمله فعلیه نعت علم درای علم یعقل صاحبه وجایزدرکه مذکره
صفت اوله علمده اکا صفت اوله پس تقدیر کلام وشرط جمع
السلامة بالواو والنون ان کان للجمع اسما فهو مذکر علم یعقل
وبو جمله جزاء شرط درو جمله شرطیه خبر وشرط در وان کان صفة
معطوفدر ماقبلنده کی شرطیه واعرابی انک کبیدر وان لا یکون
مضارع معروف ومستتر اسمی افعل خبری فعلاء مضاف الیه
وبو جمله تاویل مفرده دران مصدریه ایله معطوفدر مذکره قوله
ولا فعلان فعلی معطوفدر افعل فعلاءیه ولا مستویا بوده اکا
معطوف مع المؤنث مستویا متعلق مثل صبور وجریح
ظاهر ولا بتاء تانیث بوده اکا معطوف مثل علامة معلوم
وتحذف

وتحذف نونه بالاضافة مثنی نحننت مثل نحذی وقد حرف تحقیق شذ
ماضی معروف نحو فاعلی سنین مضاف الیه وارضین اکا معطوف
محله ترکیب هر اسم که انی جمع سلامتله یعنی واو ونونله و یا یا ونونله
جمع ایلمک استیلر ایسم خالص یعنی محض اسمدرکه اندن بیچ صفتده
اثر یوقدر و یا صفتدر اگر اسم محض اولورسه انی جمع سالمله جمع ایلمک
اوچ شرط واردر اول اولدرکه مذکر کرک یعنی اندن تاء تانیث ملفوظ
کرک ونه مقدر پس طلحه وغمره کبیلر بو طریقیله جمع اولمازاما درنا وجرار
کبیلرکه علم مذکر واقع اوله جایزدرکه بو جمعله جمع اولنوب ورقاؤون وجراون
دیبلر زیرا علم تانیث تادر الف دکل پس بو جمعه مانع اولان تادرکه
مذکر جمعیده الف دکل ایکنجی شرطی اولدرکه علم اوله پس رجل کبی که مذکر
عاقلدر بو جمعله جمع ایلمزلر ورجلون دیمزلر زیراکه علم تعیین معناده اسم
جنسدن اقوادر پس بو جمعی که اشرف جموعدر علمه تخصیص ایلدیلر
اوچنجی شرط اولدرکه عقلادن اوله ایمدی اعوج ولاحق که بر زوردک
علمیدر بو جمله جمع اولنماز زیرا عقل صاحبلری سایر حیوانلردن اشرفدر
ایمدی بو جمع که اشرف جموعدر سایر اعلام حیوانلردن اولمق
مستحسن دکلدر واگر بو جمله صفت جمع اولنملی اوله صحت جمعنده
بنجه شرط واردر برسی اولدرکه مذکر عاقله صفت اوله پس ضارب ومضروب

وحسن كرانه كه صفت اوله‌لر ضاربون ومضروبون وحسنون جمعیله
جمع ایلمك اولور اما ضاربة كبی اگرچه صفتاندر ومضروبه وحسنه
كبیدر كه انانك غیریه صفتدر بویله جمع ایلمك اولماز وجمله‌ء
شرایطندندر كه اول صفت كه مذكر وعاقل اوله مذكری افعل ومؤنثی
فعلاء وزنی اوزره كلمیه احمر وحمراء كبی كه احمرون دیمزلر تا كم صفتله
افعل تفضیل بیننده فرق اوله نته كه اعلمون وافضلون دیرلر بو
قضیه‌نك عكس ایلمدیلر زیرا كه افعل تفضیل وصفیتده اتمدر واقوادر
زیرا زیاده‌یه دلالت ایدر وجمله‌ء شرایطندندر اول صفت كه مذكر
وعاقلدر مذكری فعلان ومؤنثی فعلی وزنی اوزره اولمیه عطشان
وعطشی وسكران وسكری كبی ایدی عطشانون وسكرانون
دیمزلر تا كم فرق اوله بونكله فعلان وفعلانه بیننده ندمان كبی ندمان
ندمانون دیرلر جمعنك عكس ایلمزلر زیرا فعلان وفعلانه مذكر ومؤنث
بیننی تا ایله فرق ایلمك اصلدر وجمله‌ء شرایطندندر مذكر ومؤنث صیغه‌ده
مساوی اولمیه نته كه فعیل بمعنی مفعولده اولور پس رجل جریح جریح
جریحون دیمزلر زیرا چونكه موارده مذكر ومؤنث بیننده فرق بولنمدی
نته كه رجل جریح دیرسن پس اگر مذكرده جریحون جایز اولسه
بوكره بو صیغه مؤنثه اطلاق ایلمك اولماز ایدی مؤنثك

جریحان

١٩٢

یعنی فرق ایلمك اصل اولوب
[illegible] فرع
مخالف اولمغله لازم كلور [illegible]

جریحان دیمك كركیدی پس جمعت كه موضوعك فرعیدر مذكر ومؤنث
بیننده فرق بولونمغی لازم كلور كنه بونك كبی فعول بمعنی فاعل
اولمق كرك مثلا رجل صبور ده صبورون دیمزلر كنه بونك كبی
مفعال كه صیغه‌ء مبالغه‌در كه مذكر ومؤنث بونده برابردر بو جمع
انده جایز دكلدر ایدی رجل مغضال ده مغضالون دیمزلر وعلت
جمعون ده ذكر اولان علتدر وجمله‌ء شرایطندندر كه انده اولمیه تاء
تانیث مبالغه ایچون اولمیه علامه وفروقه وراضیه كبی اولمیه
زیرا بونلر اگرچه معنا جهتندن مذكرلردر اما لفظ جهتندن تا كه علامت
تانیثدر انلردن موجوددر پس بویله جمع شریف كه خواص مذكردندر
بویله اسمایه لایق وجایز دكلدر ونون جمع اضافت حالنده
تثنیه نونی كبی حذف اولور معلوم اوله كه بعض الفاظ جمع سالملغله
جمع اولور بونك بر یله كه شرایط مذكوره انده موجود دكلدر
مثلا ارضون وارضین وسنون وسنین وقلون وقلین و
ثبون وثبین وحرون وحرین واوزون واوزین پس بو الفاظك
بو جمع شذوذ طریقیله اولور اما بعض نحویلر بو الفاظك بعضنی
بر قاعده تحتنه درج ایلمشلر وبر مناسبت سویلمشلر نته كه بعض
مفصلاتده مسطور ومذكوردر والمؤنث ما لحق آخره الف

وتاء وشرط ان كان صفة وله مذكر فان يكون مذكره جمع بالواو
والنون فان لم يكن له مذكر فان لا يكون مجردا كالحائض والا جمع
مطلق جمع التكسير ما تغير بناؤه واحد كرجال وافراس جمع القلة
افعل وافعال وافعلة وفعلة والصحيح وما عدا ذلك جمع الكثرة
والمؤنث مبتدا ما الحق آخره الف وتاء خبري اعرابي سابقدن
ظاهردر وشرط مبتدا ان كان صفة وله مذكر جمله شرطيه فان يكون
جملهٔ حاليه در اسم كان دن ويا اكا معطوفدر معنا جهتندن
تعذيري ان كان المؤنث صفة وكان للمؤنث مذكر وان
يكون مذكره جمع بالواو والنون جمله جزائيه وشرطيه وجزائيه
خبر مبتدادر اگر فان يكون فائله اولورسه اما اگر فاسز اولورسه
نته كه بعض نسخه ده واقعدر بو خبر اولور وخبر محذوف اولور وان لم
يكن له مذكر فان لا يكون مجردا كالحائض جمله شرطيه معطوفدر سابق
جمله شرطيه يه والا اي ان يكون بدل ان لا يكون الاسم صفة جمع مطلق
جمله شرطيه معطوفدر جملهٔ شرطيه يه جمع التكسير مبتدا ما تغير بناؤه واحده
موصول صله سيله جملهٔ اسميه خبر مبتدادر كرجال خبر مبتداء محذوفدر و
افراس اكا معطوف جمع القلة افعل مبتدا وخبر وافعال وافعلة
وفعلة معطوفلردر افعل صيغه سنه بو دورد كلمه نك اوجي جمع منصوبدر
وزنا

وزنا وتعريف ايچون وافعلة وفعلة تانيث وتعريف ايچون والصحيح
معطوفدر افعل كلمه سنه وما عدا ذلك جمع الكثرة جملهٔ اسميه
معطوفدر جمع القلة يه فتامل محصول تركيب والمؤنث جمع مؤنث
سالم برا سمدر كه آخرينه لاحق اوله الف وتا تاكه دلالت ايليه
لحوق ويا لاحق كه اول اسمه كندي جنسندن زياده واردر
واول اسم كه انى جمع سلامتله جمع ايلمك استرلر يا صفتدر ويا
غير صفتدر اگر صفت اولورسه انك مذكري اوله ويا اولميه
اگر اولورسه انك شرطي بو جمعك اولور مذكري جمع سلامتله جمع
اوله پس مسلمه مسلمات وزني اوزره جمع ايدرلر زيرا مسلمي مسلمونله
جمع ايدرلر اما فعيلك كه مفعول معناسنه اوله جريح كبي وفعولك كه
فاعل مفعول معناسنه اوله صبور كبي ومفعال ومفعيلك كه مبالغه
صيغه لريدر بونلر جمع سلامتله جمع اولماز زيرا كه مذكرلريني جمع سلامتله
جمع ايلديلر نته كه معلوم اولدي واگر اول صفتك مذكري اولماز
انك بو جمعك شرطي اولدر كه تادن تانيثدن مجرد اولميه حائض
وطامث كبي كه حائضات وطامثات ديرلر اما حائضه
حائضات اوزره جمع ايدرلر تاكه حائضله حائضه بيننده
فرق اولسون وچونكه لفظ حائض ذات حيض معناسنه دريعني

حد بلوغه ایرشمش خاتونی اعتبار حدوث حیض حاصلی حیض ظاهر اولمق
لازم دکل بیمان اول حده ایرشمکه کفایت ایدر حایض دیمکه اما
حائضه بالفعل حیض ظاهر اولنه ویرلر ایدی لفظ حائضه اسم فاعل
اولور حقیقتا که حدوث حیضه دلالت ایدر فعل کبی که حاضت
وتحیض دیرسن واسم فاعلك تأنیثی فعلك تأنیثنه متفرعدر
فاعلك تأنیثچون پس بو لفظ جمع سلامت اولادر حائض
لفظندن که اسم فاعل صیغه سی اوزره در اما حقیقت اسم فاعل
دکلدر زیرا که حدوث حیضه دلالت ایلمز والا یعنی اگر اول اسم
جمع سلامتله جمع ایلمك استرسه صفت اولمازسه بلکه محض اسم
اولورسه جمع سلامتله جمع ایلمك انده جایزدر شرطسز ایدی طلحه
وثمره وزینب وهند دخی طلحات وثمرات وزینبات وهندات
جایزدر وقتا که مصنف جمع سالمك ایکی قسمندن بیله فارغ
اولدی جمع مکسره شروع ایلدی پس بیورر که جمع مکسر اول
جمعدر که انده مفرد صیغه سی مکسور اوله رجال وافراس وفلوس
کبی که نظایرینی حصر ونی شمار در وجمع معنا جهتندن ایکی قسم
منقسمدر یعنی جمع مکسر ایکی قسمدر جمع قلت وجمع کثرت
جمع قلت اولدر چونکه جمع قلت صیغه لری الیدر دوردی جمع
مکسر

زیده دن عاری وخالی اوله عشره یه وما دوننه اطلاقی صحیح اوله
وجمع کثرت اولدر که قرینه سز عشره یه وما فوقنه اطلاقی صحیح اوله
وچونکه جمع قلت صیغه لری آزدر آنی ضبط ایلدیکه ما عداسی جمع
کثرتدر وجمع قلت صیغه لری التیدر دوردی جمع مکسردن وایکیسی
جمع صحیحدر جمع مکسردن بریسی أَفْعُل وزنی اوزره در أَطْلُب کبی
ایکیسی جمع صحیحدر مذکر ومؤنث ودخی التیدن ما عداسی صیغ جموعدن
جمع کثرتدر وکاه اولور که جمع کثرت موضع قلتده استعمال ایدر ثلثة
قروء واربعة رجال بونك عکسی جایزدر قرینه قایم اولدیغی
المصدر اسم الحدث الجاری علی الفعل وهو من الثلاثی المجرد سماعی
ومن غیره قیاسی مثل اخرج اخراجا واستخرج استخراجا ویعمل عمل فعله
ماضیا وغیره اذا لم یکن مفعولا مطلقا ولا یتقدم معموله علیه
ولا یضمر فیه ولا یلزم ذکر الفاعل ویجوز اضافته الی الفاعل وقد
یضاف الی المفعول واعماله باللام قلیل فان کان مطلقا فالعمل
للفعل وان کان بدلا منه فوجهان المصدر مبتدا اسم الحدث ترکیب
اضافی خبر الجاری نعت الحدثدر علی الفعل الجاری یه متعلقدر وهو
مبتدا عایددر مصدره من الثلاثی بیان مصدردر بعض نسخه ده المجرد بیله
موصوفدر سماعی ای سماعی او مسموع خبر هودر ومن غیره قیاسی ای قیاسی

اوذو قياس
او مغيّنى معطوفدر ما قبلنه جمله اسميه يه وتجعل
معروف ومستتر فاعلى عايددر مصدره عمل معمول مطلق فعلا
مضاف اليه وضمير مصدره عايددر ماضيا حالدر فعله دن وتجزء
معطوف ماضيا نه اذا يا مجرده ظرف ايچوندر وعاملى يعلمدر ويا
شرط ايچون وجون محذوف اولور ما سبق قرينه سيله ولم يكن فعل
مجد مطلق ومستتر اسمى عايددر مصدره يه معمولكا خبرى مطلقا نفي
وجمله محلا مجروردر اضافتله ولا يتقدم فعل نفي استقبال معمولى على
عليه لا يتقدم يه متعلقدر وضميرلر مصدره عايددر وجمله معطوفدر
جمله متقدم يه ولا يتغير فعل نفي استقبال بناء مجهول ومستتر قايم
فاعلى عايددر معموله فيه اى فى المصدر لا يتغير يه متعلق وبو جمله معطوفدر
سابقه يه ولا يلزم فعل وفاعل ومفعول به وضمير عايددر مصدره ذكر
الفاعل لا يلزمدر بو جمله ده سابقه يه معطوفدر ويجوز مضارع معروف
اضافته فاعلى وضمير مصدره راجعدر الى الفاعل اضافته متعلق وقد
حرف تقليل يضاف مضارع مجهول ومستتر قايم مقام فاعل عايددر
مصدره الى المعمول يضاف يه متعلق واعماله اى المصدر باللام قليل
مبتدا وخبر وبا مع معناسنه درزمان كان اى المصدر مطلقا خبر كان در
فالعمل مبتدا للفعل خبر وجمله اسميه جزاء شرطدر وان كان بدل عنه
اى عن الفعل

من الفعل نحو جهان اعرابى سابقدن معلوم در محصلها تركيب المصدر جونكه
مصنف ديلديكه عمل مصدرى بيان ايليه محتاج اولدى تعريفنه وقسمنه
سماعى وقياسيدر ديو بيان ايلمكه پس مصدر بر صيغه اسمدركه
جارى اوله اول اسم كندى فعلى اوزره ومراد حدثدن غيريله قايم
بر معنادر ومراد كندى فعلى اوزرينه جارى اولمقدن اولدركه انك
فعلى اوله كه اول اسم مذكور اوله اول فعلى بيانيچون نوع جهتندن ويا
عدد جهتندن ننه كه ديرسن جلست جلوسًا وجلسةً وجلسةً ايدى
وُبلاله وو نكاله كه فعل اندن مشتق دكلدر مصدر اولماز اگرچه كه معمول
مطلقدر فلانى مجردن مصدر سماعيدر وعدد اوزانى اوتوز
ايكيه اير شيور ننه كه تصريف كتابلرنده مسطوردر ومذكوردر وغير ثلاثى
مجردن مصدر قياسيدر ننه كه تصريفده معلوم اولدى ومصدر معمول
مطلق اولمدعى وقت كندى فعلى عملنى ايلر يعنى ماضى وحال واستقبال
فعلنى نحو اعجبنى ضرب زيد عمرًا امس او الان او غدًا ومعمول مصدر
اوزرينه متقدم اولماز زيراكه مصدر عملدن آن مع الفعل تاويلنده در
وان حرف موصولدر وما بعدى منزله اجزاء جزءده در كلمه دن پس لايق
دكلدر كه مقدم اوله موصولات اسميه كبى ايدى ننه كه جايز دكلدركه
ديه سن اعجبنى عمرًا ان ضرب جايز دكلدر كه ديه سن اعجبنى عمرًا ضرب زيد

زیرا اکر بو اعجبنی ان ضرب زید عمراً اتا ویلنت دره ولا یضمر فیه یعنی مصدرده
فاعل اضمار اولنماز والا لازم کلور که مصدرک تثنیه وجمعندن فاعل
مضمر اوله واصح قیاسیله پس تثنیه وجمعنه اضمار فاعل ایچون ایکی
تثنیه وایکی جمع لازم کلور بری مصدر ایچون وبری فاعل ایچون وچونکه
فعلک تثنیه وجمع فاعل اعتباریله دکلدر نفس فعل اعتباریله دکل بو
محذور اندن لازم کلمز لکن بویله در اسم فاعل واسم مفعول وصفت
مشبهه حالی که انلک کندنه کوره بونلردن تثنیه وجمع صفتلرندن فاعله
راجعدر مصدرک خلافنجه که انک کندنه کوره تثنیه وجمع وار در غیره
کوره دکل معلوم اوله که مصدرک فاعلنی ذکر ایلمک لازم دکلدر نتکه
اعجبنی ضرب زیدا دیرسن پس اکر ذکر فاعل لازم اولیدی مصدرده
اضمار لازم اولوردی شول وقت که ضمیره مسند اولور ودخی
مصدری کندی فاعلنه اضافت • جایزدر واستعماله جوقدر پس
فاعلی لفظا مجرور اولور ومفعول مذکور اولورسه منصوب اولور
نحو اعجبنی ضرب زید عمراً وکاه اولور که مصدری مفعوله اضافت
ایدرلر پس فاعل مذکور اولورسه مرفوع اولور واعماله باللام
قلیل یعنی عمل مصدر اوچ وجه اوزره در بریسی اولدر که منونا
اوله وکندی فعل عملنی ایلیه نحو اعجبنی ضربٌ زیدٌ عمراً وبو عمل مصدرده

اصلدر

اصلدر یعنی منون عمل ایلمک واکنجیسی مضاف اولمقدر فاعله ویا مفعوله
واول بر معمول حالی اوزره قالور نحو اعجبنی ضربُ زید عمراً واعجبنی
ضرب زید عمرو وبو وجه اوزره عمل اولکیدن اقلدر بونکیچون ذکر
اضافه دیدی وتجوز اضافته الی المفعول اوجنجیسی معرف باللام
مصدردر که فعل عملنی ایلر نته که نظم در بیت ضَعیفُ النکایة اعداءَه
یخالُ الفِرارَ یراخی الاجل ه اعداءه منصوبدر که مفعول النکایةدر
مصدردر وبو وجه اوزره عمل استعمالده قلت اوزره در قلیل
متعقدر زیرا که عملده مصدر آن مع الفعل ماولدر ودخول
لام تعریف آن مع الفعله جایز دکلدر لکن چونکه مصدر اسم صونیله
اولور ادخال لام قلنله جایز در بودر مصدرک عملده حالی مفعول
مطلق اولمدیغی وقت اما هر کاه مفعول مطلق اوله اکر فعلدن
بدل اولمازسه عمل فعلکدر مصدرک دکلدر کرک فعل مذکور اوله نحو
ضربت ضرباً زیدا وکرک مذکور اولمیه لفظا نحو ضرباً زیدا شول
مقامده که مخاطب متوجه ضرب اوله ای اضرب ضرباً زیدا واکر
مفعول مطلق فعلدن بدل اولورسه نحو سقیا زیدا اندن ایکی وجه
جایز در بریسی عمل فعلک اولمقدر که اصلدر عمل ده ایکنجیسی مفعول
مطلقک اولمقدر زیرا فعلدن بدلدر وانک قایم مقامدر اسم فاعل

وتجوز اضافته ح باخصوص سنک فاعله یعنی مفعولنه
اضافتدن زیاده در یعنی
اضافته ح

ما اشتق من فعل لمن قام به بمعنى الحدوث وصيغته من الثلاثي المجرد
على فاعل ومن غيره على صيغة المضارع بميم مضمومة وكسر ما قبل الآخر
نحو مخرج ومستخرج ويعمل عمل فعله بشرط معنى الحال او الاستقبال و
الاعتماد على صاحبه او الهمزة او ما فان كان للماضي وجبت
الاضافة معنى خلافا للكسائي وان كان معمول آخر فبفعل مقدر
فان دخلت اللام استوى الجميع وما وضع منه للمبالغة كضراب
وضروب ومضراب وعليم وحذر مثله والمثنى والمجموع مثله ويجوز
حذف النون مع العمل والتعريف تخفيفا اسم الفاعل مبتدا [illegible]
ما اسم موصول اى الاسم الذى ويا موصوف اى اسم اشتق ما منى
مجهول ومستتر قايم مقام فاعل عايددر مايه من فعل اشتقيه
متعلق لمن قام به جار مجرور بله كنه اكا متعلقدر قام ده ضمير فعله
راجعدر وبه ده من كلمه سنه بمعنى الحدوث مقدره وبو جمله متعلق
ويا حالدر اشتق ضميرندن اى حال كون ذلك المشتق بمعنى الحدوث
وبو جمله صله وصفتدر مايه وموصول صله سيله ويا موصوف صفتيله
جر مبتدادر وصيغته مبتدا اى صيغة الفاعل من حرف بيانيه الثلاثي
مجرور در انكله المجرد نعت ثلاثي على فاعل قايم مقام خبر اى صيغته
من الثلاثي المجرد يجئ على وزن فاعل ومن غيره اى غير الثلاثي المجرد على
صيغة

على صيغة المضارع معطوفدر من الثلاثي قولنه بميم متعلقدر على
صيغة المضارع متعلق اولدغنه مضمومة نعت مصدردر وكسر معطوفدر
بميه ما قبل الآخر اى كسر الحرف الذى ثبت قبل الآخر او حرف
ثبت قبل الآخر بس ما موصوله در ويا موصوفه نحو معلوم مخرج
مضاف اليه ومستخرج اكا معطوف ويعمل اسم الفاعل عمل فعله ظاهر
بشرط معنى الحال يعمل يه متعلق او الاستقبال والاعتماد معطوفلردر
الحال به على صاحبه يه اعتماده متعلق وضمير اسم فاعله راجعدر او
الهمزة او ما معطوفلردر صاحبه يه فان كان اى اسم الفاعل للماضي
جمله شرطيه وجبت الاضافة جمله جزائيه معنى تميز اى وجبت اضافته
الى معموله من حيث المعنى لا من حيث اللفظ يا خود نعتدر مقدره كه
مفعول مطلقدر اى من حيث الاضافة معنويه خلافا مفعول
مطلق للكسائي اكا متعلق اى خالف هذا القول خلاف القول الكسائي
فانه يجوز اعماله بمعنى الماضي ويا نعتدر مفعول مطلقه اى وجبت الاضافة
وجوبا مخالفا له وان حرف شرط كان فعل شرط معمول اسم آخر نعت
معمولدر وضمير محذوفدر اى فان كان له معمول آخر وجايزدر كه تام
اوله ثبت معناسنه فبفعل مقدر جمله اسميه تقديرا جزاء شرط واقعدر
انكيچون اوكنه فا داخل اولدى تقديرى فهو معمول بفعل مقدر فان
دخلت

اللام استوی الجمع اعرابی ظاهردر وما موصول ویا موصوفه
ماضی مجهول ومستتر قایم مقام فاعل عائددر مایه منه ای من الرجال
مائی بیاندر للمبالغة وضع یه متعلق وبو جمله صله ویا صفتدر مایه ویوجمله
صله سیله ویا موصوف صفتیله مبتدا کضراب مبتدأ محذوفه خبردر وضروب
ومضراب وعلیم وحذر معطوفلردر اکا مثله خبر مبتدادر والمثنی
مبتدا والمجموع اکا معطوف مثله خبر مبتدادر مثله لفظنده ضمیر ایکی
یرده بیله فاعلدر راجعدر ویجوز مضارع معروف حذف النون
فاعل یجوزدر وترکیب اضافی مع العمل یجوزه متعلق والتعریف
العمل معطوف تخفیفا مفعول له وعاملی حذف النوندر که مضاف قدر
مفعوله وفاعلی متروکدر محصول ترکیب اسم الفاعل چونکه ویلدیکه
اسم فاعلک عملنی بیان ایلیه محتاج اولدی تعریفنه ومصادرندن
صیغه سی نیجه اولدیغنی بیان ایلیکه پس بووجهدندر دیدیکه اسم فاعل
شول اسمدرکه مشتق اوله برفعلدن یعنی مصدردنکه اصطلاحده
اکا حدث دیدلر یعنی برکیمسه ایچون مشتق اولهکه اول فعل انکله
قایم اوله حدوث معناسنه ما اشتق من فعل شاملدر جمیع اسمایه که
مصادردن مشتقدر ولمن قام به قیدیله اسم مفعول خارج قالدی
وبمعنی الحدوث قیدیله صفت مشبهه وافعل تفضیل خارج قالدیکه
بونلر

فالدیکه بونلر ثبوته دلالت ایدرلر وصیغه اسم فاعل ثلاثی مجرددن فاعل
وزنی اوزره اولور ضارب وقاتل وماشی واکل کبی وهرنسنه که ثلاثی
مجرد مصادرندن مشتق اوله لمن قام به الفعل وفاعل وزنی اوزره
اولمیه اول اسم فاعل اولماز بلکه صفت مشبهه یا افعل تفضیل یا مبالغه
صیغه سیدر حسن واحسن من زید ومضراب کبی وصیغه اسم فاعل
غیر ثلاثی مجرددن فعل مضارع معلوم صیغه سی اوزره در اول
بابدن یعنی قنغی بابدن که اسم فاعل اخذ ایدرلر حرف مضارعت
یرینه میم مضمومه وضع ایلمکله کرک حرف مضارعت مضموم
اولورسه واخرینک ما قبلی مکسور اولورکه مضارعک اول
حرفی مکسور اولسون کرک اولماسون نتهکه صرف کتابلرنده
مکتوبدر ویعمل عمل فعله یعنی اسم فاعل کندی مشتق اولدیغی فعلک
عملنی ایلر کرک لازم اوله وکرک متعدی لیکن انک عملنده شرطی
حال ویا استقبال معناسنه اولمقدر بصریلر مذهبنده نحو زید ضارب
غلامه عمرا الان او غدا کبی بونک کبیدر عملنده شرطی کندی صاحبنه
اعتماد ایلمک کرک مبتدا ویا موصوف ویا ذو الحال کبی ویا همزه
استفهامه ویا ماء نافیه یه نحو اقائم زید واقایم الزیدان وماقایم
زید وماقایم الزیدان واسم فاعلک ذکر اولان وجه اوزره عملنک

سببی اولدرکه کندی بابندن مضارع معلوم موافق اولمغله
وزنده واصل معناده واحتمال زمانی حال واستقبالدر پس
اکر ماضی معناسنه اولورسه عمل ایلمز یعنی فاعل ظاهری مرفوع ایلمز
ومفعولی منصوب ایلمز زیرا بو تقدیرجه معنی جهتنجه موافق فعل
ماضیدر ولفظ جهتنجه فعل مضارعه موافقدر ایدی هیچ برینه تمام
وشابهتی بولنماز پس هیچ برینک عملنی ایلمز بلکه واجبدرکه
انی اضافت معنوی لفظه مضاف ایلرلر اول نسنه یه که حال
واستقبال معناسنه اولدیغی وقت انکله منصوب اولوردی
وکسائی مذهبی بودرکه اسم فاعل ماضی معناسنه عمل ایلر پس
بو تقدیرجه اضافتی لفظی اولور انک قتنده واکر اول صورتده که
اسم فاعل ماضی معناسنه در ومضاف اولمشدر مذکور معموله آنده
غیری منصوب معمول واقع اولورسه نحو زید معطی عمرو درهما امس
اول معمول اسم فاعلله منصوب اولماز جمهور قتنده بلکه بر فعل مقدرله
منصوب اولور تقدیری اعطاه درهما وهر کاه که اسم فاعله
الف ولام داخل اوله مطلقا عمل ایلر ماضی واستقبال معناسنه
زیراکه اسم فاعل بو تقدیرجه صلهٔ موصوله اولور ومعنی جهتنجه
فعلدر اکرچه صورتا اسمدر وماوضع منه للمبالغة یعنی اسم فاعلک
مبالغه

مبالغه ایچون موضوع اولان صیغه لری اسم فاعل حکمنده در عملده
وشرط عملده نحو زید ضراب عمرا الآن او غدا وما الضراب عمرا
الآن او غدا او امس زیرا فعل مضارع معلومه مشابهت
اکرچه فوت اولدی لیکن معناده مبالغه انک قایم مقامیدر
عمل دخی اول اسلوب اوزره باقی قالور واسم فاعلک
تثنیه سی وجمعی عملده وشرط عملده مفرد صیغه سی کبیدر نحو
الزیدان ضاربان عمرا الآن او غدا والضاربان عمرا الآن
او غدا او امس جمعک حالی دخی بویله در نحو الزیدون ضاربون
عمرا الآن او غدا او امس والضاربون عمرا الآن او غدا او امس
وهر کاه که مثنی ومجموع معرف باللام اوله وما بعدلری منصوب
ایسه جایزدرکه نونلری یعنی تخفیفا حذف ایده لر نته که قول
شاعرده واقعدر بیت الحافظوا عورة العشیرة ۝
لا یاتیهم من ورائهم نطف ۝ اصلی الحافظون ایدی نونی تخفیفا
حذف اولندی وبو حذفه ارتکابک سببی اولدرکه الف ولام
موصولدر وصله در عمل واسطه سیله اول منصوب بر طول بولدی اولکن
حذفی مناسبدر اسم المفعول ما اشتق من فعل لمن وقع علیه وصیغته
من الثلاثی علی مفعول کمضروب ومن غیره علی صیغة اسم الفاعل

بفتح ما قبل الآخر نحو مخرج ومستخرج وامره في العمل والاشتراط كامر اسم الفاعل
نحو زيد معطى غلامه درهما اسم المفعول ما اشتق من فعل لمن وقع عليه
وصيغته من الثلاثي على مفعول ومن غيره على صيغة اسم الفاعل
ما قبل الآخر اعرابه اسم الفاعل ما اشتق اه كبيده وامره
مبتدا في العمل مقدره متعلق والاشتراط اكا معطوف كامر اسم الفاعل
خبر تشبيه الكاف محلا مرفوع در اكر شكل معناسنه تقدير اوله تقديري
وامره شبيه بامر اسم الفاعل في العمل والاشتراط وجائز دركه
محلا منصوب اوله يكون اضماريله تقديري وامر اسم المفعول
يكون مثل امر اسم الفاعل في العمل والاشتراط نحو معلوم زيد مقدرا
معطى جرى غلامه قايم مقام فاعل درهما مفعول به وجملة
محلا مجرور مضاف اليه **محصول** تركيب / اسم المفعول يعني اسم مفعول
بر اسمدر كه مشتق اوله بر فعلدن يعني مصدردن شول كيمسنه يه كه
فعل انك اوزرينه در مجبوب ومضروب كبي اما غير ثلاثيدن
اول بابك اسم فاعلي صيغه سي اوزرينه در اخرك ما قبلنك
فتحي ايله محصل كلام بودر كم اسم فاعل غير ثلاثي مجرددن هر بابك
مضارع معلومي صيغه سي اوزرينه در حرف مضارعت يرينه
ميم مضمومه وضع ايلكله واخرينك ما قبلني مكسور ايلكله نته كه
سابق

سابق اولدی اما اسم مفعول غير ثلاثي مجرددن اسم فاعل كبيدر اخرينك
ما قبلي مفتوح اولمغله واسم مفعولك حالي عملده وشرط عملده اسم
فاعلك حالي كبيدر ايدي جمهور قتنده كيدر كه حال ويا استقبال
معناسنده اوله وصاحبنه اعتماد ايليه ويا همزه يه ويا حرف نفيه
وهر كاه كه معرف باللام اوله ماضي معناسنده ده عمل ايدر بس اسم
مفعول قائم مقام فاعلي رفع ايدر واكر ايكنجي بر مفعول دخي
اولور ايسه نصبي اوزره باقي قالور نته كه ويرلسن زيد معطى
غلامه درهما الصفة المشبهة لصيغة اسم الفاعل على حسب
السماع كحسن وصعب وشديد وتعمل عمل فعلها مطلقا وتقسيم
مسائلها ان تكون باللام او مجردة عنها ومعمولها مضافا او باللام
او مجردا عنهما فهي ستة والمعمول في كل واحد منها مرفوع ومنصوب
ومجرور صارت ثمانية عشر فالرفع على الفاعلية والنصب على التشبيه
بالمفعول في المعرفة وعلى التمييز في النكرة والجر على الاضافة الصفة
مبتدا المشبهة صفتي ما موصول ويا موصوف اشتق ماضي مجهول
من فعل اكا متعلق لازم نعت فعلدر لمن اشتق به متعلق قام
ماضي معلوم ومستتر فاعلي عايددر فعله به قامه يه متعلق وخبر
منه راجعدر على معنى الثبوت قامه يه متعلق على حسب السماع

ما اشتق من فعل لازم لمن قام به
على معنى الثبوت
شرح الفوائد

وصیغتها مبتدا مخالفة خبر مبتدا لصیغة اسم الفاعل مخالفة متعلق
علی حسب السماع بوده اکا متعلق و یا خبر بعد الخبر در کائنة علی
قدر السماع من الواضع کحسن خبر مبتدا محذوف وصعب
شدید اکا معطوفلردر و تعمل مضارع معلوم عمل مصدر نوعی مفعول
مضافالیه و ضمیر صفته راجعدر مطلقا حالدر فعلها دن که معنا
جهتندن فاعل دردیرا عمل مصدردر فاعل مضاف و جائزدر که
مصدر محذوفه صفت اوله عملا مطلقا و یا مفعول مطلق اوله
ای اطلق اطلاقا و تقسیم مبتدا مسائلها ای الصفة مضاف الیه
ان تکون تاویل مفرده در ان حرفیله الصفة اسمی باللام مقترنة
متعلق خبری ای الصفة المتصلة باللام او مقترنة بها او معرفة
بها و جمله خبر مبتدادر و مجردة معطوفدر باللام و معمولها مضافا
معطوفدر اسمیله خبرلیه کان یه او باللام مضافا معطوفدر
ای متصلا او مقرونا باللام او مجردا معطوفدر ماقبلنه عنهما
ای عن الاضافة واللام فهذه مبتدا ستة خبری والمعمول مبتدا
فی کل واحد منها ای من الستة مقدرة متعلق و با مذکوره
مرفوع خبر مبتدادر و منصوب و مجرور اکا معطوف صار
اضوات کان دندر جمله مستأنفه درکویا که سائل سؤال
ایلدیکه

ایلدیکه نقدر اولدی جواب ویردیکه صارت کذا ستة اسمی وثمانیة
عشر خبری و تعبیری محذوفدر و جمله خبر مبتدا محذوفدر تقدیری
وهی ای الستة المذکورة بضربها فی هذه الثلثة صارت ثمانیة
عشر وجها و جائزدر که جزاء شرط مقدر اوله تقدیری فاذا ضربت
تلک الستة المذکورة فی هذه الثلثة صارت ثمانیة عشر
فما فارفع مبتدا فا حرف تفسیر علی الفاعلیة خبری و انصب
معطوفدر رفعه مبتدا علی التشبیه علی الفاعلیة خبری کبیدر
بالمفعول نشبهه متعلق فی المعرفة بوده اکا متعلق و علی
التمییز معطوفدر علی التشبیه یه فی النکرة تمییز متعلقدر والجر
علی الاضافة مبتدا و خبر بابق کبیدر محصول ترکیب الصفة المشبهة
یعنی صفت مشبهه بر اسمدر که مشتق اوله فعل لازمدن یعنی مصدر
لازمدن شمول کیمه ایچون که فعل انکله قائمدر ثبوت معناسنه
حدوث معناسنه دکل اسم فاعل کبی ایدی ضیقدر اولان
نسنه یه دیرلر اما ضائق اول نسنه یه دیرلر که طاری اوله آنده یکی
بیدا اولمش اوله بونک کبیدر حسن و حاسن وصیغه صفة
مشبهه اسم فاعل صیغه سنه مخالفدر بونک برله که ایکیسی بیله
شریکدر اول ایکی نسنه یه اسم اولمقده که معناء مصدر انکله قائمدر

وافراد وتثنيه وجمع وتذكير وتانيث اولمق بو جهتدن بوكا صفت
مشبهه ديمشلردر يعني مشبهه در اسم فاعله وصيغه لري اسم فاعل
واسم مفعول صيغه لري مخالفلر كه سماعيدر وانلرك قياسيدر
نته كه سابق اولدي وصفت مشبهه كندي فعلي عملني ايدر سيما
حسن حسن عملني ايدر وبونك عملي زمان حال واستقبال
مشروط دكلدر زيرا بو ثبوت معناسنه در حدوث معناسنه دكلدر
اندن زمان اعتباري اولمز اما صاحبنه اعتماد وياهمزه يه وحرف نفيه
عملنه شرطدر وتعميم مسائلي اولدر كه صفت مشبهه يا لاملي معرف
اوله ويالامدن مجرد اوله وايكي تقديرجه بيله معمولي يا مرفوع اولور
يا منصوب يا مجرور وچون اوچي البته ضرب ايليه سن اون سكز
صورت حاصل اولور پس معمولك رفعي فاعليتله در نحو الحسن وجهه
ونصب اكر معرفه ايسه معمول مفعوله مشابهتله در مفعوليتله دكل
زيرا لازم مفعول آلماز نحو الحسن وجهه واكر معمول نكره ايسه نصبي تميزيتله در
نحو الحسن وجها وجري اضافتله در حسن الوجه كبي وتفصيلها حسن وجهه
ثلثة وكذلك حسن الوجه حسن وجه لحسن وجهه الحسن الوجه الحسن
وجه اثنان منها ممتنعان الحسن وجهه الحسن وجه واختلف
في حسن وجهه والبواقي ما كان فيه ضمير واحد احسن وما كان

فيه ضميران حسن وما لا ضمير فيه قبيح ومتى رفعت بها فلا ضمير فيها
فهي كالفعل والا ففيها ضمير موصوف فتونث وتثنى وتجمع واسما
الفاعل والمفعول غير المتعديين مثل الصفة فيما ذكر وتفصيلها
مبتدا حسن وجهه خبري ثلثة مبتدا محذوفك خبريدر اي حسن
ثلثة اوجه من الاعراب وكذلك اي مثل ذلك في الاوجه
الثلثة مبتدا حسن الوجه حسن وجه لحسن وجهه لحسن الوجه
الحسن وجه خبر بعد الخبرلردر وجايزدركه مثالك هربري مبتدا
اوله وكذلك هربرندن مقدم خبر اوله وجايزدركه حسن الوجهه يه
خبر اوله وباقيسنه بونك قرينه سيله بربر خبر تقدير اوله اثنان مبتدا
منها صفتي ممتنعان خبري الحسن وجهه معطوفدر حذف عاطفله
ويا خبر بعد الخبردر واختلف دير ماضي مجهول في حسن وجهه
جار مع المجرور قايم مقام فاعل اختلفدر والبواقي مبتدا اما
موصول كان فيه ضمير واحد صله سي وفيه ضميري عايددر مايه موصول
صله سيله نعت بواقيدر اي البواقي التي كان فيها ضمير واحد ويا
بدل بعضدر احسن خبر مبتدا ويا مبتداء ثانيدر ومبتدا ثاني
خبر مبتدا اولدر ورابط محذوفدر وما كان فيه ضميران حسن
مبتدا وخبر معطوفدر ما كان سابقه يه وما لا ضمير فيه قبيح اعرابي

سابق کبیدر واکا معطوف دردمتی کلمه‌سی شرط رفعت فعل شرطدر
ای بالصفة رفعت به متعلق فلا ضمیر فیها ای فی الصفة جمله اسمیه
جزا شرط واقعدر انکیچون اولنه فا داخل اولدی فهی مبتدا کالفعل
خبری جمله اسمیه بدلدر فلا ضمیر فیهادن وما بعلیله در متی رفعت بها
فلا ضمیر فیها به لانها کالفعل دیمکدر زیرا فعل تجاوز کندی برده حکمه
بر اسمی فاعلیتله رفع ایلسه انده ضمیر اولمازسن اکا بکر زید اکی
کبیدر والا ای ان لا ترفع بها جمله شرطیه ففیها ضمیر الموصوف جمله
اسمیه جزء ومبتدادن جزاء شرط واقعدر فتونث یعنی مضارع
مجهول ومستتر قایم مقام فاعل عایددر صفته وتثنی وتجمع انکی
کبیدر اعرابدن واسما مبتدا الفاعل مضاف الیه والمفعول اکا
معطوف بعضی نسخه‌ده اسم الفاعل دوشمش افرادله خبرنفت
فاعل مفعولدر ویا بدلدر انلردن المتعدیین مجروردر اضافتله
مثل الصفة خبر مبتدا فی حرف جر ما موصول ذکر صله‌سی موصول
صله‌سیله محلا مجرور بیان وجه مماثله‌در فقد بر محصول ترکیب
وتفصیلها یعنی تفصیل وجوه صفة مشبهه اولدر که دیرسن حسنٌ
وجهه صفت مجرد ومعمول مضاف وفاعلیتله مرفوع وحسنٌ
وجهه مفعول مشابهتله منصوب وحسن وجهه اضافتله
مجرور

مجرور کنه بونک کبی دیرسن حسن الوجه صفت مجرد ومعمول
لامله معرف حسنٌ الوجهَ مفعول مشابهتله منصوب حسن الوجه
اضافتله مجروردر حاصلی هر صورت اوج اعرابله معرب
اولورکنه بونک کبی دیرسن حسنٌ وجهٌ صفت ومعمول مجرد
وفاعلیتله مرفوع حسنٌ وجهًا تمییزلغله منصوب حسن وجهٍ اضافتله
مجرور کنه بونک کبی دیرسن الحسن وجهه صفت لامله معرف
ومعمول مضاف وفاعلیتله مرفوع الحسن وجهَه مفعول مشابهتله
منصوب الحسن وجهه اضافتله مجرور کنه بونک کبی دیرسن
الحسنُ الوجهُ ایکیسی معرفدر لامله ومعمول فاعلیتله مرفوع
الحسنُ الوجهَ مفعول مشابهتله منصوب الحسن الوجه اضافتله
مجرور کنه بونک کبی دیرسن الحسنُ وجهٌ صفت لامله معرف ومعمول
مجرد وفاعلیتله مرفوع الحسن وجهًا تمییزلغله منصوب الحسن وجهٍ
اضافتله مجرور مجموع اشکال اون سکز اولدی ایکی وجهی
ممتنعدر بریسی الحسن وجهه اضافتله زیرا بو اضافت لفظیه
تخفیف یوقدر وبریسی الحسن وجه‌در زیرا که صورتا اضافت
معرفه الی النکره‌در وبر وجهی مختلف فیه‌در یعنی حسن وجهه
بعضیلر دیدیلر که ممتنعدر زیرا که اضافت شیئ الی نفسه‌در زیرا

حسن عینی وجهدر که اکا مضاف اولمشدر و بعضیلر دیدیلر که حسن
الحمد وجهدن پس اضافت عام الی الخاص اولور نفس زید و کل
القوم کبی صحیح بو سوزدر و اول که مذکوردر وجهدن باقی
قالدی هر شکل که انده بر ضمیر در احسندر زیرا که مقصود حاصلدر
و کلامده زیاده یوقدر و اول طقوز وجهدر و هر شکل که انده
ایکی ضمیر در حسندر زیرا که مقصود حاصلدر لکن زیادهلی واردر
ایکی شکلدر و هر شکل که ضمیردن خالیدر قبیحدر زیرا که مقصود اولان
مذکور دکلدر و اول دورت شکلدر و ضابطه حال ضمیری بیلمک
اولدر که بر ضمیر که معمول صفتده در اول بارزدر وجهده معمول
موجود میدر دکلمیدر اما صفتده اولان ضمیر مستتر اولدیغی
انده نوع خفا واردر پس انی بیلمک طریقی بودر که اکر صفت
ما بعدنی رفع ایدرسه انده هیچ ضمیر اولماز ایدی انک کبی
فعل حکمیدر پس تذکیر و تأنیثی فاعل جهتنه رعایت اولنور اما تثنیه
و جمعی رعایت اولماز فعل کبی و هر کاه که صفت ما بعدنی رفع
ایلمز ایسه کرک ما بعدنی منصوب اولسون و کرک مجرور صفتده بر ضمیر
اولور موصوفنه راجع پس تذکیر و تأنیث و افراد و تثنیه و جمع
رعایت اولنور موصوفنه مطابق و اسما الفاعل والمفعول

یعنی

یعنی اسم فاعل که معمول به متعدی اولمیا یعنی فعل لازمدن مشتق
اوله قایم و نایم کبی و اسم مفعول که معمول به متعدی اولمیه یعنی
بر فعلدن مشتق اوله که بر مفعوله تعدیه ایتمیه بو تقدیرجه اول
مفعول قایم مقام فاعل اولور و انک منصوب مفعولی اولماز
مضروب کبی ایدی بونک کبی اسم فاعل و اسم مفعول صفت مشبهه
کبیدر مذکور اولان احوالده اون سکز اشکالده یعنی ایکیسی
ممتنعدر و بریسی مختلف فیه و طقوزی احسن و ایکیسی حسن
و دوردی قبیحدر کنته که معلوم اولدی پس بو بله دیرسن زید قایم
ابوه و قایم ابیه بو اوچ مسئله در بریسی احسن و بریسی حسن
و بریسی مختلف فیهدر و بو قیاس اوزره در آخره وارنجه یعنی
مذکور اسم فاعلک معمولنی فاعلیتله مرفوع ایدرلر و منصوب ایدرلر
معرفه ده مفعوله مشابهتله و نکره ده تمییزلغله و مجرور ایدرلر اضافتله
کذا بو بله اسم مفعول مذکورک معمولنی مرفوع ایدرلر معرفه ده
مفعوله مشابهتله و نکره ده تمییزلغله و مجرور ایدرلر اضافتله
بو مسایل ایکی مفعوله و یا زیاده یه متعدی اولان اسم فاعلده
و اسم مفعولده جاری دکلدر زیرا که موجب التباس اولور مثلا
هرکاه که دیرسن زید ضارب ابیه معلوم دکلدر که اب فاعل

ضربدر که اسم فاعلی اکا اضافت ایلمشدر یا مفعول ضربیدر که
ضاربی اکا اضافت ایلمشدر کنه بونک کبی اکر دیرسک زید
معطی ابیه معلوم اولماز که اب قایم مقام معطادر که اکا
اضافت ایلمشدر یوقسه مفعول ثانیدر که اکا اضافت ایلمشدر
پس بونک کبی اسم فاعلک واسم مفعولک اضافتی و معمولی
ما بهتله ویا تمیزلغله نصب موجب التباسدر پس جایز دکلدر
اما بونک خلافنجه در بر اسم فاعلکه مفعول ثانیسی اولیه واسم
مفعولکه مفعول ثانیسی اولمیه اندن التباس اولماز پس بو
مسائل ذکر اولنان وجه اوزره مذکور فاعلک و مفعولک جایز
اولماز اسم التفضیل ما اشتق من فعل لموصوف بزیادة علی
غیره توصل الیه بمثل هو اشد منه استخراجا و بیاضا وعمی ذکاء
للفاعل و قد جاء للمفعول نحو اعذر والوم واشغل واشهر
و تستعمل علی احد ثلثة اوجه مضافا او بمن او معرفا باللام
اسم التفضیل مبتدا ما موصول اشتق ماضی مجهول و مستتر
قایم مقام فاعلی عایددر مایه من فعل اشتق به متعلق لموصوف
کذلک بزیادة لموصوف متعلق علی غیره بوده زیادة متعلق
ای بغیر الموصوف و جمله صله در مایه موصول صله سیله خبر
مبتدا

مبتدادر و هو مبتدا عایددر اسم تفضیله افعل خبری و شرط مبتدا ان یبنی
مضارع مجهول تأویل مفردده و مستتر قایم مقام فاعلی عایددر
اسم تفضیله من ثلاثی اکا متعلق مجرد نعتی لیمکن مضارع معروف
منصوبدر لام کی ایله یبنا یه متعلق و مستتر فاعلی عایددر بنایه
فکما مذکوردر یبنی قرینه سیله لیس فعل ناقص و مستتر اسمی بلون
خبری ولا عیب اکا معطوف و جمله نعت ثلاثیدر لانه منهما
ای من اللون والعیب افعل لغیره ای لغیر التفضیل جار مجروریله
لیس یه متعلق نحو خبر مبتدا محذوف زید مبتدا افضل الناس
خبر و جمله محلا مجروردر اضافتله فان حرف شرط قصد ماضی
مجهول فعل شرط غیره ای غیر الثلاثی قایم مقام فاعلیدر و قصدک
توصل ماضی مجهول الیه ای الی غیر الثلاثی او الی المقصود قایم
مقام فاعل توصل در بمثل توصل یه متعلق هو مبتدا اشد خبری
منه اشد یه متعلق استخراجا تمییز و جمله محل جرده در اضافتله
توصل اه جزا فان قصدر و بیاضا معطوفدر ما قبلنه و عمی
کذلک و کذلک و قد جاء ای اسم تفضیل مبتدا للفاعل خبری
و قد حرف تعلیل جاء ماضی معروف و مستتر فاعلی عایددر
اسم تفضیله للمفعول جاء یه متعلق نحو معلوم اعذر مضاف الیه

واكوم اكا معطوف واشغل واشهر كذلك ويستعمل مضارع
مجهول ومستتر قايم مقام فاعلی عايددر اسم تفضيله على احد ثلثة
اوجه يستعمل به متعلق مضافا بدلدر على احد ثلثة اوجه دن
اى يستعمل مضافا وجايزدركه مقدر يكون به جر اوله اى اما
بان يكون مضافا ديمك اوله واو حرف عطف بمعنى مقدر
متعلق اى متصلا بمن معطوفدر ما قبلنه او معرفا باللام بودخى
ما قبلنه بوده ما قبلنه معطوفدر محصول تركيب چونكه ديرلركه
فاعليت ومفعوليت معنالرندن ارتعلق وزياده لك
بنا ايدرلر بونى بيان ايچون برمخصوص صيغه وضع ايلديلر افعل
وزنى اوزره غالبا واننك مشتقاتندن والكا اسم تفضيل وافعل
تفضيل آدقودیلر غالبا ديدك زيرا بعضى افعل صيغه سندن
اخراج ايلمشلردر مثلا خير منك وشر منه كبى كه اصلنده اخير واشر
ايدى تعبير ايدوب خير وشر ديديلر پس اسم تفضيل مصدردن
مشتق براسمدر فاعليتده ويا مفعوليتده غيرى اوزرينه زياده ايله
موصوفدر وشرطى ثلاثى مجردن بنا اولمقدر تاكم اندن صيغه
افعل وضع ايلمك ممكن اوله واكر ثلاثيدن اولميوب غيريدن
بنا ايلمه لر ايسه حرفنى حذف ايلمك لازم كلوردى صيغه افعل
وضع

وضع ايلمكچون بو تقديرجه التباس لازم كلوردى مثلا اكر استخراجدن
ودحرجدن اسم تفضيل بنا ايلمك دیلسه لر وهيچ حرف حذف
ايلمسه لر بو صيغه متصور اولمازانلردن واكر حذف ايلسه لر واستخراجدن
اخرج ديه لر ودحرجدن ادحر ديه لر وما اخرج ديه لر معلوم
اولماز كه اخرجك معناسى خروجده زياده لكدر ويا استخراجده
ومعنى ادحر دحورده زياده لكدر يوقسه دحراجده مى ومعنى
اخرج دحرجده زياده لكمدر يوقسه خرجده مى دخى اسم تفضيلدن
شرط الوان وعيوبدن اولمقدر زيراكه الوان وعيوبدن افعل
صفت مشبهه دركه انده زياده لك يوقدر پس اكر اندن افعل تفضيل
بنا ايلسه لر التباس لازم كلوردى ايدى معلوم اولمازدى احمر واصغر
حمرتده وصغرتده ارتعلقمیدر يوقسه قزل وصارى ديمكميدر كذلك
كبى اعور واعمى ديمك معلوم اولمازدى كه عيبده زياده لكمى
مراددر يوقسه عيب كندومى وهر كاه كه ثلاثيدن غيريده والوان
وعيوبده زياده لك بيان ايلمك ايسته سك اشد لفظى واننك
مثليله توصل ايلمك كرك واول باننك مصدرى تميز ايلمك
ايلمك كرك وبويله ديمك كرك هو اشد منك استخراجا ودحرجة
وصفرة وعمى وعورا ودحرجة وغيريدى وقياس اسم تفضيلده فاعل نيچون

بنا اولمقدر زيرا كه حال فاعلی بيان ايدر و فاعل مفعولدن اكثردر
وكاه اولور كه مفعول ايچوندر اولور نحو اعذر والوم واشغل
واشهر واعرف ونظايری واسم تفضيل اوچ وجهك بريله
مستعملدر يا مضاف ويا من حرفيله ويا لاميله معرف بو اوچ وجهك
برينی انكچون التزام ايلمشلردر كه مفضل عليه معلوم اوله زيرا كاه كه
من حرفيله مستعمل اولور اول ابتدائيه اولور وما بعدی مفضل
عليه زيد افضل من عمرو كبی وكاه كه لاميله معرف مستعمل اوله
اول لام عهد اولور ومفضل عليه تبعيتيله معهود اولور زيد الافضل
ای هو ذلك الافضل الذی علم افضليته وچون افضليت
معلوم ومعهود اوله مفضل عليه انك تبعيتيله معهود اولور
وهر كاه كه مضافك معناء مشهوری تخصيص اوله مضاف اليه
اوزرينه مفضل عليه اولان مضاف اليه مذكور اولور وبو وجوه ثلثه دن
ايكيسی بر يرده جمع اولماز زيد الافضل من عمرو ديمز زيرا كه بو ايكی
وجهك بريسی لغو اولور ترك وجوه ثلثه ده جايزدر كلديكی
خدا قولنده يعلم السر واخفی ده من مقدردر ای اخفی من السر ديمكدر
فاذا اضيف فله معنيان احدهما وهو الاكثر ان تقصد به
الزيادة علی من اضيف اليه فيشترط ان يكون منهم مثل زيد افضل
الناس

الناس فلا يجوز يوسف احسن اخوته لخروجه عنهم باضافتهم اليه والثانی
ان تقصد زيادة مطلقة ويضاف للتوضيح فيجوز يوسف احسن
اخوته ويجوز فی الاول الافراد والمطابقة لمن جعله واما الثانی
والمعرف باللام فلا بد من المطابقة والذی بمن مفرد مذكر لا غير
فلا يجوز الافضل من عمرو ولا زيد افضل الا ان يعلم فاذا اضيف ای
اسم التفضيل جمله شرطيه فله ای لاسم التفضيل جملة شرطيه جزائيه معنيان
جمله جزائيه خبر ومبتدادن احدهما مبتدا وهو مبتدا ثانی عائددر
اكا الاكثر خبر مبتداء ثانی وبو جمله معترضه در مبتدا وخبر بيننده
خبر ان تقصد به ده ضمير اسم تفضيله راجعدر الزيادة قايم مقام فاعل
علی من زياده يه متعلق اضيف ماضی مجهول اليه اكا متعلق ای
اضيف اسم التفضيل الی من فيشترط مضارع مجهول ان يكون تاويل
مفرده ده قايم مقام فاعل اسمی تحتنده موصوفه راجعدر منهم خبری
ای داخلا فی المضاف اليه مثل معلوم زيد مبتدا افضل الناس خبری فلا
يجوز مضارع معروف يوسف مبتدا احسن اخوته خبری وجمله كلام
مرفوع فاعل لا يجوزدر لخروجه علت لا يجوزه در واكا متعلق وضمير
يوسفه راجعدر عنهم خروجه متعلق باضافتهم خروجه متعلق وضمير
اخوته يه راجعدر اليه اضافته متعلق باضافتهم وضمير يوسفه راجعدر

والثانی مبتدا ان تقصدنا وبل مفرده خبر زیاده در قایم مقام فاعل
مطلقه نعت زیاده در ویضاف مضارع مجهول ونشر قایم
مقام فاعل عایددر اسم تفضیل للتوضیح یضاف به متعلق ففیجوز
جواب شرط محذوف فاعلی مقدر ترکیب لفظیدر یوسف مبتدا
احسن اخوته خبری وجمله محلا مجرور مضاف الیه ترکیب درو یجوز
فی الاول یجوزه متعلق الافراد فاعل یجوزدر والمطابقة اکا
معطوف لمن جار ومجرور مطابقة متعلق هو مبتدا ای اسم
تفضیل له خبری ای لمن والثانی مبتدا والمعرف باللام اکا
معطوف باللام معرفه متعلقدر فلابد فاء جزائیه در وایکی مبتدانک
خبردر وضمیر محذوفدر ای لابد لهما من المطابقة جمله اسمیه جزاء
شرط واقعدر تقدیر ضمیر مذکورله والذی موصول بعض هکیله موصول
صکیله محلا مرفوع مبتدا مفهوم خبری مذکر نعتی لا یخبر اعرابی سابقی
اولدی فلا یجوز نفی استقبال زید الافضل من عمرو وجمله ممتنعه فاعل
لایجوزدر ولا زید افضل اکا معطوف الا ان یعلم استثناء مفرغ ظاهر
ترکیب اسم تفضیل چون مضاف مستعمل اوله ایکی معناسی وار بری اولدر
انکله مضاف الیه اوزرینه زیاده قصد ایدرلر پس مضاف الیه داخل
کرک وکندیدن غیرله اصل معناده مشارکلری کرک وبو اعتبارله

داخل

داخل اولور ومتنازکرک کندیلرنک غیریدن زیاده ایله وبو اعتبارله
اول مضاف الیه مضاف اولدیکه دیرسن زید افضل الناس زید
ناسدندر واصل فضلده انلرله شریکدر وممتازدر انلردن فضلده زیاده بیله
پس جایزدکلدرکه دیه سن ملک افضلدر بشردن زیراکه ملک بشره
داخل دکلدرکنه بونک کبی جایزدکلدرکه دیه سن بو معنا قصد بیله
یوسف احسن اخوته زیرا چون اخوه یوسف راجع ضمیره مضاف
اولدی انلره مضاف اولماز ایکنجی معناسی اولدرکه اضافتله مطلق
زیاده لک قصد ایدرلر یعنی اولکی کبی مضاف الیه اوزرینه زیاده لک
دکل واضافت توضیح ایچون اولور ایکنجی قسمله هر بار یکه دیرسنی
الناقص والاشج اعدلا بنی مروان معنا اولدرکه بو ایکی کمسنه موصوفدر
زیاده عدل ایله مضاف الیه اوزرینه دکل تاکه بنی مروانک عدلنده اول ایکی
کمسه ایله شرکتی لازم کله ومعنا فاسد اوله زیراکه بنی مروان بو ایکی
کمسه دن غیری صعب ظالملر ایدی بلکه معنا بویله درکه بو ایکی کمسه موصوفدر
زیاده عدل ایله حال بوکه بونلر بنی مروان قبیله سندندر بو تقدیرجه جایز
اولور یوسف احسن اخوته مسئله سی زیراکه احسنک اخوه یوسفه
اضافتی توضیح حال یوسف ایچوندرکه مشهور اولمشدر قارداشلری
فضیلته نه که اخوه سی اوزرینه انی تفضیل ایچون اوله تاکه انک دخولی

اخوی
واجب اولمنه که معناء اولکن مذکور اولری ویجوز فی الاول
اه اسم تفضیل هرکاه که من حرفیله مستعمل اوله مفرد ومذکر اولمق ترک
نحو زید افضل من عمرو والزیدان افضل من عمرو والزیدون افضل
من عمرو وهند افضل من عمرو والهندان افضل من عمرو والهندات
افضل من عمرو زیرا کلمهء من اسم تفضیلله شدت اتصال معنوی واکثر
جزء کلمه منزله‌سنده در انده و بحسب اللفظ متصل برکلمه در پس لایق دکلدر که
علامت تثنیه وجمع وتانیث انک ماقبلنده اوله واثنا لازم کلورکه
بو علامات وسط کلمه ده واقع اوله حالاکه کلمهء معنده نصاب حرف
لایق دکل والا لازم کلورکه بو علامتلر برغیری کلمه‌یه لایق اوله
وایکی قسم بیله باطل در پس واجب اولدیکه دایما مفرد ومذکر اوله
وهرکاه که اسم تفضیل لام ایله معرف اوله واجبدر رعایت مطابقت
اولنمه ایله که اسم تفضیل انکدر افراد وتثنیه وجمع وتذکیر وتانیثده
زیراکه مقتضیء مطابقت وار ومانع هیچ یوقدر وهرکاه که اضافتله
مستعمل اوله اکر اضافتک معنای ثانیسی مراد اولورسه بو صورتده
مطابقت واجب اولور لام ایله معرفده کبی زیراکه مقتضیء مطابقت
وتجویز ترک مطابقت یوقدر واکر مراد معناء اول اولورسه
انده ایکی وجه جایزدر بریسی رعایت مطابقت که اصلدر وبریسی
ترک

دیریسی ترک مطابقت زیراکه بو مقامده اسم تفضیل من ایله مستعمل
اسم تفضیله مفضل علیه لفظا مذکور اولمدن ایدی جایز اولورکه
بو مضافه من ایله مستعمل حکمنی ویره‌لر دایما مفرد مذکر ایده‌لر ولا یعمل
فی مظهر الا اذا کان لشیء وهو فی المعنی لمسبب مفضل باعتبار
الاول علی نفسه باعتبار غیره منفیا مثل ما رأیت رجلا احسن فی
عینه الکحل منه فی عین زید لانه بمعنی حسن مع انهم لو رفعوا فصلوا
بین احسن ومعموله باجنبی وهو الکحل ولک ان تقول احسن فی
عینه الکحل من عین زید فان قدمت ذکر العین قلت ما رأیت
کعین زید احسن فیها الکحل مثل مررت علی وادی السباع ولا اری
کوادی السباع حین یظلمه وادیا اقل به رکب اتوه تائیه واخوف
الا ما وقی الله ساریا ولا یعمل نفی استقبال معروف ومستتر فاعلی
عایددر اسم تفضیله فی مظهر لا یعمله متعلق الا حرف استثنا ومستثنا
مفرغدر لا یعمل قولندن اذا ادات ظرف مضافدر ما بعدندن جمله‌یه
کان ماضی معروف ومستتر اسمی عایددر اسم تفضیله لشیء خبری تقدیری
لا یعمل فی جمیع الاوقات الا وقت کون اسم التفضیل صفة کائنة
لشیء فی الالفاظ با نحو فی اللفظ وهو مبتدا عایددر اسم تفضیله فی
المعنی مقدره متعلق لمسبب خبر مبتدادر مفضل نعت مسبب باعتبار الاول

حالدر مسبب
مفضلدن علی نفسه مفضلیه متعلق باعتبار غیره
حالدر زیرا واسطه ایله معمولدر پس اندن حال کلمک صحیحدر
وطلابه ایجوندر تعذیری فضل المسبب حال کونه مصاحباً
باعتبار الثانی ونفسه ده ضمیر راجعدر مسببه وفی غیره ده ضمیر
منفیاً حالدر کان ده اولان ضمیردن ای الا اذا کان اسم التفضیل
لکذا وکذا حال کونه منفیاً مثل خبر مبتدا محذوف ما رأیت فعل
وفاعل منفی رجلاً مفعولی احسن نعتی فی عینه ظرف احسن
ویا حال الکحل فاعل احسندر منه ای من الکحل احسن به متعلق
فی عین زید ظرف احسندر ویا حال وجمله محلاً مجروردر اضافتله
لانه خبر مبتداء محذوفدر ای هذا لانه ای احسن بمعنی حسن جار مجروردر
مقدره متعلق تعذیری لایعمل فی فاعل مظهر فی جمیع الاوقات الاحیان
کونه کذا وکذا فانه یعمل لانه بمعنی حسن مع ادات ظرف ان حرفدر
حروف مشبهه دن وهم اسمی عبارتدر نحاتدن لو حرف شرط رفع
فعل وفاعل فعل شرط فصلوا فعل وفاعل بینه ای حسن ظرف فصلوا
وبین معموله ای حسن معطوفدر بینه یه باجنبی فصلوا یه متعلقدر
جواب لودر وجمله شرطیه جزاسندر وانه اسم وخبریله محلاً مجروردر
مع حرفیله جار مجروریله دلیل آخردر افعل تفضیله عمل ایتدرمکه وتبوا
الکحل

الکحل جزی وکنک مقدم خبر ان تقول تأویل موؤوده مؤخر مبتدا
ما رأیت رجلاً احسن فی عینه الکحل من عین زید جمله محلاً منصوب
مفعول ان تقول در فان قدمت ذکر العین جمله شرطیه قلت
ما رأیت کعین زید احسن فیها الکحل جمله جزائیه ونحو خبر مبتدا محذوف
ولا اری فعل نفی استقبال متکلم وحده کو آدی مفعول ثانی
لا اراندر که افعال قلوبدندر لا اعلم معناسنه السباع اضافتله مجروردر
حین ظرفدر کاف معناسنه ای شبه وادی السباع وقت الظلام
نطلم اظلامدن مضارع معروف ومستتر فاعلی عائددر وادی
السباع وجمله محلاً مجروردر اضافتله وادیاً مفعول اول لا اری
اقل صفت وادیا دره اقل یه متعلق در کب فاعل اقل در
وجایزدر که وادیاً منصوب اوله مفعول به لفظله لا اری یه فهم
معناسنه وکو آدی السباع حال اوله اندن زیرا نکره نک صفتی
مقدم اوله حال اولنمله منصوب اولور وجایزدر که بدل اوله کو آدیدن
وکاف مثل معناسنه اوله لا اری یه مفعول اوله لفظله محلاً ترکیب لا
یعمل فی مظهر اسم فاعل واسم مفعول وصفت مشبهه واسم تفضیل بونلرک
ضمیرده عمل شرط جایزدر اما اسم ظاهرده عملری که ضمیردن اقویدر
اسم فاعلک واسم مفعولک وصفت مشبهه ده ذکر اولنان شرایطله در عمل

واسم تفضیل ده معناء فعلدن تجرید واسطه‌سیله زیاده لك بسببیه
فعل معناسندن زیاده‌یه دلالت ایلدیکیچون شروطدر بونلر مذکور
اولان شرطلر واول شرط بودرکم اسم تفضیل لفظ جهتندن برشیئه
جاری اولور ومعنا جهتندن اول شیئک متعلقنه جاری اولور
واول متعلق شیئه اوله کوره مفضل اولور اما اول شیدن غیری
کوره نفسی اوزره مفضل اولور منفی تفضیلیله نته کم درسن
ما رأیت رجلا احسن فی عینه الکحل منه فی عین زید بوصورتده اول
ملاحظهء اثبات ایلمک کرک تا معنی کلام ظاهر اوله آندن صکره
حرف نفیک دخولنی ملاحظه ایلمک کرک ایدی رأیت رجلا
احسن فی عینه الکحل منه فی عین زید اسم تفضیل که احسن در صفت
رجل در بحسب ظاهر اما بحسب حقیقت صفت کحل عین رجلدر که
مسببدر ومتعلق رجل در وبو مسبب مفضل اولمشدر رجله کوره
کندی اوزرینه مفضل اولمشدر غیره کوره که اول عین زیددر
زیرا که بو کلام مثبتک معناسی بودر که من بر رجل کوردم که انک
کوزنده سرمه خوبرقدر زیدک کوزنده سرمه‌دن پس نته کم
بو شرطله حرف نفی سز ذکر اولدی ظاهر اولدی وچونکه حرف
نفی ادخال اوله اول تفضیل که اثباتده وار ایدی منفی اولور
وشرط

وشرط بالتمام حاصل اولور بو صورتده علت عمل اولدر که اسم تفضیل
سیاق نفیده فعل معناسنه در پس هر کاه که دیسک ما رأیت رجلا
احسن من زید بونک معناسی عرف لغتده اولدر کم بن زیددن
ایبرک ارکور مدم پس اکرچه بحسب اصل معنا نفی احسن زیددن
منفا اولور لیکن متعارف لغتده نفی احسن ومساوی
مفهوم اولور پس کویا کم دیمش سن ما رأیت رجلا حسن کزید پس
بو مثال مذکورده معناء عرف لغت حسنیه بو اولور که ما رأیت
رجلا حسن فی عینه الکحل مثل حسنه فی عین زید پس بو افعل تفضیل
فعل معناسنه اولدی وفعل معناسنی عمل ایلدی وکحل فاعلیله
مرفوع ایلدی پس اعتبار نفی تفضیل ایچوندر که افعل تفضیل فعل
معناسنه اوله وانک عملنی ایلیه وباقی قیود که شرطلر واقعدر
ایچوندر که افعل تفضیل معمول ظاهر حاصل اوله تاکم آندن عمل ایلیه
زیرا اکر باقی قیود اولسه اسم تفضیل ضمیرده عمل ایلر ظاهرده ایلمزدی
نته کم درسین ما رأیت رجلا احسن من زید مع انتهم یعنی مثال
مذکورده کحلده احسن عمل ایلمکه بر باعث دخی واردر که علت
مذکوره‌یه تأیید وتأکید ایدر زیرا اکر احسنی کحلده عمل ایدنلر
احسنی مرفوع ایدرلردی تاکم خبر مقدم اولیدیکه کحلدر وبو جمله صفت

رجل اولوردی پس بو مبتدا که خبردن اجنبیدر وانک معمولی اوله‌لر
وبخفی دکلدرکه منه‌نک احسن ومعمولی بینی که منه در حاصل اولور
بو خود جایز دکلدر ومخفی دکلدر که منه‌نک حقی ضمیری کحله راجع
اولمق واسطه‌سیله کحلدن مؤخر اولمقدر اما اگر کحل اوزره مقدم
اوله جایزدر زیرا مرتبه‌ده کحل مقدم در کندینک خبریه متعلق
اولدوغی پس بو تقدیرجه مذکور فصل لازم کلمز لیکن معاودیر
رکاکت حاصل اولور ولک ان تقول یعنی مسئله کحل وانک
شرایطی وانلرن بر وجهله تعبیر که معنای مقصوده مطابق اوله وانده
حذف وتقدیر اولمیه سن کجه‌ی عبارتدن ودیه‌سن ما رأیت
رجلا احسن فی عینه الکحل من عینی زید پس منه ضمیری وفی کلمه‌سی حذف
اولدی وبو عبارت بو مقدار ایله مختصر اولدی واگر سن عینی زیدی
مفضل علیه در مقدم ایدیه‌سن افعل تفضیل اوزرینه وبویله دیرسن
ما رأیت کعینی زید احسن فیها الکحل پس کلمه‌ن که ایکی حرفدر حذف
اولمش اولور وکاف تشبیه که بر حرفدر انک برینه کلمش اولور
بو جهتده زیاده اختصار حاصل اولدی وشونک بو قولی کعینی
زید لفظندن علی الاطلاق مثل عینی زید متبادر در واول بر عینه
دخی دریس لکن جایزدرکه دیه‌سن تقدیر کلام بودر ما رأیت عینا
کعینی

کعینی زید احسن فیها الکحل ویا دیه‌سن ما رأیت کعینی زید عینا
احسن فیها الکحل پس بو تقدیرجه احسن بحسب ظاهر صفت عینی
مقدر در تنه که کعینی زید انک صفتیدر وجایزدرکه دیه‌سن
عینی زیددن متبادر اولان بر عینی دخی در پس اول موصوف
تقدیرینه احتیاج اولماز زیرا که مذکوردن معنی مقصود فهم اولنور
تقدیرسز بو تقدیرجه اختصار زیاده اولور موصوف تقدیرینه احتیاج
اولمغله بل کاف که مثلا مغایاسنه در بحسب ظاهر موصوفدر
احسن وفیها ده ضمیر یا عینی مقدره راجعدر تقدیر اول اوزره
ویا راجعدر کافه که مثل مغایاسنه‌در که اندن مراد عینی در تقدیر
ثانی اوزره وبو عبارت ثالث شاعرک شعرینه وارد اولان
کبیدر **نظم** مررت علی وادی السباع ولا اری ۰ کوادی السباع
حین یظلم وادیا ۰ اقل به رکب اتوه تایة ۰ واخوف الا ما وقی
الله ساریا ۰ زیرا که شاعرک بونده مفضل علیهی مقدم کتورمشدر
ودیمشدر لا اری کوادی السباع اگر مراد اولنه بصر ایله وادیا
مفعولیدر وکوادی السباع بو مفعولک صفتیدر وحق مقدم
اولدی حال اولدی واگر مراد رؤیت قلب ایسه وادیا مفعول
اولیدر وکوادی السباع مفعول ثانی وحین یظلم ظرفدر که حال اولمشدر

وادی سباعدن ای لااری وادیا یشبه وادی السباع کائنا
فی زمان اظلامه واقل که اسم تفضیل در صفت وادیا در بحسب لفظه
وبحسب معنا صفت رکبدر که اول وادیه کلمشلردر نائیة
توقفا تمییزدر اقلک رکبه نسبتدن که فاعلیدر وانلکه مرفوع
اولمشدر نته که کحل احسن کفظیله واخوف اقله معطوفدر
لیکن صفت وادیه حقیقتا و معنا واندن ضمیر وادی وار
وکلمهٔ ما مصدریه‌در ای لااری وادیا اخوف من وادی السباع
فی وقت من الاوقات الا فی وقت وقایة الله من کان سارا
فی وادی السباع پس اول که بو شعردن عبارت ثالثه کبیدر بو در که
لااری کوادی السباع اقل به رکب واخوف بو نک مابعدی که
عبارت ثالثه یه تعلق یو قدر وچونکه شعرده وادیا مذکوردر
معلوم اولور که عبارت ثالثه ده عینی مقدردر نته که مذکور اولدی
ای ما رایت کعین زید عینا احسن فیها الکحل واکر لفظ وادیا
مذکور اولمیایدی تقدیره احتیاج اولمازدی زیرا که کوادی السباعدن
متبادر اولان کندی کبی بر وادیدر پس تقدیره اقل صفت
کاف اولور که مثل معناسنه درنته که وجه ثانیده مذکور اولدی
الفعل ما دل علی معنی فی نفسه مقترن باحد الازمنة الثلثة ومن

صح اسه

خواصه دخول قد والسین وسوف والجوازم ولحوق تاء التانیث
الساکنة ونحو تاء فعلت الماضی ما دل علی زمان قبل زمانک
مبنی علی الفتح مع غیر الضمیر المرفوع المتحرک والواو والمضارع ما اشبه
الاسم باحد حروف نایت لوقوعه مشترکا وتخصیصه بالسین
اوسوف الفعل ما دل علی معنی فی نفسه مقترنا باحد الازمنة
الثلثة ومن خواصه ای الفعل مقدم خبر دخول قد موخر مبتدا او السین
قد معطوف وسوف سینه معطوف والجوازم ما قبلنه
معطوف ولحوق دخوله معطوفدر تاء التانیث مضاف الیه
الساکنة نعت تاء تانیث دربعض نسخه‌ده ساکنه واقعدر
تاء تانیثدن حالیتکه منصوبدر اول ایسه معنا فاعلدر زیرا لحوق
فاعلنه مضافدر ومصدردر تقدیری ان یلحق تاء التانیث به
حال کونها ساکنة ونحو تاء فعلت معطوفدر تاء تانیثه والماضی
مبتدا ما موصول ویا موصوف ای الفعل الذی اوفعل دل علی
زمان قبل زمانک اعرابی معلومدر سابقدن مبنی خبر بعد الخبردر
ای الماضی مبنی ویا مبتداء محذوفه خبردر ای هو مبنی علی الفتح مبنیه
متعلق مع غیر الضمیر کذا مبنیه متعلق المرفوع المتحرک صفتلردر
ضمیره والواو ضمیره معطوفدر المضارع مبتدا وما موصول ویا موصوف

اشبه الاسم اى شابه الاسم فعل وفاعل ومفعول به يا جر حروف تابع
اشبهه متعلقدر وبعضيلر ديديلر لوقوعه به متعلقدر وبالسبب
ويا مصاحبت ايچوندر اى بسبب تصدير اصحابها اى مع تصدير اصحابها
لوقوعه اى المضارع كذا اشبهه متعلقدر مشتركا حالدر وقوعه فاعلندن
زيرا فاعلنه مضاف مصدردر تقديرى لان تقع المضارع حال كونه
مشتركا بين الحال والاستقبال وبو جمله مايه صله ويا صفتدر و
موصول صله سيله ويا موصول صفتيله خبر مبتدادر وتخصيصه اى المضارع
وقوعه به معطوفدر بالسين تخصيصه متعلقدر او سوف اكا معطوف
محصول تركيب چونكه مباحث اسمدن كه كلمه دن قسم اولدر
والشرف اقدمدر زيرا مسند ومسند اليه اولمغه صلاحيتى وار
فارغ اولديسه احوال فعلكه قسم ثانيدر كلمه دن واسمدن دوندر
زيرا اندن مسند اليه اولماز ايمدى تعريف وتقسيمنه شروع ايدوب
بيورر فعل بر كلمه دركه دلالت ايدر نفسنده بر معنايه كه جزئى
اوچ زمانك برينه مقارندر كلمه لفظى اوچ قسمه بلمشدر فى
نفسه قيديله حرف چقدى زيرا حرف غيرنده معنايه دلالت
ايدر نفسنده معنايه دلالت ايلمز نته كه كتاب اوكنده مرور
ايلدى ومقترن قيديله اسم خارج اولدى زيراكه اسمك نفسنده

معنا

معنا وار ومعنايه دلالت ايدر اما مدلولنده زمان معتبر دكلدر
يعنى ازمنهٔ ثلثه نك برى معناسندن جزء دكلدر ومن
خواصه يعنى فعلك جمله خواص مشهوره سندندر لفظ
قد داخل اولمق ماضى حاله تقريب ايچون ويا تحقيق ايچون
وفعل مضارع تقليل ايچون ويا تحقيق ايچوندر وچونكه بو معنالر
افعاله مخصوصدر ايمدى دخول قد خواص فعلدن اولور وجملهٔ
خواص فعلدندر دخول سين وسوف زيرا مضارع كه حال واستقبال
بيننده مشتركدر اني استقباله تخصيص ايدرلر نته كه لام ابتدا حاله
تخصيص ايدر بعضيلر قتنده سوف ده تاثير سيندن زياده در
وجمله فعلدندر كلمات جازمه داخل اولمق اگر حرف واگر اسم
زيراكه جزم خفيفدر وفعل ثقيلدر پس تعادل ايچون اكا مخصوص
اولدى نته كه جر كه ثقيلدر اسم خفيفه مخصوص اولدى پس دخول جوازم
خواص فعلدن اولدى وجملهٔ خواص فعلدندر تاء تانيث ساكنه الاحق
اولمق تاكم دلالت ايليه كه فاعل فعل مؤنثدر ضربت هند كبى
سكونيله قيد ايلدوكى ايچوندركه تاء تانيث متحركه اسمه مخصوصدر نحو ضاربةٌ
ومضروبةٌ وحسنةٌ وجملهٔ خواص فعلدندر ضماير مرفوعهٔ متصلهٔ
بارزه نحو ضربتُ وضربتَ وضربتِ وضربا وضربوا ضماير مرفوعه

دیدک زیرا منصوبه ومجروره حرفنده اولور نحو انّه وبه منفصلة
دیدک زیراکه ضمیر مرفوع منفصل فاعل اسمی اولور نته که صفةٌ جرت
علی غیر من هی له ده معلوم اولدیغی نحو عند زید ضاربة هی بارزه
دیدک زیرا ضمیر مرفوع متصل مستتر اسمده اولور زید ضاربٌ
الزیدان ضاربان الزیدون ضاربون معلوم اوله که لفظا قدماضی
مضارعده اولور وسین وسوف مضارعه مخصوص در وجوازم
مضارعه مخصوصدر وان کبیلر اکرچه ماضی یه داخل اولور اما جزم
ایلمز وتاء تانیث ساکنه ماضی یه مخصوصدر وضمایر مرفوعه متصله
بارزه مشترکدر ماضی ومضارع وامر مخاطب بیننده نحو ضربا
وضربوا وضربن ویضربان ویضربون ویضربن وتضربین
واضربا واضربوا واضربن الماضی یعنی فعل اوچ صیغه در ماضی
ومضارع وامر حاضر واصل ماضیدر ومضارع اندن زیاده
ایله مأخوذدر نته که امر حاضر مخاطب مضارعدن مأخوذدر
نقصان ایله نته که معلوم اولور ان شاء الله تعالی وماضی بر فعلدر که
دلالت ایدر بر زمانه که سن اولدیغک زماندن اولدر که اکا
اکا زمان حال وحاضر دیرلر نحو ضرب ودحرج واستخرج
واخرج وفعل ماضی فتح اوزرینه مبنیدر ضمیر مرفوع متحرک

وداو

وواو داخل اولمامغیچون مبنی اولدیغی ایکیچوندر که مقتضی اعراب یوقدر
نه اصالت طریقیله ونه تبعیت طریقیله وقیاس اولدیکه سکون
اوزره مبنی اولیدی زیرا بناده سکون اصلدر لیکن چونکه ماضی اسمه
مشابهدر اسم موقعنه واقع اولمغله نحو زید ضرب امس زید ضاربٌ
امس بو جهتدن متحرک اولدیکه اصل سکوندن دور اوله وفعل
اعرابه که حرکتدر نزدیک اوله پس حرکت اوزره مبنی اولدی
واختیار فتح ضمه ایکوندر وبو فتحه جایزدرکه ملفوظ اوله ضرب
کبی وجایزدرکه متعذر اوله غزا ورمی کبی وهرگاه که فعل ماضیه
ضمیر مرفوع متحرک متصل اوله سکون اوزره مبنی اولور ضربتُ
اوچ حرکتله زیراکه ضمیر فاعل جزء فعل منزلةسندر پس آخر فعلک ساکن
اولمانسه توالی حرکات اربعه لازم کلور شول نسنه ده که بر کلمه
منزلةسنده در بو خود جایز دکلدر زیرا کلمه واحده ثقیل اولمق لازم
کلور وهرگاه که ماضی یه واو ضمیر متصل اوله اول ماضی ضم اوزره
مبنی اولور ضمک واوله مناسبتی اولدیغیچون لفظا ضربوا کبی یا تقدیرا
رموا کبی المضارع یعنی مضارع بر فعلدر که مأخوذدر که ماضیدن
نایت حرفلرندن برینک زیاده سیله وبو حروفک بری زیاده
اولمق واطلاق مطلق اسمه ثابت اولور اشتراک وتخصیص سببیله

دیدک زیرا منصوبه ومجروره حرفنده اولور نحو انّه وبه منفصلا
دیدک زیراکه ضمیر مرفوع منفصل فاعل اسم اولور نته که صفةٌ جرت
علی غیر من هی له ده معلوم اولدیغی نحو هند زید ضاربته هی بارزه
دیدک زیرا ضمیر مرفوع متصل مستتر اسمده دخی اولور زید ضاربٌ
الزیدان ضاربان الزیدون ضاربون معلوم اوله که لفظ قد ماضی
مضارعه اولور وسین وسوف مضارعه مخصوصدر وجوازم
مضارعه مخصوصدر وان کبیلر اگرچه ماضی یه داخل اولور اما جزم
ایلمز وتاء تانیث ساکنه ماضی یه مخصوصدر وضمائر مرفوعه متصله
بارزه مشترکدر ماضی ومضارع وامر مخاطب بیننده نحو ضربا
وضربوا وضربن ویضربان ویضربون ویضربن وتضربین
واضربا واضربوا واضربی الماضی یعنی فعل اوچ صیغه در ماضی
ومضارع وامر حاضر واصل ماضیدر ومضارع اندن زیاده
ایله مأخوذدر نته که امر حاضر مخاطب مضارعدن مأخوذدر
نقصان ایله نته که معلوم اولور ان شاء الله تعالی وماضی بر فعلدرکه
دلالت ایدر بر زمانه که سنک اولدیغک زماندن اولدرکه اکا
اکا زمان حال وحاضر دیرلر نحو ضرب ودحرج واستخرج
واخرنجم وفعل ماضی فتح اوزرینه مبنیدر ضمیر مرفوع متحرک

وداو

وداو داخل اولمامقک مبنی اولدیغی ایکیچوندرکه مقتضئ اعراب یوقدر
نه اصالت طریقیله ونه تبعیت طریقیله وقیاس اولدرکه سکونه
اوزره مبنی اولیدی زیرا بناده سکون اصلدر لیکن چونکه ماضی اسمه
ثابتدر اسم موقعنه واقع اولمقده نحو زید ضَرَبَ امس زید ضاربٌ
بر نیه بوجهتدن مستحق اولدیکه اصل سکوندن دور اوله واصل
اعرابکه حرکتدر نزدیک اوله پس حرکت اوزره مبنی اولدی
واختیار فتح خفتی ایچوندر وبو فتحه جائزدرکه ملفوظ اوله ضَرَبَ
کبی وجائزدرکم متعذر اوله غزا ورمی کبی وهرگاه که فعل ماضیه
ضمیر مرفوع متحرک متصل اوله سکون اوزره مبنی اولور ضَرَبْتُ
اوچ حرکتله زیراکه ضمیر فاعل جزء فعل منزلنده در پس اخر فعلک
اولمازسه توالی حرکات اربعه لازم گلور شول نسنه ده که بر کلمه
منزلنده در بو خود جائز دگلدر زیرا کلمهٔ واحده ثقیل اولمق لازم
گلور وهرگاه که ماضی یه واو ضمیر متصل اوله اول ماضی ضم اوزره
مبنی اولور ضمک واو ایله مناسبتی اولدیغیچون لفظا ضربوا کبی یا تقدیرا
رموا کبی المضارع یعنی مضارع بر فعلدرکه مأخوذدرکه ماضیدن
نایت حرفلرندن برینک زیادهسیله وبو حروفک بریسی زیاده
اولمق واسطهسیله مطلق اسمه شبیه اولور اشتراک وتخصیص سببیله

مثلا يضرب اصح مذهبلك مشترکدر زمان حال وزمان استقبال بيننده
اشتراكى لفظيله نته كه رجل مشتركدر زيد وعمرو بيننده اشتراكى
معنويله ويضرب مخصوص اولور استقباله تعيينله سين وسوف
سببيله نته كه رجل مختص اولور لام عهدله شخص معينه كه بونك كبى
فعل مضارعك مشابهى وار اسم فاعله عدد حروف وحركات
داتك موقعنه واقع اولمق وزمان حال واستقباله دلالت
ايلمك مثلا زيد يضرب ديرسن زيد ضارب يرينه ومضارعك اسم مطلقه
مشابهى دخى اطلاق واسم فاعله مخصوص مشابهى سببيله اكا مضارع
ادقوديلر يعنى مشابه ديمكدر وتبعيتلرى انى موجب ايلديلر نته كه معلوم
اولور ان شاء الله تعالى فالهمزة للمتكلم مفردا والنون له مع غيره
والتاء للمخاطب وللمؤنث والمؤنثين غيبة والياء للغائب غيرهما
وحروف مضارعة مضمومة فى الرباعى مفتوحة فيما سواه ولا يعرب
من الفعل غيره اذا لم يتصل به نون تاكيد ولا نون جمع المؤنث واعرابه
رفع ونصب وجزم والصحيح المجرد عن ضمير بارز مرفوع للتثنية والجمع
والمخاطب المؤنث بالضمة والفتحة لفظا والسكون مثل يضرب والمتصل
ذلك بالنون وضربا والمعتل بالواو والياء بالضمة تقديرا والفتحة
لفظا والحذف والمعتل بالالف بالضمة والفتحة تقديرا والحذف

ويرتفع

ويرتفع اذا تجرد عن الناصب والجازم نحو يقوم زيد فالهمزة مبتدا
للمتكلم خبرى مفردا حالدر متكلم دنكه واسطه ايله مفعولدر معنى تقديرى
فالهمزة زيدت للمتكلم حال كونه مفردا والنون له مع غيره اعرابى
سابق كبيدر وضميرى عائددر متكلمه والتاء للمخاطب كذه مبتدا وخبردر
والمؤنث والمؤنثين غيبة اى زيدت للمؤنث والمؤنثين اذا
غاب كل من ذلك غيبة بو تقديرجه مفعول مطلق اولور
وجائزدركه حال اوله ايكيسندن وغيبة غائبة معناسنه اوله
اى زيدت التاء لهما حال كونهما غائبتين والياء للغائب
كه مبتدا خبر غيرهما صفتدر غائبه ويا بدلدر اندن وحروف المضارعة
مبتدا مضمومة فى الرباعى خبرى ومفتوحة فيما سواه معطوفدر
ماقبلنه ولا يعرب فعل نفى استقبال من الفعل اكا متعلق غيره
قائم مقام فاعلى اذا اداة شرط لم يتصل فعل مجزوم مطلق به اكا
متعلق اى بالمضارع نون التاكيد فاعل لم يتصلدر او نون جمع المؤنث
نون نونه معطوفدر واعرابه مبتدا اى المضارع رفع خبر مبتدا
ونصب اكا معطوف وجزم بوده فالصحيح مبتدا المجرد صفتى
عن ضمير مجرده متعلق بارز مرفوع ضميره صفتلردر للتثنية جار
ومجروركه صفتدر ضميرك وللجمع اكا معطوف والمخاطب بوده

المؤنث نعت مخاطبدر بالضمة ای یکون اعرابه بالضمة والفتحة والسکون
اعرابلری ظاهر در مثل تضرب معلوم والمتصل نعت مبتداء محذوفدر
به متصلله متعلق وضمیر مضارعه راجع در ذلک فاعل متصل در والنون
جر مبتدادر وضدها نونه معطوف تقدیری والمضارع الذی اتصل
بذلک المضارع الضمیر البارز یکون اعرابه حال الرفع بالنون وحالی
النصب والجزم بحذف النون والمعتل مبتدا بالواو واکا متعلق
والیاء واوه معطوف بالضمة جر مبتدا در تقدیرا تمییز ویا مفعول
مطلق ویا حالدر ضمه دن که مفعول معناسنه در تقدیری والمعتل
بالواو والیاء یکون اعرابه بالضمة من حیث التقدیر لا من حیث
اللفظ یاخود قدرت تقدیرا یا خود حال کونها مقدرة والفتحة معطوفدر
بالضمة یه لفظا ملفوظ معناسنه که حالدر فتحه دن والحذف معطوفدر
اکا والمعتل بالالف بالضمة والفتحة تقدیرا والحذف اعرابی ظاهر
ویرتفع اذا تجرد عن الناصب والجازم یعنی مضارع وجهی
ظاهر محصول ترکیب وهمزه حروف نایتدن متکلم مفرد
ایچون در اکر مذکر واکر مؤنث انا همزه سی نه موافق ایچون
ونون متکلم ایچوندر جمع ایله ایکی ویا زیاده مذکر ویا مؤنث
نحن نوننه موافقت ایچون وتا خطاب ایچوندر مطلقا انت

یه موافق

موافق اولمغچون ومؤنث غائبه وغائبتین ایچوندر وظاهر بو ایدیکه
بو ایکی غائبه دخی یا ایله اولیدی مذکر غائبلری کبی وجمع مؤنث غائبه کبی
اما چونکه یادن اخصر غائبدن بو ایکی صیغه یه مخاطبه الحاق ایلدیلر
وتا کتوردیلر اخف اولنی استعمالک ثقلت ویرمسون دیو وحرف
المضارعة مضموم فی الرباعی یعنی حرکت حرف مضارعه ضمه در هر مضارعده که
ماضی سی دورد حرف اوزره اوله اولک دورد بابدر افعال وتفعیل
ومفاعله وفعلله در وملحق اولان فعللیه انک حکمنده در بو دورد
بابک حرف مضارعنده ضم اختیاری فرق ایچوندر واضرب
تضرب کبیده عدم التباس ایچوندر زیرا اکر یضرب دنیلسه ثلاثی
مجرد کبی التباس لازم کلوردی وباقیلری باب افعاله قیاس
ایلدیلر زیرا ماضیلری دورد حرفلیدر ماضی سی دورد حرفلی اولاندن
غیرینک حرف مضارعی مفتوحدر خفتدن اوتوری وجمیع بر فعل
معرب دکلدر الا مضارع که اول معربدر اسمه مشابهت واسطه سیله
نته که مذکور اولدی ومضارع شول وقت معرب اولور که اکا
متصل اولمیه نون تاکید ثقیله وخفیفه که اکر متصل اولسه اول فعل
مضارع مبنی اولور زیرا که نون تاکید شدت اتصال واسطه سیله جزء
کلمه منزلهنده در پس لایق دکلدر که اعراب نون تاکید ما قبلنده اوله زیرا

اعراب وسط کلمه ده لازم کلوردی نون اوزره اولمق جایز دکل
یوقسه کلمه نک اعرابی بر غیری کلمه نک اوزرنده اولمق لازم
کلوردی ضعیفیلکنه بونک کبی فعل مضارعه نون ضمیر متصل اولسه
مبنی اولور یضربن وتضربن کبی زیرا بو نون اقتضا ایدرکه ماقبلی
ساکن اوله ضربن کبی ایمدی ضربن مشابهتیله مبنی اولور وفعل
مضارعک اعرابی رفع ونصبدرکه مشترکدر انکله اسم بینینده وجزمدر
افعالده جر منزله‌سنده در اسماده وهرکاه که فعل مضارع صحیح اوله
یعنی حرف اخیری حرف علت اولمیه پس اگر ضمیر بارز مرفوعدن مجرد
اولورسه که تثنیه مذکر ومؤنثده وجمع مذکرده در گرک حاضر وگرک
غایب ومخاطبه مؤنثده اولور واول دورد لفظده اولور یضرب
وتضرب. در ایکی موضعده واضرب ونضرب پس اعرابی حالت
رفعده ضمه ایله وحالت نصبده فتحه ایله وحالت جزمده سکونکدر
نحو یضرب ولن یضرب. ولم یضرب واگر اکا بو ضمایر متصل اولورسه
واول یدیدر انک اعرابی حالت رفعده ثبوت نونله اولور
وحالت جزمده حذف نونله‌در که قایم مقام حرکتدر ونصب
بونده جزمه تابعدر نته که اسماده تابع جردر واما معتل بالواو فعل
مضارعک آخرکه حرف علت اوله اگر واو ویا در یدعو ویرمی
کبی

کبی رفعی ضمه تقدیریله اولور زیرا واو ویا اوزره ضمه ثقیلدر حذف اولور
پس یدعو ویرمی دیرسن سکون واو ویا ایله ونصبی فتحیله اولور
لفظا لن یدعو ولن یرمی کبی زیرا که فتحه خفیفدر وجزمی حذف
واو ویا ایله اولور لم یدع ولم یرم کبی زیرا جازم چون حرکت بولمدی
بر حرف که مناسب حرکتدر حذف ایلدی واگر اول حرف الف
اولورسه رفعی ونصبی تقدیری اولور زیرا که الف قابل حرکت
دکلدر وجزمی حذفله اولور نته که معلوم اولدی ویرتفع فعل
مضارعک اعرابی نصبدر وانک مقتضی عاملی وار وجزمدر
انکده مقتضی عاملی واردر نته که معلوم اولدی ورفعدر وانک
عاملی ناصب وجازمدن تجرددر اسم موقعنه واقع اولمغله نته که
دیرسن زید یضرب. زید ضارب یرنه پس عامل رفعی معنویدر نته که
عواملده معلوم اولدی وعامل معنویده ایکی قید واردر بریسی
عدمیدر یعنی ناصب وجازمدن تجرددر وبریسی وجودیدر یعنی اسم
موقعنه واقع اولمقدر نته که مبتدا وخبرک عامل معنویسنده ایکی قید
واردر بریسی عدمیدر که تجرددر عوامل سماعی وقیاسیدن وبریسی وجودیدر
واول قصد اسنادر بریسی مناسب اولدر که فعل مضارعده اسم
موقعنه واقع اولمق اعتبار اولنه وینتصب بان ولن واذا وکی

واذا وكى وبان مقدرة بعد حتى ولام كى ولام الجحود والفاء والواو
واو فان نحو ازيد ان تحسن الى وان تصوموا خير لكم والتى بعد العلم
مخففة من المثقلة وليست مخففة نحو علمت ان سيقوم وان
لا يقوم والتى تقع بعد الظن ففيها الوجهان ولن نحو لن ابرح ومعناها
نفى المستقبل واذن اذا لم يعتمد ما بعدها على ما قبلها وكان الفعل
مستقبلا نحو اذن تدخل الجنة واذا وقعت بعد الواو والفاء فالوجهان
وكى مثل اسلمت كى ادخل الجنة ومعناها السببية وحتى اذا كان
مستقبلا بالنظر الى ما قبلها بمعنى كى او الى نحو اسلمت حتى ادخل
الجنة وكنت سرت حتى ادخل البلد واسير حتى تغيب الشمس
فان اردت الحال تحقيقا او حكاية كانت حرف ابتداء فيرتفع
وتجب السببية نحو مرض حتى لا يرجونه ومن ثم امتنع الرفع فى
كان سيرى حتى ادخلها فى الناقصة واسرت حتى تدخلها وجاز
فى التامة كان سيرى حتى ادخلها وايهم سار حتى يدخلها وينتصب
المضارع بان ولن واذن وكى وبان مقدرة منصوبة
حالية آن دن كه واسطه اليه مفعول به در اى ينتصب المضارع
بان حال كونها مقدرة وبعد حتى ولام كى ولام الجحود والفاء
والواو فان نحو ازيد ان تحسن الى وان تصوموا خير لكم والتى

اى

والتى اى ان التى اسم موصول بعد العلم صله سى وموصول صله سيله
مبتدا مخففة خبر مبتدا من المثقلة مخففه يه متعلق وليست مخففة جملة
فعلية معطوف در خبره نحو علمت ان سيقوم وان لا يقوم والتى
تقع بعد الظن موصول صله سيله مبتدا ففيها الوجهان جملة اسمية
خبر مبتدا ولن نحو لن ابرح ومعناها نفى المستقبل واذن مبتدا
خبرى مقدر واذا ادات شرط لم يعتمد مجد مطلق ما قبلها موصول
صله سيله فاعل مجدد على ما قبلها جار مجرور يله مجدده متعلق وضميرا
اذن كلمه سنه را جعدر وكان الفعل مستقبلا نحو اذن تدخل الجنة
واذا وقعت اى اذن بعد الواو والفاء فوجهان اى ففيه وجهان
پس وجهان مبتدا خبرى محذوف اولور وجمله جزاء شرطدر وكى نحو
اسلمت كى ادخل الجنة ومعناه اى معنا كى السببية وحتى مبتدا
خبرى محذوف اذا كان مستقبلا ظرف خبر در بالنظر مستقبلا متعلق
الى ما قبلها نظره متعلق وبمعنى كى خبر مبتداء محذوفدر اى وهو بمعنى
كى وبا حتى دن حالدر او الى ان معطوفدر كيه تقديرى وحتى تنصب
الفعل باضمار ان اذا كان الفعل الذى دخل عليه حتى مستقبلا
بالنظر الى ما قبل حتى حال كونها ملصقة بمعنى كى او الى ان نحو اسلمت
حتى ادخل الجنة وكنت سرت حتى ادخل البلد واسير حتى تغيب الشمس

فان اردت الحال جملهٔ شرطيه تخفيفا مفعول مطلق ويا تمييز اصلى
ان اريد تحقيقه درحكمى بو صورتده عدل اولدى نته كه قرائت وفجرنا
الارض عيونا اى فجرنا عيونها وافعدر او حكاية معطوفدر تخفيفا
كانت اى صى حرف ابتداء جملهٔ جزائيه فترفع المضارع وتجب
البتة نحو مرض حتى لا يرجونه ومن ثم امتنع الرفع فى كان سيرى
حتى ادخلها فى الناقصة واسرت حتى تدخلها وجاز فى التامة
اى حصل ووقع كان سيرى وابتهم سار حتى يدخلها محصول
تركيب وينتصب يعنى فعل مضارع منصوب اولور بو دورد كلمه ايله
وكلمهٔ آن ناصبه جايزدر كم ملفوظ اوله نحو اريد ان تحسن الى وان
تصوموا خير لكم اولكن نصب فتحه ايله در وثانيده حذف نونله در
وجايزدر كم ان مقدر اوله حتى دن واخواتندن صكره كه آندن صكره
مذكوردر وانلرك تفاصيلى معلوم اولور ان شاء الله تعالى وكلمهٔ
آن كه علمدن صكره واقع اولور آن مخففه در مثقله دن آن ناصبه
دكلدر زيرا كه مخففه تحقيق افاده ايدر وعلمه مناسبدر وناصبه رجا
وطمع ايچوندر وعلمه مناسب دكلدر ليكن مخففه دن صكره دورد
نسنه نك بريسى كرك سين ويا سوف ويا قد ويا لاء نافيه
نته كه كلجكدر ان شاء الله تعالى وكلمهٔ آن كه ظندن صكره واقع اوله

مخففه اولمق جايز ناصبه اولمق جايز وهركاه كه بر فعلدن صكره واقع
اوله كه اول فعل نه علم معناسنه در ونه ظن اول مقرردر كه ناصبه اولور
ولن يعنى لن ناصبه نفى فعل مستقبل ايچوندر تاكيد طريقيله نحو لن افعل
هركز بو ايشى ايشليم ديمكدر پس بو نفى خصوصنده لادن ابلغدر وبعضيلر
ديديلر كه اصل لن لا در كه الفى نونه قلب ايلديلر وبعضيلر ديديلر كه اصلى
لا ان در تخفيف ايدوب لن ايلديلر وكلمهٔ اذن فعل مضارعى نصب
ايدر ايكى شرطله بريسى اولدر كه ما بعدى ما قبلنه اعتماد ايلمك كرك
زيرا اعتماد ايدرسه عمل ايلمز نته كه ديرسن انا اذن اكرمك بر كيمسه نك
جوابنده كه سكا انا اتيك ديه بر سببده اولدر كه فعل مستقبل كرك حال
اكرمز نته كه كچن مثاللرده وافعدر واكر حال واقع اولورسه عمل ايلمز نته كه
اذن اظنك كاذبا ديرسن بر كيمسه يه كه سنى سورن ديه يعنى انا احبك
ديه وبو شرطى ايكيجون ايلمشلردر كه حاصل معناده اذن جواب وجزادر
وجزاء وجواب حقيقتده مستقبلدن اولور حالدن اولماز وهركاه كه
كلمهٔ اذن واودن ويا فادن صكره واقع اوله ما بعدنده ايكى وجه
جايزدر رفع ونصب رفع ايكيجوندر كه واو ويا فا واسطه سيله ما بعدى
ما قبلنه اعتماد ايلمشدر پس عمل ايلمز ونصب ايكيجوندر كه معطوف مستقل
بنفسه در زيرا كه جمله در واوه مثال قرائت واذن لا يلبثون ولا يلبثوا

وفايه مثال فاذن اكرمك واكرمك كلمه‌كى برحرفدركه ناصب فعل
مضارعدر اصالتله نته كه ان ولن بصريلر قتنده اما كوفيلر قتنده حرف
جردر واندن صكره أنْ مقدردر وفعل مضارع منصوبدر مقدر ان
حرفيله اما مذهب اول اصحدر زيراكه لام حرف جردركى حرفنه داخل
اولور كقوله تعالى لكى لايكون على المؤمنين پس كى حرف جر اولماز معنى
كى ايكى مذهب اوزره سببيه‌در نته كه ديرسن اسلمت كى ادخل الجنة
اسلام سبب دخول جنتدر كلمه حتى فعل مضارعى نصب ايلران تقدير ايله
شول زمانكه مابعدى ماقبلنه نسبت مستقبل ومترقب اوله
كرك زمان حاضره نسبت مستقبل اوله نته كم ديرسن اسير حتى
ادخل البلد وكرك اولميا نته كه ديرسن سرت امس حتى ادخل
البلد يعنى دون كيندم تاكم شهره كيرم شهره دخول سيره نسبت
مترقبدر اكرچه زمان حاضره نسبت مترقب دكلدر ودخول بو صورتده
جايزكه واقع اوله وجايزكه واقع اولميه بلكه مراد اولدركه سير دخول
بلد ايچون اوله ودخول سير زماننده مترقب اوله وبو حتى
ناصبه حرف جردركه خواص اسمدندر پس واجبدركه اندن صكره
ان مقدر اوله تاكم فعلى تأويل مصدرده قله وبو حتى كه كى معناسنه‌در
يعنى سببيت معناسنه‌در غالبا نته كه ديرسن اسلمت حتى ادخل الجنة
وكاه

وكاه اولوركه الى معناسنه اولور يعنى منتهاء غايت معناسنه پس انده
سببيت اولماز نته كه ديرسن سرت حتى تغيب الشمس واكر مراد
فعلدن كه حتادن صكره‌در زمان حال در تحقيق طريقيله ويا حكايه
طريقيله اول حتى حرف جر اولماز واكا ابتدائيه واستينافيه ديرلر
ومابعدى كلام مستقل اولور وسببيت واجب اولور تاكم ارتباط
لفظى ومعنوى بالكليه منقطع اولميه نته كه ديرسن مرض فلان حتى
لايرجونه يعنى فلان مريض اولدى شويله كه بو زمان حاضرده
صغالمغه اميدى يوقدر ويا ديرسن كشت سرت امس حتى ادخل البلد
ادخل بو مقامده حكايت حال ماضيه‌در كويا كه سن بو عبارتى
دخول بلد حالنده بيدا ايلمشسن وبو زمانده انى حكايت ايدرسن
بيدا ايلدكك كبى واول عبارتده رفع وار ايدى پس حكايتده ده
رفع اولمق كرك وبو حكايت حال ماضيه ديرلر وچون مراد حال
اولور تحقيقا يا حكايةً اندن ان تقدير ايلمك ممكن دكلدر زيراكه ان
علامت استقبالدر ومن ثمه امتنع يعنى بونكيچون كه بيلدك كه هركاه
مراد فعل مضارعدن حتادن صكره حال اوله تحقيقا ويا حكايةً
اول حتى ابتدائيه اولور ومابعدى كلام مستقل اولور ايدى ممتنع‌دركه
كان ناقصه ده ديه‌سن كان سيرى حتى ادخلها رفعله زيراكه كان

ناقصه خبر سز قالر زیرا که حتی نک ما بعدی جملهٔ مستقله در کلام سابقک
تتمه سندن دکل و جایزدر که کان تامه ده دیه سن و معنا کنه
بو اوله ثبت سببی فانا ادخل الان و بو جهتدن که حتی ابتدائیه ده
ما قبلی ما بعدنه سبب اولور جایزدر که کلدم که دیه سن ایرت حتی
ندخلها رفعله زیرا بو مقرر اولور حصول دخوله که مبتدر بونک
بر یله که سبب دخول که سیردر اول مثلو کده استفهام و اسطه
لیکن جایزدر که دیه سن ایتهام سارحتی تدخلها رفعله زیرا که سیر
بو مقامده محققدر و شک فاعلده در پس جایزدر سبب تحقق
الحصول اوله ولام کی نحو اسلمت لادخل الجنة ولام الجحود ولام تأکید
بعد النفی لکان نحو قوله تعالی وما کان الله لیعذبهم والفاء یشترطین
احدهما السببیة والثانی ان یکون قبلها امر او نهی او استفهام او
نفی او تمن او عرض والواو یشترطین الجمعیة وان یکون قبلها مثل
ذلک واو بشرط معنی الی ان والعاطفة اذا کان المعطوف علیه
اسما ویجوز اظهار ان مع لام کی والعاطفة اذا کان ویجب مع
لا فی الکلام ولام کی مثل معلوم اسلمت لادخل الجنة ولام الجحود
لام تأکید بعد النفی لکان نحو قوله تعالی وما کان الله لیعذبهم والفاء
یشترطین احدهما السببیة والثانی ان یکون قبلها ای قبل

الفاء

الفاء امر او نهی او استفهام او نفی او تمنی او عرض والواو بشرطین
الجمعیة جرله بدل بعضدر شرطیندن وان یکون قبلها ای قبل الواو
مثل ذلک ای مثل تلک الوجوه واو بشرط معنا الی ان و
العاطفة مبتدا خبری محذوف اذا کان المعطوف علیه اسما
ظرف محذوف تعذری والحروف العاطفة ینصب بعدها المضارع
باضمار ان اذا کان المعطوف علیه اسما وجایزدر کمال العاطفة
معطوف اوله حتی یه و بان مقدرة بعد حتی ولام کی والفاء
والواو ده پس مجرور اولور زیرا حتی اضافتله مجرور و یجوز
اظهار ان مع لام کی والعاطفة و یجب ای اظهار ان مع لا فی الکلام
مفعول ترکیب ولام کی بر حرف جردر که معنای تعلیل افاده
ایدر چونکه فعل مضارعه داخل اولور ان تقدیرا ایلمک کرک تا حرف
جر داخل اولمغه صالح اوله زیرا تأویل بو تقدیرجه مضارعی مصدر قلور
نته که حتاء جاره ده دینلدی نحو اسلمت لادخل الجنة ولام جحود هم
حرف جردر که کانک منفیدن صکره داخل اولور تأکید نفی ایچون چونکه
فعل مضارعه داخل اوله تقدیر ان لازم در مذکور کبی نته که الله تعالی
جل جلاله قول شریفنده واقعدر وما کان الله لیعذبهم وانت
فیهم والفاء یعنی فعل مضارعی نصب ایدن حرفی فادن صکره تقدیر

ایلک ایکی شروطدر بریسی سببیتدر یعنی فانک ماقبلی مابعدینه سبب اولمق
ایکنجیسی اولدرکم ماقبلی اشیاء ستهنک بریسی اوله والا امر نحو
زرنی فاکرمك ای لیکن منك زیاده فاکرام متی ونهی لاتشتمنی
فاضربك ای لایکون منك شتم فضرب منی ونفی نحو ماتاتینا
فتحدثنا ای لیس منك ایتان فتحدیث منی وتمنی نحو لیت لی
مالا فانفقه ای لیت لی ثبوت مالی فانفاق منی وعرض نحو الا
تنزل فتصیب خیرا ای الا یکون منك نزول فاصابة خیر منی جمع
ربو اشیاء سببیت مقصوددر وفا اکا دلالت ایدر وفانک
مابعدی بر مصدره تاویلنندر که معطوفدر بر غیر مصدره که فانک
ماقبلندن معلوم درنتکه تقدیر اولندی والواو یعنی واودن صکره
ان ناصبه مضارع مقدر اولور ایکی شرطله بریسی معنا جمعیت
قصد ایدیله بریسی اولدر که واوک قبلنده مذکور اشیاء ستهنک
بریسی اوله واو امثله واو همان امثله فادرفائی واوه ابدال اتمکدر
اول تقدیر مثلا دیرسن زرنی واکرمك ای لیجتمع الزیارة والاکرام
ونحو ولا تاکل السمك وتشرب اللبن ای لا یجتمع منك السمك
مع شرب اللبن وقس علی هذا وبعنی کلمهٔ اوکه فعل مضارع
اندن صکره مقدر ان حرفیله منصوب اولور الی معناسنه دربیا

حرف جر

[illegible]

حرف جر اولور دو واجب اولور آنده صکره ان تقدیرا بلکه نا کم حرف جر
اسم داخل اوله نتهکه دیرسن لالزمنك او تعطینی حقی ای لالزمنك
الی ان تعطینی حقی یعنی سندن مفارقت ایلمم حقمی ویرمینجه قدر
دیرلر که او بونده حتی معناسنه دربس الی حکمنده در بو قدر
دیرلر که الا معناسنه در ای لالزمنك حتی تعطینی حقی ویا الا
تعطی حقی ای فی کل وقت الا اعطائك حقی والعاطفة یعنی
حرف عطف دن صکره ان تقدیرا اولنور و فعل مضارع انکله
منصوب اولور شول وقت که معطوف علیه اسم اوله تاکم فعلی
اسم اوزرینه عطف لازم کلمیه نتهکه قول شاعرده واقعدر
بیت للبس عباءة وتقر عینی ٭ احب الی من لبس الشفوف ٭
یعنی وان تقر بونده ان لازمدر تاکم مصدر فعلی اسم قلوب اسمه
معطوف اوله حاصلی فعل تاویل مصدرده اسم اولوب ماقبلنده اسم
معطوف اوله و بو کلمات که انلردن صکره ان ناصبه تقدیرا اولنور
اوچ وجه اوزره در بریسی اولدر که اظهار واظهار جایزدر یعنی حروف
عاطفه ده نتهکه للبس عباءة وتقر عینی یعنی وان تقر عینی ولام
کی دخی جایزکه لاء نافیه ایله جمع اولمیه اوله جئت لتکرمنی ولان تکرمنی
کبی اما کی لام جحود ده اظهار جایز دکلدر زیرا اوچونجی اظهار

اظهار واجبدر واول لام کی در قجانکه لا ء نافیه جمع اوله نحو قوله تعالی
لئلا یعلم اظهار ی بوندن واجبدر تاکم ایکی لام جمع اولمیه
ودیله ثقیل اولمیه اوجونجیسی اولدرکه اظهار جایزدر. اولمیه
لام کی کبی وحروف عاطفه کبی ویجزم بلم ولام الامر ولا فی النهی
وکلم المجازاة وهی إن واذما وحیثما واین ومتی ومن وما وای
ومهما وانی مع کیفما واذا فشاذ وبان مقدرة فلم تقلب
المضارع ماضیا ونفیه ولما مثلها وتختص بالاستغراق وجواز حذف
الفعل ولام الامر المطلوب بها الفعل ولا النهی المطلوب بها الترک
ویجزم ای المضارع بلم ولما ولام الامر ولا فی النهی وکلم المجازاة ای
الشرط معطوفدرلر وهی ای کلم المجازاة إن ومهما واذما وحیثما
واین ومتی ومن وما وای وانی واما تفصیل ایچون مع کیفما مقدره
متعلق واذا الکا معطوف فشاذ مبتدا محذوفه خبردر وفا جزائیه تقدیری
واما الجزم المضارع مع کیفما واذا فشاذ وبان معطوفدرلر مقدرة
ای حال کونها مقدرة واسطه ایله مفعول به در تقدیری یجزم المضارع
بان حال کونها مقدرة فلم مبتدا تقلب جار مع المجرور خبر مبتدا
مفعولنه مضاف مصدر در المضارع مفعول اول وفاعل متروک
ماضیا مفعول ثانی ونفیه ای نفی المضارع قلبه معطوفدر تقدیری

لم

لم وضعت لتقلب المضارع ماضیا ونفیه مثلا لم یقم زید دیمک
معناسی ما قام زید دیمکدر ولما مثلها ای مثل لم وتختص ای لما
بالاستغراق وجواز حذف الفعل ولام الامر المطلوب بها ای
بنلک اللام ای بلحوقها الفعل قائم مقام فاعل مطلوبدر ولا
النهی المطلوب بها الترک جمله اسمیه معطوفدر لام امره
محصول ترکیب ویجزم بلم ولما یعنی بو دورد حرفله بر فعل مضارع
جزم اولور یعنی بونلرک هر بری بر فعل مضارع جزم ایدر وکلم مجازاة
ایکیشر فعل مضارع جزم ایدر واول إن در و آنلک معناسی متضمندر
نته که تفصیلیله بیان اولوران شاء الله تعالی واذا کلمه سی مالنفظنه
مقرون اولنجه جزم ایدر لیکن اذ تنها جزم ایلمز که بونک کبی حیث
کلمه ما سز جزم ایلمز اما این ومتی ما ایله وما سزده جزم ایدر اما فعل
مضارعی کیفما واذا ایله جزم ایلمک ما سزده ما ایله ده شاذدر اما
کیفما ایله شاذ اولدیغی عموم احوال لازم کلدیکیچون نته که دیرسن کیفما تقرأ
اقرأ بونک معناسی بو اولور که هر طریق وهر فن اوزره که سن اوقورسن
بن اوقورم وظاهر بو معنا متعذر اولور زیرا کم مخاطبک جمیع
کیفیت قرائتی کندی قرائتنده رعایت ایلمک مشکلدر واما اذا ایله
جزم ایلمک شاذ اولدیغی اینکیچوندر که شرط اقتضاء ابهام وعموم ایدر

وكلمهٔ اذا تعيين وخصوص ايچوندر ايمدى مناسب مجازات اولماز
اكرچه استعمالده وارد اولمشدر نته كه شاعر بيورر شعر واذا
تصبك خصاصة فتحمل ٭ بونك كبى فعل مضارع مجزوم اولور
ان مقدرله نته كه معلوم اولور ان شاء الله تعالى فلم يعنى لم حرفى
مضارعى جزم ايدر حذف حركت ويا نون ويا حرف علت ايله
ومضارعى ماضيه قلب ايدروب مثبت ايكن منفى قلور
ولما ده بونك كبيدر لكن كلمهٔ لما مختص در استغراق نفيه تكلم وقتنه دك
نته كه ديرسن ندم زيد ولما ينفعه الندم يعنى پشيمان اولدى والآن
پشيمانلغى اكا فايده ويرمدى وبو استغراق نفى لم ينفعه ده
يوقدر كنه لما حذف فعله مخصوصدر شويله كه بر يرده كه اميرك
اته ركوبى مذكور اوله ديرسن جئت ولما اى ولما يركب
الامير ووجهى اما جايز دكلدر كه ديرسن جئت ولم يركب الامير
ووجهى لما ده توقع واردر كه لم ده يوقدر وبو لما جازمه غير ما
جنسنه دركه ديرسن لما جاء زيد جاء عمرو ولام الامر يعنى لام الامر
برلامدركه انكله طلب فعل قصد اولنور نحو ليضرب زيد اورسون
زيد ديمكدر ولاء نهى ضد لام امردر يعنى لا ايله طلب ترك
فعل ايدرلر نحو لا يضرب زيد اورمسون ديمكدر وكلمهٔ المجازاة

تدخل

تدخل على الفعلين لسببية الاول ومسببية الثانى ويسميان شرطاً
وجزاء فان كانا مضارعين او الاول فالجزم وان كان الثانى فالوجهان
وان كان الجزاء ماضياً بغير قد لفظا او معنى لم يجز الفاء وان كان
مضارعاً مثبتا او منفيا بلا فالوجهان والا فالفاء وتجئ اذا مع الجملة
الاسمية موضع الفاء وان مقدرة بعد الامر والنهى والاستفهام والتمنى
والعرض اذا قصد السببية نحو اسلم تدخل الجنة ولا تكفر تدخل الجنة
وامتنع لا تكفر تدخل النار خلافا للكسائى لان التقدير ان تكفر وكلمه
المجازاة تدخل على الفعلين لسببية الاول اى الفعل الاول ومسببية
الفعل الثانى ويسميان الف قائم مقام فاعل شرطاً مفعول ثانيدر
يسميانه وجزاء معطوفدر ماقبلنه فان كانا مضارعين او الاول
معطوفدر اسم كانه فالجزم اى فالجزم لازم وان كان الثانى
فالوجهان ايكى محذوف تقديريله خبر كان وخبر مبتدادر تقدير كلام وان
كان الثانى مضارعا ففيه وجهان واذا كان الجزاء ماضيا بغير قد
لفظا تميزدر ماضيادن ويا مقدر كاننك خبريدر اى لفظا كان
او معنى اكا معطوف لم يجز الفاء جزاء شرطده وان كان الجزاء فعلا
مضارعا مثبتا او منفيا بلا فالوجهان اى ففيه الوجهان والا اى ان
لم يكن الجزاء ماضيا بغير قد لفظا او معنا ولا مضارعا مثبتا او منفيا

بلا فا الفا لازم و یجی مضارع معروف اذا آفا علی مع الجملة الاسمیة
یجی یه متعلق موضع الفا مفعول فیه یجی در و انّ مقدرة محلا منصوبدر
حکایة لفعله و بان مقدرة قولنده که حال واقع اولمشدر بعد الامر
والنهی والاستفهام والتمنی والعرض اذا قصد السببیة نحو اسلم تدخل
الجنة و لا تکفر تدخل الجنة وامتنع لا تکفر تدخل النار خلافا للکسائی
لان التقدیر ان لا تکفر جار و مجرور امتنعه متعلقدر محذوف ترکیب
وکلم المجازاة کلم جمع کلمه در و یا اسم جنسدر نته که کتاب اولندن معلوم
اولدی کلم مجازاة مذکور اولاندر و بونلر ایکی فعل مضارعه داخل
اولورلر تا کم دلالت ایلیه لر اولکی ثانیه سبب اولدیغنه نته که دیرسین
ان تضربنی اضربک و فعل اولکه شرط و ثانیه جزا دیرلر ملزوم و
لازم دیرلر پس اگر ایکی فعل بیله مضارع اولورسه ایکیسنه بیله جزم
لازمدر زیرا ایکی فعل بیله جزمه قابلدر و جازم موجود و مانع یوق
یوقدر که بونک کبی اگر اولکی مضارع و ثانی ماضی اولورسه جزم اولی
متعیندر زیرا که جازمک قوتی درو قابل جزمدر و اگر عکسنجه
اولورسه یعنی اولکی ماضی و ثانی مضارع اولورسه ایکنجیده ایکی وجه
جایزدر بریسی جزمدر زیرا بو ایکنجی قابل جزمدر و عامل جزم موجود
و اولکیدن اولان مانع که بنادر یوقدر و بو استعمال چوقدر
ایکنجیسی

ایکنجیسی مرفوع اولمقدر زیرا کلم مجازاة چونکه کندینک اولکی معمولنه
عمل اتمکه قادر اولمدی مبنی اولدیغیچون پس اکا ضعف طاری اولدی
ایمدی مناسب اولدیکه ایکنجیده ده عمل ایلمیه و بو وجه استعمالده
ازدر اما واردر نته که شاعر بیورمشدر شعر وانْ اَتاه خلیلٌ
یومَ مَسْغَبَةٍ ۞ یقولُ لا غائبٌ مالی ولا حَرِمُ ۞ و هرگاه که
ایکی فعله بیله ماضی اوله حال ظاهر اولور زیرا که کلمهٔ مجازاة صحیح
ترک عمل ایلمز ایکیچون بو صورتی ذکر ایلمدی واذا کان الجزاء
ماضیا معلوم اوله که شرط اولماز الا جملهٔ فعلیه جزی اما جزا جایزدر که
جمله فعل اوله جمیع اقسامیله و جایزدر که جمله اسمیه اوله و جزا
فا داخل اولمق اعتباریله اوچ قسمه منقسمدر بریسی اولدر که اکا
فا داخل اولمق جایز اولمیه و اول شول وقتدر که جزا فعل ماضی اوله
لفظا و یا معنا بلا لفظ قد ملفوظ و یا مقدر نحو ان ضربتنی
ضربتک و ان ضربتنی اضربک بونده فا جایز دکلدر زیرا که
کلمهٔ شرط جزاده تأثیر ایلمشدر و انی معناء مستقبله ایلمشدر
پس بو تأثیر وار ایکن فا رابطه سنه محتاج دکلدر بلکه فایله ربط
لغو اولور ایکنجی قسم اولدر که جزا فعل مضارع مثبت و یا منفی
بلا اوله بو ایکی محلده ادخال فا و ترک فا جایزدر اما مضارع

مثبته زیرا مضارع حال واستقباله محتملدر وحرف شرط واسطه‌سیله استقباله
مخصوص اولدی پس حرف شرطك انده تأثیری اولور حاله محتمل اولقدن
تخلیص واسطه‌سیله پس فایه احتیاج اولماز اما اول جهتدن که استقباله
بر معناسیدر انك ایچون اول کندی معناسنده مستعمل اولمش اولور
وبو اعتبار ایله حرف شرطك انده تأثیری اولماز پس جزاسی اولور
فا ایله ربط ایلمك بعضیلر دیمشلردر که اگر مضارع مثبت مبتدا محذوفه
خبر ایدرسك فایه احتیاج اولنور واگر ایلمزسك احتیاج اولنمز
واما لا ایله منفی مضارعه اگر نظر ایدرسك که لا نفی استقباله
ایچوندر کلمهٔ شرطك جزاده هیچ تأثیری اولماز وفایه احتیاج اولنور
اما اگر نظر ایدرسك که لا نفی مطلق ایچوندر حال واستقباله احتمالی
وار حرف شرطك جزاده تأثیری اولور حال احتمالندن قطع ایلدکله
وفایه احتیاج اولنماز وجنسیه اولدرکه فانك واجب اولور
واول هر جزادرکه مذکور ایکی قسم سابقدن غیریدر پس بو تقدیرجه
یا ماضی اولور قد ایله لفظا نحو ان اکرمتنی الیوم فقد اکرمتك امس
ویا تقدیرا قد ایله نحو ان اکرمتنی الیوم فاکرمتك امس قد تقدیر ایله
نته که قولنده کلمتدر فصدقت وفکذبت بونده فا واجبدر زیرا که
ماضی کندی حالنده باقی قالمشدر وحرف شرطك انده تأثیری
بوقدر

بوقدر پس فا رابطه‌سنه احتیاج اولنور دخی فانك دخولی واجب
اولان جمله اسمیه در وجمله فعل امری ونهی ودعائی وفعل مضارعکه
ما ایله ویا لن ایله منفی اوله بو مواضعك جمیعنده فا واجبدر زیرا که
حرف شرطك جزاده تأثیری یوقدر ویجیٔ اذا یعنی اذاء مفاجاة که
حرف مفاجاة‌در فانك برنه طوررجزاء شرطده جمله اسمیه اولدقده
نحو قوله تعالی وان تصبهم سیئة بما قدمت ایدیهم اذا هم یقنطون
ای فهم یقنطون جمله اسمیه تعقید انکیچوندرکه اذاء مفاجاة جمله اسمیه یه
داخل اولغندر الا انا در وبان مقدره یعنی فعل مضارعه ان مقدرله
مجزوم اولوریش مقامنده فعل امرده یعنی امرك جوابنده نحو زرنی
اکرمك ای ان تزرنی اکرمك ونهیکده نحو لا تفعل الشر یکن خیرا
لك ای ان لم تفعله یکن خیرا لك واستفهامده نحو هل عندكم ماء
اشربه زیرا معناسی ان یکن عندكم ماء اشربه وتمنیده نحو
لیت لی مالا انفقه زیرا معناسی ان یکن لی مال انفقه وعرضده
نحو الا تنزل بنا تصب خیرا زیرا معناسی ان یکن لی مال معنا
ان تنزل بنا تصب خیرا وهر قاچکه بو اشیاء خمسه‌دن صکره
مضارع ما تقدم منه سبب اولمغه لائق اولسه ومتکلم سببیت
قصد ایلسه فعل مضارع ان تقدیر اولنور وبو اشیانك جوابنده

مضارع انکله مجزوم اولنور نحو اسلم تدخل الجنة ای ان تسلم تدخل الجنة
بو فاسز جواب امردر ولا تکفر تدخل الجنة ای ان لا تکفر تدخل الجنة
وامتناع اولدی لا تکفر تدخل النار زیرا اکر شرط لفظه موافق منفی
تقدیر اولنسه معنا فاسد اولور زیرا ترک کفر دخول ناره سبب
دکلدر بلکه سببی کفردر اما اکر شرط مثبت تقدیر اولنسه ایدی بر شی
تقدیر اولنور که لفظ اکا دلالت ایلمز زیرا نفی اثباته دلالت ایلمز
اما کسائی دیو که بو جایزدر زیرا عرف حسبنجه بو معنا مفهوم اولور که
ان تکفر تدخل النار وان تدن من الاسد یأکلک پس نهی عرف
واسطه‌سیله بونک کبی یرلرده قرینه شرط مثبت اولور و بونده
صحیح خلل یوقدر اما اکر عرف بو تقدیره دلالت ایلمیدی جایز
اولمازدی الامر صیغة یطلب بها الفعل من الفاعل المخاطب
بحذف حرف المضارعة وحکم اخره حکم المجزوم فان کان بعده
ساکن ولیس برباعی زیدت همزة وصل مضمومة ان کان ما بعده
ضمة مکسورة فیما سواه مثل اقتل اضرب اعلم وان کان رباعیا
مفتوحة مقطوعة الامر بعض نسخه‌ده مثال الامر واقعدر صیغة یطلب
بها ای بالصیغة الفعل ای المصدر قائم مقام فاعلیدر یطلبنک
من الفاعل المخاطب بحذف حرف المضارعة یطلب متعلقدر
وحکم اخره

وحکم اخره ای اخر بناء الامر مبتدا حکم المجزوم خبر فان کان بعده ای
بعد حرف المضارعة ساکنا ولیس الفعل برباعی شرط معطوفدر
وما بعدلر زیدت همزة وصل مضمومة نعت همزه‌در ان کان
بعده ضمة مکسورة صفت ثانیه‌در فیما سواه ای سوا فیما کان
بعد الساکن مضمومة مثل اقتل مضمومة مثال اضرب مکسورة
مثال اعلم مفتوحة مثال وان کان الفعل رباعیا مفتوحة
مقطوعة ای فهمزة الامر منه مفتوحة مقطوعة نحو اکرم محصول
ترکیب الامر صیغة نحویلر اصطلاحنده امر هم غائبه وهم مخاطبه
اطلاق ایدرلر معلومنه ومجهولنه لیکن امر حاضرک معلومنه امر
بالصیغة دیرلر واول اوجونه امر بحرف دیرلر که اول حرف لامدر
ولفظ امر هرکاه که مذکور اولور اندن متبادر اولان امر حاضر معلومدر
انکیچون مصنف الامر صیغة یطلب بها الفعل دیدی وشک
یوق که صیغه مثنا ولدر اقسام اربعه‌ده وفاعل قیدیله امر غائبک
وحاضرک مجهوللری خارج قالدی ومخاطب قیدیله امر غائبک
معلومی خارج قالدی وبحذف حرف المضارعة قیدیله خارج قالدی
امر فاعل مخاطب که لام ایله اوله نته که قراءة شاذه‌ده وارددر فبذلک
فلتفرحوا قیاس بو ایدی اما خطاب تقدیرنجه فافرحوا دینلیدی وحکم

آخره ای آخر امر فاعل مخاطب حکم مجزومدر یعنی نیجه که صورت جزمده کاه
حرکت وکاه حرف علت وکاه نون حذف اولور بونده دخی بویله
حذف اولور نحو اضرب اغزُ ارمِ اخشَ اضربا اغزوا لیکن بو حذف
جزم قبیلندن دکلدر زیرا که بو امر مبنی الاصل قبیلندندر ماضی کبی
وشول جهتدن که فعل مضارعی انکچون معرب ایلمشلردر بوارده
باقی دکلدر اما چونکه بو امر اول اوج قسمکه مجزوملردر مشارکدر
معنیٔ امرتینده وطلب فعلده بونک آخرینک حکمی حکم مجزوم اولدی
دکوفیلر قتنده امر فاعل مخاطب مجزومدر ولام امر آنده مقدردر
اما بصریلر قتنده بو امر موقوفدر مجزوم دکلدر وبو مذهب
صوابه یقینترکدر زیرا بین العلما منصوردر فان کان بعده
ساکن یعنی صیغهٔ امر اشتقاقی ایلمنک طریقه‌سی اولدرکه
حرف مضارعی حذف ایدرلر پس اکر مابعدی متحرک اولور
آخره جزم حکمنی ویررلر وباقیسنی امر ایدرلر ایدی تعدُّدن
عِدْ وتضاربدن ضارب وتکرّمدن کرّم وتدحرجدن دحرج
وتدخرجدن ترحج وتتصرفدن تصرف دیرلر وچونکه بو قسم
ظاهر ایدی ذکر اولمادی واکر حرف مضارعک مابعدی ساکن
اولورسه اول مضارع دورت حرفلی اولمازسه یعنی افعال بابندن

اولمازسه

اولمازسه اول صورتده بر همزهٔ وصل زیاده ایلمک کرکدر تاکم ابتدا بالساکن
متعذر اولمیا واول همزه مضموم اولور اکر ساکنک مابعدی مضموم اولورسه
اکرچه حقی مکسور اولمق ایدی زیرا که اصلنده ساکن ایدی وانکن
اذا حرک حرک بالکسر اما ضمه‌دن کسره‌یه انتقال ثقیل اولدیغیچون
همزه‌یه اتباع ایچون ضمه ویردیلر اقتل کبی وهرکاه که ساکندن صکره
ضمه اولمیه کرک فتحه وکرک کسره اوله همزهٔ وصل مکسور اولورکه
انک اصلیدر نحو اضرب واعلم واکر اول مضارع باب افعالدن
اولورسه تکرم کبی اول همزهٔ قطع محذوفی اعاده ایدرلر ومفتوح
اولورس پس کویا که اکرم تؤکرمدن مأخوذدر وحرف مضارعک
مابعدی بونده متحرک تقدیر اولنور معلوم اوله که افعال همزه‌سی
مضارعده حذف ایلمک متکلمده اجتماع همزتین لازم کلدیکیچوندر
وماقبلنده اطرادا حذف ایلدیلر وبو علت امر بالصیغه‌ده موجود
دکلدر لاجرم همزه اصلنه رجوع ایلدی فعل ما لم یسم فاعله هو ما حذف
فان کان ماضیا ضم اوله وکسر ما قبل آخره ویضم الثالث مع همزة
الوصل والثانی مع التاء خوف اللبس ومعتل العین الافصح قیل
وبیع وجاء الاشمام والواو ومثله باب اختیر وانقید دون
استخیر وأقیم وان کان مضارعا ضم اوله وفتح ما قبل

اخره ومعتل العين الا صح فيه وينقلب فيه الفا فعل مالم يسم
فاعله ضمير فاعله ده ما يه عائددركه الذى معناسنه در اى فعل مفعول
الذى لم يسم فاعله هو ما اى فعل حذف فاعله اى فاعل الفعل
فان كان اى الفعل ماضيا ضم اوله اى اول الفعل وكسر ما قبل
اخره اى اخر الفعل ويضم الثالث مع همزة الوصل والتاء ثالثه
معطوفدر مع التاء معتدة متعلق خوف اللبس مفعول له ومعتل
العين مبتدا الا صح مبتدا ثانى قيل خبر ثانى وبو ثانيله جمله خبر اولدر
ورابط محذوفدر وبيع قيل يه معطوف وجاء الاشمام والواو
ومثله اى مثل قيل وبيع باب اختير وانقيد دون استخير واقيم
وان كان اى الفعل مضارعا ضم اوله اى اول الفعل وفتح ما قبل
اخره اى اخر الفعل ومعتل العين ينقلب فيه اى يصير العين
فيه الفا **محصول** تركيب فعل مالم يسم فاعله يعنى فاعلى ذكر
اولميان مفعولك فعلى بر فعلدركه فاعلنى حذف ايدرلر ومفعولنى
بر مفعولى قائم مقام فاعل دوتارلر وانك اعرابنى اول مفعوله
ويرلر وطريق بونك بودركه اكر فعل ماضى اولورسه اولنى مضموم ايدرلر
واخرينك ما قبلنى مكسور اكر مكسور اولمازسه نحو نُصِرَ وعُلِمَ وضُرِبَ
واُكْرِمَ وفُرِّحَ ودُحْرِجَ اخرينك ما قبلنك كسريله اكتفا ايلديلر

زيراكه

زيراكه اُكْرِمَ مثلنك اكر اُكْرِمَ ديه لر اُكْرَمُ كه مضارع مجهولدر اكا
ملتبس اولور بو شول ماضينك حكميدركه اولى همزه وصل وتا اوله
اما همزه وصل اولورسه اُسْتُخْرِجَ كبى همزه وصلله حرف ثالثى بيله مضموم
ايلمك كرك واُسْتُخْرِجَ ديمك كرك زيرا اكر حرف ثالث مضموم
اولمه وهمزه وصل درجده ساقط اولسه ماضينك صيغه مجهولى
صيغه امرنجا طبه مشتبه اولوردى الا استخرج كبيت كه بونك
كبيدر اضواتى حالى نحو انطلق واقتدر وغيرى اضواتى كه بونك
كبى اكر اولنده تا اولورسه نحو تفعّل وتفاعل وتفعلل ايكنجى حرفى تا ايله
بيله مضموم ايلمك كرك نحو تُصُرِّفَ وتُضُورِبَ زيرا اكر ايكنجى حرف
مضموم اولمسه وتُصَرِّفَ ده تُصَرِّفُ ديه لر تفعيل بابنك معلومنه
مشتبه اولوردى صرّف كبى واكر تُضارِبَ ده تُضارَبُ ديه لر
تفاعل بابنك معلومنه مشتبه اولوردى واكر تُدُحْرِجَ ده تُدَحْرَجُ
ديه لر دحرج بابنك مضارع معلومنه مشتبه اولوردى اوليه چونكه
فاعل ده حرف اول مضموم اوله الف واوه قلب اولور كه بونك كبى
تفاعل ده چونكه ايكنجى حرفى مضموم اوله الف واوه قلب اولور ثلاثى
مجردك معتل العيننك اوچ وجه وار بريسى افصحدركه قيل وبيع دركه اصلنده
قُوِلَ وبُيِعَ ايدى ضمه دن صكره واو اوزرينه كسره ثقيل اولديغيچون

ما قبلنه قافه نقل ایلدیلر بعده سلب حرکت قاف واو ساکن ما قبلی مکسور
اولدیغیچون یایه قلب ایلدیلر قیل دیدیلر و بیع نکه اصلی بیع ایدی یا اوزره
کسره ثقیل نقل حرکت بر ما قبل ایلدیلر بعده سلب حرکت ما قبل بیع اولدی
وجاء الاشمام یعنی مذکور اجوف واوین و یائینک اشمام دخی کلمشدر
اشمام اولدر که فانک کسره سنی ضمه میل ایدیره سن که یا واوه میل ایلیه
واو ده کلمشدر قول کبی قافنک ضمی و واوک سکونیله و بوع یا واوه
قلب اولدی ما قبلی مضموم اولدیغیچون که بونک کبی افتعل انفعال
وانفعال وانفعل بابینک اجوفنده اوچ وجه جایزدر نحو اختیر
وانقید که اصلی اختییر وانقود ایدی افصح ذکر اولنان اعلالدر وجه ثانی
یعنی اشمام اولدر که همزه لرکنه مضموم اوقویاسن و تاو قافی اشمام
ایلیه سن یعنی تر و قید قیل و بیع کبی اوچنجی وجهله اوقویاسن لیکن جمیعندن
ضعیفدر اختور وانقود در اما افعال بابندن و استفعال بابندن
معتل العین نحو اقیم واستقیم بونده بر وجهدن غیری جایز دکلدر زیرا که
اقیم اصلی اقوم ایدی واو اوزره کسره ثقیل نقل حرکت بر ما قبل ایلدیلر
واو ساکن ما قبلی مکسور یایه قلب ایلدیلر اقیم اولدی واستخیر اصلی استخیر
ایدی یا اوزره کسره ثقیل نقل حرکت بر ما قبل ایلدیلر استخیر اولدی بو
ایکی بابک ثلاثی معتل العینله مناسبتی یوقدر تا کم اول اوچ وجه انده
جاری اوله

جاری اوله واکر مبنی للمفعول اولجق فعل مستقبل اولورسه اولکه حرف
مضارعندر مضموم ایدرلر اکر مضموم اولمازسه واخرینک ما قبلی مفتوح
ایدرلر اکر مفتوح دکل ایسه نحو ینصر ویضرب ویعلم اولکینک
ضمیله اکتفا ایلدیلر زیرا که یکرم و یدحرج و یخرج و یضارب ده
معلوم مجهوله مشتبه اولور اخرینک ما قبلی فتحیله ده اکتفا ایلدیلر
زیرا که یعلم کبیده مجهول معلومه مشتبه اولور و معتل العیندن مضارعک
عینی مجهولنده الفه قلب اولورسه یقول ده و یبیع ده یقال و یباع
دیرسن که اصلی یقول و یبیع ایدی واو حرف علت متحرک ما قبلی
حرف صحیح ساکن نقل حرکت بر ما قبل ایلدیلر واو متحرک فی الاصل ما قبلی
مفتوح الآن الفه قلب ایلدک یقال اولدی یباع ده بونک کبی
اعلال اولدی کنه بونک کبیدر حال یختار و ینقاد ده که اصلی یختیر
و ینقود ایدی واو و یا متحرک ما قبلی مفتوح الفه قلب
ایلدیلر یختار و ینقاد اولدی کنه بونک کبیدر حال یقال و یقام
و یستخار ده که اصلی یقول و یقوم و یستخیر ایدی واو و یا حرف
متحرک ما قبلی حرف صحیح ساکن نقل حرکت بر ما قبل ایلدیلر واو و
یا متحرک فی الاصل ما قبلی مفتوح الآن الفه قلب ایلدک یقال
و یقام و یستخار اولدی معلوم اوله که بناء مجهول متعدیدن بنا ایدر

وبو ظاهردر فعل لازمدندر بنا ايدرلركي انلرك فعل لازمى مفعول بهدن غيرى
مفعوله اسناد ايدرلر المتعدى وغير المتعدى فالمتعدى ما يتوقف
فهمه على متعلق كضرب وغير المتعدى بخلافه كقعد والمتعدى الى
واحد واثنين كضرب واعطى وعلم والى ثلثة كاعلم وارى واخبر
وخبّر وانبأ ونبّأ وحدّث فهذه مفعولها الاول كمفعول اعطيت
والثانى والثالث كمفعولى علمت المتعدى خبر محذوف ومبتدا
ويا خبردر مبتداسى محذوف اى منه الفعل المتعدى ويا هذا بيان
فعل المتعدى وغير المتعدى المتعدى يه معطوف فالمتعدى
ما اى فعل يتوقف فهمه اى فهم معنا ذلك الفعل على متعلق
لامك فحبلا اى على شيء يقع عليه كضرب وغير المتعدى بخلافه
كقعد والمتعدى يكون الى واحد واثنين كضرب وغير المتعدى
واعطى وعلم والى ثلثة كاعلم وارى وانبأ ونبّأ واخبر وخبّر
وحدّث وجعل مبتدا مفعولها مبتدا ثانى الاول نعت ثانى
كمفعول اعطيت خبر ثانى وثانى خبرله خبر اولدر والثانى مبتدا
والثالث اكا معطوف كمفعولى علمت خبر مبتدا وبو جمله معطوفدر
مبتدا اوله خبر واقع اوله جمله يه محصول تركيب المتعدى وغير المتعدى
يعنى فعل ايكى قسمدر متعدى وغير متعدى متعدى شول فعلدر كه

انك

انك فهمى موقوف اوله مُتعلَّقِنَه نحو ضرب كه تعلقى واردر مضروبه
بروجهله كه فهم ضربى فهم مضروبسز محالدر واول متعلقه
مفعول به ديرلر وغير متعدى شول فعلدر كه انك فهمى متعلق
فهمنه موقوف اولميه قعد كبى كه انك هيچ متعلقى يوقدر كه انك
فهمى اول متعلق فهمنه موقوف اوله اگرچه قعودك زمان ومكان
وهيئت فاعله تعلقى واردر ليكن انك فهمى بو متعلقاتسز ممكندر
حاصلى اگر فعلك فهمى موقوف ايسه فاعلدن غيرينك فهمنه اول
فعله متعدى ديرلر واول غيره مفعول به ديرلر اما اگر فعلك فهمى
فاعلدن غيرينك فهمنه موقوف دكلسه اكا غير متعدى ولازم
ديرلر وفعل لازم متعدى اولور همزه ء افعال ايله اكرمت زيدا كبى وتضعيفله
فرّحته كبى والف مفاعله ايله ماشيته كبى وسين استفعال ايله
استخرجته كبى وحرف جر ايله ذهبت به كبى ومتعدى منقسمدر اوچ
قسمه بيرى بر مفعوله تعديه ايدر نصر وضرب وطلب كبى وبو قسم
استعمالده چوقدر ايكنجى اولدر كه ايكى مفعوله تعديه ايدر بو ده ايكى
قسمدر زيرا كه مفعول ثانيسى جائزدر كه بحسب ذات عين مفعول
اول اولور واكا مسند اولور وفعل داخل اولمازدن اول برى
مسند وبرى مسند اليهدر علمت زيدا قائما كبى وبو قسمده جائزدر كه

بر مفعول اوزره اقتصار ایدرلر و اول بر مفعولی نسیاً منسیاً
حذف ایدرلر زیرا یا مسند الیه مسندسز و یا مسند مسند الیهسز
قالمق لازم کلور بو ایسه باطلدر لکن ایکی مفعولک برینی حذف
ایلمک مراد و مقصود اولیجق قرینه قایم اولدقده جایزدر اگرچه
استعمالی آزدر و جایزدرکه مفعول ثانیسی مفعول اولک
غیری اوله بحسب ذات و آرالرنده فعل تعلقندن اول ارتباط
اولمیه اعطیت و اخوانی کبی و بونده ایکی مفعولک برینی نسیاً
منسیاً حذف ایلمک جایزدرکه اعطیت زیداً درهم
و معلوم دکلدرکه اکا نه ویردک و یا دیرسن اعطیت درهماً دراد
دکلدرکه ویردک اما ایکی مفعولی بیله حذف ایلمک بو ایکی قسمده
یعنی باب علمت و اعطیت ده نسیاً منسیاً جایزدر اوچنجیسی
اولدرکه اوچ مفعوله تعدیه ایدر و بو استعمالده آزدر و بو قسمده
اصل اعلم و اری درکه افعال همزه سی سببیله بر مفعول دخی زیاده
اولدی علم و اری ایکی مفعولی اوزرینه و اول مفعول که همزه سببیله
زیاده اولدی اکا مفعول اول دیرلر و آنک حذفی نسیاً منسیاً
جایزدر اعطیت بابنده کبی اما ایکنجی و اوچنجی مفعوللرینک برینی
نسیاً منسیاً حذف ایلمک جایز دکلدر زیراکه بو ایکیسی بیله

حقیقت

حقیقتده علمت بابنک ایکی مفعولیدر پس اگر بری اوزره اقتصار
ایدرلرسه مذکور محذور لازم کلور و اما اخبر دن اخره وارنجه
افعال اوچ مفعول المقده اصل دکللردر بلکه انلرک اوچ مفعوله
متعدی اولدقلری معنای اعلامی مشتمل اولدقلری جهتیدندر افعال
القلوب ظننت و حسبت و خلت و زعمت و علمت و رأیت
و وجدت تدخل علی الجملة الاسمیة لبیان ما هی عنه فتنصب الجزئین
و من خصائصها انه اذا ذکر احدهما ذکر الاخر بخلاف باب اعطیت
و منها انه یجوز فیها الالغاء اذا توسطت او تأخرت لاستقلال الجزئین
کلاماً بخلاف باب اعطیت مثل زید علمت قائم و منها انه تعلق
قبل الاستفهام و النفی و اللام مثل علمت ازید عندک ام عمرو و منها
انه یجوز ان یکون فاعلها و مفعولها ضمیرین لشیء واحد مثل علمتنی
منطلقاً و لبعضها معنی اخر یتعدی به الی واحد فظننت بمعنی اتهمت
بمعنی عرفت و رأیت بمعنی ابصرت و وجدت بمعنی اصبت افعال
القلوب مبتدا ظننت بدلدر و یا خبر مبتداء محذوف ای و هی ظننت
و حسبت و خلت و زعمت و علمت و رأیت و وجدت معطوفلردر
ظننت به تدخل علی الجملة الاسمیة خبر مبتدا و یا خبر مبتداء محذوف ای هی تدخل
علی کذا و خبر افعال القلوب کذا و کذا لبیان ما هی عنه تدخل به متعلق یعنی

تدخل هذه الافعال على الجملة الاسمية لبيان ما يكون تلك الجملة عبارة
عنه من ظن او علم و حكمندر بر و جمله دخی تقدیر ایلمک ای تدخل تلك
الافعال على الجملة الاسمية لبيان الشيء الذي يكون تلك الافعال
ناشئة عنه يعني علمت لاجل بيان العلم وظننت لبيان الظن
فتنصب الجزئين ومن خصايصها انه اذا ذكر احدهما ذكر الاخر اي
احد المفعولين ذكر الاخر بخلاف باب اعطيت ومنها اي من خصايصها
يجوز فيها الالغاء اذا توسطت او تاخرت لاستقلال الجزئين كلاما
بخلاف باب اعطيت مثل زيد علمت قايم ومنها اي ومن خصايصها
انها افعال قلوب تعلق اي يبطل عملها قبل الاستفهام والنفي واللام
مثل علمت ازيد عندك ام عمرو ومنها اي ومن خصائصها انه اي
الامر والشان لا يجوز ان يكون فاعلها اي فاعل افعال القلوب
ومفعولها فاعله معطوف ضميرين لشيء واحد خبر يكون در نحو علمتني
منطلقا ولبعضها مقدم خبر معنى مؤخر مبتدا وبعضها ضمير عايد در
افعال قلوبه آخر نعت معنادر يتعدى الى البعض بها اي بذلك
المعنى الى مفعول واحد جملة فعلية صفت بعد الصفتدر معنا به
فظننت مبتدا بمعنى اتهمت خبر وعلمت بمعنى عرفت ورأيت
بمعنى ابصرت ووجدت بمعنى اصبت هر بريسي فظننت بمعنى اتهمت

كبيده اعرابن

كبيده اعرابن محصلو تركيب افعال قلوب بر نچه فعلدر كه كوكله متعلقدر
وكوكلدن صادر در جوارح واعضادن دكل يعني ظاهر عضولردن صادر
اولماز واول يدي فعلدر كه اوجي علم معناسنه در علمت ورايت ووجدت
واوجي ظن معناسنه در ظننت وحسبت وخلت وبريسي كاه علم معناسنه
كلور وكاه ظن معناسنه واول زعمت در اعتقدت معناسنه كه اعتقاد
علمي وكه ظني اولسون وبو افعال جمله اسميه يه داخل اولور كه بيان
ايدر كه اول جمله علمدنمي صادر اولمشدر يوقسه ظندنمي مثلا هر كاه كه
ديسك زيد قايم احتمالي واركه بو حكم سندن علم جهتندن صادر اوله
واحتمالي واركه ظن جهتندن اوله وهر كاه كه ديدك علمت زيدا قائما
معلوم اولديكه علمدندر وهر كاه كه ظننت زيدا قائما ديدك معلوم
اولوركه ظندندر پس بو افعال كلامك ايكي جزئني بيله كه مبتدا وخبردر
ديلر مفعولتيله منصوب ايدرلر ومن خصائصها يعني افعال قلوبه
مخصوص احوالدندر كه بر مفعول اوزرينه اقتصار جايز دكلدر يعني بر مفعولي
مذكور اوله وبر مفعولي مذكور اوله وبر مفعولي نسيا منسيا محذوف
اوله جايز دكلدر زيرا معلوم اولديكه يا مسند مسند اليه سز ويا مسند اليه
مسندسز قالمق لازم كلور لكن قرينه ايله حذف جايزدر اكرم قليلدر
نته كم كجدي اما ايكي مفعولي بيله ويا برني نسيا منسيا حذف ايلمك

جایزدر نته کم حری افعال قلوبک جمله خصایصندندر الغا جایز
اولمق یعنی لفظا ومعنًی عملدن اهمال ایلمک شول زمانکه ایکی
مفعولی بیننه توسط ایلیه ویا ایکیسندن تاخر ایلیه نته کم دیرسن
زید علمت قایم وزید قایم علمت بو ایکی صورتده اعمال جایزدر
وابطال عمل لفظا ومعنًا جایزدر وبو افعال معنا جهتندن ظرف
اولورلر مبتدا وخبر کندی حالنده باقی قالورلر کلام تام کویاکه
دیرسن زید فی علمی قایم وزید قایم فی علمی وغیر الفاظده الغا جایز
دکلدر وجمله خصایصندندر افعال قلوبک تعلیق یعنی بو افعال
افعالک عملنی وجوبا ابطالدر لفظا معنًی دکل استفهامدن
ونفیدن ولام ابتدادن اول واقع اولسه نته کم دیرسن علمت
ازید قائم ام عمرو وعلمت ما زید قایم وعلمت لزید قائم بو صورتلرده
واجبدرکه افعال قلوبک عملی لفظده باطل اوله تا کم صدارت
استفهام وحرف نفی ولام ابتدا باطل اولمیه اما معنا جهتندن
عمل باقی قالور واول ایکی جزء محلا منصوب اولور مفعوللر یرینه
کویاکه دیمشسن علمت احدهما بعینه قائما وعلمت زیدا غیر قایم
وعلمت زیدا قایما پس الغا جایزدر واجب دکلدر وتعلیق
بینلرنده فرق ایکی جهتدندر بریسی اولدرکه الغا جایزدر واجب
دکلدر

دکلدر وتعلیق واجبدر ایکنجیسی اولدرکه الغا ابطال عملدر لفظا ومعنًی
وتعلیق ابطال عملدر لفظا معنا دکلدر دخی جمله خصایصندندر افعال
قلوبک که فاعل ومفعول ضمیرلری متصل اوله بر شیئه راجع نته کم دیرسن
علمتنی منطلقا وعلمتک منطلقا وزید علمه منطلقا اما غیر افعالده
جایز دکلدر ایدی جایز دکلدر که دیه سن ضربتنی ولا ضربتک ولا زید
ضربه شو قصد ایله که ضربک فاعلی ضمیر مستتر اوله زیده راجع ضمیر
مفعولده اکا راجع اوله وبو حکمک عدم جوازنک سببی غیر افعالده
اولدرکه فعل افعال جوارحدن اکثر فاعلک غیرینه تعلق ایدر مثلا ضرب
زید غالب اولدرکه زیدک غیرینه تعلق ایدر نفسی زیده دکل پس اکر سن
ضربتنی دیسک سامع بوحالده ضربتنی معناسنی فهم ایدر زیرا
افعال جوارحک اکثر فاعلک غیرینه تعلق ایدر وفهم تا ذهنه متنبه
اولمازکه مقصود معنا در غالبه خلاف ویا سامعک حرکت
تادن غفلتی جهتندن پس تصور ایدرکه تا مقصود کلام سنک غائب
اوزره اوله یاخود تصور ایدرکه متکلمدن سهو واقع اولمشدرکه فتحه تا
برنه ضمه ایله تلفظ ایلدی پس هرکاه که افعال جوارحده دیلرکه بیان
ایلرکه خلاف معتاد اوزره در وفاعله متعلقدر ایکنجی ضمیری لفظ
نفسه تبدیل ایدرلر ودیرلر ضربت نفسی وضربت نفسک وزید ضرب

نفعه ناکم لفظ نفعی سامع اشتمکلر بیلکه بو فعل خلاف معتاد اوزره در
واکر خلاف معتاد اوزره اولمیدی لفظ نفعی اولمق کرکیدی و بونکه
افعال قلوبدن سببی اولدر که معناسی افعال قلوبک علملر و ظن
و کشینک علمی و ظنی کندی افعال و صفاتنه تعلق ایلمک اولی
واعلیدر پس علمتنی مطلقا کبیت اول وهم اولنمز که سامع خلاف
مقصود فهم ایلیه و علمتنی مطلقا اخفدر علمت نفسیدن پس
جایز اولور و بعض افعال قلوبک بر غیر معناسی دخی واردر که اول
بعض اول معنا سببیله بر مفعوله تعدی ایدر انجق مثلا ظننت
اتهمت معناسنه اولدقده بر مفعول الور و علمت عرفت معناسنه
بر مفعول الور و تفصیل بونک اولدر که العلم ایکی قسمدر بریسی
بر شیئی نفسنی و ذاتنی بلمکدر بریسی بر شیئی بر صفت اوزره
بلمکدر و علم بو ایکنجی معناده چوق مستعملدر پس علم ایکی شیئک
بیننده بر نسبت اولور یعنی ایکیسینه بیله متعلق اولور و اول ایکی
شیئی بیله انک مفعولی اولور و کاه اولور که علم اولکی معنایه کلور
ایمدی بو تقدیرجه بر مفعوله تعدیه ایدر عرفت کبی و اکر عرفانی معنای
ثانیده استعمال ایدرلرسه جایزدر پس ایکی مفعوله متعدی اولور
علمت کبی لکن مشهور عرفت ده معنای اولدر و علمت ده غالب
معنای

معنای ثانیدر کنه بونک کبی رایت ابصرت معناسنده بر مفعوله متعدی
اولور یعنی رؤیت قلبی که علمدر ایکی مفعول الور و رأیت بصری بر مفعوله
متعدی اولور کنه بونک کبی وجدت صادفت معناسنده بر مفعوله
الور نته که دیرسن وجدت الضالة اصبتها و صادفتها دیمکدر اما
هر کاه که وجدان الشیء علی صفة اوله ایکی مفعوله تعدیه ایدر وجدت
زیدا عالما کبی پس وجدت دخی ایکی معنایه کلور بریسی وجدان الشیء
علی صفة و بریسی وجدان الشیء فی نفسه و اولکیسی ایکی مفعوله تعدیه ایدر
الافعال الناقصة ما وضع لتقرير الفاعل على صفة وهي كان وصار
واصبح وامسى واضحى وظل وبات وآض وعاد وغدا وراح ومازال
ومابرح ومافتئ ومانفك ومادام وليس وقد جاءت ماجاءت
حاجتك وقعدت كانها حربة تدخل على الجملة الاسمية لاعطاء الخبر حكم
معناها فترفع الاول وتنصب الثاني مثل كان زيد قائما فكان تكون
ناقصة لثبوت خبرها ماضيا دائما او منقطعا وبمعنى صار وتكون
فيها ضمير الشان وتكون تامة بمعنى ثبت وزائدة وهي اي الافعال
الناقصة كان وصار واصبح واضحى وامسى وبات وظل وآض
رجع اي صار وعاد اي صار وغدا اي ظل وراح اي بات ومازال
ومانفك ومافتئ ومابرح ومادام وليس وقد جاء ماجاءت

حاجتنك وقد جاء يعني تحقيق وارد اولدی لفظ جاء بمعنی تور
الشیئ علی صفة ما جاءت حاجتك تركيبنده وجاءت ضمیر اسمی
وحاجتك منصوب خبری وما استفهامیه وجاءتك ضمیر عائد در مایه
دنا نیثی معناده حاجتدن عبارت اولدیغیچون در تقدیری ای شیئ
جاءت حاجتك وجایزدر که ما نفی ایچون اوله وجاءت مسند اوله
ذکری مقدم شیئ ضمیرینه مثلا بر معین شیئه محتاج اولسك صکره
بو شیئ حاجتك مقدارنجه حاصل اولمه دیرسن ما جاءت حاجتك علی
قدر حاجتك وبعضیلر حاجتی مرفوع جاءته اسم اوقودیلر وما ئی
مقدم خبری کذا فی بعض الشروح وقعدت ای صارت کانها حربة
وضمیر قعدت اسمیدر شفرة یه عاید وکانها حربة محلا منصوب اسمی
وبو جمله معطوفدر ما جاءت حاجتك جمله سنه پس محلا مرفوع
اولور زیرا اولکی جمله فاعل واقعدر جاءه ظاهراً تقدیراً دکل تدخل علی
الجملة الاسمیة خبر بعد الخبر ای الافعال الناقصة تدخل علیها لاعطاء
الخبر مصدر مضافدر مفعول اولنه دفاعل افعال ناقصه در حکم معناها
مفعول ثانی وضمیر معناها ده عائددر افعاله ولاعطاء قوله تدخل
متعلقدر تقدیری الافعال الناقصة ما وضع کذا تدخل علی الجملة الاسمیة
لان یعطی صفة الافعال الخبر حکم معناها من اثبات او نفی او انتقال

اوادام

او ادام او توقیت فترفع ای صفة الافعال الاول وتنصب الثانی
فکان لفظی مراد مبتدا تکون ناقصة خبری لثبوت خبرها مبتدأ محذوف
خبر دای هو تجئ لثبوت خبرها وضمیر عاید در کان یه کلمة تا ویلیله ماضیا
حالدر خبرها دن که معناده فاعلدر زیرا ثبوت فاعلنه مضافدر مصدردر
دائما نعت ماضیدر او منقطعا معطوفدر دائما یه وبمعنا صار معطوفدر
لثبوت خبرها یه ویکون فیها ای فی کلمة کان ضمیر الشان وتکون ای کلمة
کان تامة بمعنی ثبت بو جمله معطوفدر وتکون ناقصة جمله سنه وزاینة
معطوفدر تامة یه محصول ترکیب افعال ناقصه بر نیجه فعللردر که موضوع
اولمشلردر کندی فاعللرنی بر صفت اوزره ثابت وقایم ومقرر قلمغیچون
وافعال تامه بر نیجه فعللردر که موضوع اولمشلر بر صفتیچون فاعلنی اول
صفت اوزره مقرر قلمغله بیله پس افعال تامه ده موضوع له مجموع
اولور فاعلی اول صفت اوزره مقرر وثابت قلمغله بیله اما افعال
ناقصه ده موضوع له مجرد فاعلی صفت اوزره مقرر وثابت قلمغله
قلمقدر مجموع مرکب صفت وتقریر فاعلدن دکل پس بو تقریر اوزره
افعال ناقصه افعال تامه یه داخل اولماز وتفصیل کلام بودر که
فعل تام ضرب کبی مثلا دلالت ایدر بر معینه معناسنه که غیرندن
اولمغه صالح اوله واول معنانك نسبتنه دلالت ایلمیه واول

نسبتك زمانه پس هلول ضرب اوچ نسنه یه مشتمل اولور
و فعل ناقص كان كبی دلالت ایلمز بر معنی یه كه انك مسند اولمغه صلاحیتی
اوله بلكه دلالت ایدر مجرد نسبته زمانی نسبتله پس انك معناسی
فعل تامك معناسندن بر جزء اوله ناقص اولور انكله بر نسنه ذكر ایلمكه كه
مسند اولمغه صلاحیتی اوله مثلا كانك هر كاه كه معناسی ثبوت
شیء فی نفسه اوله اول كان تامه اولور و فاعلیله كلام تام اولور
و هر كاه كه مراد آندن فاعلی بر صفتله وزره اولمقدر كه اول صفت
معناء كاندن خارجدر اول كان ناقصه اولور نحو كان زید قائما
مراد كاندن بونده وجود زید دكل فی نفسه تا كه كان تام اوله
بلكه زیدك صفت قیام اوزره اولمسیدر و تا قیام مذكور اولمیه
كلام تمام اولماز و سیبویه كندی كتابنده افعال ناقصه دن دورد
مثال كتوروب دیمشدر هر فعل كه بو دورد فعل اسلوبنده كلور اولدر
فعل ناقصدر و محتاجدر خبره و مصنف اون یدی مثال صریحا
ذكر ایلمشدر كه افعال ناقصه در دیو و دیمشدر جاء دخی فعل ناقص
اولور ما جاءت حاجتك كبی یرده اگر كلمۀ ما نافیه ایسه ضمیر جاءت
یه مؤنثه راجعدر كه ما تقدم مذكور اولمشدر و حاجتك خبری
اولور یعنی مذكوره مؤنث سنك حاجتك مقدارنجه كلمدی
یعنی

یعنی سنك احتیاجك اندن زیاده یه در و اگر كلمۀ ما استفهامیه اولور
معنا بویله اولور ای حاجة جاءت حاجتك جاءت ضمیری راجع اولور
مایه معناسنه كه مؤنثدر و حاجتك خبری و جائزدر كه تانیثی خبر
اعتباریله اوله نته كه من كانت امك ده واقعدر بو خوارجك اول
قولیدر كه ابن عباسه دیدی حضرت امام علیدن انلره الچیلكه واردی
یعنی ما جاءت حاجتك یا ابن عباس دیدیلر كه مصنف دیدیكی
قعد ده فعل ناقص كلمشدر قول اعرابیده ٭ ارهف شفرته حتی قعدت
كانها حربة ٭ شفره قلچه و بیوك بچغه درلر ارهاف بیله مك دیرلر حربه
یارم نیزه یه دیرلر اما بونده مراد مشهور بر اقدر یعنی شفره سنی
شویله بیلهدی كه حربه كبی اولدی ظاهر بودر كه قعد بو مثالده ناقص در
انجق اما جاء بو مثالدن غیریده ناقص كلمشدر نته كه دیرلر كلت
البر فجاء قفیزین و افعال ناقصه جمله اسمیه یه داخل اولورلر جمله اسمیه نك
خبرینه كندی حكمنی ویرمكیچون مثلا صار كه معناسی انتقالدر جمله
اسمیه یه داخل اولدقده زید غنی كبی خبر كه ظاهرا غنیدر اكا كندی معناسی
حكمنی ویرر كه منتقل الیه در نحو صار زید غنیا زید غنی اولدی یعنی فقیر
ایكن غنی اولدی حاصلی غنایه انتقال ایلدی و بو كا قیاس ایله سائر
افعال ناقصه یی لفظا حكم مسندرك اولماز و انك معنایه اضافتی

بجمانبه اولماز والله اعلم وبو افعال جزء اولی جملهٔ اسمیه دن مرفوع
ایدرلر فاعلیت اوزره وجزء ثانی منصوب ایدرلر جزء ای ولکی
اولمق اوزره ومفعوله شبهتله فکان تکون ناقصه یعنی لفظ
کان ناقصه اولور اسم وجزء محتاج وبو صفتنده اوچ قسمدر بیری
ناقصهٔ مطلقه درکه دلالت ایدر خبری اسمیله ثابت وقایم اولدیغنه
زمان ماضیده کرک ثبوت دائمی اولسون کقوله تعالی وکان الله
علیما حکیما ویا منقطع اوله نحو کان زید قائما ایکنجیسی ناقصه در صار
معناسنه که انتقاله دلالت ایدر صار کبی کان من الکافرین کبی
اوچنجیسی ناقصه درکه اننده ضمیر شان اولور نحو کان زید عالم ای
کان الشان زید عالم کان تامه ده اولور ثبت وحصل معناسنه که
فاعلیله کلام تام اولور خبره استغنا نحو کانت الکائنة ای حصلت
الحادثة زایده ده اولور لفظا ومعنا نته که قوللریده واقعدر
بیت جیاد بنی ابی بکر تسامی ٭ علی کان المسوّمة العراب ٭ ویا
لفظ جهتندن زائددر انجق نته که دیرسن ماکان احسن زیدا ای
ما احسن زیدا کان بونده بحسب لفظ زائددر اما معنا جهتندن
دلالت ایدر که تعجب زیدک حسنندهدر زمان ماضیده نه
انک حسننده زمان حالده وصار للانتقال واصبح وامسی
واضحی

واضحی لاقتران مضمون الجملة باوقاتها یعنی صار وتکون تامة وظل وبات
لاقتران مضمون الجملة بوقتهما وبمعنی صار ومازال ومابرح ومافتئ
ومانفک لاستمرار خبرها لفاعلها مذ قبله ویلزمها النفی ومادام للتوقیت
امر بمدة ثبوت خبرها لفاعلها ومن ثمة احتاج الی کلام لانه ظرف
ولیس لنفی مضمون الجملة حالا وقیل مطلقا وصار للانتقال یعنی
صار بر حالدن بر حاله انتقاله دلالت ایدر واصبح واضحی وامسی
لاقتران مضمون الجملة باوقاتها یعنی اوقات اصبح واضحی وامسی لاقتران
وبمعنی صار معطوفدر اقتران جمله یه وتکون تامة ای بمعنی الافعال
تکون لاقتران الجملة وتکون تامة وظل وبات لاقتران مضمون
الجملة بوقتهما ای ظل وبات وبمعنی صار ومازال مبتدا ومابرح
ومافتئ ومانفک لاستمرار خبرها لفاعلها خبر مبتدا وضمیر افعال مذکوره یه
راجعدر مذ مبتدا اول مدت معناسنه قبله فعل وفاعل ومفعول به خبر مبتدا
وضمیر فاعل عائددر فاعلها یه وضمیر مفعول عائددر خبرها یه تقدیری اول
الآن استمرار خبرها لفاعلها زمان قبوله ایاه ویلزمه النفی یعنی بو افعاله
حرف نفی لازمدر ومادام للتوقیت امر بمدة ثبوت خبرها لفاعلها
وضمیر ما دامیه عائددر کلمهٔ ما ویلیه ومن ثمة احتاج ای ما دام الی کلام
لانه ای ما دام ظرف ولیس لنفی مضمون الجملة حالا منصوبدر ظرف قبله

وعامل بونلر لنفی در وقیل مطلقا معطوفدر لیس لنفی مضمون الجملة تقدیری
لیس لنفی مضمون الجملة فی الحال وقیل لیس لنفی مضمون الجملة تقدیری لیس
لنفی مضمون الجملة نفیا مطلقا حالا وغیره پس بو تقدیرده مطلقا
مصدر محذوفه صفت اولور وجایزدر که مفعول مطلق اوله ای
اطلقت النفی اطلاقا محصول ترکیب صار انتقال ایچوندر بر صفتدن
بر صفته نحو صار زید غنیا ویا حقیقتدن حقیقته نحو صار الماء
حجرا واصبح وامسی واضحی بو اوچ کلمه نک هر بیسی اوچ معنایه
کلمشدر مثلا اصبح نک اولکی معناسی اینک جملهسینک مضمونی زمان
صباح مقترن اولمقدر نحو اصبح زید غنیا یعنی زید صباح وقتنده
غنی اولدی ایکنجی معناسی صار معناسنه در یعنی انتقال بر حالدن
بر حاله صبح وقتنی ملاحظه سز نحو اصبح زید فقیرا یعنی زید فقیر اولدی
دیمکدر واصبح بو ایکی معنایه نسبت فعل ناقصدر خبره محتاج
اوچنجی معناسی صباح وقتنه داخل اولمقدر نحو اصبحنا وامسینا
واصبح بو معنایه فعل تامدر خبره محتاج دکلدر واصبحه قیاس ایله
امسی واضحی کلمهسی ظل وبات کلمهٔ ظل وبات دلالت ایدرلر
کندیلرک جملهلرینک مضمونلری زمانلری وقتلرینه مقترن اولدقلرینه
یعنی جملهلرینک مضمونی وقتلرینه مقترندر که کوندز وکیجهدر نته که
ظل

ظل زید سائرا یعنی زید بتون کون یوریجی اولدی حاصلی کیدیجی اولدی
وبات زید مصلیا یعنی زید بتون کیجه نماز ادا ایدیجی اولدی وکاه
اولور که بو ایکی کلمه صار معناسنه اولور اول ایکی وقتی ملاحظه سز
نحو ظل وجهه مسودا وبات وجهه مسودا ای صار وما زال وما برح
وما فتئ وما انفک بو دورد فعل ناقص کندیلرینک خبرلری فاعللرینه
ثابت اولمغچوندر یعنی خبرلری فاعللرینه قائم اولمغچوندر اول زماندنکه
بر کره فاعللری انی قبول ایلمشدر یعنی خبرینه قابل اولمشدر پس ما زال زید
امیرا معناسی حیثیت زید بکدر اول زماندن بریکه بکلکه وحکومته قابلیت
واستحقاقی اولمشدر وبو افعالک بو استمرارده سبب دلالتی اولقلرنده
بو افعال نفی معناسنهدر نته که ظاهردر وچون بونلره ما نافیه داخل
اولور معنالری نفی نفی اولور ونفی نفی استمرار ثبوتدر واعتبار قابلیت
وصلاحیت عقل حسبنجه معلومدر وحرف نفی بو افعالک لازمیدر
لفظا ویا تقدیرا زیرا که معنا استمرار استفادهسی بو افعالدن بونکلهدر
حرف نفینک دخولیله بونلره نته که مذکور اولدی پس اکر کلم حرف نفی
مذکور اوله لفظا بو خود ظاهردر یا تقدیرا نته که قول باریده واقعدر تالله
تفتؤ تذکر یوسف ای لا تفتؤ وما دام یعنی کلمهٔ ما دام بر شینک
وقتنی تعیین ایلمکچوندر خبری اسمیله ثابت اولدیغی مدتجه یعنی بر شی

برايتنى وقتدرسن جزئى اسميله قائم اولدغى وقته ننه كه ديرسن اجلس ما دام
زيد جالساً مخاطبك جلوسى وقتنى تعيين ايلدك زيدك جلوسى مدتنجه
يعنى زيد اوتورديغجه سن اوتور ديمكدر وبو كلمه نك تحقيقى اولدركه
لفظ ما مصدريه در وبوندن صكره كلن فعل تأويل مصدرده در اى
اجلس دوام جلوس زيد وزمان بوندن مقدر در اى اجلس زمان
دوام جلوس زيد واول سببله كه ما دام نك معناسى زمانه راجع
اولديكه ظرفدر بر كلامه محتاج اولدى زيراكه ظرف كلامده فضلهدر
مستقل بالافاده اولماز وماء مصدريتك بو قسمنه ماء مدت ديرلر
وليس يعنى لفظ ليس مضمون جمله نفى ايچوندر زمان حاضرده پس ليس زيد
قائما نك معناسى زيد بو زمان قائم دكلدر ديمكدر واكر زمان حاضره
تقييد ايدرسه اول تأكيد اولور وزياده تعيين اما بعضيلر قسدى
اولدركه ليس نفى مطلق ايچوندر زمان حاضرده وغيرنده ويجوز تقديم اخبارها
كلها على اسمائها وهى فى تقديمها عليها على ثلثة اقسام قسم يجوز وهو من
كان الى راح وقسم لا يجوز وهو ما فى اوله ما خلافا لابن كيسان
فى غير ما دام وقسم مختلف فيه وهو ليس ويجوز تقديم اخبارها
كلها يعنى افعال ناقصه نك على اسمائها يعنى افعال ناقصه نك وهى
افعال ناقصه فى تقديمها اى اخبارها عليها اى الافعال على ثلثة اقسام

قسم

قسم رفعله خبر مبتداء محذوفدر وجرله بدلدر ثلثه دن وجمله فعليه نعت قسم
اى الاول منها قسم يجوز تقديم اخبارها عليها وهى من كان الى راح وقسم
لا يجوز معطوفدر قسم يجوزه وهو مبتدا وجمله صله ويا صفتدر ما يه موصوله
صلهيه ويا موصوف صفتيله خبر مبتدادر تقديرى انعم الثانى الافعال
التى تثبت فى اولها ما او افعال ثبت فى اولها ما خلافا لابن كيسان
فى غير ما دام وقسم مختلف فيه معطوفدر قسم يجوزه وهو الى القسم
المختلف ليس مبتدا وخبردر ويجوز تقديم خبرها عليها يعنى افعال
ناقصه نك خبرلرنى اسماسى اوزرينه تقديم ايلمك جايزدر بلا
خلاف زيراكه بونلر فعللردر وكنديلر معمولرندن قوت مقتضيلرى
واردركه مرفوع مقدم اولسون وكركه منصوب ليكن بو افعالك
خبرلرى كنديلرى اوزرنه مقدم اولمده اوچ قسم در بر قسمى اولدركه
بالاتفاق جايزدر واول كان دن راح يه دكدر اول ترتيب اوزره كه
مصنف كتابدن ذكر ايلمشدر زيرا بونلر افعالدر معمولرنه عمل
ايلمكه قادرلردر مقدم اولورسه مانع ايسه هيچ يوقدر وبر قسمى دخى
كنديلرنك اوزرينه مقدم اولمق جايز دكلدر واول شول فعلدركه
اولنده كلمه ما اوله كركه نافيه وكركه مصدريه اما نافيه اولنجه
انكيچون كه نفى صدر كلام اقتضا ايدر پس لايق دكلدركه كنديلرنك معمولى

ويا موصول ويا موصوف
فى اولها ظرف ويا فاعل ظرف
ويا جزء مقدم مبتدا
مه

اوزرینه تقدّم ایلیه واما مصدریه اولنجه انکیچونکه نفی مای مصدری
وانِ مصدری وانّ مفتوحه حروف موصوله درکه مابعدیله هر بیری
برینه منزلنده درپس نیجه که موصولات اسمینک صلهسی ختمنده
اولان نسنه موصول اوزرینه مقدّم اولماز بو حروف اوزره ده
حال بویله در اما ابن کیسان نحویلردن مادام ده خلاف ایلمشدر جمهوره
اما اول دورد فعلده خلاف ایلمشدر وانلرک خبرنی مقدم ایلمک
جایز دوتمشدر کندیلرک اوزرینه زیرا کلمهٔ ما اگرچه حرف نفی در اما
چونکه برفعله داخل اولورکه معناسی نفی در وافادهٔ نفیٔ نفی ایلدی
حاصل معناسی ثبوت مستمر اولور پس گویا که بونلرده نفی یوقدر بلکه
بو افعال کان منزلنده درپس خبرلرنی اوزرلرینه مقدم ایلمک
جایز اولور لیکن معتبر مذهب جمهوردر زیرا که استمرار ثبوت فرع
نفی نفیدرپس اول اصل بو افعالده ملحوظدر قسم ثالث مختلف فیه
نحویلر ارسنده واول لیس در بر طائفه اول قول اوزره درکه
لیس نک خبری لیس اوزره مقدّم اولماز زیرا لیس نفی ایچوندر
ونفی صدر کلام اقتضا ایدر وبر طائفه مقدم اولور دیدیلر زیرا لیس
علی فعلیت ایچوندر نفی ایچون دکلدر نته که سابقا ذکر اولندی پس
کندی معمولنک که مقدم مفعولهٔ شابهدر تصرف ایلمکه قادر اولور

وقول

وقول خدای تعالی الا یوم یأتیهم لیس مصروفاً عنهم دلالت ایدر تقدیمک
جوازنه زیرا که یوم معمول مصروفادرکه خبر لیس درپس معمول خبر
لیس جایزدرکه لیس اوزرینه مقدّم اوله ایدی تقدیم خبر لیس اوزرینه
بطریق اولی جایزدر زیرا هر یرده که معمول واقع اولمغه قابلدر اول
معمولک عاملی واقع اولمغه بطریق اولی قابلدر افعال المقاربة ما
وضع لدنو الخبر رجاءً او حصولاً او اخذاً فیه فالاول عسی وهو
غیر متصرف تقول عسی زید ان یقوم زید وعسی ان یقوم زید وقد
یحذف ان والثانی کاد تقول کاد زید یجیء وقد تدخل ان واذا دخل
النفی علی کاد فهو کالافعال علی الاصح وقیل یکون للاثبات وقیل
یکون فی الماضی للاثبات وفی المستقبل کالافعال تمسکا بقوله سبحانه
وتعالی وما کادوا یفعلون وبقول ذی الرمة بیت اذا غیر النأی المحبین
لم یکد ٭ رسیس الهوی من حب میة یبرح ٭ والثالث جعل وطفق
وکرب واخذ وهی مثل کاد واوشک وهی مثل عسی وکاد فی الاستعمال
رجاءً تمییز او حصولا او اخذا فیه ای فی الخبر فهو ای کاد کالافعال
فی انه منفی تمسکا مفعول له در قبله یه والثالث طفق وجعل وکرب
واخذ وهی ای الافعال الاربعة مثل کاد واوشک وهی ای کلمهٔ
اوشک مثل عسی وکاد فی الاستعمال محصول ترکیب افعال المقاربة

يعني بر نيجه فعلكه قربه دلالت ايدر وبو افعال افعال ناقصه اخواتندندر كه
اسم وخبره محتاجلردر لكن افعال ناقصه دن ممتازلردر كه بونلرك
خبرى فعل مضارعدر ان حرفيله مصدر ويا انسز وبونلر بر نيجه
فعللردركه موضوع اولمشدر قربه دلالت ايچون خبرى يا رجا
جهتندن ويا حصول ويا اكا شروع ايلمك ايچون اولكيسى يعني
اولكه قرب خبره دلالت ايدر رجا جهتندن كلمهٔ عسى در وبو كلمه
غير متصرفدر يعني اندن ماضي صيغه‌سندن غيري كلمسز عسيت
كبي اه وبونك استعمالي ايكي وجه اوزره دربري اولدر كه فاعلي اسم
محض اولور وخبري أن ايله مصدر فعل مضارع ده زيرا رجا مستقبله
متعلقدر وأن حرفي علم استقبالدر نحو عسى زيد ان يخرج وبري
اولدركه فاعلي ان ايله مصدر فعل مضارعدر نحو عسى ان يخرج زيد بو استعمال
اوزره عسى فعل تام اولور كه فاعليله كلام تامدر وزيد بو تركيبده فاعل
يخرجدر واولكي استعمالده عسا فعل ناقصدر اسم وخبره محتاجدر
لكن چونكه خبري أن ايله فعل مضارعدر رجا ايله مناسبت جهتندن
پس اول فعل مصدر ايله مأول اولور وبر مضاف تقديرينه محتاج
اولور عسا زيد ذا خروج ويا مصدر اسم فاعل معناسنه اوله نحو
عسى زيد خارجاً بعض نحويلر ديمشدر كه عسا استعمال اولندقده قارب
معناسنه

معناسنه در اي قارب زيد الخروج واستعمال ثانيده قرب معناسنه در
اي قرب خروج زيد لكن بونده توهم اولور كه ان يخرج مفعول عسى اوله
خبري اولميه وبالجمله كلمهٔ عسانك جميع استعمالاتي وتقاديرده انشا
رجا معناسنه در رجادن خبر معناسنه دكلدر فعل مقاربه نك
ثانيسي يعني حصول جهتندن قرب خبره دلالت ايلين كلمه كاددر
وبونك خبري فعل مضارع اولور انسز نحو كاد زيد يخرج يعني
بعيد اولدي زيدك خروجي حاصل اولمغه وكاه اولور كه خبرينه ان
داخل اولور عسا يه تشبيه ايچون نته كه عسادن ان دوشر كاده تشبيهاً نحو
عسى زيد يخرج وكاد خبر معناسنه در انشا معناسنه دكلدر وكاد بر كلمه در
متصرفدر يعني اندن مشتقات مضارع وغيريلري مستعملدر واذا
دخل النفي يعني هر كاه كه كاده وسائر متصرفاتنه ادات نفي داخل
اوله حكمي سائر افعال كبيدر نفي معناسني افاده ايلر نته كه ديرسن
ما كاد زيد يخرج ولم يكد زيد يخرج يعني يقين اولمادي ويقين اولمدي
زيدك چقمغه اصح مذهب بودر سائر افعاله قياسله وبعضيلر ديمشلر كه
كاد ومتصرفاتي نفي دخولندن صكره اثبات افاده ايدر وبعضيلر
تفصيل ايدوب ديمشلر كه نفي ماضيده ما كاد كبي اثبات افاده
ايدر ومستقبلده لم يكد كبي نفي ايچوندر ومتمسك بو سوزده

قول خدادر كه فذبحوها وما كادوا يفعلون زيرا اكر وما كادوا نفى افاده
ايلسه مناقض فذبحوها اولوردى وبو دليل دلالت ايدر مذهب
اطلاقك برجزئيه يعنى كادوانك متصرفاتنه نفى داخل اولسه
اثبات افاده ايدر دينه واول كمسه نك تمام مذهبنه كه ديشدر
ماضيده اثبات ايچوندر زيراكه بو كمسه يه كه مستقبلده نفى ايچوندر
دينه دليله احتياج يوقدر سائر افعالدن خارج قيلمه سنه كه مذكور
اولدى وبو متمسكدن جواب ويلدركه وما كادوا يفعلون نفى ايچوندر و
مناقض فذبحوها دكلدر زيرا معناسى كلام بودركه انلر ذبح ايلديلر وذبح
ايلمزدن اول ذبح ايلمكه قريب دكللر ايدى اول نعتلره كوره كه انلردن
صادر اولمشيدى ومذهب اطلاقك جزء ثانيسنه متمسك اولدر
بعض فصحا وبلغا ذو الرمه بو بيت مذكورده تخطئه ايلمشلردر
اكر لم يكد اثبات براح رسيس هوا ايچون اولميدى بونلرك تخطئه ايلمكلرى
وجهى اولمازدى وجواب ويلدركه اول تخطئه ناصوابدر
وجايزدركه مخطئينك اعتقادى بو اولهكه كادنك ومتصرفاتنك
حالى نفى ده سائر افعال كبى اولميه ولكن بونك اعتقاد باطلدر كوره
ومتصرفاتنك حالى نفى ده سائر افعال كبى اولميه ولمد تخطئه
ايلمش اوله قول ذو الرمه كه صواب اوزره در وجايزدركه مذهب

اصحاب

اصحاب تفصيل كندى مدعالرينك جزء ثانيسنك قول ذى الرمه يه
تمسك ايدرلر زيراكه بونك مرادى نفى در مبالغه طريقيله يعنى رسيس
هوا محبتندن زائل اولمغه قريب اولمدى دكلكه زائل اولمق
وشك يوقكه زوالك قربنى نفى ايلمك ابلغدر نفى زوالدن وبو
قبيلدندر قول خداى تعالى لم يكد يريها يعنى قرب رويت يوقدر دكلكه
رويت افعال مقاربه نك اوچنجيلرى كه خبره شروعك قرينه
دلالت ايليه وبونلر دورد فعلدركه استعماللرى كاد كبيدر يعنى خبرلرى
فعل مضارعدر ان سز نحو جعل يفعل كذا وطفق يفعل كذا واخذ و
استعماللرى كاد اولوركه خبرى ان ايله عسى كبى وكاه ان سز كاد كبى
نحو اوشك زيد ان يخرج واوشك زيد يخرج فعلا التعجب ما وضع
لانشاء التعجب وله صيغتان ما افعله وافعل به وهما غير متصرفين
نحو ما احسن زيدا واحسن بزيد ولا يبنيان الا مما يبنى منه
افعل التفضيل ويتوصل فى الممتنع بمثل ما اشد استخراجه واشدد
باستخراجه ولا يتصرف فيهما بتقديم ولا تأخير ولا فصل واجاز
المازنى الفصل بالظرف وما ابتداء نكرة عند سيبويه فلا ضمير فى
افعل مفعول عند الاخفش والباء للتعدية وزائدة ففيه ضمير ولا يبنيان
اى افعل التعجب من شئ الا مستثنا منه مما يبنى منه افعل التفضيل

ويتوصل مضارع مجهول في المتن قايم مقام فاعل اي الذي امتنع
بناؤه منه بمثل يتوصل به متعلق ما اشد استخراجه واشدد باستخراجه
ولا يتصرف فيهما اي في الصيغتين بتقديم اه وما مبتدا ابتدائيه خبر
نكرة خبر بعد الخبر عند سيبويه اي هو عند سيبويه وما موصوله بعدها
اي بعد كلمه ما صله وموصول صله سيله مبتدا الخبر خبر مبتدا و بو جمله خبر ثانيدر
مبتداء اولك موصوله خبر رابعدر مبتدايه عند الاخفش مبتداء محذوفه
خبر اي هو عند الاخفش والخبر مبتداء محذوف خبري وبه مبتدا ابي على
خبر عند سيبويه مبتداء محذوفه خبر فلا ضمير في افعل خبر اده شرط محذوفدر
اي اذا كان كذلك فلا ضمير فيه وجايزدر كه معطوف اوله وبه
فاعل جملسنه مفعول خبر بعد الخبر به مفعول عند الاخفش والباء
للتعديه او زائدة فغيه ضمير محصول تركيب فعل التعجب بو نسخه ده
تثنيه صيغه سيله واقعدر وبعض نسخه ده جمع صيغه سيله افعال التعجب
عبارتيله واقعدر ايكيسنده صحيحدر زيرا اكر صيغه يه نظر ايدرسك
تثنيه مناسبدر واكر مواده نظر ايدرسك كه بو ايكي صيغه اول
ماده لرده درجع مناسبدر زيرا شول فعللر كه ما افعله وزنى اوزره
كلمشدر نا محصوردر مثلا ما احسن زيدا واكرم زيدا وما اعلم زيدا
اه لكن جمع مناسبدر مصنفك وهي صيغتان قوله وبعض
نسخه ده

نسخه ده وهي غير متصرفه قوله يعني افعال تعجب ايكي صيغه اوزره در
و متصرف دكللردر و تعريف ايلديكه ما وضع لانشاء التعجب ديو
يعني افعال تعجب بر نيجه فعللردر كه موضوع اولمشلردر انشاء تعجب
ايچون ايمدي عجبت وتعجبت كبيلر كه اخبار تعجب ايكوندر تعريفدن
خارج قالورلر وما احسن زيدا واحسن بزيد كبيلر بو تقديرجه تعريفه
داخل اولورلر وافعال تعجب ايكي صيغه در برسي ما افعله در ما احسن
زيدا كبي وبرسي افعل به در احسن بزيد كبي و بو ايكي صيغه مبني اولماز
الا ثلاثي مجرددن كه الوان و عيوبدن اولميه واكر ديلرسه كه بونلردن
بناء تعجب ايده لر اشدد باستخراجه وما اكثر حمرته واكثر بحمرته وما اقبح
عوره واقبح بعوره و بو ايكي صيغه تعجبده تقدم وتأخر وفصلله
تصرف اولماز زيرا كه بو ايكي صيغه معناء انشاء واسطه سيله محذوفه
مشابهدر ايمدي لايق بودر كه بونلرده تصرف اولميه نته كه حروفده
تصرف اولماز پس جايز دكلدر كه ديه سن ما زيدا احسن وزيدا
ما احسن وما احسن اليوم زيدا وبزيد احسن واحسن اليوم بزيد اما
ما ايله فعل ميانه ظرفله فصلي جايز طوتشلردر نحو ما احسن زيدا الان اوج وجه
واردر برسي بودر كه كلمه ما شي معناسنه محلا مرفوع مبتدادر وما بعدي كه
احسن در ما يه راجع ضمير مستتر له و مفعوليله محلا مرفوع خبردر مبتدا ايكه

نحو ما احسن بالرجل ان يصدق
وما ابتدائيه نكره در اعراب
اصليسنده ما احسن زيدا جه

وبو ترکیب بو تقدیرجه شر اهر ذا ناب قبیلندندر وبو سیبویه‌نك
مذهبیدر وثانیسی بودرکه ما موصولدر کندیدن صکره جمله صله‌سیدر
ومجموع موصول صله‌سیله محلا مرفوع مبتدا وخبری محذوفدر ای الذی
احسن زیدا شیء وبو وجه اخفشك مذهبیدر وجه ثالث بودرکه
ما استفهام ایچون محلا مرفوع مبتدادر وآندن صکره جمله محلا مرفوع
خبریدر وبو وجوه اصل ترکیب حسبیجه‌در معناء مراده کوره که
انشاء تعجب دکلدر زیراکه معناء تعجبی حسبیجه بو عبارتك اعرابنی
یحیح اقتضا اعراب بو قدردر واحسن بزید ترکیبنده زید فاعلدر
سیبویه قتنده زیرا اصل ترکیب احسن زیدٌ ای صار زید ذا حسن
معناسنه صیغه احسن ای که خبردر تغییر ایلدیلر صیغه احسنه که امردر
اما معناسنه اول خبرلق اوزره‌در وبا زائده‌در فاعلده تنه که کفی بالله
ایله دراما اخفش قتنده صیغه امردر کندی معناسنه خبر معناسنه دکل
وبا مفعولده زائده‌در اکر احسن متعدی احسن دن مأخوذ ایسه نته که
خدا قولنده لا تلقوا بایدیکم الی التهلکة واقعدر ویا بالتعدیه ایچوندر اکر
احسن لازم حسن دن مأخوذ ایسه ای صار ذا حسن وآنکا تقدیرجه
بیله احسن امردر هر مخاطبه که زیدی وصف ایلیه حسنله کویاکه هر
مخاطبه دیر که صف زیدًا الحسن وبو معناء اصلی امردن انشاء
تعجبه

منقول اولمشدر نته که مذهب سیبویه ده معناء خبردن انشاء
تعجبه منقولدر مخفی دکلدرکه سیبویه مذهبنده احسنده ضمیر یوقدر
زیراکه فاعلی مذکوردر اما اخفش مذهبنده انده ضمیر مستتر واردر
مخاطبه راجع معلوم اوله که بونلرك تحقیقی اوزره افعال تعجبك
معنالری واضح اولمدی پس ترکیبه معناوی ملی اولسك ما
احسن زیدا وما اکرم زیدا واحسن بزید واکرم بزید ترکیبلرینه دیرکه
نه عجب حسندر زیدا وما اکرم زیدا واحسن بزید واکرم بزید ترکیبلرینه
ونه عجب کریمدر زید معناء جهتندن ایکی صورت برابردر حاصلی
معنا بیاننده صفتی نه وجهله کلورسه انی کتورمك مثلا ما انصره
نعجب ناصردر وما اضربه نه عجب ضاربدر وانصر به واضرب به
معناده بونلر کبیدر تأمل تذنیب افعال المدح والذم ما وضع لانشاء
مدح او ذم فمنها نعم وبئس وشرطهما ان یکون الفاعل معرفا
باللام او مضافا الی المعرف بها او مضمرا ممیزا بنکرة منصوبة
او بما مثل فنعما هی وبعد ذلك المخصوص وهو مبتدا ما قبله خبره
او خبر مبتدا محذوف مثل نعم الرجل زید وشرطه مطابقة الفاعل
وبئس مثل نعم العبد وفنعم الماهدون وساء مثل بئس ومنها
حبذا وفاعلها ذا ولا تتغیر وبعدها المخصوص واعرابه کاعراب

مخصوص نعم ویجوز ان یقع قبل المخصوص وبعده تمییز او حال
علی وفق مخصوصه فمنها ای افعال مدحه وذمدن در نعم وبئس
وشرطهما ای نعم وبئس ان یکون الفاعل معرفاً باللام او مضافاً
الی المعرف بها ای باللام او مضمراً ممیزاً بنکرة منصوبة او بما
مثل فنعما هی وبعد ذلک ای بعد ذکر الفاعل المخصوص وهو
ای المخصوص مبتدا و مبتدا خبری وماقبله خبره جملهٔ اسمیه
جزا خبر در مبتدایه او خبر مبتداء محذوف معطوفدر مبتدانک قبل
نعم الرجل زید وشرطه ای شرط المخصوص مطابقة الفاعل وبئس مثل
القوم الذین کذبوا مبتدا وشبهه ای شبه بئس مثل القوم الذین متاول
خبر مبتدا ای قوله بئس مثل القوم الذین وشبهه متاول ومنها حبذا
ای من افعال المدح حبذا وفاعله ذا ای فاعل حب ولا یتغیر ای
ذا وبعده ای بعد ذا المخصوص اه علی وفق مخصوصه ای المخصوص
حبذا **محصول** ترکیب افعال المدح والذم مراد افعال مدح وذمدن
بر بنچ فعلدر که موضوع اولمشدر انشاء مدح وذم ایچون پس
مدحت وذممت وکرم ولؤم که اخبار مدح وذم ایچوندر
بو تعریفه داخل دکلدر در واصل افعال مدحدن نعم وافعال ذمدن
بئس در وافعال مدح وذمک شرطی اولدر که فاعلی اجح وکی

بریسی

بریسی اوزره اوله بالاملیه معرف نعم الرجل وبئس الرجل کبی ویا معرف
باللامه مضاف اوله نحو نعم صاحب القوم وبئس صاحب القوم ویا بر مبهم
ضمیر نکره منصوبه ایله ممیز ومفسر نحو نعم رجلا وبئس رجلا ویا ما ایله
ممیز که شیء معناسنه اوله نحو فنعما هی ای نعم شیئا هی ای الصدقات
وادح وجهک بریسی اوزره فاعل ذکر ندن صکره مخصوص بمدح
وبذم اولور نحو نعم الرجل زید وبئس الرجل عمرو ومخصوص بعدحک
اعرابنده نحویلرک ایکی مذهبی وار بریسی اولدر که مخصوص مبتدا واول
جمله مقدم خبر والف ولام نعم الرجل زیدده قایم مقام ضمیردر وبریسی
اولدر که مخصوص مبتدا محذوفه خبر اولور زیرا چونکه نعم الرجل دیدک
کویاکه بر سائل سؤال ایدروب دیرکه من هو پس جوابنده دیدک
زید یعنی هو زید وبو مذهب اصح واولی در نته که غیر کتابلرده مبیندر
ومخصوصک شرطی فاعله مطابق اولمقدر جنسده وافرادده وتثنیه
وجمعده وتذکیر وتانیثده زیرا که معنا جهتندن اول همان فاعلدر
نحو نعم الرجل زید ونعم الرجلان الزیدان ونعم الرجال الزیدون ونعم المرأة
هند ونعم المرأتان الهندان ونعم النسوة الهندات وبو وضع اوزره
قیاس ایله بئس واکر بعض مواضعده مطابقه ظاهر اولمزسه
تاویله محتاجدر قول خدا تعالی ده کبی بئس مثل القوم الذین کذبوا

بونده ایکی تأویلدن بریسی کرک اول بوکه تقدیر کلام بودر که بئس
مثل القوم مثل الذین کذبوا بئس مثل الذین کذبوا که مخصوصدر مطابق
فاعلدر که مثل الذیندر ذکر اولان احوالده ایکنجی تأویل اولدر که الذین
کذبوا صفت قومدر دیمکدر فاعلدندر ومخصوص محذوف اولور
ای بئس مثل القوم الذین کذبوا مثلهم المذکور وهو المشبه بمثل
الحمار وکاه اولور که مخصوص حذف ایدرلر معلوم اولدیغیچون نتکم
خدای تعالی ایوبی ذکردن صکره دیمشدر نعم العبد ای نعم العبد ای
العبد هو ای ایوب وساء بئس کبیدر یعنی ساء که سوءدن مأخوذ
اوله فتح سینیله براز لوح معناسنه افعال ذمدندر بئس کبی پس فاعلی
یا معرف باللامدر ویا معرف بلامه مضاف ویا ضمیر مبهم نکره
ایله ممیزدر نتکه مثال بئسده معلوم اولدی قال الله تعالی
ساء مثل القوم الذین کذبوا فاعل ساء بونده ضمیر مبهمدر ومثلا
انی تمییز ایدر ومخصوص القوم درمضاف تقدیریله ای ساء
مثلا مثل القوم اما ساء که ماتدن وسوءدن ضم سینیله مأخوذ
اوله تحکیم ایلمک معناسنه اول خبریتده مستعملدر افعال ذمدن
دکلدر نتکه ساءنی یسوءنی دیرلر وجمله افعال مدحدندر حبذا
وبو مرکبدر لفظ حب دن حب الشیء صار حبیبا یا حب الشیء

صار

صار محبوبا ولفظ ذادن حاصل حب ایله ذادن مرکبدر وفاعل حب
لفظ ذادر لازم اولدیغی تقدیریجه اما متعدی اولدیغی تقدیریجه ولفظ
حب دن که مغیر اولمش اوله حب لفظنه معنا جزوندن انشاء
متغیر اولدیغیچون کلمه ذا قایم مقام فاعل اولدی لیکن کنه حکم فاعلدر
انکیچون مصنف فوقده اتیمبوب فاعله ذا دیدی ولفظ ذا بو حالده
متغیر اولماز بلکه دائما مفرد مذکر صیغه سی اوزره در زیرا مشار الیه
مبهمدر اشارت ندرنته که ضمیر نعم متغیر اولماز کمنزی حالده زیرا برامر
مبهمه راجعدر بس دیرسن حبذا زید حبذا الزیدان حبذا الزیدون حبذا
هند حبذا الهندان حبذا الهندات وحبذادن ذادن صکره مخصوص
بالمدح مذکور اولور نتکه معلوم اولدی وبو مخصوصک اعرابی
نعم مخصوصک اعرابی کبیدر یعنی اعرابنده ایکی قول وار وحبذاده
ذا ایله نعمده ضمیر بینده فرق اولدر که اول ضمیرک تمییزی لازمدر که اکر اولی
تمییز اولمیه مفهوم اولمزدی که نعمده ضمیر واردر اما کلمه ذاده تمییز
واجب دکلدر بلکه جایزدر که مخصوصدن اول ویا صکره بر نکره مذکور
اوله که ذانک تمییزی ایلیه نحو حبذا رجلا زید وحبذا زید رجلا وبو فرقک
منشاسی اولدر که ذا بر اشارت کلمه در برامر مبهمه دلالت ایدر وضمیر
نعم بر کیفیتی نسنه در که تمییزسز مفهوم اولماز اصلا پس بو لفظ ظاهر مبهمک

اولقدر غیره احتیاجی اولمازکه ضمیر مبهم مستترک اولور پس بو جهتدن
تمییز ضمیر واجبدر و تمییز ذا جایزدر واجب دکل کنه بونک کبی جایزدر
حبذا ده قبل المخصوص و بعد بو نکره که حال اوله نحو حبذا زید راکباً
و حبذا راکباً زید الحرف ما دل علی معنی فی غیره ومن ثمه احتاج
فی جزئیته الی اسم او فعل حروف الجر ما وضع لافضاء الفعل الی مایلیه
وهی من والی وحتی وفی والباء واللام ورب وواوها وواو القسم
وباؤه وتاؤه وعن وعلی والکاف ومذ ومنذ وحاشا وعدا وخلا
فمن للابتداء والغایة والتبیین والتبعیض وزائدة فی غیر الموجب خلافاً
للکوفیین والاخفش وقد کان من مطر وشبهه متأول الحرف ما
دل علی معنی فی غیره ای غیرها ومن ثمه احتاج ای الحرف فی جزئیته
للکلام رکناً کان او غیره الی اسم او فعل حروف الجر ما وضع لافضاء
الفعل او معناه ای معنا فعل الی ما یلیه ای اسم یلی الحرف ذلک
الاسم وهی ای حروف الجر ما اوردها المصنف فی المتن ورب وواوها
ای واو رب وواو القسم وتاؤه ای القسم وباؤه ای القسم
محصول ترکیب الحرف وقتا که اسم وفعلک بیانندن و احکامندن
فارغ اولدیسه شمدی حرفک بیاننه و احکامنه شروع ایدوب
بیورر و حرف نه که صدر کتابدن معلوم اولدی بر کلمه درکه غیر بیله

اولان

اولان معنایه دلالت ایدر و بو جهتدن حرف محتاج اولدی بر کلمه درکه
جزء کلام اولمق کرک عمده کرک فضله فعله قد ضرب کبی و اسمه من البصرة
کبی تا که معناء اولی حرفدن مفهوم اوله و جمله اقسام حرفدن حرف
جردر و اول بر نیجه حرفدرکه موضوع اولمشدر فعلی یا معناء فعلی حرف
جرک یلیسنک یعنی ما بعدینک اولان نسنه یه ایرشدرمکیچون که اسم
صریح اوله مررت بزید و انا مار بزید کبی و یا تاویل اسمدن اوله
نحو قوله وضاقت علیهم الارض بما رحبت ای برحبها و جهتندن که
بو حروف حروف اضافت دیرلر یعنی نسبت فعل یا معناء فعل
بو حروف واسطه سیله بو حروفک ما بعدینه متعلق اولور حروف
جره دیرلر یا بونلردن اولورکه معناء فعلی کندیلرک ما بعدینه جر ایدرلر
یعنی چکرلر و یا بونک ایچونکه بونلرک اثری حرکت جردر وهی یعنی حروف
جر مصنف متنده ذکر ایلدکیدر فمن للابتداء یعنی کلمه من حروف
جردن دورت وجه اوزره در بریسی ابتدا ایچوندر یا مکانده نحو
سرت من البصرة و یا زمانده نحو لله الامر من قبل ومن بعد و بونک
علامتی مقابلنده انتها صحیح اولمقدر نحو سرت من البصرة الی
الکوفة ایکنجی وجهی تبیین ایچوندر نحو فاجتنبوا الرجس من الاوثان و بونک
علامتی اولورکه الذی و یا متصرفاتنی یرینه وضع ایلمکله معنا صحیح اوله

اى فاجتنبوا الرجس الذى هو الوثن وجه ثالث اولدركه معناسى تبعيض
ويره نحو اخذت من الدراهم وعلامتى اولدركه لفظ بعضى يرينه وضع ايلسه
معنا صحيح اوله اى اخذت بعض الدراهم وجه رابع اولدركه زائد
اوله وعلامتى اولدركه حذف ايلسه معنا مختل اولميه نحو ما جاءنى
من احد اى ما جاءنى احد ومنك زياده سى كلام غير موجبده اولور
يعنى نفى ونهى واستفهامده اولور وكلام موجبده من زائد اولماز
بصريلر قتنده وكوفيلر كلام موجبده جايز طوتارلر وبعض كلام عرب ايله
استدلال ايلديلر نحو قد كان من مطر اى قد كان مطر وكلام خدا ايله
نحو يغفر لكم من ذنوبكم اى يغفر لكم ذنوبكم زيرا خدا بيورر ان الله يغفر
الذنوب جميعا جواب ولكن استدلال دن اولدركه لفظ من موجبده
حكاية طريقيله دركويا كه بر سائل هل كان من مطر ديدى پس انك
جوابنده قد كان من مطر ديلدى ايدى بو من اول منك حكايه
سيدركه غير موجبده ايدى واستدلال ثانينك جواب بوبله دركه
يغفر لكم من ذنوبكم امت نوحه خطابدر وان الله يغفر الذنوب
جميعا امت محمده خطابدر وجميع ذنوب امت محمددن مغفور
اولمقدن امت محمد نوحدن مغفور اولمق لازم كلمز پس
يغفر لكم من ذنوبكم ده من تبعيض ايچون اولور زائد اولمز ولكن

للانتهاء

للانتهاء وبمعنى مع قليلا وحتى كذلك وبمعنى مع كثيرا وتختص بالظاهر
خلافا للمبرد وفى للظرفية وبمعنى على قليلا والباء للالصاق والاستعانة
والمصاحبة والمقابلة والتعدية والظرفية وزائدة فى الخبر فى الاستفهام
والنفى قياسا وفى غيره سماعا نحو بحسبك زيد والقى بيده واللام
للاختصاص والتمليك وزائدة وبمعنى عن مع القول وبمعنى الواو
فى القسم للتعجب ورب للتقليل لها صدر الكلام مختصة بنكرة موصوفة
على الاصح وفعلها ماضى محذوف غالبا وقد تدخل على مضمر مبهم مميز
بنكرة والضمير مفرد مذكر خلافا للكوفيين فى مطابقة التمييز وتلحقها
ما فتدخل على الجمل وواوها تدخل على نكرة موصوفة ورب وواوها
اى واو رب محصول تركيب والى للانتهاء يعنى كلمه الى انتهاء غايت
ايچوندر نته كه من ابتداء غايت ايچوندر نحو سرت من البصرة الى الكوفة
وكاه اولوركه مع معناسنه اولور نحو من انصارى الى الله اى مع الله
ولا تاكلوا اموالهم الى اموالكم اى مع اموالكم وحتى الى كبى انتهاء ايچوندر
ومع معناسنه اما الى انتهاء معناسنه چوق كلور ومع معناسنه آز وحتى
مع معناسنه چوق مستعملدر وكلمهء الى مظهره ومضمره مستعملدر نحو الى زيد
والكى واليك واليه وحتى مختصدر اسم ظاهره نحو نمت البارحة حتى
الصباح ومبرده حتى نك مضمره دخولى جايز طوتدر زيرا اشعار

عربیت واقع اولمشدر نحو حتاک اما عربلر قتنده بو شاذدر بو که قیاس
جایزدکلدر وفی ظرف ایچوندر یا حقیقتا نحو المال فی الکیس ویا مجازا
نحو نظرت فی الکتاب والنجات فی الصدق وکاه اولور که علی معناسنه
کلور نحو ولاصلبنکم فی جذوع النخل ای علی جذوع النخل ولفظ بانک
ایکی معناسی وار اول الصاق ایچوندر حقیقة نحو به داء ویا مجازا
نحو مررت بزید ای بموضع یقرب من موضع زید ثانی استعانت
ایچوندر نحو کتبت بالقلم ثالث مصاحبت ایچوندر نحو دخلت علیه
ثیاب السفر ای مع ثیاب السفر رابع مقابله ایچوندر نحو اشتریت
هذا بذاک بشنجی ظرفیت ایچوندر نحو صلیت بالمسجد ای فی المسجد
آلتنجی تعدیه ایچوندر نحو ذهبت بزید زیدی کندم ایلتدم سابعی
زائددر و بو ماولیس نک واستفهامک خبرنده قیاسیدر نحو ما زید بقائم
ولیس زید بقائم وهل زید بقائم اما نفیک واستفهامک خبرندن
غیرده بانک زیاده سی سماعیدر مرفوعده اولسون نحو کفی بالله
وبحسبک زید منصوبده اولسون نحو ولا تلقوا بایدیکم ای ولا تلقوا
ایدیکم ای انفسکم واللام للاختصاص یعنی لام اختصاص ایچوندر
ملکیتسز نحو الجل للفرس ویا ملکیتیله نحو المال لزید تعلیل ایچون اولور نحو
ضربته للتأدیب زائده ده اولور نحو ردف لکم ای ردفکم

وعن

وعن معناسنه اولور قولله مستعمل اولنجه نحو قوله تعالی وقال الذین کفروا للذین
امنوا لام للذین ده صله قول دکلدر تاکه معنا بویله اوله که کافرلر مؤمنلره
دیدیلر وانلره خطاب ایلدیلر که اگر بویله اولیدی ما سبقونا دیمک
کرکیدی پس بو لام عن معناسنه در یعنی کافرلر مسلمانلر جهتندن وجانبندن
دیدیلر که اول که محمد کتوردی خیرلی اولیدی بونلر یعنی مسلمانلر بیزم
اوزرمزه سبق ایلمزلردی بلکه بیز انلردن اول انی اخذ ایدردک
واو قسم معناسنده کلور تعجب ایچون نحو لله لا یؤخر الاجل امور عظامده
مستعملدر لله لقد طار الذباب دیمزلر وکلمه رب اصلده انشاء
تقلیل ایچوندر کم خبری مقابلنده که انشاء تکثیر ایچوندر آره لرینک
بیله ما بعدی جر ایدرنده که سابقده بو که اشارت اولندیدی وکلمه
رب انشاء تکثیرده چوق مستعملدر واگرچه کم خبری انشاء تقلیل
ایچون مستعمل دکلدر ورب صدر کلام اقتضا ایدر زیرا معناسی انشادر که
کم خبریه صدر کلام اقتضا ایدر بو جهتدن وکلمه رب مخصوصدر نکره
موصوفه یه اما نکره اولدیغی زیرا تعریفه محتاج دکلدر واما نکرهء وصف
ایتدیکی ایچوندر که رب بر جنسدن بر نوعی تقلیل ایچوندر ونکرهء وصف ایلمکدن
جنسدن بر نوع مفهوم اولور وعلی الاصح بیوردک انشادر
برطابعه نک رب نک نکرهء غیر موصوفه یه دخولنی جایز کوردکلرنه

لکن اصح قول اولدر و شول فعل که ربّ اکا متعلق اولور فعل ماضیدر
زیرا ربّ تقلیل محقق ایچوندر بو ایسه ماضیده منصور اولور و اول فعل
اکثر استعمالاتده محذوف اولور زیرا که قرائن دلالتیله اول فعل معلوم
اولور نحو ربّ رجل کریم ای لقیته یعنی از مرد کریم و یا چوق مرد کریم
بن انی کوردم و ایرشدم و کاه اولور که لفظ ربّ داخل اولور ضمیر
مبهمه که ممیز اولور بر نکرهٔ منصوبه ضمیر باب نعم کبی و اول ضمیر که
مدخول ربّ در دایما مفرد مذکر اولور زیرا که راجع در ذهنده مبهمه
نحو ربّه رجلا و ربّه رجلین و ربّه رجالا و ربّه امرأة و ربّه امرأتین
و ربّه نسوة نته که ضمیر مبهم که فاعل نعم در دایما مفرد مذکر اولور و
کوفیلر باب ربّ ده خلاف ایلمشلر که اول ضمیر کرکدر که کندینک
تمییزینه مطابق اوله افراد و تثنیه و جمعده و تذکیر و تأنیثده لکن
بصریلر قولی اصح در و ربّ یه ماء کافه لاحق اولور که انی عملدن منع
ایدر پس ربّما جمله ده شول تقلیل و یا تکثیر نسبت ایچون اولور اول
جمله ده در ربّما قام زید کبی اما جایز دکلدر ربّما یقوم زید زیرا ربّ
تقلیل محقق ایچوندر تکثیر محقق ده مستعملدر پس قول ضدّاده ربّما یودّ
ربّما یودّ معناسنده در زیرا اخبار خدا ده کذب احتمالی یوقدر بلکه
صدقی محقق در صدق ماضی کبی و واو ربّ ای واو ربّ حکم ربّ ده در
یعنی

یعنی نکرهٔ موصوفه یه داخل اولور قول شاعرده کبی بیت
و بلدة لیس بها انیس ٭ الا الیعافیر و الا العیس ٭ و واو القسم
انما یکون عند حذف الفعل لغیر السؤال مختصة بالظاهر و التاء مثلها
مختصة باسم الله تعالی و الباء اعمّ منهما فی الجمیع و تبلقی القسم باللام
و انّ و حرف النفی و یحذف جوابه اذا اعترض او تقدمه ما یدلّ علیه
و عن للمجاوزة و علی للاستعلاء و قد یکونان اسمین بدخول من و الکاف
للتشبیه و زائدة و قد یکون اسما و مذ و منذ للزمان للابتداء فی الماضی
و الظرفیة فی الحاضر نحو ما رأیته مذ شهرنا و منذ یومان و حاشا و عدا و خلا
للاستثناء و واو القسم انما یکون عند حذف الفعل یکون نکره حرف و تکرر
لغیر السؤال خبر ثانی نسیدر مختصة بالظاهر خبر ثالث و التاء مثلها ای مثل
الواو مختصة باسم الله تعالی و الباء اعمّ منهما ای من الواو و التاء و تبلقی
القسم ای یجاب القسم باللام و انّ و حرف النفی و یحذف جوابه ای
ای القسم اذا اعترض ای بواسطة القسم او تقدمه ای القسم ما یدلّ
علیه ای علی جواب القسم و قد یکون الکاف اسما و تختص بالظاهر و مذ
و منذ للزمان للابتداء بدلدر زماندر ای لابتداء الزمان فی الماضی مجهول
ترکیب واو القسم معلوم اولکه قسم ده اصل با در زیرا فعل قسمله
مذکور در نحو اقسم بالله و بو باء الصاقدر که معناء اقسم نام خداء

الصاق ایلمشدر پس قسم عند التحقیق بر جمله درکه اکا جملهٔ قسمی دیرلر والله مقسم به
بو جهتدندر که مصنف باء قسمی علی حده حروف جردن بر حرف عد
ایلمدی واکثر استعمالندن اقسم حذف اولنور ولفظة الله اکتفا
اولنور نحو بالله لافعلن دیو کاکه صلهٔ اقسمدر استعمالده عامدر
فعلله ده مستعمل اولور فعل منزده و اسم ظاهرده و مضمرده داخل اولور
نحو بک لافعلن قسم استعطافده مستعملدر نحو بالله اخبرنی
اولا تخبرنی و واو قسم بادن بدلدر فعلله مستعمل اولماز پس فعلیره
دک لافعلن دیمزلر و قسم استعطافده مستعمل اولماز پس
دیمزلر والله اخبرنی اولا تخبرنی والتاء یعنی تاء قسم بدلدر واو
قسمدن مخصوصدر بر اسم ظاهره که لفظة الله در نحو تالله لاکیدن
اصنامکم لکن اخفش تربّ الکعبة روایت ایلمشدر و قسم
بر جواب لازمدر که اکا مقسم علیه دیرلر اولدخی بر جمله اولور و صله
مقسم علیه ده گرک در حرف انّ و بالام اوله صورت اثباتده
و یا حرف نفی اوله صورت نفی ده اما حرف نفی صورت نفیده
اعتبار ایلمک ظاهردر زیرا که مقصود نفیدر واما انّ ولام اعتباری
تأکید دلالت ایدرلر ایکیسنیدرکه دلالت ایدرکه مدخوللری جواب
قسمدر ویحذف القسم یعنی جواب قسم حذف اولور چونکه قسم
متوسط

متوسط اوله بر نسنه اوزرینه که جواب قسمه دلالت ایلیه و یا اندن متأخر اوله
نحو زید والله قائم فزید قایم والله شول نسنه که بو مثلو ذکر اولدی اگرچه
معناً جنسه جواب دکلدر نحو عن للمجاوزة یعنی کلمهٔ عن مجاوزه ایچوندر
نحو رمیت السهم عن القوس وعلی للاستعلاء یعنی کلمهٔ علی استعلا ایچوندر
نحو زید علی السطح و هر کاه که حرف من عن کلمه سنه داخل اوله اسم اولورلر
عن جانب معناسنه نحو جلست من عن یمینه ای من جانب یمینه وعلی
فوق معناسنه نحو غدوت من علیه ای من فوقه زیرا من کلمه سی که حرف جردر
اسمه داخل اولور حرفه داخل اولماز والکاف للتشبیه ای کلمهٔ کاف
تشبیه ایچوندر نحو زید کالاسد زائده ده اولور نحو لیس کمثله شیئ ای لیس
مثله شیئ اسم ده اولور نحو یضحکن عن کالبرد منهم ای یضحکن عن مثل
البرد ومذ ومنذ سابقاً معلوم اولدیکه مذ له منذ اسملردر ظروف
جنسیه دن کاه ابتداء مدت معناسنه وکاه جمیع مدت معناسنه و بو معنالر
حروف جردندر لر زماننجوده ومغایری چونکه زمان ماضیه داخل اولورلر
ابتداء مدتدر نحو ما رأیته مذ السنة الماضیة او منذ یوم الجمعة الماضیة
یعنی کورمیلی بر ییلدر ویا بر کوندر اما زمان حاضره داخل اولورلر فی معناسنه
دیرلر یعنی معنا ظرفیت افاده ایدرلر نحو ما رأیته مذ سنتنا و شهرنا
و یومنا یعنی بو ییلده و بو ایده و بو کونده کورمدم دیمکدر وحاشا

بیت تکمیل لفظا جوابندن اولکاول
ایچون جواب دیرلر جواب دکل
جواب قسم اوقدر یعنی جواب قسم مقدردر
وکلمدر

وخلا وعدا بو کلمه‌لرکاه فعل اولورلر نته کم مباحث استثناده سابق
اولدی وکاه حرف جر که ما بعدلرنی مجرور ایدرلر ومعنالری استثنادر
کنه بونلرده نحو جاءنی القوم عدا زیدٍ او خلا زیدٍ وشتمنی القوم حاشا
زیدٍ الحروف المشبهة بالفعل انّ وانّ وکانّ ولکنّ ولیت ولعلّ لها
صدر الکلام سوی انّ وهی بعکسها وتلحقها ما فتلغی علی الافصح وتدخل
حینئذ علی الافعال فانّ لا تغیّر معنی الجملة وانّ مع جملتها فی حکم المفرد ومن ثمّ
وجب الکسر فی موضع الجملة والفتح فی موضع المفرد فکسرت ابتدا وبعد القول
والموصول وفتحت فاعلة ومفعولة ومبتداء ومضافا الیها
وقالوا لولا انّک لانّه مبتدا ولو انّک لانّه فاعل فان جاز التقدیر
ان جاز الامران من یکرمنی فانّی اکرمه واذا انّه فاعل فان عبد
الغفار والهازم وشبهه ولذلک جاز العطف علی اسم المکسورة
لفظا او حکما المفتوحة مثل انّ زیدًا قائم وعمرو ویشترط مضیّ الخبر
لفظا او تقدیرا خلافا للکوفیین ولا اثر لکونه مبنیا خلافا للمبرد
والکسائی فی مثل انّک وزید ذاهبان الحروف ها لها ای لهذه الحروف
صدر الکلام سوی انّ وهی ای انّ بعکسها ای بعکس هذه الحروف
وتلحقها ای هذه الحروف ما الکافة ای هذه الحروف عن العمل علی
الافصح وتدخل ای هذه الحروف حینئذ علی الافعال اه وفتحت

وفتحت ای ان فاعلة حالده فتحنک مستتردر ومفعولة ومبتداء
ومضافا الیها ای ان معطوفلردر فاعلة نه وقالوا فعل وفاعل
لولا بر خبر قدرکه بونون حکمی خبر محذوف مبتدا واقع اولور ان
حرف مشبه وک اسمی وخبری ذکرا ولمدی زیرا مقصوده داخل
دکلدر ایدی بعض ترکیب اوزره قصر اولدی پس ان اسمیله وخبریله
تاویل مفرده محلا مرفوع مبتدادر تقدیری قالوا لولا انک منطلق
ای لولا انطلاقک موجود ایدی لولا انک محلا منصوب
مفعول قالوادر وقالو به متعلق مبتدادر ولو انک لانه فاعل
معطوفدر لولا انک به واعرابی انک کبیدر فان جاز التقدیر ان
ای تقدیر المفرد والجملة جاز الامران ای فتح ان وکسرها مثل من یکرمنی
فانی اکرمه واذا انه عبد الغفار والهازم وشبهه جر به معطوفدر من
یکرمنی یه واول محلا مجروردر اضافتله ولذلک جاز العطف علی اسم
ان المکسورة لفظا مکسورنی تفصیلدر او حکما اکا معطوف بالرفع جاریه
متعلق دون المفتوحة ای لم یجز العطف علی اسم المفتوحة مثل ان
زیدا قائم وعمرو ویشترط مضی الخبر لفظا تمییزا او تقدیرا اکا معطوف
خلافا مفعول مطلق للکوفیین اکا متعلق ولا نفی جنس ایکوندر
اثر اسمی لکونه ای لکون اسم ان مبنیا خبر کوندر جار ومجرور خبریله

خبر لا در خلافاً للمبرد وخلاف للكوفيين كبيدر والكسائي معطوفدر مبتدره
في محل انك وزيد ذاهبان **محصول** تركيب الحروف المشبهة
بالفعل بو التي حرفك معناده فعله مشابهتي واردر زيرا كه بونلرده
معناء فعل وارنته كه مشهوردر واسمايه لزومده افعاله
مشابهدر يعني اسمايه داخل اولورلر افعال كبي ولفظ جهتندن افعاله
مشابهلردر اوچ حرفا وزنده وزياده ده اولمقده واخرلري مفتوح
كبي مفتوح صدر ولفظ انك مشابهتي لفظ جهتندن زياده در
وسبب مشابهت ايچون لفظده ومعناده بو حروف فعل فعلي
عملني ويرديلر وعمل افعال ايكي وجه اوزرنه در بريسي اصلدر
مرفوعي منصوب اوزره مقدم ايلمكدر وبريسي فرعدر كه منصوبي
مرفوع اوزره مقدم قلمقدر وبو حروف چونكه عملي مشابهت ايچون
ايدرلر افعالك فرعي اولورلر پس بونلره فرع عملني ويرديلر كه عمل فرع
افعالدر ومنصوبي مرفوع اوزرينه مقدم قلديلر وبو حروف انّ مفتوحه
غيريه صدر كلام ويرديلر زيرا كه انواع كلامدن بر نوعه دلالت ايدرلر
پس لايق بودر كم صدرده اولالر تاكم اول امرده اول نوع مفهوم
اوله وانّ مفتوحه باقي حروفك عكسنجه در يعني بونك واجب
صدرده اولمقدر زيرا كه بو اسم وخبرله تأويل مفرده در وبوكه

لازمدر

لازمدر برنسنه يه متعلق اولمق تاكم كلام تمام اوله پس اگر صدرده اولورسه
صورة كتابتده انّ مكسوره يه مشتبه اولور بو جهتدن كه چونكه انّ اسم
وخبريله مبتدا اوله واجب اولور كه خبر مؤخر اوله نحو عندي انك قائم
نته كه گچدي وبو حروفه تخفيف لاحق اولور حذف تشديد بريله كه اول
حرف اخره متحرك حذف اولورد وتخفيفدن صكره عملري باطل
اولور افصح لغاتده زيرا كه مشابهت لفظي تخفيفله زائل اولور وبعض
لغتده عمل ايدرلر ملك كلمشدر وبو حروفه كلمه ما لاحق اولور تاكم
بونلري عملدن منع ايليه بو سببدن بوكه ماء كافه ديرلر نحو انما زيد قائم
وچونكه عملدن مكفوف اولورلر فعلده ده داخل اولورلر نحو انما قام زيد
وانما يقوم زيد فائدة لا تغير معنى الجملة بو حروف مشبهة نك اوائلي
تفاصيلنه شروع ايدر يعني انّ مكسوره داخل اولدغي جمله كندي
حالندن تغيير ايلمز بلكه معناء جمله يه تأكيد وتحقيق زياده ايدر مثلا
زيد قائم كلام تامدر وچونكه انّ تأكيد وتحقيق اول كلام تامه زياده
اولور وانّ مفتوحه داخل اولدغي جمله تغيير ايدر وتأويل مفرده
قلور ومحتاج ايدر برنسنه يه تاكم كلام تمام اوله مثلا هر گاه كه ديرسن
انّ زيدا قائم معناسي تحقيق ومقرر زيد قائم در وهر گاه كه ديرسن
انّ زيدا قائم معناسي اندن حكايه كرجك زيد قائمدر ايمدي جملهنك

اَنّ مفتوحه صورتنده استقلالی قالمدی وبونده انّ مکسوره جمله‌یه
تغییر ایلمزوانّ مفتوحه تأویل مفرودده قلدواجب اولدی کسر جمله مقامنده
وفتح مفرد معامنده پس همزه مکسور اولور ابتداء کلامده که جمله
مستقله اولور نحو قلت انّ زیدا قایم ومفتوح اولور همزه فاعل مقامنده
اولدقده ویا مفعول مقامنده ویا مبتدا مقامنده فقط ویا
مضاف الیه مقامنده نحو بلغنی انک عالم وکرهت انّ زیدا قایمٌ
وعندی انک فاضل واعجبنی اشتهارانک فاضل ولولا انک قایم لقمت
صکره همزه مفتوح اولور زیراکه لولادن صکره مبتدادر که خبری
محذوفدر پس اول اسم وخبرله موضع مبتداده در یا لکزکه مفرددر
لودن صکره ده همزه مفتوح اولور زیراکه لو حرف شرطدر فعل
اقتضا ایدر پس انّ اسم وخبریله محلّی فاعلده اولور نحو قوله تع
ولو انهم صبروا ای لو ثبت انهم صبروا ای لو ثبت صبرهم فاه
جاز التقدیران جاز الامران یعنی بر یرده که هم جمله جایز اوله وهم
مفرد یعنی جمله ومفرد تقدیری جایز اوله انده کسر وفتح جایزدر نحو
من یکرمنی فانی اکرمه اگر ملاحظه ایدرسک که اصل کلام فانا
اکرمه در پس جمله اسمیه اولورکه جزاء شرطدر وبونده انّ کسریله
اوقومق گرک زیرا انده صکره مذکور اولان جمله در اما اگر انّی
ملاحظه

ملاحظه ایدرسک که اصل کلام بودرکه فجزاءه انی اکرمه پس بونده انّ فتحله
اوقومق گرک زیراکه انّ ما بعدیله مبتداء محذوفک خبری محلنده در
واصل خبر مبتدا مفرددرکنه بویله درحال قول شاعرده بیت وکنت
اُری زیدا کما قیل سیّدا ٭ اذا انه عبد القفا واللهازم ٭ اگر بونده بویله
تقدیر ایدرسک که اذا هو عبد القفا پس بو جمله اسمیه اولورکه اذاء
مفاجاتدن صکره واقعدر وبونک حقّی بونده کسردر واگر ملاحظه
ایدرسک که انّ ما بعدیله تأویل مفرودده درکه مبتدادر وخبری
محذوفدر ای فاذا عبودیته للقفا واللهازم حاصله پس حقّ انّ
بونده فتح اولور زیراکه انّ ایکی معمولیله موضع مبتداده واقعدر مبتدا
خود مفرددر ولذلک یعنی انّ معناء جمله‌یه تغییر ایلمدیکیچون لایق بودرکه
انّ‌ء معدوم منزلته تنزیل ایده‌لر دیو برلسنه رکه محلّ انّ به عطف ایدرلر
رفعله عطف ایلسونلر زیرا اصلی مبتدا الفعله مرفوع ایدی گرکه انّ
لفظا مکسور اولسون نحو انّ زیدا قایمٌ وعمرو وگرکه حکما مکسور اولسون
نحو علمت انّ زیدا قایم وعمروا اکرم انّ بونده لفظا مفتوحدر زیرا
مفعول مقامنده واقعدر لیکن حکما مکسوردر زیراکه انّ ایکی معمولیله
علمت نک ایکی مفعولنک قایم مقامیدر واول ایکی مفعول معنا
جهتندن بر جمله درمرکب مسند ومسند الیه دن وانّ مفتوحه که

لکن مکسور اولمیه انک اسمی محلنه عطف جایز دکلدر زیرا چونکه معناً
جملهٔ تغییر ایلمندر انی معدوم فرض ایلمک ممکن دکلدر تا که انک محلی
معتبر اوله و اسم انّ نک محلنه عطف ایلمنکه شرطی اولدر که خبری
معطوفدن ایلری کلمک کرک لفظا و یا تقدیرا لفظا نحو انّ زیداً قائم
و عمرو تقدیرا نحو انّ زیداً و عمروٌ قائم ای انّ زیداً قائم و عمروٌ قائم یعنی
خبر انّ تقدیرده کلمش اولور و محذوف اولمش اولور معطوفک
خبری اکا دلالت ایلدیکیچون مضی خبر انکیچون شرطدر که اکر کلمش اوله
نه لفظا و نه تقدیرا ایکی عاملک اجتماعی لازم کلور بر معمولک اعرابی
اوزرینه نحو انّ زیدا و عمرو ذاهبان شک یوقکه ذاهبان خبردر
معطوف و معطوف علیه دن پس اسم انّ یه خبر اولورغی جهتدن رفعنده
عامل انّ در و بو جهتدنکه عمرودن خبردرکه مرفوعدر ابتدا الفله عامل رفع
ابتدا اولور پس انّ و ابتدا ایکیسی بیله بر رفعک اوزرینه جمع اولمش
اولور بو ضد باطلدر و کوفیلر بو شرطی ایلمدیلر زیرا انلرک قتنده انّ
اسمنک عملی ایدر الحج وضری کذا سابع کبی ابتدا ایله مرفوعدر پس ایکی
عاملک بر معمولک اعرابی اوزره اجتماعی لازم کلمز ولا تزیعنی عطف
جایز اولمز اسم انّ نک مبنی اولمنک صحیح تأثیری یوقدر انک
محلنه عطف ایلمک خبر کلمزدن اول یعنی عطف جایز دکلدر کرک مبنی

اوله

مبنی اوله ایمدی جایز دکلدر انک و زید ذاهبان نته که جایز دکلدر انّ
زیداً و عمرو ذاهبان زیرا اول محذور که بیان اولدی ایکی مثالک بیننده
مشترکدر اما مبرد و کسائی قتنده هر کاه که اسم انّ مبنی اوله انک
محلنه عطف جایزدر خبر کلمزدن اول زیرا چونکه عمل انّ بنا واسطه سیله سنده
ظاهر اولمدی پس کویا که خبرده عامل دکلدر ایمدی اول محذور لازم کلمز
و بو قول ضعیفدر زیرا که انّ کندی اسمی محلنده که نصب در عمل ایلمشدر
نهایتی بنا واسطه سیله اول نصب ظاهر اولمز و چونکه خبرده هیچ مانع
یوقدر انّ انده عامل اولور پس اول محذور لازم کلور ولکنّ کذلک
ولذلک دخلت اللام مع المکسورة دونها علی الخبر او الاسم او الفصل
بینه و بینها او علی ما بینهما وفی لکنّ ضعیف وتخفف المکسورة
فیلزمها اللام ویجوز الغاؤها ویجوز دخولها علی فعل من افعال المبتدأ
خلافا للکوفیین فی التعمیم وتخفف المفتوحة فتعمل فی ضمیر شأن مقدر
فتدخل علی الجمل مطلقا وشذ اعمالها فی غیره ویلزمها مع الفعل السین
او سوف او قد او حرف النفی وکأنّ للتشبیه وتخفف فتلغی علی
الافصح ولکنّ للاستدراک یتوسط بین کلامین متغایرین معنی و
تخفف فتلغی ویجوز معها الواو ولیت للتمنی واجاز الفراء لیت
زیدا قائما ولعل للترجی وشذ الجرّ بها ولکنّ کذلک یعنی انّ کبیدر

اسمك محلنه حمل ایلمك جوازندن ولذلك یعنی انّ جمله تغییر ایلمدیكیچون وانّ
مفتوحه معناء مفرد ده قلدیغیچون دخلت اللام ای لام الابتداء مع
المكسورة دونها ای دون المفتوحة علی الخبر وعلی معمول متعلقدر او علی الاسم
اذا فصل بینه ای بین الاسم وبینها ای انّ بظرف او علی ما بینهما ای
بین الاسم والخبر وفی لكنّ ضعیفا ای الحاق لام الابتداء ضعیف
وتخفف المكسورة فیلزمها ای المكسورة بعد التخفیف اللام ویجوز الغاؤها
ای عن العمل بعد التخفیف ویجوز دخولها ای انْ بعد التخفیف علی افعال
المبتدا نحو كان وعلمت خلافا للكوفیین فی التعمیم ای تعمیم دخولها علی
كل فعل وتخفف المفتوحة فتعمل فی ضمیر شان مقدر فتدخل علی الجمل مطلقا
ای زمانا مطلقا او دخولا مطلقا وشذّ اعمالها فی غیره ای ضمیر شان
ویلزمها ای المفتوحة مع الفعل السین اه ولكنّ للاستدراك یتوسط
مبتداء محذوفه جزدر بین كلامین متغایرین ای نفیا واثباتا معنی
وتخفف ای لكنّ فتلغی ویجوز معها ای مشددة او مخففة الواو ولیت
للتمنّی واجاز الفرّاء لیت زیدا قائما ایكی جزئك نصبیله ولعلّ للترجی وشذّ
الجر بها ای بلعل محصول تركیب ولكنّ كذلك یعنی اسمك محلنه عطف
جایز اولمقده لكنّ انّ كبیدر زیرا اولدخی معناء جملهٔ تغییر ایلمز وایكی معمولی
اول حال اوزره دركه سابقدن ایدیلر وبو معنیٔ استدراك كه لكنده در

اول

اول معنانك تعلقنی منافی دكلدر پس جایزدر كه انك اسمنك محلی
اعتبار ایدوب برنسنهٔ رفعله اكا عطف ایدلمزنه كه انّ دن
معلوم اولمشیدی ومعناء استدراكك ابطال وعدم باطلدركه
كلام سابقدن ناشیدر پس لكنّ یه اوزرنه سابق كلامدن لازمدر
نا كم استدراك متصور اوله نته كه دیرسن لم یخرج زید لكن عمرا خارج
وبكر وباقی حروف مشبهه ده اسمك محلنه عطف جایز دكلدر زیرا
معناء ابتدا كه اصلندن وار ایدی لیت ده ولعلّ ده وكانّ ده باقی
قالمدی ایدی اسمك محلنی اعتبار ایلمك ممكن دكلدر ولذلك یعنی
بونكیچون كه انّ مكسوره معنا جمله تغییر ایلمز جایزدر كه لام ابتدا
دخل اوله انّ ایله یا خبرینه ویا اسمنه اول شرطله كه انّ ایله اسمی بیننه
برنسنه فاصل اوله ویا اسم وخبر بیننه برنسنه توسط ایلیه نحو انّ زیدا
قایم وانّ فی الدار لزید وانّ زیدا لطعامك آكل اما جایز دكلدر انّ
زیدا آكل لطعامك زیرا كه بو لام ابتدادر وحقّی صدر جمله ده اولمقدر
زید قایم كبی لیكن چونكه انّ ده لام تاكید نسبت ایچوندر ایكیسنی برده
جمع ایلمكه كراهتلری وار ایدی چونكه انّ واسطه سیله صدارتندن دوشدی
لایق دكلدر كه جمیع اجزاء جمله دن كه عمده درلر متاخر اوله ولامك
لكنّ ایله دخولی نته كه انّ ده كچدی ضعیفدر اگرچه استعمالده وارد
اولمشدر نته كه قول شاعرده واقعدر ٥ ولكنّنی من حبّها لعمید ٥

وسبب فرق مکسوره ایله لکن بیننده بو حکمده اولدر که چونکه لکن برخبر کلام
سبقنی اقتضا ایدر کویا که صدارتدن دوشمشدر پس لام که طالب
صدارتدر انکله اجتماعی اولقدر مستحسن دکلدر بخلاف مکسوره که اول
اول مقتضی تقدم کلام اخر دکلدر وکاه اولور که انّ مکسوره یی تخفیف
ایدرلر ایدی انک صورتی انِ نافیه کبی اولور پس بونکیچون انِ مخففه ایله
لام لازمدر تا که اشتباه اولمیه اما شول یرده که مکسوره یه تخفیفدن
صکره عمل ویررلر بو فرق لازمدر تا که معنای نفی و اثبات بر برینه
مشتبه اولمیه واما بعد التخفیف مکسوره نک اعمالی طرداً للباب‌در وتجوز
دخولها یعنی تخفیفدن صکره مکسوره نک افعال مبتدا وخبره دخولی جایزدر
یعنی باب کان وباب علمت نحو وان کنت من قبله لمن الغافلین
وانْ وجدنا اکثرهم لفاسقین اما بصریلر قتنده غیر فعله دخولی جایز
دکلدر زیرا که مکسوره نک اصلی وحقی مبتدا وخبره داخل اولمقدر و چونکه
مخفف اولدی و مبتدا وخبرده عملدن ساقط اولدی وفعله داخل
اولدی ککدرکه اول فعل مبتدا وخبره داخللردن اوله تا اول نسنه که
انّ نک مقتضا واصلیدر بقدر امکان باقی قاله وکوفیلر سایر افعاله
دخولنی تجویز ایلمشلر وقول شاعری استشهاد ایلمشلر بیت
بالله ربک انْ قتلت لمسلما ٭ حلت علیک عقوبة المتعمد ٭
وتخفیف المفتوحة یعنی انّ المفتوحة چونکه تخفیف اولنور ضمیر شان
مقدرده

مقدرده وجوب طریقیله عمل ایدر پس جمیع جمله‌لره دخولی جایز اولور مطلقا
زیرا چونکه ضمیر شان مقدر اسمی اولور هر جمله که ضمیر شانه مفسر
اولور خبری اولور کرک اسمی وکرک فعلی وکرک اول فعل دواخل مبتدا وخبردن
اوله وکرک اولمیه و ضمیر شانک تقدیرینک سببی اولدر که مفتوحه نک فعله
مشابهتی مکسوره دن زیاده در نته که مرور ایلدی واعمال مکسوره
وتخفیفدن صکره سعة کلامده واقع اولمشدر کقوله تعالی وانْ
کلاً لما لیوفینهم اما اعمال مفتوحه تخفیفدن صکره سعة کلامده
کلمشدر پس ظاهرا اضعف یعنی مکسوره اقوی اوزره یعنی مفتوحه
راجح اولمق لازم کلور بو ایسه جایز دکلدر پس ضمیر تقدیر اولنور تا که مفتوحه
تخفیفدن صکره بونک کبی عامل اوله مبتدا وخبرده نته که اصلنده بویله ایدی
ومکسوره کاه عامل اولور وکاه اولمز و مفتوحه مخففه نک ضمیر شانه مقدردن
غیریده عملی نادردر نته که شاعر بیورر بیت فلو انک فی یوم الرخاء سألتنی
فراقک لم ابخل وانت صدیق ویلزمها یعنی مفتوحه مخففه چونکه فعله
داخل اولور اکا دورت نسنه برینی لازمدر سین یا سوف یا قد یا حرف نفی اما
اوچ اولکینک برینی لازم اولدوغی فرق ایچوندر مفتوحه مخففه ایله مصدریه
بیننده زیرا بو اوچ حرف مصدریه ایله جمع اولمز و مخففه و مصدریه بیننده
فرق مجرد حرف نفیله اولماز زیرا ایکیسیله بیله جمع اولور پس غیره حاجتدر تا فرق

کرک ننه که دیرلر اکر اول حرف نفی استقبال معناسنه ایسه انکله مذکور اولان
أن مصدریه اولماز زیرا ایکی حرف استقبال بر یرده جمع اولمق لازم کلور
پس متعین اولور که اول أن أنّ دن مخففدر ویا نظر ایدرلر اول فعل مضارعه که
حرف نفی دن صکره در اکر منصوب اولورسه مصدریه در واکر مرفوع
اولورسه مخففه در وکأنّ للتشبیه یعنی کأنّ انشاء تشبیه ایچوندر نحو کأنّ
زیداً الاسد وکأنّ چونکه مخففه اولور افصح لغات اولدر که عملدن الغا
اید رلر ننه که شاعر دیمشدر **بیت** ونحر مشرق اللون ° کأن ثدیاه حقان °
اعمالی جایزدر ننه که دیرسن کأن ثدییه حقان لیکن غیر فصیحدر زیرا
کأنّ فعل شابهتدن ایراقدر دون ندر وکلمهٔ لکنّ استدراک ایچوندر
سابقا ذکر اولان معنایه پس واجبدر که واقع اوله ایکی کلام متغایرک
اراسنده معنا جهتندن نفی واثبات تغایریله کرک لفظ جهتندن
متغایر اوله لر نحو جاء زید لکن عمرواً لم یجیئ لم یجیئ زید لکن عمرواً جاء
وکرک معنا جهتندن متغایر اوله لر فقط نحو زید حاضر لکن عمراً غایب
وچونکه لکنّ مخففه اولور عملی بالکلیه باطل اولور زیرا که اول فعله مشابهتدن
کأنّ دن اضعفدر وچونکه لکنّ مخففه اولور جایزدر که اکا واو
عاطفه داخل اوله تاکه فرق ظاهر اوله لر فقط لکنّ مخففه ایله لکن که
حرف عطفدر که واوک دخولی اکا جایز دکلدر ولیت تمنی ایچوندر
یعنی

یعنی کلمهٔ لیت انشاء تمنی ایچوندر نحو لیت زیدا قایم وفرّا جایز دوتمشدر که
لیت دن صکره ایکی جزء بیله منصوب اوله لر نحو لیت زیدا قائماً زیرا لیت
اتمنی معناسنه در کویا که دیرسن اتمنی زیدا کائنا علی صفة القیام پس ایکی جزء بیله
منصوب اوله لر نحو لیت زیدا قائما زیرا لیت اتمنی معناسنه در کویا که دیرسن
اتمنی زیدا کائنا علی صفة القیام پس ایکی جزء بیله لیت معناسنک مفعولی
اولور وکسائی جایز طوتمشدر جزء ثانینک نصبنی کان تقدیریله ای
لیت زیدا کان قائما وایکیسنک بیله منتصب قول شاعردر **بیت**
یا لیت ایام الصبا رواجعا ° فراء دیرکه ای اتمنی ایام الصبا رواجعا
وکسائی دیرکه ای لیت ایام الصبا کانت رواجعا اما محققلر قتنده
رواجعا حالیتله منصوبدر خبر محذوف مستتر ضمیردن ای لیت ایام الصبا
لنا ای کائنة لنا حال کونها راجعة ولعلّ للترجی ای کلمهٔ لعلّ انشاء ترجی
ایچوندر وتمنی وترجی بینلرنده فرق اولدر که تمنی مستحیلده ومکناتده اولور
اما ترجی اولماز الا ممکناتده ولعلّ ایله جر ایلمک شاذدر وخلاف قیاسدر
ننه که قول شاعرده کلمشدر ° لعلّ ابی المغوار منک قریب ° **الحروف**
العاطفة الواو والفاء وثم وحتی واو وامّا وام ولا وبل ولکن فالاربع
الاول للجمع فالواو للجمع مطلقا لا ترتیب فیها والفاء للترتیب وثم
مثلها بمهلة وحتی مثلها ومعطوفها جزء من متبوعه لیفید قوة او ضعفا

واو واما وأم لاحد الامرين مبهما وام المنصلة لازمة للهمزة الاستفهام
يليها احد المستويين والآخر الهمزة بعد ثبوت احدهما لطلب التعيين
ومن ثم لم يجز ارايت زيدا ام عمروا ومن ثم كان جوابها بالتعيين دون
نعم او لا وام المنقطعة كبل والهمزة نحو انها لابل ام شاء واما قبل
المعطوف عليه لازمة مع اما جايزة مع او ولا وبل ولكن لاحدها
معينا ولكن لازمة للنفي الحروف العاطفة اى جماعت حرف عاطفه
مصنف ترتيبله ذكر ايلدكى اون حرفدر فالاربعة مبتدا الاول
نعت مبتدا جمع اولى درنه كم آخر جمع اخرى در جماعت رجالده صفت
اولور اولدندن جايزدر للجمع خبر مبتدادر فالواو مبتدا خبرى محذوفدر
ما سبق دلالتيله مطلقا مفعول مطلق يا حالدر مجروردن تقديرى
فالواو للجمع اطلق اطلاقا يا حال كونه مطلقا والفاء للترتيب وثم مثلها
اى مثل الفاء بمهلة وحتى مثلها اى مثل ثم معطوفها اى معطوف حتى جزء من متبوعه
اى متبوع المعطوف ليفيد مقدره متعلق قوة مفعول به او
ضعفا اكا معطوف معناسى تحقيق شرطا اولدى ما بعدى ما قبلنده
جزء اولمق قوت ويا ضعف افاده ايلكيچون واو واما وام لاحد
الامرين مبهما حالدر يا اوجك برسندن اى يستعمل لاحد الامرين حال
كونه مبهما وام مبتدا المتصلة نعتى لازمة خبر مبتدا الهمزة الاستفهام لازمة نه
متعلق

متعلق يليها احد المستويين جملة فعلية حالدر لازمنه دن مستتر ضميردن
والآخر الهمزة معطوفدر سابقه اولان فاعل ومفعوله بعد ثبوت احدهما
اى احد الامرين ظرف يليهادر لطلب التعيين تعليلدر يليها ايله ما بعدينه
تقديرى انما اشترط ذلك لطلب التعيين ومن ثم لم يجز ارايت
زيدا ام عمروا ومن ثم كان جوابها اى جواب الجملة التى ذكرت ام فيها بطريق
العطف بالتعيين اه واما مبتدا مع اما لازمة متعلق جايزة خبر بعد الخبر
مع او جايزنه متعلق ولا وبل ولكن لاحدها معينا حالدر ولكن
لازمة للنفي محصول تركيب الحروف العاطفة يعنى مذهب اصح اوزره
حروف عاطفه اوندر نه كه متنده مذكوردر دوردى اولكيسى كه واو
وفا وثم وحتى در جمع ايچوندر معطوف ومعطوف عليه بينى بر حكمده
معطوف عليهمدر يعنى معطوف عليهه مخصوصدر لكن واو مطلقا
جمع ايچوندر كه نه ترتيبه دلالت ايدر ونه معيته پس جاءنى زيد
وعمرو ديمك محتملدر كه ايكيسى بيله كلمش اوله ومحتملدر كه زيد اول
كلمش اوله وعمرو اندن صكره كلمش اوله ويا كلمش وجايزدر كه بونك عكسنجه
اوله وفا ترتيبه دلالت ايدر مهلتسز مثلا جاءنى زيد فعمرو دلالت
ايدر كه زيد اول كلمش وعمرو اندن صكره مهلتسز وثم دلالت ايدر ترتيبه مهلتله
پس جاءنى زيد ثم عمرو ديمك معناسى اول زيد كلدى اندن صكره

مهلتله عمرو كلدى ديمكدر، وحتى ثم كبيدر ترتيب ومهلته دلالت ايلمكده فرق
بو ايكينك بيننده در اولدر كه حتى نك ما بعدى ما قبلندن جزء اولمق كرك
يا اقوى نته كه ديرسن مات الناس حتى الانبياء، ويا اضعف نحو قدم الحاج
حتى المشاة وثم ده بو واجب دكلدر، بر فرق دخى بودر كه ثم ده مهلت
بحسب خارجدر نحو جاءنى زيد ثم عمرو وحتى ده بحسب ذهندر زيرا كه
ذهنده مناسب اولدر كه موت اول تعلق ايليه انبيانك غيرينه
صكره تعلق ايليه انبياء يه اكرچه خارجده موت انبيا اثناء سائر ناسده در
بونك كبى ذهنده ده مناسب اولدر كه قدوم اول حجاجك اتباعنك
اوله صكره پيادهلرك يعنى اول اتلى كله صكره پيادهلر وجايزدر كه بعض
اوقاتده بونك عكسنجه اوله يعنى اول پياده ده پياده اكله صكره سوارلر بونك
بريله ديمك اولور قدم الحاج حتى المشاة واو واما وام حروف
عاطفهدن بو اوچ كلمه برى بريله مشتركلردر كه دلالت ايدرلر بر نسبت
متعلق اولديغنه معطوفدن ويا معطوف عليهدن ابهام طريقيله وام
ايكى قسمدر برىسى ام متصلهدر كه لازمدر همزهء استفهامدر يعنى اندن
منفك اولماز هر يرده كه ام متصله اولورسه انكله همزه استفهام بيله
اولور لفظا ويا تقديرا وبو ايكيسى بيله كندى مدخوللريله بر كلام اولور
وام متصلهنك شرطى اولدر كه ايكى مستوينك برىسى امك بلينندن

واقع

واقع اوله يعنى ايكى اسمك فعلك ويا ايكى حرفك برىسى وبرىسى همزهنك
بلينندن حاصلى ما بعدندن اوله اكا متصل اندن صكره كه مستوينك
برىسى لا على التعيين متكلمك معلومى اوله ومقصودى سؤالدن تعيين
اولور نته كه ديرسن ازيد عندك ام عمرو يعنى بيلرم كه بونلرك برىسىنك
يانكده در لكن تعيينيله بيلمزم قنغى سيدر ونته كه ايكى فعلده ديرسن اضربت
زيدا ام اكرمته يعنى بيلرم كه بونلرك برينى زيده ايلمشسن اما تعيينيله
بيلمزم وبونكيچون كه واجبدر كه احد مستويين ام متصلهء بلينندن واقع
اوله وبرىسى همزهنك بلينندن جايز دكلدر بو تركيب كه ارأيت زيدا ام
عمرا زيرا كه امك بلينندن اسمدر وهمزهنك بلينندن فعلدر مصنفك
سوزى بودر اما سيبويهدن منقول اولدر كه هر كاه كه احد مستويين ام
بلينندن واقع اوله وبرىسى همزه بلينندن اول احسن وافصحدر وهر كاه
احد مستويين اى وبرىسى همزه والى اولميه اول كلام جايز اولور جواز
حسنله پس ارأيت زيدا ام عمرا حسن اولور احسن اولماز يعنى فصيح
اولور افصح اولماز بو جهتدندر كه كافيهنك بعضى نسخهسنده كه مصنفدن
اوقونمشدر واو زرنده مصنفك خطى واقع اولمشدر يليها احد المستويين
والاخر الهمزة دن صكره على الافصح عبارتى واقع اولمشدر ومن ثم لم يجز
ايدى ومن ثم ضعف واقع اولمشدر لكن ومن ثم ضعف يه مناسب

علی الافصح دکلدر نته که محققی دکلدر و بالجمله مصنفك بو مقامده اضطرابی
واقع اولمشدر پس بو جهتدن عبارتی تغییر ایلمشدر اما حق بو در که سیبویه‌دن
منقولدر مصنف افترادر ومن ثم کان یعنی همزه و ام ایله سؤال تعیین دن
اولدیغیچون جوابی تعیین ایلمك کرك لا و نعم دیمك جایز دکلدر
زیرا که مقصود حاصل اولماز اما او و اما که همزه ایله واقع اولورلر
جایزدر نحو أجاءك زید او عمرو و یا اجاءك اما زید و اما عمرو بونك
جوابی لا و نعم ایله جایزدر زیرا که مقصود اولدر که بونلرك بریسی لا
علی التعیین سنك قتکه کلمشمیدر یوقسه یوق ایکنجی قسمی ام منقطعه‌در
بل و همزه معناسنه‌در یعنی کلام سابقدن اضراب و اعراض معناسنه‌در
و سؤالدر اول شنه دنکه ام دن صکره مذکور اولمشدر و ام منقطعه
جایزدر که خبردن صکره واقع اوله نحو ازید عندك ام عندك عمرو و استفهام
اولدن اضراب ایلدك استفهام ثانیله معلوم اوله که اما عاطفه‌در
واجبدر که معطوف علیه دن اول بر اما دخی مذکور اوله نحو جاءنی اما
زید و اما عمرو تاکه ابتدادن معلوم اوله که کلام شك اوزره مبنیدر
اما او حرفندن اول اما نی معطوف علیه اوزره تقدیم واجب دکلدر بلکه
جایزدر نحو جاءنی اما او عمرو و جاءنی زید او عمرو و بعض نحویلر دیدیلر
اما حروف عاطفه‌دن دکلدر و الا معطوف علیه دن مقدم کلمزدی
سایر

سایر حروف عاطفه کبی و دخی اکا واو داخل اولور پس حرف عطف
اولمق جایز دکلدر زیرا که ایکی حرف عطف بر یرده جمع اولمق لازم
کلور و بریسی زاید اولور بهرحال جواب اولکی اعتراضدن اولدر که
معطوف علیه اوزرینه سابق اولان اما حرف عطف دکلدر بلکه
اول کلامك شکه تنبیه‌در و اما ثانیه حرف عطفدر و ایکنجی اعتراضدن
جواب بویله‌در که بو واو حرف عطفدر که اما ثانیه ایا اوله عطف
ایدر و اما ثانیه کندینك مابعدنی اما اولك مابعدینه عطف ایدر
و لا و بل و لکن بو اوچ حرف حروف عاطفه‌دن حکمی نسبت ایتدیکی
ایکی امرك برینه یعنی معطوف و معطوف علیه دن برینه تعیینله
و لا نفی ایدر کندی مابعدندن اول حکمی که معطوف علیه ثابت اولمشدر
پس حکم بونده معطوف علیه اولور تعیینله و معطوفك اولماز
نحو جاءنی زید لا عمرو بونده حکم مجیء زیده‌در عمرو دکل و بل اثباتدن
صکره حکمی حرف ایلکیچوندر معطوف علیه دن معطوفه نحو جاءنی زید بل
عمرو ای بل جاءنی عمرو پس حکم بونده معطوفك اولور معطوف
علیهك اولماز لانك عکسینه و حال معطوف علیه صورت اثباتده
اولدر که حکم مسکوت عنه اولمقدر کویا که اکا هیچ حکم واقع اولمامشدر نه
مجیء ایله نه عدم مجیء ایله و بو اخباردن مجیء ایله کویا که قصد اولمامشدر

بوجهتدن اول حکم بل کلمه سیله حرف اولدی معطوف علیهدن معطوفه
ومعطوف علیه حکم مسکوت عنه قالدی وبعضیلر دیمشلردرکه کلمهٔ بل صورت
نفی ده اثبات ایدر معطوفه اول حکمی که منفی اولمشدر معطوف علیهدن
ومعطوف علیه حکم مسکوت عنه در ویا حکم ثابتدن منفیدر پس ماجادنی زید بل
عمرو معناسی بو اولورکه بل جادنی عمرو وزیددن مجیٔ منفیدر ویا حکم
مسکوت عنه در وکلمهٔ لکن عطف مفرداتده که بحث اندن در واجبدرکه
ماقبلی نفی اوله نحو ماجادنی زید لکن جادنی عمرو پس حکم مجیٔ زیددن
منفی اولور وعمرودن ثابت اولور حروف التنبیه الا واما وها
محصول ترکیب حروف التنبیه بو اوچ کلمه مخاطبه تنبیه ایچوندر صدر
جملهده تاکم کلامدن بعض نسنه اندن فوت اولمیه نحو الا زید قایم
واما زید قایم وها زید قایم لیکن کلمهٔ ها مفرداته که اسماء اشارتدر
داخل اولور زیراکه معناء اسماء اشارته داخل اولور تاکم مخاطب
متنبه اوله اشارتدن که معیندر معناء اسماء اشارتدر غافل اولمیه
حروف النداء یا وایا وهیا وای والهمزة فیا اعمها وایا وهیا
للبعید وای والهمزة للقریب حروف النداء یا اعمها ای اعم الحروف
محصول ترکیب حروف بو بش حرف ندا ایچوندر وکلمهٔ یا مستعمل
اولور نداء قریبده وبعیدده ویا وهیا نداء بعیدده وای وهمزه

نداء

نداء قریبده واحوال ندا صورتی کتابده مذکور اولمشدر حروف الایجاب
نعم وبلی وای واجل وجیر وان فنعم مقررة لما سبقها وبلی
مختصة بایجاب النفی وای اثبات بعد الاستفهام ویلزمها القسم واجل وجیر
وان تصدیق للمخبر حروف الایجاب ای التصدیق نعم وبلی مختصة بایجاب
النفی ای الاثبات بعد الاستفهام محصول ترکیب حروف ایجاب بو حروف
ایجاب ایچوندر یعنی اثبات ما تقدم بو تفصیل اوزره که کلمهٔ نعم اول
کلامی تقریر وتحقیق ایدرکه اوزرینه سابقدر پس اول کلام اگر اثبات
ایسه صورت خبر ویا صورت استفهامده نعم اول اثباتی تقریر ایدر
نحو قام زید ویا اقام زید جوابنده نعم دیرلر یعنی نعم قام زید واگر اول
کلام نفی اوله خبر صورتنده ویا استفهام صورتنده نعم اول نفی تقریر ایدر
نحو ماقام زید ویا اماقام زید جوابنده ~~ویا استفهام صورتنده~~ نعم دیرلر
یعنی نعم ماقام زید معناسنه نعم بودر اصل لغت حسبنجه بو جهتدن دیمشلردرکه
الستُ بربکم قالوا بلی اگر بلی یرینه نعم اولیدی کفر اولوردی زیرا بلی
لی علیک الف درهم وزید دیسه اول اقرار اولور ونعم قایم مقام
بلی اولور نفی دن صکره تقریر اثبات ایچون وبلی مختصدر نفی ایجابه یعنی
نفیدن صکره کلور وافادهٔ اثبات ایدر واول نفی رفع ایدرکه
اول نفی خبرده اوله وگرک استفهامده نحو لم یقم زید ویا الم یقم زید جوابنده

بلی دیرلر یعنی بلی قام زید ولغت عربده انبا نذن صکره کلور انبا ایچون
وقسم اکا لازمدر نحو اقام زید یمین دیرسن ای والله واجل وجیر وانّ
مصدر یوخ مجرا ایچوندر مستفهم ایچون دکل نحو قدقام زید یمین دیرسن
اجل ویا جیر یا انّ وکلمه انّ بو بابده قلیل الاستعمالدر وابن زبیر قولنده
کلمشدرکه بر عرب اکا دیدی لعن الله ناقة حملتنی الیک جوابنده
دیدی انّ وصاحبها یونی انّ نعم دعا ایچوندر حروف زیاده انْ
وانْ وما ولا ومن والباء واللام فانْ مع ما النافیة وقلّت مع
المصدریة ولمّا وانْ مع لمّا وبین لو والقسم وقلّت مع المضاف
ولا مع الواو بعد النفی وبعد انْ المصدریة وقلّت قبل اقسم وشذّت
مع المضاف ومن والباء واللام تقدّم ذکرها فانْ مع ما النافیة
وقلّت ای زیادتها مع المصدریة وجمله معطوفه در بر مقدر جمله یه تقدیری
وانما کثرت زیادتها مع ما النافیة وقلّت مع المصدریة ولمّا وانْ مع
لمّا وبین لو والقسم وقلّت ای زیادتها مع الکاف وما مع اذا ومتی
وای واین وانْ شرطا حالده ویا خبر کان تقدیری ویزاد ما مع هذه
الکلمات حال کونها شرطاً او اذا کان کل واحد منها شرطاً
وبعض حروف الجر معطوفدر اذا یه وقلّت ای زیادتها مع المضاف
ولا مع الواو بعد النفی بعد النفیک عامل فعلدرکه اکا دلالت

ایدر

ایدر مع الواو قولی زیرا جار ومجرور متعلقدر اکا تقدیرا وبعد انْ
المصدریة وقلّت ای الزیاده لا قبل اقسم وشذّت ای زیادت
لا مع المضاف ومن والباء واللام تقدّم ذکرها ای ذکر هذه
الثلثة فی حروف الجر ترکیب حروف الزیاده بو حرفلره حروف
زیاده دیرلر زیرا بعض مواضعده زیاده اولورلر یعنی شانلرندندر
زاید اولمق بو یله دکلدرکه واقع اولدقلری زاید حروف صله ده
دیرلر وفائده لری کلامه تاکید وتزیین نظم در ونزایده دیدیلر
بو حروفه زیرا اصل معنایه زائدلردر انْ کسر همزه ایله وسکون نونله
ما نافیه دن صکره زیاده اولور تاکید نفی ایچوندر نحو ما انْ زید قائم
ماء مصدریه دن صکره زیاده اولور قلّتله نحو اجلس ما انْ جلس
القاضی ای مدة جلوسه لمّا دن صکره ده زیاده اولور قلّتله نحو لمّا
انْ قمتَ قمتُ ای لمّا قمتَ قمتُ وانْ همزه نک فتحی وسکونی
نونله زیاده اولور کثرتله لمّا دن صکره نحو فلمّا انْ جاء البشیر دخی
بونک نظیرلری کبی زیاده اولور قسمله لو اورتاسنده نحو والله
انْ لو قمتَ قمتُ کافدن صکره ده زاید اولور قلّتله بیت وبوما
توافینا بوجه مقسّم کانْ ظبیة تعطوا الی ناضر السلم ولفظ ما
زیاده اولور قتنده مذکور اولان کلمات شرطله نحو اذا ما قمتَ قمتُ

ومتى قمت قمت وانما جلست جلست واياما تدعوا فله الاسماء
الحسنى وان ما تذهبنّ بك وهركاه كه ان شرطيه مؤكد اولورما
زايد ايله واجبدر كه فعل شرط مؤكد اوله نون تاكيد له نحو اما ترينّ
بلك واما تخافنّ دخى غيرلرى زيرا جونكه حرفكه وسيله
مقصوددر مؤكد اولور شرطكه مقصوددر تاكيد اولى اولور
كته بونك كبى ما زايد اولور بعض حروف جرده نحو فبما رحمة
اى فبرحمة ومما خطاياهم اى من خطاياهم اما مضافله مضاف اليه
بيننه مانك زياده سى قليلدر نحو غضب من غير ما جرم اى بغير
جرم ولفظ لا زايد اولور واو عاطفه ايله كه نفى دن صكره اوله
تاكيد نفى ايجون نحو ما جاء فى زيد ولا عمرو وبو لا به مؤكد نفى ومذكره
نفى ديرلر كته بونك كبى لا زايد اولور آن مصدريه دن صكره
لئلا يعلم اهل الكتاب اى ليعلم وما منعك ان لا تسجد اى
ان تسجد ولانك اقسم دن اول زياده سى قليلدر نحو لا اقسم بيوم
القيمة اى اقسم وبعض نحويلر ديمشلردر كه بو لا زايد دكلدر ومعنا
بودر لا اعظم يوم القيمة بالاقسام يعنى اكا يمين ايلمكله انى اولوما
بلكه نغنده اولودر بن اولمادن قطع نظر اما مضافله مضاف اليه
بيننه زياده سى شاذدر قول شاعر كبى ٭ فى بئر لا حور سرى وما شعر

اى

اى فى بئر حور حج جايزدر خاردن قچن هلاك اولدى ولفظ
من وبا ولام زياده سى حروف جرده كجدى وكافك زياده لغى
ذكر ايلدى فلتنذن اولورى حرفا التفسير اى وان وهى مختصة
بما فى معنى القول محصول تركيب حرفا التفسير اى وان در جونكه
كلامده ابهام واقع اوله تفسيره محتاج اولور واداة تفسير
بو ايكى حرفدر يعنى اى وان وكلمه آن مختصدر اول نسنه يه كه انك
معناسى قول اوله نحو كتبت اليه ان قم جونكه كتابتك قول معناسنده
ابهام واردر كه ندن عبارتدر آن حرفيله تفسير اولدى ونحو قوله تعالى
وناديناه ان يا ابراهيم جونكه ندا ده كه قول معناسنده در ابهام وار
عبارت جهتندن انى ان حرفيله تفسير ايلدى معلوم اوله كه
قول صريحى ان حرفيله تفسير ايلمك جايز دكلدر كه ديسك قلت
ان قم بلكه ديمك كرك قلت له قم واى كلمه سى جميع مواضعده
تفسير واقع اولور كرك قول صريحى اولسون وكرك اولمسون
نحو قلت اى تلفظت ورايت غضنفرا اى اسدا اوضربت
فى الارض اى سافرت حروف المصدر ما وان وانّ فالاولان
للفعلية وانّ للاسمية محصول تركيب حروف المصدر اوچدر
برى ماء مصدريه در نحو وضاقت عليهم الارض بما رحبت اى برحبها

بربك ان مصدر يدر نحو اعجبني ان ضربت زيدا اي ضربك زيدا وبو
ايكيسي جملهء فعليه يه مختصدر واول داخل اولدغي فعلي تاويل مصدرده
قلورلر وثالثي آنّ مفتوحه دركه حروف مشبهه دندركه مخصوصدر
جملهء اسميه يه وجملهسني تاويل مفرده قلورلر پس اكر خبري مشتق
ايسه خبرك مصدري تاويلنده اولور اسمنه مضاف نحو اعجبني
آنّك قائم اي اعجبني قيامك واكر مشتق اولمازسه بلكه معناء
مشتق اولورسه تاويل اولور اول شنه ايله كه خبرك مصدري
كبيدر نحو اعجبني انّ زيدا اخوك اي اعجبني اُخُوَّةُ زيد واكر خبر جميع
بربسي اولمازسه بو ايكيسيله انت كون تقدير ايلمك كرك اعجبني انك
زيداي كونك زيدا حروف التحضيض هلا والا ولولا ولوما
لها صدر الكلام وتلزم فعلا لفظا او تقديرا لها اي لهذه الحروف
لفظا حالدر فعلدن مفعول معناسنه اي تلزم حروف التحضيض
الفعل حال كونه ملفوظا او مقدرا ويا خبر كان در اي لفظا كان
الفعل او تقديرا معطوفدر لفظنه محصول تركيب حروف التحضيض
بو حروفه حروف تحضيض وتنديم درلر اكر ماضيه داخل اولورسه
تنديم ايجوندر نحو هلا قمت نيجون قالقمدك تنديم تحضيض بابندن
مصدر ورشيمان ايلمك معناسنهدر يعني براينه قند يعج نحو هلا

[illegible]

تقوم

تقوم يعني نيجون قالقمازسن وبو حروف دائما فعله داخل اولور
زيراكه تحضيض وتنديم افعالك اولور واول افعال جايزكه ملفوظ
اوله نحو هلا ضربت زيدا وجايزكه مقدر اوله نحو هلا زيدا ضربته
اي هلا ضربت زيدا ضربته حرف التوقع قد وهي في المضارع
للتقليل محصول تركيب كلمهء قد حرف توقع درلر زيراكه بر خبره
داخل اولوركه مخاطبك اميدي اولور اول خبرله اخبار اولنمق
يعني خبرلنمق وبو كلمه ماضينك حاله قريب اولدغنه دلالت ايدر نحو
قد ضرب يعني بو تقيندن اوردي ومضارعك تقليلي ايجوندر نحو انّ
الكذوب قد يصدق يعني يلانجي ازكرجك سويلركاه اولوركه مضارعده
تحقيق ايجوندر اولور نحو قد يعلم الله يعني البته بيلور حرف الاستفهام
الهمزة وهل لهما صدر الكلام تقول ازيد قائم واقام زيد وكذلك
هل والهمزة اعم تقول ازيدا ضربت واتضرب زيدا وهو اخوك
وازيد عندك ام عمرو واثم اذا ما وقع وافمن كان واومن كان
دون هل محصول تركيب حرف الاستفهام همزه وهل استفهام ايجون
يعني طلب فهم ايجون ايكي حرف واركه صدر كلامده واقع اولورلر
زيراكه انواع كلامدن بر نوعه دلالت ايدرلر وجايزدركه جملهء اسميه يه
داخل اولهلر نحو ازيد قائم وهل زيد قائم وجملهء فعليه يه نحو اقام زيد

وهل قام زيد لكن همزه بر جملهٔ اسميه يه داخل اولور كه خبرى فعل اوله
نحو ازيد قام اما هل داخل اولماز پس جايز دكلدر هل زيد قام زيرا
هلك اصلى قد معناسنه اولمقدر نحو هل اتى على الانسان اى قد اتى
اما اتى همزه ايله استفهامك چوق استعمالى ايلمشلر وهمزه حذف
ايلمشلر پس اول حقيقت معناء همزه متضمندر ايمدى نيجه كه قد زيد قام
جايز دكلدر هل زيد قام جايز دكلدر اكر سائل سؤال ايدرسه كه هل زيد
قايم جايز اولمق كركدى زيرا كه قد زيد قايم جايز دكلدر جواب اولدر كه
كلمهٔ هل بوندن محولدر اوضتنه كه همزه در ولايق دكلدر كه هل زيد قام جايز
اوله همزه يه حمل ايلكله زيرا فعل هلك محبوبيدر پس هر كاه كه هلك
حيزنده بر فعل اوله اول دخى اولماز زيرا انكله محبوبنى بيلنده بر فاصله اوله
وهر كاه كه حيزنده بر فعل اولميه كويا كه محبوبنى فراموش ايلمشدر وهمزه
اول جهتدن كه اصلدر استفهامده واخفدر استعمال جهتدن انده تصرف
زياده در هل ده تصرف قدن پس جايز دركه ازيدا ضربت مفعولى فعل اوزره
تقديم ايله اما جايز دكلدر هل زيدا ضربت وكذا بونك كبى جايز در اتضرب زيدا
وهو اخوك انكار ضرب برادر ايچون اما جايز دكل هل تضرب زيدا
وهو اخوك انكار ضرب برادر ايچون وكذا جايز در ازيد عندك ام عمرو
اما جايز دكلدر هل زيد ام عمرو يعنى ام متصله مقارن همزه اولور اما
مقارن

مقارن هل اولماز وكذا بونك كبى جايزدر كه همزه حروف عاطفه اوكنه
كتوره پس كم ثم وفا واو ومن كان اما هلده بو جايز دكلدر حروف
الشرط ان ولو واما لها صدر الكلام فان للاستقبال وان دخلت على الماضى
ولو عكسه ويلزمهما الفعل لفظا او تقديرا ومن ثم قيل لو انك بالفتح
لانه فاعل وانطلقت بالفعل موضع منطلق ليكون كالعوض فان
كان جامدا جاز لتعذره واذا تقدم القسم اول الكلام على الشرط لزمه
المضى لفظا او معنى وكان الجواب للقسم لفظا مثل والله ان اتيتنى
او ان لم تاتنى لاكرمتك وان توسط بتقدم الشرط او غيره جاز ان يعتبر
وان يلغى كقولك انا والله ان تاتنى اتك وان اتيتنى لاتينك
وتقدير القسم كاللفظ مثل لئن اخرجوا وان اطعتموهم واما للتفصيل
والتزم حذف فعلها وعوض بينها وبين فائها جزء ما فى حيزها مطلقا
وقيل هو معمول المحذوف مطلقا نحو اما يوم الجمعة فزيد منطلق وقيل
اى عكس ان
ان كان جايز التقديم فمن الاول والا فمن الثانى ولو عكسه
ويلزمهما اى ان ولو الفعل اه وانطلقت بالفعل معطوف على بالفتح يه
موضع منطلق ظرف ليكن الفعل اسم كان كالعوض خبرى فان
كان الخبر جامدا اى اسما غير مشتق جاز اى كون الخبر جامدا لتعذره تقدير
الفعل جاز به متعلق واذا تقدم القسم اول الكلام اى فى اول الكلام

جملهٔ شرطیه علی الشرط فعقدمه متعلق لزمه المفتی لفظا و معنی تفصیل مفهوم
جمله جزائیه وکان الجواب معطوفدر جملهٔ جزائیه یه لفظا تمییز واما
للتفصیل والتزم حذف فعلها ای فعل اما وعوض بینها ای بین
اما وبین فائها ای فاء اما جزء مما فی حیزها ای حیز فائها مطلقا حالدر
جزءدن تقدیری وعوض بینهما جزء مما فی حیزه حال کونه مطلقا و یا
مفعول مطلق ای عوض بینهما جزء واطلق اطلاقا و یا نعت مصدر
محذوفدر ای عوض تعویضا مطلقا وقیل هو ای الاسم الواقع بینهما معمول
المحذوف مطلقا وقیل ان کان ای ذلک الاسم جایز التقدم
فمن الاول والا فمن الثانی **مجهول** ترکیب حروف الشرط بواج
حرف معناء شرطیه ایچوندر واوجی بیله صدر کلام اقتضا ایدر
زیراکه انواع کلامدن برنوعه دلالت ایدرلر واصل معناء شرطیت
ان حرفیدر زیراکه معناسی استقبالدر ماضیه داخل اولورسه معناء
شرطیت وتعلیق بحسب تحقیق استقبالن متصوردر نحو ان
تضربنی اضربک ولفظ لو تقدیری شرطیه وتعلیق ایچوندر
زیراکه لو ماضی معناسنهدر فعل مضارعه ده داخل اولورسه نحو
یطیعکم ای لو اطاعکم وشرطیت وتعلیق ماضیت تقدیرنجه اولور
تحقیق اولماز نحو ضربنی ضربتک وبو ایکی لفظ بیله فعل اقتضا
ایدر.

ایدر واندن منفک اولماز نحو ان ضربتنی ضربتک وبو ایکی لفظ
بیله فعل اقتضا ایدر واندن منفک اولماز لیکن اول فعل جایزکه
ملفوظ اوله دبو جوقدر وجایزکه مقدر اوله نته کم وان احد من المشرکین
استجارک ای ان استجارک احد ولو انتم تملکون ده که اصلی
لو تملکون ایدی چونکه مراد ایلدیلرکه فعل حذف ایده لر تاکم مبهم
اوله واندن صکره تفسیر ایده لر تاکم ذهن سامعده محکم متمکن اوله
فعلی حذف ایلدیلر وفاعلی که ضمیر متصل ایدی منفصل مبدل
اولدیکه ولو انتم اولدی اندن صکره مذکور تملکون اول فعل محذوفک
مفسری اولدی ومن ثمه یعنی بو جهتدن که لو حرفی مستلزم فعلدر واجب
اولدرکه انک کبیت همزه مفتوح اوله زیراکه انّ مفتوح خبرندن اولان
سنه ایله اول فعلک فاعلیدرکه لودن صکره مقدردر ای لو ثبت
انطلاقک ثبت حذف اولدی زیراکه کلمهٔ لو مطلقا بر فعل اقتضا
ایدر وکلمهٔ انّ دلالت ایدر تحقیق ثبوته پس ایکیسی بیله ثبت معناسنه
قرینه اولدیلر وبو مقامده که لودن صکره انّ واقع اولا واجبدرکه انّک
خبری فعل اوله تاکه اول فعلک لفظی عوض اوله اول حذف اولنان
فعل لفظندن مثلا دیرسن لو انک انطلقت ودیمزسن لو انک
منطلق وبو مذکور قاعده بر وقتده معتبر اولدی که انّ نک خبری

اسم مشتق اوله تا بر فعل که انک معناسنه در انک یرینه دوره نته که منطلق
وانطلقت ده مذکور اولدی اما اگر ان نک خبری اسم جامد اولورسه
انک فعلی اولمازکه اول جامدک یرینه دوره انک خبر اولمه جایزدرکه
اسم اوله نته که ضدا کلامنک واقعدرکه ولو ان ما فی الارض من
شجرة اقلام چونکه بر فعل یوقدرکه اقلام معناسنه قائم اوله ضروری
اولور ان خبرینک ابقاءی اسم دن لوده صکره واذا تقدم القسم یعنی چونکه
اول کلامده قسم اوله شرطدن ایلری انده واجبدرکه شرط ماضی اوله
لفظا یا معنا وایکیسندن بیله صکره مذکور اولان جواب قسمک اولور
لفظا ومعنا جهتنجه اما شرطک اولور معنا جهتنجه انجق نحو والله ان اتیتنی
لا اکرمک چونکه قسم مقدمدر وصدر کلامده در اعتنام تمام انک جانبنه در
پس جوابی لفظا جهتنجه اکا ویرمک وعلامت جواب قسمی اول جوابه
ویرمک گرک وچون کلمهٔ شرط اول نسنه ده که انک جوابیدر معنا
جهتنجه معزول اولدی لفظا جهتنجه پس التزام ایلدیلرکه عبارت شرط
ماضی اوله لفظا ویا معنا تا کم نیجه که کلمهٔ شرط لفظا جهتنجه جزاده عمل
ایلمیشدر شرطده عمل ایلمسون دیو واگر قسم متوسط اولورسه کلامده
شویله که شرط ویا غیر شرط قسمه اوزرینه مقدم اوله انده جایزدرکه
قسمه اعتبار ایدرلر وجوابی اکا ویررلر وشرطده ماضی اعتبار
ایدرلر وجایزدرکه

وجایزدرکه قسمی الغا ایدرلر واعتبار ایلمیه لر وجوابی جزاء شرط ایدرلر
واحکام جزایی اوزرینه اجرا ایدرلر پس بو نسنه دوردورت صورت
اولور ایکیسنی اعتبار قسم ایچوندر بریسی تقدم شرط ایچون وبریسی
غیر شرطک تقدمی ایچوندر مثال اول ان اتیتنی والله انک جواب
شرطکدر زیرا که اول اهم در تقدم سببیله ومجموع شرط وجزا ساد
مسد جواب قسم اولور مثال ثانی انا والله ان اتیتنی آتیک چونکه قسم
متوسط اولدی اول اعتنا که صدر کلامده ایکن ایدی تورسطیله
باقی قالمدی پس جواب شرطک اولدی وشرط وجزا ایکیسی بیله
خبر مبتدا اولورلر ومبتدا خبر ایله ساد مسد جواب قسم اولدیلر مثال ثالث
ان اتیتنی فوالله لا آتینک جوابی قسم ویردیلر وقسمی جوابیله جزاء شرط
ایلدیلر پس فا واجب اولدی تا کم ایکیسنک بیله مقتضاسی موفق
وموفق اوله مثال رابع انا والله ان اتیتنی لا اکرمنک جوابی قسمه ویردیلر
لفظا ومعنا جهتنجه وشرطه ویردیلر معنا جهتنجه ومجموع قسم وجوابی
خبر ومبتدا ایلدیلر وهرگاه که قسم صدر کلامده مقدر اوله اول قسم
مقدرک حکمی قسم ملفوظک حکمیدر پس اول شرطده که اندن صکره در
مضی لازمدر وجواب لفظا ومعنا جهتنجه قسمک اولور ومعنا جهتنجه
شرطک اولور نحو لئن اخرجوا لا یخرجون معهم ای والله لئن اخرجوا

[illegible]

پس شرط ماضیدر ولا نخرجون جواب قسم در اکر جزاء شرط اولیدی جزم
اولی ایدی ولام لئن اخرجوا موطئه قسم دیرلر یعنی قسمی شرط اوزرینه
بکورر وجوابه اونشرر تا اول جواب لفظا جنبه قسمک اوله
شرطک اولمیه واما للتفصیل یعنی کلمهٔ اما تفصیل مجمل ایچوندر غالبا
نته که دیرسن جاءنی اخوتک اما زید فاکرمته واما عمرو فاعطیته واما
خالد فاهنته وجایزدر که مجمل کلامده مقدر اوله ویا قرائن مخاطبه
معلوم اولور اوله پس اما بعد اول مجمل تفصیل ایچون ذکر ایدرلر غالبا
دیدک زیرا خطبه لر اوایلنده اما ذکر اولنور اما تفصیل مجمل ایچون
دکل وهرکاه که اما تفصیل مجمل ایچون ذکر اوله واجبدر که لفظا مکرر
ذکر اوله نته که مذکور اولدی ویا تقدیرا کقوله تعالی فاما الذین فی قلوبهم
زیغ بونده لفظا مقابل اما مذکور دکل لکن مقدردرای واما الذین
لیس فی قلوبهم زیغ فیتبعون المحکمات ویردون الیها المتشابهات
وکلمهٔ اما شرط ایچون اولمانک حکمی جوابنه فا لازم اولدیغیدر واما
زید فمنطلق اصلی مهما یکن من شیء فزید منطلق دیرسن کلمهٔ اما قایم مقام
مهمادر وانک شرطی که یکن من شیءدر واجب الحذفدر اختصارا ایچون
بر نکته وار که چونکه اما مهما مقامنه قایم اولدی وفعل حذف اولدی
عبارت بویله اولدی که اما فزید منطلق پس علامت شرط وعلامت
جزا

جزا بربرینه متلاصق اولدیلر یعنی بولوشدیلر وبو تلاصق قباحت کوریلدی
پس بر فاصله یه احتیاج اولندی ایکیسنک اورتاسنه واول
فاصله ده اوچ مذهب وار اول فاصله بر جزءدر اول شیئدن که
فاء جزانک جزئندن ایدی مقدم قلندی شرط وجزا علامتلری فصل
ایلمک ایچون زیرا که اول فاصله مرفوع اولسون وکرک منصوب اولسون
وکرک انک فاء جزا تقدیمی عیندن غیری بر مانع اوله وکرک اولمیه مثلا
هروقت که دیرسن اما زید فمنطلق بونده زید مبتدا اولور واول فاء جزانک
جزئندن ایدی وشمدی فاصله اولمغیچون مقدم اولدی وتنبیه اولدی
زید مستلزم انطلاق اولدیغنه نته که شرط مستلزم جزادر یعنی زید البته
منطلقدر وبو البته مبالغه سی مهما یکن من شیءدندر وبو معنایه
مستفاد اولدی لکن زیدک شرط منزلتنده اولدیغی اندن معلوم
دکلیدی والآن مبتدادر ومنطلق خبریدر وبو جمله حقیقتده اما
جوابیدر که بونک کبی هرکاه که دیرسن اما یوم الجمعه فزید منطلق
اول یوم الجمعه حیز جزاده ایدی ومنطلقک معمولی ایدی
شمدی مقدم اولدی فاصله اولمغیچون ومنزله شرطده اوله زیدک
انطلاقنی استلزام ایچون وکنه منصوبدر منطلقله مذهب
ثانی اولدر که کرک انده فادن غیری بر مانع اوله وکرک اولمیه

پس اما زید فمنطلق تقدیری مهما یذکر زید فهو منطلق پس زید مرفوعدر قائم
مقام فاعل فعل محذوف اولمغله و تقدیرا اما یوم الجمعة فزید منطلق پس
یوم الجمعة منصوبدر فعل محذوفک مفعول بهی اولمغله مذهب ثالث
بودرکه اکر اندن فادن غیری مانع اولمازسه اول فاصله برجزء دخی اولور
فانک حذفنه اولاندن مذهب اول کبی واکر اندن برمانع دخی اولور
نحو اما یوم الجمعة فان زیدا منطلق بونده جایز دکلدرکه فاصله فانک
مابعدندن برجزء اوله زیرا که انک متعلقنک تقدیمی لازم کلور یعنی
ان که صدر کلام اقتضا ایدر ایمدی یوم الجمعة فعل مقدر ایله منصوبدر
ای مهما تذکر یوم الجمعة ننه که مذهب ثانیده واقع در حرف الردع
کلا وعنا حقا حرف الردع کلمه کلا در یعنی کلا ردع و زجر معناسنه
مستعملدر ننه که بر کمسه که فلان ایشی ایشلدک دیسه جوابنده
کلا دیسن یعنی بو سوزدن مرتدع اول و منزجر اول دیمکدر حاصلی
یغلن بو کلامدن وکا . اولور که کلا حقا معناسنه کلور نحو کلا ان
الانسان و بو کلادن خلاف وار که حرفمیدر کلا ردعی کبی که مبنی
ان اصلدر یوقسه اسمیدر که کلا ردعیه لفظنده شباهتله مبنی اولمشدر

تاء التأنیث الساکنة تلحق الماضی لتأنیث المسند الیه فان کان
ظاهرا غیر حقیقی فمخیر واما الحاق علامة التثنیة والجمعین فضعیف

تاء التأنیث

تاء التأنیث الساکنة یعنی تاء تأنیث ساکنه فعل ماضیه لاحق اولور
فاعلی مؤنث اولدیغنه دلالت ایچون اکرکه فاعل اولسون نحو ضربت
هند و کرکه قائم مقام فاعل اوله نحو ضربت هند تاء تأنیثی ساکنه ایله
تقیید ایلدی زیرا که تاء تأنیث متحرکه اسماء مشتقه یه لاحق اولور نحو ضاربة
ومضروبة وحسنة ونومانة ومراد سکوندن اصلنده ساکن اوله
واکرچه بعض یرده متحرکده اولور نحو ضربتا ونصرتا وهر کاه که فعلک
مسند الیهی اسم ظاهر اوله مؤنث غیر حقیقی اوله اندن مخیرسن تاء
کتورمکله کتورممک اوزره ناسنده نحو طلع الشمس وطلعت الشمس وکتورمک
بو مقامده تذکیر وافصح در یعنی خاطره کتورمکدر اول تفصیلکی ما
تقدمده کچدی تا معلوم اوله که مراد الحاقی علامت تأنیث فعله تاء
ساکنه الحاقیدر واما الحاق علامت تثنیه و علامت تأنیث و علامت
جمعینی فعله حال فاعله تثنیه ایچون ضعیفدر بخلاف الحاق علامت تأنیث
اول وجه اوزره که ما تقدمده ذکر اولندی اول ضعیف دکلدر بلکه
بعض مواضعده واجبدر وبعض مواضعده جایز پس اکر دیسک که
قاما رجلان و یا قاموا رجال و ما قمن نساء اول ضعیف اولور
زیرا که بو علامتلر اصلنده ضمایردر و بو صیغهلر خلافنه چوق مستعملدر
پس انلری ضمیر لغوندن چیقارمق و استعمال ایلمک مجرد علامت

حال مسند اليه فعل اولدقلرنده كه مثنا ويا جمع مذكر ويا جمع مؤنث اكلوني
البراغيث كبي مثلا ضعيف اولور بونك برلركه بو احوال مسند اليه ده
ظاهر در زيرا كه صيغه مثنى وجمع مذكر ويا مؤنث برى بر بذناى مختار اردر
وتا تانيث ساكنه هر كرضمير اولماز بلكه علامت حال مسند اليه در ايدى
بونك كلمه اصلنده اخراج ايلمك لازم كلمزتا كه ضعيف اوله
باخصوص كه بعض مواضعده حال تانيث مسند اليه وانك
تذكيرى حال مشتبه اولور وتا تانيث فعلده ظاهر اولورتا كه اسماء
اعلامده كه مذكره ومؤنثه اطلاق اولنور التنوين نون ساكنة
تتبع حركة الاخر لا لتاكيد الفعل وهو للتمكن والتنكير والعوض والمقابلة
والترنم ويحذف من العلم موصوفا بابن مضافا الى علم التنوين
مبتدا نون خبر ساكنة نعت نونه در تتبع حركة الاخر جمله فعليه نعت
ثانى لا حرف نفي مقدره داخل اكا دلالت ايدر لتاكيد الفعل قولى زيرا
جار ومجرور متعلقدر بر فعله لفظا ويا تقديرا وبو جمله كه حركة صفتدر
تقديرى لا يكون النون الساكنة لتاكيد الفعل وجايزدر كه لا حرف
عطف اوله معطوف محذوف اوله تقديرى التنوين نون ساكنة
تتبع حركة الاخر لا نون ساكنة تلحق الاخر لتاكيد الفعل يا خود
معطوف عليه محذوفدر تقديرى التنوين نون ساكنة تتبع حركة

الاخر

حركة الاخر للتمكن وغيره لا لتاكيد الفعل حكمنده اختصار اولدى سابق
قيدلرله وهو اى التنوين المتمكن اه ويحذف اى التنوين من العلم
موصوفا خبر كان محذوفدر تقديرى اذا كان العلم موصوفا وبا قالدى
مجرور در كه العلم ورای ويحذف التنوين من العلم موصوفا بابن موصوف
متعلق مضافا خبر بعد الخبر يا حال بعد الحال الى علم مضافه متعلق محلو
تركيب التنوين جمله ضروفدن تنوين در واول بر نون ساكندر كه
تابع حركه اخر كلمه اولور تاكيد فعل ايچون دكل نون ساكن دينلدى تا
نون متحرك خارج قاله كه اول تنوين دكلدر وسكونلدن مراد اول نوندن
اصلنده ساكن اوله وجايزدر كه بر عارضدن والكلمه متحرك اوله نحو
عاد الاولى كبي تابع حركه اخر دينلدى زيرا ساكن كه تابع حركه اخر
كلمه اولميه اكا تنوين ديمزلر نون منع كبي ونون من ومن كبي وبو قيد كه
لا لتاكيد الفعل نون تاكيد خفيفه خارج قالدى وتنوين بش قسمدر
اول تنوين تمكن در كه دلالت ايدر امكنيت اسمه يعنى اسم معرب
ومنصرف اولدغنه نحو زيد ورجل واسم معربه متمكن ديرلر يعنى اسميتك
محكم ومكيندر زيرا اسمده اصل اعرابدر پس اسم مبنى اسميتده متمكن اولماز
وهر كاه كه اسم معرب ومنصرف اوله اكا متمكن امكن ديرلر واكر
معرب غير منصرف اولورسه اكا متمكن وتنوين تمكن مخصوصدر متمكن امكنه

ثانی تنوین تنکیردرکه فارقدر معرفه ونکره بیننده نته که درس صه تنوینسز
یعنی اسکت السکوت الذی تعرفه وصه تنوینله ای اسکت سکوتاما
وبو قیاس اوزره در ومه وسیبویه ثالث تنوین عوضدر مضاف
الیه دن نحو یومئذ وحینئذ ولیلتئذ وعامئذ ای یوم اذا کان
کذا یوم مضافدر اذه و اذ مضافدر برجمله یه اندن صکره در یعنی که
اول جمله تخفیفا حذف ایلدیلر تنوینله اول مضاف الیهی تعویض
ایلدیلر تا کلمه ناقص قالماسون بو قبیلدندر وکلاً آتینا ای کلهم
چهارم تنوین مقابله در و اول بر تنوین درکه جمع مؤنث سالمه نک
اولور و اول بر نونک مقابلنده درکه اخر جمع مذکر سالمده اولور
وبعضیلر قتنده بو تنوین تنوین مقابله در متمکن قسمنه داخل در
وهر کاه که مسلمات مثلی برشخصه علم قلنسه منصرف اولور زیرا که بونا
محض تانیث ایچون دکلدر بلکه علامت جمعیتدر تانیثله بیله پس
منع صرفده معتبر اولماز و بر تا دخی تقدیر ایلمک جایز دکلدر زیرا که
بونا موجود بر تا دخی تقدیر ایلمکه مانعدر وبعضیلر قتنده مسلمات
علمیت حالنده لا ینصرف اولور تانیث وعلمیتله واندن اولان
تنوین تنوین مقابله در وتمکن قسمنه داخل دکلدر پنجم تنوین ترنمدر
یعنی آیرلق واوک ایکی قسمدر بریسی ترنم غیر غالیدرکه حرف اطلاقدن

عوض

عوض اولور نحو یا ابتا علک او عساکا عوضدر عساکا الفندن که
حرف اطلاقدر وبریسی ترنم غالیدرکه حرف اطلاقدن عوض اولماز
نحو وقاتم الاعماق خاوی المخترقن وهر کاه که علم موصوف اوله ابنله که
مضاف اوله بر علمه دخی اول ایکی علمدن تنوین ساقط اولور کلامده
بو ترکیب چوق استعمال اولندیغندن پس انده خفت مطلوب اولور
نحو جاءنی زید بن عمرو واکر ابنله موصوف علم اولمازسه ویا ابنک
مضاف الیهی علم اولمازسه اندن تنوین ساقط اولماز نحو زید ابن
اخینا وهر صورتده که تنوین ساقط اولور موصوفدن تلفظده الف
ابن دخی ساقط اولور کتابتده تا کتابتده دخی خفت حاصل اوله
وهر برده که تنوین ساقط اولماز کتابتده الف ساقط اولماز
عبارتده وابنه نک حکمی مذکورده یعنی تلفظده تنوین ساقط اولور
وکتابتده الف ساقط اولور ابنک حکمیدر نون التاکید خفیفه ساکنه
ومشدده مفتوحه مع غیر الالف تختص بالفعل المستقبل والامر والنهی
والاستفهام والتمنی والعرض والقسم وقلت فی النفی ولزمت فی مثبت
القسم وکثرت فی مثل اما تفعلن وما قبلها مع ضمیر المذکرین مضموم
ومع المخاطب مکسور وفیما عدا ذلک مفتوح وتقول فی التثنیة
وجمع المؤنث اضربان اضربنان ولا تدخلها الخفیفة خلافا لیونس

وهما فی غیرهما مع الضمیر البارز کالمنفصل وان لم یکن فکالمتصل
ومن ثم قیل هل ترین وترون وترن واغزون واغزن والخفیفة
تحذف للساکن وفی الوقف فیرد ما حذف والمفتوح ما قبلها تقلب
الفا نون التاکید مبتدا خفیفة خبری ساکنة خبر بعد الخبر وثقیلة مفتوحة
معطوفدر خفیفة ساکنة مع غیر الالف مفتوحتنه متعلق ویا مقدره
ای اذا استعمل مع الالف وتختص بالفعل المستقبل خبر اخردر ای
نون التاکید تختص بالفعل المستقبل فی العراه وقلت فی النفی
وبو جمله معطوفدر جملهٔ صغرایه که مقدره در تقدیری وهی فی الامر
والنهی اه وقلت زیادتها فی النفی ولزمت زیادتها فی قسم
وکثرت زیادتها فی مثل اما تفعلن وما موصوله ویا موصوفه در قبلها
صله ویا صفتدر ما یه مع ضمیر المذکرین مقدره متعلق ای اذا کان مع
ویا مضمومه وموصول ویا موصوف صفتیله ویا صفتیله مبتدا
مضموم خبری تقدیری للطرف الذی ثبت قبل التاکید او حرف ثبت
قبلها مضموم مع ضمیر المذکرین ومع المخاطبة مقدره متعلق مکسوره
خبر مبتداء محذوفدر تقدیری وما قبلها اذا کان مع المخاطبة مکسوره
وبو جمله معطوفدر جملهٔ سابقه یه فیما عداه ای عدا المذکورکه واو
ضمیر جمع ویا مخاطبه در مفتوح مکسور کبی در اعرابده وعطفده
وتقول

وتقول فی التثنیة وجمع المؤنث اضربانّ واضربنانّ ولا تدخل فعل نفی
مستقبل بها مفعول فیه الخفیفة فاعل ای لا تدخل النون الخفیفة فی
المثنی والجمع خلافا لیونس وهما مبتدا فی غیرهما مع الضمیر البارز مقدره متعلقی
کالمنفصل خبرها تقدیری نونا التاکید الخفیفة والمشددة کالکلمة
المنفصلة اذا استعملت فی غیر المثنی وجمع المؤنث فان لم یکن ای کل منهما
مستعملا مع الضمیر البارز فکالمتصل ای فهما کاللفظ المتصل ومن ثم
قیل هل ترینَ یا نک کسریله وترونَ واوک ضمیله وترینّ یا نک فتحیله
واغزونَ واوک فتحیله واغزنّ زانک ضمیله واغزنّ زانک کسریله
والخفیفة مبتدا تحذف للساکنین جمله فعلیه خبر مبتدا وفی حرف جر اجل
معناسنه الوقف مجرور در فی ایله وبو جار ومجرور معطوفدر للساکنینه
تقدیری والنون الخفیفة تحذف لاجل ساکن بعدها ولاجل الوقف
فیرد ما حذف والمفتوح مبتدا ما قبلها قایم مقام فاعلیدر مفتوحک
تقلب الفا جملهٔ فعلیه خبر مبتدادر تقدیری والنون التی فتح الحرف الذی ثبت
قبل النون الخفیفة تقلب تلک النون الفا عند الوقف محصل
ترکیب نون التاکید یعنی جمله حروفدر نون تاکیدا ولن ایکی قسمدر
بریسی خفیفه ساکندر وبو اصلدر زیره در زیرا که بو حروفدر وحروفک
اصل بنا در وبناده اصل سکوندر وثانیسی ثقیله متحرکه در المتعاد

ساكنن ایچون وحركتی فتحه در الفله اولمه فتحه خفیف اولدیغیچون
اما الفله اولدقده حركتی كسره در فعل مضارعك تثنیه المعهد نوننه
مشابهتله كه الفدن صكره مكسور اولورلر كه اول نون تثنیه الفندن
صكره اولور اضربان كبی وكركسه جمع مؤنث نوننندن صكره اولور
فصل ایچون كله اضربانّ كبی ونون تاكید فعل مستقبله مخصوصدر كه آنده
معناء طلب اوله امر ونهی واستفهام وتمنی وعرض وقسم
ونون تاكید نفیله آزدر نهیه مشابهتله اكرچه نفیده معناء طلب
یوقدر نحو زید لا یقومنّ ونون تاكید جواب قسمه لازمدر فعل مضارع
مثبت اولنجه نحو بالله لافعلنّ وتالله لاكیدنّ زیرا تاكید قسمله غایت
مطلوبدر واستعمالده چوقدر بر فعل مضارعكه شرطكه مقصوددر
اوله وادات شرطی ان اوله ما ایله مؤكد نحو اما تذهبنّ واما تخافنّ
وسائر امورایلری بو معناكه چون حرف شرطكه وسیله در مؤكد
اوله شرطكه مقصوددر تأكیدی اولی اولور ونون تاكیدك ماقبلی
ضمیر جمع مذكر ایله مضموم اولور نحو اضربنّ وهل تضربنّ اما جمع مؤنث
مخاطبه ضمیر ایله مكسور اولور نحو اضربنّ وهل تضربنّ اما بو ایكی محلدن
غیریده مفتوح اولور یعنی مفرد مذكر مخاطب وغائب نحو
اضربنّ وهل تضربنّ وهل یضربنّ زید ومفرد مؤنث غائبه ده

نحو

نحو هل تضربنّ هند ولتضربنّ هندٌ وتثنیه جمع مؤنثك ده نون اول
الف اولور یا تثنیه الفی ویا الف فاصله كه نونلرك آراسنی فصل ایدر
جمع مؤنثده والف قابل حركت دكلدر والفك ماقبلی البته
مفتوح اولور وبو ایكی محلده یعنی تثنیه وجمع مؤنثده نون خفیفه داخل
اولماز زیرا التقاء ساكنین لازم كلور علی غیر حده اما یونس نحوی نون
خفیفهء بو ایكی محلده تجویز ایلمشدر یعنی ادخال ایدر نحو اضربان واضربنان
اما قولنك ضعیفی ظاهردر واضربنّ مثلیده واوك تعلیلیدر نون
محذوفك ماقبلنده بعضیلر دیدیلر كه التقاء ساكنین دن علت
حذف زیراكه التقاء ساكنین علی حده ده شرط اولدركه ایكی ساكن
بیله بر كلمه ده اوله ونون مشدده بر غیر كلمه ده در واضربانّ كبیده
الف حذف اولمدی زیرا حذف اوله نون مشدده مفتوح
اولوردی وتثنیه صورتی مفرد صورتنه ملتبس اولوردی زیرا ایكی
ایكی سنك بیله صیغه سی اضربنّ اولوردی اما جمع مذكرده بو
التباس یوقدر واضربنانّ مثلیده الف نونلری فصل ایچوندركه
اكر حذف اولسیدی اجتماع نونات كه مكروهدر لازم كلوردی
وبعضیلر دیدیلر كه التقاء ساكنین علی حده ده لازم دكلدر كه ایكی ساكن
بیله بر كلمه ده اوله پس اضربانّ واضربنانّ اصلی اوزره در

اما اضربنّ واضربنّ کبیت التقاء ساکنین علی حده دریکن واوی
تفعلن ولدغیجون حذف اولنمیوب ضمه اکا دلیلدر یا ییه تفعلن وتفعیجون
حذف ایلدیلر وکسره اکا دلیلدر معلوم اوله که چون نون تاکید
فعل معربه متصل اوله اول فعل مبنی اولور وحرکت اعرابی اندن
ساقط اولور نحو هل تضربنّ کبی که مبنی اولور فتحا وزرینه وهل
تضربنّ وهل تضربانّ که نون اعراب بو الفاظده ساقط اولدی
سبب بنا اولدرکه نون اگرچه بر غیر کلمه در اما شدت اتصالی سببیله
جزء کلمه منزلتنده در پس علامت اعراب اندن اول اولمق جایز
دکلدر تاکم وسط کلمه ده اوله آنز نفسکه اولمق جایز
دکلدر زیراکه اعراب فعل حرفی وزره
جاری اولمق لازم کلور که
حقیقتا غیر کلمه در
تم بعون الله تعالی
وبلطفه
الکریم